

І.І. Ніточко

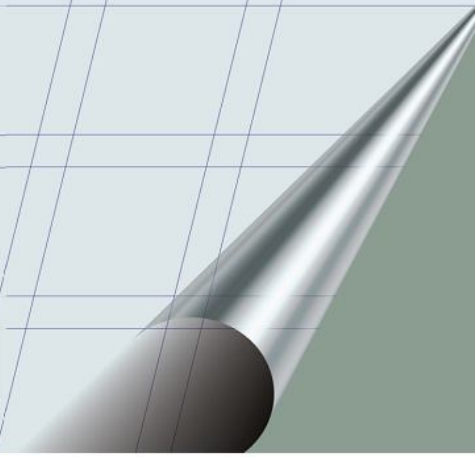
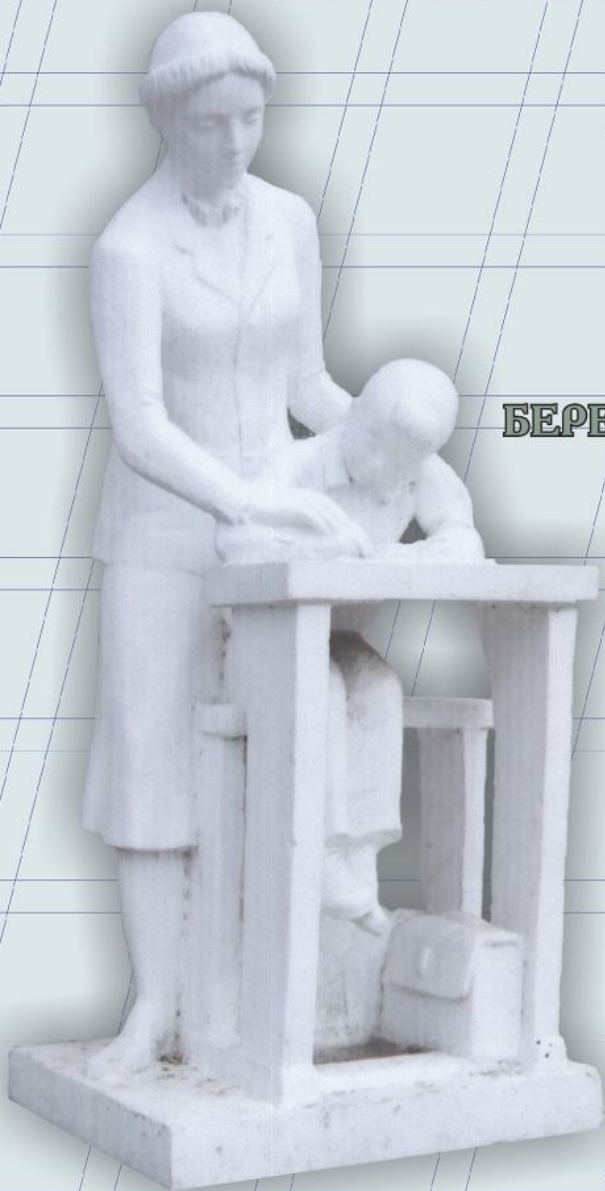
ОСВІТА

Документи •

Факти •

Спогади •

БЕРЕЗІВСЬКИЙ РАЙОН

**ОДЕСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

І.І.Ніточко

Освіта

Документи.

Факти.

Спогади.

БЕРЕЗІВСЬКИЙ РАЙОН

**Одеса
«Астропринт»
2009**

УДК
ББК

ПРАЦІ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ
Том XXV

Редакційна колегія серії

Ніточко І.І. (*голова*), Білоусова Л.Г. (*заступник голови*),
Боряк Г.В., Матяш І.Б., Кульчицький С.В., Шандра В.С.,
Кормич Л.І., Попова Т.М., Щетников В.П., Хмарський В.М.,
Терентьєва Н.О., Сапожников І.В.

Редакційна колегія тому

Ніточко І.І., Білоусова Л.Г., Бурчо Й.О., Корецька О.А., Кома-
ровський І.Л., Клець В.І., Муленко О.В., Патраманська Т.П.

Автор-упорядник – *Ніточко І.І.*

Консультанти – *Демченко Д.М., Фурсенко Л.І.*

Схвалено рішенням науково-методичної ради Державного
архіву Одеської області
від 18 лютого 2009 р. , протокол № 1

ISBN

© Державний архів
Одеської області, 2009
© І.І. Ніточко, 2009

*Учітесь, читайте,
І чужому научайтесь,
Й свого не цурайтесь.*

Т.Г. Шевченко.

*Дорогій дружині Марії Іванівні –
вчительці за професією і за покликанням,
присвячую свою працю.
Дякую тобі, шановна, за те, що вчила
доброму, світлому, вічному
наших дітей і всіх своїх учнів.*

Шановний читачу!

Відкривши цю книгу, ти немов подумки вирушаєш у політ скрізь століття історії освітянської ниви на Березівщині.

Такий великий обсяг роботи в пошуках джерельної бази освітянських подій і фактів відшукати самотужки було б дуже важко. Під час написання цієї книги велику допомогу мені надали: Йосип Олександрович Бурчо – редактор газети «Прескур'єр»; Олена Анатоліївна Корецька, Людмила Павлівна Бубликова – мої колеги-архівісти; Ігор Леонидович Комаровський – наш постійний дослідник.

Хочу висловити їм окрему подяку, і вважаю їх певною мірою співавторами цього видання.

Вступне слово

Школа! Священна домівка, бо все починається з неї. Школа – берег нашого дитинства, берег надії, мрій, сподівань, берег любові до людей та світу. Це пристань, до якої час від часу причалює човен життя кожного з нас.

Роки навчання... Це, без сумніву, найкраща пора життя – золота пора дитинства. Життя дарує зустрічі з різними людьми, імена багатьох із них стираються з пам'яті, але ім'я першої вчительки, улюбленого педагога, залишається з нами назавжди і їхній лагідний погляд і щирий голос, при кожній нагоді згадати минуле, долітають до нас із сивої давнини.

Переконали, що такі думки про школу притаманні кожному. Але освіта – це дуже важлива ланка соціального буття людини, суспільства загалом. А тому потребує вивчення в різних аспектах, у тому числі й історичному.

Сьогодні важко визначити, як розвивалася освіта на Березівщині після революції, бо майже не залишилося документів з цього приводу. Але відомі загальні тенденції і з великою мірою достовірності можна стверджувати, що такі процеси були і на Березівщині.

Автор з допомогою головного спеціаліста Державного архіву Одеської області Олени Анатоліївни Корецької та дослідника і добровільного помічника Ігоря Леонідовича Комаровського постарався дослідити окремі факти розвитку освіти.

Історія Березівських шкіл сягає далеких часів – у 1809 році в районі була відкрита перша церковно-парафіяльна школа. Учнів навчав один вчитель і було тоді тільки чотири класи. Крім Закону Божого, в школі вивчали історію, математику, писання, читання, музику. До 1895 року в школі навчалось близько 40 хлопчиків, потім число їх незначно збільшувалося. До 1900 року кількість учнів зростає до 150. Документів про діяльність школи не залишилося, але з розповідей старожилів відомо, що школа функціонувала і ходили до неї діти з більш-менш заможних родин.

Якщо взяти до уваги, що жителі району пережили післяреволюційний період, колективізацію, голод, сталінські репресії та війну, то зрозуміло, що освіта дійсно пройшла тяжкі випробування. Школа нестримно розпалювала в юних душах войовничий атеїзм, непримириме ставлення до церкви і інакомислячих. Вчитель розглядався владою як безсловесний виконавець політики партії щодо встановлення комуністичного порядку.

До Великої Вітчизняної війни багато шкіл було семирічних. Під час окупації школи були тимчасово закриті. 1944 року, після вигнання фашистів з нашого району, першочерговим завданням стала відбудова зруйнованих шкіл, будівництво нових, залучення дітей до навчання.

У 1945 році запрацювали майже всі школи району, хоча відчували нестачу вчителів, приміщень, підручників. Березівчани знаходили вихід зі скрутного становища завдяки взаємодопомозі один одному. Писали на газетах, старих журналах, шпалерах. Вчителями часто були офіцери, які вже не могли воювати на фронті.

Надії багатьох вчителів і жителів району на те, що після перемоги буде послаблено жорстокий сталінський режим, не виправдилися. З 1946 року почався новий наступ на національну культуру, посилилась русифікація. Під виглядом боротьби з буржуазною культурою переслідувалися всі прояви українського патріотизму, свідчать мешканці сіл Ряснопіль, Основа, Чигрин, Нейкове, Антонівка. В учнів складалося враження, що всі відкриття зроблені російськими вченими; кращі літератори, митці, полководці, спортсмени - тільки росіяни. Рідний же народ та його культура сприймалися як малозначущі, що призводило до національного нігілізму.

Ось з чого починалося українське читання для учнів 2-го класу: «З піснею про Сталіна починаєм день, кращих ми не знаємо на світі пісень».

Але нам вдалося пережити й цей період. Школи розвивалися та випускали зі своїх стін чудових людей.

Справжньою гордістю кожного навчального закладу є його «золотий фонд» - медалісти. Вони – візитка школи, це

– найкращий витвір учительських сердець. Таким класом у нашому районі був випуск 2000 року Раухівської школи, де директором школи була Валентина Миколаївна Бересан. Всі учні цього класу вступили до вищих навчальних закладів.

Без сумніву, треба висловити усім педагогам шкіл Березівського району, належну шану і дяку за копітку та самовіддану працю, що відкриває дорогу дітям у світ пізнання та мудрості. Безумовно, праця вчителя, особливо в нашій сучасній школі, де навколишній світ розколовся на безліч мікросвітів, ідей, та світобачень, не є легкою. Тому вести однією дорогою всіх – таких різних за вдачею і вподобаннями дітей - завдання, яке не належить до простих, і вимагає великої волі, оптимізму, відповідальності та відданості справі до кінця. А дорога все ж має бути одна. Дорога добра, честі та порядності, освічена світлом знань, від якого має набути стабільності наш сучасний світ, наше майбутнє та майбутнє наших поколінь.

Як відомо, розбудова української держави ставить на порядок денний надзвичайно важливе і невідкладне завдання – виховання справжнього громадянина і патріота рідної землі. З огляду на це побудова нового демократичного, гуманного суспільства, яке орієнтується на високі національні і загальнолюдські цінності, набувала, насамперед, виховного характеру. Особливо це стосується підростаючого покоління, якому в недалекому майбутньому належить примножувати здобутки нашої незалежності. Та хоча й пройшло вже 17 років, в суспільстві ще триває інтенсивний процес соціальної і моральної деградації частини учнівської молоді, надмірного захоплення негативними формами комерційного бізнесу і низькопробною зарубіжною культурою. Відтак, втрачається інтерес до чесної праці, знецінюються духовні ідеали...

З огляду на це, вчителі Березівщини зараз переходять по суті до нової системи виховання, мета якого – сформувати в учнів комплекс громадянських якостей, готовність захищати інтереси України, реалізувати потенціал своєї особистості на благо зміцнення Української держави.

Але і про вчителів треба дбати. Дякуючи керівникам Березівських сільськогосподарських підприємств, у 90-ті роки

ми побудували більше ста квартир в селах району. В основному, це двоповерхові чотири і двоквартирні будинки, а також окремі сільські будинки для вчителів. І таким чином повністю зупинили відтік вчительських кадрів з села.

На жаль, сьогодні ситуація ускладнилася. Сільських лікарів, вчителів і культпрацівників позбавлено пільг і компенсацій, зокрема, на оплату житла, енергоносіїв, що були запроваджені з метою залучення до сіл молодих фахівців.

Зокрема, у 1998–2002 роках відмінили ст. 57 Закону України «Про освіту», де зазначено: «Педагогічним працівникам, які працюють у сільській місцевості і селищах міського типу, а також пенсіонерам, які раніше працювали педагогічними працівниками в цих населених пунктах і проживають у них, держава відповідно до чинного законодавства забезпечує безкоштовне користування житлом з опаленням і освітленням у межах встановлених норм». Взагалі, цю норму закону ніхто не скасовував, проте законом «Про державний бюджет України» з року в рік її фактично роблять недієздатною.

В той час важко було спілкуватися з вчительством району, бо «хитрі» керівники області говорили їм, що пільгові питання вирішує місцева влада. І це тоді, коли район 40% одержував дотації з державного бюджету.

Проїшли роки, але і нині вчителів не цінують. За рівнем зарплати він поставлений на межу виживання, тому змушений займатися натуральним господарством.

Проблема не лише матеріальна. Наше суспільство до цього часу не виробило чіткої ідеології і, в наслідок цього, не поставило конкретних вимог до освіти взагалі, до її керівних інструкцій, і до школи зокрема. Тому вчитель не може зрозуміти, що від нього вимагають, які знання та навички повинен отримати майбутній громадянин України.

Та попри все працівники освіти не падають духом, вони вірять, що потрібні суспільству і сумлінно виконують свій обов'язок. Свідченням цього є і ця книжка, яку фактично написали самі вчителі Березівщини, директори шкіл і працівники районного відділу освіти, які працювали в 2008–2009 роках. Вони збирали свідчення про педагогічні ко-

лективи попередніх періодів, практично створювали усну історію освіти Березівщини. Задля того, щоб не переривався зв'язок між поколіннями вчителів, щоб усе добре, здобуте за багаторічну історію, працювало для виховання сьогоденної молоді.

Ця книга побудована на фактологічному матеріалі – архівних документах, спогадах освітян і випускників шкіл Березівщини.

Документи завжди говорять самі про себе, автор лише надає певні визначення з того чи іншого приводу і намагається висвітлити події з особистої точки зору, не претендуючи на абсолютне ствердження правильності своїх висновків. Читач має можливість сам аналізувати і співставляти факти, події, дати.

Глава перша

Початковий період розвитку освіти в Херсонській губернії

Перш ніж розглянути події на освітянській ниві Березівського району, ознайомимося з системою освіти всієї країни, яка у дореволюційний період була дуже складною. Навчальні заклади Російської імперії Міністерством освіти поділялися на: 1) загальноосвітні; 2) медичні; 3) юридичні; 4) технічні; 5) педагогічні; 6) сільськогосподарські і лісові; 7) комерційні; 8) військові; 9) морські; 10) духовні; 11) межеві і топографічні; 12) для вивчення східних мов; 13) художні, музичні і для вивчення драматичного мистецтва; 14) жіночі навчальні заклади.

1. Загальноосвітні навчальні заклади.

Загальноосвітні навчальні заклади поділялися на вищі, середні і нижчі.

До вищих належали університети.

До середніх — гімназії, прогімназії (неповні гімназії) та реальні училища.

До нижчих належали приходські училища, земські училища, початкові міські училища, міські училища, однокласні сільські училища, другокласні сільські училища, початкові школи (земські, міські, народні), фабричні школи, з 1881 року конфесійні початкові школи (католицькі, протестантські, єврейські і ін.), які до 1881 року належали до відомства Міністерства державного майна.

До нижчих загальноосвітніх навчальних закладів належали і заклади, які утримувались відомством Святого Синоду: школи грамоти, недільні школи і церковно-приходські школи. Церковно-приходські школи поділялися на однокласні і другокласні.

2. Медичні навчальні заклади.

Медичні навчальні заклади поділялися на вищі і середні.

До вищих належали університетські медичні факультети, військово-медичні академії, інститути і акушерські курси при інститутах.

До середніх — фельдшерські школи, стоматологічні школи (були тільки приватними), приватні школи масажу і лікарняної гімнастики, акушерські школи.

3. Юридичні навчальні заклади.

Для отримання юридичної освіти у Російській імперії існували тільки вищі навчальні заклади. Це — юридичні факультети університетів, військово-юридичні академії, ліцеї і училища.

4. Технічні навчальні заклади.

Технічні навчальні заклади поділялися на вищі, середні і нижчі.

До вищих належали інститути, училища, політехнікуми.

До середніх — середні технічні училища.

До нижчих належали нижчі технічні училища, ремісничі училища, школи ремісничих учнів, нижчі ремісничі школи.

5. Педагогічні навчальні заклади.

Педагогічні навчальні заклади не мали розподілу на вищі, середні та нижчі. Педагогічну освіту діти отримували у двох історико-філологічних інститутах (С.-Петербург і Ніжин), в гімназіях, які було відкрито при інститутах, в учительських інститутах (закриті навчальні заклади з трирічним строком навчання), в учительських семінаріях (для вчителів початкових класів) та в учительських школах.

6. Сільськогосподарські та лісні навчальні заклади.

Сільськогосподарські та лісні навчальні заклади поділялися на вищі, середні і нижчі.

До вищих належали інститути та вищі курси з виноробства.

До середніх — сільськогосподарські училища.

До нижчих належали нижчі сільськогосподарські школи 1 і 2 розряду (з 4-річним та 2-річним курсом навчання), нижчі лісні школи (2-річні).

7. Комерційні навчальні заклади.

Комерційні навчальні заклади поділялися на середні та нижчі.

До середніх належали 7-класні комерційні училища (давали загальну і спеціальну освіту), 3-класні комерційні училища (давали тільки спеціальну освіту).

До нижчих належали торгівельні школи, торгівельні класи і комерційні курси.

8. Військові навчальні заклади.

Військові навчальні заклади поділялися на вищі, середні та нижчі.

До вищих належали військові академії і училища.

До середніх — кадетські корпуси та юнкерські училища.

До нижчих належали різні школи: ротні, батальйонні, ескадронні, батареїні і ін.

9. Морські навчальні заклади.

Морські навчальні заклади поділялися на вищі та нижчі.

До вищих належали академії, морський кадетський корпус, морські інженерні училища.

До нижчих — початкові школи для дітей матросів та мореходні класи.

10. Духовні навчальні заклади.

Духовні навчальні заклади почали існувати з 1721 року — часу видання Духовного Регламенту. До цього існували церковні школи, які належали до нижчих загальноосвітніх навчальних закладів.

Духовні навчальні заклади поділялися на вищі і середні.

До вищих належали духовні академії.

До середніх — духовні семінарії та духовні училища.

11. Межеві і топографічні навчальні заклади.

Межеві і топографічні навчальні заклади поділялися на вищі і середні та знаходились у відомстві Міністерства юстиції.

До вищих межевих і топографічних навчальних закладів належав Константинівський межевий інститут (Москва).

До середніх належали землемерні училища (мали 3 класи).

12. Навчальні заклади для вивчення східних мов.

Навчальні заклади для вивчення східних мов були тільки вищими. До них належав факультет східних мов в Петербурзькому університеті, Лазаревський інститут східних мов (Москва), Східний інститут (Владивосток).

13. Художні і музичні навчальні заклади.

Ці навчальні заклади не мали систематичної організації. Більшість з них знаходилася на утриманні товариств або приватних осіб. Найвідомішими державними закладами були вище художнє училище при Імператорській Академії мистецтв (С.-Петербург), Центральне училище технічного малювання бар.Штігліца (С.-Петербург), Строганівське училище технічного малювання (Москва), Петербурзька і Московська консерваторії, синодальне училище церковного співу (Москва).

14. Жіночі навчальні заклади.

Ці навчальні заклади мали особливу організацію, оскільки в дореволюційній Росії навчання дітей обох статей разом припускалося тільки в деяких початкових народних училищах і спеціальних навчальних закладах (музичних консерваторіях, школах малювання і ін.).

До вищих жіночих навчальних закладів належали вищі жіночі курси в С.-Петербурзі, педагогічні курси Московського товариства вихователів і вчителів, жіночий медичний інститут (С.-Петербург).

До середніх жіночих навчальних закладів належали жіночі гімназії, прогімназії і єпархіальні училища.

До нижчих жіночих навчальних закладів належали жіночі початкові школи. Також дівчатка вчилися і у звичайних початкових школах разом з хлопцями.

Також існували жіночі заклади спеціального характеру: курси фельдшерів і лікарських помічниць, курси акушерок, повитух, школи господарчі, кулінарні і ін.

(Ф.А. Брокгауз, И.А. Ефрон. Энциклопедический словарь, т.27а. – С.-Петербург. – 1899. – С.382-399).

У Російській імперії в 1802 році почалося заснування галузевих міністерств, у тому числі і Міністерства народної освіти.

Першим міністром було призначено П.Завадовського. Він був уже відомою людиною, знав справу народної освіти, тому що до призначення очолював Комісію для заснування шкіл і за його пропозицією при Міністерстві освіти утворено Головне управління школами.

У свою чергу Головне управління школами встановило замість попередніх головних, середніх і малих шкіл такі типи шкіл: гімназії – у кожному губернському місті, за цими школами наглядали університети; повітові школи – хоча б по одній в кожному губернському і повітовому місті, догляд за ними належав директору гімназії; парафіяльні (приходські школи) по селах, догляд за ними мав належати управителеві відповідної повітової школи.

Для вивчення початкового періоду розвитку системи шкіл в Одеській області і в т.ч. Березівського району, автор використовував такі джерела з бібліотеки Державного архіву Одеської області: «Доклад о состоянии народных училищ в Одесском уезде», Одесса, 1874 г.; «О состоянии церковно-приходских школ и школ грамоты Херсонской епархии в 1886-1887 гг.», Одесса, 1888 г.; «Отчет о народном образовании по Одесскому уезду за 1901 г.», Одесса, 1902 г.; «Отчет Одесской городской управы за 1903 год по народному образованию», Одесса, «Славянская» типография Е.Хрисогелос, Полицейская ул., дом № 8, 1908 г.; «Отчет Одесской городской управы за 1889 год по народному образованию», Одесса, 1900 г. та ін.

Вивчаючи ці документи, з великою впевненістю можна констатувати, що церковно-приходські школи під час періоду, який був досліджений з 1850 року, розвивалися і стали фундаментом для організації навчання дітей і сучасної системи народної освіти. Вважає підхід священнослужителів до навчання малозабезпечених верств населення, системний підхід до цього питання. Коли не вистачало класних кімнат, вчителів, коштів на виплату заробітної плати, все одно відкривалися нові школи, думали про перспективу розвитку освіченості населення губернії. Священнослужителі приділяли велику увагу духовності у вихованні учнів, вживали різних заходів, часом і не популярних, щоб залучити дітей до освіти, не дава-

ли слабинки учням щодо відвідування школи, вивчення тих чи інших предметів. Ставлення до вчителя було дуже шанобливе, як до людини, яка несе духовність людям, береже віру в Бога.

Починався розвиток шкіл з організації Ради училищ, яка, знаходячись під безпосереднім керівництвом Никанора — архієпископа Херсонського і Одеського, а також Іустіна — єпископа Новомиргородського. Рада стежила як за навчально-виховною роботою в церковно-приходських школах, так і за адміністративною та матеріальною. Збираючись для обговорення питань у міру потреби (від 1 до 3 разів на місяць), Рада заохочувала відкриття нових шкіл в єпархії; досліджувала причини закриття деяких з існуючих шкіл; стежила за благонадійністю вчителів і суворим дотриманням церковного напрямку школами; робила належні роз'яснення під час розгляду недоліків і недоглядів в організації навчальної справи в школах; висилала безкоштовно їм навчальні посібники; сприяла своїми клопотаннями перед різними відомствами про поліпшення і впорядкування зовнішніх приміщень шкіл; видавала одноразові грошові допомоги бідним і найстараннішим вчителям і т.п.

Спостерігачів було по одному в кожному з шести повітів Херсонської єпархії. Вони стежили за навчальним процесом, дізнавалися про потреби шкіл, контролювали здібності, уміння і старанність вчителів і завідувачок школами. У випадках, що вимагали розпоряджень і змін, доповідали Раді училищ, а у менш важливих розпоряджалися самі, і потім про свої розпорядження сповіщали Раду. Не менше двох разів на рік кожен із спостерігачів об'їжджав, всі підвідомчі йому школи в повіті для всебічного огляду їх стану, і після поїздки надавав Раді училищ докладний звіт про кожен з оглянутих шкіл окремо.

Завдяки турботам духівництва школи відкривалися не тільки в більш-менш багатолюдних містах, містечках, селах, але і в поселеннях менш людних - селах, хуторах, передмістях. Школи розташовувалися в різних місцях: в особливих церковних будинках, в церковних сторожках, в особливих гро-

мадських будинках, при волосних правліннях в найманих селянських хатах, безкоштовно в будинках приватних осіб. Засобами утримання шкіл були або грошові допомоги від церкви і від церковно-приходських піклувальників, або ж грошові пожертвування і пожертвування різними предметами від приватних осіб. Бідним школам і вчителям надавалися одноразові грошові допомоги із коштів Ради училищ. На жаль, більшість шкіл у матеріальному відношенні були і залишалися незабезпеченими шкільним обладнанням, винагороди вчителям в них не видавалися, приміщення мали тісні, незручні.

Нестача коштів на утримання шкіл, головним чином, була від бідності селян, що не могли допомагати школам, і байдужості деяких з них, що не бажали утримувати школу. На ці проблеми існування шкіл не могла не звернути увагу Рада училищ, і вона вживала можливих заходів щодо полегшення важкого матеріального стану. Рада отримувала від благочинних товариств і спостерігачів довідки про бідні школи і незабезпечених матеріально вчителів. Найбіднішим з них, унаслідок бідноти сільських товариств, вона асигнувала з своїх коштів одноразові допомоги, а щодо шкіл, бідних унаслідок байдужого і неспівчутливого ставлення до них товариств, окрім призначення нею таких же допомог, робила особливі пропозиції завідувачкам цих шкіл, священикам, щодо роз'яснення прихожанам користі навчання їх дітей, схиляння їх до більшої участі і сприяння розвитку школи, не залишаючи поза увагою і без подяки тих приватних осіб і установ, які допомагали школам своїми матеріальними пожертвуваннями.

Кожною школою завідував священик-настоятель того приходу, в якому вона знаходилася. Майже завжди завідуючий школою священик був і законовчителем в ній. Навчання іншим предметам, окрім Закону Божого, велося особливими вчителями і вчительками, які робили свою справу під наглядом завідувача. Іноді, в рідкісних втім випадках, з особливих поважних причин, з відома і дозволу Ради училищ, навчання Закону Божому доручалося вчителю або вчительці. Були і такі школи, в яких за відсутністю вчителя, або з інших при-

чин, навчання всім предметам брав на себе священник.

При призначенні на посаду вчителя з осіб, що не належать до складу церковного приходу, зверталася увага на ступінь освіти і на політичну і моральну благонадійність. Для цього потрібні були від таких осіб документи про їх освіту, а про благонадійність їх робилися запити і налагоджувалися стосунки між владою і відомствами. Таким чином, до складу вчителів і вчительок входили особи, які отримали освіту в середніх навчальних закладах. Але допускалися до учительства, особливо в школах грамоти, і особи, що не отримали шкільної освіти - прості грамотні селяни і відставні солдати, про благонадійність яких свідчили священники. Такі особи вели справу з навчання не особливо вміло і тому не завжди з бажаним успіхом, але при тих матеріальних засобах, які мала в своєму розпорядженні більшість шкіл єпархій, необхідність примушувала у багатьох випадках задовольнятися і такими вчителями.

Що стосується складу учнів, то ні Рада училищ, ні завідувачі школами священники ні перед ким не закривали дверей школи. До них вступали діти з сімей різного статку, різних віросповідань і різного віку. Іноді охочих вчитися було навіть більше, ніж могла вміщати класна кімната школи.

Значна кількість малоосвічених вчителів, а особливо малоздатних і нездібних вчителів, вельми турбувала як Раду училищ, так і духівництво єпархії. Для поліпшення справи вчительська Рада неодноразово розглядала проблему. Одним із заходів було впорядкування особового складу приходу і особливо псаломщиків. У тих випадках, коли вчитель школи не відповідав своєму призначенню, і коли місцевий псаломщик по нездатності не міг замінити вчителя, Рада зверталася до єпархіального керівництва з проханням зробити зміни у складі приходу за допомогою призначення туди здібного до учительства псаломщика або диякона.

Але заходи такі не скрізь можна було вживати через брак здібних до учительства осіб та через інші обставини: через нестачу вчителів деякі школи вимушені були навіть припинити на невизначений термін своє існування.

Для усунення недоліків у добре підготовлених вчителів, Рада училищ до кінця звітнього року звертала увагу на приведення у виконання параграфу 5 «Правил про церковно-приходські школи». Угледівши, що в Херсонській єпархії немає жодної двокласної школи, вказаної зазначеним параграфом, тоді як Синодом були надані і програми для таких шкіл, єпархіальна Рада вчителів звернулася до спостерігачів і духівництва з пропозицією поклопотатися про відкриття, за можливістю, двох-трьох двокласних церковно-приходських шкіл, вибравши для цього багатонаселені і по можливості центральні приходи в повітах.

Як бачимо, навчально-виховна справа не у всіх школах могла бути організована з бажаним успіхом.

Про те, яким був стан навчально-виховної справи в школах, характер і внутрішній лад самих шкіл, можна судити з донесень спостерігачів про ці сфери діяльності церковно-приходської школи. Так, один із спостерігачів у своєму звіті про школи повіту пише: «У всіх обстежених мною школах викладання встановлених предметів протягом минулого навчального року проводилося по навчальних посібниках і взагалі книгах, вказаних Св.Синодом. Відносно виховної частини слід сказати, що всі учні церковно-приходських шкіл відрізняються особливою любов'ю до церкви і її богослужіння. За заявою завідувачок церковно-приходськими школами, учні завжди з нетерпінням чекають недільних і святкових днів, щоб побувати в церкві під час богослужіння. Є багато і таких учнів, які після попередньої підготовки беруть участь в церковному читанні і співі, а також прислужують коло вітваря під час богослужіння. Така участь деяких учнів у церковному читанні і співі є конкуренцією серед товаришів цих учнів, унаслідок якого всі учні прагнуть досягти того, щоб почитати що-небудь в церкві на кліросі. В кожній школі суворо стежать за тим, щоб після закінчення занять з належним благоговінням читалася молитва, а також і перед початком цих занять. В деяких школах, після закінчення денних занять, окрім встановленої молитви після уроку, читаються по черзі здібнішими учнями вечірні молитви, після яких всі учні розходяться по домівках.

Всі викладачі відрізняються суворим виконанням релігійних обов'язків, чим подають належний приклад і своїм вихованцям. Під їх наглядом всі учні завжди супроводжуються в церкву в належному порядку; разом з цим навчають їх, як вони повинні поводитися під час богослужіння. Цей порядок у всіх школах однаково дотримується. Із заходів покарання учнів, що провинилися в чому-небудь, понад усе практикується стояння на ногах в той час, коли інші сидять, догана, а іноді і залишення без обіду. Втім остання міра практикується дуже рідко і не в повному розумінні цього слова: залишається учень без обіду тільки в той час, коли інші товариші обідають, а потім дозволяється обідати і учню, що провинився».

Кількість шкіл з кожним роком збільшувалася, зростала поступово кількість виділених коштів. Серед духівництва, як сказав один спостерігач, є пастирі самовіддані, що стоять на висоті свого покликання. Склад вчителів також поступово поліпшувався. Самі школи, завдяки уважності духівництва і старанності кращих вчителів, більш-менш вдало і успішно виконували ті задачі, які перед ними ставив уряд, і виконання яких чекало суспільство. Кожні випуски вихованців, що закінчили школи з правом на пільги по військовій повинності, служать доказом успіху школи. Інтелігенція звернула бажану увагу на церковно-приходські школи і висловила те довір'я, якого цілком заслуговує глибоко життєвий принцип цієї установи: деякі земства прийшли на допомогу школам, деякі світські і навіть високопоставлені особи узяли окремі школи під своє особливе піклування.

Ставлення до шкіл маси селянського населення, духовним потребам якого служили школи, в більшості випадків було сприятливе. Якщо окремі сільські громади виказували іноді байдужість до школи, що виявлялося в небажанні матеріально допомагати школі, в більшості випадків пояснювалося бідністю самих цих громад. Та більшість селян все ж зрозуміла задачі школи, оцінила її дух і характер, і ставилася до неї з істинним довір'ям.

В свою чергу і школа встигла добре вплинути на церковно-приходське життя народу. «За зібраними мною відомостями

- доносить спостерігач, - село Аврамове років десять тому було одним з найбідніших сіл в повіті. Не кажучи вже про ті вади, які здатна розвинути поголовна бідність в селищі - село Аврамове по бідності не відвідувало свого приходського храму навіть у великі свята. Все село знаходилося у боргу у єврея, власника шинку. Завдяки зусиллям місцевого жителя і псаломщика приходської Ульянівської церкви Полікарпа Варехи і частково землевласника Длугоборського, громадським вироком було постановлено знищити шинок і відкрити школу. Ця зміна так благотворно вплинула на громаду, що село нині вже придбало у власність значну ділянку землі (більше 250 десятини), а молоде покоління, відроджуючись під благотворним впливом церковної школи, не бачивши спокус шинку, з учителем регулярно відвідує свій храм, служачи благолетію його читанням і струнким співом. До школи поступово примикають і дорослі. Унаслідок належного відношення населення до церкви, унаслідок відвідин церковних богослужінь покращало матеріальне становище і приходського храму. Таким чином, в селі Аврамове місцеве населення і місцева приходська церква підйомом етичного рівня, підйомом матеріальних засобів зобов'язані церковно-приходській школі». «Взагалі, - продовжує спостерігач, - вказуючи далі на ставлення і довіру громади до школи, - церковно-приходська школа встигла добре вплинути на загальноприходське життя. Так, наприклад, в селах Кампаніївці і Алексіївці великими групами стікається народ до школи для вивчень слів і наспівів церковних. В **Заводівській** школі в свята збирається від 100 до 300 душ для слухання релігійно-етичних бесід від завідуючих школами. Мені напевно відомо, що багато сімейств творять домашню молитву вустами своїх дітей, що вивчили повні молитвослови в церковних школах. Відкриття при школах народних читалень, — говорить на закінчення спостерігач, — повинне остаточно затвердити зв'язок народу зі школою і зробити її церковним творінням».

На закінчення не зайвим буде вказати на одну ухвалу Ради училищ, яка направлена на подальший розвиток

церковно-приходської шкільної справи в єпархії. Ухвала ця — про відкриття двокласних церковно-приходських шкіл в Херсонській єпархії, рукодільних класів і ремісничих відділень при церковно-приходських школах і про залучення до навчання в церковно-приходських школах більшої кількості дівчаток. Радою проведено ряд заходів для відкриття в Херсонській єпархії принаймні двох-трьох двокласних церковно-приходських шкіл, запропоновано переконувати під час будь-якого випадку прихожан і закликати їх до того, щоб вони посилали до школи не одних хлопчиків, але і дівчаток.

(Циркуляр по управленію
Одесским учебным округом за 1867 г. – Одесса. – 1867. -
С.178-180.)

Церковно-приходські школи

Церковно-приходські школи належали до розряду нижчих загальноосвітніх навчальних закладів і утримувались Святим Синодом. Ці школи поділялися на однокласні і другокласні. В маленьких селах зазвичай діяли однокласні церковно-приходські школи.

За розпорядженням єпархіального керівництва у 1865 році було відкрито школи при церквах у багатьох селах Одеського повіту. У тому числі і в селах, які зараз входять до території сучасного Березівського району.

Серед них село **Ряснопіль (Петропавлівська церква)**. Школу відвідувало 16 хлопців та 2 дівчинки.

Також відкрито церковну школу у селі **Основа**, яку відвідувало 36 хлопців та 1 дівчинка. Школа розташовувалась у громадській будівлі.

У селі **Іванівка** школу відвідувало всього семеро дітей: 5 хлопців і 2 дівчинки. Школа розташовувалась у громадській будівлі.

На хуторі **Кубряки** учнів було також всього семеро: 4 хлопчики та 3 дівчинки. Школа розташовувалась у громадській будівлі.

В селі **Гнатівка** вчилось в церковній школі 37 учнів: 36 хлопчиків та 1 дівчинка. Школа розташовувалась у громадській будівлі.

В селі **Ново-Покровському** школу було розташовано у будівлі Покровської церкви.

В селі **Вікторівка** церковну школу відвідувало 14 дітей: 10 хлопчиків і 1 дівчинка. Школа розташовувалась у громадській будівлі.

У **Гуляївці**, завдяки великій кількості населення, церковну школу відвідувало 34 учні: 29 хлопчиків та 5 дівчаток. Школа розташовувалась у громадській будівлі.

В селі **Донська Балка** у церковній школі навчалося всього 14 дітей: 10 хлопчиків і 4 дівчинки. Школа розташовувалась у громадській будівлі.

У селі **Демидове** спочатку було **відкрито церковну школу** при церкві Нерукотворного образу у 1862 році. Пізніше було побудовано нову споруду і відкрито другокласну церковну школу з учительськими курсами і ремісничим відділенням. Святування відкриття відбулося 3 жовтня 1899 року. Інформація про це міститься у «Херсонських єпархіальних відомостях» за 1900 р.: «По контракту, заключеному Строительным комитетом с подрядчиком постройки школы, главное здание последней (все классные помещения и две квартиры учителей) имело быть закончено к 15-му сентябрю 1899 года, когда и предложено было освятить его; но по причине наступивших в начале сентября месяца еврейских праздников, чистые столярные работы, которые исполняли евреи, были приостановлены на некоторое время, так что постройка закончилась только к 1-му октябрю и торжество освящения назначили на 3-е число того же октября месяца. И местное, и окрестное население с нетерпением ожидало школьного праздника. Строительный комитет, администрация школы, местные благотворители – все, как один, дружно работали по устройству предстоящего праздника: три дня с утра до вечера не отходили от школьного здания, украшая и приготавливая все необходимое к празднику и открытию после освящения занятий в школе, и общежития на 26 душ».

Завідуючим школою було призначено місцевого священника Дмитра Машкевича, який до цього був 5 років приходським священником у селі Демидове і завідував старою церковною школою, яку він відкрив у старенькому церковному будиночку, що призначався для псаломщика.

Ходатайство про відкриття нової школи відбулося ще у 1897 році, звернене воно було до Високопреосвященного Архіпастиря Юстіна. На звернення він наклав таку резолюцію: « С удовольствием разрешаю и заранее благодарю всех, так сочувственно относящихся к этому многопользному делу.»

В селі **Златоустове Поле** церковна школа існувала ще до утворення окремого церковного приходу. Але проблемою було те, що школа не мала приюту та знаходилася на відстані 10 верст від приходського священника. Викладав у ній сільський писар Гламаздин. Такий вид освіти важко було контролювати. Приміщенням для школи служила проста селянська хата, яку винаймали батьки дітей. Звичайно, було мало шкільних меблів та приладдя.

У 1885 році в селі Златоустове Поле було відкрито церкву, а при ній школу грамоти. Викладав у ній псаломщик Василь Стеценко. В тому ж році Рада училищ асигнувала школі 5 карбованців на підручники. Протягом 1885-86 навчального року у школі навчалося 15 учнів. Але у 1887 році псаломщик Стеценко залишив школу і їй довелося закрити через відсутність вчителя.

У 1889 році було призначено нового священника в село Златоустове Поле. 4 листопада він відкрив школу у своєму будинку.

У 1891 році у Златоустове було призначено нового псаломщика Михайла Синицького, який взяв на себе обов'язки вчителя. Налічувала школа у цей період 20 учнів.

Навчальний процес у Златоустівській церковній школі було поставлено дуже добре. Завдяки цьому з 1896 року вона почала називатися церковно-приходською.

У 1901 році священником с.Златоустове було складено звернення до земського начальника М.А.Ємельянова щодо

виділення землі для будівництва нової школи. Для цієї мети було викуплено ділянку у 900 кв.саж. біля церкви. У липні 1902 року будівництво нової школи було закінчено. Радою училищ було виділено 50 карбованців на закупівлю меблів та 100 карбованців на зарплату вчителю з 1 вересня по 31 грудня 1902 року.

Будівля нової школи мала класну кімнату, коридор, кухню і квартиру вчителя з двох кімнат.

Нову будівлю було освячено 10 вересня 1902 року у присутності земського начальника М.А. Ємельянова, священника Лебедева з Курисово-Покровського, священника Г. Орлова та диякона С. Вдовиченка з Новопокровського, волосного та сільського керівництва і громади села.

У 1809 році відкрито **дві церковно-приходські школи в селі Вормс**. Опікуном і законовчителем однієї школи у 1887 році став пастор Олександр Венеціанер, а вчителем Петро Георгійович Боуер. Школа утримувалася на кошти товариства села і налічувала 85 учнів – 47 хлопчиків і 38 дівчаток. Опікуном і законовчителем другої школи став пастор Данило Генрихович Штейнванд, а вчителем Пилип Якович Обенауер. Другу школу відвідувало 107 учнів – 48 хлопчиків і 49 дівчаток.

Церковно-приходську школу відкрито також в селі **Нейфрейденталь** у 1828 році. Вчителював у ній Іофін Тобіас Ріфініус, а помічником вчителя був Яків Адамович Редінгер. В школі налічувалось 139 учнів – 74 хлопчики і 65 дівчаток.

За звітом про стан церковно-приходських шкіл у 1892-1893 навчальному році в Херсонській єпархії **Березівська однокласна церковно-приходська школа** стала однією з кращих у навчально-виховному відношенні і найкращою в Ананьївському повіті. Там існував правильно сформований хор і викладач, що володів регентським мистецтвом і знанням хорового співу. Також у Березівській школі викладали рукоділля. Церковна школа мала навіть свою бібліотеку для позакласного читання.

Починаючи з 1892 року до 1900 Березівська церковно-приходська школа входила до розряду «церковно-приходских

школ с успехами хорошими». (На той час всі однокласні школи поділялися на 4 розряди: I – з успіхами дуже хорошими, II – з успіхами хорошими, III – з успіхами задовільними, IV – з успіхами слабкими). У 1900-1901 навчальному році Березівську церковну школу віднесли «к слабеющим церковно-приходским школам» через погану постановку навчально-виховної справи і слабкі успіхи учнів на заняттях. У наступному навчальному році Березівська школа належить до розряду задовільних шкіл через значні перерви у заняттях (14 днів) з причини ремонту будівлі та через відсутність випускних іспитів. Та вже у звіті за 1909-1910 навчальний рік Березівська церковно-приходська школа фігурує у списку 48 найкращих шкіл Херсонської єпархії за результатами випускних екзаменів і найкращою в Ананіївському повіті за постановкою навчально-виховної справи. Учнем цієї школи, який досяг найбільших успіхів у навчанні, було названо М. Левитського. У 1910-1911 навчальному році кращим учнем визнано Я. Жук.

(Херсонские епархиальные ведомости, №8. - Одесса. -1862. - С.74-76;

Херсонские епархиальные ведомости, №4. - Одесса. -1866. - С.52-59;

Херсонские епархиальные ведомости, прибавления к №4. - Одесса. -1900.
- С.115-127;

Херсонские епархиальные ведомости, прибавления к №2. - Одесса. -1903.
- С.42-54;

Справочная книжка Одесского учебного округа, ч.1. - Одесса. -1888.
-С.31,35;

Отчет о состоянии церковно-приходских школ и школ грамоты Херсонской епархии в 1891-92 учебном году. -Одесса. -1893. -С.22-25;

Отчет о состоянии церковно-приходских школ и школ грамоты Херсонской епархии в учебно-воспитательном отношении за 1900-1901 учебный год. -Одесса. -1902. -С.68-69;

Отчет о состоянии церковно-приходских школ и школ грамоты Херсонской епархии в учебно-воспитательном отношении за 1909-1910 учебный год. -Одесса. -1912. -С.11-12, 17-18).

Земські школи і школи грамоти

Земські школи належали до нижчих загальноосвітніх навчальних закладів і перебували у віданні Міністерства народної освіти. Були розповсюджені у всіх повітах Російської імперії.

В селі **Вормс** Тираспольського повіту (територія сучасного Березівського району) земську школу відкрито у 1811 році. З кількості населення у 2263 особи школу відвідувало 298 учнів: 165 хлопчиків та 133 дівчат. Їх навчанням займалися два вчителі. У 1873 році кількість учнів збільшилася до 303. У 1903 році у селі Вормс вже навчалось 350 учнів та ще 183 дитини мали потребу у навчанні. Викладало в школі 4 вчителі.

В селі **Демидове** Тираспольського повіту (територія сучасного Березівського району) було відкрито земську школу в 1861 році. У 1870 році з 680 осіб населення в школі налічувався 41 учень: 38 хлопчиків та 3 дівчинки. Викладав 1 вчитель. У 1873 році кількість учнів збільшилася до 73-х та з'явився ще один вчитель. У 1874 році Демидівська земська школа стала зразковою.

У 1862 році земську школу було відкрито в селі **Основа** Одеського повіту (територія сучасного Березівського району). З 223 осіб населення школу відвідувало 59 учнів: 29 хлопчиків та 30 дівчат. Викладав 1 вчитель. У 1903 році кількість учнів збільшилася до 81-го.

В селі **Балайчук** Тираспольського повіту (територія сучасного Березівського району) було відкрито земську школу в 1863 році. Станом на 1870 рік в ній навчалось 18 учнів (всі хлопці) та викладав один вчитель. У 1871 році кількість учнів збільшилася до 20-ти. У 1879 році Балайчук належить до сіл, які мають погані школи.

В селі **Іванівка** Ряснопільської волості Одеського повіту (територія сучасного Березівського району) земську школу було відкрито у 1864 році. З 73 осіб населення школу відвідувало 8 учнів: 6 хлопчиків та 2 дівчинки. Викладав 1 вчитель.

В цьому ж році земську школу відкрито в селі **Петрівка** Ряснопільської волості Одеського повіту (територія сучасного Березівського району). З 224 осіб населення школу відвідувало 30 учнів (всі хлопчики). Викладав 1 вчитель.

В селі **Єленівка** Ряснопільської волості Одеського повіту (територія сучасного Березівського району) земську школу було відкрито у 1865 році. З 39 осіб населення школу відвідувало 6 учнів: 5 хлопчиків та 1 дівчинка. Викладав 1 вчитель. У 1873 році школу було закрито.

В селі **Гуляївка** Одеського повіту (територія сучасного Березівського району) було відкрито земську школу в 1866 році. У 1870 році на 425 осіб населення в школу відвідував 61 учень: 53 хлопчика і 8 дівчат. Викладав один вчитель. У 1903 році кількість учнів збільшилася до 69-ти та ще 55 дітей мали потребу у навчанні.

В селі **Донська Балка** Одеського повіту (територія сучасного Березівського району) земську школу було відкрито у 1866 році. У 1870 році з 80 осіб населення школу відвідувало 8 учнів: 6 хлопчиків та 2 дівчинки. Викладав 1 вчитель. У 1873 році кількість учнів збільшилася до 12-ти.

У 1866 році також було відкрито земську школу в селі **Заводівка** Ананьївського повіту (територія сучасного Березівського району). З 629 осіб населення школу відвідував 31 учень: 28 хлопчиків та 3 дівчинки. Викладав 1 вчитель. У 1870 році кількість учнів збільшилася до 34-х.

В селі **Златоустове Поле** Одеського повіту (територія сучасного Березівського району) земську школу було відкрито теж у 1866 році. З 246 осіб населення школу відвідувало 17 учнів: 12 хлопчиків та 5 дівчат. Викладав 1 вчитель. У 1873 році кількість учнів зменшилася до 10-ти, а в 1874 знов збільшилася до 16-ти. Школу села Златоустове Поле відвідували також діти з **хутора Лисенкова**, де мешкало 107 осіб. У 1903 році школу відвідувало 36 учнів.

В «Сборнике Херсонского земства» за 1903 рік значиться земська школа села **Викторівки** Ново-Покровської волості як школа з російською мовою викладання. Кількість учнів – 43, кількість вчителів – 1.

До нижчих загальноосвітніх навчальних закладів належали і заклади, які утримувались відомством Святого Синоду. Серед них були школи грамоти. **Березівська школа грамоти** у 1900-1901 навчальному році стала кращою в Ананьївському повіті. Кращою вчителькою школи було названо Юлію Хорошавіну. У 1901-1902 навчальному році Березівська школа грамоти увійшла у список 28 найкращих шкіл грамоти єпархії (всього було 351). У 1909-1910 навчальному році вона увійшла у список 36 найкращих шкіл.

(Сборник Херсонского земства, №5-7. – Херсон. -1876. – С.43, 52-53, 57, 60-61,66-67;

Сборник Херсонского земства, №7-9. – Херсон. -1879. – С.103;

Сборник Херсонского земства, №7-9, приложение №12. – Херсон. -1879. – С.102, 105;

Сборник Херсонского земства, №10. – Херсон. -1903. – С.28-29, 34-35, 37;

Отчет о состоянии церковно-приходских школ и школ грамоты Херсонской епархии за 1899-1900 учебный год. – Одесса. – 1901. – С.68;

Отчет о состоянии церковно-приходских школ и школ грамоты Херсонской епархии за 1900-1901 учебный год. – Одесса. – 1902. – С.18-19, 69;

Отчет о состоянии церковно-приходских школ и школ грамоты Херсонской епархии за 1901-1902 учебный год. – Одесса. – 1903. – С.78)

Розвиток освіти у Херсонській губернії за даними загального перепису 1897 року

В огляді народної освіти за 1904 рік на підставі даних першого загального перепису було висвітлено відомості щодо грамотності населення губернії: показано у відсотках грамотність серед різних прошарків населення і національностей, які переважають в губернії; серед міського і сільського населення; серед чоловіків і жінок.

Для доповнення того нариса зараз, на підставі того ж джерела, пропонується розглянути зміну грамотності у часі, оскільки це зображується ступенем стану її у групах за віком, з розподіленням грамотності на просту і кваліфіковану в ставних і національних групах.

У нарисі «Грамотність в губернії» було вказано, що найбільшим ступенем грамотності в губернії вирізняються духовні особи всіх християнських вірувань, хоча жінки цієї групи дають менший відсоток грамотних, ніж жінки-дворянки. Наступну за великим відсотком грамотних групу складають дворянство і чиновники. Але за загальною кількістю населення ці дві привілейовані групи дуже малочисельні і зовсім губляться серед маси селян і міщан, слабо піднімаючи загальний для всієї губернії відсоток грамотних. Таке ж становище серед населення займають і іноземні піддані з високим відсотком грамотних, але чисельністю вони поступаються дворянам і чиновникам. Виділені загальним переписом в особливі групи іноземці і фінляндські уроженці, що не складають навіть 1 соті відсотка серед населення, не можуть привертати увагу, як і група тих, хто не належить до перерахованих прошарків населення, - малочисельна, і нехарактерна.

Цифрові дані, що характеризують грамотність в групах і відносну величину їх серед маси населення, надаються у наступній таблиці:

	Відсотки:		
	До всього населення	Грамотних у групі	
		чоловіків	жінок
Дворянство і чиновники	1,85	76,8	75,9
Духовні особи всіх християнських вірувань	0,29	81,5	71,3
Потомствени громадяни, купці і інші міські групи	28,26	47,4	26,4
Особи сільських груп (селяни, козаки, іноземні поселенці)	67,61	28,2	9,2
Іноземці	0,00	27,3	50,0
Особи, що не належать до вказаних груп	0,90	44,9	21,2
Фінляндські уроженці	0,00	77,2	75,0
Іноземні піддані	1,08	63,9	55,7
Всі разом	99,99	35,0	16,3

Міське і сільське населення за ступенем грамотності відрізняється дуже суттєво: в селах відсоток грамотних незрівнянно нижчий, ніж у містах; особливо малий відсоток грамотних жінок в трьох північних повітах, що показано у таблиці:

Повіти	В селах повіту		В містах повіту		В повіті (селах і містах)	
	чоловіків	жінок	чоловіків	жінок	чоловіків	жінок
Олександрійський	22,2	3,7	38,4	18,3	23,3	4,6
Ананьївський	23,2	8,5	34,2	14,1	23,9	8,8
Єлисаветградський	23,2	5,0	48,3	24,2	27,7	8,3
Тираспольський	29,1	22,3	41,4	16,3	31,8	21,0
Херсонський	31,7	11,2	53,4	30,9	38,0	16,9
Одеський	38,6	24,8	44,0	14,9	52,7	34,2
Взагалі по губернії	26,9	10,1	54,2	32,4	35,0	16,3

На найнижчому рівні освіти стоять молдаване і малороси, але відсоток грамотних у цих національностей і у великоросів піднімається в тих повітах, в яких мешкає більше німців - найбільш грамотної національності, яка складає помітний відсоток серед населення губернії.

Повіти (без міст)	малороси		велико-роси		молдава-ни		німці		євреї	
	Всього населення	Грамотн. об. полів	Всього населення	Грамотн. об. полів	Всього населення	Грамотн. об. полів	Всього населення	Грамотн. об. полів	Всього населення	Грамотн. об. полів
Олександрійський	87,78	11,5	7,7	18,0	0,7	8,9	0,3	54,9	2,6	42,8
Ананьївський	73,3	12,3	12,1	15,7	7,0	10,5	0,9	58,6	4,3	37,4
Єлисаветградський	63,3	11,6	11,1	20,7	12,7	6,6	4,1	57,8	7,5	35,2
Тираспольський	38,5	26,5	13,0	21,2	26,0	8,8	12,3	59,4	1,1	39,7
Херсонський	71,4	16,9	13,3	21,6	1,1	11,0	4,6	59,2	7,7	45,1
Одеський	46,6	16,4	11,8	24,6	3,6	7,2	28,2	61,6	3,8	49,1
Взагалі по губернії	68,3	14,1	11,4	19,1	6,7	8,7	5,7	60,0	5,1	40,1

Німецькі школи, які заснуються майже завжди одночасно з заснуванням колонії, діти інших національностей не відвідують. Так чи інакше, наведені цифри вказують на якийсь зв'язок між існуванням школи і грамотності, хоча вона і іншомовна, але відбувається розвиток грамотності серед населення інших національностей, яке оточує німецькі колонії.

(Народное образование в Херсонской губернии за 1905 г. – Херсон. – 1907. - С.1-3).

Колоніальні навчальні заклади

Колоніальні навчальні заклади відкривалися на території поселень іноземців і з початку свого створення не належали до Міністерства народної освіти та мали свою структуру. У 1881 році за наказом імператора від 2 травня центральні училища і сільські школи з колишніх болгарських і німецьких колоній, а також школи з колоній євреїв у Бесарабській, Єкатеринославській, Таврійській, Херсонській, Самарській і Саратовській губерніях передали з відомства Державного майна до Міністерства народної освіти разом з фондами і коштами, за рахунок яких діяли ці навчальні заклади, а також з усім майном.

Для духовенства було збережено право стежити за релігійною освітою молоді у переданих закладах.

Ці навчальні заклади потрапили до відомства Директорів народних училищ, а їх кошти зберігалися у місцевих казначействах.

Було складено відомості з переліком училищ і шкіл, які потрібно було передати до Міністерства народної освіти. Нижче подано витяг з відомості по Херсонській губернії (таблицю подано повністю):

Название губерний, волостей и селений	Число школ
III Херсонская губерния	
а. Гросс-Либентальская волость	
Селения: Гросс-Либентальское	1
Клейн-Либентальское	2
Лустдорф	1

Александргильф	1
Найбург	1
Петерсталь	1
Марленталь	1
Йозефсталь	1
Францфельд	1
б. Фрейденвальская волость (Маринівська)	
Селения: Фрейденваль	1
в. Гильдендорфская волость	
Селения: Гильдендорф	1
г. Нейзацкая волость	
Селения: Нейзац	1
Новолустдорф	1
Блюменфельд	1
д. Нейфрейденвальская волость (территория современного Березівського району)	
Селения: Нейфрейденваль	1
Гелененталь	1
Ней Баден	1
Ней Марленталь	1
е. Ландауская волость	
Селения: Ландау	3
Шпейерх	1
Катериненталь	1
Карсруе	1
Зульц	1
Йоганенталь	1
Ватерлоо	1
Гальбштадт	1
ж. Рорбахская волость (территория современного Березівського району)	
Селения: Рорбарх	2
Вормс	2
з. Баденская волость	
Селения: Баден	1
и. Мангеймская волость	
Селения: Мангейм	1

Эльзас	1
Георгиенталь	1
к. Зельцкая волость	
Селения: Зельц	1
Кандель	1
Страсбург	1
л. Раштадская волость	
Селения: Раштадт	2
Мюнхен	1
м. Анненская волость	
Селения: Старый Данциг	1
н. Гинкстальская волость	
Селения: Гинксталь	1
Нейдорф	2
Бергдорф	1
Клейн Бергдорф	1
о. Кассельская волость	
Селения: Кассель	1
п. Гофнунгстальская волость	
Селения: Гофнунгсталь	1
Гофнунгфельд	1
Эйгенфельд	1
Адамовка	1
Марковка	1
Берлин	1
Ней Березино	1
Ней Гликсталь	1
р. Розенфельдская волость	
Селения: Ней Либенталь	1
Александрфельд	1
Ней Кандель	1
Михайлополь	1
с. Старошведская волость	
Селения: Альтшведендорф	1
Мильгаузендорф	1
Шлагендорф	1
Клостердорф	1

т. Балацковская волость	
Селения: Новый Данциг	1
у. Кронаутская волость	
Селения: Кронау	1
Фирстенталь	1
Николайталь	1
Эйгенталь	1
Шенталь	1
Эйгенфельд	1
Эбенфельд	1
Гохфельд	1
Зандфельд	1
Мангейм	1
Ландау	1
Катериненталь	1
Ней Кроненталь	1
Клейнфельд	1
Фирстенфельд	1
ф. Орловская волость	
Селения: Орлов	1
Александрфельд	1
Ново-Шензе	1
Фриденсфельд	1
Нейгальбштадт	1
Николайфельд	1
Бломенорт	1
Тиге	1
Альтанау	1
Розенорт	1
Мюнстерберг	1
Гнаденфельд	1
Итого в Херсонской губернии	94

Всього у 1881 році до Херсонської дирекції народних училищ було передано 112 колоніальних навчальних закладів. З них: 99 – християнські (з німецькою мовою викладання) та католицької, лютеранської, менонитської вір. Єврейських училищ було передано 13.

Ці училища поділялися на кілька видів: центральні – мали більш широку програму наук, ніж початкові народні, і відкривалися з метою розповсюдження корисних знань серед народу, а особливо знання російської мови між іноземними колоністами та готували вчителів для інших училищ. Предмети викладалися і німецькою мовою і російською. Центральні училища підпорядковувалися педагогічним Радам, до складу яких входили опікуни училищ, обрані товариством.

Другий вид колоніальних училищ – церковно-приходські. Метою їх відкриття було приготування дітей до конформації, навчання рідній мові. На цей предмет зверталася найбільша увага. Інші науки мали другорядне значення. Російська мова у них викладалася, але не у всіх, через відсутність підготовлених вчителів, бо постійної платні у таких училищах вчителі не мали - вони отримували її від товариства: коли грошима, коли зерном, хлібом, землею.

Церковно-приходські училища розташовувались або у власних будівлях, або у молитовнях, і навіть у церквах. У двох останніх випадках і меблями учні користувалися теж церковними. У власних училищних будівлях були свої меблі, але зовсім непристосовані до вимог навчального процесу.

Учителями в колоніальних церковно-приходських училищах, як правило, були кистери (помічники пастора), яких призначав Духовний Синод. Головним їх обов'язком було викладання Закону Божого. Викладали вони і інші предмети, але законного права на це не мали.

Викладали і інші особи: випускники Саратовської католицької семінарії, випускники центральних училищ. Але звання вчителя такі особи мали рідко. Взагалі, церковно-приходські німецькі колоніальні училища стояли нижче російських початкових училищ і по облаштуваності класів і за рівнем знань.

Церковно-приходські школи знаходилися у віданні приходських пасторів.

Третій вид училищ – це єврейські колоніальні училища. Вони існували виключно у Херсонській губернії і більш ніж інші колоніальні училища відповідали назві «початкові

народні училища». Російська мова викладалася у всіх єврейських училищах без винятку. Особи, які викладали, майже всі мали звання вчителя. Розташовувались вони або у власних приміщеннях, або в тих, що належали громаді і мали все обладнання та меблі, пристосовані до педагогічних вимог.

Список сільських приходських і церковних шкіл колишніх німецьких колоній, прийнятих Директорами народних училищ Одеського навчального округу з відомства Міністерства державного майна:

**Название губерний, волостей и училищ
Херсонская губерния**

Гросс-Либентальская волость

Гросс-Либентальское церковно-приходское, Люстдорфское, Клейн-Либентальское, Александгильфское, Нейбургское, Мариентальское, Йозефстальское, Францфельдское, Гетерстальское.

Фрейдентальская волость (потім – Маринівська. Авт.)

Фрейдентальское

Баденская волость

Баденское

Зельцкая волость

Зельцкое, Кандельское, Страсбургское сельское.

Мангеймская волость

Мангеймское, Эльзасское, Георгиентальское.

Гильдендорфстальская волость

Гильдендорфстальское

Нейзацкая волость

Новолюстдорфское, Нейзацкое, Эйгенфельдское, Блюменфельдское

Александрфельдская волость

Севастианфельдское

Гофнунгебургская волость

Гофнунгебургское

Александрфельдская волость

Александрфельдское сельское (Адамовка), в селе Красном

Вильгельмстальская волость

Вильгельмстальское (Васильевка)

Ландауская волость

Катеринентальское, в селе Карлсруе, в селе Зульц, Йоганстальское, Ландауское 1-е, Ландауское 2-е, Шпайерское, Ватерлооское

Рорбахская волость

Рорбахское 1-е, Рорбахское 2-е, Вормское 1-е, Вормское 2-е

Курисо-Покровская волость

В селе Ираклиевка (оно же Аниськово, бывшее Неймариенталь)

Нейфрейдентальская волость

В селении Гелененталь (Черногорка), Нейфрейдентальское, Нейбаденское.

Гликстальская волость

Гликстальское, Нейдорфское 1-е, Нейдорфское 2-е, Бердорфское, Ней-Бердорфское

Гофнунгстальская волость

Гофнунгстальское 1-е, Гофнунгстальское 2-е, Айгенфельдское, Адамовское-Махновское, Берлинское, Ней-Березинское, Ней-Гликстальское

Кассельская волость

Кассельское 1-е, Кассельское 2-е

Розенфельдская волость

Розенфельдское, Александрфельдское, Ней-Кандельское, Ней-Эльзасское, Пегулстальское, ней-Кассельское, Ней-Либентальское

Старошведская волость

Альтшведендорфское, Шландендорфское, Мильгаузендорфское, Клостендорфское

Кронауская волость

Кронауское, Фирстентальское 1-е, Фирстентальское 2-е, Николайстальское, Эйгентальское, Шентальское, Эйгенфельдское, Эбенфельдское, Гохфельдское, Зандфельдское, Мангеймское, Ландауское, Катеринентальское

Орловская волость

Александрфельдское, Ней-Шензе, Фриденсфельдское, Нейгальбштатское, Николайфельдское, Орловское, Блюменортское, Тиге, Альтонауское, Розенортское,

Монстербергское, Граденфельдское, Шенауское, Николай-дорфское

Балацковская волость

Ново-Данцигское

Внаслідок затвердженого 24 грудня 1914 року положення Ради Міністрів про зміну діючих постанов щодо мови викладання у початкових школах для дітей німецької національності і припинення користування землею австрійських, угорських і германських громадян у прикордонних місцевостях, 4 травня 1915 року за №20854 було видано розпорядження міністра народної освіти про викладання всіх предметів у німецьких колоніальних навчальних закладах державною мовою, за винятком Закону Божого і рідної мови учнів, з правом користуватися рідною мовою у якості допоміжного засобу тільки спочатку і не більше одного року навчання. Вчителів, які недостатньо володіють **російською** мовою, запропоновано замінити іншими вчителями, які добре знають російську мову і **бажано мають російське походження**.

Заміну вчителів було запропоновано закінчити до 1 липня. У тому випадку, якщо неможливо знайти заміну вчителям, потрібно **закрити** навчальний заклад. Вчителів, перебування яких у навчальному закладі небажане у зв'язку з війною, звільнити.

У місцевості, де кількість німецького населення значно зменшиться внаслідок здійснення закону про ліквідацію нерухомого майна германських осіб і навчальні заклади буде закрито, необхідно буде відкрити інші навчальні заклади для російського населення, яке замінить німців на їх колишніх землях.

На додаток до цього розпорядження опікун Одеського навчального округу запропонував затверджувати нових вчителів російського походження достатньо матеріально забезпечених. Також навчальні заклади повинні бути забезпечені російською наочністю і шкільною бібліотекою з російських книг (про українську мову навіть і не згадувалося — авт.). Вчителям запропоновано спілкуватися з учнями тільки російською мо-

вою, за винятком предметів, дозволених викладати німецькою мовою.

Внаслідок цього розпорядження у Херсонській губернії було закрито 11 колоніальних навчальних закладів зі 138, а станом на 9 жовтня 1915 року не функціонувала 31 колоніальна школа через відсутність вчителів.

У колоніальних закладах працювало всього 219 вчителів: з них 41 росіянин та 178 німців. Звільнено було 68 німецьких вчителів.

(ДАОО, ф.42, оп.35, спр.711, стор. 2, 4, 4зв., 8, 10 зв., 335-337, 339, 347; ф.42, оп.35, спр.1533, арк.4, 54, 73, 94).

Гімназії і училища

На території Березівського району у дореволюційний період діяли не тільки школи, але й навчальні заклади більш високого ступеню. До таких належало і **приватне жіноче 1-го розряду семикласне училище Н.Р. Міхельсон**, яке було відкрито у Березівці в 1911 році.

У справах Державного архіву Одеської області збереглися цікаві документи, які свідчать про те, що освітні заклади району постійно розвивалися, і були люди, не байдужі до рівня знань молоді Березівщини. Один з таких документів – прохання засновниці цього училища Міхельсон до опікуна Одеського навчального округу про надання їй училищу статусу гімназії:

«Честь имею почтительнейше просить Ваше Превосходительство о преобразовании содержимого мною частного женского 1-го разряда 7-миклассного училища в частную женскую гимназию с правами для учащихся.»

Вновь возбуждать такое ходотайство пред Вашим Превосходительством меня заставляют следующие причины: родители с недоверием относятся к бесправным учебным заведениям и неохотно отдают своих детей в такие учебные заведения. Из 42 девочек, подвергавшихся приемным испытаниям в текущем учебном году, поступило всего 24 ученицы.

Вследствие отсутствия прав, дети, уже посещавшие учи-

лица, стали выбывать среди учебного года: в ноябре прошлого 1912 года я вынуждена была закрыть 6-й класс, ибо при наличии 5 оставшихся учениц, я не имела возможности содержать этот класс.

При отсутствии прав я не только не буду иметь возможности открыть в будущем 1913-1914 учебном году 6-го класса, содержание которого обходится весьма дорого — оборудование физического кабинета, пополнение библиотеки необходимыми книгами и пособиями, повышенный оклад содержания преподавателям - но и вынуждена буду совершенно закрыть училище. Оба эти года принесли мне большой урон.

Дарованием прав учащимся весьма заинтересованы не только ученицы нынешнего 5-го класса, которые, в случае неблагоприятного решения вопроса о правах, оставят училище, но заинтересованы и ученицы, вынужденные выбыть из училища вследствие закрытия 6-го класса среди учебного года. Кроме того, в г. Березовке имеется 4-хклассное городское училище смешанного типа. Ученицы, оканчивающие это училище, выражают желание продолжать образование в средне-учебном заведении. Таковых учениц ежегодно бывает 10-12 и больше.

Все вышеупомянутое заставляет меня всепочтительнейше просить Ваше Превосходительство не отказать мне в моей покорнейшей просьбе и тем не лишит меня возможности продолжать начатое дело.

Училище оборудовано мною в достаточном количестве всем необходимым для пяти классов. В случае благоприятного исхода сего моего ходатайства мною будет немедленно приобретено все необходимое для шестого класса.»

Слідом за проханням Міхельсон було складено прохання міським старостою від громадян Березівки до Директора народних училищ Херсонської губернії:

«В городе Березовке, с населением более 12 тысяч душ, из средних учебных заведений, существует только частное 7-миклассное женское училище, учредительницы Н.Р.Михельсон, в котором воспитывается около 90 детей, но так как училище не имеет прав, то это обстоятельство грозит ему закрытием, и тогда все дети должны будут остаться

без дальнейшего образования; вследствие чего жители города Березовки, прошением поданным 14 сего марта, ходатайствуют перед Его Превосходительством, господином Попечителем Одесского учебного округа, о присвоении названному училищу прав казенных учебных заведений.

Городское общественное управление, присоединяясь к означенному ходатайству, имеет честь покорнейше просить ваше высочородие, не отказать, со своей стороны поддержать, где следует, просьбу жителей города Березовки, высказывая при этом желание, чтобы присвоение прав последовало до конца текущего года.»

Але, не дивлячись на бажання березівчан мати вищу освіту, тоді директор народних училищ Херсонської губернії відмовив у відкритті на території Березівки гімназії:

«С возвращением переписки имею честь доложить Вашему Превосходительству, что по вопросу о преобразовании частного женского 1-го разряда училища, содержащего в г.Березовке Н.Михельсон, в частную женскую гимназию с правами для учащихся мною было дано заключение за № 5513 от 14 июля 1912 года.

Вопрос этот засим восходил на рассмотрение Министерства народного просвещения, которое в предложении своем от 18 декабря 1912 г. за № 50578 уведомило, что оно со своей стороны признает ходатайство г.Михельсон преждевременным, при чем полагает, что вопрос о правах для учащихся может быть возбужден лишь по окончательном сформировании учебного заведения в перворазрядное и при том, если после первого выпуска учениц ревизией этого училища будут добыты данные в пользу благоприятного разрешения указанного вопроса.

В виду этого, я полагаю, что возвращаемое при сем ходатайство г. Михельсон, как возбужденное несвоевременно, должно быть отклонено.»

Опiкун Одеського навчального округу вiдправив до Департаменту народної освiти таку вiдповiдь:

«Препровождая при сем обратно полученное при надписи от 20 минувшего мая за №21871 прошение родителей учениц частного училища 1 разряда Михельсон в гор.Березовке Хер-

сонской губернии о предоставлении прав для учащихся сего учебного заведения, имею честь усведомить Департамент народного просвещения, что рассмотрев означенное ходатайство в заседании 21 мая сего года, состоящий при мне Совет, в виду разъяснения Министерства народного просвещения от 18 декабря 1912 года за №50578, по тождественному ходатайству г-жи Михельсон каких-либо новых данных, на основании которых представлялась бы надобность в пересмотре прежнего ходатайства просительницы, постановил: признать вторичное ходатайство г-жи Михельсон о предоставлении прав учащимся в содержимом ею в гор.Березовке частном женском 1 разряда училище подлежащим отклонению. Я со своей стороны присоединяюсь к изложенному постановлению Совета.»

Але клопотання щодо надання нового статусу навчальному закладу Міхельсон не припинялися, і нарешті 3 жовтня 1913 року опікуну Одеського навчального округу прийшов дозвіл від заступника міністра народної освіти:

«Вследствие отношения в Департамент народного просвещения от 8-го июня сего года за №22104 и в дополнение к предложению от 18-го декабря 1912 года за №50578 уведомляю Ваше Превосходительство, для надлежащих распоряжений, что, подвергнув новому обсуждению вопрос о предоставлении прав учащимся частного женского учебного заведения 1-го разряда г-жи Михельсон в гор. Березовке Херсонской губернии, Министерство народного просвещения, на основании Высочайшего повеления 14-го января 1906 г., признало возможным разрешить присвоить означенному училищу наименование частной гимназии, с предоставлением ученицам прав, коими пользуются воспитанницы женских гимназий по Положению 24-го мая 1870 г., но с обязательным соблюдением нижеследующих условий: 1) чтобы программы означенного учебного заведения были не ниже курса соответствующих классов женских гимназий по Положению 24-го мая 1870 г.; 2) чтобы число учащихся в каждом классе не превышало сорока; 3) чтобы испытания производились при участии и под надзором депутатов от учебного округа.»

З листопада 1913 року опікун Одеського навчального округу, в свою чергу, доправляє листа директору народних училищ Херсонської губернії:

«Подвергнув новому обсуждению вопрос о предоставлении прав учащимся частного женского учебного заведения 1-го разряда г-жи Михельсон в гор. Березовке Херсонской губернии, Министерство народного просвещения, на основании Высочайшего повеления 14-го января 1906 г., признало возможным разрешить присвоить означенному училищу наименование частной гимназии, с предоставлением ученицам прав, коими пользуются воспитанницы женских гимназий по Положению 24-го мая 1870 г., но с обязательным соблюдением нижеследующих условий: 1) чтобы программы означенного учебного заведения были не ниже курса соответствующих классов женских гимназий по Положению 24-го мая 1870 г.; 2) чтобы число учащихся в каждом классе не превышало сорока; 3) чтобы испытания производились при участии и под надзором депутатов от учебного округа.

Об этом, вследствие предложения Министерства от 3 октября за №44859, уведомляю Вас для зависящих распоряжений.»

Завдяки клопотанням багатьох людей, навчальний заклад Міхельсон отримав статус «гімназії з правами для учнів». У довіднику «Памятная книжка Одесского учебного округа на 1913-1914 учебный год», Одеса, 1914 рік (видання Управління Одеського навчального округу), розділ «Частные учебные заведения с правами для учащихся» (підрозділ «Жіночі гімназії») значиться гімназія Р.Н. Міхельсон. Дата відкриття – 20 жовтня 1911 року, дата переформування – 3 жовтня 1913 року. Викладачі: О.В. Бихневич, Ф.Г. Васьковський, Л.Г. Жуган, Н.К. Кравченко, О.П. Клименко, І.Н. Гейденрейх, зановчитель – священик М.Є. Соколовський.

Про існування ще одного училища у м.Березівка ми дізнаємося зі справи «Списки службовців і відомості про відкриття, перевлаштування навчальних закладів в Херсонській, Єкатеринославській, Таврійській і Бесарабській губерніях» (ДАОО, ф.42, оп.35, спр.1493). Тут у переліку на-

вчальних закладів губернії зустрічається **Березівське вище початкове училище**. Час відкриття – 1 липня 1900 року. Кількість класів – 4.

Нижче подано звітну таблицю станом на 15 жовтня 1914 року, надіслану інспектором Березівського вищого початкового училища до Управління Одеського навчального округу:

Название училища и место его нахождения	Время открытия	Помещение	Число классов				Средства содержания										
			Классы				всего	От казны	От земства	От гор. общ.	Пожертвования	Плата за учение	Взнос по четн. попеч.	% с капиталов	всего		
			1	2	3	4											
Березовское высшее начальное училище г. Березовка, Херсонской губернии	1 июля 1900г.	собств.	4	40	48	35	24	147	8390	10	10	10	10	10	10	10	93903

У звіті фігурують такі прізвища: інспектор – надворний радник Порфірій Полікарпович Жуган; законовчитель – священник Михайло Єлісійович Соколовський; штатний вчитель – надворний радник Опанас Семенович Третьяков; штатний вчитель – Андрій Акимович Якубовський; тимчасово виконуючий обов’язки вчителя – Ніна Вікторівна Дзеконська; штатний вчитель графічного мистецтва – Федір Григорович Васьковський; тимчасово виконуючий обов’язки

вчителя праці — Лідія Георгіївна Жуган; вчитель нових мов — румунськопіддана Олександра Василівна Константінеско; вчитель співів — Василь Олександрович Міро; лікар — Олексій Олександрович Петраш; тимчасовий заступник лікаря Петраша — лікар Ісаак Емануїлович Хаїс.

Цей список може розповісти нам багато цікавого як про систему освіти того часу, так і про звичаї та порядки. У ньому ми бачимо двох вчителів з однаковим прізвищем: Порфірій Полікарпович Жуган і Лідія Георгіївна Жуган. Це — чоловік і дружина. На той час вважалося недоречним, коли у одній установі працюють родичі. Тому окружним інспектором було доправлено Директору народних училищ Херсонської губернії документ такого змісту:

«Из доставленных инспектором Березовского высшего начального училища сведений видно, что жена инспектора Жугана преподает в училище рукоделие.

В виду изложенного, по распоряжению г.Попечителя округа, сообщается вам, что признается неудобным, чтобы жена и муж служили в одном и том же училище и к тому же г.Жуган не получила специального образования по рукоделию.

Желательно освободить г.Жуган от преподавания рукоделия с 1 января 1915 года.»

Через цей лист Лідії Георгіївні Жуган довелося писати прохання опікуну Одеського навчального округу:

«Распоряжением Вашего Высокопревосходительства от 20 ноября с.г. за №42283 и на основании 151 ст. «Устава о службе гражданской», изд.1896 г., я, с 1-го января 1915 года, уволена от исполнения обязанностей учительницы рукоделия при Березовском высшем начальном училище.

К сему имею честь присовокупить, что я, во время пребывания на курсах рукоделия в 1913 г. (имею свидетельство №9686), понесла большой физический труд, а также материальный расход (была на курсах за свой счет); кроме того, много потрудилась для нормальной постановки самого предмета в училище, и, наконец, работала по силе и возможности в местном комитете по оказанию помощи больным и раненым воинам, распределив работу и на будущее время.

На основании вышеизложенного, покорнейше прошу Ваше Высокопревосходительство об оставлении меня преподавательницей рукоделия в Березовском высшем начальном училище хотя бы только до конца учебного года, т.е. до 1 июля 1915 г., и тем дать мне возможность вместе с учащимися принести посильную пользу в настоящее тяжелое время борцам за дорожную нам Родину, изготовлением разных предметов.

Обращаюсь с настоящей просьбой к Вашему Высокопревосходительству не в силу материальных соображений, а исключительно из-за любви к делу, которому я уже много посвятила времени и труда.

К тому же я в педагогическом совете и пользуюсь правом решающего голоса и потому оказывать влияние на решение вопросов учебно-воспитательного характера не могу».

Таке щиросердне звернення вплинуло, як не дивно, на опікуна округу, в результаті чого окружний інспектор доправив листа Директору народних училищ Херсонської губернії, у якому Опікун округу погодився подовжити термін викладання вчительці Жуган:

«Вследствие прошения учительницы рукоделия Березовского высшего начального училища Лидии Жуган по распоряжению г.Попечителя округа уведомляю Вас, что не встречается препятствий к оставлению г-жи Жуган в занимаемой должности до 1 июля 1915 г.»

Доказ наявності ще одного навчального закладу у Березівці можна побачити у виданні «Памятная книжка Одесского учебного округа на 1913-1914 учебный год», Одеса, 1914 рік (видання Управління Одеського навчального округу). У розділі «Низшие ремесленные школы» довідника вміщено інформацію про **Березівську нижчу ремісничу школу**: рік відкриття – 1910, кількість класів – 4, учнів – 48. Завідуючий школою – титулярний радник Феодосій Миколайович Семенов. Викладачі: законовчитель – Михайло Елісійович Соколовський; майстер-технік – Іван Григорович Дуженко; слюсар – Марк Мойсейович Баюра; столяр – Опанас Тимофійович Устинюк; лікар – Жано Йосиф (Абдула) Стирес.

З приводу відкриття цього закладу було написано листа опікуну Одеського навчального округу керівником відділу промислових училищ Міністерства народної освіти:

«Отдел промышленных училищ имеет честь, по приказанию г. Министра народного просвещения, покорнейше просить Ваше Святельство не отказать в принятии зависящих мер к ускорению движения дел об учреждении в зданиях бывших казенных винных складов в гор. Бобринец, Степановке и Березовке Херсонской губернии, низших ремесленных школ.»

На той час ремісничих закладів було не так вже й багато. За даними вище названого видання у Херсонській губернії їх було всього 10, а у інших губерніях і того менше: Бесарабська – 2; Екатеринославська – 2; Таврійська – 3. Херсонська губернія взагалі випереджала інші губернії по кількості навчальних закладів різного ступеню. Наприклад, в жодній з губерній, крім Херсонської, не було «училищ по особым уставам», як їх називали. У Херсонській губернії їх було 5: Одеське міське дівоче; Одеське імені імператриці Олександри Федорівни – патріотичне міське дівоче; Одеське при сирітському будинку; Одеське грецьке чоловіче; Одеське єврейське дівоче. Вищих навчальних закладів – 31. Наприклад, у Таврійській губернії їх було всього 17.

За кількістю вчителів та учнів Херсонська губернія теж була на першому місці. у тому ж таки 1913-1914 навчальному році налічувалось 660 вчителів-чоловіків та 434 вчителів-жінок. Наприклад, у Єкатеринославській губернії за цей же період працювало 262 вчителя і 101 вчителька. Кількість дітей, які відвідували навчальні заклади, в три рази перевищувала кількість у інших губерніях. Учні-хлопчики – 10327, учні-дівчатка – 6024. У тій же Єкатеринославській губернії кількість учнів-хлопчиків – 4009, учнів-дівчаток – 1694.

Міністром народної освіти від 28.06.1899 року було дано дозвіл за №15264 на відкриття в місті Березівка Ананьївського повіту Херсонської губернії другокласного міського училища. Також було виділено з казни на його утримання, починаючи з 01.07.1900 року, по 1265 рублів на рік. Заступник міністра народної освіти наказом від 22.09.1901

року за №25367 дозволив затвердити посаду помічника вчителя в цьому училищі. Заробітну плату в розмірі 300 рублів помічник мав отримувати від міського товариства, та 75 карбованців зі спеціальних коштів училища.

За розпорядженням центрального управління Міністерства народної освіти від 20.07.1901 року №35263 у Березівському другокласному міському училищі було дозволено викладання нового предмету – музики. У якості необов'язкового додаткового предмету дозволялося викладання німецької мови, але за умовою, якщо витрати на викладання цього предмету у сумі 300 карбованців на рік будуть взяті зі спеціального рахунку училища.

У 1904 році за розпорядженням центрального управління Міністерства народної освіти про реформування училищ було дозволено наказом №18071 від 10.06.1904 року другокласне Березівське міське училище реформувати у трьохкласне. З казни виділено кошти у розмірі 1060 карбованців на рік.

За розпорядженням центрального управління Міністерства народної освіти про введення в Березівському міському трьохкласному училищі предметної системи викладання було дозволено заступником міністра від 21.12.1904 року №14276 увести в Березівському міському трьохкласному училищі предметну систему викладання замість класної, без зміни особового складу викладачів і коштів, відведених за штатним розкладом.

У 1907 році за розпорядженням Урядового Сенату Березівське міське трьохкласне училище з 01.04.1907 було реформоване у чотирьохкласне. На утримання 4-го класу було виділено з казни 208 руб.33 коп.

Про відкриття у селі Маринове теперішнього Березівського району **Нейфрейдентальського приватного змішаного училища** свідчить справа 59, оп.1, ф.298 «Дирекція народних училищ Херсонської губернії». Тут збереглося звернення виконуючого обов'язки опікуна округу ректора Новоросійського університету від 7 січня 1920 року до директора народних училищ Херсонської губернії:

«Вследствие представления от 30 ноября 1919 года, уведомляю, что я не встречаю препятствий к разрешению Вами обществу для содержания Нейфрейдентальского частного смешанного училища в селе Мариново Одесского уезда, открыть начальное училище на точном основании закона и правил 1 июля 1914 года о частных учебных заведениях, классах и курсах».

До справи додається «Устав общества для содержания Нейфрейдентальского частного мужского училища II разряда», датованого 1908 роком. З цього можна зробити висновки, що училище до 1914 року було тільки чоловічим. Устав затверджено у 1908 році, про що є запис перед змістом уставу:

«Постановлением Херсонского губернского по делам об обществах Присутствия от 14 октября 1908 года настоящий устав утвержден и помянутое в нем общество внесено в реестр обществ и союзов по Херсонской губернии род №51. г.Херсон, октября 18 дня 1908 года».

Уставом оголошено мету створення даного товариства:

«Общество имеет целью содействовать распространению среди молодежи (мальчиков) села Нейфрейденталь и окрестных местностей соответствующего требованиям времени образования. Для этой цели общество содержит на свой счет при селе Нейфрейденталь Одесского уезда Херсонской губернии, частное мужское училище, приискивает средства и принимает все от него зависящие меры для возможно лучшей постановки в нем воспитательного дела».

У Ряснопільській волості в 1908 році було відкрито **Кубрякське земське училище 1-го ступеню**. Населення села Кубряки складалося з 700 мешканців, за національністю всі були українцями. Училище було засноване мешканцями села.

Для закладу було виділено громадське одноповерхове приміщення, довжиною фасаду 25 аршин та шириною 14 аршин. Також було надано земельну ділянку. Приміщення складалося з однієї класної кімнати та однієї квартири для вчителів.

Станом на квітень 1920 року училище мало 4 відділення, до яких входило 64 учня, та 2 вчителі: Іван Іванович Булавінцев та Ніна Михайлівна Остапова. Кількість хлопчиків та дівчаток була приблизно однаковою.

Заняття проводились у 2 зміни: з 8 ранку до 12-ї та з 12-ї до 5-ї години вечора.

На відкриття **приватного єврейського училища 1-го розряду** для дітей обох статей в **Березівці** було отримано дозвіл у 1883 році від опікуна округу: *«...имеющему звание учителя казенного еврейского училища 1 разряда еврей Юдке Заку – открыть в местечке Березовке Ананьевского уезда частное еврейское училище для детей обоего пола»*.

В тому ж році було дано дозвіл відкрити в **Березівці приватне єврейське училище 3-го розряду** для дітей обох статей: *«...имеющему звание учителя казенного еврейского училища 1 разряда Мошке Ихилевичу Хазену – открыть в местечке Березовке училище 3-го разряда для детей обоего пола»*.

У 1889 році в **Березівці відкрито приватне єврейське училище** для дівчат, яким керувала Є.Грінблат. У навчальному закладі було 40 учениць. Існувало воно за рахунок внесення батьками плати за навчання.

У 1908 році **училище 2-го розряду** було дозволено відкрити товариству освіти села **Вормс**. Заклад відкривався для учнів обох статей. Але у 1912 році училище було зачинено через відсутність засобів для його утримання.

Про існування **другокласного сільського училища** в селі **Завадовці** свідчить звіт інспектора народного училища 4 району Херсонської губернії за 1893-1894 навчальний рік:

«Завадовское, в с. Завадовке. учащихся 71 (50 мальчиков и 21 девочка). Осмотрено 24 ноября 1893г., в прошлом учебном году – 8 декабря 1892 г.

Как и в прошлом году училище находится в хорошем состоянии.

К достоинствам преподавания надо отнести прекрасные ответы учеников по Закону Божию, весьма хорошее чтение (русское и церковно-славянское), правильное в орфографиче-

ском и каллиграфическом отношении письмо и толковое преподавание арифметики.

К недостаткам – не вполне свободная от неправильностей местного говора речь учителя, почему и ошибки, делаемые учениками, не всегда исправляются им.

Пение преподается законоучителем с желательным успехом. Вообще же деятельность священника Загоруйченка и учителя Гайдукевича заслуживает поощрения.

Помещение училища вполне удобно; книг в библиотеке весьма достаточно, в наглядных пособиях нужды не встречается.

Отхожее место пришло в совершенную ветхость; строится новое, но, по бездеятельности сельского старосты, очень медленно (пять недель). Староста часто в нетрезвом виде является в училище и предъявляет к учителю совершенно неуместные требования.

Учителю разъяснены замеченные недостатки, о поведении старосты лично сообщено земскому начальнику 2 участка, который предположил принять необходимые в данном случае меры.»

У тому ж звіті подано відомості про **Маринівське другокласне сільське училище:**

«*Мариновское, в с. Мариновке. Учащихся 90 (64 мальчика и 26 девочек). Осмотрено 3 декабря 1893 г., в прошлом учебном году – 19 мая 1892 г.*

Замеченные в прошлом году недостатки устранены, почему училище находится в лучшем, чем прежде, состоянии.

К недостаткам надо отнести: 1) слабую вообще выразительность чтения; 2) посредственный почерк учеников 3 отделения; 3) плохой навык в умственном счете учеников 2 отделения. Во всем остальном занятия ведутся правильно и успешно. Установленные в училище порядок и дисциплина заслуживают похвалы.

Пение преподается с посредственным успехом.

Помещение вполне удобно, в библиотеке до 100 названий книг; наглядных учебных пособий и письменных принадлежностей достаточно.

На наем прислуги для училища сельское общество ассигновывает только 10 руб. в год, почему старшая учительница затрачивает ежегодно значительные для нее средства на означенный предмет.

Учительницам разъяснены замеченные недостатки, о побуждении Мариновского сельского общества к ассигнованию необходимых средств на наем прислуги написано земскому начальнику 7 участка.»

Також подано звіт про стан **Нейківського другокласного сільського училища:**

«Нейковское, в с. Нейкове. Учащихся 45 (24 мальчика и 21 девочка). Осмотрена 23 ноября 1893 г., в прошлом учебном году – 12 декабря 1892 г.

Замеченные в прошлом году недостатки отчасти устранены, но взамен их допущены другие, почему училище находится не в лучшем, чем прежде, состоянии.

В младшем отделении пройден почти весь алфавит, читают (1-ю книгу Вольпера) неправильно и совершенно бессознательно, начертания букв усвоены плохо; проходят действия над числами 1-го десятка, задач не решают.

В среднем отделении упражняются в повторительном чтении по той же 1-й книге Вольпера; выученное наизусть произносят с искажением слов; все письменные работы ограничиваются одним списыванием, пишут дурным почерком; проходят действия над числами 1-й сотни, но задач не решают.

Старшее отделение до настоящего времени училища не посещает.

Речь учителя неправильна: дак (так), у тебя десять лет (тебе 10 лет), пъять и прочее.

Поют, но плохо и неправильно произносят слова.

Помещение удобно, библиотека требует пополнения, наглядных пособий мало.

Учителю разъяснены замеченные недостатки и предложено явиться на педагогические курсы, если таковые будут устроены летом 1894 г. Сельскому старосте предложено озаботиться принятием мер к исправному посещению ученика-

ми занять. На имеющиеся в училище средства выписаны необходимые пособия и книги.»

Навчальні заклади Березівщини зробили вагомий внесок у розвиток системи освіти Херсонської губернії, з кожним роком збільшуючи кількість грамотного населення.

(ДАОО, ф.42, оп.35, спр.1241, арк.7;

ф.42, оп.35, спр.1458, арк.14, 15, 19, 143, 146;

ф.42, оп.35, спр.1493, арк.101, 102, 103;

ф.298, оп.1, спр.59, арк.1-4;

ф.227, оп.1, спр.238, арк.12-13;

Памятная книжка Одесского учебного округа на 1913-1914 учебный год.

—Одесса.- 1914. — С. 10, 422, 456.;

Циркуляр по Одесскому учебному округу, №1. —Одесса. —1909. С.64;

Циркуляр по Одесскому учебному округу, №3. —Одесса. —1912. —С.269;

Циркуляр по Одесскому учебному округу, №9. — Одесса. — 1883. — С.304;

Циркуляр по Одесскому учебному округу, №7. — Одесса. — 1899. — С.465;

Циркуляр по Одесскому учебному округу, №1. — Одесса. — 1902. — С.63,68-69;

Циркуляр по Одесскому учебному округу, №9. — Одесса. — 1903. — С.333-334;

Циркуляр по Одесскому учебному округу, №7-8. — Одесса. — 1904. — С.460;

Циркуляр по Одесскому учебному округу, №2. — Одесса. — 1905. — С.98;

Циркуляр по Одесскому учебному округу, №9. — Одесса. — 1907. — С.542;

Справочная книжка Одесского учебного округа, ч.1. — Одесса. —1891. — С.153;

Сборник Херсонского земства. №7. — Херсон. — 1895. — С.177, 183-184;

Сборник Херсонского земства. №2. — Херсон. — 1896. — С.93-94).

Глава друга

Короткий огляд розвитку освіти в Україні з 1917 року

Протягом 1917-1919 рр. влада в Україні неодноразово змінювалася, і кожен уряд вирішував питання розвитку освіти по-своєму. Так, від часу Лютневої революції до проголошення Універсалом Центральної Ради 10 червня 1917 р. автономії України, влада була у руках Тимчасового уряду. Оскільки він не виявляв активності в питаннях освіти, його замінили громадські організації, серед яких найважливішу роль відіграло Товариство шкільної освіти. Воно організувало Всеукраїнський з'їзд учителів (квітень 1917 р.), на якому було створено Всеукраїнську учительську спілку та Головну шкільну раду, що опікувалися справами освіти. Під тиском цих організацій Тимчасовий російський уряд змушений був дозволити впровадження української мови. Російська стала другою, але обов'язковою для вивчення, мовою.

У часи Центральної Ради (з 10 червня 1917 р. до 30 квітня 1918 р, другий період), яка утворила Генеральний Секретаріат освіти, проводилася інтенсивна робота з українізації школи, що полягала в організації навчання українською мовою, запровадженні українознавчих предметів, підготовці навчальних посібників та підручників українською мовою, відкритті нових українських шкіл та реорганізації російських в українські, підготовці вчителів – українців тощо. Українська школа будувалася на принципах єдності та наступності всіх шкіл, праві всіх на безкоштовну освіту, обов'язковості та світськості освіти.

Протягом третього періоду (від 30 квітня 1918 р. до ліквідації Гетьманату 15 грудня 1918 р.) відбулися такі зміни: замість принципу децентралізації запроваджується

централізоване управління освітою; уповільнюються темпи українізації школи. У цей час створено Академію Наук, її першим президентом було обрано Володимира Вернадського.

Протягом четвертого періоду – в часи Директорії (з середини грудня 1918 р. до початку листопада 1919 р.) приймаються постанови про запровадження в Україні всенародного і безкоштовного навчання, про поліпшення матеріального становища вчителів, про децентралізацію управління освітою. Було підготовлено «Проект єдиної школи в Україні», який передбачав створення такої системи загальноосвітньої школи: молодша школа (4 роки), старша школа (4 роки), колегія (4 роки). Перших дві утворювали основну школу, а третя – середню. Директорія видала декрет про державну українську мову в УНР.

Остаточо радянська влада в Україні встановилася з грудня 1919 р. Спершу українські більшовики не мали чіткого плану розбудови системи освіти й усю свою діяльність спрямували на ліквідацію старої системи, відокремлення школи від церкви, формування нового апарату управління освітою. Нову українську систему освіти вони намагалися будувати за російським зразком. У травні 1919 р. було видано «Положення про єдину трудову школу УРСР», в основу якого було покладено чинне в Радянській Росії «Положення про єдину трудову школу». Воно передбачало запровадження безкоштовного і спільного навчання дітей обох статей з восьми років; загальноосвітній і політехнічний характер освіти, заборону релігійного виховання; запровадження продуктивної праці дітей. Скасовувалися перевідні та випускні іспити, домашні завдання, п'ятибальна система оцінювання знань.

Хоч українська школа й будувалася згідно з прийнятими на той час єдиними принципами «Про єдність освітньої політики», але система освіти в Україні дещо відрізнялася. Так, якщо в Росії школа була політехнічною, то в Україні всі навчально-виховні заклади, поєднуючись з виробництвом, уже з першої ланки утворювали єдину систему професійної освіти; у Росії єдина трудова школа була дев'ятирічною, в Україні – семирічною; у Росії технікум був підготовчою

ланкою до інституту, а в Україні – інститут і технікум вважалися рівноправними вищими навчальними закладами з тієї різницею, що технікум випускав вузьких фахівців-інструкторів, а інститут – висококваліфікованих спеціалістів-практиків; на відміну від російської, українська система вилучала зі своєї схеми університети, перетворивши їх у 1920 р. на інститути народної освіти; підготовку вчених в Україні здійснювали академії та різні інститути теоретичного знання. З погляду наукової педагогіки, українська система освіти стояла нижче від російської. Ці відмінності свідчили про певну незалежність української освітньої політики, вони збереглися до 1930 р.

У 1934 р. постановою «Про структуру початкової і середньої школи в СРСР» було відмінено всі типи шкіл і встановлено єдину систему освіти: початкова школа (1-4 класи), неповна середня школа (1-7 класи), середня школа (1-10 класи). Україна повернулася до університетів (першим у 1933 р. було відкрито Київський університет). Статус технікуму було знижено до рівня середнього спеціального навчального закладу. У 1935 р. окремою партійною постановою визначалися початок і кінець навчального року, тривалість уроку, запроваджувалися правила поведінки і єдина шкільна форма, єдині норми і п'ятибальна система оцінювання.

Так система освіти розвивалася до Великої Вітчизняної війни. Німецькі окупанти заподіяли українській школі значної шкоди. Вони знищили і зруйнували тисячі шкільних приміщень. Їхня освітня політика на загарбних територіях передбачала онімечення населення та виховання в дусі покори німецькому режимові. З цією метою вони відкривали «народні школи» (4-класні), у яких навчали рахувати і розписуватися, а читання вважалося зайвим. Про існування середніх та вищих шкіл на окупованій території не йшлося.

У роки війни (1941–1945) радянське шкільництво в Україні спрямовувало зусилля передусім на збереження школи і перебудову її роботи відповідно до умов воєнного часу. Вже на початку війни було евакуйовано у східні райони дітей, вчителів, дитячі будинки, технікуми, вищі навчальні заклади

разом зі студентами і викладачами. Партизани відкривали «лісові школи», що працювали в надзвичайно складних умовах.

Ще під час війни було ухвалено низку важливих для розвитку шкільництва рішень: дітей до школи приймали з 7-річного віку; запроваджувалося роздільне навчання хлопчиків і дівчаток (проіснувало до 1954 р.); з'явилися нові типи навчально-виховних закладів (школи робітничої і селянської молоді, суворовські та нахімовські училища); відкривалися дитячі будинки для дітей-сиріт; запроваджувалися обов'язкові випускні іспити, нагородження випускників-відмінників золотою і срібною медалями тощо.

Після війни почалося відновлення роботи школи на всій території України. У 1949 р. здійснено перехід до загальної обов'язкової семирічної освіти, у 1956 р. з'являється новий тип школи – школа-інтернат. 24 грудня 1958 р. було прийнято закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям та про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР», яким передбачався перехід на обов'язкову 8-річну освіту для дітей віком від 7 до 15-16 років; основний тип середньої загальноосвітньої трудової політехнічної школи з виробничим навчанням (11-річні: 8 класів + 3 роки для здобуття повної середньої освіти та професійної підготовки). З 1964 р. середня школа стала 10-річною. У 1966 р. скасовано обов'язкову професійну підготовку в загальноосвітніх школах. Починаючи з сьомого класу, вводяться факультативні курси з окремих навчальних предметів. З 1972 р. здійснюється перехід до обов'язкової середньої освіти.

У 1984 р. було прийнято основні напрями шкільної реформи, що передбачала підвищення якості освіти й виховання. Згодом було здійснено перехід на навчання дітей з 6-річного віку та на 11-річний термін шкільного навчання; змінювалася структура загальноосвітньої школи (початкова – 1-4 класи, неповна середня – 1-9 класи, середня школа – 1-11 класи); зменшувалася наповнюваність 1-9 класів до 30, 10-11 – до 25 учнів. Проте через економічну кризу у країні ці реформи загальмували.

Сучасний розвиток системи освіти в Україні визначено Законом України «Про освіту» (1991) та Державною національною програмою «Освіта» (Україна XXI століття»).

За 17 років незалежності України Верховною Радою і урядом держави розроблено багато визначальних документів щодо перспектив духовного розвитку в освітній політиці (закон «Про освіту» від 23 березня 1996 р., закон «Про загальну середню освіту» від 15 травня 1999 р., рішення Конституційного суду від 14 грудня 1999 р. щодо застосування української мови у навчальних закладах України тощо), які і орієнтують загальноосвітню школу на забезпечення всебічного і гармонійного розвитку особистості, її навчання і виховання на загальнолюдських цінностях, принципах науковості, засадах гуманізму, демократії.

Зокрема, однією з основних функцій освітньої системи в Україні є зміцнення позицій державної мови. І тут, безумовно, добру допомогу може надати історичний досвід доби національно-демократичної революції. З оглядом на минуле можна довести, що нині накреслене духовне відродження українського народу є органічним продовженням національних традицій.

Незалежність України — багатогранне явище, це епохальна подія в історії українського народу. І цей час, природно, ось уже більше 17 років знаходиться в центрі уваги істориків. Написано багато статей, дисертацій, проведено чимало наукових конференцій з цього приводу. Але є білі плями, а в їх розкритті — не завжди аргументовані або взагалі сумнівні трактування і висновки. Сьогодні в нових політичних і наукових умовах, які визначаються для дослідників, насамперед, демократією, свободою від ідеологічної заангажованості, відкривається можливість по-новому поглянути на спробу українців на початку XXI сторіччя відновити свою державу, заявити про себе як про націю політичну, самодостатню, щоб по-своєму організувати своє життя. Вивчення діяльності в галузі духовного відродження, зокрема, в освітянській сфері, сприятиме пізнанню в цілому всього історичного явища, в який час ми зараз живемо.

Радянський період розвитку системи освіти на Березівщині

На Україні за царських часів до самої революції 1917 р., не було жодної української школи. З перших же днів революції пішла конкуренція між селами, містечками й навіть хуторами: кожне село намагалося мати в себе українську школу, збирало кошти, виділяло помешкання, давало землю, розшукувало вчителя. Вчительство, знаючи, якої школи потребує населення, стало домагатися організації курсів з українознавства. Генеральний Секретаріат народної освіти, що став унаслідок 1-го універсалу Української Центральної Ради, взявся задовольняти потреби українського народу в освітній справі. А ці потреби були величезні. Поруч із заснуванням шкіл – від початкової аж до Українського університету, Педагогічної академії, Академії мистецтв та ін. – Генеральний Секретаріат народної освіти (пізніше, а саме, з дня проголошення IV-м Універсалом самостійності України, перетворився в Міністерство народної освіти УНР) приступає до підготовки підручників, плану організації єдиної школи, учителів для української школи, діячів й інструкторів дошкільного виховання та позашкільної освіти і т.д. Дбаючи про розвиток української національної культури, Генеральний Секретаріат на основі проголошеної III-м Універсалом Української Центральної Ради національно-персональної автономної забезпечив вільний розвиток культури всім національним меншостям України.

Під час влади гетьмана П.Скоропадського розвиток українського шкільництва на Україні не припинився й завершився відкриттям у Києві Української Академії наук.

Панування більшовиків на Одещині до 1919 р. відзначилося створенням різних проектів в освітній справі, але втілити їх у життя більшовикам не довелося, бо на заміну червоним прийшли білі – денікінці, які намагалися повернути українське громадянство до вихідних точок того по-

ложення, яке, здавалося, вже безповоротно перейшло до сфери минулого. **Денікінська влада формально не знищувала української школи, а лише відмовила їй в асигнуванні державними коштами та віднесла українські школи до категорії приватних.** Вже тоді денікінська влада наклала на український народ подвійне оподаткування за освітню справу - з одного боку, збирала податки на державні потреби, себто й на освіту, а з другого боку - переклала з себе на український народ фінансування української школи. Таке ставлення до української школи денікінська влада мотивувала по-езуїтському: якщо український народ дійсно бажає мати рідну школу, то він, мовляв, підтримає її своїми засобами. В цей тяжкий час для всієї української культури українське громадянство, в т.ч. в Березівці, мусило організовано допомогти школі пережити тяжке лихоліття.

На заклик Українського товариства шкільної освіти в Києві відгукнулися, насамперед, кооперативи, ухваливши певний відсоток від всіх своїх прибутків виділяти на користь Товариства для утримання українських шкіл. Слідом за ними учительські спілки, різні установи та окремі особи відраховували деякий відсоток від свого місячного заробітку на підтримку рідної школи. Так було урятовано від загибелі один із найбільших здобутків українського народу за часів революції.

На зміну денікінцям на Україну знову з півночі прийшли російські більшовики, які керували до проголошення незалежності України.

1921-1922 навчальний рік в Одеській губернії, в т.ч. і на Березівщині, видався надзвичайно важким, і головна увага освітянських закладів була спрямована на рятування дітей від голоду і холоду. В дитячих установах, всупереч проголошеним радянською владою принципам соціальної політики, частково запроваджувалася платня за навчання. Лише 35% дітей навчалося безкоштовно.

Вже в 1923 році асигнування на народну освіту збільшилися. Головні кошти забезпечувала місцева влада.

«При створенні системи народної освіти враховувалося національне питання: дітей треба вчити рідною мовою (так має бути завжди — авт.)

У зв'язку з цим постає проблема українізації школи, адже 80,2% населення України за переписом 1926 року склали українці. А в Березівському районі – 93%. На рідну мову перекладалися заходи в піонерських загонах.

У кінці 30-х років уся ця діяльність була згорнута.

В 1931р. вийшла постанова ЦК ВП(б) про початкову і середню школу. В ній вказувалося, що школа не готує досить грамотних людей для інститутів і технікумів. Це видно із рішень бюро Березівського РКП 1951 року.

В 1937 році в школах були ліквідовані пришкільні майстерні, через що шкільне навчання набуло переважно словесного характеру. А тому дуже змінився склад студентів. Якщо у 1920-х роках серед студентів було багато дітей селян і робітників, то з роками до навчальних закладів вступає більше дітей радянських і партійних працівників. А постанова 1940 року про скасування степендії усім, крім особливо обдарованих, і про оплату навчання, майже закрила доступ сільським дітям, в т.ч. і березівським до вищих навчальних закладів.

Наступний документ висвітлює систему освітніх закладів Одеського округу у 20-ті роки 20-го сторіччя:

Одесский округ

На районном бюджете (1924 г.): 383 трудшколы, 620 комплектов, 647 рабочих, 5 профшкол, 31 - преподавателей (из них - 30 временных - на 3 месяца), 55 ликбезов, 13 интернатов, 1207 детей, 108 сотрудников, 25 домов – 45 работников.

На окружном бюджете: 3 трудшколы - 8 сотрудников; 1 профшкола - 20 - персонала; 1 интернат - 125 детей, 12 членов персонала.

Соцвос: инспектор ликбеза – 1, музей – 4, библиотека – 1, агитпункт - 1, зав. детдвижением – 1.

Сеть по Одесскому округу

район	Трудшколы				Проф-школы		Ликбезы				Интернаты			Дома		
	Школа	Комплект	Пед. персонал	Тех. персонал	Школа	Пед. персонал	Тех. персонал	Детский	Временные	Постоянные	Учреждения	Дети	Пед. персонал	Тех. персонал	учреждение	Персонал
Бережанский	31	42	42					2	1	1	1	45	3	1	1	2
Дубоссарский	22	37	37	1				3	1	1	1	60	3	1	1	2
Грозняковский	29	35	35					2	1	1	1	90	6	2	1	2
Овдипопольский	12	20	20					2	1	1	1	111	8	3	1	2
Захарьевский	28	41	41		2	7	5	30	2	1	1	55	4	1	1	2
Повстанческий	14	32	32	1				2	1	1	1	55	4	1	4	5
Энгельский	30	48	48					2	1	1	1	55	4	1	3	4
Тираспольский	19	45	49	2	1	4,5		3	1	1	1	905	11	3	1	4
Яновский	25	30	30		1	3	3	30	3	1	1	50	4	1	1	2
Демидовский	24	43	43	2				2	1	1	1	52	4	1	1	4
Березовский	31	67	71	12	1	7	2		3	1	1	75	5	2	2	2
Трипольский	13	30	31						2	1	1	45	4	1	2	3
Педикоровский	31	47	47						2	1	1	45	4	1	1	2
Слободзейский	16	26	26						2	1	1	40	4	1	2	3
Ленинский	13	17	17						2	1	1	54	3	1	1	2
Одесский	17	21	21						2	1	2	120	9	3	1	2
Коминтерновский	28	39	39						2	1	1	52	3	1	1	2
ИТОО на окр. бюджете	383	620	629	18	5	21,5	10	60	36	17	18 вр.	1207 пост.	83	25	25	45
					1	6,5	14	60			1	125	9	4		
					6	28	24	120	55		19	1332	92	29		

Кількість освітніх закладів Березівського району у 20-х роках постійно збільшувалася. Наприклад, станом на 01.01.1923 року в Березівському районі діяло двадцять дві 4-річні школи та дві 7-річні. У 4-річних школах працював 31 вчитель та навчалося 1462 учні. В 7-річних працювало 16 вчителів та навчався 301 учень, 209 з яких відвідували 1-4 групи.

А вже у 1924 році кількість шкіл у районі значно змінилася. Діяла тридцять одна 4-річна школа та три 7-річних. У 4-річних школах викладало 48 вчителів та 21 вчитель викладав у 7-річках. Збільшилася і кількість учнів. 4-річну школу відвідувало 2156 учнів, а 7-річну – 515 учнів, з яких 1-4 групи відвідували 432 учні.

Наступні зміни у кількості шкіл, викладачів та учнів показано у таблицях:

Мережа шкіл 1 концентру (початкові школи – <i>авт.</i>)			
Дата	Кількість шкіл	Кількість викладачів	Кількість учнів
01.01.1923	22	31	1462
1924	31	48	2156
1925	31	45	2501
01.12.1925	39	60	2703
01.01.1927	33	51	2196
01.12.1927	43	66	2476
01.12.1928	45	66	2468
01.09.1929	46	74	2587

Мережа 7-річних шкіл					
Дата	Кількість шкіл	Загальна кількість викладачів	Кількість викладачів у 1-4 групах	Загальна кількість учнів	Кількість учнів у 1-4 групах
01.01.1923	2	16	-	301	209
1924	3	21	-	515	432
1925	2	12	-	548	513
01.12.1925	4	36	34	1271	1056
01.01.1927	5	53	29	1572	1215
01.12.1927	5	57	29	1555	1144
01.12.1928	5	54	23	1434	999
01.09.1929	6	58	29	1564	1077

У наступній таблиці подано динаміку шкіл, викладачів та учнів у відсотковому відношенні. Кількість шкіл, викладачів та учнів у 1923 році взято за 100%.

Дата	Кількість шкіл, %	Кількість викладачів, %	Кількість учнів, %
01.01.1923	100	100	100
1924	137,5	146,8	131,7
1925	137,5	121,3	178,6
01.12.1925	179,2	204,2	225,4
01.01.1927	158,3	223,4	213,7
01.12.1927	200	261,7	228,6
01.12.1928	208,3	255	221,3
01.09.1929	216,7	280,8	235,4

У наступній таблиці показано відсоток учнів серед кількості всього населення Березівського району та середню кількість учнів у кожній школі. За даними таблиці видно, що з кожним роком кількість грамотного населення Березівського району збільшувалася. Якщо у 1923 році було всього 5,9 відсотки грамотного населення, то вже у 1929 році цей відсоток збільшився майже удвічі. Але зменшилася середня кількість учнів в одній школі через різке збільшення кількості самих шкіл:

Дата	% учнів серед населення	Середня кількість учнів в одній школі
1923	5,9	66,4
1926	9,8	66,5
1929	10	56,2

Кількість дівчаток у школах району в 20-х роках постійно була меншою, ніж кількість хлопців, хоча у 1929-1930 навчальному році вона була майже на 3 відсотки більшою, ніж у 1922-1923 навчальному році:

Дата	% дівчат серед учнів
1922/1923	42,7
1923/1924	44,2
1924/1925	44,3
1925/1926	45,4
1926/1927	43,8

1927/1928	43,7
1928/1929	44,3
1929/1930	45,4

По кількості учнів, яка випадала на долю одного вчителя, молодші і старші групи дуже відрізнялися, так як учні після отримання початкової освіти, в основному, йшли працювати. Тому відсоток учнів старших класів у кілька разів менший, ніж відсоток учнів початкових класів, хоча і збільшувався з кожним роком:

Дата	Кількість учнів 1-4 груп на 1-го вчителя, %	Кількість учнів 5-7 груп на одного вчителя %
01.01.1923	47,1	5,5
1924	44,9	3,8
1925	55,6	4,3
01.12.1925	45	5,7
01.01.1927	43	10,5
01.12.1927	37,5	11,4
01.12.1928	37,4	12,5
01.09.1929	35,9	13,3

У 1-4 групах великий відсоток складали діти віком від 8 до 11 років:

Дата	Загальна кількість учнів у 1-4 групах	Кількість учнів 8-11 класів
1926/1927	3411	2158
1928/1929	3467	2582
1929/1930	3664	3009

За мовою викладання у 20-х роках переважали україномовні школи. Наприклад, у 1926-1927 навчальному році в Березівському районі налічувалось 26 шкіл з українською мовою викладання і тільки 1 російськомовна школа. Німецьких шкіл було навіть більше, ніж російських – 4. У наступному навчальному році вже налічувалось 32

школи з українською мовою викладання і 6 з німецькою. Російськомовна школа залишилась одна. У 1930 році вже було 36 шкіл з українською мовою викладання.

Протягом 30-х років кількість навчальних закладів району невпинно збільшується. Так, у 1933 році в Березівському районі налічувалось 57 шкіл, з них 11 семирічних та 46 чотирирічних. Загальна кількість учнів – 5705. У перших чотирьох класах - 4078 та 1027 у 5-7 класах. Крім того, в районі діяв 1 дитячий садок, 24 дитячих майданчика, 11 сільських бібліотек, 21 сільбуд, 61 хата-читальня, технікум механізації.

У наступному році кількість шкіл значно збільшилася: в районі діяло 52 чотирирічних школи та 16 семирічних і вперше відкривається одна десятирічна школа. В школах навчається 6212 учня, з них: 5049 учнів у початкових класах та 1132 в старших. Діє один дитячий будинок, 18 бібліотек та 78 червоних кутків, Заводівський технікум, Березівська школа трактористів.

У 1934 році відбулася реструктуризація освітньої системи Радянського Союзу. За постановою ЦК ВКП(б) і Раднаркому СРСР «Про структуру початкової і середньої школи в СРСР» від 15.05.1934 р. було введено 3 види загальноосвітньої школи: початкова (1-4 кл.), неповна середня (1-7 кл.) і середня (1-10 кл.).

Такимчиною у 1935-1936 навчальному році в Березівському районі нараховувалось 45 початкових шкіл (2280 учнів), 12 неповних середніх (3363 учнів) та 1 середня (438 учнів), у яких навчалось 6536 учнів. Також діяло 48 дитячих майданчиків, 41 бібліотека, Заводовський технікум рільництва.

(ДАОО, ф.Р-150, оп.1, спр.238, арк.36, 36зв.;

Історія Одеси. - «Друк». - Одеса - 2002.-С.-351;

Статистичні матеріали по районам Одеського округу за 1929-1930 роки. -

Одеса. - 1930. - С.139-159;

Одеська область на 1933 рік.// Довідник. - Одеса. - 1933. - С.151-152;

Одеська область на 1934 рік.// Довідник. - Одеса. - 1934. - С.13;

Одеська область на 1936 рік.// Довідник. - Одеса. - 1936. - С.9;

Большая Советская энциклопедия, т.23. - Москва. - 1976. - С.236;

Райони УРСР.//Статистичний довідник, т.1. - Київ. - 1936. - С.828-829).

Трудові школи

На початку радянського періоду отримали загальне визнання трудові школи. Вони склали найбільший відсоток у освітній системі всієї країни.

У 20-х роках основним типом соціального виховання стає семирічна трудова школа, що складається з двох шкіл – нижчої з 4-річним курсом і вищої з 3-річним курсом. З економічних причин більшовицька влада змушена була взяти 4-річну школу за основний тип трудової школи, яку постановою Ради Народних Комісарів від 25.11.1924 р. оголошено загальнодоступною й безкоштовною школою. Трохи згодом, а саме законом від 15.09.1925 р., навчання дітей у перших чотирьох групах трудової школи проголошене як обов'язкове й безкоштовне.

На трудову школу покладається також завдання антирелігійної пропаганди і з цією метою серед учнів утворюються дитячі антирелігійні організації, щоб втягнути дітей у боротьбу з тими, хто вірує в Бога, посіяти розлад у родині між дітьми й батьками та за всяку ціну прищепити дітям матеріалістичний світогляд. З тих пір і почалося бездуховне життя в державі. Лозунг «Релігія – опіум для народу» дав поштовх до бездуховності, в першу чергу, навчальним закладам, а значить, всім.

В Березівському районі у 1923-1924 роках було: 39 трудових шкіл, в них викладало 73 вчителі та налічувалось 5 технічних працівників.

В їх складі:

1. Березівська єврейська трудова школа № 3.

(Звіти за 1924-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеський округ, м. Березівка, вул. Карла Лібкнехта, 27.

Заснована у 1899 році як загальне єврейське однокласне училище. Як трудова існує з 1920 року.

Мова викладання – єврейська.

Віддаленість: від окружного міста – 90 верст; від залізничної станції - 2 версти (Березівської); від пристані (Одеської) – 90 верст.

Існувала на кошти: 1917/1919 – міської управи;
1919/1920 – міськвиконкому;
1921/1923 – кошти батьків;
1923/1927 – міського бюджету.

Викладачі: Гринберг Є.А., Горонштейн Є.М., Гольдберг З.Г.,
Нудель Л.Г., Барер С.М.

Завідуючий школою: Фабрикант М.Н.

До школи ходили діти з Березівки.

(ДАОО, ф.Р-134, оп.1, спр.397, арк.1-2, 12).

2. Березівська семирічна трудова школа № 1.

(Звіти за 1924-1927рр.)

Поштова адреса: Одеський округ, місто Березівка, вул.
Шмідта, буд.3.

Заснована у 1901 році як 4-класна початкова школа. Як
трудова існує з 1920 року.

Мова викладання – українська.

Віддаленість: від окружного міста – 100 верст, від лікар-
ні - 1/10 версти (Березівської), від залізничної станції –
4 версти (Березівської), від пристані – 45 верст
(Вознесенської).

Існувала на кошти: 1917/1919 – Міннарпросу;
1919/1921 – губвиконкому;
1921/1923 – Окрно;
1923/1924 – міськвиконкому;
1924/1927 – міського бюджету.

Викладачі: Гребенюк К.К., Димчевська П.Ю., Міхельсон
Н.Р., Вустянюк А.Т., Автанасов О.М., Братецька Л.С., Анге-
лова О.В., Гершкович Г.Л., Сербова О.К., Ангелова К.В., Дойч
Г.С., Дойч І.М.

Завідуючий школою: Фабрикант Ш.Н.

До школи ходили діти з сіл Зброжківка, Заводівка,
Вікторівка, Мостове, Ряснопіль.

(ДАОО, ф.Р-134, оп.1, спр.578, арк.1-2, 14, 27).

3. Березівська трудова школа №2.

(Звіти за 1924-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеський округ, місто Березівка, вул.
Карла Маркса, буд.1.

Заснована у 1911 році як 8-класна жіноча гімназія МНП.
Як трудова існує з 1920 року.

Мова викладання: російська (з 1925 року – українська).

Віддаленість: від окружного міста – 100 верст, від залізничної станції – 2 версти (Березівської), від пристані – 45 верст (Вознесенської).

Існувала на кошти: 1917/1923 – кошти населення;
1923/1927 – міського бюджету.

Викладачі: Міхельсон Н.Д., Захаревич Л.О., Петронеллі І.В., Шиян К.А., Чугунна Г.М., Брженіська О.М., Шиян К.О., Автанасов О.М., Дубовенко О.П., Гоцулюк Л.Т., Зайлер М.А., Гложницький Л.О.

Завідуючий школою: Міхельсон Н.Д. (до 1924 р.). Якубовський А. (1924 р.). Місьора І.К. (з 1925 р.).

До школи ходили діти з міста Березівки.

(ДАОО, ф.Р-134, оп.1, спр.396, арк.1-2, 23).

4. Бернадівська трудова школа.

(Звіти за 1924-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеський округ, Березівський район, с.Бернадівка.

Заснована у 1908 році як земська школа.

Мова викладання: російська і українська.

Існувала на кошти: 1917/1923 – кошти населення;
1923/1925 – райвиконком; 1925/1927 – місцевого бюджету.

Викладач: Боголюбська Ксенія Андріївна.

Завідуючий школою: Нікітін Федір Васильович (до 1925 р.). Сергієвський К. (з 1925 р.)

До школи ходили діти з села Бернадівка та хуторів Нові Кошари, Старі Кошари, Гуса.

(ДАОО, ф.Р-134, оп.1, спр.398, арк.1-2, 9,12).

5. Богданівська 4-річна трудова школа.

(Звіти за 1924-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеський округ, Березівський район, с.Богданівка.

Заснована: в 1920 р. як трудова.

Мова викладання: російська (з 1925 року – українська).

Завідуючий школою: Мироненко В. (до 1924 р.). Чумак Т. (1924 р.). Кулон Є.Д. (1924 р.). Сергієвська Олена Іванівна (з 1925 р.).

До школи ходили діти з села Богданівка та хутора Вотми-стренко.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.399, арк. 1-2, 7).

6. Вікторівська трудова школа.

(Звіти за 1925-1927 рр.)

Повна назва: Вікторівська єдина трудшкола № 207.

Поштова адреса: Одеський округ, Березівський район, с.Вікторівка.

Заснована в 1896 р. як однокласна земська школа. Як трудова існує з 1919 року.

Мова викладання – українська.

Віддаленість: від окружного міста – 83 версти, від району - 5 верст, від лікарні– 5 верст (Березівської), від поштової філії – 5 верст (Березівської), від залізничної станції – 2 версти (Березівської).

Існувала на кошти: 1917/1918 – Одеського земства;
1918/1919 – Унаросвіти;
1919/1923 – кошти батьків;
1923/1924 – районного бюджету;
1925-1927 – місцевого бюджету;

Викладач: Ковадевська Катерина Семенівна.

Завідуючий школою: Подольський Микола Сидорович.

До школи ходили діти з сіл Вікторівка, Владиславівка та хутора Царенко.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.579, арк. 1-2, 20).

7. Гуляївська трудова школа.

(Звіти за 1924-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеський округ, Березівський район, с.Гуляївка.

Заснована в 1889 р. як однокласна земська школа. Як трудова існує з 1919 року.

Мова викладання – українська.

Віддаленість: від окружного міста – 72 версти, від району - 15 верст, від лікарні– 15 верст (Березівської), від поштової

філії – 15 верст (Березівської), від залізничної станції – 14 верст (Березівської).

Існувала на кошти: 1917/1919 – Одеського земства;
1920/1921 – Унаросвіти;
1921/1923 – кошти батьків;
1923/1927 – місцевого бюджету.

Викладач: Марцінюк Віра Марківна.

Завідуючий школою: Ковалевська А.Т. (до 1925 р.), Сухий Семен Романович (з 1925 р.).

До школи ходили діти з села Гуляївка та хуторів Соловійове, Танівка, Князівка.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.400, арк. 1-2, 20, 21).

8. Данилівська трудова школа.

(Звіти за 1925-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеський округ, Березівський район, с.Данилівка (поштова філія – Демидове).

Заснована: восени 1925 р. як трудова.

Мова викладання: українська.

Існувала на кошти: 1925/1926 – місцевого бюджету;
1926/1927 – місцевого і державного бюджету.

Викладач: Лугарр Едуард Іванович.

Завідуючий школою: Лугарр Едуард Іванович.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.580, арк. 1-2, 8).

9. Добро-Надеждінська трудова школа.

(Звіти за 1924-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район, с.Добра Надежда.

Заснована в 1908 році як однокласна земська школа.

Мова викладання: російська і українська (з 1924 року – українська).

Віддаленість: від окружного міста – 70 верст, від району – 20 верст, від лікарні – 13 верст (Ряснопільської), від поштової філії – 20 верст (Березівської), від залізничної станції – 20 верст (Березівської); від пристані – 70 верст (Одеської).

Існувала на кошти: 1917/1918 – Одеського земства;
1918/1921 – Віднар;
1921/1923 – кошти батьків;

1923/1924 – виконкомом і кошти батьків;
1924/1927 – місцевого бюджету.

Викладач: Бланківська Олена Карпівна.

Завідуючий школою: Бланківський Михайло Іванович.

До школи ходили діти з села Добра Надежда.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.401, арк. 1-2, 13, 15).

10. Донсько-Балківська трудова школа.

(Звіти за 1924-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район,
с.Донська Балка.

Заснована в 1922 році як трудова.

Мова викладання: російська (з 1925 року – українська).

Віддаленість: від окружного міста – 85 верст, від району – 10 верст, від лікарні – 10 верст (Березівської), від поштової філії – 10 верст (Березівської), від залізничної станції – 8 верст (Раухівка).

Існувала на кошти: 1922/1923 – населення;

1923/1925 – райвиконкомом;

1925/1926 – місцевого бюджету.

Завідуючий школою: Сакович Петро Федорович (до 1924 р.). Корчагіна Ольга Миколаївна (з 1924-1925 рр.). Боголюбська О.А.(з 1926 р.).

До школи ходили діти з села Донська Балка та хутора Карнагорове.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.402, арк. 1-2, 14, 17).

11. Зброжківська трудова школа.

(Звіти за 1924-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район,
с.Зброжківка.

Заснована у 1883 році. Як трудова існує з 1920 року.

Мова викладання: 1 і 2 групи – українська; 3 і 4 групи – російська.

Існувала на кошти: 1922/1923 – населення;

1923/1924 – райвиконкомом;

1925/1927 – населення.

Викладач: Єршова Емілія Миколаївна.

Завідуючий школою: Іващенко Микола Миколайович

(до 1923 р.), Корчашна О.Н. (1924 р.), Чугунний Н. (1925 р.), Єршов Микита Дмитрович (з 1925 р.).

До школи ходили діти з села Зброжківка.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.404, арк. 1-2, 22, 24).

12. Заводівська трудова школа.

(Звіти за 1924-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район, с.Заводівка.

Заснована в 1868 році як однокласна земська школа.

Мова викладання: 1 група – українська; 2, 3 і 4 групи – російська.

Віддаленість: від окружного міста – 90 верст, від району – 10 верст, від лікарні – 10 верст (Березівської), від поштової філії – 10 верст (Березівської), від залізничної станції – 6 верст (Раухівка); від пристані – 90 верст (Одеської).

Існувала на кошти: 1922/1923 – населення;
1923/1924 – райвиконкому;
1925/1927 – населення.

Викладачі: Ангелова Олександра Василівна, Єршова Анастасія Дмитрівна, Ждановська Клавдія Андріївна, Шевченко Ольга Федорівна, Панібратцева Оксана Михайлівна.

Завідуючий школою: Соловйов Трофим Петрович (до 1925 р.); Ждановський В'ячеслав Фадійович (з 1925 р.)

До школи ходили діти з села Заводівка.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.403, арк. 1-2, 16).

13. Златоустово –Полянська єдина трудова школа.

(Звіти за 1924-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район, поштове відділення Курисово-Покровське.

Заснована в 1903 році як церковна. В 1916 стала однокласною земською школою. Як єдина трудова існує з 1920 року.

Мова викладання: російська (з 1925 року – українська).

Віддаленість: від окружного міста – 65 верст, від району – 25 верст, від лікарні – 5 верст (Курисово-Покровської), від поштової філії – 5 верст (Курисово-Покровської), від залізничної станції – 25 верст (Березівської); від пристані – 65 верст (Одеської).

Існувала на кошти: до 1917 – на кошти єпархії;
1917/1919 – земства;
1919/1921 – місцевого бюджету;
1921/1923 – населення;
1923/1924 – місцевого бюджету;
1924/1925 – райвиконкому;
1925/1927 – держбюджету.

Викладач: Даракова Параска Василівна.

Завідуючий школою: Григорова Е.В. (до 1925 р.); Кульпинський Микола Дмитрович (з 1925 р.).

До школи ходили діти з села Златоустово-Поле.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.405, арк. 1-2, 7).

14. Іванівська трудова школа.

(Звіти за 1924-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район, хутір Стойки (при селі Іванівка).

Заснована в 1910 році як однокласна земська школа. Утворена з Іванівського однокласного земського училища. Як трудова існує з 1919 року.

Мова викладання: українська і російська.

Віддаленість: від окружного міста – 65 верст, від району – 30 верст, від лікарні – 5 верст (Ряснопільської), від поштової філії – 30 верст (Березівської), від залізничної станції – 30 верст (Березівської); від пристані – 45 верст (м.Миколаїв).

Існувала на кошти: 1917/1919 – Одеського повітового земства;
1919/1922 – Унаросвіти;
1922/1923 – населення;
1923/1925 – райвиконкому;
1925/1927 – населення.

Викладач: Марініч Левко Данилович.

Завідуючий школою: Табуч Людмила Олексіївна (до 1924 р.); Мадзарі Іван Дмитрович (з 1925 р.).

До школи ходили діти з села Іванівка, хутора Царегол та хутора Стойки.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.406, арк. 1-2, 27).

15. Котовська єврейська трудова школа.

(Звіти за 1926-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район, Демидівське п/о.

Відкрилася в листопаді 1926 року як єврейська трудова.

Мова викладання: єврейська.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.697, арк. 1-2, 5).

16. Колосівська трудова школа.

(Звіти за 1924-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район, Березівська поштово-телеграфна контора.

Заснована в 1880 році як однокласна земська школа. Як трудова існує з 1920 року.

Мова викладання: російська.

Віддаленість: від окружного міста – 90 верст, від району - 12 верст, від лікарні – 12 верст (Березівської), від поштової філії – 12 верст (Березівської), від залізничної станції – 7 верст (Колосівської); від пристані – 90 верст (Одеської).

Існувала на кошти: 1917/1919 – Одеського повітового земства;

1919/1923 – населення;

1923/1924 – місцевого бюджету;

1925/1927 – державного бюджету.

Викладачі: Абрамов Федір Тимофійович, Янишевська Катерина Олексіївна.

Завідуючий школою: Машкевич Дмитро Федорович.

До школи ходили діти з села Колосівка та хутора Кавказ.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.408, арк. 1-2, 29).

17. Карногорівська трудова школа.

(Звіти за 1924-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район, с.Березівка, Черногорська поштова скриня.

Заснована в 1920 році як трикласна земська школа. Як трудова існує з 1922 року.

Мова викладання: російська (з 1925 року – українська).

Віддаленість: від окружного міста – 8 верст, від району - 8 верст, від лікарні – 8 верст (Березівської), від поштової філії

– 8 верст (Березівської), від залізничної станції – 8 верст (Березівської); від пристані – 55 верст (Вознесенської).

Існувала на кошти: 1919/1922 – ради селян;
1922/1925 – райвиконкомом;
1925/1927 – місцевого бюджету.

Викладач: Мадзарі Ераст Дмитрович.

Завідуючий школою: Ангелов Анатолій Васильович.

До школи ходили діти з сіл Карнагорівка та Єлисаветівка.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.407, арк. 1-2, 13, 22).

18. Комісарівська трудова школа.

(Звіти за 1924-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район, с.Комісарівка.

Заснована в 1884 році як однокласна земська школа. Як трудова існує з 1920 року.

Мова викладання: російська (з 1925 року – українська).

Віддаленість: від окружного міста – 85 верст, від району – 35 верст, від лікарні – 12 верст (Рясношільської), від поштової філії – 35 верст (Березівської), від залізничної станції – 35 верст (Березівської); від пристані – 55 верст (м.Миколаїв).

Існувала на кошти: 1922/1923 – населення;
1923/1927 – місцевого бюджету.

Викладачі: Калашкінський Степан Миколайович, Сергієвський Костянтин Іванович.

Завідуюча школою: Марцінюк Зінаїда Марківна.

До школи ходили діти з села Комісарівки.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.409, арк. 1-2, 9, 15).

19. Кубрякська трудова школа.

(Звіти за 1924-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район, с.Кубряки.

Заснована в 1902 році як однокласна земська школа. Як трудова існує з 1920 року.

Мова викладання: російська (з 1925 року – українська).

Віддаленість: від окружного міста – 90 верст, від району – 35 верст, від лікарні – 12 верст (Рясношільської), від поштової

філії – 35 верст (Березівської), від залізничної станції – 35 верст (Березівської); від пристані – 50 верст (м.Миколаїв).

Існувала на кошти: 1917/1918 – Одеського земства;
1923/1924 – Віднаросу;
1924/1927 – місцевого бюджету.

Викладачі: Харкянен Валентина Іванівна.

Завідуючий школою: Харкянен Микола Семенович.

До школи ходили діти з села Кубряки та хутора Червоний Дол.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.410, арк. 1-2, 8, 19).

20. Луб'янська трудова школа.

(Звіти за 1924-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район, с. Луб'янка.

Заснована в 1905 році як однокласна земська школа. Як трудова існує з 1920 року.

Мова викладання: російська (з 1925 року – українська).

Віддаленість: від окружного міста – 85 верст, від району – 40 верст, від лікарні – 12 верст (Рясношільської), від поштової філії – 40 верст (Березівської), від залізничної станції – 40 верст (Березівської); від пристані – 50 верст (м.Миколаїв).

Існувала на кошти: до 1917р. – Одеського земства;
1922/1923 – населення;
1923/1924 – РВКу;
1924/1927 – місцевого бюджету.

Викладачі: Собчинська Марія Володимирівна, Гонсовська Людмила Олександрівна.

Завідуючий школою: Собчинська Марія Володимирівна (до 1925 р.). Гонсовська Людмила Олександрівна (1925 -1927р.). Іванов В. (з 1927 р.).

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.411, арк. 1-2, 5, 12).

21. Мар'янівська трудова школа.

(Звіти за 1924-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район, с. Мар'янівка.

Заснована в 1890 році як однокласна земська школа. Як трудова існує з 1920 року.

Мова викладання: російська (з 1925 року – українська).

Віддаленість: від окружного міста – 110 верст, від району – 10 верст, від лікарні – 10 верст (Березівської), від поштової філії – 10 верст (Березівської), від залізничної станції – 10 верст (Березівської).

Існувала на кошти: 1917/1919 – Одеського земства;
1919/1924 – місцевого населення;
1924/1925 – райвиконкому;
1926/1927 – місцевого бюджету.

Викладачі: Кулон Фросина Федірівна.

Завідуючий школою: Єршов Н.Д. (до 1925 р.). Кулон Леонид Григорович (з 1925 р.).

До школи ходили діти з села Мар'янівка.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.413, арк. 1-2, 6, 14).

22. Маринівська єдина трудова школа.

(Звіти за 1924-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район, с. Маринове (Нейфрейденталь).

Заснована в 1858 році як німецька народна школа. Як трудова існує з 1920 р.

Мова викладання: німецька.

Віддаленість: від окружного міста – 70 верст, від району – 15 верст, від лікарні – 1 верста (Маринівської), від поштової філії – 15 верст (Березівської), від залізничної станції – 8 верст (Сербської); від пристані – 70 верст (Одеської).

Існувала на кошти: 1917/1922 – місцевого населення;
1922/1927 – місцевого бюджету.

Викладачі: Рейхерт Анастасія Петрівна.

Завідуючий школою: Рейхерт Анастасія Петрівна (до 1924 р.). Гейер Мартін Ренгардович (з 1924 р.).

До школи ходили діти з села Маринове.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.412, арк. 1-2, 23, 27).

23. Мар'яново-Юрківська трудова школа.

(Звіти за 1924-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район, с. Мар'яново-Юрківка.

Заснована в 1920 році як трудова.

Мова викладання: російська і українська.

Віддаленість: від окружного міста – 90 верст, від району - 8 верст, від лікарні – 8 верст (Березівської), від поштової філії – 8 верст (Березівської), від залізничної станції – 10 верст (Березівської); від пристані – 45 верст (Вознесенської).

Існувала на кошти: 1920/1922 – Наркомпросу;
1922/1923 – місцевого населення;
1923/1927 – місцевого бюджету.

Викладач: Мадзарі Іван Дмитрович.

Завідуючий школою: Мадзарі : Є.Д. (до 1925 р.). Михайленко Опанас Іванович (1925 р.). Дроздовський С. (з 1926 р.).

До школи ходили діти з села Мар'яново-Юрківка та хутора Гофмана.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.414, арк. 1-2, 12, 16).

24. Михайло-Олександрівська трудова школа.

(Звіти за 1925-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район, с. Михайло-Олександрівка (поштова філія Демидове).

Заснована в 1913 році.

Мова викладання – українська.

Існувала на кошти: 1924/1925 – місцевого бюджету;
1926/1927 – місцевого бюджету.

Викладач: Зіміна Катерина Авксентіївна.

Завідуючий школою: Єнальєв Іван Сидорович.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.583, арк. 1-2, 9, 12).

25. Ново-Єлисаветівська єдина трудова школа.

(Звіти за 1925-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район, с. Ново-Єлисаветівка (поштове відділення Курисово-Покровське).

Заснована в 1923 році як трудова.

Мова викладання: російська (з 1925 року – українська).

Віддаленість: від окружного міста – 65 верст, від району - 25 верст, від лікарні – 5 верст (Курисово-Покровської), від поштової філії – 5 верст (Курисово-Покровської), від

залізничної станції – 25 верст (Березівської); від пристані – 65 верст (Одеської).

Існувала на кошти: 1923/1924 – місцевого бюджету;
1924/1925 – РВКу;
1925/1927 – місцевого бюджету.

Завідуючий школою: М.Зейлер (до 1925 р.). Чугунний Гаврило Гнатович (з 1925 р.)

До школи ходили діти з села Ново-Єлисаветівки.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.415, арк. 1-2, 13, 16).

26. Ново-Покровська трудова школа.

(Звіти за 1925-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район, с. Ново-Покровське.

Заснована у 1896 році як земська однокласна. Як трудова існує з 1920 року.

Мова викладання: російська (з 1925 року – українська).

Віддаленість: від окружного міста – 75 верст, від району – 12 верст, від лікарні – 12 верст (Березівської), від поштової філії – 12 верст (Березівської), від залізничної станції – 12 верст (Березівської).

Існувала на кошти: 1917/1919 – Одеської земської управи;
1919/1924 – населення;
1925/1927 – місцевого бюджету.

Викладачі: Момренко Л.А.

Завідуючий школою: Єршов А. (до 1925 р.). Момренко Л.А. (1925 р.). Ковалевська Афанасія Трохимівна (з 1925 р.).

До школи ходили діти з села Ново-Покровське.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.416, арк. 1-2, 17, 24).

27. Ново-Кальчевська трудова школа.

(Звіти за 1926-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район, хутір Ново-Кальчев.

Мова викладання: німецька.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.584, арк. 1).

28. Новоселівська трудова школа.

(Звіти за 1925-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район,
с.Новоселівка.

Заснована у 1925 році як трудова.

Мова викладання: українська.

Існувала на кошти: 1925/1926 – місцевого бюджету;
1926/1927 – місцевого бюджету.

Завідуючий школою: Єршова Олександра Дмитрівна (до
1926 р.). Корчагіна (з 1926 р.).

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.585, арк. 1-2, 8).

29. Основська трудова школа.

(Звіти за 1924-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район,
с.Основа (поштове відділення с.Ряснопіль).

Заснована у 1880 році як земська однокласна. Як трудова
існує з 1920 року.

Мова викладання: російська (з 1924 року – українська).

Віддаленість: від окружного міста – 42 версти, від району
- 25 верст, від лікарні – 6 верст (Ряснопільської), від поштової
філії – 6 верст (Ряснопільської), від залізничної станції – 25
верст (Березівської); від пристані – 45 верст (Вознесенської).

Існувала на кошти: 1917/1920 – Одеської земської
управи;
1920/1923 – населення;
1923/1924 – Наросвіти;
1925/1926 – місцевого бюджету;
1926/1927 – державного бюджету.

Викладачі: Марініч Ольга Миколаївна, Марініч Левонтій
Данилович.

Завідуючий школою: Іванов Віктор Сергійович.

До школи ходили діти з села Основа.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.417, арк. 1-2, 7, 21).

30. Петрівська трудова школа.

(Звіти за 1924-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район,
с.Петрівка.

Заснована у 1898 році як земська однокласна. Як трудова
існує з 1919 року.

Мова викладання: російська і українська.

Віддаленість: від окружного міста – 70 верст, від району - 25 верст, від лікарні – 8 верст (Ряснопільської), від поштової філії – 25 верст (Березівської), від залізничної станції – 25 верст (Березівської).

Існувала на кошти: 1917/1919 – Одеське повітове земство;
1919/1922 – Унаросвіти;
1922/1923 – населення;
1923/1924 – райвиконкому;
1925/1927 – місцевого бюджету.

Викладачі: Кандалінцева, Тімохін Іван Георгійович, Федорова Катерина Миколаївна, Венер Петро Якович.

Завідуючий школою: Федоров Георгій Георгійович.

До школи ходили діти з села Петрівка, хутора Гука, хутора Хомутівка та хутора Старо-Петрівка.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.418, арк. 1-2, 16, 19).

31. Ряснопільська трудова школа.

(Звіти за 1925-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район, с.Ряснопіль.

Заснована у 1880 році як земська однокласна. Як трудова існує з 1920 року. Перетворена із земської двокласної.

Мова викладання: російська (з 1924 року – українська).

Віддаленість: від окружного міста – 75 верст, від району - 25 верст, від лікарні – 0,25 версти (Ряснопільської), від поштової філії – 25 верст (Березівської), від залізничної станції – 25 верст (Березівської).

Існувала на кошти: 1917/1919 – Одеського повітового земства;
1919/1921 – Унаросвіти;
1921/1922 – населення;
1922/1923 – Унаросвіти;
1923/1924 – райвиконкому;
1925/1927 – місцевого бюджету.

Викладачі: Стоянов К.І., Хаджопуло М.І., Білова Людмила Василівна, Макарова Н.С., Линський Павло Олексійович, Мадзарі Любов Дмитрівна.

Завідуючий школою: Левицький Н.Л. (до 1925 р.); Тімохін Іван Георгійович (з 1925 р.).

До школи ходили діти з сіл Ряснопіль, Ігнатівка та хутора Романці.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.586, арк. 1-2, 4, 14).

32. Софіївська трудова школа.

(Звіти за 1924-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район, с.Софіївка.

Заснована у 1908 році як земська однокласна. Як трудова існує з 1921 року.

Мова викладання: українська.

Віддаленість: від окружного міста – 70 верст, від району – 16 верст, від лікарні – 7 верст (Курисово-Покровської), від поштової філії – 16 верст (Березівської), від залізничної станції – 16 верст (Березівської); від пристані – 70 верст (Одеської).

Існувала на кошти: 1917/1919 – Одеське повітове земство;

1918/1921 – Наркомпросу;

1921/1923 – населення;

1923/1924 – райвиконкому;

1923/1924 – райвиконкому;

1925/1927 – місцевого бюджету.

Завідуючий школою: Кутовий Павло Володимирович (до 1924 р.); Баланчук Клавдія Максимівна (з 1924 р.).

До школи ходили діти з села Софіївка.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.419, арк. 1-2, 6, 18).

33. Стадно-Балківська трудова школа.

(Звіти за 1926-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район, с.Стадна Балка.

Мова викладання: українська.

Існувала на кошти: 1926/1927 – місцевого бюджету.

Завідуючий школою: Гоцулюк Л.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.587, арк. 5-6).

34. Степанівська єдина трудова школа.

(Звіти за 1924-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район, с.Степанівка.

Заснована у 1910 році як земська однокласна. Як трудова існує з 1917 року.

Мова викладання: українська і російська.

Віддаленість: від окружного міста – 70 верст, від району – 8 верст, від лікарні – 8 верст (Березівської), від поштової філії – 8 верст (Березівської), від залізничної станції – 7 верст (Березівської); від пристані – 85 верст (Одеської).

Існувала на кошти: 1917/1924 – населення;
1924/1927 – місцевого бюджету.

Завідуючий школою: М.Ляховська (до 1924 р.); Івлєв Федір Саввович (з 1924 р.).

До школи ходили діти з села Степанівка та хутора Косовка.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.420, арк. 1-2, 13, 17).

35. Фелісіївська трудова школа.

(Звіти за 1925-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район, с.Фелісієве (поштова філія – Демидове).

Заснована у 1925 році як трудова.

Мова викладання: українська.

Існувала на кошти: 1925/1926 – місцевого бюджету;
1926/1927 – місцевого бюджету.

Завідуючий школою: Шатенко Петро Карпович.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.588, арк. 1-2, 7).

36. Фрайєрдська трудова школа.

(Звіти за 1925-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район, с.Фрайєрд.

Заснована у 1925 році як трудова.

Мова викладання: єврейська.

Існувала на кошти: 1925/1926 – місцевого бюджету;
1926/1927 – місцевого бюджету.

Завідуючий школою: Блехман Белла Шаєвна.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.589, арк. 1-2, 8).

37. Чорногірська трудова школа.

(Звіти за 1924-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район, с.Чорногірка.

Заснована у 1840 році як церковно-приходська. Як трудова існує з 1920 року після перетворення із земської.

Мова викладання: німецька.

Віддаленість: від окружного міста – 65 верст, від району – 18 верст, від лікарні – 7 верст (Маринівської), від поштової філії – 18 верст (Березівської), від залізничної станції – 7 верст (Сербської).

Існувала на кошти: 1917/1918 – Одеського повітового земства;
1918/1924 – населення;
1925/1927 – місцевого бюджету.

Викладач: Еселінгер Гильдегард Адамович.

Завідуючий школою: Густ Іван Іванович (до 1924 р.); Валькер Людвиг Іванович (з 1924 р.).

До школи ходили діти з села Чорногірка.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.421, арк. 1-2, 15, 19).

38. Єленівська трудова школа (Ряснопільська сільська рада).

(Звіти за 1925-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район, с.Єленівка.

Заснована у 1922 році як трудова.

Мова викладання: українська.

Існувала на кошти: 1925/1926 – місцевого бюджету;
1926/1927 – місцевого бюджету.

Завідуючий школою: Кутовий Павло Володимирович.

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.582, арк. 1-2, 9).

39. Єленівська трудова школа (Чорногірська сільська рада).

(Звіти за 1925-1927 рр.)

Поштова адреса: Одеська губернія, Березівський район, хутір Єленівка.

Мова викладання: українська.

Існувала на кошти: 1925/1926 – місцевого бюджету;
1926/1927 – місцевого бюджету.
Завідуючий школою: Буч Георгій Йосипович.
(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.581, арк. 1-2, 8)

Гімназії

Згідно відношення від 18 липня 1918 року за №15208 комісаріатом Одеського шкільного округу було складено та надіслано до Департаменту загальних справ Міністерства народної освіти реєстри середніх хлоп'ячих та дівочих гімназій. У списку по Херсонській губернії значиться Березівська змішана гімназія:

Назва шкіл
хлоп'ячі і змішані гімназії
На Херсонщині
Александрійська
Ананьївська
Березівська змішана
Березнеговатська змішана
Бобринецька
Долгинцевська змішана
Дубосарська змішана
Вознесенська
Лисоветградська (заснована Крижановським)
Лисоветградська єврейська
Знаменська змішана
Казанковська змішана
Келецька
Миколаївська –1
Миколаївська-2
Новобугська
Новомиргородська змішана
Новоукраїнська змішана

Згідно з законом, затвердженим гетьманом усієї України від 1 серпня 1918 року, внесено зміни до розкладу хлоп'ячих

гімназій у зв'язку з введенням предметів з українознавства, як предметів, обов'язкових для навчання.

Поруч зі шкільним вивченням рекомендовано створювати гуртки для позашкільного вивчення української літератури, історії, допомагати учням порадою і матеріально в їх бажанні відкривати українські читальні. Бажано робити регулярні театральні вистави кращих українських п'єс, літературно-вокальні вечірки, а також організовувати лекції з української декламації у вільні відшкільної роботи години. Організовувати подорожі в рідні місця, щоб учні оглянули видатні пам'ятки славної минувщини.

Крім того, зазначалося, що необхідно звернути увагу на організацію постійних хорів для вивчення кращих пісень – релігійних і національних.

Також рекомендувалося відкрити бібліотечні відділи української літератури та науки, як у фундаментальних бібліотеках, так і в шкільних.

Змішана гімназія також діяла у селі **Вормс (Виноградне)**. Це була приватна гімназія А.С.Шардт. Вона складалася з 4-х класних кімнат, учительської, амбару, який іноді виступав у ролі театру. Гімназія мала 5 викладачів та 57 учнів (1920 р.).

28 липня 1920 року гімназію села Вормс було передано у відання волосного відділу народної освіти.

(ДАОО, ф.42, оп.35, спр.2828, арк. 403;

ф.42, оп.35, спр.2845, арк.1;

ф.Р-227, оп.1, спр.235, арк.19, 20)

Дитячі будинки

Освітня система Радянської України мала деякі відмінності у порівнянні з освітньою системою Радянської Росії. Більшовицька влада Радянської України спочатку поклала в основу соціального виховання дитячий будинок, а не трудову школу, як це було в Радянській Росії. Дитячий будинок мав стати «маяком» соціального виховання, себто збирання дітей та їх захисту й охорони.

Після революції до 1924 р. на Україні нараховувалось більше мільйона безпритульних дітей або напівсиріт, які потребували не стільки шкільного навчання, скільки соціального забезпечення. Тоді було створено дитячі будинки.

Дитячий будинок мав охоплювати сиріт та покинутих батьками дітей віком від 4 до 15 років. Однак, дуже швидко дитячий будинок почав втрачати своє значення «маяка» соціального виховання, а натомість основним типом соціального виховання стає семирічна трудова школа.

У 1924 році в Березівці був створений і діяв комітет сприяння безпритульним дітям під головуванням Штеренберга, що переважно займався питаннями справедливого оподаткування, звільняючи від сплати податків педагогів і селян.

Станом на 1923 рік у Березівському районі діяло кілька дитячих будинків.

Дитячий будинок № 6 імені Воровського, розташований у м.Березівка на розі вулиць К.Маркса і Леніна, був заснований у 1920 році як інтернат. У 1923 році у його стінах виховувалось 67 дітей за допомогою 5 вихователів. У списках посад також присутні сторож та кухар.

10 березня 1923 року завідуючий Березівським дитячим будинком №6 отримав розпорядження від завідуючого окружним відділом освіти прийняти 10 дітей з розформованих **Визирського та Курисово-Покровського дитячих будинків**.

Дитячий будинок для єврейських дітей №7 проіснував у Березівці до 1923 року. За постановою виконкому від 7 серпня 1923 року дитячі будинки №6 и № 7 було об'єднано в один. Завідуючою об'єднаним дитячим будинком призначено члена партії Погребинську Любов Мойсіївну. Утримувався будинок на кошти місцевого бюджету.

Також у Березівці діяв **будинок безпритульної дитини імені 8 Березня**, заснований 8 березня 1924 року. Станом на 18 червня 1924 року у ньому нараховувалося 68 дітей. Будинок мав три групи: 1-шу, 2-гу і 3-тю дошкільну. Виховували дітей 5 педагогів. Утримувався будинок на кошти окрпомдіту. Завідував дитячим будинком К.Сергієвський.

(ДАОО, ф.Р-134, оп.1, спр.915, арк.1, 13, 15, 45, 57)

Політпросвітні школи і райсільбуди

Крім трудових шкіл на території Березівського району діяло багато політпросвітніх шкіл.

В галузі позашкільної освіти після революції влада насамперед ліквідувала «Просвіти» як організації, створені, мовляв, націоналістичними колами та пов'язані з контрреволюцією, а натомість утворила сільські будинки (скорочено «сільбуди»), покладаючи на них, як і на інші установи позашкільної освіти, завдання політичної освіти в дусі комунізму. Через те й сам термін «позашкільна освіта» замінено на «політосвіту». Основній політосвітній ідеї підпорядковано на Україні всю роботу в галузі книжкової продукції, бібліотечної справи, театру, мистецтва, кіно. Навіть справу ліквідації неписьменності об'єднано в Україні з «основними політичними питаннями», а якраз боротьбу з неписьменністю та малописьменністю більшовицька влада поставила своїм головним завданням, урочисто проголошуючи, що вона ліквідує неписьменність на Україні до 10-ї річниці Жовтневої революції, тобто до 1927 р. Але, як і можна було сподіватися, влада не виконала своєї обіцянки, а тому потім перенесла термін завершення ліквідації неписьменності до 15-ї річниці Жовтневої революції. Й ось з нагоди цього ювілею влада урочисто проголосила, що в 1932 р. остаточно завершено ліквідацію неписьменності, за одними даними - осіб віком від 8 до 35 років, за другими – віком від 8 до 50 років. На жаль, ці твердження не відповідають дійсності. Так, у статті А.Прянишникової «Чергові завдання Народного Комісаріату Освіти» («Комуністична освіта», 1933, ч.6) читаємо, що твердження про цілковиту ліквідацію неписьменності в Радянській Україні було лише декларативною заявою, а в дійсності на цьому фронті є прорив: «Маємо 1200 тисяч неписьменних, що залишились на другу п'ятирічку в Україні».

Сітка політпросвітніх шкіл Березівського району (1924-1925 роки): с. Рорбах, с. Ряснопіль, с. Вормс, с. Раштадт, с. Гуляївка/с. Колосівка, с. Маринове, с. Комісарівка, с. Заводівка, с. Основа

(ДАОО, ф.Р-150, оп.1, спр. 356, арк.1-20)

Музична школа

У 1955 році у Березівці відкрито районну дитячу музичну школу семирічку. Документ про цю подію міститься у фонді Р-2000 Державного архіву Одеської області (оп.3, справа 1242 «Рішення виконавчого комітету облради депутатів за 1955 рік», арк.29).

Далі подано документ мовою оригіналу:

*Протокол исполкома
районного Совета депутатов трудящихся*

РЕШЕНИЯ

ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА ОДЕССКОГО
ОБЛАСТНОГО СОВЕТА ДЕПУТАТОВ ТРУДЯЩИХСЯ
г. Одесса № 343 8 апреля 1955 года

Об открытии в 1955 году в гор.Березовке
районной детской музыкальной школы 7-летки

В соответствии с указаниями Министерства культуры УССР об открытии по народно-хозяйственному плану в 1955 году в Одесской области новой музыкальной школы 7-летки, исполнительный комитет областного Совета депутатов трудящихся РЕШИЛ:

1. На базе филиала Одесской музыкальной школы 10-летки в гор.Березовке – открыть с 1 сентября 1955 года районную детскую музыкальную школу 7-летку с контингентом 55 учащихся.

2. Обязать Березовский райисполком депутатов трудящихся (тов.Кисиль) передать музыкальной школе помещение, ныне занимаемое филиалом музыкальной школы 10-летки им.Столярского и обеспечить необходимым инвентарем.

3. Областному Управлению культуры (тов.Ананко К.П.) укомплектовать к 1 августа 1955 года Березовскую районную детскую музыкальную школу 7-летку административно-руководящими и педагогическими кадрами.

4. Просить Министерство культуры обязать директора музыкальной школы 10-летки тов.Бучинского Г.Д. передать с баланса на баланс, имеющиеся в филиале музыкальной школы 10-летки им.Столярского, музыкальные инструменты: 3 пиа-

нино, 15 скрипок, 2 баяна, нотную библиотеку и обеспечить новую музыкальную школу необходимыми программами, учебными пособиями, методическими материалами.

5. Набор учащихся в 1-е классы фортепиано, смычковых народных и духовных инструментов – произвести до 20 августа 1955 года и начать занятия с 1 сентября 1955 года.

6. Березовскую детскую музыкальную школу 7-летку подчинить: по финансово-хозяйственной линии – местному райисполкому, по учебно-методической части – Одесскому областному управлению культуры.

Председатель Исполкома облсовета
депутатов трудящихся подпись

А.Федосеев

Секретарь исполкома облсовета
депутатов трудящихся

подпись И.Никифоров
(ГАОО, ф.Р-2000, оп.3, д.1242, л.29).

Професійна освіта

Над трудовою школою стояла – за планом освітньої системи в Україні – професійна освіта, яка зосереджувалась в професійних школах, технікумах та інститутах. Професійна школа мала стати масовою школою в галузі індустрії та сільського господарства. Вона призначена обслуговувати підлітків від 15 до 18 років – як правило, після закінчення ними семирічної трудової школи. Основною базою для створення професійної школи стали ті нижчі професійні школи, які дісталися Україні в спадщину від царських часів.

До професійної школи, як правило, могли вступити лише ті діти, які закінчили семирічну трудову школу.

Про якість професійної школи може свідчити авторитетний голос в цій справі М.Скрипника – тодішнього народного комісара освіти: «Якість нашої профшколи недостатня. Треба підвищити її, зробити так, щоб головним кадром, резервуаром, звідки брала б свої кадри наша вища школа, була профшкола.

Нині ми бачимо, що учень, кінчаючи профшколу, часто-густо не має відповідних знань, щоб витримати іспит до інституту, до технікуму».

За первісною освітньою системою України технікуми та інститутами стояли на одній площині – належали до категорії вищих шкіл; різниця між ними полягала в тому, що технікум мав готувати інженера вузької спеціальності, а інститут – інженера-організатора.

Сільськогосподарська школа

У 1920 році на території Березівського району відкривається сільськогосподарська школа.

3 липня 1920 року завідуючим шкільного підвідділу Унаросвіти було повідомлено завідуючому Березівським волнаросвітою про призначення завідуючого сільськогосподарською школою:

«Уездный отдел народного образования доводит до сведения, что т.Гордиенко назначается заведующим сельскохозяйственной школы при гор.Березовке; преподавателем общеобразовательных предметов и по пчеловодству назначается тов. Дойч. Отдел Унаробраза просит оказать им полное содействие в организации сельскохозяйственной школы».

У Державному архіві Одеської області збереглася справа 413 «Листування з приводу організації Березівської сільськогосподарської школи» (ДАОО, ф.Р-227, оп.1.), у якій змальовано труднощі, що виникли під час створення школи (документ подається мовою оригіналу):

В Березовский ревком

Уездный отдел народного образования просит Березовский ревком передать т.Гордиенко сад, лес и всю пахотную землю бывш. Помещеника Малаховского, а также живой и мертвый инвентар для организации сельскохозяйственной трудовой школы.

Заведующий отделом
Заведующий профессиональным подотделом

УДОСТОВЕРЕНИЕ

Уездный отдел народного образования удостоверяет, что представитель сего т. А.Н. Гордиенко назначается заведующим по организации сельскохозяйственной школы в г.Березовке Одесского уезда на земле бывшего помещика Малаховского. Просят все советские власти оказывать т.Гордиенко всяческое содействие.

Заведующий отделом
Заведующий
профессиональным подотделом

УССР

Революционный комитет

г. Березовки

Отдел управления

Одесскому отделу Унаробраза

июля 19 дня 1920 г.

№ 245

г.Березовка

Сим сообщаю, что обследовав здание в лесу бывшего помещика Малаховского для открытия сельскохозяйственной школы я пришел в заключение, что оно не подходящее, согласно выработанного типа. Этот участок земли вместе с постройками и усадебным местом находящихся в деревне Зброжковке Тираспольского уезда (бывшего помещика Малаховского) вполне подходит к этой цели. Мною был приглашен участковый техник тов.Яхненко, который осмотрев это новое здание, нашел подходящим для школы и не требующим капитального ремонта, а только чистки, побелки и некоторых мелких исправлений.

А по сему прошу ходатайствовать пред Гумземотделом и Губнаробразом разрешить мне открыть в селе Зброжковке школу. Согласно составленному проекту, который при сем прилагаю, а также прошу разрешить отпустить аванс в 100.000 руб. для ремонта и других организационных работ.

Этот аванс поручаю получить заведующему Березовским Наробразом тов. В.П.Петронели.

Более подробное объяснение может дать тов. Дойч.

Заведующий организ. с.х. школы
подпись

УССР

Революционный комитет

г.Березовки

Отдел управления   Одесскому отделу Унаробраза

июля 19 дня 1920 г.

№ 248

г.Березовка

На основании протокола № 7 от 9-го июля 1920 г. заседания революционного комитета г.Березовки п.4 обратиться через Унаробраз в Губземотдел о передаче земли с усадьбой и постройками в количестве 200 десятин бывшего владельца Малаховского, лежащей на расстоянии 1 1/2 (полторы версты) в Тираспольском уезде при д.Зброжковке.

Сим имею честь просить, согласно этому постановлению, разрешить организовать сельскохозяйственную школу при с.Зброжковке.

Заведующий организ. с.х. школы
подпись

УССР

Ком. Народн. Просвещен.

Отдел Народн. Просвещения

Одесского уездного исполкома совета крестьянских,
рабочих и красноармейских депутатов

21 июля 1920 г.

№ 1992

г.Одесса

В ГубНарОбраз

В бывшем имении помещика Малаховского в деревне

Зброжковке вблизи города Березовки открывается сельскохозяйственная школа. Так как участок земли, необходимый для школы, находится частью в Одесском уезде, частью же в Тираспольском, вследствие чего могут происходить недоразумения, прошу распоряжения о принятии вышеупомянутой школы в ведение подотдела профессионально-технического образования при ГубНарОбразе.

Приложение: Проект устава – программы Березовской сельскохозяйственной школы и объяснительная записка к нему.

Сношение Березовского РевКома № 247, копия протокола.

Заведующий отделом
Заведующий подотделом
профессионально-технического образования.

Одесскому УнарОбразу
Заведующего – организатора
сельскохозяйственного училища
при деревне Зброжковке (Тираспольского уезда)
А.Гордиенко

ДОКЛАД

Согласно отношения УНарОбраза за № 2213 от 28 июля с/г было приступлено к организации сельскохозяйственной школы. Для этой цели был приглашен техник 14 участка Укомхоза т.Яхненко, который нашел здание вполне пригодным под тип той школы, при чем считает необходимым:

1. прочистить трубы;
2. исправить бурав;
3. исправить топки печей и укрепление дверей;
4. частичную побелку;
5. вставку стекол
6. исправление в некоторых местах крыши.

19 августа с/г на общем собрании Зброжковского общества постановлено о своем желании об открытии таковой школы.

Насчитывается в первом году 30-40 душ учеников из местного населения. Для этого количества необходимо 15-20 парт. На все это необходимо средства, а у меня их нет.

Согласно проекта этой школы (параграф 12) учительский персонал должен на первом году состоять не менее как из 8-ми лиц. Но пока есть заведующий и учитель по общеобразовательным предметам.

На основании вышеизложенного прошу УНарОбраз:

1. Утвердить проект устава программы Березовской сельскохозяйственной школы и согласно его назначить остальной учительский персонал.

2. Выдать аванс в размере 500.000 рублей для изготовления школьных парт и расходов по ремонту школы

3. Предоставить возможность получить учебники, учебные пособия, журналы и пр. необходимые принадлежности.

По удовлетворении всего этого будет объявлено через печать об открытии такового училища и назначен день записи учеников, иначе школа в этом году не будет открыта.

Ком.Народн. Просвещен.
Отдел Народн. Порсвещения
Одесского уездного исполкома
совета крестьянских, рабочих и
красноармейских депутатов

24 августа 1920 г.

№ 3048

г.Одесса

В Профессионально-технический
подотдел ГубНарОбраза

Препровождая при сем телеграмму Тираспольского УНарОбраза с резолюцией заведующего УНарОбразом, подотдел профтехобразования уведомляет, что телеграмма эта получена в ответ на просьбу УНарОбраза сообщить не встречается ли препятствий со стороны Тираспольского УНарОбраза к открытию Одесским УНарОбразом сельскохозяйственной

школы в селе Зброжковке, находящейся на территории Тираспольского уезда.

Завед. Профтехнообразом

подпись

Зав.секцией сельскохозяйственных школ

подпись

Проект

устава-программы

Березовской сельскохозяйственной школы

1. Цель школы - дать элементарные познания главным образом крестьянским детям по сельскому хозяйству на рациональных началах с таким объемом знаний, чтобы окончивший школу был квалифицированным работником.

2. В школу принимаются дети обоего пола в возрасте не моложе 13-ти лет, окончившие начальную школу или обладающие равными знаниями.

3. Курс обучения в школе 6-ти летний, преподавание ведется теоретическое и практическое. Все работы ученики на школьно-хуторском хозяйстве выполняют по очереди и безвозмездно.

4. Первые 4-е года в школе учениками пополняются знания из курса первой ступени трудовой школы, а последующие 2 года агрономический курс, по окончании которого ученик мог бы поступить в техникум.

5. При школе необходимо общежитие, где ученики получают пищу и одежду бесплатно. Только первые 4-е года ученики обязаны находиться в общежитии, а остальные два года могут быть и на частных квартирах.

6. В свободное от полевых работ время ведутся классные занятия в форме бесед, чтений, демонстраций, которые подкрепляли бы усвоенные теоретический и практический материалы.

7. Школьное хозяйство организуется на участке земли на площадке, необходимой для этой цели.

8. При школе ежегодно устраиваются практические (летние и зимние) курсы для взрослого населения по всем от-

раслям сельского хозяйства, как например: по полеводству, животноводству, пчеловодству, виноградарству, садоводству, огородничеству и прочее, а также курсы ремесленные. Содействуют учреждению по различным отраслям сельского хозяйства кружки, общества, союзы и прочее. Словом, школа должна быть первым центром культурно-просветительной жизни.

9. Организуется для наблюдения Наблюдательный комитет, который состоит из представителей Правительственных учреждений, заведующего школой и представителя городского исполкома.

10. Непосредственное заведывание школой в учебно-хозяйственном отношении возлагается на заведующего.

11. В начале, середине и в конце учебного года собирается школьный совет из всего учительского персонала, местного заведующего НарОбразом, и представителя учеников старших классов.

Здесь распределяется годичный учебный материал и намечается общий план и согласованность действий, а также обсуждаются недочеты, если были в году по тем или другим причинам, дабы следующий год был продуктивнее.

12. Преподавательский персонал на первом году состоит из менее как из 8-ми лиц: 1) заведующего, 2) 2-х учителей по общеобразовательным предметам; 3) 2-х воспитателей; 4) 3-4-х специалистов: полевода, садовода, пчеловода и виноградаря и по мере развития школы учительский персонал увеличивается.

Составили: _____ подписи

При сем прилагается объяснительная записка.

Объяснительная записка

к проекту устава-программы

Березовской сельскохозяйственной школы

В виду полной хозяйственной разрухи, полного экономического истощения нашего государства, а также упорной борьбы за лучшее будущее в нашей земледельческой стране должен быть выпущен кадр сознательных практиков – работников на ниве трудовой. Сознание часто приобретает упор-

ным трудом, долгим временем и в благоприятных условиях. Трудовая школа 1-й ступени и должна быть горнилом, через которое должен получиться сознательный гражданин, а следующие 2 года 2-й ступени дадут ему знания, необходимые квалифицированному работнику.

У большинства крестьянских детей и вообще пролетариата, если есть знания, то эти знания даны начальной земской школой с 3-х – 4-х годичным курсом. Эти знания, этот материал и подходят для осуществления намеченной цели. Первые четыре года ученики и пополнят свои знания в объеме 1-й ступени трудовой школы, а остальные два года дадут государству квалифицированного работника. Но конечная цель более обширна и намеченный проект народного образования Украины т.Гринико дает возможность с каждой ступени подымается выше и выше. Согласно этому и проект этой школы тоже не лишает даровитым, жаждущим подниматься на следующие ступени лестницы просвещения.

Так как многие дети зимою не будут иметь во что одеться и зачастую будут голодать, а также находиться в среде часто политическоблуждающей, то по-нашему, лучше пересадить их на 4 года на более хорошую почву, которая вырастила и хотя бы привила глазок социализма, а потом выпустила их для общения с миром отживаемым, но все же живущим. Этой почвой и будет общежитие, где воспитатели-революционеры творили бы свое дело. Кроме подрастающего поколения есть взрослые, которым время не терпит и властно требует от них работы сейчас, сию минуту. Им необходимо открыть (летние и зимние) курсы по всем отраслям сельского хозяйства. Эти хозяйства и будут проторенной дорожкой для подрастающего поколения.

По-нашему, нужно на первый год следующих из учительского персонала: 1) заведующий – душа этой школы, а остальные преподаватели ее воли, 2-х воспитателей, на них, главным образом, возлагается задача воспитания юношей в духе Советского строительства. От выполнения этой задачи и будет строиться великое будущее, 2-х учителей по общеобразовательным предметам и 3-4-х специалистов.

Этот кадр учителей, связанный одной и той же целью, должен дать жизнь открываемой сельскохозяйственной школе.

(ГАОО, ф.Р-227, оп.1, д.413, лл. 1, 2, 5, 5об., 6, 7, 9, 17, 21, 22, 22 об.; ф.Р-227, оп.1, д.224, л.54).

Механіко-технічна профшкола

У 1920 році в Березівці відкрито механіко-технічну професійну школу, яка утворилася на базі ремісничої школи, що діяла у дореволюційний період.

В анкеті про стан Березівської механіко-технічної професійної школи за липень-жовтень 1923 навчального року значиться:

Адреса – м. Березівка Одеської округи, вул. Шмідта, 22.

Скільки відділень і які – одне: с.г. машинобудування.

Прізвище завідувача – Петронеллі, затверджений Губпрофосом у 1920 році.

Мова викладання – російська.

Коли відбуваються заняття – вдень.

Радіус населення, що обслуговується школою – район радіусом у 60 верст.

Економічні фактори, які викликали необхідність відкриття закладу – відсутність заводів с.г. машинобудування.

Які потрібні зміни, викликані економічними і іншими умовами – особливі зміни не потрібні; необхідно розширити майстерні, відкрити майстерні чавунно-ливарної справи і встановити механічний двигун.

Відомості щодо штату: Петронеллі Володимир Петрович - викладач спеціальної техніки; Фабрикант Анатолій Наумович – викладач математики; Автонасов Олександр Миколайович – викладач малювання та креслення; Дойч Іван Миколайович – викладач математики; Гоцалюк Микола Гаврилович – викладач російської мови та історії; Погребінський Олександр Петрович – викладач політграмоти; Стоянова Любова Дмитрівна – викладач історії та географії; Дубров Петро

Петрович – керівник токарної майстерні; Баюра Марк Мойсейович – майстер-слюсар; Вустянюк Опанас Тимофійович – майстер-столяр; Новицький Іван Феофанович – майстер; Москвин Леонтій Владиславович – завідувач канцелярією; Єлін Меер Хаскелевич – лікар; Поліщук Каленік Мефодійович – охоронець.

Класи: підготовчий, 1-й клас, 2-й клас. До 1-го класу приймалися діти віком до 15-ти років, що закінчили літню трудову школу. Для дітей, які не вчилися у трудовій школі, відкрито підготовчий клас. Після закінчення механіко-технічної профшколи учень повинен був прослужити рік на заводі чи у майстернях. Після цього вже мав можливість вступити до технікуму відповідної спеціалізації.

Вік учнів: з 15 до 20 років.

Характеристика будівлі: школа мала своє власне приміщення з квартирами для завідувача школою, техрука, одного викладача і охоронця. Шкільна частина складалася з 6-ти великих кімнат, з яких у двох розташовувалися майстерні: столярна, слюсарна, токарна, механічна та машинне відділення. У підвальному приміщенні розташовувався склад матеріалів. У дворі школи розташовувалась кузня. Існувала проблема з приміщеннями для теоретичних занять. у розпорядженні школи знаходилося 5 десятин землі, яку обробляли учні. Опалення приміщень здійснювалось за допомогою 10-ти печей.

Викладалися такі предмети: політграмота, російська та українська мови, українознавство, охорона праці, математика, музика, хімія, малювання, креслення, технологія матеріалів, організація виробництва, технічна механіка, сільськогосподарські машини, робота в майстернях, військова підготовка.

Перший випуск учнів зі школи відбувся у 1923 році. Закінчило тоді школу 13 учнів: Шнейдер Едуард, Ангелов Анатолій, Іванов Гаврило, Барер Іеуда, Єнальєв Олександр, Єнальєв Дмитро, Княжевич Степан, Губерман Борис, Токарев Микола, Клейман Герш, Авербух Нехемья, Портной Шимон, Садомський Євген.

На засіданні педагогічної ради 3 вересня 1923 року було вирішено створити при школі спеціальну групу для вихованців дитячих будинків за проханням адміністрації дитячого будинку.

Крім занять у школі діяли гуртки: культурно-освітній, господарсько-економічний, спортивний, математичний.

Для випускників школи проводились екскурсії на фабрики і заводи Одеси та Миколаєва. Після екскурсій діти відвідували музеї та історичні пам'ятки. Наприклад, у липні 1924 року до Миколаївської окрполітпросвіти було направлено прохання: «Музейно-екскурсионно-выставочный отдел Одесского губполитпросвета просит Вас оказать содействие экскурсии Березовской профессиональной механико-технической школе, направляющейся домой в Березовку через Вознесенск, в льготном проезде по реке Буг и по осмотру достопримечательностей города».

(ДАОО, ф. Р-134, оп.1, спр.1090, арк.6-8, 72, 77, 84, 138, 154;
ф.Р-5920, оп.1, арк.109).

Заводівська сільськогосподарська школа виноградарства, плідівництва та рільництва

У 1923 році в селі Заводівка відкрито сільськогосподарську школу в маєтку поміщика Рауха. Завідували школою: до листопада 1924 р. — Томас; пізніше М.М. Годлевський, затверджений на посаду у листопаді 1924 року; з 1926 року — Є.Н. Лінський — студент сільгоспінституту. Обов'язки політкомісара виконував С.Л. Шейнман. Мова викладання — російська.

Метою створення школи була підготовка кваліфікованих садівників, виноградарів, рільників. Школа мала 3 класи: підготовчий, перший, другий. Всього заняття відвідувало у 1924 навчальному році 35 учнів віком від 15 до 20 років. Дівчат серед учнів не було. Навчання було 3-річним. Учні було розподілено на три гуртки для занять з різних галузей господарства. Викладалися такі предмети: загальнознавство, географія, математика, російська мова, природознавство, фізика, хімія, виноградарство, садівництво, хліборобство.

У 1925—1926 навчальному році з'явилися предмети — сільськогосподарські машини та знаряддя, гігієна та охорона праці, сільськогосподарська економіка. Для проведення практичних занять школа мала земельний наділ. Учні там вчилися обробляти сади, обробляти поле, сіяти озимі. Ходили працювати на млин та олійню.

Школа мала кілька власних будівель як для теоретичних занять, так і для гуртожитку. Фінансувався заклад Окрпрофосвітою.

При школі діяв музей навчальних засобів (зоолого-ботанічних), працювала бібліотека.

Після закінчення школи, випускники направлялися на роботу у ті колгоспи, звідки вони прибули.

Перший випуск школи відбувся у 1926 році.

(ДАОО, ф.Р-134, оп.1, спр.1149, арк.4-11;
ф.Р-134, оп.1, спр.1140, арк.57, 96)

Училища

Про існування в **Березівці вищого початкового училища** свідчить справа 2820, оп.35, фонду 42 «Канцелярія опікуна Одеського навчального округу», у якій подано списки навчальних закладів, що повинні були обов'язково виписувати «Вестник Временного Правительства» за 1918 рік. У цьому списку значиться і Березівське вище початкове училище міста Березівки Херсонської губернії.

Список складено згідно ст.14, затвердженого 23 травня 1917 року міністром наказу, у якому йде мова про те, що всі міністерства й управління повинні обов'язково виписувати «Вестник Временного Правительства» і кожного року надавати до редакції «Вестника» списки центральних і відомчих закладів.

У справі 40, оп.1 фонду 298 «Дирекція народних училищ» подано прохання інспектора цього училища Жугана Порфірія Полікарповича, призначеного на посаду 1 січня 1913 року, до опікуна Одеського навчального округу про звільнення його з посади:

Господину попечителю Одесского учебного округа
Инспектора Березовского высшего
начального училища Порфирия
Поликарповича Жугана

Прошение

Имею честь покорнейше просить Ваше Превосходительство об увольнении меня с должности инспектора и учителя общеобразовательных предметов Березовского высшего начального училища в отставку с 15-сего сентября 1919 года по болезни и исходатайствовать мне полную пенсию за 20-тилетнюю с лишним службу по учебной части в городских и высших начальных училищах, для чего покорнейше прошу назначить медицинскую комиссию для установления полной моей непригодности к дальнейшей службе.

Настоящее прошение направляется мною через г-на управляющего Херсонской Дирекцией народных училищ с уплатой надлежащего гербового сбора.

Березовка, Херс.губ.
Березовского
13/26 сентября 1919 г.

Инспектор
Высшего
начального училища
(ДАОО, ф.298, оп.1, спр.40, арк.15;
ф.42, оп.1, спр.2820, арк.5).

В тому ж році було затверджено статут **Нейфрейдентальського приватного змішаного німецького центрального училища III розряду**, яке до революції було спочатку Нейфрейдентальським приватним чоловічим училищем II розряду, а з 1914 року мало назву приватного змішаного училища.

Про затвердження статуту училища свідчить справа 398, оп.1, фонду 635 «Одеський окружний суд», у якій вміщено звернення засновників Нейфрейдентальського приватного змішаного німецького центрального училища III розряду до Одеського окружного суду:

«Предоставляя при сем в трех экземплярах проект устава

учреждаемого нами училища III розряду под названием «Нейфрейдентальское частное смешанное немецкое центральное училище», просим регистрировать это училище и утвердить устав к исполнению...».

Судом було розглянуто справу і винесено позитивне рішення, про що свідчить оголошення у газеті «Ведомости Одесского градоначальства», №141, від 24 листопада 1919 року:

«Сим объявляется, что общество для содержания Нейфрейдентальского частного смешанного училища III розряда «Нейфрейдентальское частное немецкое центральное училище» внесено 11 ноября 1919 года в реестр Бч. 1 под №644 на основании определения Одесского окружного суда от 8 ноября 1919 г.»

18 квітня 1920 року на засіданні комітету Нейфрейдентальського товариства утримання Нейфрейдентальського приватного змішаного німецького центрального училища було вирішено обрати на посаду завідуючого училищем пастора Фридриха Даниловича Штейнванда, як людину з хорошою педагогічною підготовкою і співчуваючою радянській владі. Але завідуючим німецькою секцією Одеського повітового виконкому було відмовлено Штейнванду з причини того, що він є духовною особою.

19 червня 1920 року на облік відділу народної освіти було взято **Чорногірське (Геленентальське) сільське училище**. Приміщення училища складалося з двох класних кімнат, учительської та коридору. Мало необхідні для навчання меблі: парти (60 шт.), дошки (2 шт.), шафу. Також географічну карту, глобус, дзвоник, чорнильниці у кількості 60 шт. і ін. Бібліотеки в Чорногірському училищі не було.

Звіт **Нейзацького (Любинського) німецького церковно-приходського училища** за 1919 навчальний рік міститься у справі 308, ф.Р-227, оп.1, у якому є відомості про кількість вчителів училища – 2, та кількість учнів – 110: 59 хлопчиків і 51 дівчинка. Училище мало 2 класи.

На засіданні **Ряснопільського** Предволревкому 20 листопада 1920 року було вирішено відкрити **ремісниче училище**

на хуторі Платонівка Ряснопільської волості та розмістити його у маєтку Шаповалова і Сафронова. Це було зроблено на прохання селян села Ряснопіль, які бажали бачити майбутнє покоління не таким темним і забитим, як вони самі.

Майстром столярного цеху було призначено Антона Яковича Белоуса, який почав виконувати свої обов'язки 7 грудня 1920 року. Майстрами чоботарної справи було призначено Михайла Георгійовича Якубенка з 26 січня 1921 року та Кіндрата Пилиповича Акацатова. Майстром з вироблення шкіри призначено Іринчука Юстина. Майстром також було призначено Ксендзиника Федора Ісааковича. Завідуючим-організатором Платонівського училища було призначено техніка Володимира Якубовського.

Через відсутність приміщень для теоретичних занять та гуртожитку для вчителів, училище було вирішено перевести до Ряснополя (маєток Аркудинської), про що завідуючий профтехосвітою повідомив завідуючому Платонівським ремісничим училищем 6 квітня 1921 року:

«Профтехнический подотдел Унаробраза в ответ на отношение от 24-го марта сего года извещает Вас, что Платоновское ремесленное училище пере водится в с.Ряснополь, а в Платоновке помещение освобождается».

(ДАОО, ф.635, оп.1, спр.398, арк.1-2;

ф.Р-227, оп.1, спр.213, арк.7, 8,17;

ф.Р-227, оп.1, спр.308, арк.31;

ф.Р-227, оп.1, спр.390, арк.1, 6, 12, 15, 32-33, 76, 116)

Ведомости Одесского градоначальства, №141, 24 ноября 1919 г.).

1 вересня 1966 року у **Березівці відкрито технічне училище** для підготовки кваліфікованих кадрів тресту «Одессільгоспбуд», про що складено протокол №8/19-3/421 виконкому районної ради депутатів, який міститься у справі №135 «Рішення виконкому обласної ради депутатів за 1966 рік» фонду Р-2000, оп.9. з додатком, у якому подано перелік обладнання, інструментів для організації навчальних майстерень профтехучилища будівельного профілю.

Нижче подано цей документ мовою оригіналу.

*Протокол исполкома районного
Совета депутатов трудящихся*

№ 8/19-3/421

10.06.1966 г.

Об открытии технического училища в г.Березовке

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

Одесского обкома КП Украины и исполкома облсовета
депутатов трудящихся

Во исполнение постановления ЦК КП Украины и Совета Министров УССР от 4 марта 1966 г. «О мероприятиях по расширению обучения и устройству на работу в народное хозяйство молодежи, оканчивающей общеобразовательные школы в 1966 году», обком КП Украины и облисполком постановляют:

1. Открыть в 1966 г. в г.Березовке техническое училище для подготовки квалифицированных рабочих кадров тресту «Одессельхозстрой».

2. Учитывая, что с 1 сентября 1966 г. Березовская средняя школа № 3 полностью перебазируется в новые помещения, обязать Березовский райисполком (тов. Кошевой И.В.) передать облуправлению профтехобразования старые помещения учебного корпуса, мастерских, подсобных помещений школы, общей площадью 675м², а облуправлению профтехобразования (тов. Зеленин М.П.) принять эти помещения для организации в них технического училища.

3. Обязать трест «Одессельхозстрой» (тов. Веприцкий В.С.):

а) за счет средств треста до 1 сентября 1966 г. произвести капитальный ремонт, реконструкцию и приспособление помещений школы, передаваемых для организации в них нового технического училища и подготовить училище к приему учащихся в III квартале с началом занятий 1 сентября 1966 года;

б) передать безвозмездно областному управлению профессионально-технического образования необходимое оборудование, машины, приборы, инструмент и материалы в соответствии с прилагаемым перечнем;

в) побудувати в 1967- 68 гг. в г.Березовке для нового технічного училища: 1.столовую (типовий проект № 58-025к), вартістю 70,5 тис.руб.; 2.учебну мастерську, вартістю 18,0 тис.руб.; 3.общезитиє на 283 чел. (типовий проект № 2-03-4/58), вартістю 215,0 тис.руб.

4. Об'язати облпотребсоюз (т.Нефедов), облуправління профтехобразования (т. Зеленин) вирішити питання організації харчування 400 чел. учасників з 1 вересня 1966 г.

5. Об'язати облздравотдел (т.Сисбмий) вирішити питання організації з 1 вересня 1966 г. медичного обслуговування учасників училища, а з 1 січня 1967г. відкрити при училищі фельдшерський пункт.

6. Об'язати Березовський райисполком (т.Кошевой) до 1 липня 1966 г. відвести земельний ділянку, площею 3 га для будівництва столової, мастерських, общезитиє знову створюваного училища.

Секретарь Одесского
Облсовета Обкома
КП Украины
підпис М.Синица

Председатель исполкома
депутатов трудящихся

підпис М.Хорунжий

(ГАОО, ф.Р-2000, оп.9, д.135, л.134-138).

Бібліотеки

Восвітній справі велику роль відіграють книги і підручники. Цікавий той факт, що вже у 1818 році при Міністерстві освіти був створений Учений комітет, завданням якого було розглянути книжки і підручники для шкіл та усі проекти навчального характеру, а головне – дбати про те, щоб народне виховання стало основою державного і приватного навчання, спрямувати, на прикладі кращих шкільних книг, до правдивої високої мети – прищеплення громадянству сталої і спасенної гідності між вірою, знанням і владою.

Саме Учений комітет вже в ті часи відзначився для українського громадянства своїм **ворожим ставленням до українських книжок і підручників**, призначених для шкіл, а згодом і для народних бібліотек.

Історія освіти має ще один прикрий факт – у 1824 році міністром освіти став Олександр Шишков, який офіційно заявив: «Науки корисні лише тоді, коли, як сіль, уживаються в міру, відповідно до становища людини і до її потреби в науках, що її має кожне звання. Вчення всього народу принесе більше шкоди, ніж користі».

А потім О.Шишков взявся реформувати школи в дусі своїх висловлювань. Наприклад, за його ідеєю парафіяльні школи мусили бути переважно для селян.

У 20-ті роки минулого сторіччя бібліотеки, в основному, знаходилися у віданні райсілбудів, а не були окремими установами.

У справі №1542 «Звіт і листування з Березівським райсілбудом про роботу бібліотек» (ДАОО, оп.1 фонду Р-134 «Одеська окружна інспектура народної освіти») міститься звіт **Березівської бібліотеки** від 18.08.1925 року. З нього видно, що, не зважаючи на скрутне становище, бібліотека мала великий книжковий фонд та достатню кількість читачів.

Кількість відвідувачів бібліотеки за рік: чоловіків – 664; жінок – 987; дітей – 839. З'явилося нових читачів – 416.

Кількість книг – 3652. Більшість з них белетристика – 1500. Також багато книжок з суспільних наук – 444.

Та проблеми з фінансуванням, звичайно, були. У зверненні старшого інспектора ОкрПО до Березівського райвиконкому відзначається, що Березівський райвиконком недостатньо піклується про свою бібліотеку:

«За відомостями, що одержані Одеською Окрполітосвітою з бібліотек Одеського округу видно, що тільки в Березівському районі бібліотека райсілбуду не включено до місцевого бюджету. Між тим, за даними Оркплану в Березівці повинен був бути, встановлений за рахунок місцевого бюджету, наступний штат РСБ: 1) завідувач РСБ, 2) бібліотекар, 3) інструктор, 4) сторож. Коли бібліотека не буде включено, це у ґрунті зірве головну галузь політосвітроботи. У зв'язку з цим Одеська Політосвіта наполегливо просить обов'язково зарахувати бібліотекаря на утримання місцевого бюджету. Якщо стан місцевого бюд-

жету в Березівському районі не дозволяє зарахувати 4-х осіб, Окрполітосвіта вимагає у такому разі зарахувати до штату бібліотекаря, а не інструктора.»

Не дивлячись на труднощі з коштами, Центральна окружна бібліотека намагалася забезпечувати хоч іноді районні бібліотеки новими виданнями.

У листі від 28.05.1926 року до Березівського райсільбуду повідомляється:

«Центральна округова бібліотека передає Вам список дитячих книжок українською мовою та єврейською. У списку книжок єврейською мовою відзначено книжки за новим прapoписом.

Список книжок російською мовою буде надіслано за кілька днів.»

СПИСОК

Детских книг для Березовского райсельбуда
Старший возраст и средний

Беллетристика

1. Ауслендер «Много впереди»
2. Ауслендер «Черный вождь»
3. Ауслендер «Дни боевые»
4. «Будь готов» Часть 1-я, 2-я и 3-я
5. Голубев «Козьявкин сын»
6. Голубев «Буран»
7. Григорьев «С мешком за смертью»
8. Григорьев «Тайна Ани Гай»
9. Гринвуд «Маленький оборвыш»
10. Гумилевский «Золотой узел»
11. Доде «Прекрасная Нивернеза»
12. Дуров «Звери дедушки Дурова»
13. Каманин «Ванька Огнев и его собака Партизан»
14. Коротин «Наследство капитана Немо»
15. Каринцев «В стране угля»
16. Каринцев «Тайна книги (О книгопечатании)»
17. Кожевников «Анютка»
18. Короленко «Дети подземелья»

19. Короленко	«Избранные рассказы»
20. Короленко	«Без языка»
21. Кожевников	«Шпана»
22. Кравченко	«Как Саша был красноармейцем» к
23. Куприн	«Чудесный доктор»
24. Куприн	«Белый пудель»
25. Куприн	«Слон»
26. Лофтинг	«Доктор Айболит»
27. Лофтинг	«Приключения доктора Дулитля»
28. Лондон	«Забастовал»
29. Лондон	«Бук - почтовая собака»
30. Лондон	«До Адама»
31. Лондон	«Избранные рассказы»
32. Неверов	«Мишка Додонов»
33. Неверов	«Андрон Непутевый»
34. Остроумов	«Макар-следопыт» ч.1, 2 и 3
35. Сборник	«Откатчик Рене»
36. Пименова	«На волосок от смерти»
37. Пименова	«На воздушном шаре в Гренландию»
38. Свирский	«Рыжик»
39. Свирский	«Черные люди»
40. Серафимович	«На воле»
41. Серафимович	«По земле»
42. Серафимович	«Юные труженники»
43. Сетон-Томсон	«Юные дикари»
44. Тагеев	«Русский американец»
45. Тальбот	«Старшины Вильбайск. школы»
46. Твен М.	«Приключения Тома Сойера»
47. Твен М.	«Приключения Гиккельбери Финна»
48. Тиванов	«Около земли»
49. Чехов	«Избранные рассказы»
50. Яковлев	«Маленький дружинник»
51. Яхонтов	«Маленький носильщик»
52. Верн Ж.	«Дети капитана Гранта»
53. Перовская	«Зверята и ребята»
54. Робертс	«Звериные малыши»
55. Хитрово	«Дети прялки и веретена»

56. Фультберг Хорст	«Радио дядюшки Герберга»
57. Алтаев	«Ганс – дударь»
58. Алтаев	«Стенькина вольница»
59. Алтаев	«Под знаменем башмака»
60. Сборник	«Дети борьбы»
61. Ауслендер	«За волю народную»
62. Гра	«Паскале»
63. Гюго	«Гаврош»
64. Гюго	«93-й год»
65. Дживаниоли	«Спартак»
66. Сборник	«Крепостные дети»
67. Филиче	«Изгнанники Новой Каледонии»
68. д'Эрвили	«Приключения доисторического мальчика»
69. Сборник	«В огне и буре»
70. Сборник	«Дни революции»
71. Никифоров	«Андрейкино крещение»
72. Березин	«Занзаб-беглец»
73. Новиков-Прибой	«Пленники бездны»
74. Келлерман	«Шахта дяди Тома»
75. Кориньков	«Мишка Лагутин»
76. Куприн	«В недрах земли»
77. Юрезанский	«Зарево над полями»
78. Мамин-Сибиряк	«Избранные рассказы»
79. Тихонов	«Вамбери»

Младший возраст

1. Ауслендер	«Мальши»
2. Чуковский	«Крокодил»
3. Чуковский	«Телефон»
4. Чуковский	«Тараканище»
5. Чуковский	«Мой Додыр»
6. Маршак	«Детки в клетке»
7. Маршак	«Пожар»
8. Маршак	«Мороженое»
9. Павлович	«Ванины гости»
10. Злобин	«Переполох»

11. Шестаков	«Вся стая, кроме трамвая»
12. Чехов	«Каштанка»
13. Чалмерс	«Тим»
14. Перкенс	«Маленькие японцы»
15. Перкенс	«Маленькие голландцы»
16. Перкенс	«Мини и Мони»
17. Покровский	«Унгарка»
18. Неверов	«Большевики»
19. Неверов	«Красный сыщик»
20. Митчин	«Туда и назад»

Список книжок
єврейською мовою для бібліотеки Березівського району
13/VIII-26 р.

1. Гадад	«Сионизм, как он есть»
2. Бабель	«Рассказы»
3. Шлачич	«Домашние животные»
4. Диринис	«Что такое профсоюз»
5. А.Любченко	«Зяма»
6. Лондон	«Мексиканец»
7. Бебель	«Положение женщин в настоящем и будущем»
8. Боген	«В польских тюрьмах»
9. Мачос	«История паровой машины»
10. Ройтман	«Форма и движение земли»
11. Гуревич	«Ленин и профсоюзы»
12. Генри	«Пути, которые мы избираем»
13. Васильева	«Законы юных пионеров»
14. Гер	«На пути к миллионам»
15. Ремон	«Белый уголь»
16. Полянский	«Перелет птиц»
17. Лещинская	«Степан Халтурин»
18. Чекин	«Рабочие и профсоюзы»
19. Карроти	«Чика в России»
20. Лондон	«Голос крови»
21. Винниченко	«Федька – халамидник»
22. Гер	«Коммунистич.Интер.Мол.»

23. Коцюбинский «Фата моргана»
24. Иванов «Бронепоезд-1429»
25. Сталин «Вопросы и ответы»
26. Томпсон «Маленькие дикари»
27. Фефер «Простые шаги»
28. Фининберг «Стихи»
29. Горький «Как я учился»
30. Левин «Из тех лет»
31. Неверов «Хочу жить»
32. Алейхов «Тевье – молочник»

8 серпня 1920 року в приміщенні місцевого кредитного товариства **с. Гуляївки** відбулося відкриття бібліотеки-читальні. На час відкриття бібліотека мала 52 книги і підписку на газети «Южный кооператор», «Хлебороб-кооператор», «Внешкольное просвещение», «Одесский листок», «Южная мысль».

Під час відкриття бібліотеки було влаштовано молебен: «Перед молебном священник соседнего прихода сказал вступительное слово, в котором отметил, что библиотека-читальня принесет пользу только в том случае, если крестьянство сознательно будет относиться к просвещению и с любовью к книге, и поймет в конце концов, что знания облегчают труд и делают жизнь человека более счастливой. нельзя ждать пользы от библиотеки-читальни сейчас же, она будет заметна только лишь через несколько лет постоянной работы».

Виступали також селяни: «Затем говорил местный крестьянин М.Ф.Котлик, который является душой всех культурных начинаний. Он сказал, что просвещение нам необходимо как воздух, без знаний мы никогда не улучшим своего положения, нам необходимо запастись знаниями путем чтения полезных книг».

Мешканці Гуляївки дуже добре поставилися до ідеї відкриття бібліотеки, так як серед них на той час був великий відсоток грамотних людей – 80-85%.

У кінці зборів було обрано 5 голів до бібліотечної ради, яка повинна допомагати бібліотекарю займатися бібліотечною справою.

У 1920 році 10 вересня було відкрито бібліотеку в селі **Нейзац (Любинське)**. Розташовувалась вона в одній кімнаті і працювала у неділю. Завідував бібліотекою Андрій Шац.

Про відкриття у 1920 році бібліотеки в селі **Нейфрейденталь (Маринове)** свідчить протокол Нейфрейдентальської волосної шкільної ради від 22 серпня 1920 року:

«Ввиду отсутствия библиотеки-читальни в с. Нейфрейденталь Нейфрейдентальский волостной школьный совет постановил ходатайствовать пред Одесским Унаробразом об отпуске литературы для открываемой библиотеки-читальни».

Та протокол від 12 вересня 1920 року, де розглядалося рішення про призначення на посаду бібліотекаря:

«Нейфрейдентальский волостной школьный совет постановил ходатайствовать перед Одесским Унаробразом об утверждении Йосифа Антоновича Рейхерта на должность библиотекаря в селе Нейфрейденталь».

У червні 1920 року було відкрито бібліотеку в селі **Гільдендорф**. За 30 днів з часу відкриття її відвідало 23 особи, яким було видано 43 книги. Крім книг, бібліотека отримувала газети «Большевик», «Известия», «Коммунист».

14 листопада 1920 року на загальних зборах поселян колонії **Вормс (Виноградне)** було вирішено створити місцевий культурно-освітній гурток і бібліотеку при ньому. Завідувати нею було обрано Людмилу Георгіївну Вейн, яка отримала середню освіту у місті Березівка. На момент створення бібліотека налічувала 93 книги на російській і німецькій мові.

(Степан Сірополко. Історія освіти в Україні.-Львів.- 2001.- С.-296;
ДАОО, ф.Р-134, оп.1, спр.1542, арк.19, 33, 49, 50, 50зв.,55;
ф.Р-227, оп.1, спр.308, арк.7, 16, 17, 25;
ф.Р-227, оп.1, спр.310, арк.1, 15, 16;
Вестник Одесского земства, №3-4. – Одесса. –1920. – С.27).

Хати – читальні

Крім шкіл, училищ та гімназій на початку становлення радянської влади відкривалися в селах хати-читальні. Вони

виконували багато функцій: були і бібліотеками, і школами, і клубами, і гуртками.

У доповіді інструктора окрсільбуду Гамова з обстеження Березівського району за 1925 рік відзначається: «...Організовано групи малописьменних при сільбуді та хатах-читальнях, якими керують учителі, або зав. хатами-читальнями...»

Нижче подано таблицю, що містить статистичні дані про кількість і роботу райсільбудів, червоних кутків та хат-читалень:

Березовский район
 Населения – 33357;
 Территория – 1037 кв.в.;
 Хозяйств – 5821;
 Сельсоветов – 16;
 Населенных пунктов – 91.

№№ пп	населенные места	коли- чество на- селения	преобл. разгов. язык	название сельсоветов	тип п/п учреждения
1.	г.Березовка	6245	русский	Березовский с/с	райсельбуд
2.	д.Колоссовка	1302	русский	Колоссов- ский с/с	красный уголок
3.	д.Марьяновка 1	256	украин- ский	-«-	-«-
4.	с.Завадовка	2330	-«-	Завадовский с/с	сельбуд
5.	д.Викторовка	276	-«-	Викторов- ский с/с	хата- читальня
6.	д.Гуляевка	545	-«-	Гуляевский с/с	красный уголок
7.	с.Злотоустово	696	-«-	Злотоустов- ский с/с	хата – чи- тальня
8.	д.Добрая Надежда	472	-«-	-«-	красный уголок

9.	д.Степановка	367	-«-	Степановский с/с	-«-
10.	с.Черногорка	741	немецкий	Черногорский с/с	-«-
11.	д.Донская Балка	212	украинский	Степановский с/с	-«-
12.	х.Еленовка	100	русский	Черногорский с/с	-«-
13.	с.Мариново	1118	немецкий	Мариновский с/с	сельбуд
14.	м.Роснополь	909	украинский	Роснопольский с/с	сельбуд
15.	д.Основа	822	украинский	Основский с/с	красный уголок
16.	с.Комиссаровка	1180	русский	Комиссаровский с/с	-«-
17.	д.Богдановка	221	украинский	-«-	-«-
18.	д.Кубряки	600	украинский	-«-	-«-
19.	д.Петровка	724	украинский	Петровский с/с	сельбуд
20.	д.Ивановка	175	украинский	-«-	красный уголок

ВСЕГО: 1 – РСБ
4 – С-Б
2 – Х-Ч
13 – Кр. уг.

(ГАОО, ф.Р-134, оп.1, д.1517, л.2,12).

У справі №1542 «Звіт і листування з Березівським райсільбудом про роботу бібліотек» (ДАОО, оп.1 фонду Р-134 «Одеська окружна інспектура народної освіти») присутні звіти завідуючих хатами-читальнями сіл Березівського району, які змальовують літературні смаки населення району того часу:

с. Бернадівка: завідуючий – вчитель.

Населення – україномовне, але читати краще бажають на російській мові. Українською мовою бажають читати 25%. Бажають читати літературу про сільське господарство: про оброблення землі, процеси сівби. Ще на тему світознавства.

Книжок немає. Коштів виділено протягом літа 170 карбованців. Але вони потрібні для ремонту помешкання.

Виписують такі часописи та журнали: «Вісті», «Селянська правда», «Радянські селяни», «Всесвіт», «Нова громада», «Селянка України».

с. Новопокровське: - завідуючий – землемер.

Населення – україномовне, але читати краще бажають на російській мові в галузі сільського господарства: з виноградарства, городництва. Молодь бажає читати літературу з світознавства. Книжок немає. Коштів, окрім членських внесків, немає. Виписують часопис «Одеські вісті» та журнал «Шквал».

с. Карнагорове: завідуючий – вчитель.

Населення – україномовне (75%), російськомовного – 25%, книжки бажають читати на російській мові. Потребують літератури у галузі сільського господарства: з виноградарства, садівництва. Також з світознавства. Книжок нараховується 50 політичних. Коштів ніяких немає. Часописи не виписуються, крім тих, що одержуються з бібліотеки райсільбуду. Час відкриття хати-читальні – 1 березня 1923 р.

с. Донська Балка: завідуючий – вчитель.

Населення – україномовне, російською мовою бажають читати 65%, українською – 35%. Потребують літератури у галузі сільського господарства: про польові роботи, з виноградарства, садівництва. Молодь бажає читати літературу з світознавства. Книжок немає. Коштів немає. Часописи виписують і «Селянську газету». Час відкриття хати-читальні – 27 лютого 1923 року.

с. Мар'янівка: завідуючий – вчитель.

Населення – україномовне, але читати краще бажають на російській мові в галузі сільського господарства: з виноградарства, садівництва. Молодь бажає читати літературу з світознавства. Книжок немає, крім тих, що одержуються з бібліотеки райсільбуду. Коштів немає. Часописи не виписують, одержують з бібліотеки. Час відкриття хати-читальні – 1 березня 1923 року.

с. Основа: завідуючий – вчитель.

Населення – україномовне, російською мовою бажають читати 75%, українською – 25%. Потребують літератури у галузі сільського господарства: з садівництва, догляду за худобою, польових робіт. Молодь бажає читати революційну белетристику. Кошти є – 100 карбованців з посіву. За них виписують часописи «Правда», «Комуніст», «Червоний степ».

с. Маринове: завідуючий – член КСМ.

Населення: 50% - німці, 50% - українці. Читати бажають російською мовою та німецькою.

Потребують літератури у галузі сільського господарства: з садівництва, виноградарства. Молодь бажає читати гумористичну белетристику. Книжки нараховуються у кількості 250-ти. Їх передплачує кооператив. Коштів, окрім членських внесків, немає.

с. Степанівка: завідуючий – вчитель.

Червоний куток при школі. Населення: 75% - росіяни, 25% - українці. Читати бажають російською мовою. Потребують літератури у галузі сільського господарства: з садівництва, виноградарства, гончарної справи. Також світознавства. Книжок немає. Коштів ніяких немає.

с. Гуляївка: завідуючий – працівник кооперативу.

Червоний куток. Населення – україномовне, російською мовою бажають читати 50%, українською мовою бажають читати 50%. Потребують літератури у галузі сільського господарства: з садівництва, виноградарства, польових робіт. Також з світознавства і белетристику. Книжок немає. Коштів, окрім від постанов драматичного гуртка, немає. Часописи одержують з бібліотеки райсільбуду.

У справі 47 «Відомості про діяльність сільбудів і бібліотек», оп.1, фонду Р-856 «Березівський райвиконком» містяться відомості про такі хати-читальні:

с. Колосівка: час відкриття – 27 березня 1923 року. Заснована інспектором всеобучу.

с. Вікторівка: час відкриття – листопад 1918 року. Відкрита вчителем Вікторівської єдиної трудової школи. Має бібліотеку з 24 книг.

(ДАОО, ф.Р-134, оп.1, спр.1542, арк.15,16;
ф.Р-856, оп.1, спр.47, арк.4,11).

Музеї

1. Історико-краєзнавчий музей Березівського професійного аграрного ліцею за чисельністю експонатів є одним з найбільших у районі. В основному, експонати музею розповідають про історію навчального закладу, його випускників. Під час закриття районного музею, який працював при Березівському районному Будинку культури, всі експонати, що мають історичну цінність для Березівського району, були передані до музею ПАЛу. Серед них є перші засоби виробництва сільгосппродукції, зброя років Великої Вітчизняної війни та ін.

2. Історико-краєзнавчий музей села Демидове функціонує при Будинку культури та частково при школі. У Будинку культури є у наявності, в основному, експонати побуту. У 2008 році весільна сорочка 1911 року з музею Демидівського Будинку культури перемогла у районному відбірковому турі “Народний костюм: минуле і сучасність” і була представлена на обласному конкурсі. У шкільному музеї експонати розповідають про історію навчального закладу, про спортивне життя школи.

3. Історико-краєзнавчий музей села Ставкове розташований у ставківському Будинку культури. Цей музей є одним з найкращих в районі. Захоплює панорама, з якої починається сам музей. Створений він за ініціативою Двічі

Героя Соціалістичної Праці Павла Пилиповича Ведути. Більшість експонатів розповідає про період діяльності Павла Пилиповича. В музеї є також фотодокументи, пов'язані з Великою Вітчизняною війною. Є предмети побуту першозасновників села – німців, перший телевізор, тульський самовар та ін.

4. Історико-краєзнавчий музей села Розквіт розташований у приміщенні контори ТОВ ім. Макара Онисимовича Посмітного. Музей був створений за ініціативою керівника колишнього когоспу, Двічі Героя Соціалістичної праці Макара Онисимовича Посмітного. Експонати музею розповідають про славу колгоспу, його здобутки. У музеї є фото та погруддя найкращих працівників. Досить вагома частка музейних експонатів відведена Великій Вітчизняній війні, свідченням очевидців Голодомору.

5. Історико-краєзнавчий музей села Михайло-Олександрівка функціонує при сільському Будинку культури. Був створений за ініціативою Івана Івановича Грабового з метою збереження інформації про видатних людей села – воїнів Великої Вітчизняної війни, освітян, які зробили вагомий внесок у розвиток села. У музеї також зберігаються фотодокументи часів Великої Вітчизняної війни, альбом з фотокартками перших випускників місцевої школи, предмети побуту кінця 19 початку 20 сторіччя.

6. Історико-краєзнавчий музей Заводівської ЗОШ засновано із ініціативи учасників колишнього колгоспу ім.Кірова. Експонати музею розповідають про революцію 1917 року, про історію села, про заснування школи.

7. Історико-краєзнавчий музей Березівської ЗОШ №3 створений за ініціативою колишнього директора школи Івана Петровича Лутова та учнівського колективу. У музеї зберігаються матеріали про Березівське підпілля, Велику Вітчизняну війну, історію школи.

**Аналіз діяльності громадських музеїв
Березівського району за 2008 рік**

Назва музею, адреса розташування	Керівник	Кількість експонатів	Кількість екскурсій	Кількість відвідувачів	Інформація про експонати
Історико-краєзнавчий музей с.Михайло-Олександрівка	І.І. Грабовий	50	54	350	Про колективізацію
Історико-краєзнавчий музей с.Демидове	В.В. Іванків	117	77	539	Про Велику Вітчизняну війну, про історію школи та історію спорту
Історико-краєзнавчий музей с.Ставкове	Л.В. Мартинець	1083	103	824	Про становлення колгоспу ім. П.П. Ведути, історії села
Історико-краєзнавчий музей с.Розквіт	А.В. Грінченко	1002	93	440	Про колективізацію
Історико-краєзнавчий музей Заводівської ЗОШ	П.В. Копильченко	100	42	127	Про період революції
Історико-краєзнавчий музей Березівського професійного аграрного ліцею	В.К. Карагодін	1013	148	1890	Про історію училища
Історико-краєзнавчий музей Березівської ЗОШ №3	Н.А. Парасюк	253	12	770	Про народне господарство

Заклади для глухонімих

У 20-тих роках в селі **Вормс (Виноградне)** Одеського повіту діяло **училище для глухонімих дітей**, економом якого був Емануїл Готлібович Шех. Посаду вчительки рукоділля займала його дружина Розалія Вільгельмовна Шех.

Станом на 1 квітня 1920 року в училищі було 2 викладачі (Г.К. Вейн, Я.Я. Блер) і 23 дитини – 8 дівчаток та 15 хлопчиків. Більша частина дітей належала до сімей селян. Забезпечені вони були погано: не вистачало підручників, наочних засобів. Завідуючий училищем неодноразово звертався до відділу охорони дитинства з проханням виділення коштів на утримання дітей.

Завідуючий відділом народної освіти звернувся до Одеського повітового відділу соціального забезпечення:

«На сношение от 17 апреля сего года за №313 Отдел народного образования уведомляет, что Вормская школа глухонемых вместе с другими школами немецких колоний перешла в ведение Унаробраза. Но отдел народного образования в настоящее время совершенно не подготовлен к содержанию в интернате учащихся этой школы и не имеет средств для этой цели. Поэтому, оставляя за собой воспитательно-педагогическую часть и выплату жалования учащим этой школы, отдел просит прийти на помощь Вормской школе в отношении содержания учащихся в интернате и хозяйственных расходов, связанных с содержанием глухонемых.

Вормская школа действительно нуждается в средствах, так как со времени прихода советской власти она ниоткуда средств не получает».

Внаслідок цього звернення, вчителів Вормського училища для глухонімих було вирішено фінансувати у відділі освіти повітового виконкому.

(ДАОО, ф.Р.-227, оп.1, спр.235, арк.8, 9, 18, 23).

Зважаючи на значну кількість людей з вадами слуху в Березівському районі, на засіданні виконавчого комітету Березівської райради від 8 лютого 1963 року було вирішено відкрити у місті **Березівці клуб глухонімих**.

*Протокол исполкома районного
Совета депутатов трудящихся*

РЕШЕНИЕ
ИСПОЛКОМА БЕРЕЗОВСКОГО РАЙСОВЕТА
ДЕПУТАТОВ ТРУДЯЩИХСЯ
№ 33 от 8 февраля 1963 года
Об открытии клуба глухонемых в г.Березовке

С целью проведения массово-политической и культурно-воспитательной работы среди глухонемых района, руководствуясь письмом областного отдела «ОбЛУТОГ» за № 3/09 от 4.01.63 г., исполком райсовета депутатов трудящихся

РЕШИЛ:

1. Открыть клуб глухонемых в доме № 10 по улице Клары Цеткин, в приобретенном для этой цели «ОбЛУТОГ».

2. Райотделу культуры (зав. Т. Шулянский) осуществлять контроль за работой клуба и оказывать практическую помощь в его работе.

Председатель исполкома райсовета
депутатов трудящихся С. Голинский

Секретарь исполкома райсовета
депутатов трудящихся И. Куликов
(ГАОО, ф.Р-862, оп.7, д.83, л.61).

Курси

В освітній системі Березівщини застосовувався такий вид освітніх заходів, як курси. Їх метою було за короткий термін часу дати неосвіченим сільським людям знання з того чи іншого питання, які мали допомогти їм у практичній діяльності.

Так, у грудні 1920 року в селі **Гуляївка** було відкрито сезонні **сільськогосподарські курси**. Лектори знайомили селян з основами рослинництва та тваринництва. Пізніше було прочитано лекції з садівництва та питань кооперації.

На засіданні Березівського райкому спілки сільгослісробітників від 6 квітня 1927 р. було вирішено відкрити у районі **курси з окуліровки** (від латинського *oculus* – око, брунька - один із засобів вегетативного розмноження рослин, при якому до дичка прищеплюють бруньки культурних сортів. З бруньки розвивається нова рослина. Окуліровку проводять у питомниках зазвичай літом).

ПРОТОКОЛ № 12

засідання Березівського райкому спілки
«Сільгослісробітників»
від 6 квітня 1927 р.

Присутні були: Шаблевський, Зібер.

Голова Бюро КВД – Урбан Кантемір.

Від КСМ – Рудая та членів спілки 7 чоловік.

Порядок денний:

1. Про організацію курсів з окуліровки в лісі.
2. Обговорення кандидатур в робіткомі.
3. Розглядання протоколів та вказівок.
4. Поточні справи.

СЛУХАЛИ: Про організацію курсів з окуліровки тов. Зібер.

В недалекий час в лісі потрібна буде робоча сила з окуліровки. На роботі зможуть працювати по 15-20 чоловік. Ця робота потребує знань, і тому необхідно перед початком роботи провести тижневі курси по 2 години в день, щоб підготувати членів спілки до цієї роботи. Підлісничий тов. Віленський згодився в цій справі допомогти. Кошти для лекторів на цю роботу не потребуються. Можливо деякі видатки для підсобного матеріалу.

УХВАЛИЛИ: З організацією курсів погодитись, асигнування виділити з культфонду на покупку допоміжного матеріалу та інструментів у розмірі десять крб.

Відповідальним керівником курсів призначити тов. Шаблевського. Доручити тов. Шаблевському залучити до

роботи агронома Гусева та підлісничого тов. Віленського, з якими скласти програму курсів з урахуванням, що курси необхідно буде почати за тиждень до проведення практичної роботи.

Звернути увагу на підбір слухачів, який треба зробити керівнику курсів з членів спілки, бажаючих бути на курсах та працювати в лісі.

Перед початком курсів тов. Шаблевському не засіданні райкому зробити інформацію.

У 1930 році на засіданні Одкоопспілки від 13 листопада було вирішено відкрити **курси з підготовки агрокадрів**. На них було передбачено організацію групового інструктажа представників товариств, які провадять контракцію плодоовочів, з метою удосконалення організаційних завдань. Також передбачалося загальне ознайомлення зі стандартами та засобами збору і пакування плодоовочів.

4 лютого Березівською районною комісією було надіслано до Окрнаросвіти списки керівників колгоспів, які направлялися на курси агрокадрів.

(ДАОО, ф.Р-827, оп.1, спр.244, арк.108;

ф.Р-134, оп.1, спр.1419, арк.1-5;

Вестник Одесского земства, №3-4. – Одесса. – 1920. – С.23).

Гуртки

Завдання нести освіту до селянських мас мали і культурно-освітні гуртки, які відкривалися протягом 20-х років у селах району.

У селі **Чорногірка (Гелененталь)** Маринівської волості діяв культурно-освітній гурток під керівництвом Г.І.Цеби. До його складу входили вчителі І.Гірт, Е.Мюленберг, Г.І.Брейер, секретар І.І.Беккер та ін.

17 жовтня 1920 року радою гуртка було вирішено започаткувати бібліотеку для гуртка з книжками на російській та німецькій мовах. Бібліотекарем було обрано Якова Івановича Ейхеле.

Також культурно-освітній гурток діяв у селі **Нейфрейден-**

галь (Маринове), про що відомо з протоколу засідання гуртка від 28 листопада 1920 року:

«На этом заседании было постановлено открыть в колонии Нейфрейденталь Народный дом. Было приступлено к выборам членов правления Нардома. Выбранными оказались: 1) заведующим Нардомом тов.Корбах, 2)заместителем заведующего – тов.Шмоль, 3)секретарем – тов.Таксис, 4) кассиром – тов.Э.Штейгерт».

14 листопада 1920 року на загальних зборах поселян колонії **Вормс (Виноградне)**, зібраних за ініціативою інструктора-організатора народних бібліотек в колоніях Одеського повіту німецької секції Унаросвіти тов.Портеке, було вирішено організувати місцевий культурно-освітній гурток. Головою гуртка було обрано Миколу Петровича Окснера, секретарем – Густава Яковича Франка, касиром – Георгія Георгійовича Горсія.

У 1923 році було відкрито культурно-освітній гурток у **селі Вікторівка** з метою підвищення рівня грамотності серед населення: проведення лекцій, мітингів, вистав, концертів.

(ДАОО, ф.Р-227, оп.1, спр.307, арк.1-7;

ф.Р-227, оп.1, спр.308, арк.9;

ф.Р-227, оп.1, спр.310, арк.15;

ф.Р-856, оп.1, спр.47, арк.12-13).

Зробити висновки про стан освіти 20-х років минулого сторіччя можна, читаючи доповідь районного інспектора народної освіти, що відбулася на засіданні президії Березівського районного виконавчого комітету 19 квітня 1924 року:

Слушали:

По третьему вопросу говорит инспектор Наробразот.Гоцулюк, что с момента приема им дел от бывшего завкультуротделом тов. Поповича – 27марта 1923 года, работа его заключалась в текущей переписке и ознакомлении с делами. Кроме этого, удалось сделать один выезд в район (9-11 апреля), в течении которого посещены Вермская и Рорбахская трудшколы.

По данным, которыми сейчас располагает райинспектура, картина народного образования в Березовском районе на данный момент такова:

Всего школ — 37.

Из них профшкола — 2. В Березовке — механико-техническая, в Заводовке — сельскохозяйственная.

Детдомов — 2.

Трудшкола — 3.

Но одна из трудшкол, а именно Богдановская, не функционирует вследствие того, что бывшим завкульотделом т.Попович совместно с РИКом была уволена учительница Мироненко, а Березовский местком работпроса, несмотря на неоднократные обращения к нему, командировать туда работника не мог, в виду отсутствия безработных в союзе работпрос.

По ликбезу из 24-х школ продолжает функционировать 10 школ, а в 14 школах уже произведены выпуски. Протоколы заседаний экзаменационных комиссий предоставлены уже в райинспектуру. По этим протоколам видно, что удовлетворительно усвоили начало элементарной грамотности 156 человек. Детальная разработка экзаменационных данных по техническим соображениям до сего времени выполнена не могла быть. Число учащихся в школах официально по журналам держится на мартовской высоте, но фактически посещает школу значительно меньшее число. Здесь, правда, необходимо разделить школы на школы городские (в Березовке) и сельские.

В городских школах с установлением тепла посещаемость дошла до 95 и 100%, в сельских же наблюдается обратное явление: посещаемость пала на 60, 50%, а местами до 20%.

Так, например, в посещенной мною Вормской трудшколе по журналу числится учеников — 218. В данный момент посещает школу — 120. Детей школьного возраста — 350. В Рорбахской трудшколе по журналу — 329. В марте посещало 280. Сейчас посещает 120. Детей школьного возраста — 550.

В Марьяновской — Юрковской учеников 30. В марте посещало 30. Сейчас — 6 (20%). Причем не посещают преиму-

щественно взрослые, что еще лишний раз указывает на то, что причиной здесь являются полевые работы.

Проведена подготовительная работа к созыву учительской конференции для разработки целого ряда инженерных вопросов. О характере предстоящих работ конференции понятие может дать: 1) доклад с мест завшколами об учебно-воспитательной и хозяйственной работе и о ликбезе; 2) план работ на III и IV кварталы текущего года; 3) проблема 4-хлетки на селе и школы крестьянской молодежи; 4) очередная политподготовка, украинизация, организация кружков и разработка программы и методов работы; 5) экскурсии школ в г.Одессу, 6) основание среди учительства кружков Ленина.

Приступили к украинизации учительского персонала в г. Березовке по инициативе Березовского месткома работпрос, но совместно уже с райиспектурой открылись с 1-го апреля с.г. украинские курсы для учителей. Читаются лекции 3 раза в неделю и послеобеденное время (от 4-6 ч) в здании трудшколы № 2.

Необходимо отметить, что в виду того, что раньше культотдел, а ныне райинспектура обслуживаются, по существу, одним лицом, раньше завкультотделом, а теперь райинспектором, то техническая сторона немного хромает в смысле аккуратности выполнения бумаг.

Отвечая на вопросы, т. Гоцулюк говорит, что детское движение среди школьников имеет глубокие корни в Березовке, благодаря активному участию комсомольцев. В районе же работа эта не оформлена. О созыве детского съезда распоряжений нет, но эти съезды оговорены планом работы. Существующая сеть школ выше довоенной, но она не охватывает всех детей школьного возраста. В отношении руководства работой сельбудов не сделано ничего, за исключением подтверждения прежних распоряжений.

В порядке прений говорит т.Сухоребров, что из-за отсутствия учителей не функционируют школы, а между тем есть учителя, работающие не по профессии.

Т. Август (голова райвиконкому у 1923 р., (авт.) говорит, что доклад подает надежды на поднятие работы РИ-

Ков в области народного образования, но дефекты все-таки есть. Так, например, в Богдановской школе. Хотя она и небольшая школа, но все же нельзя допускать закрытия ее до окончания учебного года, туда необходимо послать учителя, хотя бы даже за счет другой школы или какого либо учреждения. Далее необходимо обследовать все школы, выявить все нужды и принять все меры к их устранению. Затем необходимо выявить взаимоотношения учительства с населением, правильно ли оно ведет школьно-воспитательную линию и т.п.

Т. Шац: хотя в работе инспектуры имеется определенная система, но вместе с тем имеются и дефекты. Инспектурой не было сосредоточено внимание на культурно-просветительной работе. Так, например, с Березовским райсельбудом. Хотя слабость работы его и объясняется активными условиями, но все же в ней повинна и инспектура. Район посещен слабо и потому нет гарантий на то, что школьная постановка там вполне налажена.

Необходимо особенное внимание обратить на немецкие школы, где элемент в большинстве консервативный. Вопрос о недостатке учительского персонала необходимо урегулировать через уполномоченного ОГСПС.

В заключительном слове т.Гоцулюк говорит, что он всецело присоединяется к высказанному, но часто делать надо не то, что хочешь, а то что можешь. Так и в данном случае. Положение Березовского райсельбуда нарисовано правильно, меры к поднятию работы его будут приняты. О командировании учителя в Богдановку мною оговорено с месткомом работпроса, но с уполномоченным ОГСПС вопрос этот не обсуждался.

Постановили:

1. По докладу райинспектора Наробраза т. Гоцулюка президиум райисполкома констатирует некоторые достижения в работе по народному образованию и предлагает:

- а) усилить свое руководство культурно-просветительной работой района;
- б) в срочном порядке закончить выпуск в школах ликбеза;

в) считая недопустимым закрытие Богдановской трудшколы, срочно сговориться с райпрофсекретариатом о командировании в Богдановку одного учителя, хотя бы даже за счет какого либо другого учреждения;

г) изучить персональный состав школьных работников и в особенности немецких школ на предмет определения их воспитательного направления;

д) использовать ремонтный сезон в отношении ремонта помещений школьных центров;

е) обратить серьезное внимание на обсеменение школьных участков.

2. Разрешить созыв районной учительской конференции на 28 и 29 августа.

3. Возбудить вопрос перед Одесской инспектурой о том, чтобы в дальнейшем литературу высылалась в райинспектуру или на началах добровольной подписи или же на комиссию.

4. РИК в целом должен принять меры к распространению траурных портретов Ленина на сумму 74 руб.

5. В виду того, что центр тяжести работы райинспектуры должен быть перенесен в район как более нуждающийся в помощи, считать желательным и целесообразным на дальнейшее время разгрузку райинспектора т.Гоцулюка от участия в Р.З.С. комиссии, требующей двух дней в неделю времени.

6. Считать целесообразным дальнейшее функционирование Березовской школы ликбеза, для чего пригласить туда учителя.

(ГАОО, ф.Р-2166, оп.1, д.1, л. 233-234).

Неодноразово також заслуховувалися доповіді про стан дитбудинків району. Відзначалося погане постачання палива, відсутність ліжок, постільної білизни й одягу для дітей. У дитбудинку № 6 на 60 дітей тільки 65 пар білизни і 8 літніх суконь. Становище було названо катастрофічним.

У той період сільські школи і лікарні утримувалися за рахунок селянських господарств, з якими укладалися відповідні договори. Це питання було дуже болючим, і райвиконком чинив чималий тиск на селян.

У районі нараховувалося 32 школи, майже усі працювали. Школи були забезпечені паливом до 1 травня 1924 року, підручниками – на 85%. Щотижня на сільських сходах вчителі робили доповіді перед селянами, знайомили населення з декретами і розпорядженнями радянської влади. При школах велися заняття з ліквідації неграмотності серед дорослого населення. За неповними зведеннями, у Березівському районі налічувалося 605 неписьменних у віці від 17 до 39 років. Нараховано 138 безпритульних дітей.

За звітом Березівської трудової школи №2 за липень-жовтень 1923 р. можна уявити собі картину типової школи того періоду. Школа була заснована в 1911 році. У ній було 8 викладачів і 1 технічний працівник. Загальна кількість учнів складала 290 осіб. Утримувалася школа на кошти батьків. Плата за навчання встановлена в таких розмірах: 1-2-й класи – 80 крб., 3 і 4 – 100 крб., 6-й – 150 крб., 7-й – 180 крб. Підручники і письмове приладдя діти купували за власний рахунок. Викладалися такі предмети: у 3-х і 4-х класах – російська мова, арифметика, батьківщинознавство, культурознавство і природознавство; у 5-7-х класах – ті ж предмети плюс алгебра, геометрія, космографія, політграмота. В усіх класах викладалася іноземна мова, українська, спів і малювання. У 1-х і 2-х класах застосовувався комплексний метод навчання, в інших – предметний. У вересні було проведено з учнями дві екскурсії з метою вивчення осінньої флори та збирання колекції мінералів і зразків ґрунту.

Учителі читали лекції на політичні теми в сільбудинках, усі працівники школи були членами профспілки.

Не всі школи мали бібліотеки, але ось у фондї бібліотеки Петрівської трудової школи були в наявності твори Станюковича, Аксакова, Немировича-Данченка, Гаршина, Сенкевича, Марка Твена, біографії Крилова, Жуковського, Кольцова, Гоголя, Островського, Пушкіна, Лермонтова й інших письменників. У розділі природознавства були твори про картоплю, дерева і ліс. Були в наявності книги Пуцикевича про різні народи: татар, фінів, японців, німців, єгиптян і багатьох інших. Ряд книг було присвячено основам сільського госпо-

дарства та оволодінню ремеслами: про догляд за курями, про комах – шкідників, про розведення хлібів, про правильну обробку землі. Для вчителів були призначені лекції з російської історії Платонова, коротка історія педагогіки Демкова, історія філософії Пирхнера, експериментальна педагогіка, нові шляхи виховання Вентцкля, бесіди з методики російської мови Раєвського і ряд інших видань. Зовсім непогане зібрання для рядової сільської бібліотеки.

Здається, що в звітній доповіді Август трохи прикрасив становище зі школами. У звіті про роботу Березівського райкультвідділу за січень – лютий 1924 року відзначається, що школи забезпечені підручниками на 73%, а шкільними посібниками лише на 50%. Паливо підвозиться нерегулярно, зарплату вчителі одержують несвоєчасно. Як недолік відзначалося також незнання української мови більшістю вчителів. Раніше відзначалася також бідність селян, що нерідко відмовлялися посилати своїх дітей у школи. У червні 1924 року районний інспектор народної освіти вказав кількість неписьменних – 1154 по Березівському району, з них відвідували школу ліквідації неписьменності 562 особи, ліквідували неписьменність 287 осіб, або приблизно 25%. У грудні 1924 року в селі Маринове відкрилася школа лікнепу німецькою мовою, яку відвідували 22 особи. У першу чергу неписьменність треба було ліквідувати серед членів профспілки, батраків, допризовників 1903, 1904 і 1905 років, членів комсомолу, делегаток жінвідділу і членів комнезаможу.

У січні 1925 року у Березівському районі було 28 шкіл лікнепу з загальною кількістю учнів близько 800 осіб. 647 з них були українцями, 95 – росіянами, 27 – німцями, 10 – євреями і 3 – болгарами. Переважна більшість учнів була у віці до 35 років.

Особливо гостро ця проблема ставилася щодо допризовників (Одеський окружний військком пропонував вважати цю роботу ударною). У районі існувала Надзвичайна комісія з ліквідації неписьменності (скорочено «райграмчека») і товариство ліквідації неписьменності. Товариство

виплачувало зарплату вчителям шкіл лікнепу, забезпечувало школи підручниками і навчальним приладдям, влаштовувало вистави й інші заходи з метою збільшення коштів. Члени товариства робили грошові внески. У середньому на школу приходилося 25 учнів. Відвідуваність учнів складала 75-90%.

Усього по району налічувалося більше 6000 дітей шкільного віку. Відвідували школу більш-менш регулярно 3132 дитини (50%). У квітні, з початком посівної кампанії, школу відвідували 1949 осіб (31%). У деяких сільських школах заняття припинялися в середині квітня. Частка тих, що закінчили школи, відносно тих, що відвідували, була дуже низькою – не набагато більше 4%. У районі було три- і чотирикласні школи з німецькою мовою навчання і 1 чотирикласна школа у Березівці з єврейською мовою навчання.

У 1923 році відбувся перший випуск монтерно-технічної школи, керованої Петронеллі (з 14 липня 1923 року вона стала називатися Березівською механіко-технічною профшколою). 13 випускників отримали направлення на виробництво. За 1922-1923 рр. майстерні при школі виконали замовлень різних осіб і установ на суму 5702 крб. 25 коп. У тому ж році було прийнято 71 особу, у тому числі 40 чоловік відряджених. За соціальним складом 40 осіб були робітниками, 5 – селянами, 26 – іншими. За словами Петронеллі, серед учнів було 11 «дітей спекулятивного елементу». Ті, що виступали, запропонували «пролетаризувати школу», підсилити зв'язок із профспілковими організаціями.

У доповіді Августа нічого не сказано про дитячі будинки, але раніше, у квітні 1923 року, спеціальна комісія обстежувала стан дитячих будинків Березівки і зробила невтішні висновки: у дитбудинку № 6 повна відсутність ліжок, ковдр, діти роздягнені, політвиховання не ведеться, неписьменність не ліквідована. Діти на вигляд виснажені, малокровні і кволі. Цілком відсутні навчальні посібники, підручники і письмове приладдя. Комісія вважала можливим дозволити РВК використовувати суми, відраховані на користь безпритульних, для негайного поліпшення матеріального становища дитбудинку.

Єврейський дитбудунок № 7, що утримувався на кошти єврейського товариства, комісія знайшла в незрівнянно кращому становищі. Діти справляли враження здорових, дефективних дітей не спостерігалось.

У вересні 1923 року РВК у доповіді завідувачки дитячим будинком № 6 Погребинської констатовано тяжке становище дитбудинку. Ліжок і постільної білизни настільки не вистачало, що діти спали втрьох на одному ліжку і при зміні білизни змушені були ходити голяка. За браком коштів РВК міг тільки просити допомоги в окрвиконкомі.

У Березівці був організований райсельбуд, сельбуди організовані також у декількох волостях. Однак у дусі часу з будинку, закріпленого за райсельбудом, мешканці були виселені за допомогою міліції. У райсельбуді, за словами Августа, проводилася гурткова, політична і професійна робота, щодня була відкрита бібліотека. У сельбудах відбувалися лекції, політсуди, засідання профспілкових осередків, двічі на тиждень читали лекції з політграмоти. Краще інших працювали Рорбахський, Роштадський і Ряснопільський сельбуди. Три рази на тиждень влаштовувалися вистави, було організовано читання газет. Роботу гальмував недолік палива і коштів на проведення необхідних ремонтів і придбання книг.

Зокрема, у березні 1923 року Ряснопільським сельбудинком були проведені наступні заходи:

1 березня прочитані 2 лекції: з анатомії і світознавства, остання була на тему: «Невидимий світ» і супроводжувалася демонстрацією мікроскопа.

3 березня відбулося літературне читання («Полтава» О.С.Пушкін і «Вітчизняна війна 1812 року») з демонстрацією картин «чарівного ліхтаря».

5 березня відбулося читання газет і лекція про релігію і релігійні забобони. На закінчення були проведені дебати з теми лекції. Були прочитані також лекції про природу різних країн, про анатомію людини.

11 березня відбулося урочисте святкування річниці Лютневої революції з проведенням мітингу і концерту. У цей же день було відкрито театр ім. Т.Шевченка, прочитано рефе-

рат про Тараса Григоровича і показано виставу «Ой, не ходи, Грицю...»

18 березня було організовано вечір пам'яті Паризької комуни з мітингом і концертом.

Завідувач сельбудом відзначав велику цікавість до слухання лекцій і читань серед осіб літнього віку (від 70 до 150 чоловік у кожному випадку).

Регулярно, двічі на тиждень, функціонувала школа грамоти. Ті особи, що записалися, були розбиті на дві групи: неписьменні – 7 чоловік і малограмотні – 8 чоловік. Викладалися їм арифметика, читання, краснопис. Однак повна відсутність письмового приладдя (ручок, пер, чорнил, зошитів і т.п.) загрожувала самому існуванню школи.

Цікаво відзначити, що в 1923 році всі трудові школи Березівки планували літні заняття з учнями. Їх передбачалося проводити 2-3 рази на тиждень, по можливості – на відкритому повітрі. Тривалість занять повинна була складати не більше 3 годин. Домашні завдання зовсім виключалися. Раз на тиждень повинні були проводитися екскурсії і прогулянки з іграми, співом, гімнастикою, маршируванням і т.п. Метою літніх занять вважалися заповнення прогалин у засвоєнні навчального матеріалу і розумовий розвиток учнів. Але не останню роль зіграло прагнення перешкодити росту безпритульності.

От як характеризується політико-економічний стан Березівського району на серпень – вересень 1924 року в доповідній записці, складеній явно за запитаннями з центру.

У районі проживало 34 463 осіб, нараховувалося 112 населених пунктів, 15 сільрад. Усього в районі 15 сільських комітетів незаможних селян і 1 районний КНС, які склалися з 2100 членів. Головами КНС обирали членів партії і демобілізованих червоноармійців, що позитивно позначалося на діяльності КНС.

У кожній сільраді функціонували комітети взаємодопомоги, діяльність яких полягала в допомозі родинам червоноармійців, інвалідів громадянської війни і бідних селян. Вона виявлялася у видачі допомоги, позичок, організації артілей інвалідів,

наданні безкоштовних патентів на право торгівлі. Як вказувалося в доповіді, куркульський елемент намагався підірвати комітети взаємодопомоги, слухно вбачаючи в них серйозного суперника, що прагне вирвати найбідніше населення з мережі хижацької експлуатації.

У селянському середовищі відбувалося різке економічне розташування селянства і відділенні бідняцької і середняцької маси від куркулів. Перші підтримували заходи радянської влади, другі нерідко ставилися негативно, особливо до землевпорядних робіт. «Користуючись великими перевагами від нашої земельної неналагодженості, вони безкоштовно захоплюють земельні ділянки і нерідко зривають землевпорядні роботи».

У районі було три радгоспи, що володіли загалом 4500 десятинами землі, які вони здавали в оренду селянам. Система господарювання в радгоспах ще не встановилася, і вони не відповідали своїм завданням.

У районі були кустарі, зайняті виробленням шкір. Бандитизму в районі не спостерігалось. Селянством виявлялася ініціатива під час ремонту шкіл, мостів, доріг. Сходи і загальні збори селян проводилися у сільрадах щотижня, там обговорювалися питання місцевого значення, політичні події, зачитувалися розпорядження центральної влади.

Ставлення інтелігенції і вчителів до партії і соціалістичного будівництва було цілком доброзичливим. Учительські конференції свідчили про інтенсивне прагнення вчителів до засвоєння нової методології, гальмом до чого була відсутність новітньої літератури. «Матеріальна забезпеченість учителів тепер задовільна, приватних уроків для дітей куркулів у районі досі не помічалось, і тому залежності від куркульства вчительський персонал не має. Учитель з попом остаточно порвав усякий зв'язок».

Усього в районі було 33 трудові школи, 2 дитбудинки (на 75 і 60 дітей), 1 дитячі ясла, 2 профшколи, 4 сельбуди, 1 райсельбуд, 15 хат-читалень. Що стосується профшкіл, то в Березівці діяла індустріально-технічна школа, у Заводівці – сільськогосподарська (на 75 і 25 чоловік відповідно). 70%

шкіл району було відремонтовано. Навчалися в школах переважно діти середняцької групи населення.

Поширення на селі будь-яких пліток не помічалоя, поширювалися пісні, частівки, переважно на революційні теми.

Помічався великий інтерес до газет з боку населення, про що можна зробити висновок з інтенсивної відвідуваності хат-читалень і сільбудів.

(ДАОО, ф.Р-856, оп.1, спр.33, арк.81 зв., 83-83 зв.;

ф.Р-856, оп.1, спр.41, арк.321;

ф.Р-856, оп.1, спр.45, арк.177-179 зв.;

ф.Р-856, оп.1, спр.71, арк.19, 88;

ф.Р-856, оп.1, спр.82, арк.73,128-129).

Становлення системи освіти в Березівському районі в перші повоєнні роки

Коли говорять про становлення системи управління освітою на кожному рівні (державному, обласному, районному — в наші часи, окружному, повітовому — в дореволюційні часи) по перш за все мають на увазі, які заклади створювалися, якою була мета їх створення, яким чином вони забезпечувалися навчальними приміщеннями, педагогічними кадрами, навчально-методичною літературою, учні — підручниками, та які установи і яким чином здійснюватимуть управління роботою цих закладів.

На початку ХХ століття роботою навчальних закладів займалися опікуни навчальних округів, земства, органи міської влади та керівники приватних закладів. Після бурхливих революційних подій 1917 року була створена нова структура виконавчої влади район-округ-губернія-центр, а в складі їх виконкомів відділи народної освіти. З перебігом часу округи ліквідували, замість губерній з'явилися області, а відділи народної освіти у складі районів і областей залишилися. Архівні документи свідчать, що першим завідуючим Березівським районним відділом народної освіти в березні 1920 року було призначено Петронеллі Володимира Петровича, а в жовтні цього ж року його змінив Л. Фейгін. Стан

освітянських справ був надзвичайно поганий. Практично заклади освіти нічим не забезпечувалися, а вчителям заробітна платня не виплачувалася.

Важке становище вчительства дещо покращилося в сорокових роках, але країну охопили політичні репресії, які торкнулися багатьох, в тому числі і мешканців Березівщини. Архівних даних цього періоду занадто мало, вони ще чекають своїх дослідників.

Але відомо, що в кінці сорокових років ситуація в освітянській галузі пішла на покращення. Дещо в цьому напрямку зробили призначений П.П. Кравченко (грудень 1937) та М.С. Ткаченко (жовтень 1939 року) на посаду завідуючого Березівським відділом освіти. Але цьому покращенню завадила Велика Вітчизняна війна 1941-1945 років. Система радянської освіти була практично знищена. В 1942-1943 роках в районі функціонували окремі школи, які навчали дітей за програмами румунської окупаційної влади. І тільки із звільненням Березівського району військами Червоної армії 30-31 березня 1944 року розпочалися роботи з відновлення системи освіти району.

Робота зі створення та удосконалення системи освіти в районі завжди виконувалася районним відділом, який очолював завідуючий. Мережа шкіл району, на його подання, затверджувалася наказом по обласному відділу народної освіти. Першим у повоєнні роки завідуючим районним відділом освіти був призначений спільним рішенням бюро Березівського райкому компартії України та виконавчого комітету районної Ради народних депутатів. А вже пізніше Міністерством освіти України була розроблена процедура підбору і затвердження кандидатур на посаду завідуючого районним відділом освіти, згідно з якою органи місцевої влади підбирали цю кандидатуру, обком Компартії України розглядав і передавав на затвердження до Міністерства освіти України. Тут представлена людина проходила співбесіди з начальниками управлінь міністерства, заступниками міністра і на основі цього приймалося рішення і по міністерству видавався наказ про призначення на посаду.

Наказ підписувався, як правило, Міністром освіти, або першим заступником.

На посаді завідуючих Березівським районним відділом народної освіти в період з 1920 до 1941 року були: Володимир Петрович Петронеллі (з березня 1920 р.); Л. Фейгін (з жовтня 1920 (до якого часу не відомо); Павло Потапович Кравченко (з грудня 1937 р.); М.С. Ткаченко (з жовтня 1939 р.).

Починаючи з 1944 року Березівським районним відділом освіти завідували: Семен Романович Сухий (08.04.1944-2.09.1944); Дмитро Максимович Давиденко (03.09.1944-30.08.1951); Олександр Кирилович Перчеклій (01.09.1951-15.09.1958); Георгій Володимирович Живило (04.10.1958-08.03.1962); Лариса Григорівна Носова (10.05.1962-20.01.1963); Василь Тимофійович Ткаченко (20.11.1963-25.06.1964); Сидір (Сергій) Юхимович Ружицький (26.06.1964-09.02.1966); Анатолій Васильович Фірсов (10.02.1966-01.02.1970); Леонід Іванович Фурсенко (16.02.1970-28.11.1979); Валентина Василівна Шеремет (29.11.1979-21.02.1985); Анатолій Миколайович Латій (23.01.1985-03.02.2004); Володимир Михайлович Вірич (з 17.05.2004 р.).

У справах Державного архіву Одеської області (ф. Р-856, оп. 6, спр. 1, арк. 1-3, 6) зберігається протокол об'єднаного засідання бюро Березівського райкому Компартії (більшовиків) України і виконкому Березівської районної ради народних депутатів № 1 від 9 квітня 1944 року, в якому серед інших членів виконкому (голова К.М. Соболев, перший секретар райкому І.П. Лутов, прокурор Д.А.Демидюк, начальник РВ НКВС А.А. Бурлака) називається прізвище завідуючого районним відділом освіти – Т.К. Рудий.

А в книзі наказів по Березівському району за 1944 рік в наказі під №1, виданому 11 квітня 1944 року, записано «призначити виконуючим обов'язки завідуючого районним відділом народної освіти з 8 квітня 1944 р. Семена Романовича Сухого». Є підпис, а прізвище людини, яка його поставила, відсутнє. Наказ № 2 і наступні накази підписував Семен Романович Сухий.

Першим і основним його завданням було розроблення пропозицій з відродження з нового навчального року роботи шкіл (приміщення, педагогічні кадри, обладнання, тощо). З цим завданням апарат райвно справився і з червня 1944 року надав їх на затвердження до обласного відділу освіти, наказом якого від 19 червня 1944 року № 60 на 1944-1945 навчальний рік була затверджена наступна мережа шкіл:

середні: Березівська № 1, Заводівська, Ряснопільська. Всього – 3;

неповно-середні (семирічні): Березівська № 2, Вікторівська, Гуляївська, Златоустівська, Петрівська, Онорівська, Михайло-Олександрівська, Карнагорівська, Балайчуцька, Чорногірська. Всього 10;

початкові: Мар'янівська, Сахарівська, Добро-Надіївська, Іванівська (Петрівської с/р), Оленівська, Червоноармійська, Тартакаївська, Іванівська (Березівської с/р), Березівська (станція), Зброжківська, Раухівська, Степанівська, Донсько-Балкіська, ім. IX з'їзду ВЛКСМ, Танівська, Саренківська, Бернадівська, Червоно-Агрономська, Чигринська, Данилівська, Денисівська, Котовська (Котовської сільради), Комзетівська, Хутора Чехи, Новоселівська, МТС ім. Шевченка, Вейсівська, Ново-Сухинська, Маринівська. Всього 29.

З вересня 1944 року новим завідуючим районним відділом народної освіти призначено директора Березівської СШ № 1 Дмитра Максимовича Давиденка (наказ по Березівському райвно № 45 від 3.09.1944 року, узаконено це призначення наказом Міністерства освіти УРСР № 1721 від 11.04.1946 року).

Цим же наказом № 45 по Березівському райвно Сухого С.Р. переведено на посаду інспектора райвно, іншим наказом – з 22 вересня 1944 року методистом райпедкабінету, а згодом директором Чорногірської семирічної школи.

Дмитро Максимович Давиденко активізував роботу з удосконалення мережі шкіл на 1945-1946 навчальний рік, яка була затверджена обласним відділом народної освіти у такому складі:

середні: Березівська № 1, Заводівська, Ряснопільська.
Всього – 3;

неповно-середні (семирічні): Березівська № 2, Вікторівська, Гуляївська, Златоустівська, Петрівська, Михайло-Олександрівська, Карнагорівська, Балайчуцька, Черногірська, Нейківська. Всього 10. (Онорівську реорганізовано в початкову, а Нейківська - нова);

початкові: Маринівська, Зброжківська, Онорівська, Мар'янівська, Добро-Надіївська, Бернадівська, Новоселівська, Чигринська, Оленівська, Вейсівська, Денисівська, Донсько-Балківська, Шевченківська (МТС ім. Шевченка), Тартакаївська, Іванівська (Березівської с/р), Сахарівська, Оснівська, Червоноармійська, Вормська, Ново-Сухінська, Котовська (Гуляївської сільради), Степанівська, ім. ІХ з'їзду ВЛКСМ, Танівська, Саренківська, Лисенська, Фелісіївська, Данилівська, Котовська (Котовської сільради), Ново-Миколаївська, Комзетівська, Траутманська. Всього 32.

Порівняно з попереднім навчальним роком Онорівську школу реорганізовано в початкову, закрили початкові – Раухівську, Х. Чехи, Червоно-Агрономську, Іванівську (Петрівської сільради), Березівську (станція). Відкрили нові початкові школи – Оснівську, Лисенську, Фелісіївську, Ново-Миколаївську, Траутманську, Котовську (Гуляївської сільради) і Вормську.

Під керівництвом Давиденко Д.М. вдосконалювалася мережа шкіл в залежності від наявності умов для навчання учнів на 1946-1947 навчальний рік. Обласним відділом народної освіти вона була затверджена у такому складі:

середні: Березівська № 1, Заводівська, Ряснопільська. Всього – 3; неповно-середні (семирічні): Березівська № 2, Вікторівська, Гуляївська, Златоустівська, Петрівська, Михайло-Олександрівська, Карнагорівська, Балайчуцька, Черногірська, Нейківська. Всього 10;

початкові: Маринівська, Зброжківська, Онорівська, Мар'янівська, Добро-Надіївська, Бернадівська, Новоселівська, Чигринська, Денисівська, Шевченківська, Ланівська, Іванівська (Березівської с/р), Саренківська,

Іванівська (Петрівської сільради), Оленівська, Оснівська, Червоноармійська, Виноградненська (Вормська), Степанівська, Данилівська, Вишневська, Котовська (Котовської сільради), Червоно-Агрономська, Штернівська, Котовська (Гуляївської сільради). Всього 29.

В порівнянні з минулим роком кількість початкових шкіл зменшилася на три. Закрили дев'ять шкіл (Камзетівську, Ново-Сухінську, Вейсівську, ім. ІХ з'їзду ВЛКСМ, Танівську, Фелісіївську, Ново-Миколаївську, Траутманську), відкрили: Ланівську, Гладківську, Іванівську (Петрівської сільради), Штернівську, Вишневську, Червоно-Агрономську.

В цьому ж 1946 році в районі розгорнулася робота по охопленню усіх дітей шкільного віку навчанням в початкових класах у зв'язку з прийняттям закону про обов'язкову початкову освіту. З початком майбутнього навчального року необхідно було розширити мережу початкових шкіл, навіть за можливого деякого скорочення кількості неповно-середніх шкіл.

Взагалі на 1947-1948 навчальний рік обласний відділ освіти затвердив по Березівському району наступну мережу шкіл:

середні: Березівська № 1, Заводівська, Ряснопільська. Всього – 3;

неповно-середні (семирічні): Березівська № 2, Вікторівська, Златоустівська, Петрівська, Михайло-Олександрівська, Карнагорівська, Балайчуцька. Всього 7.

початкові: Березівська № 3, Гуляївська, Черногирська, Нейківська, Новоселівська, Маринівська, Чигринська, Червоноармійська, Оснівська, Степанівська, Донсько-Балківська, Саренківська, Червоно-Агрономська, Ланівська, Вербнянська, Іванівська (Березівської с/р), Саранківська № 1, Лисенська, Зброжківська, Донсько-Балківська (Степанівської сільради), Денисівська, Штернівська, Іванівська (Петрівської сільради), Котовська, Оснівська, Котовська (Гуляївської сільради), Сольварська, Сахарівська, Ново-Миколаївська, Бернадівська, Мар'янівська, Надіївська, Сухінська, Гладківська, Ставківська, Рівненська, Онорівська, Чешська, Шевченківська, Вишневська, Данилівська. Всього 41.

Назви шкіл були приведені у відповідність до того адміністративно-територіального устрою який був на той час.

Надалі мережа шкіл району удосконалювалася у відповідності з фінансовими можливостями держави і тенденцією укрупнення сіл. Кількість середніх і неповно-середніх шкіл поступово збільшувалася, а початкових скорочувалася.

Нижче подаємо витяги з документів, за якими працювала радянська школа. Автором прийнято рішення опублікувати їх, бо абсолютна більшість сучасних читачів мало знайома з системою освіти радянського періоду. А, вивчаючи історію освіти Березівського району, треба мати уявлення про систему освіти того періоду загалом.

Документи про радянську школу

Із програми Комуністичної партії Радянського
Союзу в галузі народної освіти.
Прийнята XXII з'їздом КПРС.

Перехід до комунізму передбачає виховання і підготовку комуністично свідомих і високоосвічених людей, здатних як до фізичної, так і розумової праці, до активної діяльності в різних галузях громадського і державного життя, в галузі науки і культури.

Система народної освіти будується так, щоб навчання і виховання підростаючого покоління були тісно зв'язані з життям, з продуктивною працею, щоб доросле населення могло поєднувати роботу в сфері виробництва з продовженням навчання і освіти відповідно до особистого покликання і потреб суспільства. Народна освіта, основана на таких принципах, сприятиме формуванню всебічно розвинених членів комуністичного суспільства, розв'язанню однієї з найважливіших соціальних проблем — усуненню істотних відмінностей між розумовою і фізичною працею.

Основними завданнями в галузі освіти і виховання є:

а) Здійснення загальної обов'язкової середньої освітн. Протягом найближчого десятиріччя здійснити обов'язкову середню загальну і політехнічну одинадцятирічну освіту для всіх дітей шкільного віку і освіту в обсягу 8 класів для тієї частини молоді, що зайнята в народному господарстві і не має відповідної освіти; в наступному десятиріччі буде надана для всіх можливість дістати повну середню освіту. Загальна середня освіта забезпечується розвитком загального і політехнічного навчання, професійною підготовкою в поєднанні з посиленою суспільно корисною працею школярів, значним розширенням сітки всіх типів загальноосвітніх шкіл, у тому числі вечірніх шкіл, які дають середню освіту без відриву від виробництва

Середня світа повинна забезпечувати ґрунтовне знання основ наук, засвоєння принципів комуністичного світогляду, трудову і політехнічну підготовку відповідно до зростаючого рівня розвитку науки й техніки з урахуванням потреб суспільства, здібностей і бажань учнів, а також моральне, естетичне і фізичне виховання здорового підростаючого покоління.

у зв'язку з бурхливим розвитком науки і техніки слід безустанно вдосконалювати систему професійно-технічної освіти і виробничого навчання з тим, щоб майстерність тих, що працюють на виробництві, поєднувалася з підвищенням їх загальноосвітньої підготовки в галузі суспільних та природничих наук і набуттям інженерно-технічних, агрономічних, медичних або інших спеціальних знань.

б) Суспільне виховання дітей дошкільного і шкільного віку.

Комуністична система народної освіти ґрунтується на суспільному вихованні дітей.

Виховний вплив сім'ї на дітей повинен все більш органічно поєднуватися з їх суспільним вихованням.

Розвиток сітки дошкільних закладів та шкіл-інтернатів різних типів забезпечить повне задоволення потреб трудящих в суспільному вихованні дітей дошкільного і шкільного віку

за бажанням батьків. В суспільному вихованні підростаючого покоління підвищується значення школи, що покликана прищеплювати дітям любов до праці, до знань, формувати молоде покоління в душі комуністичної свідомості і моральності. В усьому цьому висока, почесна і відповідальна роль належить народному вчителю, а також комсомольській і піонерській організаціям.

в) Створення умов, які забезпечують високий рівень освіти і виховання підростаючого покоління.

Партія намічає здійснити широку програму будівництва шкіл, культурно-освітніх закладів, що цілком відповідатиме потребам виховання й освіти. Всі школи одержать хороші приміщення і перейдуть на однозмінні заняття. При всіх школах будуть створені навчальні майстерні, хімічні, фізичні та інші кабінети й лабораторії, а в сільських місцевостях також і пришкільні сільськогосподарські ділянки; на великих підприємствах — навчально-виробничі цехи для школярів. Широко застосовуватимуться в школах найновіші технічні засоби — кіно, радіо, телебачення.

З метою фізичного й естетичного виховання в усіх школах і позашкільних закладах будуть обладнані гімнастичні зали, спортивні містечка, створені умови для художньої творчості дітей, для заняття музикою, живописом, скульптурою. Розшириться сітка міських і сільських дитячих стадіонів, спортивних шкіл, туристських таборів, лижних баз, водних станцій, басейнів та інших спортивних споруд.

Основні документи про школу. — Київ. - 1982. - С. 7 — 8.

Із Конституції (основного закону) Української Радянської Соціалістичної Республіки

Стаття 25

В Українській РСР існує і вдосконалюється єдина система народної освіти, яка забезпечує загальноосвітню і професійну підготовку громадян, служить комуністичному вихованню, духовному і фізичному розвитку молоді, готує її до праці і громадської діяльності.

Стаття 43

Громадяни Української РСР мають право на освіту.

Це право забезпечується безплатністю всіх видів освіти, здійсненням загальної обов'язкової середньої освіти молоді, широким розвитком професійно-технічної, середньої спеціальної та вищої освіти на основі зв'язку навчання з життям, з виробництвом; розвитком заочної і вечірньої освіти; наданням державних стипендій та пільг учням і студентам; безплатною видачею шкільних підручників; можливістю навчання в школі рідною мовою; створенням умов для самоосвіти.

Стаття 64

Громадяни Української РСР зобов'язані піклуватися про виховання дітей, готувати їх до суспільно корисної праці, рости гідними членами соціалістичного суспільства. Діти зобов'язані піклуватися про батьків і надавати їм допомогу.

Основні документи про школу. — К.: Рад. шк., 1982.— С. 8—9.

Із Закону Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про народну освіту»

Метою народної освіти в СРСР є підготовка високоосвічених, всебічно розвинених активних будівників комуністичного суспільства, вихованих на ідеях марксизму-ленінізму, в душі поваги до радянських законів і соціалістичного правопорядку, комуністичного ставлення до праці, фізично здорових, здатних успішно працювати в різних галузях господарського і соціально-культурного будівництва, брати активну участь у громадській і державній діяльності, готових беззавітно захищати соціалістичну Батьківщину, берегти і примножувати її матеріальні та духовні багатства, зберігати й охороняти природу. Народна освіта в СРСР покликана забезпечувати розвиток і задоволення духовних та інтелектуальних потреб радянської людини.

Розділ 1. Загальні положення

Стаття 1. Завдання законодавства про народну освіту

Законодавство Української РСР про народну освіту

регулює суспільні відносини в галузі народної освіти з метою найповнішого задоволення запитів радянських громадян і потреб розвинутого соціалістичного суспільства в освіті і комуністичному вихованні підростаючого покоління, забезпечення народного господарства робітниками і спеціалістами відповідної кваліфікації.

Стаття 2. Законодавство про народну освіту

Законодавство про народну освіту складається з Основ законодавства Союзу РСР і союзних республік про народну освіту, а також з інших актів законодавства Союзу РСР про народну освіту, цього Закону та інших актів Законодавства Української РСР про народну освіту, які видаються у відповідності з ними.

Стаття 3. Право громадян Української РСР на освіту

Відповідно до Конституції Союзу РСР і Конституції Української РСР громадяни Української РСР мають право на освіту.

Це право забезпечується безплатністю всіх видів освіти, здійсненням загальної обов'язкової середньої освіти молоді, широким розвитком професійно-технічної, середньої спеціальної і вищої освіти на основі зв'язку навчання з життям, з виробництвом, розвитком заочної і вечірньої освіти, наданням державних стипендій та пільг учням і студентам; безплатною видачею шкільних підручників; можливістю навчання в школі рідною мовою; створенням умов для самоосвіти; організацією різних форм виробничого навчання і підвищення кваліфікації.

З метою створення найсприятливіших умов для навчання і виховання підростаючого покоління законодавством Союзу РСР і Української РСР встановлюються учням і студентам відповідні пільги.

Стаття 4. Основні принципи народної освіти в Українській РСР

Основними принципами народної освіти в Українській РСР є:

1) рівність усіх громадян СРСР у здобутті освіти незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової

і національної належності, статі, мови, ставлення до релігії, роду і характеру занять, місця проживання та інших обставин;

2) здійснення загальної обов'язкової середньої освіти молоді;

3) державний і громадський характер усіх навчально-виховних закладів;

4) свобода вибору мови навчання; навчання рідною мовою або мовою іншого народу СРСР;

5) безплатність усіх видів освіти, утримання частини тих, що вчаться, на повному державному забезпеченні, безплатна видача шкільних підручників, стипендіальне забезпечення учнів і студентів, надання їм встановлених пільг і подання іншої матеріальної допомоги;

6) єдність системи народної освіти і наступність усіх типів навчальних закладів, що забезпечують можливість переходу від нижчих ступенів навчання до вищих;

7) єдність навчання і комуністичного виховання; співробітництво школи, сім'ї і громадськості у вихованні дітей і молоді;

8) зв'язок навчання і виховання підростаючого покоління з життям, з практикою комуністичного будівництва;

9) науковий характер освіти, її постійне вдосконалення на основі новітніх досягнень науки, техніки, культури;

10) гуманістичний і високоморальний характер освіти й виховання;

11) спільне навчання осіб обох статей;

12) світський характер освіти, який виключає вплив релігії.

Стаття 5. Система народної освіти в Українській РСР

В Українській РСР відповідно до Конституції СРСР і Конституції УРСР існує і вдосконалюється єдина система народної освіти, яка забезпечує загальноосвітню і професійну підготовку громадян, служить комуністичному вихованню, духовному і фізичному розвитку, готує їх до праці і громадської діяльності.

Система народної освіти в Українській РСР містить:

дошкільне виховання;
загальну середню освіту;
позашкільне виховання;
професійно-технічну освіту;
середню спеціальну освіту;
вищу освіту.

Стаття 6. Компетенція Союзу РСР в галузі народної освіти

Відповідно до Основ законодавства Союзу РСР і союзних республік про народну освіту віданню Союзу РСР в особі його найвищих органів державної влади і органів державного управління в галузі народної освіти підлягають:

1) встановлення загальних принципів керівництва і системи управління народною освітою в СРСР;

2) встановлення загальносоюзних планів розвитку народної освіти і планів підготовки кваліфікованих робітників і спеціалістів для народного господарства країни;

3) керівництво органами народної освіти Союзу РСР; управління навчально-виховними, науково-дослідними закладами і підприємствами системи народної освіти союзного підпорядкування;

4) встановлення типів навчальних закладів та інших закладів народної освіти, затвердження положень (статутів) про них, встановленні віку прийому до навчальних закладів і строків навчання в них;

5) організація, реорганізація і ліквідація вищих навчальних закладів, а також середніх спеціальних, професійно-технічних навчальних закладів, загальноосвітніх шкіл союзного підпорядкування;

6) встановлення порядку визначення штатів, нормування і оплати праці працівників навчальних закладів та інших закладів народної освіти;

7) встановлення загальних принципів навчально-методичного керівництва всіма навчально-виховними закладами, затвердження навчальних планів і визначення порядку затвердження навчальних програм;

8) встановлення загальносоюзних планів розвитку

навчально-матеріальної бази навчальних закладів та інших закладів народної освіти;

9) встановлення видів і норм матеріальної допомоги особам, які навчаються і виховуються в навчально-виховних закладах;

10) державний контроль у галузі народної освіти і встановлення порядку його здійснення;

11) встановлення єдиної системи статистичного обліку і звітності в галузі народної освіти;

12) вирішення інших питань народної освіти, віднесених у відповідності з Конституцією СРСР і Основами законодавства Союзу РСР і союзних республік про народну освіту до відання Союзу РСР.

Стаття 7. Компетенція Української РСР у галузі народної освіти

Віданню Української РСР в особі її найвищих органів державної влади і органів державного управління у галузі народної освіти підлягають:

1) встановлення республіканських планів розвитку народної освіти і планів підготовки кваліфікованих робітників і спеціалістів;

2) керівництво органами народної освіти Української РСР; управління навчально-виховними, науково-дослідними закладами і підприємствами системи народної освіти республіканського підпорядкування;

8) організація, реорганізація і ліквідація загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних навчальних закладів, а також середніх спеціальних навчальних закладів республіканського підпорядкування в порядку, встановленому законодавством;

4) здійснення у встановленому порядку навчально-методичного керівництва навчально-виховними закладами республіканського і місцевого підпорядкування;

5) затвердження у встановленому порядку підручників, навчальних посібників і навчальних програм з окремих дисциплін;

6) встановлення республіканських планів розвитку науково-дослідної роботи в галузі педагогічних наук;

7) встановлення республіканських планів розвитку навчально-матеріальної бази закладів народної освіти республіканського і місцевого підпорядкування;

8) здійснення державного контролю за діяльністю навчальних закладів та інших закладів народної освіти на території Української РСР;

9) встановлення і присвоєння почесних звань Української РСР працівникам народної освіти;

10) вирішення інших питань народної освіти, віднесених у відповідності з Конституцією СРСР, Конституцією Української РСР, Основами заковдавства Союзу РСР і союзних республік про народну освіту до відання Української РСР.

Стаття 11. Керівництво навчально-виховним закладом

Керівництво навчально-виховним закладом здійснює завідуючий, директор, ректор відповідного навчально-виховного закладу, який спирається в своїй роботі на педагогічний колектив і громадські організації.

Для забезпечення колегіального розгляду основних питань навчальної, виховної, методичної і наукової роботи в навчально-виховному закладі утворюється педагогічна рада (рада вищого навчального закладу) з числа педагогічних працівників і представників громадськості.

Стаття 12. Участь громадських організацій в роботі навчально-виховних закладів

Навчально-виховні заклади системи народної освіти здійснюють свою діяльність при широкій участі громадських організацій.

Громадські організації навчально-виховного закладу беруть участь у розробці і здійсненні заходів, спрямованих на поліпшення навчання, виховання і культурно-побутового обслуговування учнів і студентів.

Стаття 13. Участь підприємств, установ і організацій у розвитку народної освіти

Державні підприємства, установи і організації, колгоспи, інші кооперативні, профспілкові, комсомольські організації беруть активну участь у розвитку народної освіти, виробни-

чому навчанні і підвищенні кваліфікації трудящих, сприяють робітникам, колгоспникам і службовцям у здобутті освіти.

Розділ II. Дошкільне виховання

Стаття 16. Дитячі дошкільні заклади

З метою створення найсприятливіших умов для виховання дітей дошкільного віку і подання необхідної допомоги сім'ї створюються дитячі ясла, дитячі садки, дитячі ясла-садки загального і спеціального призначення та інші дитячі дошкільні заклади.

Влаштування дітей у дитячі дошкільні заклади провадиться за бажанням батьків або осіб, які їх замінюють.

Стаття 17. Завдання дошкільного виховання

Дитячі дошкільні заклади в тісному співробітництві з сім'єю здійснюють всебічний гармонійний розвиток і виховання дітей, охороняють і зміцнюють їх здоров'я, прищеплюють їм елементарні практичні навички і любов до праці, дбають про їх естетичне виховання, підготовляють дітей до навчання в школі, виховують їх у дусі поваги до старших, любові до соціалістичної Батьківщини і рідного краю.

Розділ III. Середня освіта

Стаття 21. Загальність середньої освіти

З метою дальшого підвищення рівня освіти населення в Українській РСР повсюдно здійснюється загальна обов'язкова середня освіта молоді, яка є однією з найважливіших умов соціально-політичного і економічного розвитку нашого суспільства по шляху до комунізму, зростання соціалістичної свідомості і культури трудящих.

Загальна середня освіта здійснюється в середніх загальноосвітніх школах, у середніх професійно-технічних училищах і середніх спеціальних навчальних закладах.

Розділ IV. Загальна середня освіта

Стаття 22. Середні загальноосвітні школи

Середня загальноосвітня школа (основна форма здобуття загальної середньої освіти) є єдиною трудовою політехнічною школою для навчання і виховання дітей і молоді.

Єдність середньої загальноосвітньої школи забезпечується спільністю принципів організації навчально-виховного проце-

су, єдиними у своїй основі змістом і рівнем загальної освіти ва всій території СРСР при всебічному врахуванні національних особливостей населення Української РСР.

Політехнічне навчання, трудове виховання і професійна орієнтація учнів здійснюються в процесі вивчення основ наук, трудового навчання, організації різноманітної позакласної діяльності, суспільно корисної, праці учнів з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей, стану здоров'я і відповідно до вимог науково-технічного прогресу.

З метою розвитку різнобічних інтересів і здібностей учнів та їх професійної орієнтації в середніх загальноосвітніх школах організуються факультативні заняття за вибором учнів. Для цих же цілей можуть бути організовані школи і класи з поглибленим теоретичним і практичним вивченням окремих предметів, різних видів праці, мистецтва і спорту. При наявності умов у середній загальноосвітній школі може проводитись і виробниче навчання. Обов'язковий обсяг загальноосвітніх знань в усіх середніх загальноосвітніх школах повинен бути єдиним.

Навчання і виховання учнів середньої загальноосвітньої школи здійснюються в процесі навчальної роботи, позакласних і позашкільних занять і суспільно корисної праці. Основною формою організації навчально-виховної роботи в школі є урок.

Стаття 23. Статут середньої загальноосвітньої школи

Відповідно до Основ законодавства Союзу РСР і союзних республік про народну освіту середні загальноосвітні школи здійснюють свою діяльність на основі Статуту середньої загальноосвітньої школи, затвердженого Радою Міністрів СРСР.

Стаття 24. Головні завдання середньої загальноосвітньої школи

Головними завданнями середньої загальноосвітньої школи є:

здійснення загальної середньої освіти дітей і молоді, яка відповідає сучасним вимогам суспільного і науково-технічного прогресу, озброєння учнів глибокими і міцними знаннями

основ наук, виховання у них прагнення до невпинного вдосконалення своїх знань і вміння самостійно поповнювати їх і застосовувати на практиці;

формування у молодого покоління марксистсько-ленінського світогляду, виховання соціалістичного інтернаціоналізму, радянського патріотизму і готовності до захисту соціалістичної Батьківщини;

виховання в учнів високих моральних якостей у дусі морального кодексу будівника комунізму;

забезпечення всебічного гармонійного розвитку учнів, їх культури; зміцнення здоров'я, естетичне і фізичне виховання учнів;

підготовка учнів до активної трудової і громадської діяльності, свідомого вибору професії.

Стаття 26. Мова навчання в загальноосвітній школі

Учням загальноосвітньої школи надається можливість навчатися рідною мовою або мовою іншого народу СРСР. Батьки або особи, що їх замінюють, мають право вибирати для дітей за бажанням школу з відповідною мовою навчання. Крім мови, якою провадиться викладання, учні за бажанням можуть вивчати мову іншого народу СРСР.

Стаття 30. Підготовчі класи

З метою підготовки до школи дітей, які навчатимуться нерідною мовою і дітей, які не виховуються в дитячих дошкільних закладах, у школах в необхідних випадках організуються підготовчі класи.

Відповідно до Основ законодавства Союзу СРСР і союзних республік про народну освіту організація підготовчих класів провадиться в порядку, встановленому Радою Міністрів СРСР.

Стаття 31. Загальноосвітні школи з продовженим днем і групи продовженого дня. Школи-інтернати

З метою розширення громадського виховання, створення сприятливіших умов для всебічного розвитку учнів і подання допомоги сім'ям в їх вихованні створюються при наявності нзвчально-матеріальної бази загальноосвітні школи з продовженим днем або групи продовженого дня.

З цією ж метою для дітей і підлітків, які не мають необхідних умов для виховання в сім'ї, створюються школи-інтернати.

Стаття 32. Батьківський комітет (рада) при загальноосвітній школі

З метою зміцнення зв'язків школи з сім'єю та участі батьків у роботі школи по вихованню і навчанню дітей і підлітків при загальноосвітній школі створюється батьківський комітет (рада). Його діяльність визначається положенням, затверджуваним Міністерством освіти Української РСР.

Стаття 33. Дитячі будинки

Для дітей і підлітків, які втратили опікування батьків, організуються дитячі будинки, в яких забезпечуються утримання дітей і підлітків, їх навчання і виховання.

Стаття 34. Прийом до шкіл-інтернатів і дитячих будинків

Відповідно до законодавства Союзу РСР прийом дітей і підлітків до шкіл-інтернатів і дитячих будинків провадиться в порядку, що визначається Радою Міністрів СРСР.

Стаття 36. Спеціальні загальноосвітні школи і школи-інтернати

Для дітей і підлітків, які потребують тривалого лікування, організуються загальноосвітні оздоровчі санаторно-лісові школи, а також проводяться з ними навчальні заняття в лікарнях, санаторіях і вдома.

Для дітей і підлітків, які мають вади у фізичному чи розумовому розвитку, що перешкоджають їх навчанню в звичайній загальноосвітній школі, а також для тих, що потребують особливих умов виховання, організуються спеціальні загальноосвітні школи і школи-інтернати, які забезпечують їх навчання, виховання, лікування і підготовку до суспільно-корисної праці.

Стаття 37. Середні загальноосвітні школи для працюючої молоді

Для осіб, які працюють у різних галузях народного господарства і не мають середньої освіти, організуються середні згальноосвітні вечірні (змінні) і заочні школи.

Для осіб, які працюють у народному господарстві і мають вади зору, слуху та мови, організуються спеціальні середні

загальноосвітні вечірні (змінні) і заочні школи або спеціальні класи у середніх загальноосвітніх школах для працюючої молоді.

Підприємства, установи та організації зобов'язані сприяти залученню працюючої молоді до вечірніх шкіл, створювати необхідні умови для поєднання роботи з навчанням і для нормальної діяльності цих шкіл та занять учнів.

Розділ V. Позашкільне виховання

Стаття 41. Позашкільні заклади

З метою всебічного розвитку здібностей і нахилів учнів, виховання громадської активності, інтересу до праці, науки, техніки, мистецтва, спорту, військової справи, а також для організації культурного відпочинку і зміцнення здоров'я державні підприємства, установи і організації, колгоспи, інші кооперативні, профспілкові, комсомольські та інші громадські організації створюють Палаци і Будинки піонерів, станції юних техніків, юних натуралістів, юних туристів, дитячі бібліотеки, спортивні, художні, музичні школи, піонерські табори та інші позашкільні заклади.

Для організації позашкільної виховної роботи серед дітей і підлітків за місцем проживання створюються піонерські кімнати та дитячі майданчики.

Розділ VI. Професійно-технічна освіта

Стаття 42. Професійно-технічні навчальні заклади

Професійно-технічні навчальні заклади є основною школою професійно-технічної освіти молоді і формування гідного поповнення робітничого класу.

До професійно-технічних навчальних закладів приймаються громадяни СРСР, які закінчили восьмирічну або середню загальноосвітню школу. Прийом до професійно-технічних навчальних закладів провадиться відповідно до правил, затверджуваних Державним комітетом по професійно-технічній освіті.

Стаття 44. Головні завдання професійно-технічних навчальних закладів

Головними завданнями професійно-технічних навчальних закладів є:

підготовка для народного господарства всебічно розвинених, технічно освічених і культурних молодих кваліфікованих робітників, які володіють професійною майстерністю, відповідають вимогам сучасного виробництва, науково-технічного прогресу і перспективам їх розвитку;

здійснення в середніх професійно-технічних училищах професійної і загальної середньої освіти молоді;

формування в учнів марксистсько-ленінського світогляду, виховання з них високих моральних якостей, соціалістичного інтернаціоналізму, радянського патріотизму, комуністичного ставлення до праці і суспільної власності, готовності берегти і примножувати революційні і трудові традиції робітничого класу;

естетичне і фізичне виховання учнів, зміцнення їх здоров'я, підготовка до захисту соціалістичної Батьківщини.

Розділ VII. Середня спеціальна освіта

Стаття 49. Середні спеціальні навчальні заклади

Середня спеціальна освіта здійснюється в технікумах, училищах та інших навчальних закладах, віднесених у встановленому порядку до середніх спеціальних навчальних закладів.

У середніх спеціальних навчальних закладах може проводитися денне, вечірнє і заочне навчання.

Навчання в середніх спеціальних навчальних закладах без відриву від виробництва є формою здобуття спеціальності і підвищення кваліфікації особами, які працюють у різних галузях народного господарства.

Стаття 50. Положення про середні спеціальні навчальні заклади. Статути середніх спеціальних навчальних закладів

Відповідно до Основ законодавства Союзу РСР і союзних республік про народну освіту середні спеціальні навчальні заклади здійснюють свою діяльність на основі Положення про середні спеціальні навчальні заклади СРСР, затвердженого Радою Міністрів СРСР і статутів, що розробляються відповідно до зазначеного положення кожним середнім спеціальним навчальним закладом і затверджуються міністерством, державним комітетом або відомством, в підпорядкуванні якого перебуває середній спеціальний навчальний заклад.

Стаття 51. Головні завдання середніх спеціальних навчальних закладів

Головними завданнями середніх спеціальних навчальних закладів є:

підготовка кваліфікованих спеціалістів із середньою спеціальною і загальною середньою освітою, які володіють необхідними теоретичними знаннями і практичними навичками за спеціальністю, виховані на ідеях марксизму-ленінізму, мають навички організації масово-політичної і виховної роботи;

постійне вдосконалення якості підготовки спеціалістів з урахуванням вимог учасного виробництва, науки, техніки, культури і перспективи їх розвитку;

виховання в учнів високих моральних якостей, комуністичного ставлення до праці і суспільної власності, культури, соціалістичного інтернаціоналізму, радянського патріотизму, готовності до захисту соціалістичної Батьківщини, фізична підготовка учнів.

Розділ VIII. Вища освіта

Стаття 55. Вищі навчальні заклади

Вища освіта здійснюється в університетах, інститутах, академіях та інших навчальних закладах, віднесених у встановленому порядку до вищих навчальних закладів.

У вищих навчальних закладах може проводитися денне, вечірнє і заочне навчання.

Навчання у вищих навчальних закладах без відриву від виробництва є формою здобуття спеціальності і підвищення кваліфікації особами, які працюють у різних галузях народного господарства.

Стаття 56. Положення про вищі навчальні заклади. Статуту вищих навчальних закладів

Відповідно до Основ законодавства Союзу РСР і союзних республік про народну освіту вищі навчальні заклади здійснюють свою діяльність на основі Положення про вищі навчальні заклади СРСР, затвердженого Радою Міністрів СРСР, і статутів, які розробляються відповідно до зазначеного положення кожним вищим навчальним закладом і затверджу-

ються міністерством, державним комітетом або відомством, у підпорядкуванні якого перебуває вищий навчальний заклад.

Стаття 57. Головні завдання вищих навчальних закладів

Головними завданнями вищих навчальних закладів є:

підготовка висококваліфікованих спеціалістів, які володіють марксистсько-ленінською теорією, глибокими теоретичними знаннями і практичними навичками з спеціальності і з організації масово-політичної і виховної роботи:

виховання у студентів високих моральних якостей, комуністичної свідомості, культури, соціалістичного інтернаціоналізму, радянського патріотизму, готовності до захисту соціалістичної Батьківщини: фізична підготовка студентів;

постійне вдосконалення якості підготовки спеціалістів з урахуванням вимог сучасного виробництва, науки, техніки та культури і перспектив їх розвитку;

виконання науково-дослідних робіт, які сприяють підвищенню якості підготовки спеціалістів, суспільному і науково-технічному прогресу;

створення підручників і навчальних посібників;

підготовка науково-педагогічних кадрів;

підвищення кваліфікації викладацького складу вищих і середніх навчальних закладів, а також спеціалістів з вищою освітою, зайнятих у відповідних галузях народного господарства.

Розділ ІХ. Права і обов'язки учнів і студентів

Стаття 62. Права учнів і студентів

Учні і студенти мають право користуватися безплатно лабораторіями, кабінетами, аудиторіями, читальними залами, бібліотеками та іншими навчально-допоміжними закладами, а також спортивними базами, спорудами, спортивним інвентарем та іншим обладнанням навчальних закладів.

Учні і студенти у встановленому законодавством порядку забезпечуються стипендіями, грошовою допомогою, гуртожитками, інтернатами, медичною допомогою в навчальних закладах, мають право на пільговий або безплатний проїзд на транспорті та інші види матеріальної допомоги.

Учні і студенти, які навчаються без відриву від виробництва, відповідно до законодавства мають право на додаткові відпустки за місцем роботи, скорочений робочий тиждень та інші пільги.

Особи, які закінчили професійно-технічні, середні спеціальні і вищі навчальні заклади, забезпечуються роботою відповідно до здобутої спеціальності і кваліфікації.

Учні і студенти мають право брати участь через свої громадські організації в обговоренні питань удосконалення навчального процесу, ідейно-виховної роботи, а також питань успішності, трудової і навчальної дисципліни та інших питань, зв'язаних з навчанням і побутом учнів і студентів.

Стаття 63. Обов'язки учнів і студентів

Учні і студенти зобов'язані систематично і глибоко оволодівати знаннями й практичними навичками, відвідувати навчальні заняття, у встановлені строки виконувати завдання, передбачені навчальним планом і програмами, підвищувати свій ідейний і культурний рівень, брати участь у суспільно корисній праці, самообслуговуванні, додержувати правил внутрішнього розпорядку навчально-виховного закладу.

Учні і студенти повинні бути дисциплінованими і організованими, додержувати правил соціалістичного співжиття, берегти і зміцнювати соціалістичну власність, нетерпимо ставитися до всяких антигромадських проявів, брати участь у громадському житті колективу.

Розділ X. Підготовка педагогічних кадрів. Педагогічна діяльність. Професійні права і обов'язки працівників народної освіти

Стаття 64. Підготовка педагогічних кадрів для навчально-виховних закладів

Підготовка педагогічних кадрів для навчально-виховних закладів здійснюється в університетах, інститутах та інших вищих навчальних закладах, а з окремих спеціальностей і в середніх спеціальних навчальних закладах.

Стаття 66. Підготовка науково-педагогічних і наукових кадрів

Основною формою підготовки науково-педагогічних і

наукових кадрів є аспірантура, організована при вищих навчальних закладах і науково-дослідних установах.

До аспірантури приймаються громадяни СРСР, які мають вищу освіту.

Стаття 68. Професійні права і обов'язки педагогічних працівників

Професійні права і обов'язки педагогічних працівників дитячих дошкільних закладів, середніх загальноосвітніх шкіл, позашкільних закладів, професійно-технічних, середніх спеціальних і вищих навчальних закладів визначаються Основами законодавства Союзу РСР і союзних республік про народну освіту і прийнятими відповідно до них іншими актами законодавства Української РСР про народну освіту, а також положеннями і статутами відповідних навчально-виховних закладів.

Професійні права, честь і гідність учителів та інших педагогічних працівників охороняються законом.

Стаття 69. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників

Підвищення кваліфікації педагогічних працівників здійснюється у вищих навчальних закладах, інститутах удосконалення вчителів, інститутах підвищення кваліфікації, в науково-дослідних закладах, на передових підприємствах, а також на курсах підвищення кваліфікації.

Підготовка керівних працівників середніх загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних, середніх спеціальних та вищих навчальних закладів здійснюється з числа осіб з вищою освітою і досвідом педагогічної роботи.

Проведення заходів по вдосконаленню професійних знань педагогічних працівників здійснюється відповідними органами народної освіти.

Розділ XI. Права і обов'язки батьків та осіб, які їх замінюють, по вихованню і навчанню дітей

Стаття 73. Права батьків та осіб, які їх замінюють

Батьки та особи, які їх замінюють, мають право: влаштовувати дітей на виховання і навчання в дитячі

дошкільні заклади і загальноосвітні школи за місцем проживання, а також у професійно-технічні або середні спеціальні навчальні заклади;

брати участь в обговоренні питань навчання і виховання дітей, у проведенні позакласної, позашкільної та оздоровчої роботи в навчально-виховних закладах, де навчаються і виховуються їхні діти;

обирати і бути обраними до батьківських громадських комітетів (рад) при школах та інших навчально-виховних закладах.

Стаття 74. Обов'язки батьків та осіб, які їх замінюють

Батьки та особи, які їх замінюють, зобов'язані:

виховувати дітей у дусі високої комуністичної моралі, дбайливого ставлення до соціалістичної власності, прищеплювати їм трудові навички і підготовляти їх до суспільно корисної діяльності, піклуватися про фізичний розвиток і зміцнення здоров'я дітей;

влаштовувати дітей у школу після досягнення ними шкільного віку, забезпечувати відвідування учнями навчальних закладів, не допускаючи пропусків ними занять без поважних причин;

створювати необхідні умови для своєчасного здобуття дітьми середньої освіти і професійної підготовки.

Виховання в сім'ї органічно поєднується з виховною роботою навчальних закладів, дошкільних і позашкільних закладів, громадських організацій.

Стаття 75. Поширення педагогічних знань серед населення

Органи і заклади народної освіти разом з органами і закладами науки й культури, педагогічними товариствами та іншими громадськими організаціями забезпечують поширення педагогічних знань серед населення, подають педагогічну допомогу у вихованні дітей і підлітків батьками та особами, які їх замінюють. Для поширення педагогічних знань серед населення використовуються всі засоби масової інформації.

Розділ XIII. Відповідальність за порушення законодавства про народну освіту

Стаття 80. Відповідальність за порушення законодавства про народну освіту

Службові особи і громадяни, які допустили порушення законодавства про здійснення загальної обов'язкової середньої освіти молоді, про відокремлення школи від церкви чи інші порушення законодавства в галузі народної освіти, несуть відповідальність, встановлену законодавством Союзу РСР і Української РСР.

Зі статуту середньої загальноосвітньої школи

Розділ 1. Загальні положення

1. Середня загальноосвітня школа в СРСР є єдиною, трудовою, політехнічною школою. Єдність школи забезпечується єдиними в своїй основі навчальними планами, програмами і педагогічними принципами організації навчально-виховної роботи. Загальноосвітня трудова і політехнічна підготовка в школі здійснюється в процесі навчання і суспільно корисної праці учнів.

2. Головні завдання середньої загальноосвітньої школи:

давати учням загальну середню освіту, яка відповідає сучасним вимогам суспільного і науково-технічного прогресу, добиваючись одержання учнями міцних знань основ наук і вміння самостійно поповнювати їх;

формувати у молодого покоління марксистсько-ленінський світогляд, виховувати в учнів високі почуття радянського патріотизму — любов до Батьківщини свого народу, Комуністичної партії Радянського Союзу і готовність до захисту соціалістичної Вітчизни;

забезпечувати всебічний гармонійний розвиток учнів, їх естетичне і фізичне виховання, зміцнення їх здоров'я, правильну постановку трудового навчання, готувати учнів до життя, свідомого вибору професії, активної трудової і суспільної діяльності.

Школа пов'язує навчально-виховну роботу з практикою комуністичного будівництва і здійснює моральне виховання учнів у дусі вимог морального кодексу будівника комунізму.

3. У загальноосвітній школі навчаються всі діти, які досягли шкільного віку. Навчання в школі безплатне.

Учням надається можливість навчатися рідною мовою. Батьки або особи, які їх замінують, мають право вибирати для дітей за бажанням школу з відповідною мовою навчання. Крім мови, якою ведеться викладання, учні за бажанням можуть вивчати мову іншого народу СРСР. Учні обох статей навчаються спільно.

Навчання і виховання в радянській школі виключає будь-який релігійний вплив.

4. З метою забезпечення права громадян СРСР на освіту, здійснення Закону про обов'язкове восьмирічне навчання і загальну середню освіту в країні створюється необхідна мережа шкіл (середні загальноосвітні школи, школа з виробничим навчанням, школи з поглибленим вивченням навчальних предметів, школи з подовженим днем, школи-інтернати, вечірні (змінні) і заочні школи для працюючої молоді, школи для навчання дітей з фізичними і розумовими вадами, санаторно-лісні школи, спеціальні школи).

Порядок відкриття і закриття загальноосвітніх шкіл визначається Радою Міністрів союзної республіки. Відкриття і закриття загальноосвітніх шкіл, які безпосередньо підлягають міністерствам і відомствам СРСР, провадиться на підставі їх рішення.

5. Залежно від місцевих умов створюються окремо початкові школи у складі 1 — 3 (4) класів, восьмирічні школи у складі 1 — 8 класів і середні школи в складі 1 — 10 (11) класів при збереженні єдності й наступності усіх ступенів загальної середньої школи.

За кожною школою закріплюється певна ділянка адміністративного району. Школа вживає заходів до повного охоплення дітей, котрі підлягають обов'язковому навчанню і проживають в цій частині району.

6. Строк навчання в середній загальноосвітній школі — 10 років (з 1 по 10 клас). Для шкіл, де викладання провадиться неросійською мовою, з дозволу Ради Міністрів СРСР може встановлюватися одинадцятирічний строк навчання.

У вечірніх (змінних), заочних середніх загальноосвітніх школах встановлюється трирічний термін навчання (9, 10, 11 класи). За рішенням районних (міських) відділів народної освіти для працюючої молоді, яка не має восьмирічної освіти, в цих школах можуть створюватися відповідні класи.

(Основні документи про школу. — Київ. - 1982. — С.59-60).

Глава третя

Усна історія шкіл Березівського району

Шановний читачу, нижче подано розповіді про школи району, підготовлені педагогічними колективами. Ми намагалися залишити без змін стиль, не уточнювали дати тих чи інших подій, навіть не звіряли з архівними документами, які є у ДАОО на зберіганні. Бо це усна історія – події подано так, як пам'ятають їх люди. Дослідник, який глибше буде вивчати тему, зможе розглянути й архівні документи, які є на зберіганні. Вибачаємося за деякі повтори, за непослідовність, за порушення хронологічного висвітлення подій. Рукописні тексти матеріалів, які використані в цій книзі, знаходяться на зберіганні в Державному архіві Одеської області (ф. 8233).

Дякую всім вчителям за їх плідну працю, а особливо директорам шкіл:

Петру Івановичу Ляшику – батьющі Березівської церковної недільної школи;

Карині Миколаївні Жусь – директору Анатоліївської СШ;

Ніні Опанасівні Жосан – директору Антонівської Н/СШ;

Ірині Михайлівні Михайловій – директору Балайчуцької Н/СШ;

Миколі Івановичу Сирому – директору Березівської СШ №1;

Володимиру Федоровичу Шимку – директору Березівської СШ №2;

Наталі Вікторівні Шевченко – директору Березівської СШ №3;

Надії Миколаївні Поліщук – директору Вікторівської Н/СШ;

Ілоні Миколаївні Шевченко – директору Виноградненської СШ;

Валентині Семенівні Петруня – директору Гуляївської СШ;

Світлані Іванівні Краснопоровій – директору Демидівської СШ;

Валентині Сергіївні Мельник – директору Заводівської СШ;

Анатолію Васильовичу Дробіняку – директору Златоустівської СШ;

Тетяні Володимирівні Антроповій – директору Кудрявської СШ;

Олександрю Степановичу Курнику – директору Маринівської СШ;

Людмилі Миколаївні Похиленко – директору М-Олександрівської Н/СШ;

Наталі Андріївні Васильовій – директору Нейківської Н/СШ;

Зінаїді Лукічні Федорук – директору Новоселівської Н/СШ;

Наталії Миколаївні Вірич – директору Оснівської Н/СШ;

Георгію Калиновичу Китару – директору Петрівської СШ;

Валентині Миколаївні Бересан – директору Раухівської СШ;

Сергію Вікторовичу Кучерову – директору Розквітівської СШ;

Володимиру Миколайовичу Котлику – директору Рясношільської СШ;

Людмилі Іванівні Коротковій – директору Семихатської Н/СШ;

Олександрі Василівні Шулячинській – директору Ставківської СШ;

Надії Миколаївні Бездудній – директору Степанівської Н/СШ;

Тетяні Іванівні Федюкиній – директору Червоноармійської СШ;

Валентині Іванівні Продан – директору Червоно-Володимирівської Н/СШ;

Михайлу Михайловичу Сусу – директору Чижівської Н/СШ;

Михайлу Івановичу Герелюку – директору Чорногірської Н/СШ;

Сергію Олександровичу Дідиченку – директору Шевченківської Н/СШ;

Тетяні Анатоліївні Самолюк – директору Яснопільської Н/СШ;

Тетяні Вікторівні Клепанчук – директору Центру дитячої творчості;

Миколі Миколайовичу Михайлову – директору Дитячої юнацької спортивної школи;

Григорію Олександровичу Шевченку – заступнику директора Березівського ВПУ ОНПУ;

Станіславу Васильовичу Кутішевському – ректору Березівського професійного аграрного ліцею.

Березівська недільна церковна школа

За часів Радянського Союзу годі було й думати про духовне виховання дітей у спеціалізованих для цього приходських церковних школах. Комуністична влада мала на меті побудувати новий рай на землі, але рай без Бога. Задля швидшого досягнення цієї мети використовувалися часто найстрашніші методи. Досить тільки згадати страшний Голодомор 1932-1933 років, коли при доброму врожаї, але щоб приборкати народ, зробили штучний голод, який знищив три з половиною мільйона наших співвітчизників. Що вийшло з того обіцяного комуністичного раю ми знаємо – з'явилося нове покоління українців. Українців бездуховних, невіруючих, цинічних. Людей, які вірили тільки в те, що життя одне і треба його прожити так «чтобы не было стыдно за бесцельно прожитые годы». Яка мораль може бути у людей, що вірять тільки у свої сили і намагаються забезпечити тільки своє існування на цій землі, адже Бога для них нема, а це значить, що не було ні вічності,

ні суду за свої вчинки, ні відповідальності за них. А значить: живи для себе, дбай про себе, греби все під себе. Ось і почали з'являтися такі державні закони, які забезпечували тільки інтереси якихось окремих кланів, а не всього народу. Часто ми задаємо питання, в чому ж секрет процвітання Росії до Великої Жовтневої революції? А в тому, що володарі були богобоязненні. Зверніть увагу, що у всіх дореволюційних документах про закінчення будь-якого навчального закладу (чи то недільна церковна школа, чи то університет) першою графою завжди ішов «Закон Божий». Ось і приймали ті можновладці гуманні рішення тому, що вірили і в Бога, і в суд Божий, і в відповідальність за свої вчинки.

Здається, зараз саме той час коли слід згадати про тогочасний досвід і виховати нове покоління українців, людей думаючих за свій народ, але ж ні. Так і вчать по школах дітей тільки тому, як додати чи відняти. Дають земні знання, але не виховують душу. Щоправда, задля справедливості слід сказати, що все ж таки ситуація потихеньку, але змінюється на краще. З прийняттям незалежності нашою Україною почали знову відроджуватися святі храми, а разом з ними і церковні недільні школи.

Не минула ця ситуація і наш Березівський район. Яскравим прикладом цьому можна назвати Свято-Миколаївську церкву міста Березівки. Уже на початку дев'яностих років при цьому храмі почала працювати така школа. Спочатку в приміщенні самого храму, а потім і в окремому. Цікавим є той факт, що збереглося до наших часів приміщення старої, дореволюційної, церковно-приходської школи. З ініціативи настоятеля цього храму прихожани звернулися до тодішнього голови районної адміністрації Івана Івановича Ніточко з проханням передати у власність храму споруду цієї школи для того, щоб вона могла використовуватися за призначенням. Слід віддати належне Івану Івановичу, він з розумінням поставився до важливості цього питання і дав свою згоду. Але цей акт був пригнічений тим, що на приміщення цієї школи не збереглося ніяких документів. Всі вони були передбачливо знищені ще за радянських часів. Тоді Іван Іванович

Ніточко запропонував зібрати усіх живих свідків тих подій, які могли довести, що школа дійсно належала церкві. Як виявилось, в 90-х роках ХХ століття були ще живі ті люди, які колись (ще до революції 1917 року) навчалися у цій школі при церкві. Таких в живих виявилось близько десятка. В один із днів літа 1995 року усіх їх звезли (самі ходити вже не могли) з різних куточків Березівки до приміщення тієї школи. З райадміністрації прийшла комісія, яка мала за мету засвідчити із слів цих очевидців той факт, що тут дійсно була церковно-приходська школа.

Яка це була зворушлива зустріч. Багато хто з цих людей навчався разом, але вже по старості своїй і немочі давно не бачилися один з одним. Мило було спостерігати, як старожили згадували своє життя, дитинство і навчання. Наперебій розповідали вони, як хто вчився, хто в якому класі і на якому місці сидів. Згадували смішні і щасливі моменти свого навчання. Ні в кого з членів комісії не виникло ані найменших сумнівів у тому, що в цьому приміщенні дійсно була церковна школа, про що вони написали відповідне заключення. Згідно цим висновкам, голова Березівської районної адміністрації передав це приміщення його колишньому власнику – Свято-Миколаївській церкві міста Березівки.

Можливо, цей момент і можна вважати початком відродження церковних шкіл у Березівському районі. В переданому приміщенні силами церковної общини Свято-Миколаївської церкви був проведений ремонт чотирьох кімнат: вчительської, дитячої майстерні та двох просторих класів, які прикрашались великими картинами та святими куточками із святих ікон. Сама обстановка відрізнялася від простої шкільної. Тут був особливий дух, викладалися й особливі предмети, такі як Закон Божий, церковна етика, церковна історія, сектоведення, співи, малювання та різноманітні гуртки, у яких діти вчилися своїми руками майструвати, шити, в'язати, ставити святкові вистави. З першого дня керівником цієї школи, яку назвали «Преображення», був настоятель Свято-Миколаївської церкви м.Березівки, протоієрей Петро Ляшик, а його заступником, завучем, Степанова Наталія

Михайлівна – вчитель за фахом і за покликом душі. Хотілося б відзначити і роботу інших викладачів: Анісімової Тетяни Володимирівни, Анісімової Тамари Іванівни, Кізими Ольги Орестівни, Кулініч Ганни Людвігівни, Матвійчук Ольги Іванівни, Муциніної Ірини Леонідівни та інших. Ці люди дійсно сяли в душах дітей щось вічне, добре, святе, рідне. Були при школі створені бібліо-відео-аудіотеки та один час випускалася сторінка «Благовіст» у районній газеті «Степовий маяк». Були створені і два хори, якими керувала Ляшик Марина Анатонівна та Анісімова Тамара Іванівна (допомагала Анісімова Тетяна Володимирівна).

Але справжньою подією, яка відрізняла цю школу від інших діючих на той час, було відкриття при ній у вересні 2003 року єдиного на Україні дитячого спортивно-патріотичного клубу «Муромець», благословення на що дав керуючий Одеською єпархією Української Православної Церкви митрополит Одеський та Ізмаїльський Агафангел. Метою, яку переслідував цей клуб, було підняття духовності та моральності підростаючого покоління, оздоровлення дітей, виховання їх у традиційній для нашої країни Православній вірі, підготовці до служби у Збройних Силах України, взрощення в них таких високих ідеалів як патріотизм, честь, совість, любов до своєї віри та Вітчизни – України.

При клубі були створені зали для занять боротьбою та тренажерний. Діти відвідували секцію по боротьбі дзюдо та самбо. Заняття проводив керівник клубу та недільної школи протоієрей Петро Ляшик. У ньому у різні часи абсолютно безкоштовно займалися від 50 до 170 дітей. Витрати по утриманню клубу і школи взяла на себе православна громада Свято-Миколаївської Церкви м.Березівки. Вихованці клубу показували хороші спортивні результати (були переможцями та призерами обласних, республіканських та міжнародних турнірів). Ті, хто подорослішав, проходили за бажанням військову службу в елітних військах України, але найголовніше – всі його вихованці були порядними людьми, про що свідчить той факт, що ні в кого не виникало непорозумінь з міліцією тощо. Важливість створення цього

клубу, окрім всього вище перерахованого, організації вільного часу дітей, полягала ще й в тому, що в той час, коли діти були позбавлені якихось моральних орієнтирів, опинилися у духовному вакуумі, роль керманича могла взяти і взяла на себе Церква. В її скарбниці за багато століть було зібрано чимало досвіду та прикладів для наслідування. Чого варта тільки постань святого Іллі Муромця, на честь якого був названий цей клуб. І таких людей в історії України і Православної Церкви було чимало, що й намагалися наставники донести до дітей.

На роботу клубу не раз звертали увагу різноманітні ЗМІ, що відображалось у чисельних публікаціях, теле- і радіопередачах. Пізніше почали з'являтися подібні заклади і у інших приходах Української Православної Церкви. Не були в цьому процесі виключенням і приходи Березівського району Одеської області. Із відкриттям у ньому нових приходів почали при них з'являтися і нові церковні школи, у яких викладали різні церковні предмети. Так, наприклад, відомо, що у нижче перерахованих недільних школах викладалися:

1. Свято-Іоанно-Златоустівська церква с.Златоустове: Закон Божий, історія Церкви, Християнська етика (священик Володимир Дубовський, Дубовська Ксенія Василівна);

2. Свято-Петропавлівська церква с.Заводівка: Старий та Новий Заповіти, Життя Святих, вокал (священик Олександр Урсул, Урсул І.В., Мельник В.С.);

3. Спасо-Преображенська церква с.Ставкове: Закон Божий (священик Михайло Халус);

4. Свято-Іллінська церква с.Розквіт: Священна історія Старого та Нового заповітів, Життя святих, Катехізис, співи (священик Сергій Яровенко);

5. Свято-Пантелеймонівська церква с.Новоселівка: Закон Божий, Біблійна історія, історія Церкви, гурток рукоділля (священик Василь Резник, Резник Л.І., Міщенко Т.І.);

6. Свято-Успенська церква с.Маринове: Закон Божий, Християнські традиції, церковний спів (священик Роман Федак, Федак Т.П.);

7. Свято-Іоанно-Богословська церква с.Виноградне: Закон Божий (священик Федір Загребельний).

З цього видно, що майже у всіх православних приходах Березівського району існували і існують церковні школи, а їх відсутність часто була викликана матеріальними труднощами (бідністю приходу), або відсутністю приміщення (напр.: храм Архангела Михаїла с.Чорногірка). Як бачимо, священнослужителі часто самі були викладачами цих шкіл, що показує їх свідому громадську позицію, про їх розуміння того, що нове покоління українців має бути не тільки сильним знанням, але й духовно і морально. Тільки за такої умови майбутні президенти, міністри, депутати будуть приймати людські, гуманні, виважені рішення і закони.

Протоієрей Петро Ляшик.

Анатоліївська загальноосвітня школа I-III ступенів

Школа в селі Анатоліївка була збудована земством приблизно в 1903-1904 роках. Основна увага на уроках приділялась богослов'ю. Кожен учень був зобов'язаний знати всі основні мотиви із Біблії. За порушення дисципліни дуже суворо карали. Навчались діти селян. Школа була трирічною (1-3 класи).

Першим директором школи був Іван Львович Кулик (у минулому - священник). Про нього дуже тепло і добре розповідали його учні.

Наступним директором стала Олександра Іванівна Дмитрієва. Деякий час працював Семен Кононович Горбунов.

Випускник Анатоліївської школи Іван Данилович Рудаков, 1907 року народження, був призваний до Радянської Армії у 1927 році, закінчив Київське артилерійське училище у 1932 році. Служив у Білорусії, де його застала Велика Вітчизняна війна на радянсько-польському кордоні у званні капітана, там він і загинув у вересні 1941 року (із розповіді доньки Марії Іванівни Губкіної).

У 1936-1937 роках директором стала Антоніна Йосипівна Покотіловська (із с.Демидове). У кінці 30-х років школа вже була семирічна. У цей час працювали вчителі: Василь

Васильович Кочев, Петро Лукич Лютий, Олексій Іванович Скреблюков, Ніна Мефодіївна Антонова, Семен Ілліч Станков, Феодосія Сергіївна Жусь, Віра Йосипівна Рудакова (у дівочтві Отченаш).

Зі спогадів Лідії Максимівни Бурячок з'ясувалось, що в 30-ті роки у школі вивчали математику, письмо, історію, ботаніку, іноземну мову. Зошитів було дуже мало, тому діти писали на різних аркушах паперу. Підручників теж було дуже мало, а точніше, один на весь клас, тому домашні завдання виконували всім класом вдома увечері, збираючись по черзі у когось з учнів класу. До школи ходили діти різного віку, так само і в класах сиділи разом діти 1923 року народження і 1926 (брат і сестра). Лідія Максимівна розповідала, що Василь Васильович Кочев одружився 22 червня і його прямо з весілля забрали на фронт, де він загинув. Разом із ним на війну пішов Семен Ілліч Станков, який прийшов до нашої школи працювати з села Благоєве Іванівського району у 1938 році і пропрацював тут 46 років. Під час Великої Вітчизняної війни на фронті Семена Ілліча було контужено, довго лікувався і знову повернувся до Анатоліївки вчителем. Після контузії у Семена Ілліча був слабкий слух, але учні і вчителі поважали і слухали його.

Під час Великої Вітчизняної війни школа працювала, директором лишилась Анатоніна Йосипівна Покотіловська. На уроках знову почали вивчати Закон Божий, основні молитви (територія була окупована румунськими військами).

Після закінчення війни директором працювала Тетяна Іванівна Резінкіна. У 1947-1948 роках – Григорій Григорович Григор'єв (учасник війни), у 1948-1949 рр. – офіцер Медніков. В 1950 році директором школи став учасник Великої Вітчизняної війни Леонтій Олексійович Голубєв, який працював у Анатоліївській школі до 1967 року. Л.О. Голубєв приїхав у село із сім'єю (дружина і троє дітей), жили у однокімнатній квартирі при школі. У ті роки до школи ходили учні із сіл Рівне, Красне, Шутове. У класах навчались діти різного віку, заняття проходили у дві зміни. Леонтій Олексійович організував у школі гурток фотографії (безкоштовно). Заняття проводив у себе в квартирі.

«У той час (1962 р.) учні вечорами не ходили по селу, а нам, учасникам гуртка, дозволяли раз на тиждень приходити додому до директора і робити фотографії», — згадує Надія Вікторівна Царьова, випускниця школи.

«Директор школи викладав географію. Ми дуже любили його уроки. На них Леонтій Олексійович розповідав не лише навчальний матеріал, а й багато цікавого додатково», — розповідає Микола Степанович Діденко.

У 1952 році у школі було посаджено фруктовий сад. Деякі дерева ще ростуть і радують людей своїми плодами. У ці роки в школі працювала хіміком-біологом Лариса Авксентіївна Голубева, яка займалась з учнями на навчально-дослідницькій ділянці. Ділянки були закріплені за кожним класом. Учні із задоволенням доглядали за ними, вирощували овочі і квіти.

Продовжила цю справу вчитель початкових класів Клавдія Павлівна Ерьоменко, яка дуже любила квіти, вирощувала гарні їх у школі, біля обеліску загиблим односельцям, біля Будинку культури.

Після закінчення Одеського університету по направленню до нашої школи приїхала працювати учителем хімії і біології Алла Миколаївна Широкова. Вона проводила дуже велику роботу з охорони природи. На подвір'ї школи під її керівництвом були розбиті гарні клумби і висаджені рідкісні сорти квітів.

Більше тридцяти років працювали у школі вчителі Феодосія Сергіївна Жусь, Віра Йосипівна Рудакова, Ганна Петрівна Царьова, Ліда Василівна Прохіна. Більше сорока років пропрацювали вчителі Семен Ілліч Станков (учасник ВВВ), Марія Іванівна Губкіна, яка пережила окупацію, евакуацію.

Людмила Вікторівна Лобунець закінчила нашу школу у 1964 році, Березівську СШ № 2 у 1966 році і в цьому ж році почала свою педагогічну діяльність у Анатоліївській школі учителем початкових класів. Заочно закінчила Одеський педагогічний інститут і уже 42 роки працює вчителем математики, 12 років була завучем. Її донька, Ірина Олексіївна Тимофеева, після закінчення Білгород-Дністровського педу-

чилища з 1986 року працює у нашій школі вчителем початкових класів, з 2002 року — заступником директора з виховної роботи (заочно закінчила Ізмаїльський педінститут).

З 1976 по 1986 роки випускники нашої школи навчалися у Білгород-Дністровському педучилищі (11 чоловік). Вони працюють у різних містах України і СНД. Троє випускників працюють у нашій школі: Людмила Олександрівна Васюкова, Ірина Олексіївна Тимофеева, Інна Петрівна Король.

Випускник Анатоліївської школи Володимир Федорович Хріненко (1952 р.) брав участь у бойових діях в Угорщині у 1956 році, три з половиною роки прослужив в армії на території Угорщини.

Випускник 1944 року Іван Олексійович Синюков служив у армії на території Китаю. Після працював у колгоспі, багато років був головою сільської ради у селі Анатоліївка.

Випускник 1964 року Олександр Миколайович Милосердний закінчив Київську медичну академію, працював хірургом у Радянській Армії.

Олег Володимирович Жариков, 1956 року народження, навчався у Анатоліївській школі з 1963 року, закінчив у 1971 році. Навчався у Московській військовій академії, після закінчення служив у ракетних військах. За гарну службу йому було присвоєно звання полковника. Жариков тісно співпрацював з экс-президентом України Леонідом Даниловичем Кучмою, який у той час очолював КБ «Південний». Зараз Олег Володимирович працює у військовій академії в Москві, пішов у відставку в званні полковника. Має сина, який пішов шляхом батька, працює над дисертацією.

З 1967 по 1981 роки директором школи працювала Любов Федорівна Рудакова, яка викладала російську мову і літературу, її сестра — Галина Федорівна Варешкіна — математику. Донька директора Віра після закінчення школи навчалася у Одеському медичному інституті. Зараз працює у Одеській психіатричній лікарні (с.Олександрівка) лікарем — психіатром.

З 1981 р. директором школи працювала Надія Степанівна Савицька, з 1983 р. — Наталя Федорівна Попик, з 1987р. —

Ольга Петрівна Марченко, з 1998 р. – Людмила Михайлівна Рудакова, з 2003 р. – Карина Миколаївна Жусь.

Двоє випускників нашої школи виконували інтернаціональний обов'язок у Республіці Афганістан – Сергій Борисович Бакланов (1982-1983 рр.), Володимир Володимирович Хріненко (1988-1989 рр.).

У ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС брали участь двоє випускників Анатоліївської школи – Михайло Борисович Прохін 1957 року народження і Сергій Миколайович Царьов, 1964 року народження.

Випускник 1969 року Олександр Іванович Тимофєєв після закінчення інституту працює в м.Херсон у КРУ.

До 1990 року школа була семирічна, а потім восьмирічна. З 1990 року школа отримала статус середньої.

Біля школи росте величезний в'яз, якому вже більше ста років. Це дерево нанесено на топографічні та військові карти.

У 1982-1986 роках учні школи допомагали колгоспу «Україна» у проведенні польових робіт. За зароблені гроші були організовані туристичні поїздки до Карпат, по містах України, на Донбас, у м.Київ.

За роки роботи середньої школи з 1990 року випущено 13 медалістів (11 золотих і 2 срібні).

Більшість вчителів школи нагороджено грамотами районного відділу освіти, обласного відділу освіти, Міністерства освіти.

Карина Миколаївна Жусь, яка працює у Анатоліївській ЗОШ вже майже 30 років, має звання «Відмінник освіти України». Вчителі Людмила Вікторівна Лобунець, Карина Миколаївна Жусь, Надія Вікторівна Голік, Ольга Петрівна Марченко були депутатами місцевої ради; Людмила Василівна Дехтяренко – районної ради.

З 2001 року спортивні команди учнів школи неодноразово займали призові місця з шашок і шахів, футболу, баскетболу, волейболу.

У грудні 2005 року в школі сталася пожежа, згоріло 2/3 шкільної будівлі. Діти навчались в уцілому корпусі, деякі навіть у дві зміни. Силами районної та обласної влади школа

була відбудована і відремонтована, зроблено центральне опалення.

Зараз у школі навчається 80 учнів, працює 12 вчителів.

Антонівська загальноосвітня школа І-ІІ ступеню

Антонівська школа була заснована до революції Володимиром Миколайовичем Антоновим, якому належали землі цього села. Назва села утворилася від його прізвища. Під час Великої Вітчизняної війни приміщення школи було повністю зруйновано.

Після звільнення території від німецьких військ у 1944 році було відновлено навчання дітей у старому маєтку, що належав Антонову. Спочатку була семирічка, а згодом, у сімдесятих роках минулого століття, школа стала восьмирічною, пізніше – дев'ятирічною.

У шістдесятих роках минулого століття в школі навчалося 298 учнів, навчання проводилося в дві зміни.

У 1975 році було збудовано нову школу на 290 місць. В школі проводилося різноманітні заходи навчально-виховного плану, а саме: вечори – вогники, зустрічі з передовиками сільського господарства, на які запрошувалися голови колгоспу, члени правління. Урочисто проходило свято, яке відзначалося щороку – день піонерської організації ім. В.І. Леніна. Увечері посеред села на галявині палав вогник – це було свято всіх мешканців села. Учні готували концерти.

У школі щотижня проводилася лінійка, на якій підбивалися успіхи учнів, піонерських загонів, що змагалися між собою. Про досягнення передового загону повідомляло щосуботи місцеве радіо. На фермі вивішувалися щотижня оцінки кожного учня, щоб усі батьки бачили, як навчаються їх діти.

При школі був інтернат, в якому мешкало 40-50 учнів із сіл Червоне і Веселе. Всі учні харчувалися безкоштовно, в школі за літо заготовлялися сухофрукти з шкільного саду, картопля, овочі, школярі допомагали у збиранні врожаю в колгоспі. За це колгосп давав школі безкоштовно всі овочі, а м'ясо, молоко щоденно було в меню харчування і теж безкоштовно. За те,

що учні старанно працювали під час збирання врожаю, кол-госп виділяв путівки, влітку учні завжди їздили в туристичні поїздки. Учні відвідали всі міста-герої колишнього Радянського Союзу.

Багато випускників школи працюють у всіх галузях народного господарства не лише в Україні, а й за кордоном.

Гордістю школи є випускниця Жанна Павлівна Кобилко — заслужений вчитель України. Заслужені лікарі — Валентина Іванівна Капран, Алла Іванівна Пельтик працюють і проживають за кордоном. Колишній учень школи Володимир Іванович Мазуренко двічі обирався депутатом Верховної Ради України.

Балайчуцька загальноосвітня школа I-II ступенів

Село Балайчук виникло у першій половині XIX ст. Земська реформа 1864 р. сприяла розвитку села. Навчання сільського населення царське Міністерство освіти повністю переклало на земства. За даними перепису 1897 року в Херсонській губернії письмених налічувалося близько 30%, причому в Одеському повіті школи були в сорока дев'яти селах.

У селі Балайчук школа була збудована у 1905 році на кошти земства і представляла собою двокласне приміщення з кімнатою для вчителів. Про це згадував мешканець села Іван Васильович Загороднюк, 1876 р.н., бо саме в цей час будувалася залізниця Одеса – Москва через Березівку і Колосівку (є свідчення про це в архівах Російського товариства пароплавства і торгівлі, яке з 1870 р. викупило всі лінії Одеської залізниці).

Школа давала початкову освіту. Навчання проводилося у дві зміни. Прізвища вчителів невідомі. Лише відомо зі свідчень мешканки села Онисії Петрівни Федоренко (1907 р.н.), що був директор і дві вчительки, за національністю єврейки. З початком окупації вони покинули територію села.

У роки НЕПу до існуючого приміщення школи було добудовано два великі класи і відкрили семирічну школу, першим директором якої був Іван Семенович Чепурний.

У роки війни школа працювала під керівництвом румунської жандармерії. Заняття починалися з уроку Закону Божого, перед яким всі ставали на молитву. Навчання велось румунською мовою. Колишній директор В.Ф. Мотингу, який брав участь у підпільній діяльності, був розстріляний у 1943 році.

Після звільнення Балайчука від німецько-румунських окупантів 1 вересня 1944 року було відкрито 5-ий клас. Відновили семирічну школу. Тут навчалися діти з навколишніх сіл: Нейкове, Оноріївка, Чигирин, Маринове, хутора Фраєр.

У роки голоду 1946–1947 рр. в школу ходило дуже мало учнів. Підручників не вистачало, писали на газетах і плакатах.

З 1 вересня 1947 року по червень 1970 року директором семи-(восьми) річної школи був Олександр Теофанович Хижняк. Разом з ним у 50–60-х рр. працювали такі вчителі: Віра Федорівна Довбищенко, Феодосія Іванівна Іщенко, Євдокія Макарівна Чепурна, Валентина Гнатівна Чернецька, Станіслав Миколайович Щербань, Олена Михайлівна Нікіфорова, Любов Леонтіївна Беспалько, Євдокія Гаврилівна Кулініч. Кількість вчителів була і залишалася практично незмінною – сім–вісім осіб. У 50–60-х рр. у школі навчалось близько 300 учнів.

З книги наказів по Балайчуцькій восьмирічній школі з 1959 по 1970 р. чітко простежується становище вчителя як гвинтика великого державного механізму, змодельованого тоталітарною системою. Вчитель був під постійним тиском і наглядом як шкільної адміністрації, так і партійної і навіть колгоспної. Багато наказів у цей період пов'язані з відрахуванням із списків учнів в зв'язку з відмовою відвідувати школу і переходом у колгосп на роботу.

У 70-х рр. кількість учнів у школі скорочується майже вдвічі. Педагогічний колектив поповнюється молодими вчителями: Людмила Василівна Копієвська, Лілія Андріївна Якшина, Людмила Зіновіївна Слобідька, Світлана Ігорівна Богуславська, Олена Василівна Вчорашня (Ключник), Павло Михайлович Пасічник та інші. У кінці 60-х було збудова-

но корпус 2, куди були переведено класні кімнати учнів 1-4 класів.

З початку 70-х керівництво школи часто змінюється. Директорами Балайчуцької восьмирічної школи були: Микола Миколайович Гончарук – 1970-1972 рр.; Михайло Остапович Московчук – 1972-1977 рр.; Василь Васильович Бабій – 1977-1978 рр.; Георгій Артемович Бекманбетов – 1978- грудень 1980 рр.; Людмила Зіновіївна Слобідська – січень 1981-1985 рр.; Ольга Володимирівна Білокурова – 1985-1986 рр.; Микола Іванович Бодянюк – 1986-1988 рр.; Галина Михайлівна Сінчук – квітень 1988.

З грудня 1993 року школу очолює старший вчитель Ірина Михайлівна Михайлова.

Часто змінювалося не лише керівництво школи, а й педагогічний колектив. Причинами плинності кадрів були: відсутність житла для вчителів і доріг у самому селі (вчителям восени та весною доводилося до школи йти в гумових чоботях); віддаленність від райцентру і залізничної колії.

Зменшується кількість жителів села, зменшується і кількість учнів: у 80-х рр. – учнів було трохи більше ста, у 90-х рр. – менше ста. З будівництвом у 1991 р. будинку для вчителів зникає проблема плинну спеціалістів. У той же час сформувався молодий педагогічний колектив, який працює по сьогоднішній день. З початку 90-х рр. школа залишається єдиним на селі культурним осередком.

За час існування школи такі її випускники продовжили вчительський шлях: М.І. Гавриленко, Нещадименко І.Р., Соловйов В.М. – народний вчитель, Довбищенко В.Ф., Бур'ян В.Ф., О.Ф. Довбищенко, Г.Ф. Довбищенко, І.П. Панченко, Л.А. Якшина, Л.П. Суботіна, Л.М. Бур'ян, В.І. Поштарьов, Л.З. Іванова, В.С. Атаманюк, Г.М. Бур'ян, Г.Ф. Кашук, В.О. Панченко, С.І. Кіосе, О.В. Калашлінська, Т.Г. Топалова, В.Г. Сінчук, Л.М. Рудзик, С.В. Отченаш, Д.В. Черіпко.

Медиками стали: А.І. Сокул, М.М. Калашлінська, В.І. Кухар, В.М. Казанжій, М.Ф. Кашук, К.І. Шепелюк, О.І. Лисий, Т.В. Калашлінська, Т.І. Печак., Л.П. Григоренко, Л.В. Коваленко, С.В. Ворона, П.М. Бабій.

Головами колгоспів стали В.А. Гольдман і Г.А. Гольдман.

Бухгалтерами: Л.А. Гольдман, М.М. Григоренко, Н.М. Григоренко, Н.М. Зима, В.І. Сінчук, В.М. Герасимчук, В.І. Гавриленко, М.М. Котенко, А.І. Загороднюк, М.М. Бур'ян, В.А. Бур'ян.

В.О. Гавриленко – інженер Тюменської нафтової компанії. Т.А. Кошлаба – пілот. П.Г. Вовченко, О.В. Івашков – військові (офіцери).

На даний час у школі працює висококваліфікований досвідчений педагогічний колектив, який налічує, в тому числі, і 5 вчителів вищої категорії: Ірина Михайлівна Михайлова (директор школи, вчитель української мови і літератури), Людмила Василівна Ковалик (вчитель географії), Лариса Анатоліївна Сінчук (вчитель української мови і літератури), Галина Михайлівна Сінчук (вчитель біології і хімії), Раїса Олександрівна Остра (вчитель математики), вчитель 1 категорії – Наталія Олександрівна Шуліка (вчитель історії та правознавства); вчителі початкових класів – Лариса Степанівна Остра, Раїса Володимирівна Чумакова; вчитель музики – Олексій Степанович Загороднічок.

Навчально-виховний процес у школі проходить на високому рівні, учні займають призові місця на предметних олімпіадах.

Березівська загальноосвітня школа I-III ступенів № 1

Загальноосвітня школа I-III ступенів № 1 м. Березівки найстаріша з усіх середніх шкіл району. Заснованої було в кінці ХІХ на початку ХХ століття як училище з 4-річним строком навчання, куди приймали учнів, що закінчили 4-річну початкову школу і склали вступні іспити. Для цього Міністерством народної освіти було закуплено двоповерховий будинок, збудований 1890 році. Зараз це основний корпус школи. У 1912 році училище було перейменоване у вище початкове училище і таким воно залишалося до 1917 року. Викладацький персонал складався з осіб, які закінчили вищі навчальні заклади або учительські інститути. На чолі училища стояв інспектор.

Першим інспектором був Стоянов, який працював з 1902 по 1911рр. Після нього інспектором училища був Жуган Петро Петрович, здібний педагог, вмілий адміністратор і популярний громадський діяч.

Після закінчення училища більшість випускників йшли на роботу дрібними урядовцями, писарями, конторниками на пошту, міську управу, на залізницю, яка будувалась.

У 1919 році училище було реорганізовано в гімназію, а з 1920 року в Єдину трудову школу. Це була перша і єдина середня школа в районі. Перший випуск учнів, які закінчили повний курс середньої школи, відбувся в 1936 році. З числа випускників цього року багато працювали вчителями. Це — Г.О. Білозер, В.С. Муциніна, С.І. Дойч.

Добру пам'ять залишив про себе педагог А.Ф. Якубовський — викладач біології і фізики. До 1934 року він працював викладачем фізики Одеського педінституту. Користувались заслуженим авторитетом викладач математики О.І. Воронов, вчитель російської мови Н.В. Дзеконович, іноземних мов — О.В. Константинеску.

З 1937 року в школі навчалась Марія Тараненко (дівоче прізвище — Більська), яка після закінчення школи стала студенткою Одеського медичного інституту. Війна перервала її навчання, Марія пішла на фронт і пройшла всю війну. Після війни закінчила інститут, де її залишили в аспірантурі. В 1952 році Марія Іванівна захистила кандидатську дисертацію та була обрана професором, вела активну суспільну роботу, як керівник студентського наукового товариства та депутат Одеської міськради.

В 1939 році школу закінчив Георгій Якубовський, який все життя пов'язав з армією. Воював на фронтах ВВВ, потім закінчив військову академію та продовжував служити в збройних силах. Отримав звання генерал-майора, потім працював викладачем Харківського ракетно-авіаційного інституту, кандидат технічних наук.

Велика Вітчизняна війна перервала мирне життя нашого району. Випускники школи хоробро боролися на різних фронтах і в партизанському загоні. До складу підпільної групи

ввійшли Петро Турбінський, Володимир Зубачевський, Олександр Докієнко, Кузьмін, які були закатовані у фашистських застінках.

Багато випускників школи не повернулися з війни, загинувши смертю героїв.

Ще чути було гуркіт фронту, а жителі міста почали відбудову. Стала працювати і школа. У 1946 році знову відбувся випуск учнів 10-го класу.

У 50-ті роки в школі був створений перший в районі духовий оркестр, який обслуговував усі урочисті збори, вечори, наради. Засновником і керівником оркестру був випускник школи 1936 року, вчитель географії Сергій Іванович Дойч.

Одним з перших піонервожатих школи був Г.П. Плешаков.

У післявоєнні роки в школі сформувався висококваліфікований педагогічний колектив. Хімію викладала О.І. Кирюхіна, мови — Н.А. Гумілевська, М.Г. Ліннікова, фізкультуру В.П. Козак, географію — О.С. Фельчитинська, математику — С.Б. Блувштейн.

У цей же час фізику в школі викладав талановитий педагог В.І. Масловський, науковий кореспондент Українського науково-дослідницького інституту педагогіки, автор кількох наукових праць, у тому числі співавтор 5-томника «Фізичний експеримент у середній школі».

Найвищою урядовою нагородою — орденом Леніна — були нагороджені Ганна Семенівна Дойч, Ольга Миколаївна Карагодіна, Олена Костянтинівна Себова, Трудового Червоного Прапора — Неоніла Степанівна Костянтинова.

У 1973 році був збудований і зараз є кращим у районі спортивний зал.

До 1994 року школа була єдиною з пічним опаленням. І ось за 1993-1994 рр. загальними зусиллями з ініціативи адміністрації і за вагомої підтримки голови райдержадміністрації І.І. Ніточко та голови районної ради О.М. Коломійця повністю було змонтовано внутрішню тепломережу та покладено 500 м теплотраси до центральної газової котельні. І тільки після цього у школі став належний температурний режим та значно

покрився санітарний стан, а в 2003 році в школі стала до ладу власна газова котельня.

Серед вчителів цього періоду слід відзначити М.Г. Кіршину, О.Ф. Маковецьку, Л.П. Мельниченку, Г.С. Литвяк, О.І. Василенко, Д.І. Прилуцьку, Л.П. Ткаченко, Я.І. Курту, бібліотекаря В.Д. Криштопову, яка працює в школі з 1965 року, випускницю школи, завгоспа Т.П. Царенку, яка працює в школі з 1962 року.

З 1968 по 2000 рік вчителем фізвиховання працював Б.П. Снігур, який доклав значних зусиль для зміцнення спортивної матеріальної бази. Завдяки йому школа неодноразово займала призові місця у районній спартакіаді. Особливої уваги Снігур приділяв баскетболу. Його вихованці в складі С. Мельника, П. Слівінського, В. Сирого, А. Чобаря, Л. Вовченка, Ю. Кізіми та О. Панченка стали чемпіонами області серед школярів та були другими серед дорослих.

Першим директором школи був Борис Львович Магазинник, математик. Під час війни він загинув смертю героя в 1943 році під м. Харковом, будучи комісаром батальйону (син його Вадим Борисович – випускник 1952 року – до останніх днів свого життя працював вчителем фізики в СШ № 2).

З 1945 по 1953 роки директором школи був Йосип Семенович Могилевський, який одночасно викладав історію (його син Вадим Йосипович, теж випускник, тривалий час працював учителем історії СШ № 1).

З 1954 по 1965 роки школу очолював Євген Дмитрович Давиденко (випускник школи 1941 року випуску), викладач математики.

З 1965 по 1972 роки директором школи був Григорій Йосипович Немировський, вчитель історії.

З 1972 по 1978 роки директором школи була Лідія Сергіївна Козлан, вчитель математики, теж випускниця нашої школи.

За роки свого існування школа випустила із своїх стін з атестатом про освіту 2163 учнів. Серед випускників школи є чимало наукових працівників, які стали докторами і кандидатами наук. Це – доктор медичних наук Марія Іванівна Тараненко; кандидат технічних наук, генерал-майор Георгій Во-

лодимирович Якубовський; кандидат фізико-математичних наук Лариса Вікторівна Масловська, Микола Степанович Іванів, Олександр Мітюков; кандидат медичних наук Валентина Сергіївна Дроздовська; головний енергетик Молдавської РСР Леонід Бірман; заслужений працівник профтехосвіти Української РСР Д.Я. Грибонос та багато інших. Випускники школи і нині працюють у різних куточках нашої країни, області, району.

Зараз у школі навчається 300 учнів 1-11 класів, є 17 навчальних кабінетів, майстерні, спортивний зал. Навчає учнів педагогічний колектив у складі 35 осіб. З них 32 мають вищу освіту.

Якісний склад педагогічного колективу дуже високий. Зокрема, 4 вчителі – методисти: Софія Іванівна Мущиніна, Валентина Михайлівна Зубкова, Валентина Миколаївна Коченко, Наталя Миколаївна Кудельницька. 9 мають звання «Старший вчитель»: Тетяна Іванівна Даценко, Михайло Петрович Бойко, Тамара Сергіївна Лазорик, Дмитро Петрович Лазорик, Валентина Михайлівна Ющенко, Наталя Валентинівна Шкільник, Тетяна Георгіївна Міхно, Людмила Дмитрівна Білогурова, Софія Федорівна Харланюк. Вищу кваліфікаційну категорію мають 14 осіб, I категорію – 11, 8 – нагороджені значком «Відмінник освіти України»: Софія Іванівна Мущиніна, Людмила Дмитрівна Білогурова, Софія Федорівна Харланюк, Тетяна Георгіївна Міхно, Микола Іванович Сирий, Тамара Сергіївна Лазорик, Валентина Миколаївна Коченко, Дмитро Петрович Лазорик.

Педагогічний колектив школи в процесі своєї діяльності реалізовує проблемну мету в справі навчання і виховання дітей. Достатньо високий рівень навчання учнів підтверджується результатами районних та обласних предметних олімпіад, участю в інтелектуальних змаганнях, МАН, спортивних змаганнях. Так, за останні десятиріччя завдяки наполегливій праці стабільного педагогічного колективу учні школи щорічно є переможцями районних олімпіад майже з усіх предметів. Серед призерів обласних олімпіад – В. Бабій (правознавство), О. Матієнко (історія), О. Ободовський (історія, правознавство,

географія), О. Кімаченко (географія), Т. Лазорик (II місце в обласній олімпіаді та III місце у Всеукраїнській олімпіаді з географії), Н. Швець (хімія), О. Поперечна (II місце в обласному конкурсі – захисті творчих робіт МАН та III місце у Всеукраїнському конкурсі), С. Дьячук (I місце з української мови та літератури, учасник республіканської олімпіади).

Особливо обдарованими, талановитими у художньо-естетичному плані є випускники та учні школи Сергій Янченко (II місце в обласному конкурсі дитячих малюнків «Людина і ліс», 2006 р.), Віктор Прищак (I місце в обласному конкурсі «Конвенції очима дітей», номінація: плакат, 2007р.), Віолетта Лешков'ят (I місце в обласному конкурсі малюнків «Прибережні смуги Тилігульського лиману», 2006 р.).

Протягом 7 років в школі діє шкільне лісництво. Екологічна бригада посідає призові місця у районних конкурсах. Систематично проводиться пошуково-дослідницька робота.

За роки свого існування із золотою медаллю закінчили школу 83 випускники, із срібною медаллю 32 випускники. В школі працюють вчителями 9 осіб – випускники школи: Тамара Сергіївна Лазорик – вчителька математики; Людмила Дмитрівна Білогурова – вчителька фізики; Наталя Валентинівна Школьник – вчителька початкових класів; Наталя Миколаївна Котик – вчителька географії; Світлана Миколаївна Дьячук – вихователь ГПД; Ганна Олегівна Онишко – вихователь ГПД; Юлія Станіславівна Магола – вчителька інформатики; Валентина Михайлівна Зубкова – вчителька української мови та літератури; Вікторія Володимирівна Матвійчак – вчителька фізики.

Березівська загальноосвітня школа I-III ступенів № 2

Школа розташована в центрі м. Березівки. За час свого існування зробила певний вклад у суспільне та культурне життя Березівщини. Має свій особливий педагогічний почерк, давні традиції і тільки їй притаманне освітянське обличчя.

Ще з довоєнних часів вона почала працювати як семирічка в пристосованій будівлі. У повоєнний період відновила робо-

ту школи директор В.Л. Цицула. Продовжили її справу директори М.С. Гимельфарб, Д.М. Давиденко.

З 1952 року школа одержала статус загальноосвітньої середньої школи. Ініціатором цього став директор В.Д. Петленко. З 1965 року школа перейшла на навчання російською мовою. Весь час школа росла і міцніла, і за кількістю учнів стала найбільшою в районі. У 1974–1975 навчальному році під керівництвом інженера-будівельника, випускника школи, В.М. Соловійова, на чолі з директором школи П.В. Салтановським був зведений новий двохповерховий корпус та спортивний зал.

Школа славиться своїми педагогами-новаторами. У 1948 році вчителю початкових класів Г.І. Білозір присвоєно почесне звання «Заслужений учитель УРСР». У 60-ті роки в школі вчителем біології працювала Клара Марківна Барська. Вона проводила науково-дослідницьку роботу на пришкольній ділянці (території дитсадка № 1). Учні проводили досліди зі схрещення різних рослин: на одному кущі овочів росли помідори, огірки, а гарбуз був у 15-20 кг, на одному дереві дозрівали і груші і сливи. За успіхи в дослідницькій роботі члени гуртка юнатів були учасниками ВДНГ, а Клару Марківну в 1957 році нагородили орденом «Знак Пошани». Після виходу на пенсію К.М. Барської цю роботу продовжила Тамара Йосипівна Коваль. А дослідницька робота змінила напрям на розведення квітів. На ділянці був дивний розарій, де росло більше ніж 200 сортів троянд. У 1958–1959 роках у школі працював перший у Березівці гурток юних любителів кіно, керував ним Вадим Борисович Магазинник. Учні їздили до об'єктопрокату здавати іспит на права кінодемонстратора, а потім у спортзалі школи проводили показ художніх фільмів для учнів школи і мешканців Березівки. Учителі школи створили гарну художню самодіяльність. Керівником хору була Алла Аронівна М'ясникова, танцювальний гурток організувала вчитель української мови та літератури Лариса Іванівна Вороновська. Коли виступали вчителі школи № 2, в залі був аншлаґ.

З 1964 року викладачем фізики до цього часу працює Л.А. Магазинник, досвідчений фахівець, вчитель вищої категорії, має педагогічне звання «Вчитель-методист», нагороджена медаллю «За доблесний труд», була делегатом першого Всесоюзного з'їзду працівників народної освіти у 1988 році.

Із стін школи вийшли біля 3000 випускників у самостійне життя. Її вихованці відрізняються яскравою індивідуальністю, стійким характером, винахідливістю та оптимізмом. І тому із покоління в покоління передається шана та любов до школи. Сучасні учні нашої школи – це шосте покоління її випускників. За час існування середньої школи більше 200 учнів отримали золоті і срібні медалі.

Систематично учні нашої школи беруть активну участь у районних та обласних олімпіадах, у Всеукраїнському фестивалі – конкурсі «Таланти, твої, Україно» та займають призові місця. Школа пишається юними поетами О. Маличенко, О. Козловською, Д. Коноваленко, К. Кравченко, В. Онищук та іншими. У місті Миколаєві живе поетеса, член спілки письменників України, випускниця школи Т. Ліщинська.

Серед випускників школи люди різних професій: інженери, вчителі, лікарі, будівельники, підприємці та інші. Не без підстави школа пишається докторами технічних наук Ю.Й. Бланком, В.П. Сторожевим, А.І. Погореловим; деканом математичного факультету Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського О.П. Светним, проректором Одеського водного інституту, професором О.І. Стальниченком, доктором фізико-математичних наук, завідувачим науково-дослідницької лабораторії Одеського національного університету ім. І.І.Мечниковва Я.І. Лепихом, віце-адміралом морського флоту В.Т. Прусаковим та іншими.

У 2002 році школа урочисто відзначила свій ювілей – 50-річчя з дня присвоєння статусу середньої школи. З ініціативи І.І. Ніточко, голови райдержадміністрації, та безпосереднього керівництва в 2000 році біля школи зведений пам'ятник «Вчительці», яка уособлює кращих учителів міста Березівки та району.

За час існування школи її директорами (крім вищеназваних) були О.І Палений, Є.Д. Давиденко, П.В. Салтановський, Л.С. Козлан, В.І.Пальцева.

Невтомно працювали завучами М.П. Опалінський, Б.М. Курса, І.М. Шехтман, А.Є. Кирик, В.В. Лях, В.Б. Магазинник, Н.С. Лапенюк, нині працює випускниця школи І.Л.Щербина.

Зі всією душею і творчою іскрою в серці віддавались і віддаються школі заступники директора з виховної роботи В.В. Лях, Г.А. Кметь, Н.С. Біднярська, О.В. Павлова.

Школа носить ім'я свого випускника Олександра Кулайця, який загинув при виконанні бойового завдання в Афганістані, проявивши мужність, стійкість і відвагу.

У школі нині працює понад 30 вчителів. Третина з них – її випускники. Натхненно і самовіддано трудяться 10 вчителів з вищою категорією, 7 – із званням «Старший вчитель» 2 вчителі-методисти, 3 – відмінники освіти.

З 1986 року школу очолює В.Ф. Шимко – вчитель вищої категорії, має звання «Старший вчитель», нагороджений знаками «Відмінник освіти України», «Василь Сухомлинський». З 2006 року він депутат Березівської районної ради.

Березівська загальноосвітня школа I-III ступенів № 3

Засновано школу № 3 в 20-ті роки, в період проведення більшовиками політики коренізації, що давало право національним меншинам відкривати школи з національною мовою навчання. Цим скористалися євреї, що становили велику частку населення міста Березівка, і заснували єврейську школу. Це була початкова єврейська школа по вулиці Пушкінській.

Після Великої Вітчизняної війни в приміщенні колишньої єврейської школи було відкрито українську семирічку. У 1957 році вона випустила перших випускників із середньою освітою.

Першим директором Березівської середньої школи № 3 був Іван Петрович Лутов. Його наступники: Василь Тимофійович Ткаченко, Іван Олексійович Стеценко, Валентин Максимо-

вич Бабенко, Петро Васильович Салтановський та нинішній директор школи – Наталя Вікторівна Шевченко.

У 1966 році школа перейшла в нове приміщення по вулиці Карла Маркса, 5, де знаходиться і донині. Це триповерхова будівля зі світлими просторими класними кімнатами, актовою та спортивною залами, майстернями та спортивним майданчиком. Працюють хімічний, біологічний, історичний, фізичний кабінети, кабінет інформатики, бібліотека, музей.

При школі діють буфет та їдальня.

На сьогодні в школі нараховується 670 учнів, працюють 53 вчителі, з яких 11 – відмінники освіти України, 5 – вчителі-методисти, 11 – старші вчителі, 20 – вчителі вищої категорії. 17 вчителів школи – це колишні її випускники.

Учні школи неодноразово ставали призерами районних олімпіад, конференцій Малої академії наук України, спортивних змагань та конкурсів художньої самодіяльності.

Школа славиться своїми випускниками – видатними людьми і передовиками виробництва. Ось деякі з них: Сергій Вікторович Дмитрієв – викладач Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова; Анатолій Іванович Кормич – професор Одеського екологічного університету; Володимир Степанович Іваній – ректор Сумського педагогічного університету; Юрій Пересунько – редактор газети «Спортивні новини», директор Європейського прес-клубу; Світлана Грабова та Надія Колесніченко – артистки України; Зінаїда Михайлівна Гришко – голова КСП «Маяк», Герой України; Лариса Григорівна Бурчо (Ягодзинська) – редактор газети «Вечерняя Одесса», заслужений журналіст України; Юрій Вікторович Желіховський – міський голова м. Березівки. І це далеко неповний перелік випускників школи, які є її гордістю.

У 1999 році школу було перейменовано у загальноосвітню школу I-III ступенів №3. Колектив школи дбає про її престиж та майбутнє.

Школа пишається своїми призерами районних олімпіад. У минулому році їх було 44. Учень 10 класу Костянтин Кулінич в 2004 році став призером трьох обласних олімпіад.

У школі впродовж трьох років працюють курси по підготовці до вступу в Академію холоду м.Одеси та відкрито підготовчі курси в 2004 році до Міжнародного університету розвитку людини «Україна» — Миколаївська філія.

Школа працює за профільним навчанням. Учні 10 та 11 класів навчаються в гуманітарних та природничо-математичних класах.

У школі є гуртки: вокальні, танцювальні, образотворчого мистецтва, працюють різні спортивні секції. Спортсмени школи в минулому навчальному році посіли 1 місце в загальній першості серед шкіл району.

У школі є сучасний комп'ютерний кабінет, де учні, починаючи з 5-го класу, оволодівають комп'ютерною грамотою.

Педколектив ставить за мету перетворити школу в навчальний заклад нового типу та боротися за отримання статусу гімназії.

Вчителі, яких нагороджено медаллю «За доблесний труд»: Лілія Михайлівна Янченко, Ліна Володимирівна Тетенко, Людмила Йосипівна Данилова.

Вчителі, яких нагороджено знаком «Відмінник освіти України»: Наталя Вікторівна Шевченко, Тетяна Вікторівна Вольф, Лілія Оттівна Лупанова, Зоя Леонідівна Безуглова, Ніна Степанівна Головченко, Галина Степанівна Кулікова, Микола Іванович Захарченко, Людмила Георгіївна Захарченко, Катерина Миколаївна Полещук, Любов Прокопівна Боцуляк.

Вчителі, яких нагороджено грамотою Міністерства освіти України: Емілія Адольфівна Андерш, Олександра Іванівна Ліннікова, Іван Іванович Білоус, Віра Іллівна Осадча, Анатолій Степанович Корнєв, Тамара Юріївна Кох, Людмила Йосипівна Данилова, Петро Васильович Салтановський, Людмила Георгіївна Захарченко, Любов Прокопівна Боцуляк, Лілія Михайлівна Янченко, Катерина Михайлівна Полещук, Микола Іванович Захарченко, Наталя Вікторівна Шевченко, Наталя Анатоліївна Парасюк, Людмила Максимівна Грушко, Марія Никифоровна Колесніченко, Олена Миколаївна Прокопенко.

Вчителі, які мають звання «Вчитель – методист»: Людмила Йосипівна Данилова, Тетяна Григорівна Савіна, Валентина Володимирівна Орищук, Любов Прокопівна Боцуляк, Лілія Оттівна Лупанова, Катерина Михайлівна Полещук.

Вчителі, які мають звання «Старший вчитель»: Петро Васильович Салтановський, Наталя Вікторівна Шевченко, Тетяна Вікторівна Вольф, Микола Іванович Захарченко, Зоя Леонідівна Безуглова, Ніна Степанівна Головченко, Галина Василівна Лапєєва, Любов Мефодіївна Подопригора, Жанна Семенівна Корен, Наталя Анатоліївна Парасюк, Анатолій Олександрович Вертій.

Виноградненська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів

Село Виноградне засноване німцями – переселенцями у 1809 році. Його перша назва – Вормс, але пізніше, коли тут з'явилися українці, вони називали його трохи інакше, на свій лад – Вормусове.

Переселенці з Німеччини добре розуміли, що задля збереження етнічної самобутності наріжним каменем у фундаменті розбудови їхніх колоній має бути школа. Оскільки царський уряд у справі освіти надавав їм повну свободу, то з будівництвом шкіл затримок не виникало. Зводились вони здебільшого на кошти громад, точніше общин на релігійних засадах. Прекрасна архітектура збудованих переселенцями закладів освіти свідчить про самосвідомість і досить високий рівень культури та заможність колоністів. Неграмотних серед них взагалі не було. Тож діти їхні після переселення прогалин в освіті майже не мали.

Викладання в школах колоній здійснювалось виключно німецькою мовою аж до 1891 року. Крім шкіл початкового рівня, виникала необхідність у створенні закладів більш високих ступенів. Це були так звані центральні школи, які готували вчителів, сільських писарчуків, комерсантів. Особлива увага приділялася вивченню рідної мови та літератури, а також російської мови, оскільки вона використовувалася в офіційних державних закладах. Центральні школи готували

також учителів релігії, які мали право замінити священика у здійсненні ритуалів і навіть богослужінь. Пастор опікувався 5-12 громадами. Щодо центральних шкіл, то слід зазначити, що українські та російські діти також там навчалися.

У селі німецька школа існувала до 1943 року. За свідченнями доктора Карла Штумппа, перед відступом окупанти вивезли всіх колоністів до Польщі. На два роки, тобто до кінця війни, село, в якому до цього проживало понад дві тисячі колоністів, стало мертвим. Одразу ж після війни сюди переселяються мешканці із Західної України, згодом – із багатьох куточків колишнього Радянського Союзу. Після смерті Й.В. Сталіна до села прибувають і деякі німецькі родини, які вже з Польщі Сталіним були депортовані до Сибіру. Оскільки переважна більшість дітей у Виноградному були українцями, то й школа стала україномовною.

Нелегким були роки повоєнної відбудови. Хочеться назвати безмірно відданих своїй справі людей, які чесно виконували свій учительський обов'язок, сумлінно справлялися з директорськими повноваженнями. З 1949 по 2008 роки Виноградненську школу очолювали: Микола Наумович Гармаш (1949-1955 рр.), Марія Христофорівна Пурін (1955-1958 рр.), Сидір Федорович Пасічник (1958-1960 рр.), Іван Іванович Цапкаленко (1960-1963 рр.), Петро Давидович Юрко (1963-1964 рр.), Костецький (1964-1965 рр.), Іван Іванович Цапкалено (1965-1967 рр.), Василь Гаврилович Зозуля (1967-1969 рр.), Любов Павлівна Якімова (1969-1970 рр.), Анатолій Миколайович Латій (1970-1985 рр.), Анатолій Олексійович Городецький (1985-2008 рр.).

У серпні 1973 року Виноградненську восьмирічну було реорганізовано у середню школу. 1 вересня 1974 року близько 450 учнів сіл Виноградне та Садове сіли за парти в новому приміщенні школи, яке відкривали директор місцевого радгоспу Федір Павлович Бабенко, завідувач райвідділу освіти Леонід Іванович Фурсенко, директор школи Анатолій Миколайович Латій. За проектом нова школа розрахована на 590 учнівських місць, має 16 класів – кабінетів, дві майстерні, бібліотеку, їдальню, актовий та спортивний зали, ігрову

кімнату, необхідні методичні та навчальні засоби. Маємо також літній спортивний майданчик, тир, а ще нашою гордістю є квіткові клумби, фруктовий сад та упорядковане подвір'я, на якому ростуть ялинки, туї, смереки, каштани, клени, липи, ясени, верби, берізки та багато різноманітних куштів. А ось учнів у поточному навчальному році ледь нараховуємо... 130.

З часу відкриття нової школи і до 1985 року її незмінним директором був А.М. Латій, котрого потім призначили завідувачем райвідділу освіти. При ньому створився чудовий педагогічний колектив: І.І. Цапкаленко, М.П. Маліновська-Ганіч, М.С. Пірожок, М.С. Лесечко-Селіванова, В.С. Панькова-Федорова, Л.І. Філоненко-Осадчук, В.П. Олейнікова-Бик, В.Д. Біденко-Костеренко, В.І. Чернобай, Г.О. Чернобай, Н.С. Іваній, А.Г. Сосновська, А.І. Тимаревська, Н.С. Спінчевська, В.І. Пихтіна, А.І. Філіпова, А.Ф. Філіпова, І.Ю. Сабтяк, О.А. Якимчук, В.М. Ковалець, Т.А. Каймакова, Т.В. Крикотнюк, В.В. Крикотнюк, Т.Н. Крамар-Кожухарь, Г.П. Гашенко та багато інших.

Справу свого попередника у важкі роки «перебудови» та становлення незалежної держави (з 1985 року і до виходу на пенсію у 2008 році) продовжував Анатолій Олексійович Городецький.

У лютому 2008 року школу очолила Ілона Миколаївна Кормілецька-Шевченко. Її заступники А.М. Городецька та В.Д. Мірошніченко працюють у школі з дня її відкриття, мають звання «Старший вчитель», вищу кваліфікаційну категорію, нагороджені значком «Відмінник освіти України». Крім них продовжують працювати вчитель вищої категорії, «Старший вчитель» М.С. Селіванов, вчитель-методист, ветеран праці Б.П. Кардаш, ветеран праці, вчитель вищої категорії М.І. Данилова та інші.

Технічний стан будівлі у задовільному стані. Щороку проводиться поточний ремонт навчальних кабінетів, класних кімнат, технічних приміщень, коридорів; здійснюється художнє оформлення рекреацій, класних кімнат державною символікою, наочними посібниками і навчальними матеріалами; проводиться упорядкування території школи

та пришкільної ділянки; поповнюється бібліотечний фонд; оформляються кабінети.

Незважаючи на те, що швидкими темпами зменшується дітонародження, збільшується відтік молоді і село вмирає, школа має певні досягнення у навчально-виховній роботі завдяки професійності і досвіду педагогічних працівників та рівню викладання ними навчальних дисциплін. З 1949 по 2008 рік школу закінчили й отримали документи про освіту 2298 учнів. З них за 34 роки функціонування середньої школи 570 учнів отримали атестат про повну середню освіту. 15 учнів за високі досягнення у навчанні нагороджені золотою і срібною медалями, а саме: золоті медалі отримали Таранущенко Володимир, Селіванова Алла, Дробот Андрій, Латій Оксана, Нікончук Володимир, Городецький Євген, Чабан Олеся, Балабко Ольга, Гончаренко Юлія, Насіловський Олексій, Грецька Марія, Коваль Світлана; срібні – Чернишова Оксана, Онишко Олеся, Косенко Інна, Пузько Альона. Гордістю школи і села є випускник нашої школи Анатолій Іванович Дуда, який володіє чудовим діамантовим голосом і по праву носить високе звання заслуженого артиста України, є солістом Одеської філармонії і викладачем музичної академії.

Навчально-виховний процес нині забезпечують 20 вчителів. З них 16 мають вищу освіту, 3 – спеціальну, 1 – загальну; 1 вчитель – кваліфікаційну категорію «вчитель-методист», 6 – вищу категорію, 4 – I категорію, 1 – II категорію, решта – спеціалісти. Більше 40 років працюють у школі Кардаш Б.П., Селіванова М.С., 36 років – Данилова М.І., 34 роки – Городецька А.М., 33 роки – Пазюк Г.П., Мірошниченко В.Д.

Колектив творчий, працездатний. Середній вік – 32 роки.

Вікторівська загальноосвітня школа I-II ступенів

Вікторівська загальноосвітня школа I-II ступенів дала путівку в життя багатьом випускникам. Працювала й працює в школі велика педагогічна сім'я, старші наставники, люди, які роками віддавали і віддають дітям розум, серце, душу і здоров'я.

Старожили згадують, що на початку ХХ сторіччя у селі Вікторівка була церковно-приходська школа. Грамоти і лічби дітей навчав дяк Рудницький О.П. Школа знаходилась в центрі села у гарному приміщенні.

Під час подій громадянської війни школа в селі не працювала.

З 1923 в селі була відновлена школа, діти почали ходити до навчального закладу, одержували початкову освіту (школа була трирічна). Директором і вчителем школи був Градовський Петро Іванович. Один вчитель навчав три класи. Грамотних людей було мало. Після закінчення трьох класів йшли працювати.

У 1933 році трирічна школа стала чотирирічною. У 1936 році до будинку чотирирічної школи приєднали ще 1 корпус (будинок сільклубу), який знаходився через дорогу. Школа стала семирічною.

Очолив семирічну школу Безродний Петро Никифорович, який приїхав у Вікторівку за направленням. Працював директором школи до війни. Українську мову і літературу викладала Маркіна Галина Пилипівна, математику – Трубніков Леонід Ісакович, російську мову і літературу – Трубнікова Ганна Іванівна.

Під час Великої Вітчизняної війни Петро Никифорович воював у партизанському загоні і загинув.

У роки війни село було під румунською окупацією. У 1941 році школа не працювала. З 1942 року навчання в школі відновили. Директором був Кирлян Микола Іванович, вчителі: Сергієв Микола Трофимович, Сергієва Ганна Іванівна.

У повоєнні роки школа розмістилася у трьох корпусах. Зошитів і підручників для дітей не було. Книжки розшукували у тих, хто вчився до війни. Школу очолив Стоянов Борис Костянтинович, який у школі викладав ще й математику. За направленням після закінчення інституту приїхали молоді вчителі: початкових класів – Завгородня Лідія Ємельянівна, Левіна Надія Юріївна, вчителі української мови і літератури – Мущиніна Васса Семенівна, Синенко Віра Миколаївна, вчителі російської мови і літератури – Грушко Микола Ми-

колайович (учасник Великої вітчизняної війни), Козіна Ганна Олексіївна, хімії і біології – Гнідо Надія Миколаївна.

Грушко Микола Максимович, Мущиніна Васса Семенівна, Синенко Віра Миколаївна пропрацювали в нашій школі весь трудовий вік, майже сорок років. Багато поколінь навчили і виховали вони, багато учнів з вдячністю згадують про них.

Відомості про школу довоєнних часів зібрано зі слів старожилів, зокрема Литвиненко Раїси Олександрівни.

Директорами школи після війни були: із 1945 по 1951 – Мущиніна Васса Семенівна; із 1951 по 1952 – Стоянов Борис Костянтинович; із 1952 по 1956 – Кімаченко Микола Маркович; із 1956 по 1960 – Царгородський Іван Михайлович; із 1960 по 1961 – Гладун Антон Макарович; із 1961 по 1969 – Лебідь Леонід Лукич; із 1969 по 1980 – Грушко Микола Максимович; із 1980 по 2000 – Горпинюк Марія Станіславівна; із 2000 року – Поліщук Надія Миколаївна.

Середвчителів Вікторівської школи є багато її випускників: Бреза Олена Павлівна, Ткаченко Катерина Петрівна, Решетинська Ірина Михайлівна, Решетинський Олександр Степанович, Байда Надія Анатоліївна, Іщенко Борис Григорович, Іщенко Сергій Михайлович, Іщенко Олена Андріївна, Литвиненко Володимир Олексійович, Волинська Ірина Василівна, Плющ Інна Олександрівна, Геращенко Лариса Олександрівна

Випускники школи, які працюють сьогодні в школі: Шевченко Тетяна Іванівна, Поліщук Надія Миколаївна, Володько Віта Миколаївна, Громадченко Наталія Олександрівна, Ковтун Олександр Петрович, Плющ Ніна Сергіївна, Кружкова Катерина Анатоліївна, Капустян Діна Костянтинівна – продовжує учительську династію, яку започаткувала мама, Ткаченко Катерина Петрівна.

Гордістю школи є Герой Радянського Союзу часів Великої Вітчизняної війни Гнідо Петро Андрійович.

Воїни-афганці: Ткаченко Петро, Яртем Микола, Романенко Григорій.

Серед випускників є дуже багато просто добрих людей і гарних спеціалістів у своїй справі: Інженер-атомник Гладке-

вич Олександр, переможець обласного конкурсу «Фармацевт року» Романенко Лариса, кращі хлібороби району Кагаліченко Володимир та Чулін Микола.

Сорок років працювала техпрацівником школи Плющ Віра Володимирівна.

Учителі із покоління в покоління розповідають про капітана далекого плавання Марченка Олександра Костянтиновича, який, щоразу, повертаючись із далеких країн, приїжджав до вчительки Мушчиніної Васси Семенівни обов'язково із квітами та словами вдячності.

Школу закінчило багато випускників-відмінників: 1970 рік – Чуліна Тетяна; 1979 рік – Гладкевич Олександр; 1987 рік – Ткаченко Діна, Плющ Віра, Гладкевич Наталія; 1988 рік – Возна Наталія, Марєєв Роман; 1989 рік – Ковтун Олександр; 1990 рік – Марєєв Ігор, Волчаніца Олена, Кириченко Ірина, Плющ Ольга; 1991 рік – Бабичев Віктор, Ковтун Галина; 1992 рік – Михайлова Наталія, Плющ Галина, Поліщук Наталія; 1993 рік – Апаріна Наталія, Кириченко Тетяна, Панченко Володимир; 1994 рік – Плющ Наталія; 1996 рік – Плющ Галина, Потоцька Алла; 2001 рік – Матвійчик Вікторія, Поліщук Людмила, Яхутіна Вікторія; 2002 рік – Волинська Анна, Решетинська Ольга; 2004 рік – Щупакова Марина; 2005 рік – Бондаренко Світлана, Онищенко Арина; 2006 рік – Бреза Павло, Волинська Вікторія, Колуніна Ірина.

Вікторівська школа завжди була доброю кузнею керівних кадрів. Так, зараз працюють на керівних посадах наші колишні вчителі: Федюкіна Тетяна Іванівна – директор Червоноармійської школи; Михайлова Ірина Михайлівна – директор Балайчуцької школи; Гаврилюк Ольга Федорівна – головний спеціаліст відділу освіти.

Гуляївська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів

У 1938 році в центрі села Гуляївка на головній вулиці, що звивисто пробігає селом, завершили будівництво невеликої, але такої очікуваної, бажаної школи. У ній було тоді всього чотири класних приміщення, коридор і маленькі сіни при ньо-

му, щоб не заходити просто знадвору і не вихолоджувати його взимку. Це приміщення найпершої старої шкільної будівлі збереглося, і є складовою частиною нині діючої школи, яка виросла, добудовуючись до цього старого приміщення.

Пережила школа важкі воєнні роки, часи німецько-румунської окупації, коли шкільні класи пристосовували під кабінети комендатури окупаційних властей, коли спалене було шкільне майно – парти, дошки, підручники горіли взимку замість дров, обігриваючи приміщення. Але вже навесні 1944 р. в школі знову навчаються учні. Серед імен найперших керівників школи – Чеботарьов Іван Іванович (21.04–31.12.1944 р.), Хвостунова (02.01–28.09.1945 р.), Тарасенко Ф.С. (29.09.1945), Сіянка П.Л. (01.09.1946 р.), Сухий Володимир Семенович (01.09.1946–01.09.1953 рр.), Пересунько Михайло Михайлович (10.01–15.08.1953 р.). Молодими ще вчителями тоді вже працювали Софія Тимофіївна Лазарева (Юрченко), Надія Миколаївна Поштаренко, Марія Кирилівна Панасюк, які згодом стали наставниками молодих вчителів, гордістю школи, які віддали їй все своє життя. Пам'ятають і сувору та справедливу Надію Юрівну Левіну, вчительку молодших класів Сахарівської початкової школи.

У 1953 році до с.Гуляївка приїхала з села Софіївка Миколаївського району Миколаївської області сім'я Царгородських. Іван Михайлович став директором школи, викладав історію, Людмила Іллінічна – німецьку мову і образотворче мистецтво. Царгородський І.М. директором був з 15.08.1953 по 15.08.1956 рр. Його змінила Бабенко Людмила Федорівна (до 27.08.1960 р.).

У 1955–1956 роках вперше добудовується приміщення старої школи. (До цього на території шкільного подвір'я збудовані погріб, майстерня, нова невелика будівля, де навчалися старші класи – теперішні майстерні). З'явилися ще шість класних приміщень (тепер це кабінети української і зарубіжної літератури, історичний, математичний, фізичний), учительська, бібліотека, спортзал, до сіней добудовано приміщення, тепер тут музична кімната. Збільшилася кількість учнів. У 1959 р. зі стін школи вийшов перший ви-

пуск десятирічок, 19 учнів: Просенюк Валентина, Тимошенко В., Петруня Г., Безродній М. та ін. На наступний рік – 17 випускників, серед них Мірошник Павло Михайлович – майстер на всі руки, до якого і сьогодні люди йдуть по допомогу.

Директором школи з 27.08.1960 по 31.12.1962 рр. була Воловик Вікторія Іванівна. Працюють вчителями Синякови Григорій Михайлович та Клара Ісаківна, обоє – ветерани Великої Вітчизняної війни, викладають математику, фізику, німецьку мову. Поперемінно були і керівниками школи – Григорій Михайлович з 01.01.1963 по 25.02.1964 р., Клара Ісаківна з 25.02 по 15.08.1964 р. Потім до 31.12.1967 Бадко Іван Борисович. До учительського колективу в цей час входили Тульчинська К.В., Чистякова Л.Д., Куріцина К.І., Тодоров М.Д., Шевченко А.Ф. і І.Д. У 1967-1968 роках школа знову стає восьмирічною, але продовжує функціонувати.

У цей час з Вікторівки повертаються Царгородські, Іван Михайлович знову стає директором школи (з 01.01.1967 по 31.12.1974 рр.). Людмила Іллінічна згадує, що йому, як директору школи, могли побудувати будинок, але він відмовився і натомість збудували шкільну їдальню (вона функціонує за призначенням донині). У школі працювали чотири прибиральниці, вони ж топили печі вугіллям, яке носили відрами з комори за дві вулиці від школи. Учні було в класах тоді багато: в 6 кл. – 33 учні, в 7 кл. – 23, у 8 кл. – 19, в 5 кл. – 32 учні. І учителів працювало більше 20: крім названих – Козенко Є.Д., Кодимська Н.Н., Максимова Л.І., Клуник Л.В. Панченко Інна Іванівна вчила тоді маленьких учнів у класі-комплекті з другого, третього і четвертого класів. Азержан Любов Яківна була старшою піонервожатою, Юрченко Ольга Федорівна почала свою трудову діяльність як учителька молодших класів, також мала клас-комплект з 7 учнів другого і 4 учнів четвертого класів.

За час повторного керування школою Синякович Григорієм Михайловичем (01.01.1975–31.12.1983 рр.) у 1978 р. вона вдруге добудовувалася: з'явилося нове крило – хімічний і географічний (тепер комп'ютерний) кабінети, лаборантська,

кабінет директора. Запровадилася в школі кабінетна система, що полегшило працю і учителів, і учнів. Григорій Михайлович перейшов у свій персональний кабінет, до чого він довго не міг звикнути, всі свої керівні справи вирішував за столом в учительській, серед інших учителів. Людина невгамовної вдачі, він умів запалити ідеями і дітей, і вчительський колектив. Організував школярів виготовляти власноруч фігурні плити для огороження шкільної території і тепер цей вибілений мур з плит і мереживних секцій прикрашає не тільки територію школи від магазину до провулка з напівзруйнованою будівлею колишньої школи для молодших класів, а й сільську центральну вулицю. Дружина Синяковича Клара Ісаківна була відмінником народної освіти.

Багато достойних вчителів працювало поряд з ними: Супрун Валентина Володимирівна, Шрейнер Кость Арнольдівич, Зюльцле Олександр Вікторович, Семенов Микола Миколайович, Зюльцле Раїса Петрівна та ін.

Прийшли нові вчителі – Марта Миколаївна Гамор (Басова), Караманіц (Гур'янова) Ольга Федорівна, Івченко (Іванова) Олена Григорівна, Івашов Сергій Миколайович.

У 1984 р. школу очолив Зюльцле Олександр Вікторович (01.01.1984-01.07.1988 рр.). Його змінила Головченко Віра Андріївна (01.09.1988-01.09.1989 рр.), потім Цуркан Олександр Сергійович (15.08.1989-15.08.1993 рр.), Басова Марта Миколаївна (01.09.1993-01.08.2002 рр.) Кожний з них віддавав справі виховання своє вміння, серце і душу.

З 01.09.2002 р. керівником школи стала Петруня Валентина Семенівна. Багато зусиль доклала вона, щоб газифікувати школу: зараз учням тепло і затишно в класах. Укомплектовано комп'ютерний клас, обклеєно шпалерою кабінети (силами батьків).

З 1993 по 2004 рр. зі школи вийшли 17 золотих медалістів і 3 срібних. Працюють в школі її випускники: Мірошник Валентина Яківна, Грицун Надія Іванівна, Касьяненко Олена Володимирівна, Голубова Тетяна Іванівна (завуч школи), Іскра Наталія Пилипівна, Кузьменко Світлана Володимирівна, Капустян Олена Юріївна. Швидко влились у наш колектив і за-

воювали повагу Саранчуки Микола Ваисльович і Антоніна Вікторівна, Сич Анатолій Володимирович.

Серед тих, хто закінчив нашу школу – Капустян Тетяна Петрівна (голова Гуляївської ради), Хрипун Лариса Іванівна (секретар), Сокотун Любов Євгенівна, Тимошенко Наталія Володимирівна, Яковлев Станіслав Петрович, Берило Олена Володимирівна, Кузьменко Тетяна Іванівна та інші.

Наші медалісти: Басова Олеся Борисівна, Максимлюк Людмила Анатоліївна. Денисюк Ольга Олександрівна, Денисенко Світлана Анатоліївна, Коваленя Ірина Валентинівна, Шепеляєва Олена Миколаївна, Грановська Валентина Анатоліївна, Іванова Ірина Олександрівна, Гур'янова Тамара Юріївна, Кузьменко Олена Вікторівна – срібна, Гальджа Яна Миколаївна, Денисенко Анна Анатоліївна, Мірошник Тетяна Олександрівна, Помаз Анна Сергіївна, Серова Наталія Олегівна, Чижик Софія Степанівна, Петров В'ячеслав Дмитрович, Головченко Наталія Петрівна, Фурман Альбіна Анатоліївна, Волкова Оксана Миколаївна.

Демидівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів

(Демидове – село з російськомовним населенням. Текст подано мовою оригіналу.)

Село Демидово було основано в 1822 году Николаем Никитичем Демидовым.

подавляющее большинство населения села Демидово при крепостном праве было неграмотно. Об этом красноречиво свидетельствует тот факт, что прошение о выкупе на волю в 1836 году подписали: «Ермол Дмитриев, Иван Петров, а за прочих, незнающих грамоте, по их прошению руку приложил крестьянин Артем Байков (ф.1267, оп.11, № 395, лл.46-47)».

Правда, Н.Н.Демидов стремился повысить грамотность крестьян, для этого в 1827 году была открыта начальная школа, очевидно, церковно-приходская школа грамоты.

После реформы 1861 года в Демидово, как в волостном центре, функционировали две начальные школы: церковно-

приходская и земская. Церковно-приходская размещалась в усадьбе попа, в землянке, а земская – в старых зданиях ныне действующей школы.

По рассказам старожилов, во второй половине XIX столетия в Демидово функционировали две начальные школы с количеством учащихся 120 человек.

В «Списке населенных мест Херсонской губернии и статистические данные о каждом поселении (Херсон. 1866 г., стр.351-352)» в Демидово указана школа с количеством учащихся 82, в том числе: мальчиков – 63, девочек – 19.

В конце 90-х годов XIX столетия на средства Тираспольского уездного земства было построено новое здание для земской начальной школы (I-IV гр.), а на средства Херсонской епархии была построена Демидовская второклассная церковная учительская школа с образцовой начальной церковно-приходской школой при ней.

Занятие во вновь построенных школах начались: в земской начальной школе 1 сентября 1898 года, а во второклассной учительской церковной школе 1 сентября 1895 года.

В 1907 г. открыты занятия в отдельно построенной церковно-приходской школе для девочек.

В земской начальной школе было два учителя, учащихся – 100-120 человек (совместное обучение мальчиков и девочек).

В церковно-приходской школе для мальчиков обучалось 70 человек – один учитель, девочек 30-40 человек – одна учительница.

Во второклассной церковно-учительской школе было 3 класса (80-90 человек). В этой школе обучались дети, окончившие начальную школу и выдержавшие вступительный экзамен. Большинство из них были приезжие из сел и деревень Тираспольского, Ананьевского и других уездов Херсонской губернии, детей же с Демидово и Яковлевки было мало, не более 2-5 человек в каждом классе. Приезжие учащиеся второклассной гимназии жили при школе в интернате, за это платили деньгами. В школе работали 5 учителей: математики, физики, русского языка, словесности, истории, географии,

пения и музыки. Кроме указанных предметов на остальных дополнительных уроках изучалось сельское хозяйство (растениеводство, пчеловодство, садоводство), а также проводились практические занятия по переплетному делу.

Окончившие второклассную школу держали дополнительный экзамен и получали звание учителя начальной школы.

Последний выпуск из второклассной школы состоялся в 1918 году, таким образом за 19 лет школа выпустила более 300 учителей начальной школы, в том числе жителей с. Демидово – 25 человек.

В 1918-1919 учебном году второклассная школа была реорганизована в высшее начальное училище, а в 1920 году – в единую трудовую школу с семилетним обучением.

Отдел народного образования Демидовского волостного исполкома оказывал всевозможную помощь работникам школ. В 1920 году были открыты начальные школы в деревне Яковлевка, на хуторах Галупово и Лукашевка.

В январе 1924 года постановлением Демидовского волостного исполкома школе присвоено имя В.И. Ульянова (Ленина). В 1930 году школа получила название – школа колхозной молодежи. В 1933 году школа стала неполной средней школой, а в 1938 году – средней школой.

Первый выпуск учащихся, окончивших среднюю школу, состоялся в июне 1941 года. 31 ученик получил аттестат о среднем образовании.

Война 1941-1945 гг. и временная оккупация села немецко-румынскими захватчиками прервала нормальные занятия в школе. Основное здание средней школы было разрушено (сгорело), а занятия проводились в помещении бывшей земской начальной школе.

После изгнания немецко-румынских захватчиков школа приступила к нормальной работе. В 1946-1947 гг. школа была полностью укомплектована кадрами, возвратившимися по демобилизации учителями.

В 1948 году завучу школы Кузьмину Михаилу Павловичу присвоено звание «Заслуженный учитель Украинской ССР»,

в 1954 году он был награжден орденом Ленина (10.12.1954 г. № 693919).

В 1956 году в школе введено производственное обучение. Учащиеся 1X-X классов изучали: полеводство, животноводство и механизацию сельского хозяйства. По окончании школы, кроме аттестата, выдавалось свидетельство по специальности – работник сельского хозяйства широкого профиля.

В 1961 году школа стала одиннадцатилетней. В 1963-1964 учебных годах объединили Яковлевскую восьмилетнюю школу с Демидовской средней школой.

В 1964-1965 году получают аттестаты о среднем образовании 10 и 11 классы. В 1970 году 23 сентября сдано в эксплуатацию новое здание Демидовской средней школы на 12 классных комнат, спортзал размером 18 на 9 м и столовую.

В настоящее время занятия проводятся в Демидовской общеобразовательной школе I-III ступеней.

Директора Демидовской школы: Теребенин Иван Петрович (1919-1929 гг.), Кузьмин Михаил Павлович (1929-1932 гг.), Федоров (1932-1935 гг.), Крючков Сергей Григорьевич (1935-1939 гг.), Байков Андрей Филлипович (1939-1941 гг.), Покотилловская Антонина Йосиповна (1944-1954 гг.), Кузьмин Михаил Павлович (1954-1958 гг.), Сырникова Софья Григорьевна (1958-1965 гг.), Проскуров Петр Владимирович (1965-1978 гг.), Матвеева Лидия Васильевна (1978-1986 гг.), Лесогорская Екатерина Дмитриевна (1986-1994 гг.), Красноперова Светлана Ивановна (с 1994 г. и по настоящее время).

В 1980 г. в школе создан краеведческий музей, который стал стержнем всей воспитательной работы школы. Этому событию предшествовала огромная кропотливая поисково-краеведческая работа следопытов группы «Поиск» под руководством Матвеевой Л.В. и Матвеева В.В.

Группа «Поиск» работала по направлениям:

1. Гордость школы – ее выпускники. Слава – в делах выпускников.
2. Помни их имена!
3. Они сражались за Родину.

4. Фронт и тыл – единый боевой лагерь.
5. За спортивную честь школы.

По этой же тематике созданы отделы музея.

Установлено, что за последние 70 лет существования школы получили среднее образование более 1000 учащихся.

Гордость школы – ее золотые и серебряные медалисты: 1974 г. – Журавицкая Надежда Петровна – золотая медаль; 1991 г. – Таньчук Елена Витальевна – серебряная медаль; 1996 г. – Дементьева Ольга Александровна – золотая медаль; 1999 г. – Бойчук Татьяна Александровна – серебряная медаль; Красноперова Наталья Владимировна – серебряная медаль; Николенко Татьяна Александровна – серебряная медаль; 2000 г. – Бойчук Елена Александровна – серебряная медаль; Дмитриева Елена Валерьевна – золотая медаль; Лесогорский Андрей Викторович – серебряная медаль; 2001 г. – Васильева Анна Николаевна – золотая медаль; Гудыменко Артем Александрович – серебряная медаль; 2003 г. – Красноперов Игорь Владимирович – золотая медаль; 2004 г. – Ганган Владимир Константинович – серебряная медаль; Антонова Алла Павловна – золотая медаль; Дубинин Сергей Владимирович – серебряная медаль; Майданюк Юлия Вячеславовна – серебряная медаль; 2005 г. – Сорока Виктория Николаевна – золотая медаль; 2006 г. – Васильева Елена Николаевна – золотая медаль; Евдокимов Игорь Александрович – золотая медаль; Купченко Валентина Петровна – золотая медаль; Лавренюк Ирина Валериевна – золотая медаль; Чернова Елена Юрьевна – золотая медаль.

Честь школы в разные годы защищали учащиеся – призеры районных и областных олимпиад, участники МАН. Призеры олимпиады: 1996 г. – Лесогорский Андрей, Сорока Наталья, Копыльченко Лилия; 1997 г. – Островская Ольга – география, Васильева Анна – география, Ревенко Екатерина – география, Купченко Татьяна – физика, Бойчук Елена – география, немецкий язык, Дубинин Александр – математика, Сорока Наталья – немецкий язык; 1998 г. – Дубинин Александр – химия, Ревенко Екатерина – история, Купченко Наталья – право, Бойчук Елена – немецкий язык, Николенко

Татьяна – немецкий язык, Красноперова Наталья – биология, химия; 1999 г. – Островская Ольга – география, Ревенко Екатерина – география, Красноперов Игорь – география, математика, Гудыменко Артем – право, история, Васильева Анна – украинский язык, Бойчук Елена – немецкий язык, Купченко Наталья – история, Масюра Надежда – право; 2002 г. – Чернова Елена – история, Васильева Елена – история, Сорока Виктория – русский язык, география, Цапкаленко Юрий – русский язык, Красноперов Игорь – физика, Малахай Николай – география; 2003 г. – Васильева Елена – немецкий язык, русский язык, Купченко Анастасия – география; 2005 г. – Васильева Елена – немецкий язык, русский язык, Масюра Елена – география, Лавренюк Ирина – право, Чернова Елена – география; 2006 г. – Кавалерова Анастасия – математика, Евтушенко Диана – русский язык; 2007 г. – Кавалерова Анастасия – математика, Масюра Елена – химия, география, история, Евтушенко Диана – русский язык, украинский язык, физика, Сивак Александр – математика

Участники Малой Академии Наук: 2000 г. – Михайлов Иван – физика, Васильева Анна – история, Чернова Елена – математика; 2001 г. – Островская Ольга – физика, Дубинин Сергей – астрономия, Рак Александр – физика, Купченко Анастасия – астрономия; 2004 г. – Кавалерова Анастасия – математика, Евтушенко Диана – математика; 2005 г. – Васильева Елена – украинский язык, Фомина Анна – русский язык; Щербина Татьяна – русский язык, Евтушенко Диана – физика, Купченко Валентина – физика, Матиешина Наталья – физика; 2006 г. – Кавалерова Анастасия – математика районный и областной призер МАН, Евтушенко Диана – физика; 2007 г. – Евтушенко Диана – физика, Кавалерова Анастасия – математика, Масюра Елена – украинская литература, Федорова Екатерина – математика; 2008 г. – Кавалерова Анастасия – областной призер МАН по математике.

Более 55 учителей, выпускников школы продолжали работать в родной школе. Из них учителя русского языка и литературы: Кузмин М.П., Чумак Н.Ф., Ключева А.В., Барина Л.П., Сомкина Л.М., Дементьева Л.А., Садовая Н.В.; учителя

украинского языка и литературы: Скрипник М.А., Линюк Н.Е.; учителя математики: Байков А.Ф., Варешкин П.Г., Проскуров П.В., Иванова Е.Н., Щербакова Е.А.; учителя истории: Шевченко Н.А., Васильев С.И., Красноперова Н.В., Лесогорская Е.Д.; учителя физики: Клочков С.Г., Красноперова Н.В.; учителя географии: Ефимова К.А., Руденко Д.Н., Матвеева Л.В.; учителя химии: Паровая М.А., Михайлова Г.П.; учителя биологии: Руденко К.В.; учителя иностранного языка: Кондратьева Л.Я., Сомкина Е.М., Георгиевская Н.М., Лановая Н.И., Щербина Е.В.; учителя физического воспитания – Матвеева В.В.; учителя музыки и пения – Романов С.В., Дементьева А.П., Малахай Н.Г.; учителя трудового обучения – Хученко В.П., Купченко П.В.; учителя начальных классов – Ярощенко А.С., Сверчкова П.Д., Садовая П.М., Жарикова Н.В., Семенюк П., Тром, Романова М.К., Чмилъ П.Д., Купченко Н.А., Кавалерова Т.П., Побережнюк Е.М., Пономаренко С.В., Шовгенюк О.Н., Марина Е.В., Дмитриева Е.Л. (в настоящее время методист начальных классов Березовского района).

Большой вклад в образование демидовцев внесли учителя: русского языка и литературы – Глинская Д.А., Феденко Т.Н., Сасина С.Г.; украинского языка и литературы – Сырникова С.Г., Богонис О.М., Васильева Н.Г.; математики – Фещук А.С., Муленко О.В. (в настоящее время зав. метод. Кабинетом Березовского райОНО), Мельниченко Л.Б., Красноперов В.П.; истории – Покотиловская Т.И., Лесогорская Е.Д.; физики – Животов П.А., Захарченко Н.И., Кутольвас Н.П., Буглак Н.Н., Красноперова С.И.; химии – Федорук П.Л., Михайлова Г.П.; физкультуры – Сватковский П.К., Кривой И.Р.; трудового обучения – Худченко В.П., Натальченко П.П.; допризывной подготовки – Огарь Л.Н., Кох В.П., Лоскутова А.А.; начальных классов – Подкина Е.В., Михайлова С.Н., Пащенко Л.А., Хильченко Л.Н., Побережнюк Е.М., Кавалерова Т.П.

Более 20 лет односельчане с интересом слушали радиогазету «Школьная жизнь» под редакцией Сырниковой С.Г., Матвеевой Л.В., Дмитриевой Е.Л. Радиогазета транслировалась по местному радио. Дикторы – старшекласники нескольких поколений, каждую неделю выходили в эфир: Жу-

ченко Л.Г., Арлахова Л.А., Шевченко П., Манойло А., Куляс Н., Охременко О., Журавицкая О. и другие. Родители всегда были в курсе всех школьных дел. Гордостью школы была ученическая производственная бригада (1957-1965 гг.), которая работала по заданию Одесского селекционно-генетического института. На площади 50 га члены бригады, выращивали высокие урожаи кукурузы и пшеницы сорта «Накат».

За достигнутые успехи бригадир производственной бригады Федоров Анатолий был участником РДН в Киеве (1960 г.). Производственная бригада - участница первого и второго (22.03.1970 г.) районных слетов производственных ученических бригад по выращиванию высоких урожаев кукурузы.

Заслуживает внимания экологическое воспитание в школе, юные экологи (руководитель Матвеева Л.В.) выявляли и охраняли ареалы первоцветов, лекарственных растений, укрепляли овраги на склонах, расчищали родники, заложили плантацию сосен на площади 0,6га. С 1989 года юнные экологи охраняют сосны.

В конце 30-х и в начале 40-х годов более 20 юношей направили в военное училище, по окончании они стали офицерами: летчиками, танкистами, артиллеристами и др. Во время Великой Отечественной войны большинство из них участвовали в крупных сражениях и битвах за освобождение Родины от оккупантов. Например, Ефимов Василий Федорович участвовал в Курско-Орловской битве, под Прохоровкой. Полищук Григорий Григорьевич – военный летчик, прошел всю войну, участник битвы за Днепр, награжден орденом Отечественной войны, орденом Красной Звезды, боевыми медалями, Малевский Иван Моисеевич – летчик, после войны служил в гражданской авиации. Косинко Сергей Иванович – летчик, погиб защищая воздушное пространство Беларуси.

В годы Великой Отечественной войны выпускники Демидовской СШ мужественно боролись против врага.

Весь этот материал представлен в музее истории школы экспозициями: «Помни их имена»; «В бою отстояли отчизну свою»; «Офицер – профессия героическая».

196 воинов – односельчан, выпускников Демидовской школы, отдали жизнь за Родину в годы Великой Отечественной войны. 145 фотографий нашли школьники под руководством Матвеева Владимира Васильевича. Все фотографии пересняли и сделали одноформатными.

Продолжается работа по сбору материала об односельчанах, безвести пропавших в годы войны.

В центре села возведен памятник погибшим воинам – односельчанам. Школа шефствует над территорией вокруг памятника более 40 лет. Традиция школы – ежегодно 9 мая чтить память погибшим, участвовать в митингах, возлагать цветы и гирлянды, 23 февраля и 8 мая – проводить уроки мужества. Более 20 лет проводится смотры строя и песни профильных отрядов по родам войск с речевкой, песней, спортивными достижениями.

В 1938 году в селе Демидово была организована средняя школа (директор Байков Андрей Филиппович). В 1939 году по инициативе учителя физического воспитания Гейдебрихт и историка Дукова на территории школы был оборудован спортивный комплекс, в который входили: трапеция с кольцами, канат, перекладины, а также сектора для прыжков и бега. Из игровых видов спорта были футбол и волейбол.

Учителя физической культуры Гейденбрихт и Дуков много внимания уделяли развитию легкой атлетики в школе. В 1940 году ученица школы Киселева Надежда Михайловна и колхозник Федоров Михаил Никитович участвовали на межобластных соревнованиях по легкой атлетике, защищая честь Одесской области.

Великая Отечественная война на много лет затормозила развитие спорта в школе и в стране в целом. Начиная с 1950 года спорт начал в школе быстро развиваться. Многие выпускники школы достигли высоких спортивных показателей, стали мастерами спорта.

В настоящее время педагогический коллектив школы под руководством директора школы Красноперовой Светланы Ивановны, заместителя директора по учебно-воспитательной работе Лесогорской Екатерины Дмитриевны, заместителя ди-

ректора по воспитательной работе Дубининой Марины Федоровны успешно решает проблемы школы.

Состав педагогического коллектива 2007-2008 уч. года. Красноперова Светлана Ивановна – учитель физики, работает в школе с 1986 года. 1993-1994 уч. года заместитель директора по воспитательной работе. С 1994 года и по настоящее время – директор школы. Старший учитель, отличник образования Украины.

Лесогорская Екатерина Дмитриевна – учитель истории. С 1986 по 1994 год – директор школы. С 2004 и по настоящее время заместитель директора по воспитательной работе. Старший учитель, отличник образования Украины. Высшая категория.

Дубинина Марина Федоровна – математик, с 1982 года работает в школе, завучем по учебно-воспитательной работе – с 1988 по 1994, зам. директора по воспитательной работе с 2007 года и по настоящее время. «Отличник образования Украины», высшая категория, старший учитель.

Михайлова Галина Павловна – преподаватель химии и биологии, работает в школе с 1962 года и по настоящее время. Отличник образования Украины, старший учитель, высшая категория.

Матвеева Лидия Васильевна – учитель географии, работает в школе с 1968 г. 1968-1973 гг. – заместитель директора по воспитательной работе. 1973-1978 гг. – заместитель директора по учебно-воспитательной работе. С 1978 по 1986 уч. годы – директор школы. 1997-2000 гг.- заместитель директора по воспитательной работе. Отличник образования Украины, учитель – методист, высшая категория.

Матвеев Владимир Васильевич – учитель физической культуры, в школе с 1969 г. «Отличник народного образования», старший учитель, высшая категория.

Васильева Наталья Григорьевна – учитель украинского языка и литературы, работает в школе с 1982 г. «Отличник образования Украины», высшая категория.

Кавалерова Татьяна Петровна – учитель начальных классов, работает в школе с 1987 г. «Отличник образования Украины».

Купченко Надежда Александровна – учитель начальных классов, работает в школе с 1983 г., награждена грамотой районо.

Ковальчук Светлана Викторовна – учитель начальных классов, работает в школе с 2000 г.

Побережнюк Елена Михайловна – учитель начальных классов, работает в школе с 2003 г.

Дементьева Людмила Алексеевна – библиотекарь, учитель русского языка и литературы. Награждена грамотой Министерства Украины.

Купченко Петр Викторович – учитель трудового обучения.

Щербина Елена Васильевна – учитель немецкого языка, работает в школе с 2001 года.

Садовая Наталья Владимировна – учитель русского языка и литературы, работает в школе с 2002 года, награждена грамотой районо.

Красноперова Наталья Владимировна – учитель физики, математики и информатики, работает в школе с 2004 года, награждена грамотой районо, облоно.

Сташко Галина Анатольевна – педагог-организатор, работает в школе с 1981 года, награждена грамотой районо.

Марина Елена Витальевна – учитель начальных классов, работает в школе с 2005 года.

Скреблюкова Надежда Вячеславовна – медицинская сестра, работает в школе с 2000 года.

Красноперова Нелля Валерьевна – учитель истории, социальный педагог, работает в школе с 2005 года.

Школа гордится своими выпускниками.

Выпускники школы, которые выполняли свой интернациональный долг в Афганистане:

Рева Владимир Васильевич, 1964 года рождения. Учился в Демидовской СШ с 1971 по 1981 год. После призыва в ряды Советской армии служил в составе ограниченного контингента войск в Афганистане. После возвращения из армии работал в колхозе «Россия». Был передовиком производства. Имеет награды.

Водопьян Александр Викторович, 1964 года рождения. Учился в Демидовской СШ с 1971 по 1981 год. После призыва в армию служил в составе ограниченного контингента советских войск в Афганистане. Был тяжело ранен. Имеет награды. Окончил Одесский гидрометеорологический институт. Работает в Херсоне по специальности.

Зельман Виктор Константинович, 1963 года рождения. Учился в Демидовской СШ с 1970 по 1978 год. Учился в мореходном училище на судоремонтника. После призыва в армию служил в составе ограниченного контингента советских войск в Афганистане. Награжден медалью «За отвагу». Работал в колхозе «Россия», имел благодарности.

Выпускники школы, принимавшие участие в ликвидации аварии на Чернобыльской АЭС:

Бойчук Александр Иванович, 1960 года рождения. Пошел в школу в 1967 году. В 1975 году поступил в Одесское медицинское училище. Работал на «Скорой помощи». Потом работал в колхозе «Россия» водителем, был передовиком производства. В мае 1986 года находился на ликвидации последствий аварии на Чернобыльской АЭС. По состоянию здоровья в настоящее время находится на пенсии по инвалидности.

Пономаренко Виктор Георгиевич, 1959 года рождения. Пошел в школу в 1967 году. В 1975 году поступил в Березовское профессионально-техническое училище. Работал в колхозе «Россия» трактористом, шофером. Был передовиком производства. В сентябре-ноябре 1986 года находился на ликвидации последствий аварии на Чернобыльской АЭС. По состоянию здоровья в настоящее время находится на пенсии по инвалидности.

Заводівська загальноосвітня школа I-III ступенів

Першу школу в с. Заводівка було відкрито у 1866 році. Багато збереглося цікавих фактів з цього періоду. Наприклад, статистичні відомості про сільські школи Херсонської губернії: «Общественные школы. Заводовская. 1870 г., число учащихся: мальчиков - 28, девочек - 3. Всего - 31. 1871-1873 гг.

число учасників обоєго пола – 34. 1874 г. число учителів - 1. Число учасників – 31. Жалование учителів - 100, все денежніе средства – 300. 1879 г.- население: муж. - 452, жен. - 454, число учасників: мальчиків - 26, девочек - 2, средства школы - 44 р.

В «Отчете по обозрению училищ Херсонской губернии за 1893-1894 гг.», 1895 г. відзначено: «Училища подведомственные училищному совету. Заводовское. Учасників - 71 (50 мал. и 21 дев.). Училище находится в хорошем состоянии...».

У 1945-1950 рр. – 425 дітей; у 1950-1951 рр. – 431 дітей.

Частина головного корпусу добудована у 1938 році. Другий поверх будували учні та вчителі школи. Закінчено його у 1955 році. Новий корпус введено в дію у 1970 році. Кочегарку збудовано вже у 1978 році.

Керівники школи – люди творчі, ініціативні:

Петленко Василь Данилович – працював з 1945 по 1952 рік. Заслужений вчитель. В цей період школа з 7-мирічної стала середньою.

Синяков Григорій Михайлович - багато сил доклав при будівництві другого поверху школи. Будівництвом займалися вчителі, учні школи. З теплотою та вдячністю згадують його випускники школи. Працював багато років в Гуляївській школі.

Леонтьук Леонід Порфірович – закінчив Одеський педагогічний інститут ім. Ушинського. Відмінник народної освіти. Учасник Великої Вітчизняної війни. Нагороджений бойовими нагородами: орденом Червоної Зірки, численними медалями. Працював директором Петрівської, Ряснопольської шкіл. Він збудував новий корпус у 1970-1972 роках. Працював до останніх своїх днів директором. В 1974 році помер.

Гіммельфарб Мойсей Самойлович – історик, людина інтелігентна, вихована, толерантна. Працював директором в 1974-1975 рр.

Дроздова Надія Олександрівна (Кравченко) – закінчила Одеський педагогічний інститут ім. Ушинського. Тривалий час працювала заступником директора з навчально-виховної роботи. Педагогічний стаж складає 52 роки. Нагороджена ме-

даллю «Ветеран праці», від Президії Верховної Ради СРСР нагороджена медаллю «За доблестный труд», значком «Ударник комуністичної праці». Була обрана депутатом Березівської райради, Одеської обласної ради двох скликань. Нагороджена медаллю ім. Макаренка.

Посадов Валерій Костянтинович – закінчив з відзнакою історичний факультет університету ім. Мечникова. Разом з дружиною – істориком в 1973 році прибув в Заводівський технікум, з 1981 по 1984 був директором Заводівської СШ, в якій добру пам'ять про себе залишив ще й заснуванням краєзнавчого музею.

Бойченко Микола Іванович – закінчив Одеський державний університет ім. Мечникова. Працював директором Червоноволодимирівської школи з 1972 по 1976 рік. З 1976 року по 1980 рік – у Заводівській школі. Нагороджений грамотами райвно та облвно. Побудував кочегарку, провів теплотрасу, водяне опалення, було зведено будинок для вчителів.

Бойченко Галина Яківна – закінчила Одеський державний університет ім. Мечникова. Нагороджена грамотами райвно та облвно. Педагогічний стаж складає 40 років.

Тараненко Анатолій Федорович – викладач хімії. Прекрасний фахівець, обладнав зразковий кабінет хімії. Як директор школи ініціативний, вимогливий, відповідальний, творчий.

Валько Василь Андрійович – закінчив Дрогобицький педагогічний інститут. Нагороджений грамотами райвно та облвно.

Добровольська Лариса Михайлівна – закінчила Ізмаїльський педагогічний інститут. Відмінник народної освіти. Має вищу категорію. Нагороджена грамотами райво та облво та МОН. Депутат райради.

Мельник Валентина Сергіївна – закінчила Одеський державний університет ім. Мечникова. Нагороджена грамотами райво, облво та МОН, старший вчитель.

Кількість дітей у Заводівській ЗОШ I-III ступенів по роках: 1945-1950 рр. – 425; 1950-1951 рр. – 431; 1951-1952 рр. – 376; 1952-1953 рр. – 356; 1953-1954 рр. – 407; 1954-1955

рр. – 316; 1957-1958 рр. – 261; 1958-1959 рр. – 286; 1966-1967 рр. – 402; 1967-1968 рр. – 405; 1969-1970 рр. – 402; 1970-1971 рр. – 391; 1971-1972 рр. – 376; 1978-1979 рр. – 343; 1979-1980 рр. – 319; 1980-1981 рр. – 315; 1981-1982 рр. – 309; 1982-1983 рр. – 299; 1983-1984 рр. – 292; 1984-1985 рр. – 305; 1986-1987 рр. – 258; 1988-1989 рр. – 229; 1989-1990 рр. – 239; 1990-1991 рр. – 203; 1992-1993 рр. – 193; 1994-1995 рр. – 209; 1995-1996 рр. – 217; 1996-1997 рр. – 223; 1997-1998 рр. – 208; 1998-1999 рр. – 200; 1999-2000 рр. – 215; 2002-2003 рр. – 214, 2003-2004 рр. – 189; 2004-2005 рр. – 182; 2005-2006 рр. – 174; 2006-2007 рр. – 179; 2007-2008 рр. – 168; 2008-2009 рр. – 179.

До школи підведено централізоване водопостачання, а теплопостачання від індивідуальної котельні.

Нині в школі функціонує 11 класів, в яких навчається 169 учнів. Також працює підготовчий клас – 10 учнів. Навчання організовано в одну зміну.

Перший комп'ютер з'явився в школі у жовтні 2005 року, а комп'ютерний клас – в грудні 2005 року.

Зараз педагогічний колектив складається з таких вчителів: Мельник Валентина Сергіївна – директор, вчитель географії; Бондаренко Надія Михайлівна – ЗНВР, вчитель історії; Ільницька Галина Андріївна – ЗВР, філолог; Ладиненко Наталія Миколаївна – філолог; Добровольська Лариса Михайлівна – вчитель англійської мови; Валько Марія Федорівна – вчитель російської мови; Мігулько Світлана Василівна – вчитель математики;

Копильченко Тетяна Павлівна – вчитель історії; Добровольський Сергій Петрович – вчитель музики; Коченко Тетяна Анатоліївна – вчитель географії; Зосько Тетяна Володимирівна – вчитель початкових класів; Ладиненко Олександр Іванович – вчитель фізичної культури; Марченко Наталія Миколаївна – вчитель хімії та біології; Козакова Світлана Олексіївна – вчитель початкових класів; Павлова Ніна Михайлівна – вчитель початкових класів; Білоус Ольга Миколаївна – бібліотекар, вчитель трудового навчання; Попов Олександр Вікторович – вчитель інформатики; Зарицька Т.О. – вчитель фізики; Єліферова Тетяна Василівна

– соціальний педагог; Крагулець Любов Павлівна – вчитель початкових класів.

Є у школі вчительські династії:

Дроздова Надія Олександрівна працювала в школі з 1961 року вчителем математики, багато років заступником директора з навчально-виховної роботи, кілька років виконувала обов'язки директора школи. Народилася в 1934 році. Належить до першого післявоєнного року випускників школи. Має державні та відомчі нагороди і медалі «За доблесний труд», «Ветеран праці», А.С. Макаренка.

Вчителем праці та ДПЮ багато років пропрацював також чоловік Надії Олександрівни – Дроздов Анатолій Якович. Також вчителем історії в Березівській ЗОШ I-III ступенів працює їхня донька – відмінник освіти України Парасюк Наталія Анатоліївна.

Бойченко Микола Іванович працював директором Червоноволодимирівської школи з 1972 по 1976 рр, а директором Заводівської – з 1976 по 1980 рр. Викладав географію. Його дружина – Бойченко Галина Яківна – працювала вчителем української мови та літератури в Розквітівській, Чижівській, Червоноволодимирівській, Заводівській школах.

Бойченко (Москалюк) Наталія Миколаївна - випускниця 1983 року, після закінчення ОДІ ім. К.Д.Ушинського працювала вчителем початкових класів в Заводівській школі, а з 1991 року – в БСШ № 1 заступником директора з виховної роботи, вчителем образотворчого мистецтва, християнської етики, трудового навчання.

Бойченко (Білоус) Ольга Миколаївна працює з 1986 року в рідній школі бібліотекарем. Нині викладає трудове навчання. Гідно продовжує справу батьків.

В школі працює відмінник освіти України Мігулько Світлана Василівна. За професією вона вчитель математики, а ще – інженер-механік. Працювала викладачем математики в Заводівському сільськогосподарському технікумі, а з 1982 року – в нашій школі. Вона має вищу категорію, працює творчо, самовіддано, відповідально і добросовісно. Деякі з її випускників теж обрали професію викладача математики.

Це Звягельська Тетяна Леонідівна, Сидоренко Іван Петрович.

З 1973 року спочатку вихователем, а 1980 вчителем історії, з 1988 року заступником директора з навчально-виховної роботи працює Бондаренко Надія Михайлівна. Завжди відповідальна, старанна, віддана своїй роботі. За це її щиро люблять учні та випускники школи. Шість колишніх випускників закінчили, або навчаються на історичних факультетах. Підготувала багато учасників та переможців олімпіад, конкурсів.

Добровольська Лариса Михайлівна працює в школі з 1976 року вчителем англійської мови, з 1992 по 2005 рік на посаді директора школи, багато років віддала класному керівництву. Знає, любить свій предмет і намагається дітям передати цю любов. Як директор намагалася зміцнити матеріально-технічну базу, підвищити авторитет навчального закладу. Має вищу категорію та звання «Відмінник освіти України». Поряд з нею працює вчителем музики чоловік – Добровольський Сергій Петрович.

Багато сил, творчості, знань віддав школі Валько Василь Андрійович, нині покійний. Він працював у школі вчителем фізики з 1978 року, а з 1986 по 1992 рік обіймав посаду директора. Людина ерудована, висококваліфікований фахівець. В школі працює також його дружина Валько Марія Федорівна, з 1977 року. Вона викладає російську мову та зарубіжну літературу, готує призерів конкурсу «Таланти твої, Україно!».

Родіна Надія Миколаївна, випускниця 1961 року, отримала першу золоту медаль. Навчалася в Одеському технологічному інституті ім. Ломоносова, закінчила романо-германський факультет ОДУ ім. Мечникова. Працювала з 1968 по 1981 рік в Заводівському зоотехнічному технікумі викладачем англійської мови та фізики, а з 1981 по 2006 рік – вчителем англійської мови та заступником директора з виховної роботи в рідній школі.

Ільницька Галина Андріївна – колишня випускниця школи, яка повернулася вчителем української мови та літератури, а з 2005 року – заступником директора з виховної роботи.

Багато інших працівників школи – тож колишні випускники: Мігулько Світлана Василівна, вчитель математики; Копильченко Тетяна Павлівна, вчитель історії; Ладиненко Олександр Іванович, вчитель фізичного виховання; Добровольський Сергій Петрович, вчитель музики; Єліферова Тетяна Василівна, соціальний педагог; Білоус Ольга Миколаївна, педагог – організатор; Крагулець Любов Павлівна, вчитель початкових класів; Зосько Тетяна Володимирівна, вчитель початкових класів; Козакова Світлана Олексіївна, вчитель початкових класів.

Заводівська школа багата на відомих випускників.

Антошенко Катерина Дмитрівна – працювала в Сімферопольському педінституті викладачем української мови та літератури.

Зима Віктор Іванович – працював в Московському інституті ім. Тімірязєва.

Федоренко Іван Дмитрович – Герой Соціалістичної Праці, працював в Красноярському краї, виводив нові сорти зернових культур для Сибіру.

Веретенніков Віктор Леонідович – був викладачем Одеського інституту зв'язку.

Веретенніков Анатолій Леонідович працював та вдало виконував хірургічні операції в Одеській обласній лікарні. Зарекомендував себе як високопрофесійний фахівець. Врятував життя багатьом людям, а також землякам.

Випускник 1967 року Богомил Анатолій Іванович багато років пропрацював головою колгоспу в с. Яснопіль Березівського району. Під час зустрічі зі своїми однокласниками – випускниками 1967 року, залишив школі такі рядки: «Дякуємо рідній школі та дорогим вчителям за те, що виховали нас, навчили наук, допомогли знайти дорогу в житті. Низький уклін за все».

Звягельський Леонід Олександрович більше десяти років був головою колгоспу ім. Кірова в рідному селі. Піклувався про зростання добробуту односельчан.

Є серед випускників і військові. Ось деякі з них:

Грушко Віктор – закінчив Одеське артилерійське училище, служив у Туркестанському військовому окрузі.

Грінченко Микола Григорович – полковник, служив у танкових військах.

Дробик Володимир Ілліч – полковник, служив у ракетних військах.

Кондратенко Микола Савелійович – закінчив Казанське танкове училище, підполковник, служив в Одеському військовому окрузі.

Школа пишається своїми випускниками – Героями Радянського Союзу:

Дроздовим Петром Володимировичем, який одержав це високе звання під час форсування Дніпра. Прах славного земляка з 1945 року покоїться у польському місті Кутно.

Федоренком Миколаю Володимировичем – безстрашним льотчиком, який наближав Перемогу сміливими бойовими вильотами.

В школі є краєзнавчий музей, який було відкрито Посадовим Валерієм Костянтиновичем у 1982 році. Експонати збирали всі учні, вчителі школи. Особливо багато сил вклали Бондаренко Надія Михайлівна, Марчук Надія Іванівна. Нині разом з краєзнавцями працює вчителька історії Копильченко Тетяна Павлівна. Вона підготувала призера обласного конкурсу – захисту МАН з історичного краєзнавства на тему «Історія свого села» Ладиненко М. Марчук Надія Іванівна після закінчення з відзнакою Київського університету ім. Т.Г. Шевченка за направленням працювала в Заводівській школі до пенсії. Заслужила повагу з боку всіх жителів села як дуже добросовісний, творчий, ерудований вчитель.

Дроздова Євгенія Яківна – вчителька біології та хімії, яка створювала затишок в класній кімнаті, організовувала зразкові дослідні ділянки з учнями школи. Юнати під її керівництвом вирощували рідкісні сорти культур і, навіть були запрошені на ВДНГ для демонстрації врожаю кукурудзи.

Павлишенець Михайло Олексійович (нині покійний) – вчитель фізичного виховання. Завдяки його заслугами у школі розвивався успішно волейбол, команди дівчат та хлопців, підготовлені Михайлом Олексійовичем, часто ставали призерами області.

З історії Заводівської школи

Цікаво, чи замислювались мешканці нашого села, чому школа та шкільне подвір'я розташоване посеред вулиці? Тому що в давні часи ця земля була наділена для церкви та священника, який служив в ній. Через декілька десятків років частина цієї землі перейшла в володіння школи.

24 грудня 1791 р. після Ясської угоди Очаківські землі перейшли у володіння Російської імперії. Катерина II наказала негайно їх заселити. Генералу Петру Васильовичу Заводовському, який на той час працював у канцелярії Катерини II, було наділено 12 тисяч десятин орної землі та 400 десятин неудобів попід річкою Тилигул.

За наказом Петра Заводовського в 1792-93 рр. більше десяти сімей на чолі з правителем та священником приїхали в ці місця засновувати село. Всім переселенцям було виділено по 3 десятини землі понад річкою. Для церкви та садиби священника наділили також частину землі. За церквою були землі панського маєтку, відмежовані кам'яним муром, який зберігся до сьогоднішнього дня.

Село назвали Петрівка, напевно, на пошану пана Петра Заводовського. Згодом Петрівок з'явилося декілька, то майже до 1900 року писали Петрівка (Заводовка), трохи пізніше – Заводовка (Петрівка). І вже більше 100 років село називають просто Заводовка.

Землю священнику біля його хати допомагали добровільно обробляти всі мешканці села – так було заведено з давніх часів. Священик, як один із грамотних людей на селі, в вільний час навчав дітей заможних селян читати, писати, рахувати та Закону Божому. Так що першим вчителем в кожному селі був священик.

Після смерті Петра Заводовського (1812 р.) землею володіли два брати: Павло та Анатолій Демидови. В основному розводили овець, яких було три кошари по 3 тисячі в кожній. Поступово мешканців в селі ставало все більше. Почали обробляти землю, засівати її зерновими культурами. З'явилися водяні, вітрові і парові млини та інші механічні прилади.

Новий заводовський пан Отто Єгорович Раух, який з 1840-х років почав володіти заводовською землею, працював у Петербурзі в Генеральному штабі. Він, як один із освічених людей свого часу, розумів що треба мати грамотних працівників серед своїх кріпаків. І в 1866 році збудував на території церковної землі першу початкову Заводовську школу. Священику земля вже не дуже була потрібна, так люди приносили йому всі необхідні продукти.

Пан О.Є. Раух наймав вчителя, обов'язком якого, крім навчання дітей грамоті, було ходити по селу та домовлятися з батьками, щоб вони відпустили своїх дітей до школи. Багато селян з неохотою погоджувались з вчителем. Для батьків це був зайвий клопіт. В ті давні часи діти до 14-15 років, а деякі і трошки старші, носили довгі сорочки до п'ят, підперезані шнурками. Як купляли штани та взуття, то це було ознакою, що хлопець уже дорослий. А в школу в сорочці ходити не будеш. І селянин міркував собі, навіщо це йому зайві витрати: купляти синові чоботи, штани, теплу свитину, шапку, платити по 3 карбованці за рік навчання, відривати від домашньої роботи. То яка користь від навчання? Самі все життя прожили, не вміючи читати та писати. Нехай краще сидить зимою на печі, а літом знову буде пасти худобу та допомагати в господарстві.

І ось вчитель уже записав до школи 25-30 дітей, призначив день, коли треба з'явитись до школи. Але в призначений день багато майбутніх учнів в школу не прийшли. Вчитель знову ходив по селу і дізнавався, з якої причини діти не з'явитись. У кожного із батьків була поважна причина. У одних ще не все зібрано з поля, інший найняв свого хлопця пасти чужу худобу. Просили вчителя, щоб почекав ще трохи, коли вони зберуть врожай, продадуть, куплять дітям одягу, а ближче до зими можна розпочати навчання.

У 1870 році в школі навчалось 28 хлопців та 3 дівчинки. У 1871 не вчилися. У 1872 р. вчитель знову зібрав 34 учні. 1873 рік – не вчилися. 1874 рік – 31 учень. Поступово селяни зрозуміли, що грамотному бути краще. Можна працювати на досконаліших технічних приладах, а не дерев'яною сохою. І

в 1891 році вже вчать 42 хлопці та 5 дівчат. В 1896 р. ще більше – 49 хлопців та 22 дівчини.

Перші два роки О.Є. Раух утримував школу на свої кошти, а також платив вчителю за навчання дітей. Першою наглядачкою (опікункою) школи була дружина пана Марія Миколаївна Раух. Її можна назвати першим директором Заводовської школи. Своє уповноваження наглядачки Марія Миколаївна передала дочці, Ользі Оттоновні Раух, яка з 1896 року стає другою наглядачкою та опікункою Заводовської школи. Ольга Оттоновна була високоосвіченою людиною, і свого часу була фрейліною Російської імператриці.

Як повідомляє автор Шеневський у «Збірнику Херсонського земства» за 1896-1898 рр.: «Фрейліна О.О.Раух постійно турбується про Заводовське училище».

У 1868 році Заводовська початкова школа перейшла під керівництво земської управи і отримала назву Заводовське земське училище. Тепер гроші на утримання школи виділяла земська управа, пан Раух та по 3 рублі за рік навчання платили батьки дітей.

З 1876 року Заводовське училище підпорядковується Міністерству земської освіти.

Цілих 23 роки – з 1868 по 1891 рік, 23 роки, в Заводовському училищі навчав дітей Закону Божому священник Єфрем Павлович Долганов. Його два сини, Георгій та Єфрем, після закінчення Заводовського училища поїхали навчатися до Ананьєва в 4-річну гімназію. Георгій потім навчався в Одеському Новоросійському університеті та Петербургській академії. Після закінчення академії постригся в монахи під іменем Гермоген і був єпископом, спочатку Саратовським, а в подальшому – Тобольським. Єпископа Гермогена більшовики в 1918 році, прив'язавши камінь до шиї, втопили в річці Тобол. Брата, протоієрея Єфрема, у 1918 році розстріляли. Серед одеських святих є і священномученик єпископ Гермоген. Його можна вважати молитвеником перед Богом за наше село та його мешканців.

В архівних записах за 1894 рік є повідомлення, що в Заводовському училищі з 1891 року Закону Божому навчав учнів

отець Михайло Загоруйченко, а вчителем з 1882 був Ігнатій Васильович Гайдукевич. Житель нашого села Синенко Микола Якович, 1901 року народження, в своїй автобіографії писав, що він закінчив 7 класів (1911-1917 рр.) в Заводовській школі. Так що десь після 1900 року в Заводовці вже була семирічна школа.

Після Жовтневої революції та громадянської війни радянська влада в Заводовці була встановлена в 1920 році. В школі відновили навчання учнів. Завідуючим Заводовською семирічною школою був призначений Соколов.

Після декрету 1918 року про відокремлення церкви від держави, в школі вже не навчали Закону Божому. Нова влада прийняла постанову про обов'язкове безкоштовне навчання дітей в школі, а також про ліквідацію безграмотності серед населення. Всі повинні були навчатися в «лікбезі» – ліквідація безграмотності. Та не всі селяни вчилися. Моя бабуся по матері Грицак Олена Павлівна (1888-1974 рр.) до кінця життя не вміла ні писати, ні читати, так як і багато наших селян, які народились до 1917 року.

При окупаційній румунської владі, під час війни 1941-1945 рр., в нашій школі також навчали дітей. І знову ввели Закон Божий, тільки румунською мовою. Моя тітка Грицак Катерина Миколаївна (1926-2008 рр.) розповідала мені, що під час війни вона навчалась в Заводовській школі, вивчила деякі молитви румунською мовою і чомусь запам'ятала їх на все життя.

Після звільнення в березні 1944 року нашого села від німецько-румунських військ, настало мирне життя. 1 вересня 1944 року знову відновилося навчання в Заводовській школі. Директором школи призначили Петленка В.Д. До школи було скликано 431-го учня, але з різних причин школу покинули 74 учні. 16 разом з батьками переїхали в іншу місцевість. 14 учнів поїхали навчатися в інші навчальні заклади. 10 учнів старшого віку поїхали на заробітки до Донбасу. 34 учня покинули школу, бо не було взуття та одежі.

Як повідомляє в своїх звітах директор школи В.Д.Петленко, школу відвідували тільки 58% учнів, у дітей не було взуття та

одежі. У школі не було меблів. Сиділи за довгими столами, які зробили з дошок, принесених батьками учнів. Забезпеченість підручниками була від 5 до 30%. Шкільне харчування не організували, не було продуктів.

В селі було три колгоспи: ім. Кірова, Кагановича та «Червоний шлях». Головам колгоспів було наказано виготовити по декілька пар взуття для учнів найбільш бідних селян.

Пам'ятаю літо 1945 року. По селу ходила вчителька та записувала дітей до школи. Мені було на той час шість з половиною років. Коли вчителька завітала до нашої хати, моя баба Катерина, в якій я виховувався (мати померла в 1941 році), не хотіла мене віддавати до школи. Я почав плакати і проситися, бо хлопців з нашої вулиці: Кондратенка Володю, Осипенка Льоню, Антонова Жана записали, і я хотів вчитись разом з ними. І вчителька умовила мою бабу Катерину і мене також записала до школи. Це була наш класний керівник Неоніла Афанасіївна. Кажуть, що першу вчительку, як і першу любов, пам'ятають все життя. Це вірно, бо за все життя навчався в різних навчальних закладах, багато було вчителів, хтось залишився в пам'яті, когось пам'ять не зберегла. А фотокартку нашого першого класу 1945-46 рр. Заводовської школи, де ми всі разом сфотографовані з нашою першою вчителькою Неонілою Афанасіївною, я зберігаю до сьогоднішнього дня. Вона навчила нас по буквах читати, на паличках рахувати, вона відкрила нам вікно у світ знання. Її любові до нас вистачало на всіх учнів і всі горнулися до неї. На той час наша вчителька була всією школою для нас.

Підручників у школі не вистачало, нам видавали 1 книжку на 3-х учнів. Пам'ятаю, я часто вчив уроки в Осипенків - Василя та Олі, по сільському їх називали «лакузи», вони жили на хуторі на верхній вулиці. В селі, крім імені та прізвища, всі мають ще прізвиська. Мене називали Іван «рябець», мою бабу Катерину «рябчиха». Я ніяк не міг зрозуміти, звідки така назва. І вже тепер, гортаючи архівні збірки, дізнався, що в нашому селі жили мешканці на прізвище Рябови. Моєю прабабкою була Рябова Марія Степанівна і десь приблизно в 1860-х роках вийшла заміж за Оніщенка Онуфрія

Семеновича. Всі вони тепер спочивають на Заводовському цвинтарі.

Дітей в 1945 році у першому класі зібралось багато, тому нас розділили на 3 класи: «А», «Б» та «В». Разом з Неонілою Афанасіївною в перших класах були вчительки Клавдія Іванівна та дружина директора школи Петленко Антоніна Іванівна.

У важкі роки ми навчались в початкових класах Особливо важко було в голодний 1947 рік. У школі відкрили їдальню, і дітей, батьки яких не повернулись з війни, та дітей багатодітних сімей потроху підкормлювали. Варили ріденький суп і давали по невеликому шматочку хліба.

Із вчителів більше всіх запам'ятав Григорія Михайловича Сінякова та його дружину, завуча школи Клару Ісаківну. Григорій Михайлович був директором школи та викладав математику, а Клара Ісаківна німецьку мову. Я був із відстаючих учнів: не було домашнього контролю, баба Катерина була не грамотна. Довелося Григорію Михайловичу та Кларі Ісаківні добре зі мною поморочитися – залишали мене в себе вдома і допомагали робити уроки. Жили вони в шкільному будинку на території школи. Пам'ятаю перші уроки алгебри. Григорій Михайлович кожного дня викликав мене до дошки і за всі шість днів я отримав шість одиниць. А кожного понеділка перед школою всі класи шикували на «лінійку», і директор таких «гарних» учнів ставив перед усіма і зачитував оцінки. Знаючи про це, я «випадково» запізнився до школи і виглядав із-за кам'яного муру, як моїх «друзів по навчанню» викликають по черзі, та перед всією школою «хвалять за гарне навчання». Оскільки мене не було, то викликали мого двоюрідного брата, Поліщука Павла старшого за мене на 6 років, і запитали, чому він не цікавиться, як вчиться його менший брат. Що я вдома після уроків розповідав бабі Катерині та Павлові, це вже інша історія, про яку можна не писати, бо добре мені влетіло тоді від них обох.

З допомогою Григорія Михайловича, як одного із талановитих вчителів, я полюбив математику на все життя і де б я не навчався, цей предмет давався мені легко.

У школі ще працював вчителем Іван Васильович Нестеренко, чоловік моєї рідної тітки по матері, Євдокії Миколаївни Грицак. Хата їхня була напроти школи, я часто з їх дочкою Світланою, моєю двоюрідною сестрою, вивчав уроки.

Студентів після закінчення Одеських вищих педагогічних закладів посилали на село, де вони повинні були обов'язково 3 роки працювати вчителями. В Заводовку приїхало подружжя вчителів Зіновій (якщо не помиляюсь) Наумович та Лідія Олександрівна. Лідія Олександрівна викладала російську мову, а Зіновій Наумович історію.

Поступово життя в державі налаштовувалось і в школі ставало краще навчатися. Пам'ятаю, як привезли перші шкільні парти, як стало більше підручників і вже кожному учневі давали по одній книжці на кожний предмет та наказували обережно поводитись з книгами, щоб в гарному стані вони дістались наступним учням.

Скільки клопоту завдавали нам чорнильниці «неперевертиші», які справді перекидалися і заливали чорнилом парти та зошити. Шариковими ручками, які тільки з'явилися, нам забороняли писати, щоб не псували почерк.

В 1950-х роках ввели шкільну форму. Хлопці носили темні костюми, білі сорочки, дівчата темні плаття з білим коміром і гарні фартухи. Учнів молодших класів приймали в піонери, які носили червоні галстуки, а старших – до комсомолу. В нашій школі учнів було багато, приміщень не вистачало. Навчались ми в дві зміни: молодші класи до обіду, старші після обіду.

Мої спогади про Заводовську школу закінчуються 1953-м роком. Пам'ятаю, коли помер Сталін в коридорі школи виставили його великий портрет і стояла почесна варта. Літом 1953 року померла баба Катерина, біля якої я жив і мені довелося виїхати в Одесу до батька. У 1953-54 навчальному році я навчався в 121-й одеській українській школі, яка була розташована по вулиці Л.Толстого. В цій школі до війни навчався герой одеського підпілля Яків Гордієнко.

Колишній учень Заводівської школи,
краєзнавець Іван Поліщук.

Златоустівська загальноосвітня середня школа I-III ступенів

Історія ЗОШ I-III ступенів с.Златоустове розпочинається з шкіл, які були розташовані в селі Добра Надія. Тепер це село Софіївка і село Лисенкове. В с.Златоустове була восьмирічна школа, а в селі Софіївці і селі Лисенкове – початкові школи. В Софіївській початковій школі працювали вчителі: Вітюк Ніна Григорівна, Кожем'якіна Ганна Федорівна, Шпак Ганна Костантинівна. В Лисенкове також була початкова школа, в якій працював вчителем Євтушенко Іван Григорович.

До складу колишнього колгоспу ім. Жданова входило три села: центральна садиба в с. Златоустове, прилеглі до нього Софіївка та Лисенкове. В 50-х роках директором Златоустівської восьмирічної школи був Литвинюк Михайло Степанович. У 1961 році директором став Білоус Тимофій Сильвестрович. У цьому ж році розпочалося будівництво теперішньої школи. Місцем розташування нової школи обрано початок села Златоустове з гарним краєвидом на Тилігульський лиман.

Школа була побудована під керівництвом Тимофія Сильвестровича, урочисто відкрилась у 1965 році. Молодим директором і випускниками було закладено фруктовий сад навколо школи. Тимофій Сильвестрович очолив трудовий колектив, і досить тривалий час був директором.

На зміну Тимофію Сильвестровичу в 1984 році прийшов новий директор Вініговський Олександр Михайлович – вчитель історії. На той час в школі налічувалось 58 учнів.

З 1986 року директором став Бежнер Олег Васильович.

З березня 1988 року директором Дробіняк Катерина Василівна.

У 1989 – 1992 рр. було заплановано розширення навчальної бази школи: будівництво класних кімнат, спортзалу. Проектно-кошторисну документацію виготовлено за кошти ТОВ «Агрофірма «Маяк.» У 1991 р. ТОВ «АФ «Маяк» було проведено капітальний ремонт школи: замінено покрівлю школи, підлогу в класах, коридорі.

У 1992 році Златоустівську неповну середню школу було реорганізовано у середню школу.

З лютого 1995 року директором школи стала Подніколенко Валентина Андріївна.

У 1999 році директором школи призначено Дробіняка Анатолія Васильовича, який працює і зараз, очолює педколектив з 14-ти вчителів.

У 2002 р. ТОВ «АФ «Маяк» провела роботи з газифікації школи. Також газифіковано шкільну їдальню. У 2005 році за кошти ТОВ «АФ «Маяк» для школи вибито нову артсвердловину, змонтовано водонапірну башту і підведено водогін до їдальні.

У 2006 році керівництво ТОВ «АФ «Маяк» надало дві навчальні кімнати для дошкільної групи і комп'ютерного класу. Також подарували два комп'ютери.

У 2008 році в Златоустівській ЗОШ I-III ступенів навчається 106 дітей. Учні школи беруть активну участь в районних олімпіадах, спортивних змаганнях, конкурсах. Неодноразово займали призові місця. Ємельяненко Анастасія у 2005 р. зайняла I місце у районній олімпіаді з історії, а Баранець Юлія II місце з історії. В обласній олімпіаді з історії Ємельяненко А. у 2006 р. зайняла III місце, у 2007 р. Вона ж зайняла третє місце в районних олімпіадах з хімії, географії, історії, нім мови та біології.

Також у нашій школі є дипломанти, лауреати районних, обласних етапів Всеукраїнського фестивалю-конкурсу «Таланти твої, Україно». Першим із учнів школи лауреатом обласного етапу Всеукраїнського фестивалю-конкурсу «Таланти твої, Україно» у 2001 році в номінації «Читці» стала Дробіняк О. А., яка перемагала протягом 2002 – 2005 років.

У 2007 році лауреатами обласного фестивалю-конкурсу «Таланти твої, Україно» в номінації «Читці» стали Баранець Д. М. та Беспала Ю. О., а в номінації «Соліст-вокаліст» – Кіреєв М.Ю., Дубовська А.В., Баранець М.М.

Спортивна команда учнів школи неодноразово займала перші та призові місця в спортивних змаганнях. З 2002 року збірна школи з настільного тенісу є постійним переможцем

районних змагань. Так, у 2004 р. команда в складі учнів Баранця О.О., Аратовського М.О., Ємельяненко О.С. посіла перше місце з настільного тенісу в районних змаганнях, а в обласній спартакиаді учнів загальноосвітніх шкіл – III місце. У 2007 році команда учнів, до якої входили Баранець Ю.О., Мазуренко В.П., Вагіль С.С. зайняла теж перше місце з настільного тенісу в районних змаганнях і представляла Березівський район в обласних змаганнях.

Школа пишається своїми випускниками, які закінчили її з золотими і срібними медалями.

З золотими медалями школу закінчили такі учні:

в 1997 р. – Денисюк О.О., в 2000 р. – Пищенко І.М., Чернишова І.М., в 2003 р. – Багно А.В., Довгань В.І., в 2006 р. – Дробіняк О. А.

З срібними медалями закінчили школу: в 1994 р. – Подніколенко Ю.М., в 1996 р. – Гронська І. О., Ткаченко Н. Л., в 1997 р. – Багно О.В., в 1998 р. – Данилова С. А., в 2000 р. – Плавницька А. В., в 2001 р. – Романюк У.М., в 2003 р. – Юрченко О.М., в 2007 р. – Беспала Ю.О.

Кудрявська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів

Заснувалось наше мальовниче село Кудрявка у 1923 році. Приїздили люди звідусіль, будували землянки, займалися господарством. Звичайно, була в нашому селі в ті часи початкова школа.

За часи Великої Вітчизняної війни, коли село окупували румуни, школа була розташована у с.Кринички. Кожен день починався з молитви «Отче наш». Дітей було багато. Дорослих хлопців і дівчат також зобов'язували вчитись у школі.

Старі жителі згадують, що як закінчилась війна, то всі учні вибігли на вулицю, обіймалися, плакали, кричали від радості.

Потім школу побудували у с.Кудрявка (десь після 1951 року і діяла до 1960-1967 років). Учні було багато, вчилися у дві зміни. Згодом звели нове приміщення, у якому було 4 світлих великих класи. Опалення було пічне. Діти вчилися

у дві зміни. Після закінчення початкової школи діти продовжували навчатися в с.Ульянівка. Вчителювали в ті часи в нашій школі Ковальова Людмила Іллівна та Шевченко Любів Максимівна.

З 1986 року по 1996 завідуючою Кудрявської школи була Гудима Олена Олександрівна, яка нині працює в Кудрявській ЗОШ I-III ступенів вчителем початкових класів.

У 1996 року в Кудрявці відкрилась нова гарна школа, збудована на кошти Німеччини та України. Зараз у ній навчаються діти з 1 по 11 класи, є гурток для дітей від 4-х до 6 років, який працює 3 рази на тиждень по 2 години. Він організований німецьким фондом «Общества развития» від ГТЦ. При школі діє «Центр зустрічей», «Недільна школа» від Одеської лютеранської кірхи.

Чимало випускників після закінчення школи вивчилися і повернулися до нас працювати. Це Войтович Юлія Степанівна – вчитель української мови та літератури, вона ж керує «Центром зустрічей»; Кондрина-Бугаєвська Ірина Олександрівна працює в дитячому гуртку при школі; Шульц Олег Вікторович – працює вчителем фізкультури та інформатики.

Багато випускників нашої школи вчать в Вознесенському коледжі або закінчили його: це Шпет Олена Вікторівна, Шпет Володимир Вікторович, Стасько Євген, Волошина Катерина, Чабан Наталія. Поступили у вищі навчальні заклади: Беккер Юлія, Беккер Юрій, Прохорова Катерина, Антропова Ангеліна, Гудима Сергій, Войтович Ірина, Марковська Олена.

Першим директором школи, яка відкрилася у 1996 році, була Дейнер Катерина Олександрівна, яка потім виїхала до Німеччини.

У 1999 році директором була Ляшева Олена Володимирівна, а з 2000 р. – Марутина Лілія Іванівна. З 2004 р. по теперішній час директором школи працює Антропова Тетяна Володимирівна, яка приїхала до України у 1992 р. з німцями-переселенцями зі Середньої Азії та Казахстану.

Вчителі, які зараз працюють у нашій школі: Войтович Ірина Степанівна – українська мова та література, Дудак Те-

тяна Петрівна – геометрія, креслення, фізика, Сухова Оле-
на Анатоліївна (із Ряснополя) – початкові класи, Шпет Ка-
теріна Володимирівна – німецька мова, Луганенко Тетяна
Миколаївна – географія, біологія.

Михайло-Олександрівська неповна середня школа I-II ступенів

Напередодні революції в селі була відкрита початкова школа, що складалась з двох класів. Один вчитель навчав усіх 70 учнів одночасно. Першими вчителями були: Ракач, Косинчик Микола, Тимченко Іван Йосипович, Мерлан Ган-на Терентіївна, Ренц Олександра Георгіївна, Голубченко Ніна Іванівна.

З 1920-1921 навчального року в УРСР створено єдиний тип семирічної школи з двома конценрами: 1-й концентр – 1-4-і класи, 2-й концентр – 5-7-і класи. В школі навчалися діти віком від 8 до 15 років. Оскільки кількість учнів була велика, то виникла необхідність переведення учнів до більшого приміщення. В селі Техтолове (с.М.-Олександрівка) була відкрита семирічка в будинку, який належав Ренцу. Першим директором цієї школи був шановний батьками і дітьми вчитель – колишній офіцер царської армії Мачулко Володимир Маркович, який займав цю посаду аж до 1956 року з перервою у роки війни.

Учителями в 1935-1941 роках були: Шалюк П.Т., Шалюк М.С., Брайченко П.І., Машталер І.І., Коротич І.І., Коротич В.Ю., Рожков Ф.С.

Школа працювала і в роки війни. У 1946 році там викла-дали Цапкаленко К.І., Лаптева О.В., Мачулко В.М., з 1948 року – Кравець Д.П., Мачулко В.М., Мачулко М.В., Дроздова Е.Я., Цапкаленко К.І., з 1950-го року – Дроздова Е.Я., Мачулко М.В., Козина Р.О., Гусаков В.Т., Коротич В.Н., Чумаченько М.Д.

З 1951 року в школі працювала нова вчителька Мель-ничук Ольга Сергіївна, викладач німецької мови. Хоча вона й не мала педагогічної освіти, але це був «вчитель від бога».

Ольга Сергіївна могла знайти підхід до кожного учня. Діти з цікавістю і великим хистом відвідували її уроки.

Село Техтолове (М.-Олександрівка) розширювалося, велось спорудження нових житлових, громадських будівель, промислових споруд. До села приїжджали нові люди, цілі сім'ї, народжувались діти. Згодом виникла необхідність у збільшенні приміщення для школи. У 1952 році школу перевели до іншого приміщення, яке з часом було переобладнано під інтернат, де жили діти з інших сіл, які приїздили навчатися вже в нову, сучасну школу. Ця школа була на пічному опаленні. Діти сиділи за дерев'яними партами; кожен мав свою чорнильницю, яку відрізняли за малюнком (зайчики, пташки). На той час у школі працювали вчителі: Мачулко В.М. (директор, вчитель історії, класний керівник 5 класу), Дроздова Е.Я. (вчитель географії), Гусаков В.Т. (вчитель математики), Мельничук О.С. (вчитель німецької мови), Лопатінська А.М. (вчитель початкових класів). На період 1956 р. до школи прийшли працювати нові вчителі: Назаренко В.І., Долгошеєв Н.І., Матрос Г.М., в 1961 році – Косенко Є.С., Грабовий І.І., Дмитрієва М.Г.

У 1956 році посаду директора зайняла Лескова Луїза Пилипівна, викладач російської мови і літератури, яка приїхала працювати до школи з міста Одеси. З 1958 року – директор школи Проскуров П.В. (учасник ВВВ), викладач математики. Педагогічний колектив з 1961 року очолив Грабовий Іван Іванович, вчитель хімії та біології. На цей період школа не могла вмістити всіх учнів. В центрі села збудували нову школу на кошти колгоспу. Урочисте відкриття восьмирічної школи відбулося у 1967 році на честь 50-річчя Великого Жовтня.

З 1961-1967 рр. працюють вчителі: Антонова Г.П., Влащенко М.Т., Ковбасюк Д.С., Лозова М.С., Печерська М.С., Гох Л.І.

На той час (1967 рік) в школі навчалось 270 учнів, були паралельні класи. До нової школи ходили учні з семи сіл: Сиротинки, Сольварки, Веселинівки, Амбарового, М.-Олександрівки, Котовки, Волкового. Діти з Веселинівки

тиждень жили в інтернаті (60 чоловік). Вони безкоштовно харчувалися (їм готували навіть холодець, котлети). Кухарями в інтернаті працювали Лопатінська Євгенія, Медведенко Олександра. Вихователями були Софронова Л.Ф., Дмитрашко К.М., Чумаченко Л. На вихідні (субота і неділя) дітей відвозили додому.

На території школи було споруджено пам'ятник загиблим односельцям. Вчителі і учні біля нової школи насадили дерев, кущів і квітів. В приміщенні школи пахло свіжою фарбою та деревиною. Просторі кабінети обладнали сучасними меблями. Кожен профільний клас був забезпечений усім необхідним: літературою, муляжами, картами, гербаріями, діафільмами, мікроскопами, фізобладнанням та іншим. Кабінети закріплювалися за певним класом, де обов'язково повинен був бути класний куточок, піонерський або комсомольський. В школі були також великий спортивний зал, обладнаний інвентарем, і простора їдальня. Адміністрація школи ввела нові порядки: діти перевзувалися в змінне взуття, щоб не шкодити нову підлогу.

Особлива увага приділялася зовнішньому вигляду учнів. В школі працювали групи подовженого дня, де учні перебували під безпосереднім наглядом педагогів. Після уроків – відпочинок, потім виконання домашніх навчальних завдань, заняття в гуртках, прогулянки, екскурсії, ігри. Учні харчувались. Допомогу у харчуванні надавав колгосп. Виробнича практика і суспільно корисна праця учнів проводилась залежно від виробничого оточення школи на базі колгоспу та на шкільній навчально-дослідній ділянці.

Біля школи на ділянках вирощували різні овочі. Тримали і маленьку тваринницьку ферму. Біля приміщення старого інтернату знаходився підвал, в якому зберігали овочі, котрі використовували для харчування учнів. Про це навіть були замітки в газетах.

На цей період в школу прийшли нові вчителі: Сафронова Л.Ф., Тісельський В.С., Поточенко Г.М., Цапкаленко О.С., Грабова О.С. Середні загальноосвітні школи здійснювали моральне, трудове, фізичне та естетичне виховання. Учні за-

лучалися до активної участі в громадсько-політичному житті, в різноманітних позакласних і позашкільних роботах. Проводилася активна тимурівська робота, яка мала велике виховне значення. Учні з радістю допомагали пенсіонерам, ветеранам, учасникам бойових дій.

При школі створювали піонерські табори, трудові табори для старшокласників. Учні з повагою ставилися до працівників ферм і полів. В селі урочисто святкували День працівника сільського господарства. Вчителі і учні школи організували концерти з привітанням працівників ферми.

Велика увага приділялася вихованню у дітей патріотизму. З цією метою часто запрошували ветеранів до школи, які ділилися спогадами.

Керівництво школи організувало екскурсії до багатьох міст Радянського Союзу.

Наша школа під керівництвом Грабового І.І. була піонером кабінетної системи в області. В школі проходив обласний семінар завідуючих райво (при Фурсенко Л.І.), а семінари предметників проводилися постійно. Також у межах школи проводилися змагання за всіма показниками, але на першому місці була перевірка знань учнів.

Працю вчителів була високо оцінена урядом: багатьох з них нагороджено орденами і медалями Радянського Союзу. В нашій школі, зокрема, відмінниками праці стали: Попок Валентина Леонтіївна (вчитель початкових класів), Дмитрієва Марія Григорівна (вчитель російської мови і літератури), Назаренко Валентина Іванівна (вчитель української мови і літератури), Грабовий Іван Іванович (вчитель хімії і біології).

Велика заслуга в роботі школи належить Грабовому Івану Івановичу. У 1961 році Іван Іванович закінчив Одеський державний університет ім. І.І.Мечникова (біолог за фахом). Майже півстоліття свого життя віддав роботі в школі, 30 років працював директором школи. Це завдяки його піклуванню в 1967 році була побудована нова школа. З ініціативи Івана Івановича створено музей села; школа потопає в зелені. Люди дивувались, як на це все вистачало часу в цієї людини. Адже

ми знаємо, що життя Грабового – це тернистий шлях, інакше кажучи – людина трагічної долі.

З 1991 року посаду директора обіймає Лебеденко Олександр Дмитрович (вчитель математики). В школі вже давно інший педагогічний склад: Попов В.Л. (молодші класи), Лебеденко Л.В., Похиленко Л.М., Гончаренко Н.О., Сафронова Л.Ф., Душин В.А., Подорожна О.П.

З 1998 року до школи приходять новий директор Марченко Ольга Петрівна, за фахом філолог, викладач російської мови і зарубіжної літератури. Вона займала посаду директора школи 6 років.

Після Марченко О.П. директором школи стає Гончаренко Ніна Олександрівна (займає цю посаду з 2003 по 2005 рік), за фахом географ.

На 2005-2006 навчальний рік у школі навчається 97 учнів.

З 2005 року директором М.-Олександрівської школи стала Похиленко Людмила Миколаївна. Велику допомогу школі надають пенсіонери, які, незважаючи на свій вік, працюють у школі (Попок В.Л., Дмитрієва М.Г.).

Маринівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів

Село Маринове – колишня німецька колонія. До 1944 року основними мешканцями села були німці. Тут була семирічна школа. Викладання велося на німецькій мові. У 1945 році німців виселили в Сибір. Мешканців – українців, росіян – залишилось мало. Тому до 1951 року працювала початкова школа. Завідуючим школою був Кімаченко Микола Маркович.

З червня 1951 року до села Маринове почалося переселення жителів Західної України, в основному з села Устянове Нижнє-Устріцького району Дрогобицької області. Сім'ї переселенців були багатодітними і тому початкова школа зразу стала семирічною і налічувала 360 учнів. Вчилися у дві зміни. Директором школи залишався Кімаченко М.М. В школі працювала вчитель Фурса (Байрук) Надія Охримівна. З серпня 1951 року вчителем почала працювати Проніна

Ірина Степанівна та Шкінь Степан Онукійович – ветеран Великої Вітчизняної війни. Одночасно школа поповнювалася новими вчителями: Крохмаль Микола Іванович, Коваленко Віра Яківна, Коваленко Фросина Олексіївна, Гонтарева Таїсія Емануїлівна, Півторак (Семко) Олена Григорівна, Іваницька (Дзядуш) Марія Василівна, Загороднічок Степан Карлович.

З 1953 року директором школи був Ніцеля І.М., якого переведено з Нейківської школи. Після двох років керівництва його змінив Корнієнко Костянтин Миколайович (вчитель російської мови). Через рік він перейшов на роботу в м.Одесу і директором школи став Овчаренко Іван Федорович.

У цей період у школі також працювали Вайнер Анатолій Ісакович, Гудима Микола Сильвестрович – ветерани Великої Вітчизняної війни.

З 1958 року в школі почали працювати вчителі Камінська Олександра Максимівна, Курник Ярослав Миколайович, Базелюк Віра Марківна, Базелюк Костянтин Юхимович, Шаталюк Тамара Василівна, Несвященко Ада Терентіївна, Лосєв Леонід Матвійович, Савченко Василь Арсентійович.

У 1960 році директором школи працювала Шаталюк Тамара Василівна. Через рік на цю посаду була призначена Базелюк В.М. Семирічна школа стала середньою. Але через 5 років її знову було реорганізовано в семирічну через брак приміщень і погану матеріальну та навчальну базу.

У цей період в школі також працювали: Макартет Раїса Григорівна, Хвалько (Дубна) Олена Анатоліївна, Сушун Віра Павлівна, Загороднічок Олексій Степанович, Френкель Фаїна Борисівна, Ридзюк (Шимко) Лідія Миколаївна.

У 1964 році школа стає восьмирічною.

У 1969 році Базелюк В.М. звільнена з посади директора через хворобу. Директором школи призначено Цуркана Олександра Сергійовича.

З 1975 року директором школи призначено Крохмалю Миколу Івановича.

З 1978 року директором школи був Ржепишевський Анатолій Аркадійович, раніше працював вчителем

Березівської школи. Через рік його замінив Передеренко Микола Онікійович, вчитель Ряснопільської школи, в 1980 – Каймакова Тетяна Аркадіївна з Раухівської школи, через 2 роки – Сікорський Петро Миколайович з Веселинівського району Миколаївської області.

Дещо зміцнилася матеріальна база. Було організоване гаряче харчування учнів, працювала група продовженого дня, в окремому приміщенні знаходилася шкільна майстерня. Але залишалося пічне опалення, не було спортивного залу.

На роботу були прийняті вчителями: Бекманбетов Георгій Артемович – ветеран Великої Вітчизняної війни, Тихонов Володимир Васильович, Тихонова Ольга Григорівна, Вініговський Олександр Михайлович, Чередняк Ольга Ярославівна, Курник Олександр Степанович, Пасічник Лілія Андріївна, Курник Марія Максимівна, Белей Марія Іванівна, Мягка Ірина Тихонівна, Шинкаренко Ольга, Ящук Надія Филімонівна, Задворна (Кавчак) Оксана Петрівна.

З 1984 по 1988 рік директором школи працювала Проніна І.С. За цей період спільно з керівництвом колгоспу ім. Дмитрова і районними органами влади був підготовлений проект будівництва нової середньої школи на 360 учнів. Будівництво було завершено в серпні 1988 року. У зв'язку з пенсійним віком Проніна І.С. подала заяву на звільнення з посади директора школи.

На посаду директора школи була призначена Дубна Олена Анатоліївна, яка до цього працювала у цій же школі спочатку вчителем, а потім завучем. Залишалася на посаді по квітень 2001 року, тобто до дня смерті.

У новій школі почали працювати вчителі: Чемерис Ольга Георгіївна, Кравчишин Іван Іванович, Соколовська Віра Савівна, Орловська Марія Степанівна, Гуцулюк Наталія Миколаївна, Деркач Іван Іванович, Потоцький Олександр Михайлович, Дубна Олена Михайлівна, Мельник Наталія Іванівна, Когут Антоніна Миколаївна, Ушакова Валентина Семенівна, Шимко Олег Степанович, Киричук Ірина Миколаївна, Михайлюк Галина Анатоліївна, Гуцуляк Наталія Іванівна.

З травня 2001 року директором школи призначено Курника Олександра Степановича, який працював у школі з 1987 року вчителем.

На теперішній час в школі працюють: 19 вчителів, 12 чоловік – техперсоналу. Зміцнено матеріально-технічну базу школи та умови праці і навчання. Школа має комп'ютерний клас на 9 робочих місць, інтерактивну дошку, мультимедійний проектор, можливість користуватися Інтернетом, активний і спортивний зали, спеціалізовані кабінети, майстерню, історичний музей, їдальню на 70 місць, літню спортивну площадку.

Перший комп'ютер у школі з'явився у 2002 році, тоді ж – відеокамера, фотоапарат, дискова магнітола, ксерокопіювальний апарат, кольоровий телевізор, DVD – програвач, сценічне обладнання та устаткування.

Першою випускницею школи з срібною медаллю (1991р.) стала Польська Наталія Олександрівна. Перший випускник із золотою медаллю – Шуліченко Тетяна Валентинівна (1997р.).

У школі працювали і працюють вчителі, які мають урядові нагороди: Проніна Ірина Степанівна – нагороджена ордемом Трудового Червоного Прапора; Сушун Віра Павлівна, Пасічник Лілія Андріївна, Чередняк Ольга Ярославівна – «Відмінник народної освіти України»; Ушакова Валентина Семенівна – «Відмінник народної освіти РРФСР».

За двадцять років школа випустила 5 золотих і 6 срібних медалістів, а саме:

Шуліченко Тетяна Валентинівна, Рим'як Неля Іванівна, Рим'як Олександр Іванович, Тулунжі Тетяна Миколаївна, Деркач Юлія Іванівна – золоті медалі; Федак Галина Федорівна, Потоцький Олександр Михайлович, Польська Наталія Олександрівна, Лісовська Тетяна Вікторівна, Кавчак Володимир Іванович, Галіта Юлія Сергіївна – срібні медалі.

З 19 вчителів, які працюють у школі, 12 колишніх її випускників.

4 директори шкіл Березівського району також є випускниками нашої школи: Шимко Володимир Федорович, Курник

Євгенія Миколаївна, Курник Володимир Миколайович, Курник Олександр Степанович.

Наші випускники досягли високих результатів у різних галузях господарства України:

Ніточко Іван Іванович – голова Березівської райдержадміністрації, а згодом – директор Державного архіву Одеської області;

Шимко Богдан Федорович – голова Красноокнянського райвиконкому;

Клець Володимир Іванович – полковник, командир десантної бригади;

Потоцький Андрій Іванович – заступник начальника обласного управління сільського господарства;

Охота Олександр Іванович, Рим'як Ігор Зіновійович, Кузнєцов Віталій Володимирович – офіцери міліції (останній потім був помічником губернатора Одеської області);

Пронін Микола Дмитрович – заступник начальника III блоку Південно-Української АЕС;

Курник Вадим Олександрович – юрист;

Возний Анатолій Володимирович – інспектор Березівського МРЕВ;

Шимко Степан Іванович – начальник відділу управління Одеської залізниці;

Рим'як Любов Іванівна, Писанюк Тетяна Михайлівна – голови Маринівської сільської ради;

Карич Любов Федорівна, Франчук Лариса Іванівна, Охота Оксана Миколаївна, Сабрам Ярослав Михайлович, Клець Ірина Іванівна – лікарі;

Шимко Ярослава Василівна – учасник хору ім. Верьовки;

Ляшковят Михайло Романович – учасник ансамблю пісні і танцю Одеського військового округу.

Новоселівська неповна середня школа I-II ступенів

На початку минулого століття будувалася залізниця Москва-Одеса. На 1226 км, на території земель поміщика гра-

фа Рауха, була намічена станція. В 1912 році вона почала працювати.

Навколо станції, яку назвали на честь графа Рауха, виникали поселення: залізничників – Димівка (в перекладі з німецької – «раух» - дим) та поселення німців – колоністів з 20 будівель, по 10 будинків – землянок з кожного боку єдиної вулиці села.

Із спогадів вчительки – пенсіонерки Дорошенко Г.П. в Новоселівці постійної школи не було до 30-х років ХХ ст. Навчалися у хатах селян по тижню. Першою вчителькою була Корчагіна Ольга Миколаївна. Після розкуркулення окремих селян школу організували в хаті П'ясецького Івана. Там навчалися до 1933 року. В цьому ж році школу перевели в більшу хату: теж розкуркуленого німця-колоніста Вітмера Генріха. Учні в цей час годували в школі.

До 1944 року учні села Новоподільськ навчалися в Карнагорівській школі, а потім продовжували навчання в Березівській середній школі №1. В 50-х роках у селі Новоподільську була відкрита школа для дітей переселенців з Хмельницької губернії. Початкову школу побудували на окраїні села, директором був Ганич Василь Феногенович, а вчителями – Турчинюк Броніслава Йосипівна (Стицюк-Майборода), Душак Поліна Ісаківна, Дригула Валентина Миколаївна, Жердецька Віра Іванівна, Демченко Лідія Миколаївна, Юринець Олена Павлівна.

Школа працювала до 2007 року, а з нестачею дітей її закрили. Троє учнів цієї школи продовжують навчатися в Новоселівській школі.

На вулиці Шкільній села Новоселівки на початку 30-х років буда побудована школа на дві великі класні кімнати і коридором між ними. В одній з кімнат жила вчителька Ліннікова Марія Гаврилівна. Школа проіснувала до 1969 року.

У 1969 році на вулиці Леніна була побудована нова, гарна, велика школа. Першим директором був Гуркало Іван Семенович, наступним став Загорний Йосип Абрамович. Під його керівництвом силами учнів та вчителів було посаджено на площі 0,5га яблуневий сад різних сортів, малину. Обсади-

ли його горіхами, восени збирали плоди і продавали. Школа мала свої гроші, учні доглядали сад, працювали на дослідних ділянках.

У 1970 році відбувся перший випуск восьмикласників.

Директорами школи на різних етапах були Любов Олександрівна Іванова – ветеран праці, учасниця Великої Вітчизняної війни, Йосип Абрамович Загорний – ветеран війни, ветеран праці, Балабан Георгій Юхимович – учасник війни, ветеран праці, Тимофій Михайлович Шулянський – ветеран війни. Плідно працюють Надія Іванівна Пальона – відмінник освіти, Петро Миколайович Тимошенко – ветеран праці, відмінник освіти, Тетяна Петрівна Кушнір – вчитель вищої категорії, Ірина Михайлівна Антонова, Зінаїда Луківна Федорук – ветеран праці, старший вчитель вищої категорії.

Випускники Новоселівської школи працюють в різних галузях виробництва:

Гоменюк Микола Петрович – художник в Волинській області;

Редько Віктор Володимирович – радник міністра сільського господарства в м.Києві, науковий працівник;

Бодун Павло Михайлович – генерал-полковник. Нині живе і працює в Москві;

Федосєєв Петро Михайлович – аспірант, адвокат. Працює в м.Одесі;

Григоренко Олена Петрівна – генеральний директор меблевого виробництва в Росії;

Кам'янченко (Ревчук) Лариса Миколаївна – головний лікар Одеської психіатричної лікарні в с.Заводівці;

Майборода Олександр Маркович – син голови партизанського загону на Березівщині;

Заклеveneць (Краянська) Тетяна Георгіївна – викладач математики профтехучилища м.Березівки;

Турченко Анатолій Володимирович – начальник порту м.Новоросійськ;

Гоменюк Оксана Григорівна – завідувача банком в м.Одеса;

Федорук Василь Васильович – головний ветеринарний лікар району, голова колгоспу, ветеран праці, нині пенсіонер;

Скок Андрій – професор медицини;

Чагар Валерій Андрійович – заступник головного лікаря ЦРЛ;

Кам'янченко Валерій Миколайович – керуючий на Південно-Українській атомній електростанції.

Вчителі-ветерани Новоселівської школи: Дорошенко Галина Пилипівна, П'ясецька Зінаїда Павлівна, Іванова Любов Олександрівна, Гойман Катерина Самойлівна, Тимошенко Олена Степанівна, Демченко Лідія Миколаївна, Науменко Анатолій Миколайович.

В минулому учні, а нині вчителі: Бодун Василь Олександрович, Пудовкіна Ольга Олексіївна, Юринець Олена Павлівна, Потоцька Валентина Анатоліївна, Гокера Пелагея Григорівна, Заклеви́нець Світлана Георгіївна, Мунтян Антоніна Андріївна, Десинесенко Наталя Іванівна, Петков Олександр Дмитрович, Тимошенко Віктор Петрович, Шевчук Сергій Васильович, Божок Любов Миколаївна, Сирота Людмила Михайлівна, Когут Ольга Миколаївна.

Новоселівка – одне з найбільших сіл Березівського району. Має 846 дворів, населення близько 1300 чоловік, школа одна з найбільших за кількістю учнів серед дев'ятирічок району.

Нині в школі працюють: Федорук З.Л., Шулячинська М.Й., Кушнір Т.П., Павлова Т.В., Буряченко Г.С., Щербак М.І., Тимошенко П.М., Панова Н.І., Войтенко С.Г., Юринець О.П., Шевченко С.О., Єфімова А.А., Бордюженко І.В.

Нейківська загальноосвітня школа І-ІІ ступенів

Село Нейкове – колишня німецька колонія. Школа в селі існувала з довоєнних часів, але навчання проводилося німецькою мовою. Під час війни школа не працювала.

Після Великої Вітчизняної школа поновила своє існування в 1946 році. Навчання було вже українською мовою. В зв'язку з тим, що під час війни школа не працювала, в класах були різновікові учні.

Одним з перших директорів школи був Давиденко Дмитро Максимович, який очолював її приблизно до 60-го року.

Після нього школу прийняла Асташева Т.М. З нею працюють вчителі: Балканський Г.Г., Ладиненко О.К., Шамбора О.М., Бендерська П.М., Єренкевич Л.М., Малиш Л.Я., Кравчик Є.Ф., Бортник К.І., Котлик Г.О., Бурянський К.Ю., Менько Г.К.

Школа працювала у двох приміщеннях: старому німецькому корпусі і добудованому корпусі. В цей час в школі навчається до 150 учнів. Працює пришкольній інтернат. Школу відвідують діти з Нейкового і Онорівки. Онорівські діти живуть в інтернаті.

З 1963 року школу очолив Бакланський Г.Г. Онорівські діти відвідували Нейківську школу до 1976 року. В ті роки школа налічувала до 180 учнів. Причому, в с.Онорівка працювала філія Нейківської школи, де навчалися діти 1-4 класів. В 1976 році Онорівських учнів перевели до Розквітівської школи.

У 1973 році школу очолив Мазур Д.П. З ним працюють вчителі: Балканський Г.Г., Ладиненко О.К., Ключник О.В. (випускниця школи), Малиш Л.Я., Чміль Н.І., Димчук К.І. (випускниця школи), Коченко П.С., Кондратенко Н.І., Єременко О.М., Рісюк Л.Д., Руденко О.Д., Штик Є.А.

При школі діють групи продовженого дня. Дітей харчують.

Школою піклується місцеве господарство – колгосп ім. XXII з'їзду КПРС, який згодом був перейменований у колгосп ім. Ведуги.

У 1990 році школу очолила Васильєва Н.А., яка працює і дотепер. Разом з нею трудяться вчителі: Витопоренко Г.С., Димитренко О.У., Димчук К.І., Ільчак В.І., Ільчак С.В., Ільчак Н.Б., Ільчак Є.А., Карпенко Л.О., Коваленко В.В., Веремчук Н.Г., Чілей О.В.

Школа працювала в старих приміщеннях. Але вже давно порушувалося питання про будівництво нової школи. Колгоспом на ті часи керував Близнюк А.Ф. І ось в 1992 за участі голови Березівської райдержадміністрації Ніточко

І.І. будівництво було розпочато. Школа переїхала в нове приміщення 13 січня 1994 року.

Це типова школа, розрахована на 162 учнів. Є великий спортзал, харчоблок, світлі класи і кабінети.

На жаль, сьогодні кількість людей в селі зменшилася. Відповідно зменшилася і кількість дітей в школі. Зараз тут навчається всього 31 учень.

Директор школи Васильєва Н.А. Працюють вчителі: Витопоренко Г.С., Димитренко О.У., Ільчак Є.А., Ільчак В.І., Ільчак Н.Б., Ільчак С.В., Монько Г.І., Приходько О.В.

Причому Ільчак В.І. і Ільчак С.В. – випускники Нейківської школи, які закінчили відповідно ОДУ ім. Мечникова і ПУПУ ім. Ушинського і повернулися працювати до рідної школи.

Взагалі, випускники нашої школи працюють в різних галузях економіки. Серед них є і вчителі, і медики, і працівники культури, і бізнесмени, і механізатори та інші.

Оснівська загальноосвітня школа І-ІІ ступенів

Скупі історичні факти свідчать, що на місці, де тепер знаходиться Основа, був маленький хуторець. У ньому жило кілька сімей: Ратушні, Костюки. В Державному архіві Одеської області є дані про заснування села у 1784 році.

На хутір приїхав відставний генерал Пасік, якого за гарну службу було нагороджено землями хутірця. Він почав вербувати людей у своє помістя. Переїхало кілька сімей з Росії, ще декілька – з різних губерній України, а ще декілька кріпаків пан обміняв на мисливських собак у поміщика з с.Основа Харківської губернії – у батька відомого українського письменника Г.Квітки – Основ'яненка. Село спочатку називалося Пасікове, а на початку ХІХ ст. жителі перейменували його на с.Основа. Заможні селяни почали будувати добротні будинки з пиляного каменю. Серед всіх будівель вирізнявся панський будинок. Це була світла висока будівля, в якій пізніше буде відкрито школу.

На початку 20-х років ХІХ ст. кількість жителів збільшується. Переїздить в Основу сім'я Федора Онищенка.

Його дружину Галину Дмитрівну Онищенко в 1828 році розшукала її рідна сестра Катерина Дмитрівна, яка і стала першою вчителькою в Основі.

Катерина Дмитрівна присвятила своє життя навчанню дітей. Школа була двокласна, платна. Після смерті Катерини Дмитрівни школа продовжувала функціонувати. Вона вже стала чотирирічною. Приїздили нові вчительки. Після земельної реформи 1861 року селяни почали жити краще, зростали матеріальні статки. Більше сімей могли віддати дітей на навчання. Збереглося фото приблизно 1913-1915 років. На ньому три вчительки (їх імена не збереглися) та учні I-IV класів 1900-1905 років народження на фоні старої будівлі Оснівської школи.

Після революції 1917 року продовжує працювати початкова школа. Її вчителями були Чиповий, сім'я Білозерів, яка приїхала пізніше. На початку 30-х років із Заводівки приїхав учителювати Горенко. Приблизно 1935 року в селі Основа поселився і став директором початкової школи Василь Семенович Рибалко. У роки Великої Вітчизняної війни він пішов на фронт. Село було окуповане фашистами, а потім румунською армією. На початку війни діти не навчалися. А в 1943-44 роках працювала двокласна школа, в якій більшість часу відводилося на вивчення румунських молитов.

Після війни приміщення школи привели у належний стан, розпочалося навчання. З фронту повернувся Рибалко В.С. На той час у селі було багато дітей, серед них переростки, які пішли навчатися в старші класи сусіднього села Ряснопіль. Тому виникла необхідність відкрити семирічну школу. До старого приміщення були добудовані два класи. Школа наступного року стала «ростучою». Рибалко В.С. став директором і вчителем історії. До школи приходили молоді учителі, які майже все життя пропрацювали в Оснівській школі. Однією з них була Іринчук Тетяна Наумівна, яка викладала українську мову та літературу. Вчителькою початкових класів приїхала молода вчителька Деркаченко (по чоловіку Рибалко) Марія Полікарпівна, яка й і пропрацювала тут з 1946 по 1986 роки. В її трудовій книжці всього один запис – Оснівська школа.

Пізніше навчати початкові класи приїхала Журавель Н.С. Згодом стала вчителем математики і пропрацювала до 90-х років.

У 1957 році Рибалко В.С. виїхав, на його місце призначили Стряпко С.З. У квітні 1958 року директором призначений Білоус І.І. Його дружина Білоус В.Я. теж була вчителькою, викладала біологію. Завучем була Сергієва (Рибалко) П.Я. Пізніше Білоус І.І. переїде до м. Березівки, стане завучем БСШ № 3. Потім 2 роки директором був Крохмаль.

Згадують старожили, що в 50-60 роках головою колгоспу був Рибалко Федір Макарович. У центрі села розташовувались старі склади і кузня. Біля кузні часто збиралися люди, і Федір Макарович сказав, що на місці кузні і складів треба збудувати клуб і школу. Спочатку збудували клуб, а через рік і школу. Будівництво почалося у 1967 р. і закінчилося в 1968 р.

1 вересня відкривали школу. На святі були присутні представники району: завідуючий райвно Фірсов А.І., секретар Бабенко В.І., голова колгоспу Шаповаленко О.М., директор школи Курник В.М., який займав цю посаду до 1974 року (згодом він стане директором Ряснопільської СШ).

З 1974 по 1976 рр. директором був Пастух П.Д. З 1976 по 1980 рр. – був призначений директором Рибалко Яків Павлович. Несподівана смерть забрала його з життя. На його місце заступила вчитель географії Шедеменко (Поденко) В.М. З 1993 р. директором школи працював Вірич Володимир Михайлович. Нагороджений почесною грамотою Міністерства освіти і науки, має знак «Відмінник освіти України». В 2004 р. йому запропонували посаду начальника відділу освіти Березівської районної державної адміністрації, де він працює і зараз. Школу очолює Вірич Наталя Миколаївна, «Старший вчитель», вчитель вищої категорії української мови та літератури. У школі працюють ветеран праці, вчитель І категорії Коваленко Г.А., яка читає українську мову та літературу з 1964 р.; вчитель вищої категорії Кормич Н.І., яка викладає в початкових класах; вчитель математики І категорії Голуб Л.М.; вчитель природничого циклу Музика Т.П.

Свого часу в школі вчителями працювали Костенко Н.М., Журавель Н.С., подружжя Маріюгло, подружжя Лабунських, Путренко О.А., Котлик Л.О., Шайдюк Т.О., Порач Л.А. та інші.

Слід згадати добрим словом технічний персонал: Софрону О.М., Філімонову О.О., Ключко О.І., Мороза В.М., Кузему М.І., Кутольвас М.М., Голуба О.А.

Зстіншколивийшлацілакогортапедагогічнихпрацівників. Серед них — Голуб Л.М., яка працює у рідній школі; Кузьменко (Похиленко) Л.М. – директор М.-Олександрівської школи; Лабунський В.М., Коваленко Т.А., Ташкінова С.М., Мороз Т.В., Петрова Т.П., Вірич Л.В.

Педагогічний вуз закінчив Вірич В.В. працює головним спеціалістом в Одеській обласній держадміністрації. Вірич Н.В. і Вірич О.В. – аспірантки Південно-Українського педагогічного університету, працюють у вузах м.Одеси. З золотою медаллю закінчила БСШ № 3, а потім медуніверситет Гречана, Л.О., працює лікарем.

Спеціалістами середньої і вищої ланок сільського господарства стали Табунський С.П., Музика Т.М., Галамат І.М., Лабунська В.М., Софронова С.О., Коломієць О.М., Поденко В.І., Кузьменко Н.М., Колодяжний О.О.

Окремо хочеться відзначити колишніх випускників нашої школи Мосійчука В.Л., який в «доперебудовний» період працював головою місцевого колгоспу, та Кормича О.В., що працював головним агрономом цього ж господарства. Нині вони керівники різних агроформувань в селі Основа, не забувають про школу, є її спонсорами. Завдяки їм школа отримала в подарунок телевізор, відеомагнітофон, комплект меблів та принтер до комп'ютера.

Петрівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів

Перші відомості про Петрівську школу сягають 1898 року. За спогадами односельчанина Дудника Андрія, в цей час в селі була земська школа. У ній викладалась граматика, арифмети-

ка, географія, література, мова, Закон Божий. Сюди приїздили діти з навколишніх сіл, навіть з м. Очакова.

Вчителі М.І. Волкова, М.В. Зав'ялова, О.І. Кононюк були учасниками революційної організації. М.В. Зав'ялова була заарештована за свої погляди і вислана до Сибіру. О.І. Кононюк брала участь в організації в селі Петрівка нелегальної друкарні. Вчитель К.І. Агєєв став одним з засновників Петрівського кооперативу «Надія» (1909-1912 рр.).

У 1926 році в селі була 4-річна школа — 2 класи в 2 зміни. До 1947 року — початкова школа. 1947-1959 рр. — семирічна. З 1 січня 1960 р. — восьмирічна школа. З 1989 р. — дев'ятирічна школа. З 1990 р. — середня школа.

Директори школи: Єнака Іван Костянтинівич; Солтис Іван Іванович; Леонтюк Леонід Порфірович (1948-1951 рр.); Пищенко Георгій Гаврилович (1951-1980 рр.); Копач Катерина Федорівна (1980-1985 рр.); Купченко Григорій Олександрович (1985-1988 рр.); Горенко Валентина Василівна (1988-1989 рр.); Китар Георгій Калинович (з 1989 р.).

У 1926 році 4-річна школа (2 класи в 2 зміни) розташувалась нижче старої школи. В одній половині школи проходили заняття, в другій проживали вчителі.

У довоєнний період заняття проводились і в панському будинку (на Міщанах).

З 1948 р. учні молодших класів вчилися в хаті Ковальчука, шкільна майстерня розташувалась в будинку розкуркуленої сім'ї (на місці, де проживає нині сім'я Моргуна).

У школі викладалось столярство, слюсарство. Навчалися учні в 2 зміни.

Довгий час в селі Іванівка була самостійна початкова школа, а в 60-х роках вона стала дочірньою школою Петрівської восьмирічної школи.

Вчителювала там Яценко Марія Захарівна. Після закінчення педучилища розпочала свій педагогічний шлях в Іванівці її племінниця Ксендзік (Великодила) Ольга Олексіївна.

У 70-х роках школу закрили і в учнів почали возити в Петрівську НСШ.

У 1962 році було побудовано типове приміщення восьмирічної школи.

У 1990 році побудоване нове приміщення середньої школи на 192 місця.

З 1990 року в Петрівці діє середня школа (директор школи Китар Г.К.) За цей час велика увага приділялась створенню та поповненню кабінетів, забезпеченню школи сучасними меблями. Протягом останніх трьох років за батьківські кошти придбано сучасні учнівські парти до п'яти кабінетів. В школі створено кабінет комп'ютерної техніки (6 комп'ютерів), значна увага приділяється вивченню інформатики та впровадженню новітніх технологій.

Учні школи постійно беруть участь в обласних інтелектуальних змаганнях учнів сільських шкіл. Так, Корнеєв В., Мазур О., Білоус В. стали переможцями двох турів інтелектуальних змагань з історії. В цьому році Білоус В. та Шуляк Т. (11 кл.) стали переможцями районного конкурсу учасників МАН з історії.

Учениця 11 кл. Любчак І. кілька років підряд займає призові місця в районній олімпіаді з німецької мови.

10 вчителів з 17 – це випускники школи. Є навіть сімейні династії: директор школи Китар Георгій Калинович (історик за фахом) і його дружина Китар Зінаїда Адольфівна (філолог та історик); Іринчук Валентина Андріївна (математик за фахом), її син Іринчук Андрій Георгійович (хімік, біолог) та його дружина Іринчук Наталія Анатоліївна (математик за фахом); Копач Катерина Федорівна (вчитель молодших класів за фахом) та її невістка Копач Людмила Анатоліївна (вчитель української мови).

У школі працюють 5 ветеранів педагогічної праці (Копач К.Ф., Чмільова К.Д., Мазур Г.І., Іринчук В.А., Констанжі Т.М.)

З 17 вчителів 6 – спеціалісти 1 категорії, 1 вчитель – спеціаліст вищої категорії, 6 вчителів – спеціалісти 2 категорії.

Шановний читачу !

Я написав вступне слово саме перед історією цієї школи, бо Раухівка для мене залишиться назавжди населеним пунктом, у який я особисто вклав дуже багато сил і знань. За час моєї роботи у Березівському районі налічувалося 67 населених пунктів, із них найбільші – м. Березівка і смт Раухівка, де свого часу були розташовані великі військові підрозділи: вертольотний полк, артилерійська бригада великої потужності (АбрВП «Піон»), дві бригади оперативно-тактичних ракет, зенітно-ракетний полк ППО, ескадрілля безпілотних літаків-розвідників, радіотехнічна рота протиповітряної оборони військ ППО. За чисельністю військ це практично військова дивізія. У смт Раухівка проживали чотири тисячі солдатів і близько трьох тисяч офіцерів та прапорищиків, майже кожен з них був одруженим. Раухівка була культурним центром району, який задавав тон в освіті, культурі, спорті. Там проживало більше 50% жителів з вищою освітою

З особливою вдячністю, шаную та повагою називаю Валентину Миколаївну Бересан, яка на час написання книги уже 40 років працює беззмінним директором Раухівської школи. Це шанована людина, яка виховала кілька поколінь. Школа під її керівництвом завжди була і залишається найкращим закладом в Одеській області.

Нижче описано історію місцевої школи, а я хочу розповісти про деякі факти з історії самого населеного пункту, тому що вони так чи інакше мали вплив на освіту, культуру, життя його мешканців.

До 1985 року існував Раухівський гарнізон - так він офіційно називався до тих пір, поки Одеська обласна рада не взяла на облік селище міського типу Раухівка і 12.03.1999 року не створила селищну раду. Сталося це тому, що було прийнято рішення про скорочення Збройних сил України і поетапно скорочення гарнізонів.

Будучи першим керівником району, депутатом Одеської обласної ради чотирьох скликань, я наперед прорахував, що станеться з Раухівським гарнізоном, якщо не вжити терміново

відповідних дій. Мені важко зараз повертатися в думках до тих часів, коли я особисто майже кожного місяця збирав жителів Раухівки у Будинку офіцерів, або просто на вулицях, переконуючи їх, що потрібно організувати селищну раду, інакше військові покинуть все просто так. На жаль, начальники гарнізону, офіцери і прапорщики не підтримували мене, вважали, що зможуть відстояти гарнізон.

Райдержадміністрація хотіла допомогти селищу зберегти хоча б те, що є, бо людям доведеться тут жити. Ми розуміли, що у великі міста вийдуть лише ті особи, які мають великі військові чини. Згодом так і вийшло...

Коли почали передислоковувати вертолітний полк до Херсону, дружини військових перекрили аеродром. Про цей випадок заговорили зарубіжні радіостанції. Р.Б. Боделан, будучи на той час головою обласної держадміністрації, дав доручення виїхати на місце і роз'яснити жителям селища, що вони діють протизаконно. Я зрозумів: оскільки ніхто не приїхав зі штабу округу, з обласної держадміністрації, значить люди будуть кинуті напризволяще. Якщо проблема вирішується на рівні районного керівника – значить справа дуже погана. Ви можете уявити, якою була розмова з жінками офіцерів, а особливо, прапорщиків, коли їхні чоловіки залишаються без роботи.

Згодом люди розійшлися, я доповів про це по радіотелефону, мені подякував Руслан Борисович і на цьому все закінчилося. Пізніше ми зібralися у мене в кабінеті: я – голова райдержадміністрації, голова районної ради Коломієць О.М., мої заступники Сергієнко Галина Петрівна, Студинський Олександр Федорович. Довго обговорювали стан справ. Основною страшною новиною було те, що Раухівський гарнізон передають на баланс району без ніякого фінансування. Про це доповіла Сергієнко Галина Петрівна.

На другий день я був у командувача військами Одеського військового округу В.П. Шкідченка. Він сказав, що завтра буде в Раухівці. Свого слова дотримався і зібрав в Будинку офіцерів дружин військовослужбовців і суворим голосом зачитав наказ про те, що військового гарнізону Раухівка не буде.

Після зборів ми зайшли до штабу бригади великої потужності разом з в.о.командира бригади полковником Клецем Володимиром Івановичем. Там В.П.Шкідченко сказав: «Рятуйтеся. Грошей немає і не буде...» Мені втрачати було нічого, тому я попросив його надати мені допомогу у перевлаштуванні військового містечка на цивільний лад. Володимир Петрович пообіцяв допомогти. І допоміг генерал армії Шкідченко В.П. залишився моїм товаришем, а жителі селища повинні завдячувати в т.ч. і Шкідченку, що гарнізон реорганізовано, а не покинуто, як інші військові містечка. Будучи міністром Збройних Сил України, Володимир Петрович двічі наводив приклад Раухівки начальникам гарнізонів і керівникам районів, як потрібно реорганізовувати військові містечка.

Після того, як райдержадміністрація прийняла рішення зберегти соціальну сферу, і в першу чергу, заклади освіти, ми зібралися в Раухівській школі. Я відчув цілковиту підтримку з боку директора школи Бересан В.М., за що я їй щиро вдячний. Зараз, через десятиліття, розумію: якщо б не раухівський педагогічний колектив, селище Раухівка було б стерте з мапи України. Я пообіцяв школі перекрити дах і провести газ до населеного пункту. Дах школи перекривала директор школи і будівельники брати Соловійови — Валерій Миколайович і Юрій Миколайович, а матеріали брали з офіцерської їдальні вертольотного полку.

Дитячий садок в селищі був старенький, а в той час в с.Новоселівка, що за 3 км від Раухівки, ми збудували новий типовий садок. Гарячі голови з районного відділу освіти, за рекомендацією районного фінансового управління, внесли пропозицію перенести садок. Завідувачка дитячим садком Головатюк Надія Тимофіївна, чудова людина, чуйна до дітей, добрий організатор, прийшла до мене і ми в кабінеті довго обговорювали стан справ. Врешті-решт я прийняв рішення зберегти садок в Раухівці, але газифікувати його після газифікації школи. Так і зробили.

Бібліотека в Будинку офіцерів і в самій військовій частині була багата книгами, яким могла позаздрити районна

бібліотека. На жаль, ми разом з завідучкою бібліотеки Літвін Тетяною Іванівною не могли забезпечити збереження всіх видань. Полковник, який відповідав за бібліотечну справу, багато цінних книг просто забрав собі додому (на той час він міг їх списати). Та якщо б не завідувачка бібліотекою, втрати могли б бути більшими.

Будинок офіцерів гарнізону — це найкращий культурний заклад Березівського району. Завідувачка Будинком культури Галанова Лілія Василівна не дала нікому нічого забрати.

З солдатського клубу разом з Ранничем Петром Володимировичем, Скворцовим Сергієм Михайловичем та братами будівельниками Соловійовимими організували філіал Березівської спортивної школи. Раухівські спортсмени завжди були на передових позиціях з усіх видів спорту, а в цьому філіалі особливо розвинулась спортивна гімнастика, де на той час було вже чотири кандидати в майстри спорту.

Виховна, культурна робота, освіта в селищі не може бути повноцінною, коли в населеному пункті відсутня лікарня. Нам вдалося разом з головним лікарем району Паданевичем Віталієм Григоровичем зберегти військовий лазарет і переобладнати його як структурну одиницю в лікарню. Дякуючи лікарю Гринішину Михайлу Миколайовичу, який окрім фахової роботи лікаря, є ще добрим господарником, вдалося зберегти транспорт, лікарняні прилади, а головне — чудовий висококваліфікований колектив медсестер і лікарів.

Коли на баланс селищної ради було прийнято дві будівлі штабу, стало зрозуміло: якщо вони не будуть використовуватися, то їх спіткає доля казарм - розтягнуть по цеглині. Мною було прийнято рішення в одному із штабів розташувати селищну раду і різні побутові приміщення, а також залишити вузол зв'язку. Штаб вертолітної бригади за благословенням Митрополита Одеського і Ізмаїльського Агафангела почали перебудовувати під церкву, що, до речі, дало великий поштовх духовному відродженню як самої Раухівки так і навколишніх сіл. Дякуючи о.Василію в мирі Василь Іванович, який особисто проводив цю роботу не тільки як священник, але як робітник, в Раухівці тепер є храм.

У Раухівці міського телефонного зв'язку, як і радіоточок, не було. Під час розформування та виведення військ я попросив командувача військами Шкідченка В.П. і начальника військ зв'язку округу генерала Попова В.І. залишити нам станцію. Шкідченко В.П. погодився, Попов В.І. не заперечував і начальник Березівського районного вузлу зв'язку Станчук О.І. провів відповідну реконструкцію і станцію на 100 номерів залишили в селищі. Нею користуються і сьогодні.

Не можу не згадати і про те, яку підтримку я одержав від освітян і працівників культури гарнізону, коли вирішував, ще до розформування та виведення військ, земельні питання. Ще в 1989 році, будучи головою Березівського райвиконкому, я підняв це питання і ми без рішення Верховної Ради і постанови обласної ради, видали землю під дачні ділянки жителям селища. Велику роботу в цьому питанні зробили голови кооперативу. Землю ми виділили із земель запасу колгоспу ім. Шевченка, дякуючи голові колгоспу Закливленцю Григорію Григоровичу.

Розуміючи, що школа смт Раухівки після розформування та виведення військ залишиться в скрутному фінансовому становищі, я видав розпорядження про закріплення за школами району земель за рахунок земель запасу. В т.ч. Раухівській школі виділили 82 га землі, яку школа здає за договором в оренду і отримує кошти на свої потреби.

Так сталося, що в Раухівці не було цвинтаря, тому що мешкали там, в основному, молоді люди, часто міняли місце проживання, як і належить військовим. Тому ми освятили землю під кладовище і мною було прийнято рішення загородити його. Та селищні голови ігнорують це питання до сьогоднішнього дня.

Особливу увагу хочу звернути на те, як нам важко дісталася газифікація Раухівки. На той час військові коштів не виділяли, і виготовити проектно-кошторисну документацію не було можливості. Ми прийняли рішення побудувати цегельний завод в с. Новоселівка і підвести туди газ. А разом з тим виготовити документацію для газифікації сіл Новоселівка, смт Раухівка з відводом на с.Шевченкове. Так і зробили. Газовід до цегельного заводу побудували швидко, а до смт Раухівка че-

рез 3 роки, поки спільними зусиллями райдержадміністрації, облдержадміністрації не відшукали відповідні кошти. Дуже важко дісталася газифікація в снт Раухівка, тому що нікому було доручити цю відповідальну справу. Сільські голови спочатку вважали, що це не їхня справа, їм повинні інші це зробити. Дуже важко було проводити газ, особливо робити «прокол» під залізничними коліями. Дякуючи високому професіоналізму Слабенка Степана Михайловича, начальника Березівського газового господарства, і начальнику ПМК Томашевському Сергію Володимировичу, нам все ж вдалося зимовим місяцем зробити «прокол» і покласти труби до траншеї. Коли в снт Раухівка побачили газові труби, скептики почали насміхатися, що з цього нічого не вийде. Але підтримка директора школи, директора дитячого садка, працівників закладів культури, жителів селища додала мені впевненості і ми протягом 45 днів від залізниці до загальної котельні і школи проклали газові труби.

Педагоги і культпрацівники Раухівки завжди були в авангарді всіх подій, в т.ч. і місцевого «гарнізонного» значення. Коли в свій час селище забезпечував товарами «Військторг», то там було, на наш погляд усе. З навколишніх сіл було за щастя потрапити до цього магазину. Щоб сьогоднішньому читачеві було дещо зрозуміло, нагадаю про таке. У той час існували товари мінімального асортименту, які могли купити лише військові: – ковбаса 2-3 найменування, цигарки болгарські, костюми (інколи навіть імпортні); молоко, масло, цукерки шоколадні. А в навколишніх сільських і в березівських магазинах прилавки були майже пустими. Промислової групи майже не було. Але вже у 1990-1991 роках і в Раухівських магазинах ставало пусто, почали по талонах ділити всі товари, які надходили до району. По талонах відпускались навіть курині яйця, м'ясні консерви, туалетний папір, мило...

Під час чергового відвідання Раухівки до мене звернулися вчителі школи з приводу відсутності товарів. У Раухівці так не звикли жити. Тоді завуч школи Стукало В.В. запропонував мені організувати невеличкий «базарчик» біля гарнізону, щоб селяни привозили свою продукцію і на ньому реалізовували її

— і дешевше, і завжди буде асортимент. На стихійних зборах біля Будинку офіцерів я висловив пропозицію. Її підтримали всі культпрацівники, працівники дитячого садка, пошти, медичні працівники, заперечував лише начальник гарнізону — бо буде, мовлять, в безлад у межах гарнізону. Відчуваючи підтримку педагогічного колективу, знаючи їхній авторитет серед жителів селища, я звернувся до місцевих підприємців: Щербиніна В.Я., Галушко П.В. Разом з ними біля центрального в'їзду до смт Раухівки праворуч поставили прилавок. На щастя, змінився начальник гарнізону, який був проти цього, його замінив командир ракетної бригади полковник Жуков О.М., який не заперечував проти цілком зрозумілої пропозиції — краще буде жителям села, і жителям гарнізону. Селяни почали привозити багато якісної і дешевої продукції, а в магазинах все було за картками.

Майже рік діяв ринок, але хтось написав скаргу на ім'я командувача військами Одеського військового округу Морозова І.С. і першого секретаря Одеського обкому партії Боделана Р.Б., що ми разом з Жуковим О.М. розгорнули торгівлю невідомо чим, що навіть самогоном торгують (а таки торгували із-під прилавка, дійсно). Р.Б. Боделан направив комісію, ми виїхали на місце, зайшли до школи, Будинку офіцерів, запитали людей на ринку, чи потрібно це, відповідь була однозначною — дуже потрібно.

У той же день педагогічний колектив написав листа і передав через комісію Боделану Р.Б., що ринок потрібний, людям не треба їхати до Березівки чи в Одесу за пучком петрушки чи десятком яєць. Але командувач військами особисто прилетів на «важливий» об'єкт і встановив, що йому там не місце. Без всякого попередження наказав за добу знести ринок, що було і зроблено — гусеничними тягачами розтягли бетонні блоки, а шифер, дерево розікрали на дачі.

Зателефонували мені з Раухівки та поінформували, що сталося. Я звернувся з проханням до кореспондента газети «Правда» Віктора Васильця розібратися. Він виїхав на місце, зустрівся з жителями селища, відвідав всі раухівські установи

і написав статтю «Удар по об'єкту «базар», де розкритикував члена бюро Одеського обкому партії командувача військами Морозова І.С. Там були такі рядки: «Якщо командування округу не може забезпечити селище продуктами харчування, то нехай не заважає тим, хто це робить».

Після цієї статті почалися напади на мене, але дякуючи педагогічному колективу, який заступився за районне керівництво, нас залишили в спокої. Згодом ми розмістили ринок на іншому майданчику впродовж центральної вулиці, потім через дорогу, а останнє місце — біля Будинку офіцерів. Остаточно ринок закріпився на тому місці, де він зараз і є.

У 2002 році сталося велике стихійне лихо: в північних районах Одеської області, в т.ч. Березівському районі - обледеніння. Всі населені пункти залишилися без світла, а в нашому районі 2300 електричних «опор» просто впали на землю.

Загдувати моторошно те горе. Але трагедія для одних, а для інших - це можливість пожитися кольоровим металом. Так сталося, що електричні дроти, в першу чергу, викрали від с.Зброшківка до цегельного заводу, а ще 26 «опор» лежало на землі. Я чудово розумів, що найважче становище в снт Раухівка, тому що дизель-електростанцію, яка була біля котельні потужністю 150 кВт, сільський голова «загнав» за безцінь, а вона могла забезпечити все селище електроенергією. Становище було загрозливим: громадських туалетів немає, води немає, газу на той час не було, котельня централізованого опалення стоїть. Я виїхав до Раухівки, вивчивши до цього оперативні зведення, провівши засідання штабу з усунення недоліків. Всі бригади електриків я направив на Раухівський напрямок. Коли пройшовся по центральній вулиці містечка, то побачив, як на балконі багатоповерхівки молоденька дівчина розводить багаття. Запитавши, що вона робить, отримав відповідь: «Дядя Ваня, молоко грію дитині...»

Звернувся я до Приймака Віталія Олександровича, який добре знав Раухівський гарнізон, а на той час був заступником голови облдержадміністрації, з проханням надати дизельелектростанцію для освітлення селища. Але він не зміг

виконати прохання, тому що всі дизельагрегати працювали у лікарнях північних районів області.

У селищі я зустрівся з депутатами районної ради Тупіковою В.М. і Галановою, пояснив їм ситуацію і попросив їх роз'яснити жителям селища обстановку та попросити потерпіти добу. Біля кожної «опори» ми виставили того чи іншого керівника району, забезпечили бригади технікою, харчуванням, «гарячими» напоями, роз'яснили людям всю страшну ситуацію, що склалася в районі, і в першу чергу в Раухівці. Люди працювали без відпочинку, і вже за 30 годин подали електроенергію до селища. Я не забуду вдячні очі молодих мам, коли ми зустрілися в центрі селища.

У 2006 році в Раухівці померла дитина від дизентерії, а ще 37 мешканців селища госпіталізували з цим діагнозом. Люди отруїлися питною водою. Спочатку шукали винних під час приготування їжі, на ринку і т.д. Але в Раухівці завжди була проблема з водозабезпеченням. Вода подавалася погодинно. У 2002 році було прийнято рішення забезпечити Раухівку водою, як і Березівку, цілодобово. Було виділено кошти на з'єднання Бугського водогону зі станцією Раухівка, що і було зроблено. Але голова селищної ради порахував, що це «накладно» і фактично з його вини до сьогоднішнього дня немає води в селищі, так вийшло з його вини що і стокові води скидаються неочищеними до місцевого ставка.

Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням від 6 липня 1998 року № 528-р прийняв пропозицію Одеської облдержадміністрації «Про передачу військового містечка Раухівського гарнізону у спільну власність територіальної громади Березівського району». Розформування та виведення військових частин із смт Раухівка призвело до того, що Міністерство оборони України швиденько звільнилося від непотрібних йому об'єктів, забувши про людей. Передаючи селищній раді житло, водогони, соціальну сферу, порушивши чинне законодавство, не проводили капітальний ремонт, не здійснювали рекультивацию земель, а тому акт прийому-передачі цілісного майнового комплексу був підписаний в прискореному режимі головою селищної ради.

Під час цієї ситуації всі заклади освіти та культури Раухівського гарнізону працювали, за що я їм щиро вдячний. Після повної передачі гарнізону на баланс селищної ради ми встигли за три роки зробити багато, і якщо б не допомога освітян, працівників культури, ми б цього не досягли.

...Я уже восьмий рік не працюю керівником району, але, думаю що фундамент, який ми заклали, стоїть міцно, а зараз цеглина за цеглиною можна будувати міцну освітянську і не тільки освітянську споруду під гордою назвою Раухівка.

Раухівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів

Заснована в 1946 році. Спочатку складалася з трьох невеличких одноповерхових будівель і була восьмирічною, а з 1954 року стала середньою. У школі навчалися діти з рухівського гарнізону, с. Новоселівки, у старші класи приїжджали учні з с. Шевченкового та с. Маринового.

Першим директором школи був Гільмфарб Мойсей Самойлович, а завучем Білокінь Петро Миколайович. Незабутньою в пам'яті учнів залишиться талановитий вчитель, відмінник освіти Жулінська Лідія Борисівна. Ці високоосвічені та інтелігентні освітяни були зачинателями кращих традицій школи.

Цікавою у житті школи була діяльність піонерської дружини імені Олега Кошового, яка зародилась у 1951 році на базі восьмирічної школи. У дружині було чотири піонерських загони. Учні листувалися з матір'ю героя та рідними краснодонців, школами, де навчались герої, відвідували місто Краснодон, обладнали музей молодогвардійців.

У 1956 році був перший випуск десятикласників – їх було 19. Кращі атестати одержали учні: Буряченко Анатолій, Щадрукін Володимир, Грановська Ірина, Ковальов Юрій, який став науковим співробітником на кафедрі історії Ленінградського університету.

У школі добре була розвинена художня самодіяльність. У 1962-1963 навчальному році виступ шкільного колективу – танцювальна сценка «Шкільна полька» – транслювався по

телебаченню в прямому ефірі. На той час виступ по телебаченню був великою честю.

Традицією школи було надавати допомогу колгоспам у вирощуванні та збиранні урожаю.

З 1969 року до нинішнього часу школу очолює досвідчений педагог Бересан Валентина Миколаївна, учитель-методист, відмінник освіти України, педагогічний стиль якої відзначається творчим ставленням до навчально-виховного процесу, постійним пошуком нових ідей та впровадженням їх у життя.

З 1977-2000 роках завучем школи був учитель фізики Стукал Володимир Васильович. Дуже популярним на той час у школі був фотогурток, яким керував завуч.

Напочатку 1980 року військове командування Раухівського гарнізону оголосило про будівництво нового корпусу школи. Керував будівництвом майор Теплов. Допомагали будувати школу й учні. Під девізом «Цегла + цегла = школа» організовувались трудові десанти, де учні, вишикувавшись ланцюжком, складали цеглу на платформи, які піднімали краном на II і III поверхи. За рік школа була побудована. У підготовці її до навчального року брали участь учні, батьки, шефи, учителі.

1980-1981 навчальний рік почався у новому корпусі школи. Відкривав школу генерал-полковник М.О.Фомічов, який і вручив директорові Бересан В.М. символічний ключ від неї.

У 1980 році було побудовано новий корпус школи – триповерховий будинок зі світлими просторими класами, великим спортивним залом, актовим залом, їдальнею та майстернями з трудового навчання. Біля школи великий спортивний майданчик. Зараз школа потопає в оточенні каштанів, тополь, беріз.

У 1980 році у школі налічувалось до 700 учнів, у класах було до 40 учнів. Навчання здійснювалось у дві зміни. Школа спочатку була з російською мовою навчання, а у 1992 році було набрано перший клас з українською мовою навчання. До цього часу є паралельні класи з російською та українською мовами навчання.

До Дня перемоги 9 травня проводились паради юнармійських військ та конкурс строю і пісні. Кожен клас вибирав рід військ: моряки, танкісти, льотчики, прикордонники, ракетники. Готували обмундирування, розучували пісню, вчилися йти строєм та виконувати команди. Парад приймало командування шефів та директор школи.

Під керівництвом учителя військової справи Скрипникова Анатолія Івановича у підвальному приміщенні школи було обладнано тир, де учні опановували уміння стрільби. Щорічно проводились змагання «Нумо, хлопці!». А у травні місяці щороку відбуваються змагання з цивільного захисту.

Військово-патріотичне виховання учнів сприяло тому, що багато випускників школи продовжували традиції батьків – ставали військовими.

Улюбленим заходом для учнів був туристичний зліт, який проводився щосені у Малахівському лісі, де цікавим змаганням була спортивна естафета, конкурси кашоварів та художньої самодіяльності; кожен клас ставив палатку, готував свою емблему, газету.

Під керівництвом завуча з виховної роботи Усаніної Ольги Олексіївни готувалась команда ЮІД – юних інспекторів дорожнього руху, яка займала почесні місця в районних змаганнях та в обласних.

На високому рівні здійснювалось у школі трудове навчання. Між школою та Одеською швейною фабрикою ім. Воровського було укладено договір, згідно якого дівчата старших класів на уроках суспільно-корисної праці шили фартухи та постільну білизну; хлопці, згідно домовленості з колгоспами, збивали ящики для овочів.

Цікавими й романтичними для старшокласників у 60-90-х роках були табори праці й відпочинку, які розташовувалися на березі лиману біля села Гуляївка колгоспу ім. Калініна (голова колгоспу Бурдейний Анатолій Іванович). Учні допомагали колгоспу вирощувати овочі та відпочивали. У кінці табору проводилось «Свято Нептуна».

Незабутніми для учнів залишаться вчителі трудового навчання: Ногін Іван Микитович – термін роботи в школі біля

30 років, Руссов Юрій Миколайович – в школі 22 роки, Кухарук Богдана Петрівна – 15 років (дуже любила пісню, виховувала в учнів любов до українських традицій).

Цікавими були фестивалі дружби народів, де кожен клас представляв певну народність та її традиції.

У 80-ті роки дуже популярним у школі був вокально-інструментальний ансамбль під керівництвом учителя музики Огарьової Вікторії Іванівни, який зі своїми виступами побував у Болгарії. У 80-90 роках активно розвивалась художня самодіяльність вчителів: діяв хор, танцювальні та вокальні ансамблі.

Після того, як у 1998 році Раухівський гарнізон було розформовано, військово містечко було перейменовано в смт Раухівка.

На сьогоднішній день у школі 23 класи, у яких навчається 362 учні.

За час свого існування школа випустила 2263 учнів, з 1980 року - 102 медалісти.

Щороку до 70% учнів школи вступають до вищих навчальних закладів. Випускники добре зарекомендували себе у всіх вузах України. Особливо багато з них стали військовими, серед них є генерали. Це – Степанов Валерій Миколайович, командуючий Прикарпатським військовим округом; Бізякін Іван Іванович; наукові працівники: Ковальов Юрій – кафедра історії Петербурзького університету, Мішкова Олена – доктор біологічних наук, завідувача кафедрою фізіології Сімферопольського медичного університету, Рибалко Валерій - науковий працівник у галузі хімії, Лобода Юлія – викладач Одеської харчової академії; Клець Володимир Іванович – командир десантного артилерійського полку, а згодом начальник управління Одеського військового округу.

У 2000 році всі випускники 11-А класу вступили до вищих навчальних закладів, серед них 2 золотих і 5 срібних медалістів. У 2001 н.році – 9 медалістів, у 2002 році – 11 медалістів, всі стали хорошими спеціалістами.

Серед випускників є багато вчителів, які продовжують справу виховання молодого покоління. Це Усаніна Ольга

Олексіївна – вчитель історії, Шулянська Рима Петрівна – вчитель початкових класів, Котовська Тетяна Миколаївна, Бакланова Маргарита Андріївна – вчителі математики, Білоусова Вікторія Юріївна – психолог школи, Рогульська Олеся Сергіївна – учитель фізики.

На протязі 40 років школа на передових позиціях зі всіх напрямлень навчально-виховної роботи, є опорою в районі з поширення передового педагогічного досвіду. Основною проблемою школи є розвиток творчої, всебічно розвиненої особистості учня. Понад 20 років у школі працює постійно діючий практикум-семінар по впровадженню у навчально-виховний процес педколективом школи інноваційних педагогічних технологій, інтерактивних форм, методів навчання та виховання. Проведення відкритих уроків та обмін досвідом зі своїми колегами під час цього семінару – допомога вчителям удосконалювати свою педагогічну майстерність. Школа оснащена комп'ютерним класом, мультимедійною дошкою. Учні 6-х – 11-х класів засвоюють комп'ютерну грамотність під керівництвом учителя інформатики Дацишена В.В.

Учительський колектив школи завжди відзначався творчістю. Зараз у школі працює 42 педагоги, із них вчителі-методисти: Бересан В.М., Заєць Н.К., Стукал В.В., Михайлюк Г.А., Шевчук Л.К., Сущенко Л.У., Борисова К.М., Уланова Н.М., Кравчук Н.С., Мазур Л.І.; Стукал Л.В.; 10 вчителів мають звання «Старший учитель»; 9 вчителів – знак «Відмінник освіти України».

Регулярно у школі проходять районні та обласні семінари, де вчителі діляться досвідом роботи. У 2006 році відбувся обласний семінар вчителів-методистів української мови та літератури, де всім запам'ятався урок-проект вчителя Шевчук Л.К. та виховний захід «Дочка Прометей» (вчителі Заєць Н.К., Гуцалова Г.М., Івлева Л.Б.) У 2007 році відбувся обласний семінар вчителів – методистів початкових класів, де дали відкриті уроки вчителі Зубрицька О.І., Дузяк М.Г., Курсакова Л.В.. Цікавий відкритий захід з використанням лялькового театру «А у нашому дворіку, як в весняному садку» підготувала

вчитель Дерлюк Р.П. Чотири роки вчителі початкових класів Курсакова Л.В. та Зубрицька О.І. працюють над апробацією підручників з математики. Наші педагоги є керівницями творчих груп вчителів району. Вчителі російської мови Сущенко Л.У. і Лубніна Л.М., вчителі фізики Стукал В.В. та Борисова К.М. – керівники районних методоб'єднань. Активно проводиться в школі дослідницька робота в МАН (Мала Академія Наук), де призові місця в районних та обласних конференціях займали учні з біології (керівник Михайлюк Г.А.), математики (керівник Чемерис Т.П.). Неодноразово команди учнів школи представляли район на обласних змаганнях і займали призові місця: агітбригади «За здоровий спосіб життя» та екологічна (керівник Івлева Л.Б.); турнір юних біологів «Біобій» (керівник Михайлюк Г.А.).

Щорічно вчителі школи є учасниками районних конкурсів «Учитель року», учасниками обласних конкурсів вчителі: Мазур Л.І., Михайлюк Г.А., Луцик О.І., Дерлюк Р.П.

Учні школи займають призові місця на районних та обласних олімпіадах з різних предметів є лауреатами обласного конкурсу «Таланти твої, Україно!» (хореографія, драматургія, художнє читання, гімнастика, духовий оркестр).

Понад 20 років колектив успішно творчо розвивається – як активний учасник відродження історичної та культурної спадщини українського народу, традиційно відкриває урочисті, святкові концерти як у Раухівці, так і в м.Березівка; колектив під керівництвом відмінника освіти Князевої Г.М. надає методичну та велику практичну допомогу в організації та проведенні тематичних та фольклорних вечорів, свят та семінарів.

Танцювальний колектив «Непоседи» відкриває кожного року «Дні знань». Наказом Міністерства освіти України № 418К від 13.10.1994 р. колективу присвоєно звання «Зразковий художній колектив». Він є багаторазовим переможцем районних фестивалів і конкурсів. З 1994 року колектив незмінний лауреат I ступеню Всеукраїнського фестивалю – конкурсу «Таланти твої, Україно!» у номінації «Хореографічні колективи».

Доброю традицією в Березівському районі стало відвідання танцюристами колективу «Непоседи» Будинку милосердя, де на них чекають бабусі і дідусі, нужденні у дитячій увазі й любові. Колектив «Непоседи» бере шефство над сиротами, напівсиротами притулку «Веселка» в м.Березівка.

Випускники колективу Нежинський Дмитро – студент Інституту мистецтв, Легунова Світлана, Павлюк Вікторія закінчили факультет хореографії Одеського державного університету ім. Ушинського (філіал Південно-Українського державного педагогічного університету) й працюють хореографами в м.Одеса., Чебаков Дмитро – працював хореографом у Березівському районі в с.Ставкове.

Десять років вокальним ансамблем «Свірель» керувала талановитий учитель музики Івлєва Л.Б., яка була лауреатом обласного конкурсу «Таланти твої, Україно!». Також лауреатами цього конкурсу є постійно діючий драматичний гурток під керівництвом учителя Лубніної Л.М., яка є також учасником районного поетичного гуртка молодих поетів «Чарівний вогник», пише чудові вірші та декламує їх на районних та шкільних святах. Керівниками учнів – лауреатів художнього читання є вчителі: Сущенко Л.У., Сабрам Г.І.

У 1999 році під керівництвом директора школи Бересан В.М. та музиканта колишньої військової частини Горковського П.Д. було створено духовий оркестр з учнів школи. Фанат своєї справи, Горковський П.Д. згуртував біля себе учнів, зацікавив їх музикою і дуже швидко діти почали грати українські пісні, марші. Шкільний духовий оркестр став улюбленцем школи, містечка та м.Березівки. мелодія духового оркестру лунала на всіх святах. У День Перемоги в м.Березівці на головній площі звучала пісня «День перемоги» у виконанні нашого дитячого оркестру. Березівчани підходили до юних музикантів, дякували їм зі сльозами на очах.

Завжди на передових позиціях наші спортсмени. В школі працюють спортивні секції з футболу, волейболу, баскетболу, тенісу. Учні постійно займають призові місця в районних та обласних змаганнях.

Довгий час спортивну роботу в школі очолювали вчителі Шулянський П.Т. та Луцик Я.О. Останні 5 років школа займає

II місце зі спортивно-масової роботи, якою керують вчителі фізкультури Сокур М.М. – тренер II розряду та Луцик О.Я. З 2006 року учні нашої школи входять до збірної Березівського району і у 2008 році зайняли 1 місце в обласній спартакіаді школярів серед районів третьої групи з волейболу.

Колектив школи завжди відзначався творчістю, відповідальністю. Багато років віддають себе справі виховання дітей: Гуцалова Ганна Миколаївна – 39 років, учитель української мови та літератури; Трифонова Галина Григорівна – 38 років, учитель початкових класів; Стукал Людмила Володимирівна – 38 років, учитель початкових класів; Стукал Володимир Васильович – 37 років, учитель фізики; Кравчук Ніна Степанівна – 33 роки, вчитель російської мови та літератури; Шевчук Лідія Кирилівна – 31 рік, учитель української мови та літератури; Яковлєва Алла Кузьмівна – 30 років, учитель англійської мови; Лубніна Людмила Миколаївна – 29 років, учитель російської мови та літератури; Заєць Надія Костянтинівна – 28 років, 15 років завуч, вчитель української мови та літератури; Курсакова Лариса Вікторівна – 24 роки, учитель початкових класів; Луцик Ярослав Олексійович – 25 років, учитель фізкультури; Луцик Олена Іванівна – 25 років, учитель початкових класів; Борисова Катерина Матвіївна – 23 роки, учитель фізики; Мазур Людмила Іванівна – 23 роки, учитель біології та фізики; Суцценко Лідія Устимівна – 22 роки, учитель російської мови та літератури; Солотова Ірина Миколаївна – 22 роки, учитель хімії.

Школа була і залишається кращим куточком смт Раухівка, сіячем знань, краси і добра.

Розквітівська загальноосвітня школа I-III ступенів

Роком заснування Розквітівської середньої школи є 1952 рік. Але вперше в селі Розквіт була відкрита початкова школа, директором якої був Нагорний В.І. З кожним роком кількість учнів та вчителів зростала. У зв'язку з цим школа стала семирічною.

Будівництво середньої школи було завершено у 1952 році, в дію ввели нову двоповерхову будівлю. А у 1955 році був перший випуск.

Першим директором Гладківської (село Розквіт раніше було хутором Гладким) середньої школи став Бернадський Іван Іванович, який працював з 1950 по 1953 роки. З 1954 по 1958 рік директором школи була Балканська Тетяна Григорівна.

З 1958 по 1980 рік директор школи Соловійов Володимир Степанович. Він народився 25 серпня 1925 року в селі Балайчук Березівського району. Свій трудовий шлях Володимир Степанович розпочав на дорогах Великої Вітчизняної війни, по закінченню якої було тривале лікування в госпіталях Тирасполя, Одеси, Самарканда, а потім — навчання в педучилищі та в Одеському педагогічному інституті імені К.Д. Ушинського. Отримавши в інституті необхідний багаж знань, поїхав працювати в Розквітівську середню школу, спочатку вчителем, а згодом і директором цієї школи до виходу на пенсію.

Володимир Степанович на своїх уроках збуджував природну допитливість, прищеплював любов до отримування відповідей на питання про щось втаємничене, виховував потяг до нових знань, навчав своїх колег — вчителів розкривати творчі здібності і таланти дітей. Користувався заслуженим авторитетом серед жителів села, педагогічної громадськості Березівського району. Неодноразово був відзначений органами управління освітою, мав знаки «Відмінник освіти СРСР» та «Відмінник освіти України». Нагороджений бойовими медалями та медаллю «За доблесну працю». Обирався делегатом III Всесоюзного з'їзду вчителів у 1978 році. Указом Президії Верховної ради Української РСР йому присвоєно почесне звання «Заслужений вчитель Української РСР». Помер Володимир Степанович 5 квітня 2008 року.

Директорами школи були: з 1980 по 1989 рік — Посмітна Ельвіра Іванівна — вчитель вищої категорії, відмінник народної освіти УРСР, нагороджена орденом «Дружби народів».

З 1989 по 1993 рік — Дахно Павло Омелянович — вчитель

вищої категорії, старший вчитель, нагороджений грамотами району, обласного управління освітою, Міністерства освіти України.

З 1993 по 1997 рік – Мартенник Ярослав Богданович – вчитель 1 категорії, нагороджений грамотами райво, обласного управління освітою.

З 1997 по 2006 рік – Купар Галина Трохимівна – вчитель вищої категорії, старший вчитель, відмінник освіти УРСР.

З 01.09.2006 року – Кучеров Сергій Вікторович – вчитель 1 категорії.

За 56 років існування школи було здійснено 53 випуски. Серед випускників нашої школи золоті і срібні медалі отримали: Белград Петро, Кравець Надія, Посмітна О.М., Посмітна О.І., Себов Микола, Себова Олена, Посмітна Світлана, Заєць Ганна, Луцик Євген, Бондаренко Тетяна, Сомкіна Олена, Павлішинець Лариса, Дідиченко Сергій, Довганенко Олександр, Посмітна Тетяна, Заворотнюк Ганна, Забудська Олена, Купар Ніна, Савченко Руслана, Соловей Ірина, Сігова Юлія, Попчук Тетяна, Бородіна Тетяна, Шевчук Ганна, Кравець Тетяна, Лозова Вікторія, Золотаренко Ірина, Забудська Тетяна, Мамотенко Ірина, Бондаренко Олена, Кнорр Ірина, Гук Ганна, Золотаренко Тетяна, Грінченко Світлана, Небеленчук Людмила, Борисюк Мар'яна, Коверзюк Валентина, Хімчак Владислава, Єршова Альона.

Розквітівська школа була початком кар'єрного росту для Г.О. Шевченка, В.В. Шеремент, В.П. Шевченко, В.І. Піроженка, Н.В. Посмітної.

Багато випусків прийшли працювати в рідну школу, а саме: Жупанська В.Г., Лавренюк Г.Г., Ткаченко О.Ф., Посмітний В.М., Заворотнюк В.Л., Остапчук О.М., Кучерова Т.В., Михальчук Т.В., Козлов С.О., Козлова О.А., Лозов В.В., Максимчук М.С., Григорова А.П., Тельпіз О.П.

Нині у школі навчається 185 учнів, працює 20 вчителів. Звання «Старший вчитель» мають: Купар Г.Т., Тіссен Л.П., Дідиченко О.П., Лозова О.І., Лозова Р.М., Посмітна Н.М. Нагороду «Відмінник освіти УРСР» мають: Купар Г.Т., Тіссен Л.П., Лозова О.І., Лозова Р.М.

Вчителі вищої категорії: Купар Г.Т., Кучерова Т.В., Тіссен Л.П., Лозова О.І., Лозова Р.М., Лозов В.В., Посмітна Н.М.
Нагороду «Відмінник освіти України» має Тіссен Л.П.

Ряснопільська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів

У 1862 році в Ряснополі та Гнатівці відкриваються поміщицькі школи. Опікунами шкіл були Гіжицький Іван Олександрович (1818-1894) та його дружина Олена Дорофіївна (1832-1893). Ряснопільська школа утримувалася на їх кошти до 1869 року з зарплатнею вчителю 80 крб. З 1870 по 1872 рр. школа існувала на засоби громади та в 1872 р. була зачинена. 1874 року донька Івана Олександровича пані Куріс Любов пожертвувала 350 крб на облаштування школи й з цього року земство прийняло на свій баланс утримання школи з зарплатнею вчителю 400 крб на рік. Школа відзначається як зразкова. У 1870 р. в ній навчалося 27 учнів (22 хлопчика та 5 дівчаток); Гнатівська школа навчала 25 хлопчиків та 2 дівчинки.

До Жовтневої революції на території Ряснополя існувало дві школи – земське училище та церковно-приходське училище. Земське училище складалось з трьох відділень (класів), було розташоване на території колишньої заготконтори. А церковна – біля церкви, названої на честь слов'янської мови, яка використовувалася в церковному писанні. Вчителями були піп та псаломщик, а учнями були діти більш релігійних і заможних батьків. В обох школах використовувався метод тілесних покарань.

До революції 1905 року будинок нинішнього «інтернату» належав пану Гіжицькому І.О., пізніше – поміщиці Анкудинській. Після 1917 року він перейшов до рук влади Рад. Спочатку в ньому організували «Червоний дім» (клуб), і лише в 1923 році тут була створена школа (з 1924 р. – семирічка).

Пізніше на території Ряснополя було створено МТС, потім сільгоспхімію. В її гуртожитку теж розміщувались класи.

До Великої Вітчизняної війни в Березівському районі було всього дві школи: Березівська (№1) та Ряснопільська.

У Ряснопільську ходили учні з навколишніх сіл: Основи, Комісарівки, Петрівки, Цариголу, Іванівки, Софіївки, Златоустове, хутора Траутман, Штернів, Шаців та Ульянівки.

З 1935 по 1938 рр. директором семирічної школи був Самойлов Володимир Іванович. Коли почалася Велика Вітчизняна війна, він пішов добровольцем на фронт, був поранений, залишився без ноги, вже після війни працював в обкомі партії в шкільному відділі.

У 1938 р. Ряснопільська школа стала середньою. Тож перший випуск учнів 10 класу відбувся в 1941 р. Атестат під № 1 одержав Лопата Андрій Петрович.

Зразу ж після закінчення школи всі хлопці-випускники пішли на фронт. Після Самойлова В.І. директором Ряснопільської школи став Солтус Іван Іванович, вчитель української мови та літератури. Також він вів предметний гурток, збагачуючи учнів цінним та цікавим матеріалом, багато уваги приділяв патріотичному вихованню. Його дружина Харченко Віра Василівна викладала в школі біологію. В перші дні війни Солтус І.І. пішов на фронт, загинув у 1941 р. при обороні Одеси. Віра Василівна була евакуйована з 3-ма маленькими дітьми.

12 вчителів – чоловіків Ряснопільської школи добровольцями йдуть на фронт. З них живим залишився тільки один – Серпокрил Іван Іванович, вчитель російської мови та літератури.

Після окупації повернулася до Ряснополя Солтус-Харченко Віра Василівна, вона й очолила школу.

Потім директором школи став Опришко, після нього – Кушнір Петро Якович.

З 1951р. директор школи – Леонтюк Леонід Порфирівич, а завуч – Ткаченко Василь Тимофійович – викладач фізики. Він одним з перших в Ряснопільській школі створив кабінет фізики.

В школі працюють досвідчені вчителі: Кока Василь Олександрович – вчитель української мови та літератури, завдяки йому дуже багато учнів обрали журналістику своєю професією; Швидя Клавдія Іванівна, закінчивши Кіровоградський

педінститут, викладала математику і стала першим в школі «Відмінником народної освіти» (1956 р.); Сафронова Валентина Степанівна – вчитель початкових класів; Шаталюк Галина Павлівна, закінчивши Одеське педучилище та Одеський учительський інститут в 1952 р. за спеціальністю вчитель історії 5-7 кл, викладала в школі історію, географію та біологію; Коваленко Надія Степанівна викладала математику; Костюченко Ліда Володимирівна – вчитель початкових класів; Бойко Таїсія Іванівна – вчитель хімії.

Потім директор школи – Фірсов Анатолій Васильович – викладач історії.

З 1957 р. директор школи Рибалко Василь Семенович, викладач географії.

З 1966 по 1969 р. директор школи Бойко Таїсія Іванівна, викладач хімії.

З 1969 по 1974 рр. директор школи Передеренко Микола Никонович, викладач історії.

У 1960-ті роки на базі Ряснопільської школи працювала музична школа по класу фортепіано, баяну та акордеону.

З роками зростала кількість учнів, на кінець 1970-х рр. Їх було до 500 учнів. А класи були розкидані по всьому селу. Тож виникла гостра потреба в будівництві нової школи. В 1969 р. був закладений фундамент нової школи.

В 1973 р. побудували типову середню школу на 560 місць, в школі працювало 30 вчителів. Учні так прагнули швидше потрапити в нове приміщення, що доклали багато своїх дитячих зусиль на завершення будівництва. Ряснопільська школа однією з перших середніх шкіл району перейшла на кабінетну систем у навчання. За ініціативою школи, з допомогою колгоспу «Іскра», обладнано 24 навчальних кабінети, в тому числі 3 кабінети підприємницького навчання (школа готувала механізаторів).

З 15 серпня 1974 р. по 17 березня 1997 р. директор школи Курник Володимир Миколайович (після закінчення Одеського державного університету ім. Мечникова спочатку працював в с.Основа Березівського району, викладав хімію та німецьку мову).

В 1974 році на базі школи проводився обласний семінар завідуючих районними відділами народної освіти з впровадження кабінетної системи навчання в навчально-виховний процес. За успішне виконання всеобучу, за високий процент охоплення восьмикласників середньою освітою, за перехід на кабінетну систему навчання та інші досягнення школа в 1974 році нагороджена перехідним червоним прапором РК профспілки працівників освіти.

На той час в школі працювало 2 відмінники народної освіти УРСР. Це — Передеренко М.Н. та Курник В.М. В 1976 році звання «Відмінник народної освіти» отримали Сергієва П.В., Великодна О.О. та Козавчинська М.Х.

11 вчителів нагороджено грамотами Міністерства освіти УРСР (Козавчинська М.Х., Сергієва П.Я., Бойко Т.І., Великодна О.О., Куріцин В.І., Гелліх Е.Я., Сафронова Л.І., Курник В.М. та Шулянська Р.Т.)

Перехідний червоний прапор школа утримувала більше 10 років. За ці роки школа випустила велику кількість випускників, які стали працівниками різних галузей народного господарства: вчителі, лікарі, інженери, наукові працівники. З 1986 року в школі 3 вчителі-методисти (Великодна О.О., Касьяненко Н.М. та Шулянська Р.Т.). Звання «Старшого вчителя» отримали Козавчинська М.Х., Куріцин В.І. та Котлик В.М.

У 1990 р. майже всі вчителі школи мали вищу категорію. Протягом багатьох років школа займала 1 місце в районі з охорони природи (на навчально-дослідницькій ділянці).

З 18 березня 1997 р. по теперішній час школу очолює молодий перспективний директор Котлик Володимир Миколайович (він один з кращих випускників Ряснопільської школи, після закінчення Одеського педагогічного інституту ім. Ушинського в 1984 р. з червоним дипломом повернувся в рідну школу, викладав фізику й був заступником директора з виховної роботи).

В 2004 році школа газифікована та озеленена. Протягом багатьох років учні школи займають призові місця в МАН.

Семихатська загальноосвітня школа І-ІІ ступенів

У післявоєнні роки почало зароджуватися село Семихатки. З різних куточків нашої країни переселялися сюди молоді люди для обробітку земель.

Починаючи з 50-х років в селі існувала початкова школа з трирічним терміном навчання. За свідченнями Ворошилової Л.М. (Левченко), 1947 р.н., перша школа знаходилася в невеличкому будиночку, складалася з двох кімнат, в одній з якої проживав тільки-но направлений вчитель Віталій Тимофійович, а в другій навчалися діти до третього класу, яких нараховувалось до 15 чоловік.

У 1956 р. до Семихаток була направлена на роботу молода вчителька Муқан Ганна Тимофіївна. Зразу ж відкрили четвертий клас. Учні почали навчатися у дві зміни.

В 1958 році, зі слів Іскри Галини Олександрівни (Кириченко), 1951 р.н., школу переведено до нового невеличкого будиночку, що знаходився поряд з центральною дорогою. З цього часу учні почали навчатися в одну зміну.

Галина Олександрівна теплими словами згадує свою першу вчительку Муқан Г.А. Сама вона вчилася на відмінно. Після закінчення уже Червоноармійської восьмирічної школи, медичного училища повернулася до рідного села і деякий час працювала фельдшером, нині проживає в селі.

З 1976 року після закінчення Балтського педучилища вчителем до початкової школи с. Семихатки була направлена Ціх (Мурахівська) Галина Семенівна. Вона працювала до 1981 року.

З 1981 по 1991 рр. вчителем і завідуючою школи стає Саночкіна (Стефанів) Любов Георгіївна. В цей час село поповнюється кількістю учнів, відкривається підготовчий клас, на який призначено було Короткову Л.І, колишню ученицю, що повернулася в рідне село. Приміщення школи стає замалим, тому постає питання про будівництво нової школи.

Цю проблему береться вирішувати керівництво радгоспу ім. 17 Партконференції на чолі з директором Федюкіним

Віктором Миколайовичем. Поряд зі старою школою в 1989 році розпочинається будівництво нової початкової школи.

Віктор Миколайович взяв під особистий контроль завіз матеріалу, створив будівельну бригаду на чолі з бригадиром Ворошиловим М.С. Допомогу надавав і голова сільської ради Ткаченко Леонід Григорович.

У цей час в селі налічувалось більше шістдесяті дітей шкільного віку, яких підвозили за 5 км до школи в с. Червоноармійське. Тому адміністрація району на чолі з головою Ніточко І.І. та завідуючим райво Березівської адміністрації Латієм А.М. вирішила відкрити 9 класів у новозбудованій школі.

У 1991 році у новому приміщенні розмістилася школа I-II ступенів.

Викладацький персонал складався з осіб, які закінчили вищі та середньо-спеціальні навчальні заклади. Першим директором стала Соловійова І.О., яка показала себе вмілим адміністратором і хорошим педагогом.

Великий внесок у розвиток школи зробила директор школи (1992-1994 рр.) Байденко Г.А. З 1996 року директором школи працює Короткова Л.І.

За час свого існування школа випустила 126 учнів зі свідоцтвами про базову середню освіту, з них 12 учнів з відзнакою.

Майже всі учні нашої школи продовжували здобувати повну середню освіту в школах міста Березівки, у Червоноармійській ЗОШ I-III ступенів та в училищах.

Всього серед випускників школи біля 10 вчителів, троє з яких є вчителями нашої школи. Є серед наших випускників лікарі, інженери, юристи, зоотехніки та інші спеціалісти.

Серед членів педагогічного колективу сім вчителів. Всі мають вищу освіту, з них 5 вчителів першої категорії, 2 – другої категорії та 1 вчитель – спеціаліст.

Зараз в школі 9 класів, в яких навчається 32 учні.

Ставківська ЗОШ І-ІІІ ступенів

У 1929 році в селі Ставковому була відкрита початкова школа. Вона розміщувалася у звичайній хатині (нині на тому місці бюст П.П.Ведуті). У школі було 2 класи і в них навчалися всього 18 учнів. У 1938 році було вже 4 класи.

Першим директором був Лугав Варт Іванович, згодом – Артимонов Федір Петрович. Працювали два вчителі: Михайлуца Ганна Миколаївна та Ангеліна Сергіївна (прізвища ніхто не пам'ятає). Учні, крім навчання, доглядали телят у колгоспі, вирощували кролів.

Перед війною в школі навчалось 32 учні.

У роки Великої Вітчизняної війни під час окупації школа працювала. Дітей примушували вивчати румунську мову, били лінійками. Директором школи була Каменська Раїса Максимівна та прибула молода вчителька початкових класів Левченко Віра Капрівна.

З кожним повоєнним роком кількість учнів зростала. В 1946 році в школі навчалось 36 учнів, в 1949 - 50, у 1952 – 127 учнів.

У серпні 1952 року до школи прибув Фантаз Анатолій Петрович. Із пропозицією: всеобуч у кожну родину. Очолив школу, яка стала семирічною. Збільшився педагогічний колектив. Фізику та математику викладала Колесніченко Раїса Максимівна, російську мову – Діна Прокопівна, ботаніку, зоологію, географію – Рибалко Надія Марківна, вчителем початкових класів була Нечипорук Марія Зіновіївна.

У 1952-1953 навчальному році була створена піонерська організація. У 1953 році з'явилася нова школа (за нинішньою сільською радою). Це була верхова хата на дві половини. В одній половині вчилися молодші школярі, в іншій – старші.

Перший випуск 7 класу був у 1954 році: Савицький І.К., Крикун Г.Є., Калініна Людмила, Васильчук В.Ф., Касянова Шура, Архипова Зінаїда, Процька Марія, Сорока Галина, Дикусар Раїса, Веремчук Васирина, Максимчук М.Я., Чепурняк Яків.

Після випускного всі класом пішли пішки на ст. Раухівка,

переночували під деревами і вранці поїхали до Одеси продовжувати навчання.

Вищу освіту здобули: Максимчук Микола Якович, який працював головним економістом колгоспу ім. Сталіна; Крикун Галина Євдокимівна – працювала вчителем математики, а потім головою сільської ради села Ряснопіль; Васильчук Володимир Федорович – агроном.

Майже всі випускники цього року повернулися працювати в рідне село Ставкове, де потрібні були спеціалісти. За високі заслуги в роботі, за чесну добросовісну працю мали нагороди: Савицький Іван Кирилович – орден «Знак Пошани», Васильчук Володимир Федорович – два ордени Трудового Червоного Прапора.

До 1957 року школа буда в двох селянських хатах, в старому Будинку культури і навіть у приміщенні контори колгоспу. Кількість учнів з кожним роком збільшувалась. Прибули молоді спеціалісти: Козирьова (Васильчук) Зінаїда Яківна та Кушнір Олександра Устимівна. Крикун Галина Євдокимівна – працювала вчителем математики, а потім головою сільської ради села Ряснопіль; Васильчук Володимир Федорович – агроном.

Голова колгоспу Павло Пилипович Ведута відгукнувся на прохання директора Фантаза А.П. побудувати нову школу. За рахунок колгоспу у 1957 році розпочалося будівництво двоповерхової школи. Верхній поверх був готовий уже у 1957 році – його того ж року заселила школа, а на нижньому велися роботи. Завдяки великим організаторським здібностям директора-фронтовика, студента-заочника Фантаза А.П. будівництво просувалося досить швидкими темпами. Школярі теж не були пасивними спостерігачами: молодші учні майже щодня збирали камінці, прибирали біля школи, старші учні, вчителі, навіть і жінки, допомагали у добудові.

У 1958 році нова школа із спортивним залом гостинно запросила своїх мешканців до уже восьмирічної школи. Прибули нові спеціалісти: Малий Василь Дем'янович, Мала Ганна Матвіївна, Кушнір Ніна Устимівна, Струтинська (Ведута) Галина Володимирівна.

Учні 1943 року народження були першими випускниками восьмирічки: Колісниченко Петро, Левончук Оксана, Чміль Андрій, Сикида Володимир, Пожилинко Таїсія, Підпригора Микола, Чепурняк Андрій, Михайлуца Маля, Заболоцький Василь, Даманський Василь, Журин Василь, рудакова-Даманська Люба, Меланич Микола. Першою вчителькою цього випуску була Левченко Віра Карпівна, класним керівником – Рибалко Надія Марківна. Учні школи під енергійним керівництвом директора школи Фантаза А.П. та завдяки добросовісному ставленню до роботи вчителя біології Рибалко (Лебеденко) Надії Марківни оточили школу зеленою зоною: квітниками, деревами, кущами. Саджанці добували як могли: в лісосмугах, у сусідів, на базарі, в розсадниках. Незабаром біля школи зацвіли гвоздики, троянди. На шкільній ділянці, що тільки була пустирем, з'явилися рівнесенькими рядочками сходи, а біля грядок красиві таблички.

За школою була балка. Педколектив школи вирішив замість бузини посадити виноград. І ось уже у підвалі, де була котельня, стоять чубуки винограду.

Була у школі своя кролеферма. Згодом продавали фрукти, вирощували шовкопряди. Заробляли на колгоспних полях: до глибокої осені збирали урожай овочів. І завжди поруч були вчителі: Н.М.Рибалко, В.Д.Малий, Г.М.Мала, В.К.Левченко, О.У.Кцушнір. Вони працювали разом з нами, допомагали тим, хто слабший, вчили працювати добросовісно.

Колектив вчителів був молодим. Вчили учнів різним наукам, а після уроків Козирева З.Я. вчила танцювати, Кох Петро Васильович – співати.

У передовому господарстві Ведути П.П. часто були іноземні й вітчизняні гості. Школярам доручили їх зустрічати привітаннями і хлібом-сіллю.

У школі були дружні стосунки із сусідніми школами: дружили класами, загонами. Часто ходили в гості із концертами, виставами.

В школі була організована подорож «по рідному краю». Пішки ходили до Заводівки, Березівки, МТС Шевченкове.

Там учням проводили екскурсії, знайомили з історією села, школи, першої МТС.

Влітку школярі не відпочивали, а працювали в рідному колгоспі: пасли телят, коней, корів, підвозили на конях воду для працюючих у полі, допомагали кормити комбайнерів, трактористів, виконували просапні роботи. Лінуватися не було коли. Часто школярі виїздили на поле з концертами для колгоспників.

Першого вересня голова колгоспу особисто вітав кожного учня, який працював у колгоспі, цінними подарунками. Павло Пилипович був частим гостем школи у будні, знав кожну дитину, її проблеми і допомагав чим міг: кому лагідним словом, кому слушною порадою, кому матеріально, а кому і направленням на навчання.

У 1958 році в селі Данилівка була відкрита початкова школа. Першими вчителями цієї школи були подружжя Колесніченко Михайло Лукич і Нечипорук Марія Зінов'ївна. У 70-х роках початкова школа у селі Данилівка була закрита і учні з першого класу почали ходити у Ставківську школу.

У 1961 році прибула Геращенко Марія Опанасівна – вчитель російської мови та літератури. В 1964 році прибула Жук (Колісниченко) Галина Пилипівна – вчитель початкових класів та піонервожата Згама (Сикида) Людмила Григорівна.

У 1965 році школа стала середньою. Перший випуск середньої школи був у 1967 році: Коваль Василь, Гандзюк Алла, Онофрійчук Микола, Похиленко Олександр, Похиленко Ольга...

Дітей у школі з кожним роком збільшувалося. У 1975 році – 137 учнів, у 1958 – 147, у 1961 – 177, у 1965 – 297, у 1967 – 339 учнів. Вчилися у дві зміни. Особливо було багато дітей із сусідніх сіл: Балайчука, Веселого, Красного Партизана, Рівного, Данилівки, Нейкового. Їх возили вантажними машинами кожного дня в будь-яку погоду.

У 1968 році вступив у дію гуртожиток для дітей, який був побудований за рахунок колгоспу і розрахований на 120 місць. Діти цілий тиждень проживали в гуртожитку, додо-

му їх відвозили тільки на вихідні. Харчувалися у колгоспній їдальні.

У 60-х роках над школою взяли шефство солдати Раухівського (Березівка-2) гарнізону. Учні часто їздили до шефів із концертними програмами. Солдати проводили у школі військово-спортивні змагання. Почали проводити вечори зустрічі випускників.

У 1975 році до діючої двоповерхової школи був прибудований новий корпус із світлими класними кімнатами, великим спортзалом, їдальнею, майстернею, кабінетом фізики і хімії. Спортзал у старій будівлі був переобладнаний на актовий зал, де і нині проходять усі шкільні свята та батьківські збори.

На будівництві нового корпусу працювали всі: молодші школярі, учні середніх і старших класів, вчителі, батьки, директор школи, який не залишав будівництво ні вдень, ні вночі. Школа була побудована на кошти колгоспу. Харчували дітей у шкільній їдальні за рахунок колгоспу.

Голова колгоспу, двічі Герой Соціалістичної Праці, депутат Верховної Ради України Павло Пилипович Ведута увесь час опікувався школою. За рахунок колгоспу кращих учнів возили на екскурсії до Одеси. Відвідували музеї, циркові вистави. Згодом стали частими туристичні поїздки по визначених місцях СРСР, по містах України, у Карпати.

У школу кожного дня з колгоспної ферми завозили свіже молоко, кип'ятили його і давали всім бажаним безкоштовно із кусочком свіжого запашного, тільки-но випеченого на колгоспному хлібозаводі хліба.

У школі працював буфет, в якому можна було придбати найнеобхідніші канцтовари та щось їстівне: булочки, вафлі, печиво, цукерки та інше.

У 1976 році директором став Малий Василь Дем'янович. В цьому ж році відбулася перша атестація учителів. Атестувалися: Мала Г.М., Кушнір О.У., Васильчук З.Я., Ведута Г.В., Сидоренко Н.А., Колісніченко Г.П., Максимчук І.В.

У 1978 році Ставківська школа перша в районі перейшла на навчання шестирічок. Впроваджували в життя нову систему навчання Вудвуд Катерина Олексіївна та Ведута Галина

Володимирівна, у якої на уроці були автори «Букваря» та математики.

У 1985 році директором Ставківської школи стала Пантюхіна Людмила Миколаївна. У 1986 році перший поверх гуртожитку був переобладнаний на комплекс для шестирічок. Там були дві спальні (окремо для хлопчиків і дівчаток), ігрова кімната, навчальний клас, роздягальня, санвузол. Першою вчителькою у цьому комплексі була Ведута Галина Володимирівна.

У 1990 році, коли розпалися колгоспи, харчування за рахунок колгоспу і вся допомога школі припинилася.

Харчуються у їдальні учні 1-4 класів за рахунок держави, всі інші учні – за рахунок батьків.

У 2000 році 15 лютого сільська рада виділила школі 100 га землі.

Нині у школі навчається 214 учнів, працює 24 висококваліфікованих спеціалісти.

Ставківською школою керували:

З 1952 по 1976 рр. – Фантаз Анатолій Петрович;

З 26.08.1976 по 01.09.1982 рр. – Малий Василь Дем'янович;

З 01.09.1982 по 05.11.1985 рр. – Шамбора Людмила Семенівна;

З 05.11.1985 по 03.03.1993 рр. – Пантюхіна Людмила Миколаївна;

З 03.03.1993 р. і до нині школою керує – Шулячинська Олександра Василівна.

Медалісти (золота мадаль): Басюк Аліса (1972 р.), Козак Любов (1976 р.), Ведута Володимир (1976 р.), Цигольник Ніна (1994 р.), Гавіловська Людмила (1997 р.), Путінцова Людмила (1997 р.), Єршов Андрій (1998 р.), Водич Юлія (1999 р.), Сікорська Тетяна (1999 р.), Ільїна Тетяна (1999 р.), Пержинський Артем (2000 р.), Яслик Сергій (2000 р.), Кучеренко Олег (2001 р.), Яслик Микола (2002 р.), Михайленко Ганна (2003 р.), Бодянюк Тетяна (2003 р.), Музика Наталія (2003 р.), Ведута Анатолій (2003 р.), Коломицев Микита (2004 р.), Тимофієва Ксенія (2004 р.), Васильчук Максим (2005 р.), Во-

дич Ольга (2005 р.), Ведута Тетяна (2007 р.), Стащук Тетяна (2007 р.).

Срібна медаль: Гавіловська Оксана (1991 р.), Пантюхіна Наталя (1991 р.), Гавіловська Катерина (2002 р.), Сомова Світлана (2004 р.), Шестопалова Яна (2004 р.), Кальчук Олександра (2006 р.), Єршова Надія (2006 р.).

Відомі випускники: Щерба Анатолій Андрійович (1950 р.н.) – закінчив Київський інститут імені Шевченка, факультет радіофізики. Доктор технічних наук, професор, член-кореспондент Національної Академії Наук. Нині працює завідуючим кафедрою теоретичної електротехніки в Національному технологічному інституті України та в Інституті електродинаміки; Малий Володимир Васильович (1960 р.н.) – закінчив Одеське вище артилерійське училище та Академію Збройних Сил України. Кандидат військових наук, доцент кафедри ракетних військ і артилерії, полковник. Нині працює в Академії Збройних Сил України; Калмик Микола Костянтинович (1958 р.н.) – закінчив Василівське військово-авіаційне технічне училище. Працює заступником командира військової частини, майор. За добросовісну службу нагороджений грамотами, медалями. Керівник і диригент військового духового оркестру при військовій частині; Калмик Анатолій Костянтинович (1956 р.н.) – закінчив Василівське військово-авіаційно-технічне училище. Афганець, підполковник. Працює заступником авіаційної бази по тилу. Має нагороди.

Випускники Ставківської ЗОШ, які виконували інтернаціональний обов'язок в Афганістані: Калмик Анатолій Костянтинович, Козаченко Сергій Михайлович. Похиленко Валентин Миколайович, Титаренко Микола Григорович (нагороджений орденом Червоної Зірки), Васковець Володимир Дмитрович, Вознюк Віктор Іванович, Байрук Микола Борисович, Зибенко Сергій Іванович, Путенцов Олександр Іванович (загинув 9 травня 1990 р. За мужність і героїзм посмертно нагороджений орденом Червоної Зірки, медаллю «За відвагу»).

Випускники-чорнобильці: Похиленко Валентин Іванович, Кучеренко Віктор Андрійович, Костюнін Микола Мико-

лайович, Музика Володимир Миколайович, Сокол Віктор Іванович.

Працюючі вчителі, які закінчили Ставківську ЗОШ: Чміль Надія Іванівна, Пантюхин Олексій Андрійович, Водич Валентина Василівна, Савицький Володимир Іванович, Шестопалова Віра Дмитрівна, Бодянюк Людмила Іванівна, Ярошенко Раїса Іванівна, Тимофієва Ольга Георгіївна, Журіна Нелля Андріївна, Петрушка Світлана Петрівна, Ярошенко Валерій Володимирович.

Вчительські династії у школі: Тимофієва Марія Опанасівна працювала в Ставківській ЗОШ з 1966 року. Нині в школі працює її дочка Тимофієва Ольга Георгіївна – вчитель початкових класів.

Вчителі Ставківської середньої школи, творча праця яких високо оцінена урядовими нагородами:

Мала Ганна Матвіївна, 15.07.1931 року народження. Вчитель-методист, старший вчитель математики. Освіта вища, закінчила Кіровоградський педагогічний інститут в 1956 році за спеціальністю «математика». В Ставківській школі працювала з 1957 року. За сумлінну працю нагороджена знаками: «Відмінник народної освіти УРСР» та «Отличник народного образования СССР».

Васильчук Зінаїда Яківна, 05.10.1938 р. народження. Старший вчитель української мови та літератури. Освіта вища, закінчила Одеський університет ім. І.І. Мечникова в 1966 році за спеціальністю «українська мова та література». В Ставківській школі працювала з 1957 року. За сумлінну працю нагороджена знаком: «Відмінник народної освіти УРСР».

Колісніченко Галина Пилипівна, 02.02.1941 р. народження. Вчитель-методист, старший вчитель початкових класів. Освіта вища, закінчила Ізмаїльський педагогічний інститут в 1964 році за спеціальністю «методика і педагогіка початкового навчання». В Ставківській школі працювала з 1964 року. За сумлінну працю нагороджена знаками: «Відмінник народної освіти УРСР», «Відмінник освіти України».

Ведута Галина Володимирівна, 1938 р. народження. Старший вчитель початкових класів. Освіта середня

спеціальна. Закінчила Білгород-Дністровське педучилище за спеціальністю «методика і педагогіка початкового навчання». В Ставківській школі працювала з 1958 р. За сумлінну працю нагороджена знаками: «Відмінник народної освіти УРСР».

Шишлянова Катерина Олексіївна, 26.06.1946 р. народження. Старший вчитель початкових класів. Освіта вища, закінчила Вінницький педагогічний інститут в 1973 році за спеціальністю «методика і педагогіка початкового навчання». В Ставківській школі працює з 1977 р. по даний час. За сумлінну працю двічі нагороджена «Старший вчитель».

Чміль Надія Іванівна, 27.05.1947 р. народження. Старший вчитель математики. Освіта вища, закінчила Одеський педагогічний інститут ім. Ушинського в 1973 році за спеціальністю «математика». В Ставківській школі працює з 1979 року по даний час. За сумлінну працю нагороджена знаком «Відмінник освіти України».

Водич Валентина Василівна, 24.09.1960 р. народження. Вчитель-методист, старший вчитель української мови та літератури. Освіта вища, закінчила Одеський державний університет ім. І.І. Мечникова в 1986 році за спеціальністю «українська мова та література». В Ставківській школі працює з 1983 року по даний час. За сумлінну працю нагороджена знаком «Відмінник освіти України».

Бець Лідія Олексіївна, 09.05.1963 р. народження. Старший вчитель біології. Освіта вища, закінчила Київський державний педінститут ім. Горького в 1985 році за спеціальністю «біологія та географія». В Ставківській школі працює з 1988 року по даний час. За сумлінну працю нагороджена знаком «Відмінник освіти України».

Шестопалов Олександр Олександрович, 30.06.1963 р. народження. Учитель з фізичної культури. Освіта вища, закінчив Одеський педінститут ім. Ушинського в 1984 році за спеціальністю «вчитель фізичного виховання». В Ставківській школі працює з 1984 року по даний час. За сумлінну працю нагороджений знаком «Відмінник освіти України».

Шулянчинська Олександра Василівна, 26.02.1956 р. народження. Вчитель-методист. Освіта вища, закінчила Одесь-

кий державний університет ім. І.І.Мечникова в 1983 році за спеціальністю «географія». В Ставківській школі працює з 1977 року по даний час. За сумлінну працю нагороджена знаком «Відмінник освіти України», грамотою Верховної Ради України, нагороджена «За заслуги перед Українським народом» 13 лютого 2007 року.

Пантюхіна Людмила Миколаївна, 05.05.1950 р. народження. Освіта вища, закінчила Одеський інститут ім. Ушинського в 1972 році за спеціальністю «фізика та електротехніка». В Ставківській школі працює з 1972 року по даний час. За сумлінну працю нагороджена знаком «Відмінник освіти України».

Масловська Ніна Василівна, 13.08.1960 р. народження. Освіта вища, закінчила Київський інститут за спеціальністю «дефектологія» та Одеський інститут в 2003 році за спеціальністю «англійська мова та література». В Ставківській школі працює з 1987 року по даний час. За сумлінну працю нагороджена знаком «Відмінник освіти України».

Степанівська загальноосвітня школа І ступеню

Степанівська початкова школа побудована у 1903 році (приблизно). В довоєнні часи учителювала Садченко Віра Григорівна. Згодом сім'я вчителів — Голубченко Костянтин Лук'янович і Голубченко Тамара Іванівна. Коли розпочалася Велика Вітчизняна війна, Голубченко Костянтин Лук'янович і чоловік Садченко Віри Григорівни залишились у селі для підпільної роботи. Але були зражені, і фашисти у 1941 р. їх розстріляли. Імена героїв викарбувано на монументі слави у м. Березівка.

У часи окупації приміщення школи було підірвано бомбою.

У післявоєнній школі дітей навчала грамоти Резніченко Тетяна Миколаївна (до 1956 року).

У різні роки в школі працювали Ковтун Ірина Михайлівна, Кудельницька Наталя Миколаївна, Степанець Лілія Андріївна, Козак Валентина Іванівна, Арсенєва Галина Олексіївна, Гу-

жова Оксана Іванівна, Бездудна Надія Миколаївна, Криштопов Андрій Юрійович, Перило Марина Олександрівна, Кімаченко Микола Маркович і Кімаченко Зінаїда Макарівна та ін.

Маючи досвід роботи у відбудові Вікторівської школи, Кімаченко Микола Маркович у 1957-1958 роках приступив до відбудови Степанівської початкової школи. Голова тодішнього колгоспу на території Степанівки Кравченко надав шифер, щоб замінити покрівлю з черепиці, яка давно протікала. Довго був головою колгоспу імені Котовського Панченко Іван Леонтійович, який також приходив школі на допомогу.

Степанівська школа за часів директорування Кімаченка Миколи Марковича завжди була показовою. Налічувалось у 1-3 класах початкової школи близько сімдесяти учнів. Класи-комплекти були великими, по 20-30 учнів, поділ був можливий лише при кількості учнів 32 і більше. До Степанівської початкової школи на навчання приходили учні із Косівки, Донської Балки. Продовжували навчання учні у Вікторівській школі.

Зазвичай, учителі – найосвіченіші люди на селі. Микола Маркович Кімаченко, крім роботи в школі, обіймав дуже багато громадських посад, був період, коли налічувалось їх цілих одинадцять! Від голови громадського суду до депутата сільради.

А скільки школа допомагала колгоспу. Якої тільки роботи не виконували учні під керівництвом учителів! Виловлювали сусликів, збирали редиску, городину, працювали в колгоспному саду. За це, звичайно, колгосп віддячував. Перший радіоприймач, перший телевізор, перший магнітофон до школи надійшли саме від керівників колгоспу різних років.

Школярі були активними учасниками сільських масових заходів: святкування Нового року, Дня Перемоги, 8 Березня, Дня Конституції. Виступали діти у конторі колгоспу, сільському Будинку культури, на товарно-молочній фермі, яка відрізнялась у ті часи надзвичайною чистотою й порядком.

Колишня учениця Зінаїди Макарівни Кімаченко – Ткаченко (Рудченко) Катерина Петрівна з вдячністю згадує свою вчительку початкових класів. Саме завдяки їй і обрала вона професію вчителя.

Путівку в доросле життя отримали від учителів Кімаченків і Яртем Валерій, воїн-афганець, і Романенко Григорій, воїн-афганець, і Лупашко (Матієць) Тетяна Іванівна - сьогоднішній сільський Степанівський голова, Романенко Лариса – два роки тому отримала звання «Кращий фармацевт України».

Вихованцями школи є такі відомі її учні:

Гавриленко Микола Леонтійович - з юнацьких років він присвятив своє життя службі у рядах Збройних сил СРСР, де пройшов шлях від курсанта до генерала. Після виходу у відставку з вересня 1983 р. Микола Леонтійович до кінця свого життя працював викладачем кафедри цивільної оборони.

Голубченко Анатолій Костянтинівич – був міністром.

Садченко Вадим Кирилович – був дипломатом.

Садченко Олександр Кирилович – був пілотом, жив у м.Каховці.

Чабанчук Володимир Петрович – закінчив аспірантуру селекційного інституту. Працював на дослідницькій станції.

Червоноармійська загальноосвітня школа I-III ступенів

Село Червоноармійське засноване в кінці XIX століття. Але школи в селі не було, і діти ходили вчитися до села Кальчеве. У 1938 році було збудовано в селі школу, спочатку початкову – чотири класи, а в 1941 році в селі вже була семирічна школа. Під час війни школа не працювала. Після Великої Вітчизняної війни в селі була відновлена початкова школа. А вже з 1946 і до 10 листопада 1959 року діяла семирічна школа, з листопада 1959 року школа реорганізована у восьмирічну.

За повоєнні роки існування десять директорів здійснювали керівництво школою:

1944-1953 рр. – Остромецька Надія Миколаївна – перший директор школи;

1953-1955 рр. – Бакланська Тетяна Іванівна;
1955-1956 рр. – Нестеренко Іван Іванович;
1956-1957 рр. – Коляда Сергій Микитович;
1957-1959 рр. – Ткач Іван Степанович;
1959-1969 рр. – Карпенко Олімпіада Матвіївна;
1969-1983 рр. – Майстренко Катерина Олексіївна;
1983-1987 рр. – Сазанська Валентина Федорівна;
1987-1996 рр. – Вегера Василь Анатолійович;
З 1996 року директором Федюкіна Тетяна Іванівна.

У селах Семихатки, Травневе та Садове діяли тільки початкові школи, тому діти з цих сіл навчалися в нашій школі, починаючи з п'ятого класу. З села Садового навчалися учні з 1956 по 1964 роки, а потім перейшли до школи села Виноградне. У 1990 році в селі Семихатки була збудована дев'ятирічна школа, тому, починаючи з 1990 року, в школі навчаються діти з села Червоноармійського та Травневого.

Як середня наша школа почала функціонувати в 1987 році. Розміщена в типовому приміщенні, розрахована на 392 учнівських місць. Зараз навчається 118 учнів.

Забезпечують навчально-виховний процес в школі 20 педагогів: 14 з них мають вищу освіту, в 4-х – середня спеціальна, 2 – студенти-заочники.

Усі вчителі школи – майстри своєї справи. Не було жодного випуску, коли наші випускники не вступали б до вищих навчальних закладів. Були й такі роки, коли більша частина наших випускників ставала студентами вузів. Так, у 2000 році із 7 випускників до вузів вступило 5, в 2003 із 16 учнів вступило 11, у 2005 із 19 випускників вступило 15.

Наші випускники продовжують навчання у вищих навчальних закладах міста Одеси, Миколаєва, Києва, опановуючи такі професії: інженер, економіст, юрист, технолог, агроном, зоотехнік, медичні та ветеринарні лікарі. Особливо багато випускників вступили до Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова та Південноукраїнського педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського. Обрали професію вчителя 32 наших випускники.

Зараз у школі працюють 50% колишніх випускників, 7 випускників - це випускники середньої школи.

Учительські династії:

1. Майстренко – Вегера-Гуцал. Майстренко Катерина Олексіївна – працює в школі вже 58 років (з 14 серпня 1950 року), з них 14 років очолювала педагогічний колектив. Закінчивши Первомайське педагогічне училище в 1950 році, Катерина Олексіївна розпочала свою педагогічну діяльність в школі села Червоноармійське вчителем початкових класів. А потім викладала українську мову та літературу, одночасно навчаючись заочно в Одеському педагогічному інституті на філологічному факультеті. Після виходу на пенсію ще довго викладала українську мову та літературу, а зараз завідує шкільною бібліотекою.

Катерина Олексіївна започаткувала в нашій школі учительську династію: її донька – Вегера Світлана Іванівна – після закінчення школи навчалась в Одеському університеті ім. І.І.Мечникова на філологічному факультеті, а в нашій школі працює з 1969 року вчителем української мови та літератури. Має звання «Старший вчитель». Після виходу на пенсію продовжує викладати українську мову та літературу.

Чоловік Світлани Іванівни – Вегера Василь Анатолійович працює в нашій школі з 1969 року після закінчення Богуславського педагогічного училища. Викладав біологію та хімію, займав посаду директора школи.

Їхня донька Гуцал Олена Василівна також після закінчення філологічного факультету викладає українську мову та літературу.

2. Івоненко – Вірич – Віричі.

Цю династію започаткувала Івоненко Ольга Іванівна, вчитель географії, яка пропрацювала в нашій школі 33 роки. Її донька – Вірич Наталія Миколаївна – після закінчення школи навчалась в Одеському університеті ім. І.І.Мечникова на філологічному факультеті. З 1983 року працює вчителем української мови та літератури та вже чотири роки очолює педагогічний колектив Оснівської загальноосвітньої школи I-II ступенів.

Чоловік Наталії Миколаївни – Вірич Володимир Михайлович – працював вчителем, директором Оснівської

загальноосвітньої школи I-II ступенів, а зараз очолює відділ освіти та науки Березівської райдержадміністрації.

Їхні четверо дітей (Володимир, Наталія, Олена та Людмила) після закінчення педагогічного коледжу продовжили навчання в Південноукраїнському державному педагогічному університеті ім. К.Д.Ушинського. В даний час працюють за обраною спеціальністю.

Червоноволодимирівська неповна середня школа I-II ступенів

У селі Червоноволодимирівці (виникло з трьох сіл: Сліпухи, Тимофіївки, Володимирівки, які в 1955 році об'єдналися) було декілька шкіл, які існували ще з кінця XIX століття.

У 1966 році голова колгоспу «Рассвет» Павловський Юрій Васильович, взяв на себе відповідальність побудувати нову школу. Навесні 1967 року було закладено перший камінь і розпочалося будівництво. І вже у вересні цього ж року навчальний рік діти розпочали в новій, гарній, просторій, теплій школі.

За наказом № 18 від 01.09.1967 року «Про зарахування дітей до 1 класу» школярами стали 20 дітей: Брильова Валентина, Ільчик Наталя, Капушак Світлана, Козодой Василь, Леонов Олександр, Левашова Наталя, Марутін Валерій, Олійник Олена, Паснак Олена, Походай Сергій, Попович Галина, Продан Валентина, Лавницький Анатолій, Рожнов Сергій, Рожнов Олександр, Спурза Анатолій, Сирота Іван, Целіков Ігор, Циквас Тетяна, Продан Леонід.

Наказом № 19 від 01.09.1967 року «Про призначення класних керівників 1-8 кл.» піклування про дітей взяли на себе такі вчителі: 1 клас – Атаманець Л.Л.; 2 клас – Чекомасова Л.В.; 3 клас – Козаченко З.А.; 4 клас – Каташинська О.Ю.; 5 клас – Сієнко П.Л.; 6 клас – Гержик А.П.; 7 клас – Руда З.П.; 8 клас – Кишковська Л.В.

Першим директором школи стала вчителька хімії і біології Павловська Надія Опанасівна, яка протягом літніх канікул

1967 року збирала шкільне приладдя, що на той час надавала держава. Протягом майже 8 років вона була відповідальною за школу та її мешканців.

Педагогічний склад школи:

Павловська Надія Опанасівна – директор школи;

Лобазова Л.С. – заступник директора з навчально-виховної роботи;

Лобазов Л.С. – вчитель російської мови і літератури;

Руда З.П.;

Кишковська Любов Венедиктівна;

Мороз Ніна Петрівна – вчитель історії;

Гержик Анатолій Петрович – вчитель фізики;

Глобенко О.О.;

Чекомасова Людмила Василівна – вчитель початкових класів;

Мудра Олена Іванівна – вчитель початкових класів;

Анісімова Алла Володимирівна;

Вороненко Марія Михайлівна – бібліотекар, вчитель трудового навчання;

Петреченко Тетяна Василівна – старша піонервожата;

Сієнко Петро Леонтіївич – вчитель трудового навчання;

Атаманець Л.Л. – вчитель початкових класів;

Козаченко З.А. – вчитель початкових класів;

Каташинська олена Юхимівна – вчитель початкових класів.

Значну допомогу школі протягом останніх 15 років надавав керівник ПОП «Світанок» Вітюк Анатолій Юрійович, а саме: було побудовано приміщення харчблоку, котельню, туалет; проведено капітальний ремонт навчальних кабінетів, будівлі школи; відремонтовано дорогу до школи.

На даний час у школі створено світлицю, збирається матеріал для шкільного музею «Пам'ять серця».

У селі Червоноволодимирівка мешкають вчителі – пенсіонери: вчителі початкових класів Плавницька В.О., Немодрук А.В., вчитель історії Продан Н.П.

У нашій школі залишилися працювати випускники різних років: Захаренко Людмила Вікторівна – вчитель географії; Біферт Наталія Олексіївна – вчитель української мови та літератури; Ключніченко Альона Степанівна – заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель іноземної мови; Єлькіна Аліна Миколаївна – вчитель початкових класів.

Багато випускників школи закінчили педвузи: Науменко Л.А., Рау Л.В., Кравченко Н.О., Козодой С.В., Продан С.С., Продан А.С., Кушнір В.Г., Юрескул, Самолюк Т.А., Крикун О.А., Порах Л.А., Порах Г.А.

Перші випускники школи 1968 р.: Кнап Микола, Костюк Микола, Крижачківська Ольга, Лободінський Микола, Моніч Катерина, Нішкур Тетяна, Олійник Надія, Пасічник Сергій, Петренко Віктор, Стрига Галина, Харківець Микола, Харківець Станіслав, Шамбора Валентина.

У 1967 році при школі працював інтернат для дітей із села Юркове у кількості 26 чоловік.

У 2007 році Червоноволодимирівській ЗОШ І-ІІ ступенів виповнилося 40 років.

Керівниками школи на протязі цих років були: Павловська Н.О., Бойченко М.І., Запорожець М.О., Немодрук А.В., Батістік В.К.

Останні 19 років Червоноволодимирівську школу очолює Продан Валентина Іванівна, яка в нашій школі працює з 1979 року.

Чорногірська загальноосвітня школа І-ІІ ступенів

Чорногірська школа існувала вже в 1926 році. Навчання в школі проводилось на німецькій мові. Окремо вивчалася російська мова.

У 30-х роках всі предмети почали вивчати російською мовою, окремо вивчалася німецька мова. Село Чорногірка населяли німці, та школу відвідувало не лише місцеве населення, а й жителі села Оленівки - українці. В селі Оленівка тоді працювала початкова школа, директором якої був Валькер Іван

Готлібович, навчання теж проводилося російською мовою. Директором Чорногірської семирічки до 1941 року був Валькер Людвіг Іванович.

За свідченням жителя с.Чорногірки Гришакова Володимира Володимировича, який навчався і в Оленівській початковій школі, і в 5-му та в 6-му класах Чорногірської семирічки (7-й клас не встиг закінчити, почалася війна) учні в школі німецьку мову знали краще, ніж російську. Коли почалася війна, навчання в школі було перервано. В 1944 році з квітня по липень в приміщенні школи знаходився шпиталь для поранених бійців.

З 1945 року навчання в школі було відновлено, тепер воно велося українською мовою. Оленівську початкову школу було закрито. Класи були переповнені, особливо 5-ті та 6-ті, там було багато переростків, яким війна перешкодила вчасно закінчити школу.

За свідченням жительки села Каст Валентини Федорівни, яка тоді навчалася в 6-му класі, з 1945 по 1947 роки у школі працювала молода вчителька Суха Ядвіга Семенівна. Вона також викладала українську мову та літературу, зуміла створити ансамбль народних інструментів, в якому В.Ф.Каст грала на гітарі, хор учнів. Учні школи часто виступали перед жителями села з концертами. А директором школи був її чоловік Сухий Семен Романович.

У повоєнні роки в школі працювали такі вчителі: Артеменко Клавдія Арсентіївна – вчитель російської мови та літератури, Тернікова Надія Хомівна, вчитель початкових класів, Гришаков Степан Васильович.

У 1963-1964 н.р. директором школи працював Куйбар Василь Леонтійович. У 1964-1965 н.р. – Литвинюк Михайло Степанович.

З 1965 по 1978 роки директором школи була Стайлакiна Валентина Олександрівна. На той час у школі працювали такі вчителі: Шевченко О.Д., Синяков О.Г., Синякова Л.Г., Остремецька Н.П., Громова В.М., Івченко С.Ф., Богач М.Д., Жигін Л.А., Гришакова Т.Г., Лимаренко Г.П., Кийко С.Р., Богданова Г.П., Стайлакiн Д.Д., Лісніченко Л.М., Волощук Г.В.

З 1978 по 1980 рр. директором школи працювала Лісніченко Л.М. З 1980 по 1985 рр. – Гришаков А.М. З 1985 по 1987 рр. – Кравчук П.Є.

1986 рік жителям України запам'ятовується як чорний, страшний рік – аварія на Чорнобильській атомній станції. Учасниками ліквідації наслідків аварії були колишні учні школи Ніколайчук Адам Іванович, 1964 року народження, який втратив тоді здоров'я і в 2003 році помер, Богданов Віктор Григорович, 1966 року народження.

Ще одна смуга нашої історії – це 10-річне перебування контингенту радянської армії в Афганістані. Прошли афганське пекло такі учні нашої школи: Шестухін Микола Миколайович (в 1976 р. закінчив школу), Шеховцев Юрій Олексійович (в 1977 р.), Циня Микола Сергійович (в 1982 р.), Непомнящий Олег Якович (в 1983 р.), Бобров Костянтин Михайлович (в 1983 р.), у якого серйозні проблеми зі здоров'ям почалися зразу після демобілізації з армії.

У 1987-1988 р.р. – директором школи був Тимик Василь Васильович.

З 1988 по 1990 рр. директором школи працював Ржепішевський Анатолій Аркадійович. Це людина із золотими руками. Декілька років підряд він вів у школі гурток технічного моделювання від Березівської станції юних техніків. Разом з учнями створив комбайн майбутнього, який зайняв призове місце у виставці досягнень народного господарства в 1990 році у Києві, за що вчитель отримав звання «Відмінник освіти України».

З 1990 по 1997 роки директором школи працювала Кулінець Марія Михайлівна. З 1997 по 2000 рр. – Лісніченко Л.М. З лютого 2000 року і по нинішній час директором школи є Герелюк Михайло Іванович. Школу він прийняв в не дуже радісному вигляді: 5 років не опалювалася, двері - вікна 30-річної давності, які треба було негайно міняти. Підлога прогнила, плитка зі стін відвалювалася. Але завдяки організаторським здібностям Михайла Івановича та активній спонсорській допомозі колишнього відмінника школи, нині успішного підприємця, голови ПП «Чорногірське» Гриша-

кова Віктора Івановича в 2001 році до школи підведено газ, зроблено капітальний ремонт приміщення школи. Дякуючи батькам учнів школи в класах висять нові гардини. люстри, поклеєно фотообої, ролети на вікнах.

А порядок і затишок, здоровий мікроклімат в школі підтримують разом з директором заступник з навчально-виховної роботи Кулінець Марія Михайлівна та 12 вчителів. 8 з них мають вищу освіту, 5 – середню спеціальну, 1 вчитель навчається у вузі. Ємельяненко Л.В. – вчитель російської мови та зарубіжної літератури, Гришаков А.М. – вчитель історії, спеціалісти вищої категорії, нагороджені грамотами Міністерства освіти.

Директор Горелюк М.І., вчитель хімії, директор Кулінець М.М., вчитель математики, завуч, Гришакова Н.В., вчитель географії – теж нагороджені грамотами Міністерства освіти.

Ільчук О.А., вчитель початкових класів, нагороджений грамотою районного відділу освіти.

Костенко Л.А., соціальний педагог та Ростоцька Т.М., вчитель фізики в минулому році закінчили ВУЗи і атестуються на підвищення категорії.

Богданова В.Я., Войтенко В.А., Конончук І.М. працюють вчителями початкових класів, нагороджені відповідно грамотами Міністерства освіти та обласного відділу освіти.

Шевчук П.Г. та Гришакова Л.О. викладають в старших класах німецьку мову і біологію, нагороджені грамотами обласного та районного відділу освіти.

Ряд вчителів школи є місцевими жителями села. Це Гришакова А.М., Богданова (Буяновська) В.Я., Конончук (Вакулик) І.М., Ільчук (Кулінець) О.А., Ростоцька (Богданова) Т.М.

Багато років трудилися в школі і зараз на заслуженому відпочинку такі вчителі: Лимаренко Г.П., Богданова Г.П., Гришакова Т.Г., Ржепишевський А.А., Лісніченко Л.М.

Гордістю школи є такі учні: Гришаков В.І. – директор ПП «Чорногірське»; Бабчук В.П. лікар-терапевт Ряснопільської лікарні; Волощук А.Є. – головний лікар обласного психоневрологічного диспансеру, працює в м.Одеса; Ніточко

О.І. – головний лікар обласної дитячої шкірно-венерологічної лікарні; Вернигора (Ніточко) І.І. – лікар-терапевт, завідувачка кабінетом анонімного обстеження Одеського обласного СНІД центру; Ільчук Г.Б. – зубний лікар в м.Миколаєві, Мишкіна (Борисова) В.А. – лікар-терапевт Березівської райлікарні, Стайлакiна А.Д. – бізнесмен, житель Польщі, Гришакова Л.В. – вчитель м. Южне.

У 1968 році було закінчено будівництво нової школи, урочисте відкриття якої відбулося в жовтні. По сьогоднішній день діти навчаються в цьому приміщенні.

Чижевська неповна середня школа І-ІІ ступенів

Із спогадів жителів села відомо, що вже в кінці ХІХ століття в селі Чижеве працювала чотирикласна школа. Вона мала лише дві класні кімнати, тому діти навчалися в дві зміни. Тут же жив і вчитель зі своєю сім'єю.

Під час Великої Вітчизняної війни село було окуповано румунськими військами. Але школа працювала і навчав дітей вчитель Пимежико Панас Панасович. До шкільної програми було долучено Закон Божий, який читав дяк із сусіднього села Заводівки. Після війни вчителя переслідували, нібито за співпрацю з окупантами. Деякі односельці ставилися до нього зневажливо. За таких обставин Панас Панасович змушений був виїхати із села.

У 1945 році до школи був направлений новий завідуючий Возний Анатолій Никифорович. Разом з ним працювали: Краснопорова Аксинія Никонівна та Сосновська Анастасія Григорівна.

Кількість учнів в школі збільшувалась і стало питання про відкриття 7-річної школи. Не було приміщення для класів. Тому вирішили використати старий сільський клуб для навчання дітей і розпочати будівництво школи.

У 1954 році жителі села методом народного будівництва та за допомогою коштів колгоспу «День урожаю» взялися до роботи, яку закінчили через три роки.

У 1957 році була відкрита Чижівська восьмирічна школа,

в якій налічувалось більше 120 дітей. Першим директором школи став Шулянський Тимофій Михайлович – фронтовик, кавалер багатьох орденів та медалей. Разом з ним працювали: Возний Анатолій Никифорович, Гусакова Валентина Іванівна, Мунтян Любов Петрівна, Гроза Надія Митрофанівна, Попик Наталія Федорівна, Бойченко Микола Іванович, Немодрук Галина Яківна, Немировська Надія Іванівна, Дорошенко Раїса Іванівна.

У 1972 році у зв'язку з укрупненням господарств, колгосп «День урожаю» села Чижеве був приєднаний як четверта бригада до колгоспу ім. Т.Г. Шевченка с. Новоселівка, а школа була реорганізована з восьмирічної в початкову. Учні 5-8 класів навчалися в селі Заводівка в середній школі.

Завідуючою початковою школою стала Гроза Надія Митрофанівна.

У 1984 році в селі Чижеве знову було відновлено колгосп «День урожаю». Головою правління став Доломанжі Захар Ілліч. Жителі села зразу поставили питання про відновлення восьмирічної школи. Велика допомога була надана молодим головою Березівського райвиконкому Ніточко Іваном Івановичем. Він часто приїжджав на будівництво, вирішував всі питання відновлення школи.

До 15 серпня 1986 року школа була готова до прийому учнів. Директором школи призначили Суса Михайла Михайловича, випускника Дрогобицького педагогічного інституту ім.І.Я. Франка. Разом з ним до школи були призначені Іванова (Сус) Валентина Миколаївна – вчитель російської мови, Путренко Олена Андріївна – вчитель математики, Гордєєв Сергій Валентинович – вчитель фізичного виховання, Мельник Поліна Вікторівна – вчитель англійської мови, Слободяник Галина Михайлівна – вчитель географії та біології, Гроза Надія Митрофанівна – вчитель молодших класів, Попик Наталія Федорівна – вчитель української мови та літератури.

У школі налічувалось 42 учні. А вже через 7 років було 84 учні.

До колективу школи влилися нові вчителі. Це учні нашої школи, які закінчили навчання в педагогічних інститутах

та педагогічних училищах. Серед них Красневич Тетяна Василівна – вчитель фізики та математики, Мокіна Лілія Олександрівна – вчитель української мови та літератури, Кушнерова Тетяна Олегівна – вчитель української мови та літератури, Матюхіна Наталія Миколаївна – вчитель молодших класів.

На сьогоднішній день в школі налічується 64 учні та 13 вчителів.

Шевченківська загальноосвітня школа I-II ступенів

Вперше в с.Шевченкове була відкрита початкова школа у 1933 році на місці колишньої контори сільпо. Її директором був Чепурний Іван Семенович. З 1 серпня 1949 року школа стає семирічною і розташовується в приміщенні колишньої їдальні працівників МТС. Її директором був призначений Глушко Федір Іванович.

У 50-х роках директорами школи були Махінько Г.П., Шлаін М.К., Бершадський І.І.

А з 1956 року почав свою педагогічну діяльність на посаді директора школи «Відмінник освіти СРСР», «Заслужений вчитель УРСР» Соловійов Володимир Степанович, який пропрацював на цій посаді до 1959 року.

З 1960 по 1965 рр. директором школи була Марія Дмитрівна Черешня-Ткаченко.

З 1965 по 1973 рр. директорами школи працювали: Воловік М.І., Вихованець В.І., Бересан В.М., Руденко В.Г., Заболотна А.З., Буйвол А.Й.

У 1973 році знову була призначена на посаду директора школи Ткаченко Марія Дмитрівна, яка пропрацювала на цій посаді до 1988 р. У 1986 році Марія Дмитрівна була нагороджена нагрудним знаком Міністерства освіти УРСР «Відмінник освіти».

З 1988 по 1995 рік директором школи працює Саранчук Микола Васильович, а з 1995 і по нинішній час очолює школу Дідиченко Сергій Олександрович.

З 1967 року по сьогоднішній день працює в школі вчитель вищої категорії, старший вчитель Мартинюк Неліта Іванівна. Вона викладає російську мову, німецьку мову, зарубіжну літературу, організувала в школі поетичну студію. Такі юні поети як Грибонос М., Костанжі О., Гілярдій Л., Олійник Н., Ротар А., Синякова Ю., Кухар О., Кузяєва В., Нурієва С. неодноразово ставали лауреатами конкурсу «Таланти твої, Україно!».

У 2006 році була надрукована поетична збірка Мартинюк Н.І. «Чарівник – падолист».

Багато випускників прийшли працювати в рідну школу, а саме: Мартинюк Н.І., Попик М.О., Коваленко Г.В., Микитчук С.М.

Яснопільська загальноосвітня школа І-ІІ ступенів

У селі Яснопілья ще до війни була 7-річна школа. Ліхтенфельд (так звалось до війни наше село) населяли переважно німці-колоністи. В роки війни село було дуже зруйноване. У перші повоєнні роки діяла чотирирічна початкова школа.

На початку 50-х років Яснопілья заселяли жителі із Західної України. Село відбудовувалося. У 1952 р. було відкрито семирічну школу. Першим директором семирічки став Петро Леонтійович Сіяно. В школі навчалось більше 150 учнів.

У 1960 р. силами батьків було добудовано приміщення школи і відкрито 8 клас.

У 1964-1966 рр. директором був Запорожець Микола Онуфрійович, з 1966 по 1975 рр. – Бекманбетов Георгій Артемович, з 1975 по 1981 рр. – Колот Віра Гаврилівна, з 1981 по 1988 рр. – Сидельникова Галина Василівна, з 1988 по 1997 рр. і з 1999 по 2000 рр. – Шмалько Іван Іванович, з 1997 по 1999 рр. – Соломон Наталія Олександрівна.

У 1986 році в селі Яснопілья збудовано нову двоповерхову школу. В розпорядженні учнів естетично оформлені і обладнані всім необхідним класи і кабінети, спортзал, май-

стерня, їдальня. У школі водяне опалення. Першим директором новозбудованої школи стала Сидельникова Галина Василівна, яка організувала батьків, вчителів та учнів на благоустрій території школи.

Близько 700 учнів випустила Яснопільська ЗОШ за час свого існування (з 1952 р.). Свідоцтва з відзнакою одержали близько 30 учнів. Майже всі випускники продовжували здобувати загальну середню освіту чи середню-спеціальну освіту.

На педагогічній ниві працює понад 20 колишніх наших учнів.

Є серед наших випускників лікарі, економісти, інженери, агрономи, бухгалтери, які здобули вищу освіту. Серед них Тарасенко Олександр, Сидельников Олександр, Лепіх Андрій, Лепіх Сергій, Ковтун Анатолій, Піструй Галина, Войтович Галина, Колесник Світлана, Богоміл Олег, Осипенко Людмила, Богоміл Сергій, Шубський Віктор, Шубська Наталія, Бадовська Людмила, Ковтун Віктор, Чекирда Лілія, Войтович Ірина та інші.

Гордістю нашої школи є Лепіх Ярослав Ілліч – доктор технічних наук, який проживає і працює у м.Одесі.

У педагогічному колективі Яснопільської школи працює зараз 8 вчителів, з них 6 – з вищою освітою, 2 – з середньою спеціальною. Значком «Відмінник освіти України» нагороджено 2-х вчителів: Шубську Віру Іванівну (педстаж у даній школі 40 років), Богоміл Галину Федорівну (загальний педстаж 39 років).

Березівське вище професійне училище Одеського національного політехнічного університету

Історія навчально закладу розпочинається з середини 60-х років ХХ століття. За цей час училище пройшло не одну реорганізацію: міське середнє професійно-технічне училище (МСПТУ) № 19 м.Березівка, середнє професійно-технічне училище (СПТУ) № 19 м.Березівка, професійно-технічне училище (ПТУ) № 19 м.Березівка, вище професійне училище (ВПУ) № 19 м.Березівка, Березівське

вище професійне училище, Березівське вище професійне училище Одеського національного політехнічного університету (ВПУ ОНПУ).

Професійно-технічне училище № 19 м. Березівка створено наказом обласного управління профтехосвіти №84 від 7 червня 1966 року «Про відкриття профтехучилища в м. Березівці», згідно Постанови ЦК Компартії України і Ради Міністрів УРСР від 4 березня 1966 року «Про заходи по розширенню навчання та влаштування на роботу в народне господарство молоді, що закінчує загальноосвітні школи в 1966 році», наказу Голови Держкомітету Ради Міністрів УРСР з профтехосвіти від 11 березня 1966 року № 39 та Постанови обкому Компартії України, виконкому обласної ради народних депутатів трудящих від 6 червня 1966 року.

Базовим підприємством було призначено трест «Одессільбуд» Міністерства сільського будівництва УРСР. Для училища були передані одноповерхові приміщення колишньої Березівської середньої школи № 3: 8 аудиторій та приміщення для майстерні слюсарів (вул. Пушкінська, 23. Зараз тут знаходиться МРЕВ ДАІ).

У 1967 році МПТУ № 19 передаються деякі будівлі колишнього колгоспу ім. Леніна, де були створені майстерні для малярних, електромонтажних, слюсарно-сантехнічних, столярних та електрозварювальних робіт. У цьому ж році розпочато будівництво навчального комплексу на 600-800 учнів, перша черга котрого (навчальний та громадсько-побутовий корпус) стала до ладу в 1972 році.

Училище в основному будувалося руками самих учнів та педагогічного колективу під контролем першого директора Зубрицького Василя Васильовича, який працював на посаді директора з 1966 по 1979 рік. Велику допомогу було надано у будівництві училища шановним земляком двічі Героєм Соціалістичної Праці Макаром Онисимовичем Посмітним.

Зубрицький В. В. за час своєї роботи плідно займався будівництвом навчального корпусу та гуртожитку, формуванням інженерно-педагогічного та учнівського колективів. У навчальному закладі отримували професію діти з Одеської,

Миколаївської, Вінницької, Хмельницької областей та з Молдавії.

У 1974 році завершилось будівництво гуртожитку на 300 місць, а в 1981 році училищу було передано приміщення під майстерні.

До 1975 року в ПТУ № 19 майбутні робітники навчались 1 та 2 роки, а в 1975 році розпочалася підготовка фахівців з повною середньою освітою за такими професіями: столяр будівельний, тесляр; муляр-монтажник; слюсар-монтажник, газозварник; маляр-штукатур; машиніст кранів автомобільних; машиніст екскаватора; лицювальник, плиточник-мозаїчник; електромонтажник; електрозварник.

Розширюючи відповідну матеріально-технічну базу, ПТУ № 19 готує фахівців того чи іншого профілю, що потрібні базовому підприємству чи регіону.

Виробничу практику учні проходять як на підприємствах м. Одеси та області, так і по всій Україні, а також в Казахстані, Сибіру, містах Москва та Горький (нині Нижній Новгород), Молдавії. Секрети обраного фаху вони пізнають на будівництві житла, шкіл, закладів культури, приміщень сільгосппризначення, потужних ліній електропередач, автомобільних заводів.

З 1979 по 1983 рік училище очолює Ємець Вільямс Миколайович.

З 13.09.1983 по 31.07.1999 рр. директором працює відмінник освіти УРСР Єленок Людвіг Фрідріхович. У серпні 1966 року він приходить до училища на посаду викладача спецдисциплін, через два роки стає старшим майстром, а в 1970 році - заступником директора з навчально-виробничої роботи. Тоді ж у МПТУ № 19 на посаді заступника директора з навчально-виховної роботи працював Володимир Карпович Чернявський, колишній капітан-артилерист, якому у березні 1944 року довелось звільняти від окупантів рідну Березівку.

З 1980 по 1983 рр. Л.Ф.Єленок очолює виконком Березівської міської ради, а потім повертається до училища на посаду директора. За період роботи він опікувався будівництвом майстерень, теплотраси, збереженням середньої

освіти для майбутніх кваліфікованих робітників, придбанням автотехніки, ростом контингенту учнів та збільшенням кількості професій.

Так, на виконання розпорядження Ради Міністрів УРСР від 14.01.1988 року № 28-р та розпорядження виконкому Одеської облради від 03.02.1988 року № 32 головою Березівського райвиконкому І.І.Ніточко було видано розпорядження № 132 від 17.05.1988 року «Про підготовку кадрів для сільського господарства району», згідно якого ПТУ № 19 розпочало підготовку фахівців за такими новими професіями: кравець (на базі НСШ); перукар (на базі СШ); кухар (на базі НСШ та СШ); секретар-друкарка (на базі СШ); бібліотекар-палітурник (на базі НСШ); організатор культмасової роботи (на базі НСШ).

Бібліотекарів-палітурників було зроблено два випуски, а організаторів культмасової роботи – один. Багато випускників цих професій вже закінчили вищі навчальні заклади і успішно працюють на культосвітній ниві району та області.

З 1989 року професійно-технічне училище здійснює прийом та навчання майбутніх робітників на договірній основі.

У 1991 році, в рік 25-річчя створення училища, тодішній начальник обласного управління народної освіти Л.І.Фурсенко вручив директору Л.Ф.Єленку та заступнику директора з навчально-виробничої роботи Пальцеву А.Г. значки «Відмінник народної освіти УРСР».

Разом із фундаторами навчального закладу в 60-70-х роках тут працювали, вчили майбутніх будівельників та розбудовували училище старший майстер Д.П. Євдокимов, майстри виробничого навчання Є.С. Стецун, М.О. Герескул, Л.І. Швейдер, М.І. Рогожкін, В.А. Драгомарецький, В.Х. Комаров та його дружина Раїса Семенівна, О.Ф. Мокряк.

Добросовісно навчали майбутніх фахівців викладачі Л.Г. Кагаліченко, С.О. Голіков, В.П. Сесьолкіна, С.Ф. Харланюк, О.Д. Шевченко, Г.В. Живило.

З 02.08.1999 по 25.06.2001 рр. директором училища працював відмінник освіти України Шевченко Григорій Олександрович. Він приділяв багато уваги зростанню авторитету

училища на районному та обласному рівнях. За цей період значно збільшився контингент учнів, авторитет інженерно-педагогічного колективу. Була ліквідована заборгованість за спожиті енерго- та теплоносії. Училище стає переможцем обласних професійних конкурсів, олімпіад, фестивалів тощо. За підсумками діяльності воно займає перші місця за основними показниками серед професійно-технічних училищ області. Під його керівництвом проведено роботу по ліцензуванню та атестації навчального закладу.

З 25.06.2001 року колектив ПТУ № 19 очолює відмінник освіти України Шевченко Валентина Петрівна. Завдяки її наполегливості, організаційним здібностям зріс статус навчального закладу. Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 15.04.2002 року № 255 професійно-технічне училище № 19 м.Березівка з 15.05.2002 року реорганізоване у вище професійне училище. У цей період зміцнюється матеріально-технічна база училища, додаються нові професії, здійснюється комп'ютеризація навчального процесу сучасним обладнанням. Училище виходить на міжнародні зв'язки, інтегрується у європейський освітній простір. Навчальний заклад стає відомим в області, країні, за кордоном. З 2002 року навчальний заклад бере участь у міжнародному проекті «Рейформа ПТО в Україні». В 2004 році училище перейшло на пряме фінансування Міносвіти і науки України; збудовано індивідуальну газову котельню. Для вирішення фінансових проблем залучаються спонсори. В цей період проведено акредитацію і отримано сертифікат як вищого навчального закладу I рівня акредитації за спеціальностями «Технологія харчування», «Швейне виробництво». Навчатися в училищі стає більш престижним.

У даний час підготовка кваліфікованих робітників здійснюється за професіями, які визначає навчальний заклад спільно з підприємствами-замовниками та Березівським районним центром зайнятості: маляр, штукатур; столяр будівельний, тесляр; машиніст крана автомобільного, водій автомобіля 3,2,1 класу (важкі вантажні автомобілі з великою вантажопідйомністю та вантажні автомобілі) категорія «С»;

кухар; кравець; секретар-друкарка; закрійник; електрозварник ручного зварювання, водій автомобіля 3,2,1 класу категорія «С», та спеціальностями:

«Технологія харчування» (технік-технолог);

«Швейне виробництво» (технік-технолог-конструктор).

В училищі проводиться курсова підготовка, перепідготовка та перекваліфікація за професіями: кухар-кондитер – 8 місяців; закрійник – 8 місяців; кравець – 4,5 місяців; водій автомобіля категорії «В» – 3,5 місяці; перукар-модельєр – 5 місяців.

Підготовка фахівців ведеться на договірній основі з отриманням повної загальної середньої освіти та на базі повної загальної середньої освіти.

В училищі мають змогу отримати професійну освіту випускники шкіл, молодь, звільнена в запас із ЗС України за направленням організацій, підприємств, господарств, установ. Тут здобувають обрану професію чи спеціальність молоді люди не тільки з Одещини, а й з Миколаївської, Кіровоградської, Львівської, Донецької областей та міст Київ і Одеса. Зарукування до ВПУ здійснюється за результатами співбесіди з абітурієнтами та їх батьками, враховуючи їх бажання отримати ту чи іншу професію, медичні показники.

Окрему групу учнів складають випускники шкіл-інтернатів з Одеської області.

Працевлаштування цієї категорії випускників здійснюється через відділи у справах дітей райдержадміністрацій, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді за місцем їх попереднього проживання.

В училищі працюють педагогічні працівники, рівень кваліфікації яких відповідає напрямку підготовки робітничих кадрів. Дев'ять педагогічних працівників нагороджено знаком «Відмінник освіти України», 6 викладачів мають вищу категорію, 1 – викладач-методист.

Щорічний контингент учнів в останні роки стабільно складає 650-680 чоловік (в т.ч. сиріт – від 50 до 70 учнів), а разом із слухачами від Березівського районного центру зайнятості, студентами Хмельницького національного

університету та слухачами підготовчого відділення Інституту довузівської підготовки ОНПУ – більше 1000 чоловік.

Матеріально-технічна база училища відповідає вимогам навчальних планів і програм. Навчання учнів проводиться в 28 кабінетах та 7 лабораторіях, котрі обладнані необхідними технічними засобами, методичною літературою, навчальними посібниками. Фонд бібліотеки училища становить 32,9 тисячі примірників книг. Забезпеченість учнів підручниками спеціальних навчальних дисциплін становить 85%, загальноосвітніх – 95%

У процесі виробничого навчання та виробничої практики учні виконують замовлення підприємств, організацій, господарств, фізичних осіб, надають послуги населенню.

Роботодавці дають високу оцінку майбутнім будівельникам, кухарям, кравцям.

З 2002 року педагогічний колектив училища бере активну участь у спільному проекті Міністерства освіти та науки України, Міжнародної організації праці та Міністерства освіти, культури та мистецтв Австрії. У травні 2003 та жовтні 2004 рр. групи учнів-кухарів та техніків-технологів харчування вперше відвідали за рахунок австрійської сторони міста та навчальні заклади Австрії та Німеччини, де мали можливість пройти виробничу практику за такими напрямками як кулінарія, сервіс, економіка, іноземні мови. У 2004 році стажування в м. Зальцбург пройшли викладач спецдисциплін Ігнат'єва Л.Б., майстер виробничого навчання Метелиця Н.І. Чотири рази відвідала Австрію з методичною метою викладач німецької мови Баранова Н.Ю. В грудні 2008 року на чергове тримісячне стажування до Австрії відбула молодий майстер виробничого навчання Метелиця Н.І.

Викладачі та майстри училища беруть участь у міжнародних українсько-австрійських та українсько-німецьких семінарах з питань технології приготування національних страв, поглибленого вивчення іноземної мови, економічних питань тощо.

Майже 10 років навчальний заклад тісно співпрацює з благодійним фондом «Товариство розвитку» (м. Одеса) – структурним підрозділом ТОВ «Німецьке товариство технічної

співпраці» (спочатку БФ очолювали Клаус Фіч та Михайло Рибников, а з 2005 року – Тільманн Гесс та Ірина Роот). Німецька сторона надала спонсорську допомогу в розмірі 40 тисяч гривень для придбання аудіо – та відеоапаратури для навчальних цілей, обладнання для котельної училища.

У січні 2005 року до України вперше прибуває експерт міжнародного сервісного центру (SES) доктор Ханс-Дірк Хальбфелль, знаний у світі кулінар з Ессена (Німеччина). Він проводить в училищі майстер-класи з учнями, майстрами виробничого навчання кухарів та викладачами спецдисциплін, а вже в листопаді – ще і з кухарями та шеф-кухарями ресторанів м. Одеса.

У березні 2006 року Х-Д. Хальбфелль знову в училищі, а чергова презентація по завершенні майстер-класу проходить у новоствореному навчально-тренувальному ресторанному комплексі «Берлін» (тепер «Відень-Берлін»). Того ж року розпочинає свою діяльність навчальне «Віденське кафе», а в 2007 році – у приміщенні гуртожитку - навчальне кафе «Мопарт».

За активного сприяння доктора Хальбфелля та підтримки координатора проектів Служби старших експертів (Бонн, Німеччина) у країнах СНД Олени Орт, до Березівського ВПУ приїждять і проводять майстер-класи майстер кухні, генеральний пріор ордена Св. Лаврентія в Німеччині та країнах Європи Гюнтер Віллі Фішер; експерт-перукар Ангеліка Емсерманн (двічі); майстер-модельєр Луїза Кокенгофф (двічі) та майстер-перукар Марліза Гісс.

На початку 2007 року було відкрито сучасну навчальну перукарню «Альціна».

З 2002 року навчальному закладу приділяють значну увагу координатори освітніх проектів з Австрії: доктор Ханс Шустередер, Берндт Герта та магістр Беатрікс Міль-Грабхер.

У грудні 2006 року училище відвідав 1-й заступник міністра освіти культури та мистецтв Австрії, керівники «Культурконтакту» та європейської асоціації вищих шкіл туризму (АЕНТ). Того ж дня в м. Одеса, на зустрічі з головою облдержадміністрації, австрійська сторона надала учи-

лищу сертифікат на 83 тис. грн. для придбання необхідного обладнання для поліпшення матеріально-технічної бази з підготовки кухарів та технологів громадського харчування. Протягом 2007 та 2008 років училищу виділено ще 39 тис. грн.

На протязі 2006-2008 рр. у ВПУ ОНПУ проведено 4 різнопланових семінари професором Віденської дипломатичної академії Мелані Саллі, в тому числі і за участю студентів академії з Туреччини, Румунії, Молдови, Болгарії, Білорусі, Росії.

Училище гідно представляло район на Міжнародних форумах інвестицій та інновацій, які щорічно проходять у виставково-концертному комплексі Морського вокзалу (м. Одеса). А в червні 2008 року учасники 5-го форуму – представники бізнесових кіл та державних органів Німеччини, Румунії, Чехії, Польщі, Угорщини, Білорусі, Полінезії (більше 50 осіб) – відвідали навчальний заклад і дали високу оцінку роботі колективу по інтеграції в європейський освітній простір та використанню інвестицій іноземних донорів.

Березівське ВПУ ОНПУ тісно співпрацює з такими вищими навчальними закладами України, як Уманський державний аграрний університет, Київський університет моделювання та дизайну. З 2004 року кращі випускники училища вступають до цих вищих навчальних закладів за співбесідами – згідно угод про співпрацю.

У січні 2005 року укладено Договір про співпрацю на 2005-2009 рр. між інститутом післядипломної освіти Міністерства транспорту та зв'язку України (м. Одеса) та ВПУ № 19 м. Березівка.

З квітня 2005 року за угодою з Хмельницьким національним університетом в училищі працює Центр дистанційного навчання за спеціальностями цього вузу.

У листопаді 2005 року навчальний заклад перейменовано у ДПТНЗ «Березівське вище професійне училище». Згідно наказу Міністерства освіти і науки України №495 від 29.06.2006 року училище, як структурний підрозділ, увійшло до складу Одеського національного політехнічного університету.

Разом з отриманням обраного фаху вихованці навчально-го закладу мають змогу розвивати свої мистецькі та спортивні здібності. Навчально-виховною роботою опікується заступник директора, відмінник освіти України Алла Анатоліївна Ліщинська, яка очолює ще й методичну секцію заступників директорів з навчально-виховної роботи професійно-технічних навчальних закладів області.

В рамках Всеукраїнського фестивалю-конкурсу «Таланти твої, Україно!» серед профтехучилищ області, вихованці ВПУ ОНПУ постійно посідають високі призові місця: і самодіяльні поети, і художники, і танцюристи, і драмгуртківці...

Значну роботу по вихованню учнів проводить бібліотекар училища О.Т. Єрмолова. Цікаво проходять і засідання літературних студій, і зустрічі з професійними поетами та письменниками, і вечори відпочинку.

В училищі добре поставлено питання національного виховання учнів, пропаганда здорового способу життя серед підлітків. Разом з районним центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді створено школу волонтерів, які беруть участь у районних, обласних, республіканських та міжнародних зустрічах та семінарах.

У навчальному закладі створено центр художньо-естетичного та фізичного виховання «Сузір'я», до складу якого входять центр «Дозвілля», Велнес-центр «Філософія здоров'я», фітнес-клуб, образотворча студія «Натхнення», театр мод (більше 150 моделей), студія декоративно-прикладного мистецтва та ін. Вся виховна робота в училищі розрахована не на кількість заходів, а на самого учня, на розвиток його особистості, нахилів та здібностей. І це прекрасно розуміє А.А. Ліщинська, яка разом з директором ВПУ нагороджена високою відзнакою Міністерства освіти і науки України – знаком Антона Макаренка (2006 р).

На високому рівні в навчальному закладі ведеться і спортивно-масова робота. Юні спортсмени постійно посідають призові місця в районних змаганнях. Вже кілька років поспіль на базі спортивних споруд училища проводяться змагання спартакіади північної зони профтехучилищ області. У 2008

році проведено 5-ту спартакіаду. Перше місце посіла команда Березівського ВПУ ОНПУ (такий же результат був під час проведення 2, 3 та 4-ої спартакіад) і в цьому велика заслуга керівника фізичного виховання М.М. Ліщинського.

Березівське ВПУ ОНПУ за 42 роки свого існування пройшло довгий, важкий і плідний шлях освітянської ниви. За період з 1966 року зі стін училища було випущено більше 12 тис. кваліфікованих робітників (з яких 500 чол. отримали дипломи з відзнакою) за 46 професіями та двома спеціальностями.

В колективі училища працюють люди різних поколінь. Ще викладають спеціальні предмети Л.Ф.Єленок, В.О.Гусарєв, В.П.Верьовкін, О.К. Замаєв; працюють: на посаді завгоспа – Ю.Б.Котлик (перший випуск училища, 1968 р.); кочегара топочної – колишній майстер виробничого навчання, механік училища О.П.Шевченко. Після закінчення технікумів прийшли працювати до ПТУ № 19 майстри виробничого навчання І.О.Карпець та О.Д.Макрій. Майстер виробничого навчання відмінник освіти України Л.С.Лисенко закінчила училище, потім – перший Харківський індустріально-педагогічний технікум та Одеський інженерно-будівельний інститут. Майстер виробничого навчання столярів-теслярів, відмінник освіти України М.І.Єрмоменко закінчив училище, відслужив у війську, здобув освіту в першому Харківському індустріально-педагогічному технікумі. Зараз в училищі працює столяром його син Олександр, а дочка Наталія – майстром виробничого навчання. Чеботар В.П. закінчив ПТУ № 19 у 1977 році, працював на виробництві і вже чверть століття – інструктор з водіння у рідних стінах.

З 1994 року у навчальному закладі Лариса Геннадіївна Янченко – спочатку викладач спецтехнології кухарів, а з 2001 року – заступник директора з навчально-виробничої роботи.

Після закінчення Конотопського індустріально-педагогічного технікуму отримала призначення до Березівки Г.Г.Петрухіна. Вже тут, в училищі, здобула ще одну спеціальність і багато років працює майстром виробничого навчання кухарів. У грудні 2008 року вона посіла третє місце

в конкурсі «Кращий з професії» серед майстрів виробничого навчання кухарів професійно-технічних навчальних закладів області.

З 1988 року передає свої знання майбутнім кравцям та технологам легкої промисловості колишній директор Березівського райпобуткомбінату відмінник освіти України О.М.Лунєва.

Дружно працюють сімейні пари: Мінакова О.І. (викладач, відмінник освіти України) та Мінаков Є.М. (майстер), Толмачов С.О. (майстер, випускник училища) та Толмачова Л.Л. (викладач), Свобода В.Л. (викладач) та Свобода Н.Ф. (майстер); майстри Коваль О.М. та Метелиця Н.І. (мати і донька); викладач Добрянська У.І. та її донька Сидоренко Я.М.; подружжя Нізельських, Сорочанів, Темешів та їх донька Слабенко А.С.; Ліщинських з донькою Ніколенко І.М.; Шкуратових – Скрутенко. Щедро діляться з учнями багаторічним досвідом роботи майстри виробничого навчання Малова Н.Д., Абухіна О.Є., Пшенична Т.Ю., Осадчук Н.П., Музиченко О.О., Вільовкіна Є.О; викладачі Проценко Л.А., Самойленко О.М., Вірич Є.Е., Краянська Т.Г., Прокопчук В.Б., Мірошніченко Л.В.

За направленням Березівського районного центру зайнятості І.М.Онищук отримала в навчальному закладі конкурентноспроможну на ринку робочої сили професію, почала працювати майстром виробничого навчання, заочно навчалася в Хмельницькому національному університеті і в 2008 році отримала диплом спеціаліста. Молодий майстер виробничого навчання Новикова Н.В. не так давно отримала в училищі професію, а в 2008 році, після закінчення того ж університету – диплом спеціаліста.

Пам'ятають в училищі і ветеранів, хоч багато з них, на жаль, пішли з життя, інші – на пенсії чи працюють в інших місцевостях: старших майстрів Войцева О.М., Сапункова Л.Д., Скрипченка О.М., Гуру А.Ф., Ракуля В.С., викладачів Дідика В.Й та Дідика В.Н., Соловійова А.І., Кулика В.Ф., майстрів Свободу Ю.Ф., Барсеяна В.В., Васютинську Н.Г., Лупаківу В.М., Гончарову Г.М., заступника директора з навчально-виробничої роботи Пальцева А.Г. – самодіяльного поета,

який зараз мешкає в м.Вознесенськ Миколаївської області. Колишній секретар комітету комсомолу ПТУ № 19 Цапкаленко С.В. працює зараз начальником управління агропромислового розвитку Березівської райдержадміністрації, а випускник групи машиністів кранів автомобільних Лоскутніков С.Д. – на посаді його заступника.

При вході до навчального корпусу – меморіальна дошка. Це данина пам'яті випускникові училища Миколі Шевченку, який загинув в Афганістані 29 березня 1983 року та посмертно нагороджений орденом Червоної Зірки.

Вже внуки перших випускників приходять здобувати обраний фах до знаного в районі, області, Україні та ближньому і далекому зарубіжжі училищі, основним завданням якого є формування особистості громадянина України, ідеалом якого є незалежна держава, національна гідність та інтелігентність, висока професійна майстерність. Майбутніх спеціалістів у Березівському вищому професійному училищі Одеського національного політехнічного університету готують за формулою: «Через професійність, красу і доброту – до особистості».

Березівська дитячо-юнацька спортивна школа

Дитячо-юнацьку спортивну школу було відкрито згідно наказу Одеського обласного управління освіти та наукової діяльності з 01.01.1981 року при Березівському районному відділі освіти. Школу відкрито на базі спортивного залу, який свого часу був перебудований з місцевого храму.

Першим директором ДЮСШ був Гержик Анатолій Петрович, який працював з 01.01.1981р. по 1986 р. Потім школу очолювали: 1986 – 1989 роки – Вертій Анатолій Олександрович; 1989 – 1997 роки – Василенко Борис Олександрович; 1997 – 1998 роки – Кошовий Олег Олександрович; 1999 – 2004 роки – Скворцов Сергій Михайлович; 2005 – 2006 роки – Луцик Ярослав В'ячеславович.

З 2006 року по теперішній час директором ДЮСШ працює Михайлов Микола Миколайович.

Школа має такі відділення: волейбол, футбол, баскетбол, спортивна акробатика, легка атлетика, шахи.

Всього у відділеннях ДЮСШ займається 507 учнів, працює 4 штатних тренери-викладачі, 15 сумісників, інструктор-методист та медичний працівник.

Також школа має мережу відділень у селах району: у Заводівці, М-Олександрівці, Раухівці, Ставковому, Розквіті, Ряснополі, Вікторівці, Гуляївці.

ДЮСШ спільно з методичним об'єднанням вчителів фізичної культури проводить в районі всю спортивно-масову оздоровчу на навчально-тренувальну роботу серед дітей-школярів. Проводить спартакіади, бере участь у формуванні та підготовці спортивних команд та окремих спортсменів у змаганнях обласних та всеукраїнських.

Кращі тренери-викладачі ДЮСШ: майстер спорту СРСР з легкої атлетики Ранкіч Петро Володимирович, який підготував свого часу Бондаренка Валентина Петровича – нині майстра спорту України, заслуженого тренера України та чемпіонку світу з легкої атлетики Пінтусевич Жанну (біг на 200 м); Науменко Оксана Людвіговна – підготувала тільки за останні 3 роки кандидатку у майстри спорту України та 8 спортсменів 1-го спортивного розряду. Ці спортсмени постійно займають перші призові місця на обласних та всеукраїнських змаганнях.

Тренери з футболу – Вергій Андрій Олександрович та Кошовий Олег Олександрович. Вихованці цих тренерів – неодноразові переможці обласних змагань. Юні футболісти 1993-1994 року народження у 2007 році стали переможцями Всеукраїнського турніру з футболу «Даруємо радість дітям» в м.Скадовськ.

Тренери з волейболу – Ладиненко Сергій Георгійович, Павлішинець Михайло Олексійович, Сокур Микола Миколайович.

Тренери з баскетболу – Матвеев Володимир Васильович, Вергій Анатолій Олександрович, Волков Іван Іванович.

Дитячо-юнацька спортивна школа має таку спортивну базу: футбольний майданчик зі штучним покриттям

на стадіоні «Колос»; тренажерний зал. Також розроблено проектно-кошторисну документацію на будівництво спортивного залу.

Березівський професійний аграрний ліцей

В архівних документах, над якими працював один із засновників «Історико-краєзнавчого музею Березівського аграрного ліцею» Мельник Олександр Михайлович, є свідчення про те, в яких потугах засновувався Березівський аграрний ліцей.

У зв'язку з розвитком сільськогосподарського виробництва, необхідні були кваліфіковані робітники. У цей період починається листування місцевого міського старости з Міністерством народної освіти. Цитуємо один з таких листів: «Господину Попечителю Одесского учебного округа, отдел промышленных училищ имеет честь, по приказанию г. Министра народного просвещения, покорнейше просит Ваше Сиятельство не отказать в принятии зависящих мер к ускорению движения дел об учреждении в зданиях бывших казенных винных складов в городе Березовке, Бобровице, Степановке Херсонской губернии, низших ремесленных школ. 6 июня 1906 г. Управляющий отделом С. Григорьев» (ДАОО, фонд 42, опис 35, од. зб. 1241).

Таке листування з проханням про відкриття нижчої ремісничої школи тривало до 1910 р. У 1910 році в містечку Березівка була відкрита нижча ремісничка школа, де почали готувати робітничі кадри таких професій, як слюсар та столяр. Завідуючим Березівської нижчої ремісничої школи 1 лютого 1910 року був призначений учитель-технік Федір Семенов. Учителем столярної справи був зарахований Душенко Іван Григорович.

Так на базі винних складів, перебудованих під навчальні класи, починає свою історичну діяльність нині Березівський професійний аграрний ліцей.

На 1 січня 1913 року у школі навчалось 45 учнів, із них 37 учнів у перших трьох класах слюсарного відділення та 8

учнів – столярного відділення. Більшість учнів були дітьми місцевих жителів Березівки із багатих сімей, які могли повністю фінансувати навчання своїх дітей.

У звітності інспектора народної освіти по Херсонській губернії за 1915-1916 рр. відзначалось, що «Пансион и общежитий при ремесленных учебных заведениях нет, а есть только частные общие ученические квартиры, на которых проживало 80 учеников... из-за недостаточных средств учительские и ученические библиотеки не в достаточной мере снабжены учебными пособиями».

Жовтнева революція 1917 року внесла зміни в систему народної освіти, що мало свій вплив і на систему професійно-технічної освіти. В м. Березівка, замість нижчої ремісничої школи створюється навчальний заклад нового типу – профтехшкола, яку з 1923 року очолив енергійний інженер, добрий організатор Володимир Петрович Петронеллі. Біля 15-ти років очолював він цей навчальний заклад. В цей період термін навчання був 2 роки. В перший клас приймали юнаків та дівчат після закінчення 5-8 класів гімназії.

У 1921 році на підготовчому відділенні було 32 учні, в першому класі 63 учні, в тому числі 10 столярів та 53 слюсаря-механіка.

На другому курсі (другий клас) вивчали такі предмети: економічна географія, тригонометрія, електротехніка, машинобудування, хімія, технічна механіка.

Учні, працюючи в майстернях, повинні були виготовляти зубило, перове свердло, молоток, гайковий ключ, плоскогубці. Це були програмні роботи, крім цього учні виконували замовлення селян прилеглих сіл, по ремонту сільськогосподарських машин. Зароблені кошти відраховувались на закупівлю матеріалів, інструментів та ремонту приміщень. Завідуючий школи в ті роки обирався педагогічною радою, рішення якої затверджувалося у обласному центрі. Зарахування вчителів та інструкторів на роботу проводилося тільки обласним відділом профтехосвіти. В цей період велику вагу займало учнівське самоврядування, яке допомагало дирекції у вирішенні навчальних та соціальних проблем. Вже у цей період, в 1922

році у профшколі навчались діти-сироти, зокрема з Донецької області.

У 1923 році відбувся перший випуск профшколи. Всі 13 випускників пішли працювати на молотильні гарнітури. В 1924 році профшколу закінчило 15 осіб за спеціальністю – сільгоспмеханіки. Розуміючи нагнання часу, ті зміни, які проходили у державі, інженерно-педагогічний колектив училища, який очолював В.П. Петронеллі, у 1925 році приймає рішення: «Просити Березівський райвиконком та Окрвиконком, відкрити при нашій школі тракторний відділ для навчання учнів керувати трактором та уміти його ремонтувати, а також відкрити при школі районну тракторну станцію». У 1926 році для укріплення та розширення практичної бази профшколи, Березівським райвиконкомом профшколі передано ремонтний завод КІМа, з слюсарно-механічним, токарним, лінійним (вагранка для плавки чугунка та піч для плавки бронзи), кувальським, столярним, модельним, малярним цехами.

В цей період приймається перше замовлення на виготовлення 120 тракторних гарб та тракторних вагончиків.

У профшколу вступають діти селян з Уставського, Доманівського, Вознесенського, Курисо-Покровського районів. За період з 1920 по 1928 рр. профшкола підготувала більше 200 кваліфікованих робітників: слюсарів, механіків, мотористів, ковалів, столярів, токарів.

Поруч з розвитком промисловості, сільськогосподарського виробництва – небачений голодомор на Україні 1932-1933 рр. Але і в цей час проходять структурні зміни в стінах навчального закладу профшколи. У 1928 році профшкола переведена в технікум механізації сільського господарства, який став називатися «Березівський індустріальний технікум сільського господарства». Випускали спеціалістів – техніків-механіків сільського господарства з 4-хрічним строком навчання. В цей період проводиться злиття Ново-Українського технікуму та Березівського.

В цей час на території Березівського району на базі села Шевченкове вступає в дію перша в державі машинно-тракторна станція – МТС. Вона передає технікуму трактори

«Фордзон-Путіловець» та «Інтернаціоналіст», автомобіль «Додж», дві молотилки «Клейтон». Усі студенти технікуму почали отримувати державну стипендію. Випускники технікуму направлялися працювати до різних куточків нашої держави. Виробничу практику студенти проходили в Помощнянській, Шестаківській, Роздільнянській, Кремидівській, Буялицькій, Петровській, Андрієво-Іванівській, Гуляйпільській МТС. Але частіше усього студенти проходили практику та працювали на полях сільгоспдприємств, які обслуговувала Шевченківська МТС, що на той час налічувала 400 тракторів. Така добра практика результативно позначалася на якості, майстерності, технічній ґрунтованості випускників технікуму.

У 1931 році при технікумі були організовані Всеукраїнські курси з підготовки старших механіків МТС. Такі курси закінчили Албул Михайло Іванович, Фрейман Жан Іванович, вони потім працювали старшими механіками при Шевченківській МТС.

В ці роки завдяки підтримці МТС, кожного року в майстернях технікуму ремонтувалось 15-20 тракторів. Металоплавильний літейний цех технікуму виконував замовлення «Укртрактора» на виготовлення запасних частин для трактора «Інтернаціонал»: це шківентилятора, фланці заводної рукоятки. Літейний цех з вагранкою для плавки чавуну та бронзи, механічні майстерні, 15 тракторних станків, ковальня, все це дуже приваблювало замовників з різних районів області.

Студенти пишалися своїми наставниками, це коваль Дежев Михайло Іванович, майстер виробничого навчання Мельниченко Микола Кіндратович, плавильники металу Бімбас Захарій Іванович, Бублиєнко Михайло Терентійович, Антон Петрович Петронеллі.

В цей час починає свою професійну діяльність в якості майстра виробничого навчання Камінський Михайло Якович.

У 1933 році технікум був реорганізований. Студенти переведені до Кіровоградського технікуму механізації сільського господарства, на базі Березівського технікуму утво-

рена школа тракторних бригадирів з відділенням підготовки водіїв на 90-120 учнів на рік. Всього в школі готували для сільського господарства 300-360 осіб. Бригадири-механіки після закінчення технікуму працювали на тракторних бригадах Одеської, Миколаївської, Кіровоградської, Херсонської областей.

Було проведено зміну керівництва навчального закладу. Директор Володимир Петрович Петронеллі був переведений до Кіровоградського технікуму механізації сільського господарства. Школу тракторних бригадирів очолив Лев Павлович Канделя. Працював він в школі з січня 1935 року по березень 1938 року, потім був переведений до апарату Одеського обкому партії України.

Більше тисячі тракторних бригадирів було випущено школою. В цей час на навчання до Березівської школи тракторних бригадирів був направлений із Мало-Помощнянської МТС Олександр Васильович Гіталов. Автор знаменитої « Думи о хлебе » в своєму виступі на честь 50-ти річчя Шевченківської МТС сказав: « Я отримав свої знання в 1935 році в Березівській школі механізації. Практичні навички отримав в Березівській МТС. Школа тракторних бригадирів дала мені пугівку в життя».

Березівщина завжди пишалася людьми, які працювали на рідних полях після закінчення Березівської школи тракторних бригадирів: Путенцовим Іваном Яковичем – Героєм Соціалістичної праці, Царевим Миколою Павловичем - головою правління колгоспу «Україна» Березівського району, Дрогалевим Василем Арсентійовичем – бригадиром тракторної бригади, Єнальєвим А.К. - заслуженим працівником сільського господарства України.

В перші дні війни більшість працівників училища пішла на захист своєї Батьківщини. Багато з них не повернулось...

Під Сталінградом смертю хоробрих поліг викладач-автомобіліст Сливка Георгій Пантелеймонович. В боях під Одесою був убитий директор школи Іванов Василь Федорович. Викладач автотракторних дисциплін, організатор підпільно-партизанської діяльності в місті Березівка, Петро

Августович Турбінський в 1942 році був розстріляний румунською жандармерією.

1 серпня 1944 року Одеським обласним земвідділом видається наказ про відновлення Березівської школи механізації сільського господарства. Виконуючим обов'язків директора призначено колишнього працівника школи, Мельника Олександра Михайловича. В цей час, після важкого поранення, приступає до роботи інструктор по комбайнах Микола Захарович Приходько, з евакуації повертається головний бухгалтер школи Ольга Григорівна Сирота.

Школа поповнюється учнями нового навчального року. 38 своїх учнів направило керівництво Шевченківської МТС, більша частина яких були дівчата, тому що війна ще не скінчилася.

25 березня 1945 року пройшли перші випускні екзамени, а до 9 травня в МТС Одеської області уже працювало 180 молодих спеціалістів.

У 1946 році школа механізації була повністю укомплектована керівниками та викладачами. Директором школи призначається демобілізований капітан-артилерист Дейнеко Сергій Іванович, який до війни працював завідуючим навчальною частиною Архангельської школи механізації. В Березівській школі він пропрацював 19 років, за що був нагороджений орденом Леніна.

Демобілізація військових дала змогу повернутися до своєї улюбленої справи інструктору по тракторах Мельниченку Миколі Кіндратовичу. Прийшли на роботу в школу офіцери-відставники Мельников Федір Семенович, Григоренко Григорій Прокопович, Докієнко Степан Федорович. В цей час значно зміцнюється матеріально-технічна база школи, викладаються нові професії: трактористи, комбайнери-механіки самохідних комбайнів, тракторні бригадири, водії. Прийшли працювати інструктори водіння автомобілів - Ксендик Олексій Капітонович, Ліпецький Онисим Леонтійович, Світлий Іван Іванович, Гребенюк Леонід Захарович, Русов Микола Семенович, Шведов Олександр Петрович. Держава надає нову техніку: трактори С-80, ДТ-54, самохідний комбайн СК-3, автомобіль ГАЗ-51.

Випускники школи механізації один за одним почали з'являтися в списках нагороджених державними нагородами. А в кінці урожайного 1950 року серед нагороджених було 75 учнів-випускників школи механізації, із них орденом Трудового Червоного Прапора – 13 чоловік, медаллю «За трудову доблесть» - 39 осіб, медаллю «За трудовое отличие» – 32 особи.

В 1952 році з метою знайомства з методами праці педагогічного колективу, обміну досвідом роботи, школу відвідала делегація із Китаю, в кількості 52 особи.

Прославлений голова колгоспу, двічі Герой Соціалістичної Праці Макар Онисимович Посмітний постійно навідується в школу механізації, щоб отримати кадри механізаторів для свого господарства. В травні 1951 року 380 учнів школи механізації побували на екскурсії в колгоспі, яким керував М.О. Посмітний.

Для зустрічі з учнями до школи приїздять випускники школи - Герої Соціалістичної праці Іван Якович Путенцов, Михайло Іванович Димов та бригадир тракторної бригади Шевченківської МТС Аркадій Нижник.

Колективом школи механізації за 9 післявоєнних років було підготовлено 4682 механізатори, в тому числі: трактористів – 809; комбайнерів – 1008; водіїв – 686; тракторних бригадирів – 149; механіків-комбайнерів – 502.

В грудні 1953 року школа механізації, яка була підпорядкована Міністерству сільського господарства, переходить до системи трудових резервів. З 1953 року школа була перейменована в Березівське училище механізації сільського господарства.

Новий етап в кваліфікованій підготовці кадрів для сільського виробництва, приніс нові напрямки в системі навчання. Змінились строки навчання. Трактористів навчали по річній та шестимісячній програмах. Покращилось матеріальне забезпечення учнів, окрім стипендії, вони почали отримувати безкоштовне харчування та формений одяг. В цей час почав діяти двоповерховий гуртожиток на 100 чоловік, побудована лінія електромережі по всій території училища,

з'явилась своя електростанція, училища артезіанська свердловина. Випускники училища безпосередньо працюють у всіх кінцях Радянського Союзу. Указом Президіуму Верховної Ради СРСР від 26.02.1958 року 137 випускників училища нагороджені державними нагородами, деякі з них стали кавалерами ордена Трудового Червоного Прапора, а саме: Олійник Іван Іванович - Куйбишевська МТС; Обращенко Михайло Михайлович – Комінтернівська МТС; Терещенко Іван Андрійович – Петровська МТС; Глинський Іван Михайлович – Комінтернівська МТС; Шеков Іван Петрович – Буялицька МТС.

В 1955 році групу трактористів-машиністів закінчує Микола Дмитрович Дука. Попрацювавши механізатором, повернувшись з лав Радянської армії, почав працювати майстром виробничого навчання, а з 1968 року старшим майстром училища. За свою активну діяльність отримав почесне звання «Заслуженого працівника профтехосвіти Української РСР».

У ці роки приходять на роботу до училища його випускники, майстри виробничого навчання Борис Петрович Шевченко, який став викладачем предмету «Будова автомобіля» та ПДР, Ужвій Леонід Олексійович, який працював завідуючим майстерні, Микола Степанович Павлов, Прокопишин Степан Петрович, Котляров Андрій Антонович.

З кожним роком інженерно-педагогічний колектив училища відчуває подих часу, нові вимоги, нові технології, нові орієнтації та новації. В навчальному процесі використовують нові методи навчання, вводяться технічні засоби інформації: записи магніфону, кінострічки. Особливу увагу цьому питанню приділяють викладачі Мезимал Олександр Іванович, Гаршина Ганна Михайлівна, Мельник Федір Семенович, Черняк Андрій Павлович, Ковальчук Іван Давидович.

Практичні заняття проводились на базі Шевченківської МТС, передових господарств району, особливо в колгоспі імені ХХІ зїзду КПРС, де був головою Двічі Герой Соціалістичної Праці Посмітиний М.О., в колгоспі імені ХХІІ зїзду КПРС, де був головою двічі Герой Соціалістичної Праці Ведута П.П.

01.12.1963 року училище перейменоване в сільське профтехучилище № 3. З 1964 року по 1965 рік директором училища призначено Макарєнка Омеляна Григоровича. У 1966 році директором училища призначено Чугунова Леоніда Петровича, який був директором Шевченківської сільгосптехніки. З цього періоду починаються нові сторінки в історії Березівського СПТУ № 3.

У 1969 – 1972 рр. за підстави директора училища розпочинається будівництво нового лабораторного тракторного комплексу, сільгоспмашинного, спеціальних комбайнів, нового слюсарного цеху, а найголовніше - закладено перший камінь нового навчального корпусу зі спортивним – тренажерним залом, новою їдальнею для учнів на 170 посадочних місць. Особлива увага надається професійній підготовці механізаторських кадрів для села. Активну викладацьку діяльність виявляють новатори-викладачі Гаршина Ганна Михайлівна, Грибонос Дмитро Якович, Ковальчук Іван Давидович, Черняк Андрій Павлович, Мельников Федір Семенович. В цей час іде зміна поколінь майстрів виробничого навчання. В колектив вливаються молоді, енергійні техніки-механіки Барон Володимир Григорович, Шевченко Валерій Іванович, Кімаченко Микола Іванович, Войко Микола Ілліч, Шевченко Олександр, Багно Григорій Миколайович, Ханенко Олексій Іванович.

У 1973 році розпочато будівництво найбільш вагомого в історії училища навчального комплексу: споруди навчального корпусу, спортивної зали, їдальні, гуртожитку на 360 місць.

У 1974 році училище переведено в число середніх з трьохрічним строком навчання та назвою «Березівське сільське середнє профтехучилище № 53 – ССПТУ № 53». В цей час вступають в дію нові споруди: 1976 р. – навчальний корпус на 360 учбових місць; 1977 р. – комплекс кабінетів та лабораторій по комбайнам; 1978 р. – загально-побутовий комплекс (їдальня, спортивна та актові зали); 1980 р. – 5-типоверхова споруда гуртожитку на 360 місць.

Велике враження викликає творча атмосфера у Березівському училищі, де педагогічний колектив весь

час вишукує більш ефективні методи і форми організації навчально-виховного процесу. Цілеспрямована робота інженерно-педагогічного колективу уміло корегується навчальною частиною на чолі з заступником директора з навчальної роботи Карагодіним В.К. Саме тоді ми підтримуємо зв'язок і ділові контакти з багатьма провідними навчальними та науковими закладами: Одеським педагогічним інститутом, обласною дослідною станцією НАТІ, українським філіалом спеціального конструкторського бюро Міністерства вищої спеціальної освіти СРСР, з професійно-технічними закладами Москви та Ленінграду.

Якість кожного уроку – на першому плані педагогів. Колектив училища бере активну участь в економічному житті району. З року в рік на комбайнових агрегатах допомагають у збиранні врожаю майстри виробничого навчання Бринза Д.М., Войко М.І., Барон В.Г., Василюк М.М., Новичіхін В.В., Шевченко В.І., водії-інструктори Прокопишин С.П., Гаврилович В.О., Муратов Д. П.

У поєднанні з професійно-технічним навчанням, моральним і етичним вихованням, фізичне виховання є невід'ємною частиною навчального процесу. Під керівництвом викладача фізичного виховання Захаренко Г.П. в училищі функціонують спортивні секції. Наші спортсмени беруть участь в обласних, районних змаганнях з легкої атлетики, футболу, волейболу, шахів, настільного тенісу. Міцна дружба пов'язує училище з клубом «Подвиг» Одеського будинку профспілок ім. Лесі Українки.

У цей період навчається в нашому училищі М.Г. Гокера, яка закінчила його у 1975 році, та завоювала приз ім. Паші Ангеліної, нагороджена багатьма державними нагородами, неодноразово обиралася депутатом Верховної Ради УРСР. Вона працює і нині трактористкою в Березівському районі.

Особливу увагу директор училища Л.П. Чугунов надає ідеї створення музею (1963-1976 рр.). Матеріали з історії навчального закладу збирались та накопичувались з 1974 року, після того, як в Одеському обласному державному архіві було знайдено 104 різних документа, які стосуються

створення та діяльності навчального закладу, в тому числі 35 документів періоду 1902-1917 рр., з яких були зроблені фотокопії.

Під керівництвом О.М. Мельника, який пропрацював в училищі більше 52 років, був створений клуб «Пошук», учасники якого учні Урсулов Олександр, Гошко В., Немодрук С. доклали багато зусиль, щоб в пошуковій роботі були відображені правдиві, історичні факти. В 1985 році заступник директора з виховної роботи Барон В.Г. створив творчу групу по створенню музею, до якої ввійшли Осипенко Ф.Р., Грибонос О.Д., Петрухін Ю.О., Карагодін В.К. Офіційне відкриття музею відбулося 7 травня 1987 року.

З 1977 по 1981 рр. училищем керував П.Г. Савченко.

В цей період в жовтні 1978 року на базі училища проведено всесоюзну науково-практичну конференцію працівників професійно-технічної освіти та упорядників підручників для учнів профтехучилищ. Викладач училища, заслужений працівник профтехосвіти Д.Я. Грибонос був делегатом Всесоюзної наради працівників системи профтехосвіти, яка відбулася в Москві у 1979 році.

На даному етапі йде активна добудова 5-типоверхового гуртожитку та його заселення. З переходом до нового навчального корпусу були обладнані кабінети хімії та фізики, математики, кабінети гуманітарного циклу, які відповідали сучасним вимогам.

З 1983 по 2000 рр. на посаді директора працює заслужений працівник профтехосвіти України Дука М.Д. На допомогу йому призначено нових заступників з навчально-виробничого процесу Зайцева Г.С. та з навчально-виховної роботи Барон В.Г. У 1984-1989 рр. училище підпорядковане Держагропрому, а потім Міністерству освіти України з назвою «Профтехучилище № 43». Основною спеціальністю залишається тракторист-машиніст широкого профілю з терміном навчання 3, 2, 1 рік, місячні курси перепідготовки трактористів для роботи на потужних тракторах Т 150, К-700, Т-150 К, комбайнерів на комбайни Дон-1500, продовжується підготовка машиністів холодильних установок. По новому

обладнується клас та лабораторія для підготовки машиністів холодильних установок під керівництвом викладача Кобилянського Л.Н., майстрів в/н Лещинського М.М, Сербула В.С. Барон В.Г. та Рабович Н.С., Кімаченко М.І., одержують звання «Відмінник освіти України».

1991 рік – рік соціально-політичної перебудови України. Вона породила чимало проблем, які не обійшли і училище. Але вони не змогли зупинити творчу та оптимістичну діяльність інженерно-педагогічного колективу. Усі вчителі, майстри виробничого навчання проводили велику профорієнтаційну роботу, кожен мав запросити до училища по 8-10 учнів, випускників шкіл Березівщини та сусідніх районів. Більшість учнів в цей час проживала у гуртожитку, безкоштовно харчувалась у їдальні училища. Держава виділяла дуже мало бюджетних коштів. В цей час велику допомогу надавали училищу колгоспи «Росія» (голова Буглак І.І.), «Чеської компартії» (голова Швець В.С.), ім. Щорса (голова Мишкіна В.С.), ім. П.П. Ведути (голова Близнюк А.В.). Неабияку підтримку у розв'язанні соціально-економічних проблем надавав голова Березівської райдержадміністрації Ніточко І.І. Площа навчального господарства розширюється до 600 га орної землі. Завідуючі навчальним господарством Котляров А.А., Черкес І.І., Федоров В.І., а потім з 1995 року Барон В.Г. чітко розуміли ті завдання, які необхідно було вирішувати в ці нелегкі часи. Своя пшениця, ячмінь, соняшник, кукурудза – давали змогу переробки продукції, яку постачали як на продаж, так і в їдальню училища.

Протягом 1997-1999 рр. за рахунок надходжень коштів від реалізації продукції з навчального господарства було побудовано та покрито шифером дахи на навчально-побутовому корпусі, гуртожитку, комплексу майстерень з технічного обслуговування машин. На цей період у навчальному господарстві було закінчено будівництво тваринницької ферми на 100 голів для ВРХ, змонтовано лінію електропередач, довжиною 2 км, побудовано артезіанську свердловину, глибиною 110 м, збудовано майстерню для обслуговування сільськогосподарської техніки.

Майстри виробничого навчання Костик А.С., Коваль В.А., Логінов А.М., Кімаченко М.І. із року в рік допомагають колгоспам району жниувати, сіяти, орати. Матеріально-технічна база поповнюється великою кількістю нової техніки: комбайнами «Колос», «Нива», тракторами Т-150, ЮМЗ-6, автомобілями ГАЗ-66, КАМАЗ-210. Лабораторно-практичні заняття проводяться у новому тракторному навчальному центрі.

Викладання усіх загальноосвітніх та спеціальних предметів поступово переходить на рідну українську мову. Велику роботу з вивчення історії українського народу, проводить учитель історії Рабович Н.С. Діють лекторії з вивчення історії та державотворення України, основним напрямком у виховній роботі стає залучення дітей до вивчення великої спадщини України.

З вересня 2000 року директором призначено С.В. Кутішевського, який протягом 14 років працював старшим викладачем училища, а потім директором Березівської автошколи. З великою відповідальністю новий директор взявся за відродження добрих традицій нашого училища. За цей період відкрито та ліцензовано нові професії: оператор комп'ютерного набору; секретар керівника; електромонтер з ремонту та обслуговування електроустаткування; конторський службовець (бухгалтерія); тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва.

Обладнано нову лабораторію та навчальний клас для навчання електрогазозварників-водіїв, відновлено та відремонтовано навчальний корпус з підготовки водіїв автомобілів категорії «С» для Збройних сил України. Під керівництвом майстра Царенка В.О. створено лабораторію для підготовки електромонтерів. Клас та лабораторія для електрогазозварювальників, яка була обладнана майстрами Глазуновим Р.В., Грибоносом О.Д., Гукасяном В.Р. внесли до навчального процесу нові джерела знань для удосконалення професійної майстерності.

31.12.2003 р. наказом Міністерства освіти і науки України № 869 шляхом реорганізації з ПТУ № 43 створено Березівський професійний аграрний ліцей.

Працюючи в умовах експерименту, не раз переконувалися, що найкращою підготовкою механізаторських кадрів є реальні умови сільськогосподарського виробництва. Тільки в реальних умовах можлива якісна підготовка фахівців, здатних самостійно працювати на землі.

Більше 5-ти років проводилось дослідження нового типу професійно-технічного закладу і наукове обґрунтування моделі ліцею.

Відповідно до програми дослідно-експериментальної роботи наукового обґрунтування моделі навчально-виробничого процесу, забезпечується нетрадиційний підхід до підготовки аграрників в умовах ступеневої системи професійного навчання.

Професійне навчання здійснюється відповідно до державних стандартів ПТО. Робочі програми теоретичного і виробничого навчання доповнено навчальним матеріалом про нову сільськогосподарську техніку, її технічне обслуговування і ремонт, сучасними технологіями вирощування сільськогосподарських культур.

З метою вдосконалення навчально-виробничого процесу вивчено думку батьків про професію, яку здобувають їх діти (проведене анкетування) 380 батьків та 420 учнів. У результаті чого на базі ліцею створено умови, які здатні задовольнити потребу ринку праці у професійному навчанні та перепідготовці незайнятого населення.

Протягом 2005-2007 років ліцей бере участь в апробації нового стандарту з професії «слюсар з ремонту сільськогосподарських машин та обладнання, тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва».

Інженерно-педагогічні працівники використовують набутий досвід ліцею з навчання учнів у реальних умовах виробництва під час проведення лабораторно-практичних робіт з предмету «Агротехнологія».

Ліцей підтримує тісний зв'язок з сільськогосподарськими підприємствами району, вчасно укладає угоди про проходження виробничих практик, де учні працюють під час весняно-

польових робіт та збирання врожаю. Робота в господарствах сприяє підвищенню професійної майстерності.

Педагоги продовжують активно працювати над розробкою комплексного забезпечення нового стандарту, впроваджують у навчальний процес нові технології, активні форми та методи навчання, використовують персональні комп'ютери, поєднують індивідуальну та групову діяльність учнів, використовують різні джерела інформації. В цьому напрямку слід відзначити роботу навчальної частини Рабовича Н.С., Сирої М.П.

З метою стимулювання активної творчої праці, пошуку обдарованих учнів, задоволення запитів і природної допитливості, стимулювання самостійного набуття знань у 2008-2009 навчальному році в ліцеї оголошено конкурс «Учень року – 2009», який передбачає 10 різних етапів та позакласних заходів «Через гру - до знань».

Аграрний ліцей має ліцензію на надання повної загальної середньої освіти. З подвійною енергією та ентузіазмом облаштовано кабінет хімії (викладач Щербина Н.М.), фізичний кабінет (викладач Прудка Н.В.), кабінет української мови та літератури (викладач Онишко Л.В.), кабінет математики (викладач Багно Н.М.). Цією роботою керує завуч ліцею Рабович Н.С. Крім навчання юнаків та дівчат престижним професіям, ліцей спільно з районним центром зайнятості здійснює курсову підготовку за спеціальністю «Оператор комп'ютерного набору; секретар керівника», в чому слід визначити сумлінну працю викладачів Кононенка О.А., Балана О.О. Постійно йде відновлення та ремонт навчальних кабінетів, гуртожитку, збудована нова своя газова котельня, побудовано нову тепломережу. Великий внесок в організацію господарських робіт вніс ветеран ліцею, заступник директора з адміністративно-господарської частини Шевченко В.І. та його помічники: Барилук О.М., Циганчук А.В., Тюпа І.І.

Директор ліцею С.В. Кутішевський - у постійних пошуках нових засобів та джерел зміцнення матеріальної бази. Під керівництвом старшого майстра училища Дуки М.Д., майстрів в/н Касьяна О.Г., Петрухіна Ю.О., Борійчука М.А.,

Варешкіна В.В., Кімаченка М.І. оновлено роботу цеху гарячого регулювання двигунів, слюсарного цеху, комбайнового комплексу. У 2005-2008 рр. під керівництвом майстра «Відмінника освіти України» Кімаченка М.І. учні ліцею посідають призові місця на обласних та республіканських конкурсах професійної майстерності. А практичний досвід, матеріальну підтримку учні агроліцею отримують на полях навчального господарства - агроліцей має 600 га орної землі, де учні отримують практичний досвід. Сумлінно на полях працюють Попов В.А., Солощенко П.В., Соколов В.В., Заржецький О.Л., Кутульвас С.А.

Добре у ліцеї поставлена і виховна робота, організація дозвілля, розвиток творчого потенціалу учнів. Жодне свято не проходить без цікавих культурно-масових заходів. Для цього відремонтували актову залу (Кононенко О.А., Мельниченко О.В., Шевченко В.І., Барилюк О.М., Тюпа І.І.), у якій проводяться концерти, вікторини, конкурси. Старанно і ініціативно ставляться до своїх обов'язків заступник директора з ВР Літвінова І.І., музичний керівник Марценковський О.Л. Особливою повагою серед учнів користуються вихователі Гукасян І.А., Логінова Н.П., бібліотекар Торжинська І.Л.

Відновлено роботу історико-краєзнавчого музею, під керівництвом творчого художнього керівника, ентузіаста, новатора, учителя Карагодіна В.К. З експонатами музею, історією училища познайомились учні шкіл Березівки та району, всі учні агроліцею. В музеї добавлено та створено новий зал – історія утворення Березівського району, життя училища за останні 20 років до сьогодні, стенд «Голодомор 1932-1933 рр». Протягом усього періоду від створення училища до теперішнього часу, велике значення надавалось спортивно-масовій роботі. Під керівництвом інструкторів з фізичного виховання Захаренко Г.Л., Макрій О.А., Лоскутова О.С., Мельниченко О.В., військових керівників Лазаря В.С., Барона В.Г., Шевченка В.І., Весніна А.В., проводились десятки різноманітних заходів та спортивних змагань з волейболу, футболу, шахів, тенісу, шахів, кульової стрільби; зустрічі з учасниками Великої Вітчизняної війни.

Не можна не згадати велику кропітку роботу працівників, які відповідають за побутові умови, відпочинок, харчування учнів. Це коменданти гуртожитку – Криворученко Р.В., Літвінова М.Н., Якубенко С.В.; чергові гуртожитку - В.О. Корнієць, Н.О. Сватковська; завідувачі їдальнею – Степанова Л.Н., Чернега Л.П.; комірник - Кравченко І.В.; кухарі - Л.М. Гуцалова, Н.М. Весніна, Г.Л. Пензур, добру, чуйну Л.М. Конівщинську.

Завжди з великою повагою обслуговують учнів конторські працівники - Багно Г.А., Кулик Л.О., Муратова О.І.

Наполегливо, хронометрично, впевнено в училищі завжди працював і працює директорський секретаріат. За останні 30 років велику роботу в цьому напрямку проводили Кіртюк Л.І., Гнатенко Л.М., Шевченко В.Г., Душина О.В. - в питаннях кадрової роботи, дотримання законодавства, засвоєння офісної техніки.

Інженерно-педагогічний колектив агроліцею завжди пам'ятає добрі стосунки з агроформуваннями району, Одещини. Особливої уваги приділяють ліцею агроформування «Маяк» під керівництвом Героя України Гришко З.М., директор Комінтернівської птахофабрики Руденко В.І., директори ТОВ «Хлібороб» Богоміл А.І., ТОВ «Кранц» Шпет В.В., ПП. Б. Хмельницького Бондаренко А.А., ПП. «Непомнящий» Непомнящий О.А. Керівники Благодійного фонду «Товариство розвитку» подарували новий комп'ютерний клас.

А у Березівському професійному аграрному ліцеї знову приємні новини - директор училища, Відмінник освіти України Кутішевський С.В. оголошує про те, що відповідно до наказу Міністерства освіти, училище реорганізується в училище-центр.

Березівський районний Центр дитячої та юнацької творчості

1929 року в Березівському районі було створено районний Будинок піонерів та школярів. Директорами будинку піонерів були Кочуренко Наталія, Рожук Вікторія, Ковален-

ко Світлана, Мироненко Юлія Григорівна. З 1964 по 1996 рік Будинку піонерів та школярів очолювала Бойко Марія Романівна — ветеран праці, Відмінник народної освіти.

Була відпрацьована чітка система роботи Будинку піонерів та школярів. Багато уваги приділялося навчанню старших піонерських вожатих, обміну досвідом, проводились семінари на базі шкіл. Був створений районний штаб піонерів «Іскорка», який координував роботу всіх дружин в районі. Головами штабу були Олександр Донцов, Лариса Філіпенко, Наталя Підопригора, Катерина Синякова. Особлива увага членами штабу приділялась проведенню різноманітних свят, зльотів. Незабутні районні туристичні та піонерські зльоти, військово-спортивна гра «Зірниця», конкурс політичної пісні, фестиваль союзних республік, гра-подорож, вечорниці, осінні бали, новорічні свята, свята захисту дітей із залученням військової частини гелікоптерів, тощо.

Активно діяв комсомольський штаб «Данко». Щомісячно проводилась школа комсомольського активу. Керівником штабу була Манько Галина.

Працював на базі Будинку піонерів та школярів і жовтеньський клуб (керівники Людмила Карпенко та Тетяна Суконько). Під їх керівництвом проводились такі свята як – свято Букварика, свято ігри та іграшки, конкурс інсценованої казки, конкурси малюнків на асфальті та ін.

Марія Романівна виростила плеяду методистів, старших піонерських вожатих, гуртківців. З 1964 по 1996 роки в Будинку піонерів та школярів працювали методисти: Ольга Маковеєнко, Валентина Доброжан, Зоя Шеремет, Людмила Карпенко, Олена Павленко, Наталя Ужвій, Ірина Бойко, Марина Богачова, Надія Козак, Тетяна Суконько, Надія Посмітна, Марина Куліш.

В районному Будинку піонерів та школярів протягом 1975-1977 років працювало понад 100 гуртків різних напрямків (художньо-естетичні, натуралістичні, технічні). За активну та плідну роботу діти разом з керівниками їздили в екскурсії в Москву, Ленінград, Ригу, Карелію, Молдавію, по Дніпру.

Гуртки відкривалися не тільки в Будинку піонерів та школярів, а і на базі шкіл району. Кращі гуртки були в Розквітівській СШ, Маринівської СШ, Раухівської СШ, Рясношільській СШ.

На протязі 5 років (1990-1995) працювала керівником «Лялькового театру» Валентина Василівна Донцова. Її діти були активними учасниками майже всіх заходів Будинку піонерів.

Незмінним керівником драматичного гуртка була вчитель української мови та літератури Лідія Спиридонівна Руденко. Її цікаві сценки можна було побачити на День захисту дітей, на новорічні свята та ін.

Першою, хто розпочав роботу хореографічних гуртків була Людмила Матвеевна Тригуба. Її роботу продовжила Олеся Анатоліївна Піскурьова, а зараз понад 15 років очолює роботу Тетяна Миколаївна Боровецька.

На протязі 10 років (1984-1994 рр.) працівники Будинку піонерів та школярів оздоровлювали своїх вихованців на березі Тилігульського лиману.

В зв'язку з реорганізацією позашкільних закладів в 1996 році був створений єдиний позашкільний заклад – Центр Дитячої та юнацької творчості. В закладі працюють три відділи – натуралістичний, технічний та художньо-естетичний. Очолює Центр Клепанчук Т.В.

В художньо-естетичному відділі працюють гуртки декоративно-творчого, хореографічного та вокального напрямків. Це такі гуртки: гурток «Народно-сценічного танцю» (керівник Боровецька Т.М.); гуртки «Кераміка», «Прикладні мистецтва», «Петриківський розпис» (керівник Небогатова В.А.); гуртки «Рукоділья», «Виготовлення іграшок-сувенірів» (керівник Іванів А.А.); гурток «Плетіння на спицях та гачком» (керівник Емірова М.В.); акомпаніатором працює Передерко І.М.

В грудні 1969 року була створена районна станція юних натуралістів, першим директором якої стала Чернова Людмила Володимирівна. З вересня 1972 року директором працювала Яровенко Антоніна Михайлівна. З жовтня 1973 по

грудень 1989 року колектив очолювала Щербакова Галина Михайлівна.

Під керівництвом Галини Михайлівни в 1974 році в районі організована робота районної юнацької секції охорони природи, загонів «голубих» та «зелених» патрулів. В результаті чого активізувалась робота по озелененню польових станів, тваринницьких ферм, територій лікарень, дитячих садків. Силами юннатів закладалися клумби, проводився догляд за пам'ятниками та могилами воїнів, які загинули в період Великої Вітчизняної війни. Проведена робота по створенню на території станції юннатів дендрарію. Галина Михайлівна була ініціатором проведення районних семінарів вчителів біології та керівників натуралістичних гуртків, районних виставок робіт юннатів, членів юнацьких секцій, «голубих» та «зелених» патрулів, шкільних лісництв.

Під керівництвом Щербакової Г.М. значно покращилась позакласна натуралістична робота в школах району. Активно проводилась дослідницька робота з сільськогосподарськими культурами на шкільних навчально-дослідних ділянках, школярі співпрацювали з вченими Всесоюзного селекційно-генетичного, сільськогосподарського інститутів, агрономами місцевих господарств. Гуртківці станції юннатів були постійними учасниками ВДНГ СРСР. За період існування станції 18 юннатів отримали медалі «Юний учасник ВДНГ».

За багаторічну працю Щербаковій Г.М. присвоєно звання «Відмінник народної освіти», нагороджено орденом «Знак Пошани».

З 1989 по 1996 рік директором працювала Клепанчук Тетяна Вікторівна.

В результаті проведеної пошукової роботи гуртківцями натуралістичного відділу Центру дитячої та юнацької творчості було встановлено, що юннатівський рух в Березівському районі започаткувала Демидівська середня школа в 1924 році. Юннати під керівництвом вчителя біології Парової Марії Андріївни заклали на території школи абрикосовий сад та алею білої акації, озеленили вулиці Центральну та Леніна. Школярі займалися вирощуванням сільськогосподарських

культур на пришкільній навчально-дослідній ділянці та проводили дослідницьку роботу. В 1957 році вперше взяли участь у ВДНГ СРСР. Сомкіна Світлана та Погрібна Людмила нагороджені медалями «Юний учасник ВДНГ». В 1958 році в школі було створено учнівську виробничу бригаду (керівник Федорук Павлина Лук'янівна), яка займалась вирощуванням кормового буряка. Учні працювали у вихідні дні – вносили добрива, сапали, збирали врожай. Бригада досягла відмінних результатів, була нагороджена дипломом ВДНГ та бронзовою медаллю, а члени бригади Федоров Анатолій, Дементьєв Олександр, Сомкіна Євдокія були нагороджені путівками на ВДНГ в місто Москву.

Згодом члени бригади почали співпрацювати з вченими Всесоюзного селекційно-генетичного інституту. В 1979 році вони отримали 5 кг ярої пшениці сорту Накат для розмноження і вже через два роки учні отримали 1700 кг зерна, яке передали в господарство. Велику роботу проводили демидівські юннати по озелененню школи та вулиць села.

Березівська СШ № 1 була створена в 1920 році. Юннатською роботою почали займатися в 30-тих роках під керівництвом вчителя біології Кірюхіної Олександри Іванівни. На дослідній ділянці, площею в 1 га школярі займались вирощуванням різних культур. Біля школи були висаджені декоративні рослини.

В 1949 році учні під керівництвом вчителів Кірюхіної О.І. та Барської Клари Марківни заклали біля школи фруктовий сад – висадили вишні, черешні, абрикоси, яблуні, горіхи, малину, смородину, агрус.

Учні Шевченківської СШ в 30-х роках допомагали вирощувати рослини на сортовипробувальній ділянці, охороняли молоді насадження лісополос. В 1941 році юннати допомагали збирати врожай. В 1950 році юннатську роботу очолила вчитель біології Підлубна Лідія Кирилівна. Школярі розчистили територію 0,4 га та посадили плодовий сад, ягідник, квітник. Біля школи посадили клени, каштани, акацію білу. В 1955-1956 роках юннати Шевченківської СШ були учасниками ВДНГ та нагороджені медалями. А в 1980 році озеленили

територію нового приміщення школи – висадили 33 саджанці фруктових дерев, заклали дендрарій (48 дерев), квітники та бузкову алею дитячого садка.

Юннати Розквітівської ЗОШ разом з учителем біології Шамборою Ольгою Матвіївною проводили велику роботу: озеленили територію нової школи, збудованої в 1952 році, знищували гризунів на полях, збирали насіння дерев та кущів, запускали мальків коропа в ставок. Біля школи заклали алею, на якій висадили тополі, озеленили територію молочно-товарної ферми.

В 1958 році в школі була створена учнівська виробнича бригада (керівник Сомкін Леонід Васильович, перший бригадир Сюмак Любов). За завданням Всесоюзного селекційно-генетичного інституту вирощували різні сорти культур радянської та зарубіжної селекції. В 1977 році в школі була створена кролеферма. Активними кролівниками були Борис, Сергій та Михайло Шишлянникови, Гаврилюк Юра.

Учні школи неодноразово були учасниками ВДНГ та нагороджені медалями «Юний учасник ВДНГ». Це такі: Устинська Надія Павлівна (керівник УВБ), Посмітна Олена, Шишлянникова Людмила, Заворотнюк Марина, Михальчук Тетяна, Вітюк Оксана, Березовська Оксана, Себова Ольга, Ряснопільська ЗОШ (семирічка) була створена в 1920 році. На жаль, не має даних про юннатську роботу в цей період. В 50-х роках проводилась велика робота по закладці перших парків. Алей, клумб. Керувала роботою вчитель біології Бойко Таїсія Іванівна, пізніше Білоус Віра Яківна. В 1955 році юннати висадили алею, довжиною 300 м, а пізніше (в 1960 році), коли був оголошений конкурс «Зелена вулиця», посадили ще 200 м. В цей період школярі заклали шкільний сад (400 дерев): вишні, яблуні, горіхи; біля Будинку культури посадили 200 шт. дерев, заклали алею Пам'яті, клумбу біля пам'ятника загиблим воїнам. Активними учасниками цих заходів були Шеремет Валентина, Меланич Микола, Міхно Георгій, Єфименко Людмила, Хижняк Валентина та багато інших. В 60-х роках продовжувалася робота по озелененню, вирощуванню овочевих культур на ділянці; організована ро-

бота «голубих» та «зелених» патрулів. Юннати вивчали та охороняли природу рідного краю. В 1972 році була збудована нова школа і школярі провели велику роботу по благоустрою території школи, поповнили шкільний сад та дендрарій новими видами, розчистили старий парк, збільшили площу навчально-дослідної ділянки, створили колекцію рідкісних ранньоквітучих рослин.

З дня заснування районної станції юних натуралістів (грудень 1969 року) вона стала координатором юннатівського руху в районі. Першим директором була Чернова Людмила Володимирівна. Натуралістичні гуртки почали працювати з квітня 1970 року. В цьому ж році була організована робота районної юнацької секції товариства охорони природи. Юннати активно включились в озеленення. Тільки в 1972 році ними було посаджено 70893 кущів та дерев, з них 25000 фруктових. Були озеленені польові стани, тваринницькі ферми, території лікарень, дитячих садків. Силами юннатів закладено 49 клумб, висаджено майже 40 км живої огорожі.

В 1971 році вперше була проведена районна виставка робіт юннатів, яка стала традиційною. А в 1974 році відбувся перший районний семінар вчителів біології та керівників гуртків. В цьому ж році в районі уже працювало 11 юнацьких секцій та 102 загони «голубих» та «зелених» патрулів, 7 учнівських виробничих бригад, краща з яких УВБ Розквітівської СШ (керівник Сомкін Леонід Васильович) була двічі нагороджена кубком імені М.О.Посмітного.

В 1975 році гуртківці вперше взяли участь уВДНГ СРСР і стали призерами.

В 1983 році була організована робота Заводівського лісництва (керівник Марчук Надія Іванівна). Юні друзі лісу допомагали меліораторам доглядати за лісовими насадженнями, самі висаджували молоді деревця, збирали лікарські рослини.

В кінці 80-х років станція юннатів почала більше працювати в екологічному напрямку. Так, в 1987 році створена навчальна екологічна стежка. В 1990 році провели районну екологічну конференцію, в якій взяли участь учні 22 шкіл району.

Починаючи з 1991 року юннати беруть участь в комплексній екологічній експедиції на березі Тилігульського лиману. Під час експедиції гуртківці проводять опис фітоценозу даної місцевості, вивчають видовий склад рослинного та тваринного світу, різноманітність флори та фауни Тилігульського лиману, виявляють наслідки впливу людини на природу.

З 1996 року гуртківці стали членами УТОП. Юннати вивчають різноманітність представників орнітофауни нашої місцевості. Беруть участь в міжнародних днях спостереження за міграцією птахів, проводять облік зимуючих птахів. На протязі всіх років існування станції юннатів її працівники проводили роботу по створенню на СЮН та школах району дендраріїв, квітників, розаріїв, проводили роботу по внутрішньому озелененню, створенню музею хліба, народознавства.

Першим директором станції юних техніків в 1974 році став Іщенко Сергій Михайлович. З 1975 по 1977 рік директором був Дідик Володимир Йосипович. З 1977 по 1986 рік працював директором Юдицький Анатолій Михайлович. В 1986 – 1988 роки – директор Никифорова Ганна Валентинівна. З 1988 по 1996 рік директором працював Даценко Василь Дементійович.

По охопленню учнів гуртками технічної творчості станція юних техніків з усіма її філіалами у 1983 році займала друге місце в області. В технічних гуртках навчалось 2640 учнів.

При Березівській станції юних техніків працює гурток картингістів з 1980 року. Керував ним Олександр Зуєв – колишній вихованець гуртка. Його учні власноручно виготовили мотоцикл, який побував на республіканській виставці. Виготовляли вони також моделі автомашин, конструювали простий трактор для обробітку присадибних ділянок.

З 1983 року керував гуртком картингістів Микола Євгенович Васильєв. Члени гуртка щороку брали участь в обласних змаганнях та посідали призові місця. В 2003 році Васильєву Миколі Євгеновичу було присвоєно почесне звання «Відмінник освіти України».

З 2007 року гурток «Автомотомпорт» веде Грищенко Олександр Сергійович – вихованець Васильєва М.Є.

На високому рівні працювали і досі працюють фотогуртки. Керувала фотолюбителями Заєць Олена Георгіївна. Роботи вихованців гуртка відбирались для експонування в Києві. Фотогурток Розквітівської ЗОШ виготовив діафільм про свій колгосп. Керувала фотолюбителями Надія Степанівна Дідиченко.

З 1990 року по теперішній час очолює фотогуртки в Березівському ЦЦЮТ Вадим Вікторович Тимофеев (вихованець Заєць О.Г.).

На станції працювали гуртки палітурної справи. Вони корисні, зокрема, в «ремонті» шкільних підручників, в подовженні строку їх служби.

Напрочуд цікаві речі виготовляли чорногірські школярі – члени єдиного в районі гуртка сільськогосподарського конструювання і моделювання, що діяв на базі районної станції юних техніків. Вони втілили в реальність свою давню мрію – діючу модель комбайна майбутнього. Проти, діюча модель має суттєві відмінності від «Дона» чи «Колоса». Юні конструктори створили збиральну машину таку, якою вони її бачать в майбутньому, що виграє перед сучасним комбайном, причому має істотні переваги.

Розвивав в учнів творчі здібності, уяву, фантазію, викликав інтерес до техніки, до конструювання керівник сільськогосподарського гуртка Чорногірської школи – Анатолій Аркадійович Ржепішевський. Восени 1984 року юні радіо конструктори Чорногірки представляли в Києві на Всеукраїнській виставці технічної творчості, модель скиртоправа, і їм було присуджено перше місце, вручено грамоту. Гурток конструювання сільськогосподарських машин визнано кращим в Одеської області з цього профілю.

Найкращими експонатами 1994 року визнано роботи: макет комбайна «Лазер», виготовлений вихованцями А.А.Ржепішевського та макет космічного корабля «Україна», виготовлений учнями гуртка космічного моделювання при Березівській станції юних техніків керівника Анатолія Михайловича Юдицького.

Володимир Михайлович Щур цікаво і змістовно проводив кожне заняття авіамоделного гуртка. Вражали моделі різних планерів та літаків, виготовлених вихованцями. Керували гуртками досвідчені педагоги: Кікоть Юрій Георгійовч, Магазинник Вадим Борисович, Ніколаєв Валентин Борисович, Плотніков Валерій Егорович, Галат Нетя Яківна, Пальоний Анатолій Іванович, Сикоринський Анатолій Астахович, Гержик Павло Костянтинівич, Кучеренко Сергій Володимирович, Мясін Анатолій Петрович, Тросін Василь Васильович, Зеєв Олександр Олександрович, Заєць Олена Георгіївна, Щур Володимир Михайлович, Юхневич Неоніла Сергіївна та інші.

В результаті реорганізації позашкільної о світи в Березівському районі в 1996 році був створений районний центр дитячої та юнацької творчості з трьох позашкільних закладів: центру дитячої та юнацької творчості, станції юннатів, станції техніків. При об'єднанні були збережені основні напрямки роботи: еколого-натуралістичний, художньо-естетичний, науково-технічний, туристсько-краєзнавчий.

Вагоме місце у виховній роботі центру посіла школа дитячого самоврядування «Лідер», створена в 1996 році. Провідною ідеєю школи є створення системи виховної роботи, побудованої на принципах взаємодії, співдружності вчитель-учень, активізація розвитку у вихованців ініціативи та відповідальності за доручену справу. Керує роботою школи «Лідер» Рада, до складу якої входять вихованці – старшокласники. Свої справи Рада школи здійснює через роботу секцій «Лідер», «Народознавча», «Екологічна», «Дозвілля». Очолює роботу школи Емірова Марина Вікторівна, методист центру.

З 2005 року в центрі функціонує профільний краєзнавчий табір «Сонечко» (керівник Нарушева Алла Олександрівна, методист ЦБЮТ) з денним перебуванням.

Щорічно збільшується кількість дітей та підлітків району, охоплених масовими заходами, які проводяться центром. Традиційними стали такі районні масові заходи: виставка «Щедрість рідної Землі», фотовиставка «Фотооб'єкти і жит-

тя», конкурс – захист науково – дослідницьких робіт учнів – членів МАН, виставка науково – технічної та декоративно-прикладної творчості учнівської молоді.

За час існування центру його вихованці здобули певні досягнення. Вони є лауреатами обласного етапу Всеукраїнського конкурсу «Таланти твої, Україно», переможцями Всеукраїнських змагань з початкового технічного моделювання, Всеукраїнських конкурсів «Джміль та Бджілка», досягнень юних зоологів і тваринників, конкурсу малюнку «Податки очима дитини», фестивалю «Українська паляниця2», всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН.

При центрі працює районна філія Малої академії наук України. В 10 секціях займаються 200 школярів. Учні-члени МАН беруть участь та займають призові місця в районних, обласних та Всеукраїнських конкурсах захиста. В 2003 році одне призове місце в обласному конкурсі, в 2004 році – три призових місця в обласному, одне у Всеукраїнському, в 2005 – одне призове місце в обласному конкурсі.

Також вихованці центру є переможцями протягом останніх трьох років таких обласних заходів: зліт юних техніків, конкурси екологічних агітбригад, народної творчості, оригамі, м'яка іграшка, різноманітних конкурсів малюнка, виставок, конференцій та ін.

Протягом останніх років зберігається стабільний колектив керівників гуртків та методистів, які мають великий досвід педагогічної роботи в позашкільних закладах.

Колективом центру розроблені і впроваджуються в життя регіональні програми «Дивосвіт мого краю», «Веселка», розвитку науково-технічної творчості учнівської молоді, вирішується комплексна програма художньо-естетичного виховання учнів.

Клепанчук Тетяна Вікторівна та Міхно Світлана Георгіївна в 2000 році отримали авторське свідоцтво обласної ярмарки педагогічних ідей та інновацій.

Емірові Марина Вікторівна, методист художньо-естетичного відділу ЦДЮТ, ставла неодноразово переможцем

обласного етапу Всеукраїнського конкурсу на кращу модель учнівського самоврядування.

Переможцями обласного конкурсу «Педагог-позашкільник» ставали: Урсатій Наталія Михайлівна, Боровецька Тетяна Миколаївна.

В 2004 році перше місце в обласному конкурсі навчальних програм, методичних розробок, навчально-методичних посібників з проблем позашкільної освіти та виховання посіла Міхно Світлана Георгіївна, методист натуралістичного відділу ЦДЮТ.

Знаком «Відмінник освіти України» нагороджені: Крепанчук Тетяна Вікторівна, директор станції юннатів, Міхно Світлана Георгіївна, методист ЦДЮТ, Васильєв Микола Євгенович, керівник гуртків ЦДЮТ.

Паралельно з відкриттям в Одесі відділення МАН України у 1979 році розпочала свою роботу і районна філія МАН. Серед її перших членів були працівники освіти, які нині консультують і допомагають юним науковцям розробляти наукові дослідження.

Районна філія МАН має Статут, по якому живе і працює. Керує роботою її директор ЦДЮТ Тетяна Вікторівна Клепанчук. Обрана науково-методична рада районної філії МАН – голова якої завідує методкабінетом О.В.Муленко.

Заводівський зоотехнічний технікум

Історія Заводівського технікуму розпочалася з 1924 року, коли у приміщенні замку Рауха в селі Заводівка була відкрита школа батрацької молоді. В ці роки тут навчалися рільники, овочівники, бджолярі, виноградарі. З 1930 року школу перетворено в технікум, який мав тільки одне відділення – агрономічне.

В повоєнний час почали діяти курси для садівників, агрономів, бджолярів. І тільки в 1948 році Заводівський технікум прийняв учнів на перший курс агрономічного відділення. В 1952 році було відкрито ще одне відділення – гідрометереологічне, яке проіснувало тільки два роки. В 1957 році профільним для технікуму стало зоотехнічне

Глава четверта

Кращі працівники освіти Березівського району

Бересан Валентина Миколаївна

Народилася 16 грудня 1937 року в селі Широке Комінтернівського району Одеської області. Після закінчення школи у 1957 році вступила до історичного факультету Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова, який успішно закінчила у 1962 році.

Трудовий шлях почала учителем історії в с. Золота Балка Херсонської області. В 1966 році свою педагогічну діяльність продовжила на Березівщині Одеської області: до 1968 року працювала викладачем політекономії та філософії у Заводівському зоотехнічному технікумі; у 1968–1969 роках – директором Шевченківської восьмирічної школи, а з 1969 року працює директором Раухівської загальноосвітньої школи I–III ступенів.

Педагогічний стиль Бересан В. М. відзначається творчим ставленням до навчально-виховного процесу, постійним пошуком нових ідей та провадженням їх у життя. Метою діяльності директора є виховання високого професіоналізму вчителів, підготовка всебічно розвиненої, духовно багатой особистості учнів.

Валентина Миколаївна випустила зі школи тисячі учнів, серед них інженери, вчені, а особливо багато вчителів та військових. Про учнів школи добре відгукуються всі вищі навчальні заклади міста Одеси.

За високу педагогічну майстерність Бересан В. М. нагороджувалася Грамотами Міністерства освіти України, облас-

ного управління освіти, має звання «Вчитель-методист», знак «Відмінник освіти України».

Грибонос Дмитро Якович

Народився 5 вересня 1925 року в селі Олександрівка Доманівського району Миколаївської області.

В 1941 році його було призвано до лав Червоної Армії на фронт, де він взяв участь у бойових діях. В квітні 1944 року був тяжко поранений; а в червні 1945 року звільнений від військової служби.

В 1946 році вступив до Одеського сільськогосподарського інституту, який закінчив у 1951 році, з 1951 по 1988 роки працював у Березівському профтехучилищі № 43, в 1988 році пішов на заслужений відпочинок.

Дмитро Якович працював провідним викладачем сільськогосподарських дисциплін, був багато років головою циклової методичної комісії механізаторських професій в ПТУ-53. Розробив комплекс документів до методичного забезпечення з предмету «Сільгоспмашини», матеріали до програнованого навчання і контролю знань. Під його керівництвом створено кращий серед СПТУ Одеської області кабінет та лабораторія комбайнів. Деякі експонати технічної творчості були представлені на обласних виставках. Дмитро Якович удостоєний урядових нагород як учасник війни і за успіхи у вихованні молодих спеціалістів сільського господарства.

Указом Президії Верховної Ради Української РСР в 1975 році йому присвоєно почесне звання «Заслужений працівник профтехосвіти Української РСР».

Дука Микола Дмитрович

Народився 25 січня 1938 року в селі Широке Комінтернівського району Одеської області.

Трудовий шлях почав трактористом, а потім помічником бригадира в Кустанайській області після закінчення Березівського училища механізації сільського господарства.

В 1957—1961 роках навчався в Петрівському технікумі, отримав спеціальність техника-механіка сільськогосподарського виробництва, в 1961—1964 роках служив у лавах Радянської Армії.

З грудня 1964 року працював у ПТУ-43 м. Березівки, спочатку на посаді майстра виробничого навчання, з 1970 року — старшого майстра, а з червня 1983 року — директором цього училища. В 1982 році закінчив Мелітопольський інститут механізації сільського господарства.

Діяльність М. Д. Дуки і результати роботи колективу ПТУ-43 висвітлено у книзі «Твій робочий диплом», яку віддруковано в Одеському видавництві «Маяк» у 1986 році.

Обирався депутатом Березівської міської Ради народних депутатів. За успіхи в роботі неодноразово відзначався органами освіти. Нагороджений трьома медалями: «За освоєння цілинних земель», «За трудову доблесть», «За доблесну працю».

Указом Президії Верховної Ради Української РСР у 1974 році йому присвоєно почесне звання «Заслужений працівник профтехосвіти УРСР».

Кузьмін Михайло Павлович

Народився в 1894 році в селі Демидове Жовтневого (тепер Березівського) району Одеської області.

В 1913 році закінчив Шамовську учительську семінарію. Почав працювати в сільській школі вчителем російської мови, потім вчився у військовому училищі, служив в армії, з грудня 1917 року — знов учителем, працює інспектором відділу народної освіти, завучем у школах Одеської області.

Учасник Великої Вітчизняної війни, нагороджений медалями.

В 1945—1958 рр. працював учителем, завучем, директором Демидівської загальноосвітньої школи.

М. П. Кузьмін багато зробив для вдосконалення навчально-виховного процесу. Як фахівець і як керівник він користувався

великою повагою серед колег, його любили і високо цінували багато поколінь і жителів села.

За успіхи на педагогічній ниві нагороджений ордемом Леніна, а в 1948 році Указом Президії Верховної Ради Української РСР йому було присвоєно почесне звання «Заслужений вчитель Української РСР».

В січні 1972 року Михайло Павлович пішов із життя.

Лупанова (Кантемір) Аза Миколаївна

Народилася 26 червня 1926 року в місті Березівка Одеської області.

Після закінчення середньої школи навчалася в Одеському педагогічному інституті Ім. К. Д. Ушинського, де отримала спеціальність вчителя математики середньої школи.

Єдиним місцем роботи Ази Миколаївни була Березівська загальноосвітня середня школа № 2, в якій вона працювала 50 років. З цієї посади вийшла на заслужений відпочинок.

За час роботи в школі досягла високих успіхів у навчанні та вихованні підростаючого покоління. Багато її учнів продовжують навчання на фізико-математичних факультетах та в технічних вузах країни і стали викладачами математики та технічних дисциплін у вищих навчальних закладах країни, мають вчені звання.

Велика кількість її випускників стала вчителями математики і успішно працює в загальноосвітніх середніх закладах Одеської області.

Аза Миколаївна — вчитель математики вищої категорії, вчитель-методист, брала активну участь в роботі з молодими учителями.

Вийшовши на пенсію, зв'язків зі своєю школою не пориває, а з 2002 року викладає математику на постійно-діючих курсах при Одеській державній академії холоду, що працюють на базі Березівської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 3.

Користується заслуженим авторитетом серед вчителів району, учнів та громадськості міста Березівки.

Неодноразово відзначалася органами управління освіти.

Має знак «Відмінник освіти України». Нагороджена медаллю «Ветеран праці».

Магазинник Людмила Андріївна

Народилася 12 липня 1939 року в селі Костянтинівна Генічеського району Херсонської області.

У 1957 році закінчила середню школу №4 м. Генічеська. З 1958 по 1959 роки працювала вчителем початкових класів Федорівської початкової школи Генічеського району. В 1959 році стала студенткою фізико-математичного факультету Одеського педагогічного інституту ім. К. Д. Ушинського. В 1964 році закінчила навчання, одержавши диплом з відзнакою. В тому ж році була призначена на посаду викладача фізики у Березівську школу № 2. Людмила Андріївна досвідчений фахівець, вчитель вищої категорії, має педагогічне звання «Вчитель-методист».

Учні Людмили Андріївни систематично займають призові місця на районних, обласних олімпіадах з фізики, на обласних конкурсах-захистах робіт Малої академії наук, інтелектуальних змаганнях школярів.

Велика група випускників Людмили Андріївни є продовжувачами педагогічної діяльності свого вчителя: закінчили фізичні факультети Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова та Південноукраїнського педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського і працюють вчителями в загальноосвітніх закладах країни.

За невтомну педагогічну працю нагороджена медаллю «За доблесний труд», Грамотами Міністерства освіти СРСР, неодноразово відзначалася місцевими органами управління освітою, має знак «Відмінник освіти України».

Обиралася делегатом Першого Всесоюзного з'їзду працівників народної освіти у 1988 році.

Матвеев Володимир Васильович

Народився 1 жовтня 1940 року в селі Демидове Березівського району Одеської області.

Після закінчення школи — роки служби в лавах Радянської Армії. З дитинства і через все життя проніс любов до спорту. В лавах Радянської Армії отримав перший розряд з футболу.

В 1968 році повернувся у рідне село, веде активну спортивну роботу, за що відзначений грамотою ЦК ВЛКСМ. З 1969 року працює вчителем фізкультури в школі, яку закінчив. В 1975 році заочно закінчує факультет фізичного виховання Одеського державного педагогічного інституту імені К. Д. Ушинського.

Володимир Васильович — вчитель вищої категорії, старший вчитель». Проводить цілеспрямовану роботу з кожним учнем; включає у виховну роботу пізнавальні елементи, формує у школярів систему знань про вплив фізичних вправ на розвиток організму на основі міжпредметних зв'язків (біологія, валеологія); широко застосовує у підвищенні емоційності уроків фізичної культури ігрові методи; стимулює необхідність самостійних занять фізичною культурою; знайомить учнів з методикою самоконтролю та методикою дозування фізичних навантажень під час самостійних тренувань. Постійно веде пошуки нових методів навчання і виховання. Ділиться своїм досвідом з колегами - на базі школи неодноразово проводились районні семінари вчителів фізвиховання.

Учні Володимира Васильовича протягом 30 років щорічні призери районних змагань з баскетболу, дівчата — неодноразові призери змагань з цього виду спорту. Невід'ємною частиною його життя є позакласна робота.

Вчитель має неабиякі організаторські здібності. Школа і село живуть спортивними святами, які проводить вчитель. Участь в них залишає яскравий слід. Завдяки його зусиллям в 1981 році створений музей історії Демидівської школи з відділами: «Гордість школи — її випускники, слава школи — у справах випускників», «Спортивне життя школи», «Кімната бойової слави односельчан». Володимир Васильович написав роботи «Історія спорту с. Демидове» та «Історія спорту Березівщини». Матеріали цих робіт висвітлено на сторінках районної газети «Степовий маяк».

Неодноразово обирався депутатом сільської, районної рад народних депутатів. За успіхи у роботі нагороджений грамотами Міністерства освіти України, обласного управління освіти, районного відділу освіти. Має знак «Відмінник освіти України», нагороджений медалями «Ветеран праці» та «Ветеран 95-ї молдавської дивізії».

Незважаючи на пенсійний вік, продовжує працювати в школі.

Опалінська Валентина Михайлівна

Народилася 21 серпня 1914 року в селі Добра Букського району Київської області.

По закінченні у 1931 році педагогічних курсів розпочала трудову діяльність на посаді вчителя початкових класів Ряснопільської семирічної школи Одеської області. В 1933 році була переведена на таку ж посаду в Стрюківську середню школу А.-Іванівського району Одеської області. В 1939 році закінчила Первомайську педагогічну школу.

З 1944 року Валентина Михайлівна — вчителька початкових класів Червонокутської семирічної, а з 1949 року — середньої школи № 3 м. Березівки Одеської області, в якій працювала до останніх днів свого життя.

В цій школі повністю розкрився її педагогічний талант, її вміння працювати з дітьми. За роки роботи в школах Валентина Михайлівна привчала сотні дітей самостійно здобувати освіту. Багато її випускників стали вчителями, лікарями, агрономами, інженерами. Вона вміла працювати не тільки з маленькими дітьми, а і з своїми колегами по роботі. Вона була керівником школи передового досвіду. Дуже часто до неї на перервах і після уроків підходили вчителі за порадою з питань проведення того чи іншого уроку і вона нікому не відмовляла, з радістю передавала свої знання і уміння.

Крім того, Валентина Михайлівна тривалий час була керівником шкільного методичного об'єднання вчителів початкових класів, де також розкривала таємниці своєї педагогічної майстерності.

За свою невтомну педагогічну працю багато разів відзначалася органами управління освітою, виконавчої влади. Мала знак «Відмінник освіти України». Нагороджена орденом Трудового Червоного Прапора.

Указом Президії Верховної Ради УРСР від 1.09.1966 року Валентині Михайлівні присвоєно почесне звання «Заслужений вчитель Української РСР».

Померла 31 січня 1968 року.

Панасюк Ганна Іллівна

Народилася 15 лютого 1933 року в місті Березівка Одеської області.

Після закінчення Одеського педагогічного училища в 1946 році працювала на комсомольській роботі, а з 1948 року по 1978 роки, до виходу на пенсію, — вчителькою початкових класів середньої школи № 3 м. Березівки.

Ганна Іллівна у своїй роботі приділяла велику увагу вдосконаленню методики навчання молодших школярів, урізноманітненню форм і методів виховання особистості. Її уроки завжди були цікавими, а слова, звернуті до дітей, — добрими та мудрими. Вона охоче передавала свій багатий педагогічний досвід колегам, серйозну увагу приділяла роботі з батьками своїх учнів. Заслужено користувалась високим авторитетом серед колег та громадськості.

Була учасником Великої Вітчизняної війни, працювала в госпіталі на різних роботах, допомагаючи пораненим. Нагороджена медаллю «За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941—1945 годов».

За успіхи у вихованні учнів Г. І. Панасюк Указом Президії Верховної Ради Української РСР в 1973 році присвоєно почесне звання «Заслужений вчитель України». Нагороджувалась почесними грамотами Міністерства освіти України, обласного управління освіти. Була учасником IV з'їзду вчителів України в 1977 р.

Померла у 1999 році.

Проніна Ірина Степанівна

Народилася 3 січня 1933 року в селі Устинове Нижньоустрікського району Дрогобицької області.

Після закінчення Нижнє-Устріцької середньої школи (1950 рік) почала педагогічну діяльність старшою піонервожатою Ясенської семирічної школи того ж району.

У червні 1951 року переїхала в село Маринове Березівського району Одеської області.

З 25 серпня 1951 року продовжила педагогічну діяльність в Маринівській семирічній школі, де працює і зараз.

В 1960 році заочно закінчила українське відділення філологічного факультету Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова і викладає українську мову та літературу в Маринівській загальноосвітній школі I-III ступенів, згодом займала посаду заступника директора цієї школи з навчально-виховної роботи, директора.

За цей період під її керівництвом було побудовано у селі Маринове типове приміщення середньої школи.

Ірина Степанівна багато уваги приділяє методичному забезпеченню кожного уроку, глибоко вивчає вікові та індивідуальні особистості своїх учнів, домагається того, щоб вони опанували програмовий матеріал та оволоділи глибокими знаннями. Кожного уроку Ірина Степанівна дарує учням радість відкриття прекрасного.

Особливе місце серед її засобів навчання посідає живе слово вчителя, використання словників, наочності, технічних засобів. Велику увагу приділяє вдосконаленню техніки читання, бо саме виразне читання відіграє виняткову роль у розвитку мовлення та підвищення грамотності учнів.

Зараз творчо впроваджує на уроках української мови і літератури методи інтерактивного навчання.

Серед її учнів є вчителі української мови і літератури, які працюють в цій же школі, що і вона, і в інших школах району.

Своїх учнів Ірина Степанівна виховує у душі патріотизму, високої організованості та дисциплінованості, проводить позакласну роботу, підтримує тісні зв'язки з батьками учнів.

Серед її учнів є учителі, інженери, лікарі, військові, хлібороби, економісти, зв'язківці, енергетики, підприємці, юристи, фермери та механізатори.

Вчителька щедро ділиться своїм професійним досвідом з колегами, дає їм цінні і мудрі поради.

Її учні займають призові місця на районних олімпіадах та у Міжнародному конкурсі з української мови імені Петра Яцика.

Характерною рисою вчительки є вміння поєднувати сердечність і мужність, турбота за долю кожного її учня.

Своєю невтомною і творчою працею вона здобула заслужену пошану з боку учнів, колег і батьків.

Має педагогічне звання «Учитель-методист».

За самовіддану і творчу працю нагороджена орденом Трудового Червоного Прапора, медалями «Ветеран праці», «За доблесну працю», неодноразово відзначалася органами управління освітою.

Соловійов Володимир Степанович

Народився 25 серпня 1925 року в селі Балайчук Березівського району Одеської області.

Свій трудовий шлях Володимир Степанович розпочав на дорогах Великої Вітчизняної війни, по закінченню якої було тривале лікування в госпіталях Тирасполя, Одеси, Самарканда, а потім навчання в педучилищі та в Одеському педагогічному інституті імені К. Д. Ушинського. Отримавши в інституті необхідний багаж знань, поїхав працювати в Розквітівську середню школу Березівського району, спочатку вчителем, а згодом директором цієї школи аж до виходу на пенсію. Володимир Степанович на своїх уроках збуджував у дитини природну допитливість, прищеплював любов до отримування відповідей на питання про щось втаємничене, виховував потяг до нових знань, навчав своїх колег-вчителів розкривати творчі здібності і таланти дітей. Користувався заслуженим авторитетом серед жителів села, педагогічної громадськості Березівського району.

Його школа була неодноразовим переможцем у районних та обласних змаганнях за кращу підготовку до нового навчального року.

Неодноразово відзначався органами управління освітою, має знаки «Відмінник освіти СРСР» та «Відмінник освіти України». Нагороджений бойовими медалями та медаллю «За доблесну працю».

Обирався делегатом Третього Всесоюзного з'їзду вчителів у 1978 році. Указом Президії Верховної Ради Української РСР йому присвоєно почесне звання «Заслужений вчитель Української РСР».

Володимир Степанович, знаходячись на пенсії, не поривав зв'язків із своєю школою.

Помер у квітні 2008 року.

Фурсенко Леонід Іванович

Народився 1 листопада 1936 року в селі Бобрик Врадівського району Миколаївської області в сім'ї колгоспників.

Після закінчення Новопавлівської середньої школи в 1954 році поступив на навчання до фізико-математичного факультету Одеського педагогічного інституту ім. К. Д. Ушинського (тепер Південноукраїнський педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського), який закінчив в 1959 році. З 1959 по 1962 роки служив в лавах Радянської Армії. Згодом працював вчителем математики і фізики в школах Іванівського та Березівського районів, заступником директора з навчально-виховної роботи Березівської середньої школи №3, завідуючим Березівським районним відділом освіти, начальником управління освіти Одеського облвиконкому, директором Одеського інституту удосконалення вчителів.

За весь період роботи значну увагу приділяв розвитку системи шкільної освіти Одеської області, виконанню закону про восьмирічний та постанов про середній всеобуч. Йому довелось в межах Одеської області втілювати в життя вимоги Постанови Верховної Ради СРСР від 12 квітня 1984

року «Про основні напрямки реформи загальноосвітньої і професійної школи».

Особливу увагу звертав на зміцнення якісного складу вчителів області, підвищенню їх кваліфікації, створенню умов для їх спілкування з учителями різних регіонів і країн світу. З цією метою приймав активну участь в організації обласних і всеукраїнських педагогічних конференцій. В 1992 році організував роботу Міжнародної конференції з проблеми «Нові підходи в навчанні і вихованні учнів: пошуки, проблеми, завдання», в роботі якої взяли участь педагогічні працівники закладів і установ освіти області, України та 39 освітян з 11 країн світу, а в 1994 році був одним із організаторів конференції вчителів України і Канади, що проходила в Одесі, Миколаєві та Херсоні, в рамках якої відбувся спільний двотижневий семінар вчителів Одеської області і Канади. З канадської сторони в роботі конференції і семінару взяли участь 47 освітян провінцій Саскачеван, Манітоба та Альберта.

В 1989 році у Варненському інституті підвищення кваліфікації започаткував роботу курсів підвищення кваліфікації вчителів, що працюють в школах, де навчаються діти болгарської національності.

Аналогічні курси по підвищенню кваліфікації вчителів, що працюють в школах з молдавською мовою навчання, було організовано в Молдові та Румунії.

Разом з Федеративною Службою Німеччини в справах шкіл за кордоном в 1995 році в Одесі організував з'їзд вчителів-германістів. В його роботі взяли участь вчителі німецької мови з України, Молдови, Болгарії та Німеччини.

В складі багатьох делегацій з досвідом роботи Одеських педагогів знайомив працівників освіти Болгарії, В'єтнаму, Греції, Німеччини, Канади, Румунії, США та деяких країн СНД.

За його ініціативою та активного сприяння обкому профспілки працівників освіти в 1994 році відкрито санаторій-профілакторій на 100 місць для вчителів, що прибувають на курси підвищення кваліфікації в Одеський інститут удосконалення вчителів.

З 1993 року відновив випуск науково-методичного журналу «Наша школа», який видавався Одеським губернським відділом народної освіти з 1923 по 1925 роки, був його головним редактором, а зараз є членом редакційної колегії. На сторінках цього видання педагоги мають можливість обмінюватися новими педагогічними технологіями, досвідом роботи з проблем викладання навчальних предметів, виховання, розвитку освіти. З 1999 року цей журнал включено до переліку наукових фахових видань, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт з педагогіки та психології на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук.

Має 70 науково-методичних друкованих праць в педагогічних виданнях колишнього СРСР, України, Росії, Молдови, Німеччини та Болгарії. Серед них п'ять монографій та навчально-методичних посібників.

Темою його наукових досліджень є питання історичного минулого освіти Одещини, становлення і розвиток системи управління освітою в регіоні.

Був делегатом П'ятого з'їзду вчителів України (1987 р.), Першого Всесоюзного з'їзду працівників народної освіти (1988 р.), Першого з'їзду педагогічних працівників України (1992 р.).

Був учасником Всесоюзної Виставки досягнень народного господарства 1965 року.

За успіхи в розвитку народної освіти неодноразово відзначався Міністерствами освіти СРСР і України. Має знаки «Відмінник народної освіти УРСР», «Отличник просвещения СССР».

Нагороджений орденами Трудового Червоного Прапора, Знаком Пошани, медалями «За доблестный труд», «В честь 10-летия со дня рождения В. И. Ленина», «Ветеран праці», «XXX лет полёта Гагарина».

З 1 січня 1997 року - старший викладач кафедри менеджменту і розвитку освіти обласного інституту удосконалення вчителів.

Янченко Лілія Михайлівна

Народилась 24 лютого 1933 року в місті Березівка Одеської області.

В 1955 році закінчила фізико-математичний факультет Одеського державного педагогічного інституту ім. К. Д. Ушинського, з того часу працювала вчителем математики в школах Березівського району, заступником директора з навчально-виховної роботи та вчителем математики середньої школи № 3 міста Березівки.

Л. М. Янченко — учитель за покликанням серця, її педагогічна майстерність складалася з найкращих рис і людської вдачі, величезної праці та постійних пошуків нового. Вона завжди була готова поділитися своїм досвідом із колегами, підтримати колегу в спільній роботі. Багато учнів Лілії Михайлівни вступили вчитися на математичні факультети педагогічних вищих навчальних закладів.

Досвід роботи Лілії Михайлівни вивчався методичними кабінетами і впроваджувався в практику роботи вчителів.

Вона мала педагогічне звання «Вчитель-методист», знак «Відмінник освіти України», неодноразово відзначалася Почесними грамотами. В 1970 році нагороджена медаллю «За доблесну працю», а в 1981 році Указом Президії Верховної Ради Української РСР їй присвоєно почесне звання «Заслужений вчитель Української РСР».

Померла у липні 2005 року.

(Витяг з видання «ПЕДОГОГІЧНИЙ ОЛІМП ОДЕЩИНИ»:

Біографічна енциклопедія. – Одеса.- 2008. – 335 с.)

Глава п'ята

Спогади березівчан

Шановний читачу, запрошуючи надавати спогади випускників Березівських шкіл, автором не ставилися спеціальні вимоги щодо системи спогадів, віку людей, їх освіти та інших чинників. Просто в історичному просторі хотілося охопити певне коло випускників, щоб за допомогою їх спогадів читач сам міг зробити висновки щодо розвитку освітньої системи (і не тільки) Березівщини. А також прослідивши життєвий шлях випускника міг зробити висновок про ставлення до освітньої системи учнів, вчителів і державних керівників протягом багатьох років історії нашого району. Ми намагалися залишити спогади без змін, навіть коли виявлялись деякі недоречності і інші, на мій погляд, факти, що не стосуються нашої теми, але так бачив тоді події випускник-березівчанин, нехай так залишається і для історії.

Моя педагогічна Батьківщина

Кожна людина, працюючи в тій чи іншій сфері діяльності, залишає якийсь слід. Одна – більший, друга – менший, а в народі кажуть «свій слід». Не оминула ця доля і мене, тим більше, що вона зв'язала мене з Березівщиною ще зі студентських років. Так сталося, що у вересні-жовтні 1958 року нас, групу студентів 5 курсу фізико-математичного факультету тодішнього Одеського педагогічного інституту імені К.Д. Ушинського, направили для проходження педагогічної практики в школи міста Березівки.

За розподілом я з деякими колегами потрапив до середньої школи № 3, яка зустріла нас гостинно і в якій ми повинні були проводити залікові уроки з математики. Тодішній учитель математики Олександр Опанасович Синєгрибов був членом

обласної збірної команди «Урожай» з волейболу і дуже часто був у роз'їздах, а його уроки доводилося проводити нам, студентам-практикантам. Ми, по суті, були призначені на робоче вчительське місце і це дало нам можливість провести педагогічну практику на «відмінно».

Потім було закінчення інституту, короткотермінова робота на посаді вчителя математики і фізики в школах Іванівського району, трирічна служба в лавах Збройних сил Радянського Союзу і з вересня 1962 року – робота в якості учителя фізики в середній школі № 3 (вул. Пушкінська). На цю роботу запросив мене тодішній директор школи Лутов Іван Петрович, з яким я випадково зустрівся, проїжджаючи через Березівку. Він взяв мене, хоча багато пройшло часу після проходження студентської педагогічної практики.

До речі, на початку вересня цього ж року в моєму житті сталася цікава подія. Я йшов на роботу до школи, а при вході до її приміщення вели бесіду заступник директора школи Василь Тимофійович Ткаченко і невідомий мені чоловік. Василь Тимофійович зупинив мене, познайомив з цим чоловіком і, опікуючись якимись справами, залишив нас.

Цей чоловік запитав, який у мене педагогічний стаж і в якому класі у мене буде урок. Я йому відповів, що стаж роботи у мене три роки і урок я зараз буду проводити з фізики у шостому класі. Він виявив бажання відвідати цей урок. Після відвідування, під час обговорення уроку, цей чоловік довідався, що це був мій перший урок у шостому класі після трирічної строкової служби. Тут же я довідався, що це був завідувач кабінетом фізики і математики Одеського інституту удосконалення вчителів Михайло Костянтинович Скобеєв, який згодом став заступником директора інституту удосконалення вчителів (а що це за «інститут удосконалення вчителів» я тоді й гадки не мав).

Під час обговорення уроку Скобеєв запитав, чому я не повідомив його, що це буде мій перший урок після трирічної служби в армії. Моя відповідь зводилася до того, що мене про це не питали, а в армії нас привчили до того, щоб зайвих запитань не ставити. І крім того, з методики викладання фізики

я знав, що перший урок фізики в шостому класі при добрій до нього підготовці поганим бути не може, тому й погодився на його присутність на цьому уроці. Звичайно, я хвилювався і під час проведення уроку, і під час його обговорення. Але доброзичливе ставлення Скобеєва до цієї події справило на мене особливе враження і стало взірцем у моїй майбутній педагогічній діяльності ...

А потім таке ж доброзичливе ставлення виявив до мене і педагогічний колектив середньої школи № 3. Вчителі давали учням міцні знання, займалися позакласною роботою, брали участь у громадському житті міста, у будівництві нового приміщення школи по вулиці Карла Маркса.

Після переселення в це приміщення у 1966 році в колективі декілька місяців тривала робота з обладнання кабінетів, застосування технічних засобів навчання.

У ті роки середня школа № 3 разом з усіма школами України втілювала в життя вимоги закону про восьмирічний всеобуч, перехід на одинадцятирічний термін навчання, що розпочався у 1962 році, і перехід на десятирічний термін у 1966 році. Середня школа № 3 була найбільшою школою району, зі стін якої в 1966 році було випущено три класи одинадцятикласників і п'ять класів десятикласників! В одному із одинадцятого класу класним керівником був і я на протязі чотирьох років, і де, за допомогою старших класних керівників-наставників Марії Яківни Ружицької і Олександра Опанасовича Синегрибова, освоював ази роботи з сім'ями моїх вихованців. Це був єдиний клас, який я випустив, як класний керівник, за усі роки своєї педагогічної діяльності. Можливо, це стало причиною того, що я до сьогоднішнього дня ретельно слідкую за долею кожного свого вихованця.

Взагалі випуск одинадцятих класів 1966 року дав країні велику кількість добре підготовлених фахівців з різних галузей народного господарства. А Гришко (Атаманець) Зінаїда Михайлівна за досягнення у розвитку сільського господарства стала Героєм України.

Ці роки в середній школі № 3 вирувала позашкільна і позакласна робота. Учні і вчителі брали активу участь в художній

самодіяльності, в роботі виробничих бригад, різного роду гуртків, предметних олімпіадах, тощо. В школі був створений гурток юних космонавтів, який вивчав і пропагував досягнення Радянського Союзу в галузі космонавтики. Члени гуртка відвідували Калугу (Батьківщину К.Є. Ціолковського), павільйон «Космонавтика» Виставки Досягнень Народного Господарства СРСР, зустрічалися з космонавтами, про що розповідали своїм одноліткам, а в 1965 році самі стали учасниками ВДНГ.

В 1967 році доля розпорядилася так, що я став заступником директора школи з навчально-виховної роботи цієї ж школи. Почав більше приділяти уваги організації методичної роботи під керівництвом досвідчених Ткаченка В.Т., Войцева І.М. та разом з керівниками методичних об'єднань вчителів-предметників та вчителів початкових класів Янченко Л.М., Білоус В.Я., Білоуса І.І., Савченко Л.Я., Корнеєва А.С., Ліннікової О.І., Грушко та інших.

Цей період роботи з життя школи був характерним тим, що в колективі стали більше займатися вивченням кращого педагогічного досвіду і впровадженням його в практику роботи шкіл району. Одночасно досвід роботи шкіл району вчителі середньої школи № 3 впроваджували в практику роботи на своїх уроках. У зв'язку з цим в школі систематично проводилися семінари з питань викладання основ наук. Завдяки цьому в школі став відомий кращий досвід роботи вчителів району Сирникової (Демидівської СШ), Стукала (Рахувівська СШ), Проніної (Маринівська СШ) та багатьох інших.

Особливо багато цінного в плані ознайомлення з кращим педагогічним досвідом викладання дав мені тодішній учитель фізики школи № 1 м. Березівки Масловський Віктор Іванович, який керував роботою районного методичного об'єднання вчителів фізики, якого пізніше змінив я. Віктор Іванович був дійсним членом Українського науково-дослідного інституту педагогіки АПН України, приймав участь у складанні навчальних програм з фізики, писав статті з питань викладання фізики в середній школі. Найціннішим у його методичній діяльності була участь у виданні разом з Миргородським

цікавого чотирьохтомного видання «Демонстраційний експеримент в середній школі».

А коли в 1970 році я обійняв посаду завідуючого відділу освіти Березівської районної ради народних депутатів, то коло з питань спілкування з кращими вчителями у мене значно розширилося. Тепер мені довелося не тільки виявляти, а й поширювати досвід кращих вчителів. Велику роль в цьому відіграв тодішній районний методичний кабінет, очолюваний Чантаєм Володимиром Карповичем та методистами.

Взагалі перехід на роботу до районного відділу освіти корінним чином змінив мої погляди на розвиток шкільної освіти, тому що довелося займатися зовсім новими для мене справами, зокрема, питаннями фінансування, будівництва, капітального ремонту, підготовкою педагогічних кадрів та їх розподілом, створенням умов для навчально-виховного процесу в дошкільних, позашкільних та шкільних закладах освіти. Активну участь у розв'язуванні цих питань брали Кузьмін В.І, Кметь М.А., Даценко В.Д., Машкевич О. (інспектори), Бойко М.Р. (голова профспілки), Юдицький, Щербакова (керівники позашкільних закладів).

Але особлива роль відводилася директорському корпусу. Більша частина директорів шкіл, що працювали в той час, були учасниками Великої Вітчизняної війни або мали великий досвід роботи з дітьми. Серед них Неморовський, Козлан (СШ № 1), Петренко, Давиденко (СШ № 2), Ткаченко (СШ № 3), Гімельфарб, Бересан (Раухівська СШ), Соловійов (Розквітівська ЗОШ), Фантаз (Ставківська ЗОШ), Леонтьюк (Заводівська ЗОШ), Проскуров (Демидівська ЗОШ), Передеренко (Ряснопільська ЗОШ), Білоус (Злотоустівська ЗОШ), Рибалко (Оснівська ЗОШ), Пищенко (Петрівська ЗОШ), Грабовий (М-Олександрівська ЗОШ), Грушко (Вікторівська ЗОШ), Крохмаль (Нейківська ЗОШ) та інші.

Основним завданням, яке стояло тоді перед керівниками освітніх закладів, було створення умов для навчання дітей. Це означало, що потрібно було домагатися навчання дітей в одну зміну, за кабінетною системою, організувати їх харчування, підвіз, тощо. Необхідно було вирішувати питання

будівництва типових приміщень шкіл, або добудови їдалень, спортивних залів, майстерень, кабінетів. На той час уже діяли або знаходилися в стані добудови за рахунок колгоспів школи в селах Златоустове, Ряснополь, Основа, Чорногірка, Ч-Володимирівка, Михайло-Олександрівка, Демидове, Ставкове, Розквіт.

В останніх школах питання будівництва необхідно було вирішувати нестандартними методами, вдаючись до певних хитрощів. Наведу декілька прикладів такого будівництва. В селі Виноградному, в мікрорайоні якого мешкало біля 500 дітей шкільного віку, приміщення школи було аварійним. Досвідчений директор місцевого радгоспу Бабенко Ф. розумів, що нову школу необхідно будувати, але трест радгоспів на його прохання про виділення коштів відповідав відмовою. Тоді директор виготовив документацію на будівництво корівника і школи на 464 місця. Добився коштів на будівництво корівника, а насправді розпочав будівництво нового приміщення школи. Щомісячно звітував про будівництво корівника, а коди закінчили закладку фундаменту школи і розпочали будівництво першого поверху, то обман був виявлений, будівництво було припинено. «Розбірки» тривали декілька місяців, директору винесли догану, а будівництво школи вимушені були відновити, діватися було нікуди. По закінченню будівництва школи Бабенка було відзначено знаком Міністерства освіти України «Відмінник освіти України».

Після введення в дію шкільного приміщення в колі близьких йому людей, він ще довго розповідав, як за одне і теж діяння одне міністерство карає, а друге – відзначає.

Інший приклад. В найжахливішому стані була матеріальна база середньої школи № 2 міста Березівка, особливо корпус, що розміщався паралельно вулиці Пушкінській. Але державних коштів на будівництво район не мав. Тоді було вирішено використати кошти за рахунок капітального ремонту, які дозволялося використовувати на добудову до існуючих приміщень. Тому було вирішено до цього аварійного приміщення добудувати спортивний зал, а потім до спортивного залу до-

будувати двоповерховий корпус класних приміщень, який сьогодні прикрашає центр м. Березівки і перед яким встановлено пізніше за ініціативою районної влади в лютому 2002 року перший в Україні пам'ятник «Першій вчительці». (Ідея Ніточко Івана Іванович, скульптор Судіна Таїсія Георгіївна, консультант Князик).

Але у зв'язку з тим, що будівельних потужностей в районі не вистачало, за рішенням райкому партії і райвиконкому з плану будівництва було вилучено будівництво ферми великої рогатої худоби в селі Новоселівці і включено добудову цього приміщення школи.

За планами районної влади і тодішнього директора школи № 2 Салтановського Петра Васильовича передбачалося таким же чином здійснити добудову приміщень другого корпусу паралельно вулиці Карла Маркса. Але не судилося ...

Ще один приклад. Раухівська середня школа розміщала у військовому містечку в декількох пристосованих приміщеннях, мала працелюбний педагогічний колектив, який давав своїм випускникам ґрунтовні знання з основ наук, виховував багатьох переможців олімпіад, конкурсів, фестивалів. Але її матеріальна база була в жахливому стані.

Районна виконавча влада неодноразово перед штабом округу порушувала питання про будівництво нового типового приміщення школи. Відповідей від військовиків ніяких не було до тих пір, поки не було видано наказ про реорганізацію цієї школи у восьмирічну. (Звісно з мовчазної згоди районної влади і облвно). Тільки після цього до питання будівництва школи було підключено батьків, засоби масової інформації. І як результат за рахунок коштів військових була виготовлена проектна документація і здійснено будівництво нового приміщення школи.

Аналогічними нестандартними методами користувалися при добудові менш потужних шкільних об'єктів – їдалень, майстерень, спортзалів, класних кімнат і в сільських школах району.

Такими ж методами продовжували користуватися і пізніше. Усім було відомо, що в найбільшій школі № 3 м.

Березівки, з часу її здачі в експлуатацію у 1966 році, зруйнувалася покрівля даху. Це призводило до тривалого затоплення класних приміщень усіх трьох її поверхів. Коштів на капітальний ремонт цієї школи район не мав.

Тоді для його здійснення було вирішено залучити кошти успішного чорногорського сільськогосподарського підприємства імені Щорса, яким керував тодішній голова Ніточко Іван Іванович.

Сьогодні ця школа також є окрасою центру міста Березівки.

В другій половині ХХ століття в закладах освіти добре була налагоджена шефська робота. Сільськогосподарські та промислові підприємства, військові частини шефствували над закладами освіти, надавали їм відповідну допомогу, проводили зустрічі, розповідали про свої досягнення, тощо. Особливо дружні довголітні зв'язки встановилися між екіпажем теплоходу «Березівка» та педагогічним і учнівським колективами середньої школи № 3. Моряки після кожного рейсу, які вони здійснювали до В'єтнаму, приїздили до школи, розповідали учням про свої важкі рейси, про життя В'єтнаму, його війну з армією США, про навчання дітей цієї країни. Учні школи були частими гостями теплоходу, де їх також гостинно приймали.

В районі ефективно діяла система змагання педагогічних колективів за кращу підготовку закладів освіти до нового навчального року, підсумки якого підводилися щорічно. Найчастіше переможцями такого змагання серед середніх шкіл ставали Розквітівська, Раухівська, Ставківська, Демидівська, Березівська СШ № 3, серед восьмирічних - Новоселівська, Златоустівська, Михайло-Олександрівська, Чорногірська, серед початкових – Садівська, Веселинівська, Червонянська, Зброжківська.

Але найважливішим у всі часи в педагогічних колективах був урок, якість проведення якого залежала від якісного складу вчителів, наявності методичної та навчальної літератури, забезпечення учнів підручниками та станом відносин по лінії вчитель-учень. Розв'язуванню цих питань районний методич-

ний кабінет приділяв основну увагу, що давало можливість виділяти кращих вчителів з кращих, обмінюватися їх досвідом роботи.

Тільки завдяки наявності такого досвіду роботи в районі пройшла низка різноманітних методичних семінарів, завершальним з яких був семінар завідувачів районними відділами освіти та завідувачів їх методичних кабінетів всієї Одеської області.

Взагалі в педагогічних колективах Березівського району накопичено гарний досвід проведення навчально-виховної роботи і його необхідно висвітлювати на сторінках навчально-методичних видань.

Все те, що було напрацьоване в закладах освіти Березівського району і до чого я мав відношення, дуже знадобилося мені в майбутній роботі на посаді завідувача Одеським обласним відділом народної освіти.

*Л.І. Фурсенко - старший викладач
кафедри менеджменту і розвитку освіти
Одеського інституту удосконалення вчителів.*

Нас учили й любили...

Коли у травні 2007 року Березівська середня школа № 3 святкувала своє 50-річчя, шляхом нескладних підрахунків я визначила, що мої однокласники мали тоді нагоду одночасно відзначити дві «круглі» дати: «золотий» ювілей школи (точніше першого її випуску учнів з середньою освітою) і, оскільки наш, 1967 року, випуск був десятим в її історії, 40 - річчя з моменту нашого виходу у доросле життя. Безумовно, треба було зустрітися, останній раз ми збиралися з нагоди 25-річчя закінчення школи, але в повсякденних клопотах чомусь не вийшло. А час летить, ось і ще два роки крилом махнули, і є ж кого згадати, кому низько вклонитися. Перш за все, звичайно ж, нашим учителям...

Моя перша вчителька - Антоніна Кузьмівна Онишко, ветеран школи.

Недавно зустрічалася з нею з печальної, на жаль, нагоди

– ховали мою маму. «Кузьмінічна» наша, так її всі називають, теж уже 80-річний рубіж перейшла. Богу дякувати, ще міцно стоїть на ногах, а очі - такі ж, як в молодості. Мудрі, допитливі, ніби в душу зазирають. Враження таке, що, як і в дитинстві, розуміє тебе з півслова. І все про тебе, як і в дитинстві, знає.

Я вчилася у Антоніни Кузьмівни в той час, коли в початковій школі - філіалі школи №3 на залізничному селищі - вела вона здвоєнні класи: перший і третій, другий і четвертий. Принцип роботи з двома різними класами одночасно зовні простий: поки першокласники читають, третьокласники пишуть. І навпаки... Але, якщо замислитися, можна зрозуміти, наскільки складно було молодій тоді вчительці працювати з двома різновіковими групами дітей по різним, звичайно ж, програмам. А вона ще й встигала з кожним з нас працювати індивідуально. І додому, до речі, ніколи не поверталася одна. Ніби квочка, оточена дітворою, кожного дня, ранком і після обіду, в сніг і в дощ, вела в школу і додому свої два класи, приглядаючи уважно за кожним. Школа тоді знаходилася в так званих «елеваторських» будинках, достатньо віддалених від залізничного селища. Крім того, наш шлях пролягав вздовж дороги на елеватор, через залізничне полотно. Тому в обов'язки вчительки входила і доставка (супровід) учнів зі школи й до школи. Жодна сім'я, підкреслю з огляду на реалії дня нинішнього, їй за те ні копійки не доплачувала... А кожна така «подорож» ставала для нас своєрідним уроком буття: Антоніна Кузьмівна говорила з нами про все на світі, вміла просто й дохідливо пояснювати найскладніші життєві істини. В п'ятий клас «великої» школи її учні завжди приходили добре підготованими, нічим не відрізняючись від дітей, котрі і уяви не мали, що таке здвоєний клас.

У «великій» школі моєю улюбленою вчителькою стала Віра Іллівна Осадча – класний керівник. Школярі вважали її однією з найвимогливіших, найпринциповіших. Отримати у неї «п'ятірку» з української мови чи літератури було досить складно. Про невиконане завдання, непрочитаний твір, незаповнений щоденник і мови не могло бути. Крім того, Віра Іллівна багато років підряд вела літературні, драматичні гурт-

ки в місцевому Будинку піонерів і, звичайно ж, учні її класу були найактивнішими гуртківцями – акторами, декламаторами, авторами...

Саме Віра Іллівна, вічна їй пам'ять, першою помітила мій інтерес до літератури, рідного слова і дуже тактовно його підтримала. Завжди пам'ятатиму, як возила мене на якийсь форум поетів-початківців в Одесу, як підтримувала мої пошуки свого місця в житті, редагувала мої перші літературні спроби. А ще, дякуючи їй, в кожному класі нашої школи щомісячно на дуже пристойному рівні виходили стіни газети, і саме в такій почався мій шлях в журналістику.

На початку дев'ятого класу нас засмутили сумною звісткою: Віра Іллівна нездужає, нашим класним керівником призначили Жанну Петрівну Литвиненко (Синєгрибову, по чоловіку). Теж вчительку української мови та літератури. Зустріли ми її прохолодно (жаліли за Вірою Іллівною), але потім так само міцно полюбили.

Жанна Петрівна теж відіграла значну роль у моїй долі, точніше кажучи – у виборі подальшого шляху. Її, на жаль, теж давно вже немає на цьому світі. Жанна Петрівна була нам не просто вчителькою, але й вірним другом, мудрою порадицею, вона вчила нас думати, шукати й знаходити вихід з будь-якої життєвої ситуації. Вчила поважати людей (не взагалі, а конкретних, тих, які тебе оточують), любити Вітчизну, мову свою, культуру, народні традиції. Як і Віра Іллівна, вона дуже раділа нашим літературним пробам, першим римованим рядкам... Якщо судити по ставленню до професії, до учнів, по рівню знань, які вона давала, то можна говорити, що Вчителем вона була від Бога.

Як, власне, і Віра Іллівна Осадча. Як вчителька російської мови і літератури Людмила Максимівна Грушко (вона вела наш клас з 5-го по десятій), як Надія Олексіївна Мельниченко (хімія), Любов Яківна Савченко (географія), Микола Григорович Дячук (фізкультура), Анатолій Леонідович Бугайов (історія), Віра Василівна Бугайова (біологія), Леонід Іванович Фурсенко (фізика, астрономія)...Леонід Іванович, мушу зізнатися, настільки цікаво викладав обидва свої пред-

мети, так захопив нас своєю Школою юних космонавтів, що, не вступивши з першого разу на факультет журналістики після закінчення десятирічки, я всерйоз приглядалася до фізичного факультету Одеського університету і його астрономічного відділення. Уже після нас, але знаю по відгуках, він був прекрасним директором школи, начальником райвно, а потім і облвно, директором інституту вдосконалення вчителів.

Найтепліші спогади залишилися і про Василя Тимофійовича Ткаченка – директора школи №3 «мого» періоду. Василь Тимофійович нічого не викладав у нашому класі, але якимось чином знав нас усіх по імені, знав наших батьків, був у курсі проблем кожної сім'ї і, як переконалася, ще й зараз слідкує за нашими долями.

Підтвердженням усього сказаного про незабутніх наших учителів вважаю той факт, що мої однолітки - випускники Березівської середньої школи №3 - без будь-яких репетиторів, додаткових занять і грошей, як це відбувається повсюди зараз, вступали до найпрестижніших вузів країни і успішно їх закінчували, розлетівшись по усьому світі.

Сумно і соромно від того, що далеко не всім своїм учителям ми, їх дорослі учні, змогли, устигли за життя, низько вклонитися і подякувати за все, що вони для нас зробили. Але всі ми родом з дитинства і завжди пам'ятатимемо тих, хто з любов'ю тримав нас за руку по дорозі до знань на початку життя.

Лариса БУРЧО (Ягодзинська),
*головний редактор газети «Вечерняя Одесса»,
заслужений журналіст України.*

Анісімова Алла Володимирівна

Алла Володимирівна – вчитель математики Червоноволодимирівської загальноосвітньої школи I-II ступеню. Про свою роботу у школі згадує:

«Мої спогади припадають на 1967 рік. Пам'ятаю як будували школу, а потім із старої будівлі школи до нової перевезили старенькі шафи, парти, дошки. Виконувати цю роботу допомагали дорослим школярі старших класів.

01.09.1967 року. Веселий гомін, радісний сміх, засмагли обличчя школярів свідчили про те, що 1967 рік став найщасливішим роком в їхньому житті.

Урочисту лінійку відкрила директор школи Павловська Н.О.

На святі були присутні керівник райво Фірсов, голова місцевого колгоспу Павловський.

Багато слів лунало на адресу тих людей, які побудували школу для дітей із села Червоноволодимирівки, Юркове, Котовки.

Щастю не було меж. Класні кімнати були світлі, просторі.

Споруда нової школи побудована між двома історичними частинами села, на пустирі.

У 1976 році керівником школи призначено Бойченка М.І.

На уроках трудового навчання, в позаурочний час учні школи висадили перед школою багато дерев, кущів».

Арлахова Л.А.

Арлахова Л.А. до школи пішла в 1955 році. Про своє дитинство згадує:

«Школа ... Какое маленькое, но очень емкое слово. Это мир познания нового. Интересного. Первые школьные друзья, с которыми на протяжении одиннадцати лет идешь бок о бок. Это годы радостей, тревог и разочарований, годы юношеской любви. Обо всем этом нам рассказывали наши учителя, учили нас, какими мы должны стать, к чему стремиться в жизни.

Самые светлые воспоминания связаны с замечательным человеком, моей первой учительницей Ярощенко Анной Саввичной. Она была инвалидом, но это не мешало ей зажигать в наших душах искорку добра, милосердия. Она прививала нам любовь к прекрасному, учила нас трудиться. Многие ученики нашего класса имели замечательный почерк. А как умела Анна Саввична организовывать нас, малышей, на сбор макулатуры и металлолома. Мы стремились быть первыми.

Годы пребывания в пионерской организации имеют свою историю. Так как жизнь в пионерской организации связана с

пионерскими сборами, слетами, пионерскими кострами. Сама являлась неоднократным участником районных, областных пионерских слетов. На протяжении нескольких лет была председателем совета дружины (носила на рукаве знаки отличия – три красные полоски). В этот период на протяжении многих лет, неразлучно нога в ногу с нами шла наша старшая пионервожатая Петрова Алла Викторовна. Мы ее очень любили. Особенно запомнилась работа клуба выходного дня. Хорошо была организована тимуровская работа. Школьные вечера отдыха для старшеклассников. Всегда школьная форма, белый передник, белые банты.

В школе я была секретарем комсомольской организации и бригадиром ученической производственной бригады. Нам приходилось вывозить удобрения на поле. Было холодно, мороз, но никто не плакал, не стонал, а наоборот, осуждали тех, кто в этом не принимал участие.

В те годы была создана школьная радиогазета, которая выходила в эфир по местному радиовещанию.

Запомнились годы дружбы с Октябрьской школой-интернатом. Вдохновляла нас на это замечательный учитель – Сырникова Софья Григорьевна. Мы готовили художественную самодеятельность, дома у Софьи Григорьевны пекли пироги в подарок интернатским ребятам. Мы очень подружились с этими ребятами.

Наша школа славилась спортивными достижениями. Сами учащиеся оборудовали баскетбольные площадки, были призерами районных, областных соревнований. Руководил этим знаток своего дела – учитель физкультуры Кривой Игнат Фадеевич.

Знакомила нас с миром Татьяна Лариной, Наташи Ростовской учитель русской литературы Алексеева (Чумак) Надежда Филипповна.

Прививали любовь к математике Щербакова Екатерина Архиповна и Фещук Анна Семеновна.

Ввела в мир атомов и молекул, непонятных элементов учитель химии Федорук Полина Лукьяновна.

Любовь к родному краю, родной земле, необозримым полям, степному ветру привила обаятельный человек, учитель производственного обучения Харитоненко (Михайлова) Галина Павловна. Большое всем спасибо!»

Багно Ольга Іванівна та Копач Іван Іванович

Ольга Іванівна (1937 року народження) та Іван Іванович (1941 року народження) народились у тяжкий період для своєї країни. Та війна, голод і розруха не завадили їм побудувати своє життя, отримати освіту, роботу і стати гарними людьми. Своє дитинство вони пам'ятають і зараз:

«В післявоєнні роки (з 1945 по 1952 рр.) навчання проводилося в старій школі. Не вистачало приміщень, тому навчались і в хатах (одна з них була на «міщанах»).

Після війни в першому класі Петрівської школи навчалися діти 1935-1941 рр. народження. Наповнюваність класів було до 30 осіб. В 3-му класі навчалось 33 учні, тому що прийшли до нас 10 учнів з Іванівської початкової школи.

Директором школи був Леонтюк Леонід Порфирівич (викладав історію). Більшість вчителів пройшла річні курси підготовки вчителів (це відповідало спеціальній освіті), та пройшли практику на хуторі Добра Надія. На той час в школі працювали: Леонтюк Євгенія Сергіївна - вчитель молодших класів; Співак Євдокія Василівна; Мазур Надія Олексіївна - вчитель молодших класів; Яценко Марія Захарівна - вчитель молодших класів; Сімченко Клавдія Петрівна - вчитель хімії та біології; Сухіна Раїса Сергіївна - вчитель нім мови; Береза Іван Якович - вчитель фізкультури; Білоус Наталія Іванівна - вчитель математики; Іринчук Ольга Петрівна - вчитель російської мови; Бондаренко Катерина Іванівна - вчитель молодших класів; Шуляк Тетяна Григорівна - вчитель молодших класів.

Слід відзначити, що в цей час більшість вчителів були місцевими жителями. Це Мазур Н.О., Яценко М.З., Береза І.Я., Білоус Н.І., Іринчук О.П., Бондаренко К.І., Шуляк Т.Г.

В прибудові до школи була кімната, де готували обіди і годувати тих дітей, батьки яких загинули на фронті. Батьки допомагали школі, привозили паливо: на одного учня треба було привезти гарбу бур'яну, стебел соняшника, коробочок бавовни.

За закликом А.С.Дудника з учнів старших класів Петрівської школи в 1946 році в Петрівці була організована трудова юнацька бригада. Учні брали участь в обробці на колгоспних полях плантацій цукрового сорго, яке перероблялось на обладнаному в Петрівці дослідному, першому в СРСР, сорго-сиропному підприємстві.

З 1963 по 1980 рік директором школи працював Пищенко Георгій Гаврилович. За цей час було збудовано нове приміщення школи (вище старої школи), в якому вже було вісім класних кімнат, учительська, бібліотека. Поряд зі школою було побудовано приміщення їдальні, в якій (за рахунок сільради і колгоспу) харчувались учні всіх класів».

Байдерман Олександр Григорович

Байдерман Олександр Григорович народився 11 лютого 1948 року.

До першого клаус пішов в Березівську середню школу № 2. Директором школи на той час був Петленко Василь Данилович, завучем школи Курса Борис Микитович. Про свій життєвий шлях згадує:

«Першою улюбленою вчителькою була Олена Людвіговна Суздалевич, яка навчала мене з першого по четвертий клас. З п'ятого по восьмий клас класним керівником була Буняк Марія Олексіївна, яка дуже майстерно викладала географію. З дев'ятого по одинадцятий клас класним керівником у мене був Салтановський Петро Васильович, який викладав історію та автосправу. На його уроках було дуже цікаво, з нетерпінням чекав уроки Петра Васильовича.

За 11 років, проведених в школі, з нами працювали дуже кваліфіковані педагоги, які були віддані своїй професії, фахівцями своєї справи – вчителями з великої літери.

Це викладачі російської мови та літератури: Сівоконь Тамара Трохимівна (з п'ятого по восьмий клас) та Козіна Ганна Олексіївна (з дев'ятого по одинадцятий клас). Ганна Олексіївна (на теперішній час, на жаль, покійна) могла весь урок напам'ять декламувати твори О.С.Пушкіна «Цигане» та «Евгеній Онегин», глави з роману М.Шолохова «Тихий Дон» або «Поднятая целина». Вчителі української мови та літератури: Суха-Тонконоженко Ядвіга Семенівна (з п'ятого по восьмий клас) та Воронівська Лариса Іванівна (з дев'ятого по одинадцятий клас); математики: Небутова Лілія Якимівна (з п'ятого по восьмий клас) та Кантемир Аза Миколаївна (з дев'ятого по одинадцятий клас).

З п'ятого по восьмий клас ботаніку та зоологію викладала Барська Клара Марківна.

Незабутніми вчителями фізики були Магазинники Вадим Борисович та Людмила Андріївна.

Хімію викладала Галат Неля Яківна, а креслення – Луцкер Дмитро Ісайович.

Завжди в другій школі були сильні викладачі фізичного виховання, а саме: Тельман Юрій Борисович, Доленко Володимир Іванович, Рагульський Віталій Володимирович. Завдяки цим вчителям спортсмени БСШ № 2 неодноразово були призерами спартакіад, районних та обласних змагань.

З приходом директора школи Петленка В.Д. за його особистої ініціативи в школі дуже швидко була створена хudoжня самодіяльність на високому рівні:

- під керівництвом вчителя співів Саса Євгенія Сидоровича був створений хор старшокласників, який налічував 130 осіб;

- танцювальний колектив, яким керував вчитель української мови та літератури Воронівська Л.І.;

- духовий оркестр, який приймав участь у всіх районних урочистостях.

Так склалися обставини, що в 1965 році через непорозуміння з ідеологічних питань з секретарем РККПУ, Петленку В.Д. довелось залишити посаду директора школи.

В 1966 році я закінчив школу. Того ж року Петленко В.Д.

переїхав до м.Миколаєва, там він пропрацював 1,5 року вчителем географії, а потім понад 25 років – директором школи-інтернату.

Петленко В.Д. був дуже шановною людиною, фахівцем з великої літери, справедливою та доброю людиною. До нього з великою повагою ставилися колеги, учні, їх батьки та випускники школи.»

Барон Володимир Григорович

Володимир Григорович народився у 1946 році в селі Шевченкове Березівського району. В 1954 році був зарахований до першого класу Шевченківської семирічної школи. Про щасливі роки дитинства згадує:

«Класи на той час були спареними, тобто разом вчилися були діти першого, другого, третього, четвертого класів. До першого класу нас було зараховано двоє дітей: я та Попик Катерина Михайлівна.

Класним керівником у нас була Киянчук Поліна Григорівна. Зараз мені 63-й рік і моєї першої вчительки вже немає, але в мене залишились добрі та лагідні спогади в душі та серці. Ми, діти, будучи маленькими школярами, слухали свою вчительку з відкритими очима. Вона вклала свої вміння в наші дитячі серця, вчила нас писати, читати, малювати та співчувати чужому горю - отже заміняла вона нам і батька і матір.

Потім в старших класах: в п'ятому, шостому, сьомому була учителька Сулига Марія Марківна – досвідчена мудра людина, вона нам була як старший друг.

Потім я пішов навчатись до Березівської школи № 3, отут менше пам'ятаю вчителів та класного керівника, але хочу сказати, що всім вчителям, які навчали мене писати, читати та думати, я дуже вдячний.

В той час дуже часто чомусь мінялись у нас вчителі, мабуть шукали люди місця, де їм було до душі працювати та жити.

Робота з дітьми вимагає багато відданості, знаю це зі свого досвіду, тому всім вчителям низький уклін».

Білоус Віра Яківна

Віра Яківна народилася 12 лютого 1928 року в селі Ряснопіль Березівського району Одеської області. До війни жила і вчилася в Донбасі. Батьки переїхали туди в роки розкуркулення. Про свій життєвий шлях згадує:

«В 1943 році під час окупації обозом (санчатами) переїхали до рідного села, так як життя було нестерпним.

У 1944 році окупанти відкрили школу і нас, переростків, посадили за навчання, нав'язуючи нам культуру і релігію Румунії. Одним із кращих предметів навчання була математика, яку викладала вчителька місцевого села Клавдія Іванівна Швидя (Пігнаста), вона ж працювала в цій школі до війни. Після звільнення Березівщини в 1944 році ми сіли знову за столи, збиті с'як-так у неопалених класах. Нас у 10 класі було 13 осіб. Директором школи була Марченко Віра Василівна, яка повернулася з евакуації з трьома дітьми. Чоловік її не повернувся з фронту, він був теж учителем і директором у Петрівській семирічній школі.

У 1947 році нам, випускникам, Березівське районо запропонувало роботу вчителями молодших класів. Влітку цього ж року «спекли» нам екзамени в Одеському педагогічному училищі і направили у вересні на роботу в села нашого району. Я, і Білоус Наталія Іванівна були призначені у Добронадіївську початкову школу села Добра Надія (сучасна Софіївка). Кількість учнів у класі була велика - до 40 осіб, всі вони були переростками. Доводилось працювати багато і важко.

Вчителями цієї школи були: завідувача Резніченко Тетяна Миколаївна, Кожемякіна Гання Федорівна, я і Наталія Іванівна Білоус, яка до пенсії працювала у Петрівській школі викладачем математики.

У 1949 році я вступила до Одеського педагогічного інституту і закінчила його як вчитель природничих наук.

У 1950 році я була переведена із початкової школи до Рясношільської середньої школи вчителем біології та хімії. Директором школи був Кушнір Петро Якович, а згодом Ле-

онтюк Леонід Порфирович. Вчителями були: Красюк Петро Олексійович, Ткаченко Василь Тимофійович, Фантаз Анатолій Петрович, Лопата Петро Петрович, Софронова Валентина Степанівна.

У 1952 році, після одруження, я була переведена у Златоустівську восьмирічну школу. Працювали ми там з чоловіком Білоусом Іваном Івановичем. Він викладав в школі математику та іноземну мову. Директором школи був Лисенко Семен Олексійович. Вчителями були: Янченко Ганна Савівна, Литв'як Віра Ігнатівна, Кушнір Лідія Іванівна, Вітюк Ніконор Лукич.

У 1960 році чоловіка було призначено директором Оснівської восьмирічної школи. Там працювали вчителями: Рибалко Яків Павлович, Науменко Тетяна Іванівна, Рибалко Марія Полікарпівна, Журавель Надія Степанівна, Дашевська Марія Яківна.

У 1967 році чоловіка було призначено завучем вечірньої школи у м.Березівка, а мене викладачем біології у школі № 3.

У 1969 році мого чоловіка Білоус Івана Івановича було призначено заступником директора школи № 3. В цій школі ми працювали до пенсійного віку (1982 р.). Директором школи був Ткаченко Василь Тимофійович, а нашими колегами вчителями були: Янченко Лілія Михайлівна, Опалінська Валентина, Ліннікова Олександра Іванівна, Грушко Людмила Максимівна, Данилова Людмила Данилівна, Лупакова Лілія Оттівна, Безуглова Зоя Леонідівна.

За сорок років педагогічної праці багато учнів вилетіло зі стін школи та розселилися вони по всіх містах і селах земної кулі. І хоч би й хотів, то не збереш їх. Але деякі з них знаходяться близько. Це лікарі Скрипник Наталія Сергіївна, Філіпенко Лариса Пилипівна, аптекар Щербакова Валентина Іванівна, вчителі Міхно Світлана Георгіївна, Міхно Тетяна Георгіївна, міський голова Желіховський Юрій Вікторович, землевпорядник Полянський Віктор.

За багаторічну працю на педагогічній ниві мене держава нагородила медаллю за «Доблесний труд» та відзнакою «Відмінник народної освіти».

Бімбас Степан Миколайович

«В 1955 году я пошел в первый класс Березовской средней школы №2.

Первой моей учительницей была Белозер Анна Ивановна - кавалер ордена Ленина.

В то время директором Березовской СШ № 2 был бывший фронтовик, офицер ВВС Петленко В.Д., заучем школы работал так же бывший фронтовик, офицер Курта Борис Никитович. Преподавание в БСШ № 2 велось на русском языке.

В те годы СШ № 2 считалась одной из лучших школ района. В школе работали прекрасные учителя: математику преподавала Кантемир Аза Николаевна, которая продолжает трудиться до сегодняшнего дня; учителя русского языка и литературы Сивоконь Тамара Трофимовна и Козина Анна Алексеевна; украинского языка и литературы Тонконоженко Ядвига Семеновна и Вороновская Лариса Ивановна; учитель химии Галат Неля Яковлевна; биологии и зоологии Барская Клара Марковна; учителя физики Магазинник Вадим Борисович и Магазинник Людмила Андреевна; учитель истории - участник ВОВ, офицер, политработник Шехтман И.М.; учитель черчения Луцкер Д.И.; учитель географии Буляк Мария Алексеевна; учителя физкультуры Доленко Владимир Иванович и Рогольский Виталий Владимирович и др.

Во второй школе очень хорошо была организована работа спортивных секций, кружков художественной самодеятельности. Всю внеклассную работу лично контролировал директор школы Петленко В.Д. Он постоянно присутствовал на репетициях, занятиях спортивных секций, и в результате спортсмены и участники художественной самодеятельности школы были лучшими в районе и области. Танцевальный коллектив школы, которым на протяжении 15 лет руководила учитель украинского языка и литературы, кандидат в мастера спорта по художественной гимнастике Вороновская Лариса Ивановна, был участником республиканского смотра.

В конце 60-х начале 70-х годов СШ № 2 находилась на подъеме, пользовалась славой престижной школы в районе

и многие учащиеся других школ района после окончания 8 классов продолжали обучение в 9-11 классах СШ № 2. В школе был сформирован прекрасный педагогический коллектив, уроки проводились учителями творчески, с применением новейших по тем временам методов обучения, и многие выпускники СШ № 2 до сих пор помнят уроки физики Магазинника В.Б., истории и обществоведения Шехтмана И.М., математики Кантемир А.Н., географии Буляк М.А., астрономии Магазинник Л.А. и др.

Так было до 1965 года, пока успехи Петленко В.Д. и рост его авторитета в районе очень не понравились отдельным партийным функционерам и чиновникам народного образования, которые видели в нем опасного конкурента, в результате чего началась компания по травле Петленко В.Д.

В связи с чем В.Д.Петленко вынужден был уйти с поста директора школы и уехать в г.Николаев, где проработал год учителем географии в школе-интернате, а затем более 23 лет директором этой школы-интерната.

После ухода Петленко В.Д. в СШ № 2 начался спад, происходила частая смена директоров (Паленный А.И., Давыденко Е.Д., Козлан Л.С., Салтановский П.В., Шимко В.Ф.), смена коллектива. Все это дало негативные результаты».

Болотенко Олена Миколаївна

«Я навчалася у Березівській середній школі № 1 з 1973 по 1983 рік.

Коли згадую свої перші роки шкільного життя, у пам'яті постає образ першої вчительки – Маковеєнко Ольги Федорівни - чуйної, лагідної, по-материнському турботливої людини, яка наполегливо, але спокійно вчила нас перших літер, написання перших слів.

Згадую, як ми поважали вчителя історії – Могилевського Вадима Йосиповича, російської мови та літератури – Кіршину Марію Гаврилівну, фізичної культури – Снігура Бориса Петровича, педагога-організатора – Білогурову Людмилу Дмитрівну.

З особливою вдячністю згадую свого класного керівника в старших класах – Мушчиніну Софію Іванівну, яка потім стала класним керівником моєї старшої доньки. Ці вчителі були з великої букви. Завдяки їх дійсно нелегкій праці, мудрості, душевної щедрості, кожен з нас, випускників 1983 року, обрав свою життєву дорогу.

Через 25 років після закінчення школи, у лютому минулого року, ми, випускники 1983 року, знову зібралися у рідній школі на вечорі зустрічі, для того щоб знову полинути, хоча і думками, у світле дитинство, та з висоти своїх прожитих років ще раз подякувати нашим мудрим наставникам».

Боцуляк Микола Мефодійович

Микола Мефодійович народився у дуже важкий рік для нашої країни - 22 травня 1942 року. Незважаючи на те, що був «дитям війни», в школі вчився відмінно. Своє дитинство пам'ятає так добре, неначе події сталися вчора:

«Народився я с.Красеньке Кривоозерського району Миколаївської області. Тепер, коли приїжджаю в село, де залишився тільки один двоюрідний брат, відчуваю, що це моя Батьківщина: шум річки Буг, левади, копанки на левадах, особливий запах верб, осоки, кушира на річці...

Була війна, і у свідоцтві про народження я зареєстрований в селі Далеке Кушнірове Миколаївського району Одеської області, куди забрав мене з мамою Вірою Трохимівною дід Григоренко Т.М.

Батько, Боцуляк М.А., та мама закінчили перед самим початком війни Ісаєвський технікум за спеціальністю зоотехнік. Батько так і працював після війни зоотехніком в селах Кушнірове, Антонюки, м Березівці в колгоспі ім. Леніна, а потім на Вікторівській птахофабриці, де індики англійської породи, завдяки дотриманню раціону та догляду, давали вагу 12-16 кг.

Село Д.-Кушнірове запам'яталось бідненькою хатою, «кабицею» на дворі, глибокими снігами, коли зайці бігли до скирд сіна і їх там ловили сільцями. Пам'ятаю прихід на мили-

цях батька зі шпиталю на Кавказі після поранення на фронті; корівку Немку, тому що могла вдарити кого-небудь; перший дзвінок в початковій школі та яблука, які нам, дітям школи, подарували вчителі Дромашко (вчителька Поліна Яківна а ім'я чоловіка не пам'ятаю), з власного садку. Ще пам'ятаю, як хлопчачки розбили за один день подарованого мені велосипеда, а потім коваль зварив раму в кузні на горні.

До школи пішов у 6 років, вчився відмінно та добре, батьки постійно отримували подяки. В школі вчилися діти з сусідніх сіл: Кічук, Христофорове. Ходили до школи пішки, з факелами в руках, коли зустрічали вовків.

А ще пам'ятаю, як на «могилі» за селом вечорами вили вовки, а із сараїв селян зникали вівці, або телички та бичечки (з розповідей діда Трохима). В діда вовки теж вкрали дві вівці, тому деякий час він з вилами сидів вночі в сараї і чатував на вовків. Жили бідно, але не гірше за інших.

До села Антонюки Миколаївського району, де була середня школа, переїхав в 1952 році, там до мене та сестрички Люби приєдналась сестра Таїса. В 5-6-7 класах влітку доводилось працювати в колгоспі: підвозити та розносити по полю воду, або квас косарям та в'язальницям, знищувати ховрахів, методом виливання води, або за допомогою капканів (шкірка коштувала 7 копійок, а за день можна було зловити 30-50 ховрахів), працювати на «волокуші» під час скиртування соломки, а у вільний час ловити рибу на ставку в центрі села, де тієї риби було багато, але не було таких вудок, як тепер.

Десь в 1952-1953 році на подвір'я школи привезли застреленого сірого великого вовка, щоб діти побачили, що це за звір.

У п'ятому класі школою була організована поїздка на екскурсію до міста Одеси. Жили в готелі «Центральний», все було чудово і запам'яталось назавжди. Запам'яталась за цей період піонервожата Марія Романівна Бойка, яка потім переїхала з чоловіком до міста Березівки і стала завідуючою районним Будинком піонерів. Крім того, по теперішній час пам'ятаю товаришів по школі Мілу Нищадименко, Петра Бершадського, Анатолія Прудкого, Олега Патокова та інших,

а також тих, хто продовжував зі мною навчання в селі Анто-нюки із інших сіл.

Як правило, один раз на рік ми з батьками їздили підводою, а потім і колгоспною машиною «Победа» до села Красенько-го в гості татових батьків або наших діда Тараса і баби Варі. В честь нашого приїзду в селі збирались всі родичі, куми та товариші батьків. Бабуся Варя частувала всіх своїми страва-ми, борщем, звареним в печі, домашнім хлібом, картоплею з качкою, або гускою та горілкою «бурячанкою», огірками і помідорами з діжки, які були твердими і неперекислими, навіть в травні місяці. Перед від'їздом додому дід Тарас дару-вав кожному внукові по п'ять карбованців, що для нас було великою радістю.

В 1956 році наша сім'я переїхала до м. Березівки. Батько почав працювати в колгоспі ім. Леніна. Мама теж працюва-ла спочатку в торгівлі, а потім в інкубаторній станції. Ми з сестрою Любою пішли вчитись до школи № 2, яку потім закінчили і мої сини Олег та Дмитро, а менша сестра Таїса закінчила школу № 3.

На останньому дзвонику 31 травня 1958 року нас радо зустрічали в школі, були виступи наших випускників та клас-ного керівника Вороновської Л.І.

Потім нас всіх запросили до почесного Президіуму, а після закінчення церемонії прощального дзвоника класний керівник провела з нами класний час, який продовжувався більше 2-х годин. Нам було що згадати і розказати.

Кожен з моїх однокласників став корисним для суспільства: Поліна Багрій – підприємець, Молдова; Половенко Валентин, Репій Володя – працівники КБ, Росія; Безродня Світлана – інженер, м.Славутич; Ніколаєв Микола – почесний громадя-нин Пакистану, бізнесмен, м.Донецьк; Білоус Неля – інженер, м.Одеса; Погорєлов Арнольд – проректор по науковій роботі Академії холоду, м.Одеса; Вінніченко Ліза – лікар-стоматолог, м.Одеса; Бікус Валерій – інженер, м.Черкаси; Непом'ящий Михайло – лікар-стоматолог, Білорусь; Градовська Таїса – директор школи, м.Миколаїв; Іванова Рая – поліграфіст, м.Березівка; Кулініч Лілія – завідувача районною бібліотекою,

м.Березівка; Боцуляк Микола – заступник головного лікаря ЦРЛ, м.Березівка.

Я після школи не вступив до ВУЗу, бо був великий конкурс 7-12 осіб на місце, але в 1960 році я закінчив будівельне училище № 8 в м.Ізмаїлі на відмінно і отримав спеціальність столяра кваліфікації 5-го розряду. Працював в м.Одесі на військово-будівельній дільниці № 106 КДБ Південно-західного військового округу.

Був призваний до збройних сил СРСР Іллічівським військовим комісаріатом м.Одеси. На проводах до армії начальником будівельної дільниці мені було висловлене побажання повернутись назад на роботу.

Служив в місті Ангарськ Іркутської області (військова частина 10118), саме місто знаходиться на березі могутньої, красивої річки Ангари.

Який «хохол» не мріє про «лички» на погонах, тому після відбору до школи сержантського складу і закінчення якої, залишився командиром відділення, а закінчив службу старшиною школи.

В 1964 році там же був прийнятий до лав КПРС. Це був останній рік, коли із армії можливо було вступити на навчання до ВУЗів. Я вирішив стати лікарем - стоматологом, тому що за час служби втратив декілька зубів, в т.ч. з вини лікарів, які нас обслуговували. Я дав собі обіцянку, що якщо я стану лікарем, то буду ставитись до хворих, як до своїх рідних та близьких. Співслужбовці, які на рік раніше вступили до Іркутського медичного інституту, «тягнули» мене до Іркутська і говорили, що в Одесі я не вступлю до ВУЗу, але я поїхав і поступив. Навчаючись в інституті, я познайомився із своєю майбутньою дружиною Любою і після закінчення 3-го курсу інституту ми одружилися.

Ми прожили разом уже 42 роки, маємо 2-х синів: Олег закінчив вище морехідне училище (нині морська Академія), електромеханік, працює на зарубіжних судах. Син Дмитро пішов шляхом батька і зараз працює лікарем-стоматологом в Березівській ЦРЛ. Сини одружені, маємо 2-х внуків – Катю 9-ти років та Владика – 4,5 роки. Дружина і по теперішній час

працює вчителем молодших класів Березівської школи № 3, закінчила Ізмаїльський педагогічний інститут.

Після закінчення медичного інституту в 1969 році, як і після служби в армії, в мене був вибір, куди піти працювати. Я зробив свій вибір: Березівський район. Через 3 роки і 3 місяці моєї роботи в Березівській ЦРЛ на посаді лікаря-стоматолога мені запропонували посаду заступника головного лікаря з медичного обслуговування.

У 2008 році відбулась зустріч випускників після 50-тирічного закінчення школи. Зібралось 14 випускників із 2-х класів та 2 вчителів – класний керівник Вороновська Лариса Іванівна та вчитель математики Кантемір Аза Миколаївна. За цей час пішло з життя багато вчителів та наших однокласників: директор школи Петленко В.Т., завуч Курса Б.М., вчитель російської мови та літератури Козіна А.О., вчитель фізики Магазиник В.Б. та інші. Про цю зустріч залишились незабутні спогади».

Варешкина (Федорова) Матрьона Гаврилівна

Матрьона Гаврилівна народилась 2 листопада 1920 року. До школи пішла в 1928 р. З 1 по 4-й клас ходила до Яковлевської школи. Про роки свого навчання згадує:

«Первый учитель – Павлов Дмитрий Никитович (1, 2 кл.).
3-й класс – Шестопалова Анастасия Никифоровна. 4-1 класс – Щур Павел Федорович.

В Яковлевской школе (семилетней) так же преподавали Руденко Карп Васильевич, Руденко Дарья, Варенкин Петр Гаврилович, Лавренюк Анастасия Григорьевна.

В 5-й класс пошли уже в Демидовскую семилетнюю школу. Директорами были (последовательность не помню):

Федоров, Кузьмин Михаил Павлович, Крючков Сергей Григорьевич, Байков Андрей Филиппович.

Учителя: Паровая Мария Андреевна (география, ботаника, химия), Дромашко Алексей Григорьевич (алгебра, геометрия, физика), Крючков Сергей Григорьевич (история), Капшлова Людмила (украинский язык и литература)

Седьмой класс я окончила в 1935 г.

В Демидовской школе первый десятилетний выпуск в 1941г. Детей было много, классы «А», «Б». Училась в «А» классе. Сидела с Ефимовой Верой Семеновной. Одноклассники: Грубова Валентина Федоровна, Шкорупеева Евгения Феофановна, Байкова Евдокия, Шкорупеева Мария Феофановна, Федоров Михаил Никитович, Саламандин Василий Никандрович, Клочкова Мария Васильевна, Скреблюкова Лидия Алексеевна, Кисилева Евгения Михайловна, Ильина Евдокия Алексеевна, Скреблюков Петр Карпович, Дмитриев Иван Иванович, Михайлова Евдокия, Васильев Николай Федорович, Васильев Николай Семенович.

Класс «Б»: Скрипник Павел Кузьмич, Скрипник Евгений Кузьмич, Сандул Лидия, Полищук Евгения Григорьевна, Мясюра Мария Авраамовна, Федул Сергей».

Везель Алла Дмитрівна

Алла Дмитрівна – вчителька-пенсіонерка Донської початкової школи.

На роботу до Панчулянської школи Алла Дмитрівна Сівак приїхала за розподілом у 1966 році:

«Ніяких документів, які б свідчили про вік школи, у селі немає. А з розповідей старожилів зрозуміло, що задовго до війни жив тут заможний панський економ.

Головою колгоспу в той час працював Панченко Іван Леонтійович. Голова Новоподольської сільради – Грінченко О.В.

Панчулянська школа була філіалом Карнагорівської восьмирічки, де був директором Йосип Абрамович Загорний. Я працювала в класі-комплекті, що складався із учнів 1 і 3 класів. Ще була колега – Марія Олексіївна Чабар.

За тодішніми вимогами вчителі і всі учні повинні були 1 вересня йти на урочисту лінійку в с.Карнагове. Йшли пішки, колоною туди і назад. Наступного дня завуч сиділа на уроках молоді колеги.

Особливих турбот про школу у вчителів не було. Це все робив директор. Біля школи був великий город, на ньому росла кукурудза, скоштували і продавали сіно, а на виручені гроші купували фарбу, художню літературу.

Через деякий час у районі відбулися зміни і початкові школи стали самостійними. Робота продовжилась уже в Донській початковій школі.

Через роки приміщення стало зовсім аварійним. Прийшов час капітального ремонту. Голова колгоспу ім. Котовського Литвиненко Олександр Олексійович забезпечив відновлення школи. Дітей старших класів на навчання почали підвозити до Новоселівської школи, бо Карнагорівська закрилась.

Возили дітей у пристосованій машині. Батьки стали піклуватися про те, щоб дітей возили ближче, по кращій дорозі. Так почалося навчання старшокласників в Вікторівській школі. О.О.Литвиненко будує нове приміщення для школи з умовою, що там буде розміщено ще і дитсадок. Небагато років так і було. Сучасна Донська початкова школа працює більше 20 років».

Вишневський Валентин Йосипович

Народився Валентин Йосипович 1 вересня 1931 року в с.Ісаєве Андрі-Іванівського району Одеської області в родині вчителів. Початок війни зустрів у с.Заводівка, де був на канікулах у дідуся Соснового Феоктиста Васильовича. В цьому селі провів всю окупацію. Цей період описав в книзі «Босоніж – по війні». Тут знаходимо такі рядки: «Восени румуни відкрили в Заводівці школу. Ця подія нас дуже здивувала, бо навчання в школі вважалося обов'язковим і звичним. На той час німці приміщення школи від простою вивільнили, а селяни його вимили і вичистили. З'явилися нові вчителі. Директором призначили місцевого дідка з густими вусами і гривною сивого волосся – Василя Васильовича Василевського, який приїхав з Одеси.

У призначений день діти Заводівки зібрались на шкільному подвір'ї. Прийшла староста, начальник жандармерії зі своєю

дружиною, піп і кілька незнайомих нам учителів. Василь Васильович у вступній промові підкреслив: війна війною, але знання потрібні завжди. Отож місцева влада вирішила почати заняття в кількох середніх класах. З часом, коли вчителів буде більше, до школи підйдуть і першокласники. Але поки що відкриваються IV-V класи.

Уроки в школі часто відмінялися, а школярів посилали на сільськогосподарські роботи. Мабуть, не було в полі жодної роботи, де б не потрібні наші дитячі руки. Хіба що до сівби нас не залучали. А вже сапати, проривати, зрізати, виривати, збирати, перебирати – то тут ми були незамінними. Мені здається, що діти більше працювали на полях та в садах, ніж навчалися в школі».

В.Вишневецький навчався в школі під час окупації. Вважає себе учнем школи. В даний час живе в м.Харкові. Автор 120 наукових друкованих праць, монографій та винаходів. Головний науковий співробітник і професор Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій, заступник голови Харківського осередку Наукового товариства ім. Т.Г. Шевченка.

Волкова Любов Олександрівна

Любов Олександрівна народилась 30 листопада 1948 р. в с.Нові Маяки Ширяївського району Одеської області. В 1950 році сім'я переїхала до м.Березівки. Про своїх вчителів Любов Олександрівна згадує з теплом і повагою:

«В 1955 році я пішла до 1-го класу початкової школи залізничного селища м.Березівки. В класі нас було 19 учнів, вчителькою була Онішко Антоніна Кузьмівна. Молода, завзята, мала гарний підхід до кожного учня, ми дуже її любили і було за велику честь йти зі школи поруч з нею, тримаючись за її руку – це тільки для тих, хто не лінувався цього дня і добре відповідав біля дошки. Вона вела нас, перемагаючи наш страх, невпевненість у собі, а іноді і наш непослух і лінощі, вперед до знань. Маленькі, беззахисні, ми довірялись своїй першій вчительці, як мамі.

Пам'ятаю, як народила вона 2-х близнят. Раніше матерям давали тільки кілька місяців на відпочинок – догляд за немовлятами, а після цього на роботу малюків привозила няня в колісочці, щоб Антоніна Кузьмівна годувала їх на великій перерві, а ми всі милувалися ними, гралися.

В нашій школі, яка знаходилась в будинку елеватора, навчалися 4 класи: 2 - зранку, 2 – після обіду.

З великою вдячністю я і мої однокласники завжди згадуємо свою першу вчительку Онішко Антоніну Кузьмівну. Вона вже розміняла дев'ятий десяток, проживає на залізничному селищі по вул. Котовського м.Березівки.

Сувор, але справедлива, таку запам'ятали її всі учні. Вдячні учні заходять до неї і зараз, пишуть вітання до дня учителя, а в 2008 році її учень Божок Леонід зі своїм сином попиляли і порубали їй дрова.

Дуже прикро було розлучатись з Антоніною Кузьмівною, коли після закінчення 4-го класу ми пішли навчатися до Березівської середньої школи № 3, яка знаходилась в старому корпусі по вул. Пушкінській.

Класним керівником у нас там була вчителька російської мови і літератури Колесніченко Марія Никифорівна - дуже добрий вчитель-організатор. Скільки енергії, розуму і творчості потрібно було вкласти в свою працю вихователя, щоб з нас вирости справжні громадяни нашої країни, люди з благородною душею, чистою совістю, золотими руками. Вона любила нас – учнів і прищеплювала нам любов до мови Пушкіна, Лермонтова, Толстого. Зараз їй вже восьмий десяток і діти її позаторік забрали до себе: влітку вона в Одесі у сина Володимира (на дачі), взимку у дочки Надійки і внучки Машеньки в м.Вінниці. Надійка - актриса місцевого театру. Валя Дзюбенко (Бурмістр), моя однокласниця, була на її виставі, дуже сподобалося.

Українську мову і літературу викладала Осадченко Віра Іллівна, дуже вимоглива, я б сказала, сувора вчителька. Вона не терпіла, якщо хтось не вивчив вірш чи правило.

Хімію викладала Мельниченко Надія Олексіївна – як горіли в нас очі, коли вона показувала досліди в кабінеті хімії.

Відслуживши армію, до нас прийшов викладач фізики - високий, гарний, молодий, поважний вчитель Фурсенко Леонід Іванович. Всі любили слухати його пояснення, спостерігати за дослідами, які він проводив в кабінеті фізики.

Ботаніку викладала Неміровська Олена Василівна.

Знайомила з планетою Земля, її горами, річками, озерами, рівнинами, океанами наша вчителька – Савченко Любов Яківна (вона і сьогодні проживає в м.Березівка по вул. Миру). Ми це вчили залюбки і вдень і вночі, могли показати це на карті і на глобусі Землі.

Німецьку мову викладав Войцев Іван Михайлович – суворий, але справедливий викладач. Одна з моїх однокласниць Бреза (Безмощук) Олена Павлівна пішла його дорогою – вивчилась і викладала німецьку мову в Вікторівській ВШ.

Ази математики нам читав Махінько Іван Петрович, потім алгебру, геометрію – Синяков Петро Прокопович, а в паралельних класах Чаптай Лізавета Миколаївна, Шермет Валентина Василівна.

В старших класах тригонометрію викладала Янченко Лілія Михайлівна – заслужена вчителька УРСР, нагороджена багатьма грамотами Міністерства освіти УРСР, об'єднано та райвно, була депутатом місцевих рад.

Історію любили всі, в молодших класах читав її Бугайов Анатолій Леонідович, а в старших - Корнеєв Анатолій Степанович (мешкає в м.Березівка, керує музеєм м.Березівки).

Фізичну культуру викладав Д'ячук Микола Григорович – ще до минулого року працював в школі № 3, мешкає в м.Березівка, виборює честь Березівки по шахам, як пише газета «Степовий маяк» - має значні успіхи.

Музику в молодших класах викладав Лутов Жан Іванович. Уроки праці, астрономію викладали: Фоменко Олександр Іванович, Баранов Юрій Іванович, Кузнецова Ніна Іванівна і Кузнецов Петро Миколайович.

Російську мову і літературу читали в старших класах Грушко Людмила Максимівна і Ліннікова Олександра Іванівна – обоє проживають в м.Березівка.

Директором школи у нас був добрий організатор Ткаченко Василь Тимофійович (зараз мешкає в м.Березівка, вул. Садова).

Завуч школи – Бугайова Віра Василівна.

Біологію викладала і була класним керівником в 9-11 класах щира українка з великою чорною косою – Ружицька Марія Яківна, з нею ми могли годинами на класній годині розмовляти про всі наші чому? Як? Де? З ким? Вона була нам, як старша подруга. Потім вона з чоловіком (він був зав.райвно) переїхала до Затоки і працювала в школі-інтернаті.

Закінчила 11 класів я в БСШ № 3 в 1966 році і зі мною 26 моїх однокласниць. У нашому «А» класі були тільки дівчата, всі чуйні, добрі люди. Зараз маємо різні спеціальності – лікарі, вчителі, бухгалтери, зоотехніки, економісти, фізики, лірики і матері.

Хочу щирі слова подяки від себе і інших однокласників сказати Атаманець-Гришко Зінаїді Михайлівні – герою України, голові правління ТОВ «Агрофірма «Маяк» за підтримку в потрібний час.

Ми організовували вечори зустрічі однокласників і вчителів в БШ № 3 в 1986, 2001, 2006 роках, більшість була.

Наша поетеса – Неліта-Бородіно (Мартінова) викладає російську мову і літературу в Шевченківській ВШ. В 2006 році вийшла друком її збірка віршів «Чарівний падолист», а допомогли їй наші однокласниці: фінансово- Атаманець-Гришко З.М.; оформлення, правка – Кас'яненко-Самойлова Г.Б.; друк – чоловік нашої Галини Самойлов М.П.

Наша Дзюбенко-Бурмістр Валентина Миколаївна – лікар-офтальмолог ЦРЛ, тривалий час завідувала поліклінікою.

Козубенько-Плотнікова Галина Іванівна – завідувала відділом в податковій адміністрації, тепер пенсіонер.

А я в 2003 р. вийшла на пенсію, працюю на 0,5 ставки директором Благодійної організації «Лікарняна каса Березівського району».

Горобець (Василишина) Ганна Антонівна

Ганна Антонівна народилася у 1951 році. До школи пішла у 1959 році. Про перші школярські дні згадує:

«У 1959 році це була собі просто хатинка з маленьким коридором, з якого виходило троє дверей. Одні вели в дуже маленьку кімнату – учительську, в який ще й знаходилась бібліотечка, глобус, плакати, стіл для вчителів, та ще й дві плити, що опалювали класні кімнати дровами, вугіллям. По обидві сторони коридорчика знаходились дві класні кімнати; в одній навчались учні 1-3 кл., в другій – 2-4 кл.

На той час працювали дві вчительки: Тарасенко Галина Павлівна і Городечна Поліна Григорівна (прізвища вказані після заміжжя). Техпрацівницею була Хорольська Єва Степанівна, яка пропрацювала до тридцяти років, і сама заготовляла дрова, дуже раненько розпалювала. Робота у неї була важка: доріг не було, бездоріжжя, болото. Приміщення маленьке, дітей налічувалось до 30-35 уч. Діти жили бідно. Більшість мали кирзові сапоги і ніяких перевзувок.

Школа була не загороджена. Аж в 1963 р. поставили заборчик із штахетин, підсобне приміщення для зберігання палива та своїми силами висадили дерева, кущі».

Горпинюк Марія Станіславівна

Марія Станіславівна очолила Вікторівську загальноосвітню школу у 1980 році. До цього тривалий час працювала учителем фізики, заступником директора з навчально-виховної роботи. Закінчила Марія Станіславівна фізико-математичний факультет Одеського педагогічного інституту ім.К.Д.Ушинського.

У трудовій книжці вчительки лише один запис про місце роботи – Вікторівська школа. Саме Марії Станіславівні довелося працювати і з колективом і «старої» школи, і з колективом у приміщенні «нової» школи. Марія Станіславівна серед чисельних нагород має звання «Відмінник освіти». Про свою школу згадує:

«Нова будівля школи була введена в експлуатацію в 1978 році. Директорував на той час Грушко Микола Максимович.

Документів про прийом школи не підписав, бо, на його думку, багато залишили недоліків будівельники.

Багато довелося попрацювати і педагогам, і обслуговуючому персоналу в новій школі. Найбільше відзначився у оформленні приміщень учитель трудового навчання Іщенко Борис Григорович, а «правою рукою» був учень Володимир Вакула. У 1980-1990 роках був найбільший розквіт життя людей у державі, то ж і часи найбільшого процвітання в школі. Дуже активний педколектив, значна допомога господарств. Вікторівська птахофабрика (керівник Шевченко П.Я.) допомогла створити у 80-90-х роках на території школи кролеферму, керувала її роботою учителька біології Колесніченко Тетяна Георгіївна. Колгосп імені Котовського, яким керував Литвиненко Олександр Олексійович, колишній випускник школи, був частим гостем рідного навчального закладу.

Керівники Вікторівської птахофабрики надали школі музичні інструменти. Запрацював шкільний ВІА. Керівником був учитель музики Литвиненко Володимир Олексійович, колишній випускник. До складу ансамблю входили учні школи, які ще й відвідували музичну школу: Ковтун Володимир, Ковтун Олександр, Іщенко Олег, Іщенко Микола, Плющ Сергій.

Філіал музичної школи працював у школі. Приїжджали до Вікторівки такі учителі – музиканти: Заливанський Олег Олексійович, Коваленко Олександра Валентинівна, М'ясникова Ірина Іванівна.

В цей час у спортивному залі школи було замінено підлогу: нова підлога з'явилася у фойє, у коридорі початкових класів. Керував ремонтом виконроб Вікторівської птахофабрики Розенберг Борис Григорович.

Сильна спортивна команда вчителів здобула не одну перемогу в районі. Учитель фізкультури Ніколаєв Валентин Борисович організував походи по лиману, ми у школі приймали на змагання інші районні команди.

Міцні і витривалі старшокласники щодня кросовим бігом набирали відстань, яку ніби треба було здолати до Москви.

Заступником директора тоді була Ткаченко Катерина Петрівна, висококваліфікований фахівець, творча особистість. Фестивалі, семінари, кабінет шкільного батьківського комітету, робота шкільних методоб'єднань, збір спогадів учасників Великої Вітчизняної війни – це тільки частина того, що пам'ятають сьогодні члени педколективу, які працювали у цей час. А як учні вслуховувались у читання художніх творів на уроках російської мови та літератури, багато з яких Катерина Петрівна знала на пам'ять.

Запрацювала шкільна фотолабораторія, керував нею учитель математики – Дідик Володимир Йосипович. Організував роботу шкільного музею учитель історії та географії Решетинський Олександр Степанович.

Дуже широко використовувались технічні засоби навчання: кіноапарат «Україна», діапроектор «Летті», кодоскоп «Лектор». Покоління школярів того часу добре пам'ятає учителя історії Решетинського Олександра Степановича із плівками кінострічок та навчальними фільмами за кіноапаратом.

Учні початкових класів мали затишну спальну кімнату із ліжками. Функціонували майстерні по обробці деревини та металу, повністю оснащений та укомплектований кабінет фізики. Шкільний радіовузел РУШ інформував школярів про новини сьогодення.

У 1990-х роках нова учителька біології Кобріна Галина Михайлівна започаткувала роботу живого куточка, у якому мешкало чимало звірів. Стабільно працювала шкільна їдальня. Постачальником продуктів харчування було відділення громадського харчування м.Березівки.

Сільський стадіон із щойно заасфальтованими доріжками збирав піонерів на веселі вогнища.

Вихованці груп продовженого дня щотижня ходили до сільського Будинку культури на перегляд дитячих фільмів. Працювала велика сільська бібліотека, невеличка, але добре укомплектована, шкільна бібліотека.

Окремої уваги заслуговує робота старшої піонервожатої школи Усатенко Наталії Анатоліївни. Школа була перемож-

ницею багатьох змагань, а саме Наталія Анатоліївна старанно оформляла у школі стенди на будь-яку тематику.

Але, на жаль, у кінці 1990-х років почався занепад у державі, який не оминув і життя школи.

Недостатнє фінансування призвело до руйнації системи опалення. Учні втратили можливість у осінньо-зимовий період навчатися за кабінетною системою. У недостатній кількості виділялись кошти на паливні матеріали. Приміщення школи почали частково обігрівати газовими лампами. М'яка рулонна покрівля після двадцяти років функціонування почала текти. Зіпсувався лінолеум. Застаріли технічні засоби навчання. Просіла будівля школи в деяких місцях.

Змінилися погляди в суспільства на багато історичних фактів. Гостро постала проблема капітального ремонту школи, забезпечення новими технічними засобами навчання, проблема підвозу дітей.

Колгосп ім.Котовського, який протягом багатьох років забезпечував підвіз учнів до школи, тепер виділяв лише пристосовану машину. Дах протікав з такою силою, що з другого поверху вода витікала через розетки на першому поверсі.

З об'єктивних причин було припинено роботу шкільної їдальні. Уроки фізичного виховання почали проводити в зимовий період у приміщеннях коридорів.

У 1997 році все ж таки вдалося зробити ремонт системи опалення. Виконувала роботу бригада під керівництвом Олега Дмитровича Петровського.

У листопаді 2000 року я вийшла на пенсію за вислугою років».

Гринберг Ісаак Шлемович

Ісаак Шлемович народився в 1937 році. Про своє дитинство зберіг цікаві спогади:

«После приезда из эвакуации, где во время войны мы с семьей жили в Казахстане, Алмаатинской области, в поселке Сары-а-Зек, я в 1946 году пошел в первый класс Березовской средней школы № 2, а в 1953 году закончил семь классов.

Учился я посредственно, так как имел много увлечений. Самым большим увлечением были книги, которые я читал днем и ночью. Много занимался спортом: штанга, волейбол, борьба классическая, перекладина, футбол и другие. Принимал участие в кружках художественной самодеятельности: сольное пение, оркестр народных инструментов, танцевальный, хор и другое. На учебу оставалось очень мало времени.

Моими учителями в БСШ № 3 были: первая учительница Пужеловская Лидия Ивановна, которая, не будучи еврейкой, в совершенстве знала идиш и свободно говорила с моей сестрой, которая до войны училась в еврейской школе.

Директором школы был Петленко Василий Данилович.

Из учителей мне еще запомнились: Дмитрий Исаевич Луцкер, Мойсей Самойлович Гимельфарб, Аза Николаевна Кантемир.

В 1954 году я перешел учиться в БСШ № 1, так как эта школа считалась самой старой и лучшей по подбору учителей. В ней преподавали: физику – Масловский Виктор Иванович, который все приборы по физике изготовил своими руками, написал книги по лабораторным урокам. Я хорошо рисовал и мне он часто поручал рисовать эти приборы. Был большим интеллигентом и знал произведения А.С.Пушкина «Евгений Онегин» наизусть. Часто учеников подначивал фразами: «Учились чему-нибудь и как-нибудь», или «И на челе его высоко не отразилось ничего». Его уроки были интересными и запомнились на всю жизнь.

Химию – Кирюхина Александра Ивановна. Она очень увлеченно преподавала уроки, не замечая испачканного мелом платья и одежды; географию – Фельтштинская Ольга Степановна; русскую литературу – Коган (не помню имя и отчество) - очень хороши учитель, рассказывала увлеченно материал, вдохновенно. Разучила со мной и моим одноклассником Борисом Пироговым дуэт из оперы Муссорского, за который мы на смотре получили 14 баллов.

Украинский язык и литературу – Гумилевская Наталья Дмитриевна, которая была очень строгой учительницей, тре-

бовала серъезного изучения своего предмета, и мы за это называли ее «жучка», а кто-то и «жучечка».

Математика – Блуфштейн Семен Борисович – был лучшим математиком в Березовском районе; история – преподавал директор школы Можлевский Иосиф Семенович.

Знания, полученные в школе, мне пригодились в жизни, в продолжении учебы в культпросветучилище, где я учился на одни пятерки».

Громадченко Наталія Олександрівна, Капустян Діна Костянтинівна

«Ми, Громадченко (Гладкевич) Наталія Олександрівна і Капустян (Ткаченко) Діна Костянтинівна навчалися у Вікторівській ЗОШ з 1978 по 1987 рік.

У перший клас прийшли до нового приміщення тільки-но збудованої школи. Ми були першими, хто навчався з шести років. Запам'ятався клас, де ми відпочивали, гралися, спали на двоярусних ліжках. Харчувалися у їдальні, дуже люблять пончики з повидлом за 5 копійок і шкільні котлети по 12 копійок.

В пам'яті залишились спогади про прийом в піонери, коли вдома чекали привітання та солодощі: торт і вода «Буратіно».

Із старших класів запам'яталися піонерські вогнища, паради юноармійських військ, фестивалі «Дружба народів», коли кожен клас готував національні костюми, страви, пісні, танці кожної республіки.

Любили дуже збирати металобрухт, макулатуру, допомагати колгоспу ім. Котовського і Вікторівській птахофабриці у просапці соняшника, кукурудзи.

Першою вчителькою була Решитинська Ірина Михайлівна, а в старших класах класним керівником була Федюкіна Тетяна Іванівна.

Частими гостями були парторг Вікторівської птахофабрики Бойко Микола Васильович та голова колгоспу ім. Котовського Литвиненко Олександр Олексійович.»

Губкіна (Дмитрієва) Тетяна Володимирівна

Тетяна Володимирівна народилась 5 грудня 1960 р. у с.Демидове в сім'ї колгоспників. До 1 класу пішла 1 вересня 1968 р. Про шкільні роки згадує:

«Первою нашої учительницею була Жарикова Надежда Владимировна.

Первый класс я закончила плохо, совсем не удавалось научиться читать. Но во 2 классе у меня все получилось. Со 2 по 8 класс была отличницей. И все эти годы награждалась похвальным листом.

Любимые предметы – география и немецкий язык.

Любимые учителя: Бондарь (Кутольвас) Наталья Петровна, Матвеева Лидия Васильевна, Лановая Надежда Ивановна, Шевченко Николай Артемович.

Одноклассники: Антонова Ольга, Михайлов Олег, Архипов Славик, Федорова Екатерина, Шевчук Мария и многие другие.

Со своим будущим мужем, Губкиным Валентином Николаевичем, училась в одном классе.

Занималась баскетболом, ездили на соревнования в Вознесенск, Ширяево и другие места. Активно принимала участие в художественной самодеятельности.

Окончила школу на «4» и «5» в 1978 году».

Даниленко Є.Г.

«Багато практичних порад отримала я, як класний керівник, від Білогурової Людмили Дмитрівни, яка багато років віддала організації виховної роботи у школі.

Мені пощастило працювати під керівництвом директора школи Лідії Сергіївни Козлан, яка намагалася нас, молодих колег, підтримати, направити, допомогти.

Майже три десятки років працюю з нинішнім директором Сирим Миколою Івановичем. І понад 15 років працює завучем Харланюк Софія Федорівна, яка надає велику методичну допомогу молодим колегам.

Продовжую ходити на роботу однією стежкою з вчи-

тількою математики Лазорик Тамарою Сергіївною та вчителем трудового навчання Лазориком Дмитром Петровичем.

Дружньо, по-товариськи співпрацюю з колегами, вчительками української мови та літератури Зубковою Валентиною Миколаївною та Даценко Тетяною Іванівною, які трудяться на педагогічній ниві понад тридцять років.

І вже понад 45 років працює у нашій школі Шевченко Тамара Петрівна — заступник директора з господарської частини.

Учитель — це завжди учень. Без бібліотеки обійтися не може. Ось і я уже 44 роки співпрацюю з Криштоповою Валентиною Дмитрівною — завідуючою нашою шкільною бібліотекою.

Гортаю сторінки життєвої книги і перед очима спливають постаті учнів, колег, що віддавали і віддають своє серце дітям. Хочеться побажати їм словами Неліти Бородіно — учительки зарубіжної літератури та російської мови Шевченківської ЗОШ I-II ступенів:

Хай палає завжди
Іскра Божа в душі.
Педагоги, не смійте старіти
Пролунає дзвінок,
І почнеться урок.
Хай їх буде і буде без ліку.
А стежина шкільна.
Знову кличе вона
І бажає вам довгого віку».

Димов Володимир Макарович

«Спогади про дитинство, школу, перших вчителів, несуть мої думки в далекі післявоєнні п'ятдесяті, в мальовниче українське село Шабельники (тепер це територія Ширяївського району Одеської області), де проживала моя численна сім'я: батько, Димов Макар Степанович, що повернувся із фронту; матінка, Євдокія Кирилівна, яка виховувала

нас, семеро діточок; сестри – Люба, Ніла, Тамара; брати – Михайлик, Сашко, Георгій та я. Всі ми веселою гурбою ходили до Шабельницької десятирічку, куди приїхала працювати гарна, тендітна, але з серйозними очима дівчина – піонерська вожата Ніна, яку ми з повагою називали Ніна Савелівна Багнева (Задорожнюк).

Ніна нам дуже сподобалась за свою лагідність, доброту, щире серце, теплоту душі, чого так не вистачало у важкі післявоєнні роки. Вразила нас і врода молодій дівчині – очі, немов вогники, волосся шовковисте з завитушками біля лоба, тому певно й судилося об'єднатися нашим родинам: закохався в Ніну мій двоюрідний брат Микола Арсентійович Задорожнюк. Так створилася молода сім'я. Ніна Савелівна продовжила своє навчання, отримала вищу педагогічну освіту, стала вчителем історії, та після переїзду наших родин до райцентру в Березівку навчала вже моїх донечок Світланку та Валентину в Березівській середній школі № 2.

Гарне життя прожило подружжя Задорожнюків, виховали трьох прекрасних дітей: Наталку, Миколу та Василя, мають шестеро внуків, правнука. В 2007 році Ніна Савеліївна та Микола Арсентійович урочисто відсвяткували золоте весілля.

Дякую Вам, шановна Ніно Савелівно, що часточки вашого золотого серця залишилися в душах багатьох-багатьох березівчан, хай береже вас Господь і дарує багато років».

Дорошенко Г.П.

Дорошенко Г.П. - вчитель-пенсіонерка Новоселівської школи. Про своє життя вона згадує:

«В Новоселівці постійної школи не було до 30-х років ХХ ст.. Навчалися у хатах селян по тижню. Першою вчителькою була Корчагіна Ольга Миколаївна. Після розкуркулення окремих селян школу організували в хаті П'ясецького Івана. Там навчалися до 1933 року. В цьому ж році школу перевели в хату більшу: теж розкуркуленого німця-колоніста Вітмера Генріха. Учні в цей час годували в школі.

На вулиці Шкільній на початку 30-х років була побудована школа на дві великі класні кімнати і коридором між ними. В одній з кімнат жила вчителька Ліннікова Марія Гаврилівна. Школа проіснувала до 1969 року. Нині це руїна між садибами Кирилюків та Філіпових.

З 1923 року почали завозити із с.Заводівка каміння для спорудження будинків переселених німців. Це були 10 хат від Якименка до Ейзміра, від Сікорської до Демченка С.С. Ці хати були з камню, на відміну від хат на вулиці Новій, де хати були без горіщ і двічі на рік змащувалися зверху глиною.

В 1925 році це поселення було заселене німецькими колоністами і стало називатися Nou Dorf – Нове село. Пізніше воно об'єдналося з найближчими хуторами, утворивши село, яке стало називатися Новоселівка. Тут був заснований колгосп ім. Карла Лібкнехта: тоді ж біля ставка була побудована тваринницька ферма.

Нам, вчителям-пенсіонерам повоєнних років Дорошенко Г.П., П'ясецької З.П., Іванової Л.О. приємно, що ми були першими сільськими вчителями в Новоселівській школі. Це наша втіха і гордість. Ми передали естафету вчительської роботи своїм учням. Зерно знань, посіяне нами в дитячі душі дає добрі результати. Надіємось, що вони з честю пронесуть цю естафету для наступного покоління.

Випускники Новоселівської ЗОШ здобували і здобувають різні професії у різних галузях виробництва. Серед них Федосєєв Петро Михайлович – аспірант, адвокат, працює в м.Одесі викладачем.

Серед селян Новоселівки є орденоносці трудового фронту – Федосєєв Віктор, Ворона Анатолій, Гончарук Іван, Закливець Григорій, Малишкіна Катерина та ін.. В Новоселівці виріс і виховувався генерал Степанов Валерій. Жив останні роки свого життя знаменитий будівельник Братської ГЕС, міста Братська, кількох сибірських гідроелектростанцій Науменко Георгій – теж орденоносець.

В 1951 році, тоді ще Новоселівську семирічку закінчив майбутній передовий художник Гевелюк Мирон.

В кінці 40-х років в Новоселівській школі навчався один

із знаменитих художників сім'ї Криуленків – Михайло Криуленко.

В 1941 році на Раухівському аеродромі воював майбутній двічі Герой Радянського Союзу О.І.Попришкін. Тоді ще селища Раухівка не було.

1 квітня 1944 року Раухівка, Новоселівка, Денисівка, Новоподільськ були звільнені від німецько-фашистських загарбників. Один із керівників Одеського, Березівського підпілля – Яків Коваленко родом із Зброжківки».

Дука Микола Дмитрович

Микола Дмитрович народився 25 січня 1938 року в селі Широке Комінтернівського району Одеської області в сім'ї колгоспників, українець. Батько – Дука Дмитро Петрович, мати – Дука Лідія Степанівна – нині покійні. Про свій життєвий згадує:

«В 1954 році я закінчив вісім класів Комінтернівської середньої школи. З квітня 1955 року по лютий місяць 1956 року навчався в Березівському училищі механізації сільського господарства, отримав професію тракториста-машиніста широкого профілю.

В березні 1956 року був направлений на роботу для засвоєння цілинних земель Казахської РСР. Працював спочатку трактористом, а потім помічником бригадира тракторної бригади в радгоспі імені Клочкова Кустанайської області.

У відповідності до Указу Президії Верховної Ради Союзу РСР від 20 жовтня 1956 року нагороджений медаллю «За освоєння цілинних земель».

В 1957 році вступив до Петрівського сільськогосподарського технікуму Міністерства сільського господарства УРСР за спеціальністю «механізація сільського господарства». Закінчив технікум 20 липня 1961 року. Отримав кваліфікацію техніка-механіка сільського господарства.

З 9 вересня 1961 року по 20 листопада 1964 року служив у лавах Радянської армії (ГРВГ – група радянських військ в Германії).

Після демобілізації 18 грудня 1964 року вступив на роботу до Березівського училища механізації сільського господарства на посаду майстра виробничого навчання. В 1970 році переведений на посаду старшого майстра виробничого навчання.

Указом Президії Верховної ради Української РСР від 17 вересня 1974 року присвоєно почесне звання «Заслужений працівник професійно-технічної освіти Української РСР».

В 1976 році вступив до Мелітопольського інституту механізації сільського господарства. Рішенням Державної екзаменаційної комісії від 27 березня 1982 року мені присвоєна кваліфікація інженера-механіка.

З червня 1983 року по червень 2000 року працював директором Березівського професійно-технічного училища № 43.

З 2000 року по даний час працюю старшим майстром виробничого навчання Березівського професійного аграрного ліцею.

Пенсіонер. Ветеран праці. Маю сина, Дуку Сергія Миколайовича, який разом зі своєю сім'єю мешкає в місті Березівка. А також три сестри, які проживають в Росії».

Душина Лідія Костянтинівна

Лідія Костянтинівна народилась 9 серпня 1927 року в бідній селянській родині. Про свої шкільні роки згадує:

«Семья наша была большая: состояла из 5 детей, мамы и отца. Сейчас мне 81 год. Но я помню свои тяжелые школьные годы, но в тоже время и радостные. В первый класс пошла в 1934 году в Яковлевскую школу (было 7 классов – семилетка), мне было тогда 7 лет. Училась я хорошо, школу не пропускала - босая шла, когда рвались постолы (это была обувь такая из кожи телячьей). Идешь босыми ногами по земле, а были приморозки - станешь, погреешь руками ноги и дальше идешь.

Не смотря на то, что не было на чем писать, мы с нетерпением ждали урока, чтоб что-то учитель нам интересное рассказал. Моя мама пошла к одному мужчине – Водопьян Фе-

дору Ивановичу и попросила у него, чтоб он дал старых газет (он в то время работал счетоводом в конторе, а его сын ходил со мной в один класс). Так вот я эти листочки ровненько по-обрезала сложила и так была рада, что и у меня завтра будет на чем писать. На чем писать есть, а чем? Но я себя успокоила, потому что мы можем попросить детей, у которых были простые карандаши, чтобы половину урока они писали, а половину - мы. Они нам давали. Ручек тоже не было. Мама мне сделала из бузины черной чернила, а чернильницу слепили из отходов муки (отходы дала соседка, у не детей не было и она помогала нам чем могла, а мы ей за это доили коров и пасли после школы).

У нас были перья № 86 и назывались они тогда «Рондо» и «Пионер». Мы привязывали к деревянной палочке перо нитками и так писали. А та запись вся растекалась на бумажке. Наша учительница Садовая Полина Мартыновна всегда нам приносила тоже кусочки бумаги и еще какое-то печенье, старалась чтобы мы не были голодными. Ведь время трудное было – прошла голодовка. Сейчас Полине Мартыновне Садовой – 92 года.

Мама нам каждому давала в школу по жменьке пуканок (жареная кукуруза) и по ломтику макухи. Вот такой обед у нас был. Топили школу нам две женщины, но нам нужно было принести каждому по снопу пуги (мелкий камыш). Поэтому мы приходили в школу пораньше и с нашим учителем географии Романовым Сергеем Васильевичем шли в камыши и несли его в школу.

Когда шел дождь то крыша школы протекала и мы по очереди ставили ведра, миски и по очереди выносили воду. Рады были праздникам, потому что родители тех одноклассников, которые жили лучше нас, приносили своим детям сладости. А возле них и давали нам по подушечке (конфеты такие были) или конфеты-мампосье.

Но не смотря на тяжелое время, наши учителя давали нам очень хорошие знания и я до сих пор помню стихотворения, которым учили нас, частушки, песни. Моя внучка Калашник

Наталья Николаевна записала 100 частушек с моих слов и передала их в Демидовскую школу.

Я говорю только слова благодарности и пусть земля будет пухом таким добрым людям с их добрыми сердцами и душой: Романову Сергею Васильевичу, Резинкину Федору Александровичу, Сверчковой Полине Даниловне, Ивановой Евгении Наумовне».

Ефимова (Манойло) Лідія Іванівна

Лідія Іванівна народилась 20 листопада 1924 року. Про роки навчання згадує:

«В первый класс Демидовской семилетней школы пошла в 1932 г. Первым моим учителем был Чернуха Сергей Яковлевич, он работал и пионервожатым. Потом классным руководителем была Анастасия Никифоровна (фамилию не помню), а затем до 5 класса Варежкин Петр Гавриилович.

С 5 класса перешли в Демидовскую СШ. Директора школы: Крючков Сергей Григорьевич, Байков Андрей Филиппович.

Учителя: Крючков Сергей Григорьевич – география, Паровая Мария Андреевна – зоология, химия, Байков Андрей Филиппович – русский язык и литература, Дмитриев Дмитрий Дмитриевич – украинский язык и литература, Романов Сергей Васильевич – пение, Дромашко Алексей Михайлович – алгебра, геометрия, черчение, Гейдельбрехт Карп Карлович – физкультура, анатомия, Дукин Михаил – физкультура, Каплун Иван Яковлевич – физика, Батурин Федор Федорович – русский язык, литература в 9-10 кл., Иосиф Иосифович – история.

Одноклассники: Романова Татьяна, Вдовиченко Евгения, Скрипник Вася, Михайлова Валентина, Рукша Игорь, Ефимов Андрей, Ефимов Виктор, Ефимов Иван, Жарикова Любовь, Твердохлебова Надежда, Шкорупеева Анна, Романова Анна, Гришак Евгения, Скреблюкова Евгения, Егоров Петр, Мостовой Владимир (Камзетовка), Сапуткова Раиса (Камзетовка), Климкнер Ицик (Камзетовка), Шишлянник Нюра

(Камзетовка), Брейтер Роза (Камзетовка), Варешкин Василий, Мазуренко Иван (Голупово) и другие.

Учились в 2 смены. Многие из других сел учились в нашей школе.

В 1941 году в июне были выпускные экзамены и началась война, из мальчиков почти никто не вернулся домой, да и из остальных одноклассников остались на сегодняшний день только двое».

Забайдуліна В.М.

«До першого класу я пішла в 1967 році до Червоноволодимирівської школи. На той час будівля школи вже була новою.

Першого дзвінка не пам'ятаю, а як училися на вулиці за школою, пам'ятаю. Парти стояли навпроти кожного класу. В класах і коридорі ще не висохла підлога, яку мабуть пофарбували або перед 1 вересня, або після.

Першу вчительку звали Олена Олексіївна Гавриленко, яка учила нас тільки в першому класі. Клас наш був ліворуч по коридору – третій. Поки ще було тепло, вчителька водила нас до старої школи, там літом був дитсадок і між деревами, в холодку, стояв літній стіл, за яким ми сиділи і вчилися.

Школа була нова і дуже гарна. Восени і взимку, як був дощ – болото, ми мили взуття і у кожного учня в класі були нові тапочки, в які ми перевзувалися і ходили у школі. На вулицю в них ніхто не виходив.

Ялинку ставили в коридорі, навпроти нашого класу. Кожен клас готував по чотири, п'ять номерів на свята. Пам'ятаю, у третьому класі нас вчила Галина Федорівна Маюн (Богоміль) і на Новий рік ми прикрасили клас та зайняли перше місце по школі. Які ж ми були всі радісні, що ми, малеча, прикрасили краще восьмикласників.

А яка цікава бібліотека була в школі, до закінчення восьмого класу я перечитала її всю.

Ще пам'ятаю, як попереду школи, біля басейну, росли дерева і був оформлений зелений клас. Стояв довгий стіл, до

половини оббитий дошками. Там у нас проходили уроки природи і ботаніки.

Весною і восени, поки було тепло, кожен клас мав ділянку і ми всі намагалися прикрасити її як найкраще: садили квіти, овочі, фруктові дерева.

В третьому класі нас прийняли в піонери. Кожного 19 травня на стадіоні проводили лінійку, проводили концерт, а коли починало смеркати, запалювали вогнище.

Спогади. Їм немає кінця...»

Ісакова Наталя Станіславівна

Наталя Станіславівна випускниця 1984 року. Навчалась у Вікторівській школі із 1976 по 1984 рік. У шкільні роки – Клумакова. Про своє навчання згадує:

«Нашим класним керівником був Решетинський Олександр Степанович. Серед однокласників були: Паюк Наталія – підприємець в Одесі, Парамоненко Олександр – військовий, живе в місті Североморськ, Росія.

Працювали з нами такі вчителі: Забеліна Наталія Миколаївна, Решетинські Олександр Степанович та Євгенія Василівна, Михайлова Ірина Михайлівна, Синенко Віра Миколаївна, Грушко Микола Максимович, Ткаченко Катерина Петрівна, Колесніченко Тетяна Георгіївна, Бреза Олена Павлівна.

У підготовчому класі я навчалась в старій школі, яка знаходилась приблизно на місці пам'ятника Загиблому солдату. Перший та другий клас – в теперішньому дитячому садку, а вже з третього по восьмий клас – в новій школі, де нині вчиться моя донька Марина. У школі було багато цікавих заходів, але найкраще пам'ятаю Новий рік в молодших класах, екскурсію по закінченню 2 класу з Забеліною Н.М. та посадку дерев на суботнику в 8 класі.

Пізніше, протягом 1986-1988 рр. я закінчила Ананьївський сільськогосподарський технікум, одержала фах бухгалтера.

У 1989-1995 рр. – економічний факультет Одеського

інституту народного господарства. Працюю зараз головним бухгалтером ТОВ «Березівське БТІ».

Бажаю учням – терпіння, здоров'я, великого невичерпного творчого потенціалу.»

Іщенко Сергій Григорович

Сергій Григорович народився 26 травня 1960 року в м.Березівка Одеської області. В 1966 році пішов до першого класу Вікторівської восьмирічної школи. Про своїх вчителів згадує:

«Першою вчителькою була Рожнова Ніна Василівна (нині мешкає в м.Березівці), яка нам, малятам-школярам, запам'яталась, як дуже добра людина, друга мама, висококваліфікований педагог. Вона ніколи не підвищувала голос, відношення до всіх дітей було однаковим. Нею був запроваджений в школі принцип учнівського змагання, і кожен учень мав за мету отримати разом з відмінною оцінкою нагороду у вигляді паперової червоної зірочки, якими відзначалися цього дня герої – відмінники виконання домашнього завдання.

Директором Вікторівської школи був Грушко Микола Максимович, філолог за фахом. Він відрізнявся наполегливістю в передачі знань учням, відданністю вчительській справі. Кожен з нас запам'ятав правила правопису і формування речень на все життя.

Вчителем математики був мій дядько – Іщенко Сергій Михайлович, ветеран Великої Вітчизняної війни, один з організаторів підпільного руху під час війни у с.Вікторівка. Учні поважали його вміння цікаво проводити уроки, наводити приклади з простого сільського життя, які чередувалися с дотепним гумором.

Класним керівником в Березівській середній школі № 3 була вчитель математики, завуч школи, Янченко Лілія Михайлівна. Це легенда педагогічної Березівщини.

Я на все життя в неоплатному боргу перед цими людьми. Адже завдяки їх зусиллям, завдяки їх турбо-

там, я отримав відповідну початкову підготовку і знання, та в 1980 році закінчив економічний факультет Одеського сільськогосподарського інституту, а в 2001 році – економічно-правовий факультет Одеського національного університету.

З 1980 по 1982 рік я проходив службу в лавах Радянської армії, а у вересні 1983 року за клопотанням трудового колективу Березівської ремонтно-шляхової дільниці та бюро Березівського райкому партії був направлений для укріплення кадрового складу на службу в органи внутрішніх справ України, де пройшов шлях від дільничого інспектора міліції до посади начальника Березівського районного відділу внутрішніх справ УМВС України в Одеській області, звання – підполковник міліції.

З липня 2002 року по теперішній час працюю начальником Березівської міжрайонної державної податкової інспекції, звання – радник державної податкової служби 1 рангу».

Кізіма Юрій Орестович і Виверець Ольга Орестівна

«Говорячи про освіту взагалі і про освіту Березівщини зокрема, хотілось би спочатку акцентувати увагу на особистому життєвому досвіді кожної людини як одиниці виміру суспільних цінностей і правил. Тут мова про старання і зусилля, яких докладають наші батьки для полегшення і покращення нашого існування в цьому нелегкому житті, і про наше відверте небажання виконувати їх побажання, зумовлене відсутністю вже згаданого досвіду.

Можливо я перебільшую, але що стосується мене особисто, то так воно і було.

Звати мене Юрій, прізвище Кізіма, мені 34 роки, і дечого в житті я уже навчився. Висока самооцінка, чи не так? Але скажу протилежне – міг би досягти набагато більшого, якби більше прислуховувався до батьків і довіряв їхньому життєвому досвіду. Але така моя людська природа, що прагне пізнавати тільки сама, незважаючи на досягнуте.

Родом я з с. Яблунівка Стрийського району Львівської області. Дивно, але зараз цього села немає на карті України. У дворічному віці я переїжджаю до м. Турка. Тут у 1979 р. народжується моя сестра Оля. Дуже важке життя було. Мама закінчила будівельний технікум, працювала медсестрою, потім у торгівлі. Тато закінчив Стрийський електротехнічний технікум і пішов працювати зв'язківцем. Зарплатні не вистачало. Для того, щоб прогодувати сім'ю, тато зважується на відчайдушний крок – вступає на заочне відділення Одеського інституту зв'язку ім. О.С. Попова. Жити стає ще важче. На цілих шість років. На щастя, навчання пішло на користь і вже незадовго до того, як тато закінчив інститут, йому запропонували стати начальником кабельної дільниці у м. Березівка. З цього часу, а точніше з 1986 року, починається новий етап нашого життя.

Тато почав працювати на своїй роботі, мама влаштувалась в архітектурний відділ березівської райдержадміністрації, а ми пішли до школи: сестра в перший, а я в шостий клас середньої школи № 1 (до цього часу я вчився у Турківській середній школі).

Оскільки нас цікавить питання освіти, то почну з сестри. Оля була названа в честь бабусі – татової мами – сільської вчительки, яка, незважаючи на дуже скрутний післявоєнний час, несла світло знань, сіяла добро і любов у серцях учнів і учениць – майбутнього нашої могутньої держави. Можливо, це зіграло відповідальну роль у подальшому виборі сестрою її професії. Варто відзначити, що й татова сестра Богданна теж вибрала цей шлях і довгий час була вчителем хімії в школі, а пізніше стала викладачем у технікумі.

Тепер щодо мене. Скільки себе пам'ятаю – ніколи не любив вчитися. Але наука мені давалася. Батьки примушували вчитися, бо знали, що це просто необхідно мені. Тато часто жартував, кажучи: «Якби я бачив, що ти не можеш вчитися, то я вивчив би тебе на тракториста, і з того б ти мав кусок хліба теж». У Березівці є два училища, в одному з яких дійсно можна вивчитися на тракториста.

І батьки мали рацію. Вчилися ми з сестрою добре. Брали

участь у різних олімпіадах, інколи посідали призові місця. У нас навіть утворилася своєрідна естафета – перші три роки я отримував похвальні грамоти за успішне навчання, а потім сестра. Фінішували ми теж непогано – зі срібною і золотою медаллю відповідно. Можна довго себе хвалити, але зрозуміло, що це нагорода не тобі, а батькам, які старалися для тебе, нагорода тим вчителям, які зуміли вкласти всі свої сили, вміння і досвід в скарбницю твоєї душі, твого розуму, дали важливий поштовх у твоє майбутнє і, вказуючи шлях, допомогли зробити тобі перший важкий крок у доросле життя.

Згадуючи про перші роки навчання, хочеться подякувати своїй першій вчительці Тетяні Петрівні Пліщ, яка для нас, маленьких діточок, була взірцем і першим провідником із темряви необізнаності у світло знань. Я погано пам'ятаю, але батьки розповідали, що я дуже любив свого першого класного керівника Марію Михайлівну Мигаль. Ці дві жінки зіграли важливу роль у моєму подальшому становленні, коли я ще вчився в Турківській СШ.

Далі необхідно висловити подяку своєму другому класному керівнику – особливій людині – Софії Іванівні Мушчининій. Скільки разів вона закінчувала школу! Починає вчитися разом з учнями від четвертого класу, і аж до випуску. Починає... і аж до випуску. І всі такі рідні, такі близькі, мов свої. І з нами так було. Всіх любила, за всіма дивилася, виховувала, наставляла, була як мама. Сама бувало зізнавалася, як важко їй розлучатися з нами, так нас любила. А знання! Викладала українську мову і літературу. Скажу лишень, що як бачу десь помилку, то рябить в очах. Все знали, і не могло бути інакше.

Директором школи був батько мого однокласника Микола Іванович Сирий. Привітна, приємна людина, ніколи я не чув, щоб він підвищував на когось голос. Під його керівництвом школа жила своїм особливим життям, серце її невпинно билося, і ніякі негаразди не могли збити цей ритм. Завуч Софія Федорівна Харланюк – завжди уважна і доброзичлива – в кожній ситуації (а ми і бешкетниками були) зберігала спокій і виносила справедливі рішення.

Всі вчителі нашої школи, чи то молодші, чи старші, заслуговують пошани, бо роблять дуже важливу справу.

Хочеться подякувати: Марії Гаврилівні Кіршиній і Тетяні Василівні Гергі – вчителям російської мови і літератури, Семену Борисовичу Блувштейну і Тамарі Сергіївні Лазорик – нашим математикам, Таїсії Танасівні Кузовлевій – вчительці біології, Тетяні Георгіївні Міхно – вчительці хімії, Людмилі Дмитрівні Білогуровій і Ларисі Сергіївні Тесліній – вчителям фізики, Аллі Іванівні Орловій і Михайлу Петровичу Бойко – вчителям історії, Валентині Миколаївні Коченко – вчительці географії, Валентині Михайлівні Щербатюк – вчительці англійської мови, Зубковій Валентині Михайлівні – вчительці української мови і літератури, Дмитру Петровичу Лазорик – вчителю праці, Пожидаєву – вчителю початкової військової підготовки, Борису Петровичу Снігур – вчителю фізкультури, Олександрю Віталійовичу Ковтуну – вчителю автосправи, Віктору Михайловичу Рябоволику і Миколі Михайловичу Маркову – вчителям співів, Валентині Дмитрівні Азаровій – завідуючій бібліотекою.

Нехай не ображаються ті, кого я не назвав, але і їм велике спасибі.

Без сумніву, сестричка моя дякує, в першу чергу, своєму класному керівнику Тетяні Іванівні Даценко – вчительці української мови і літератури, Ірині Володимирівні Тимошенко – першій вчительці і багатьом іншим спільним нашим вчителям.

Низький вам уклін, дорогі наші вчителі!

Ще в школі я помітив у себе два кола інтересів: електроніка і дещо божественне, духовне.

З одного боку, я годинами вивчав електронні схеми, возився з радіодеталями, паяв плати, пробував щось ремонтувати (і тут знайшлися свої вчителі, за що я їм теж вдячний), з іншого – мені цікаво було читати про створення світу, про чудеса, про Бога, думати про вічне і надприродне.

Після закінчення школи я вирішив піти по стопах батька і вступив до Одеського інституту зв'язку. Правду тоді казали, що легко туди вступити, але важко вчитися. Дійсно, вчи-

тися було не так вже й легко. Багато і тут зустрів я хороших педагогів, але хочу відзначити лиш двох: професор Валентин Іванович Борщ – автор багатьох важливих наукових робіт, і доцент Валерій Вікторович Коваль – скромний працівник на ниві наукових досліджень.

За рік до мого закінчення сестра вступає до Одеського Південно-Українського педагогічного інституту ім. К.Д. Ушинського за спеціальністю «українська мова і література». Я ж отримую диплом (синій; тоді жартували: краще закінчити інститут з синім дипломом і червоним лицем, аніж навпаки) і влаштовуюсь на берегову станцію зв'язку інженером-електроніком (дякую також і Івану Павловичу Лісовому, який взяв мене на роботу, і що характерно, він був головою ДЕК на моєму захисті).

Подальша доля змінює моїх вчителів просвіти на вчителів духовних. Отець Петро Ляшик, отець Ігор Білик і просто віруючі люди принесли у мій внутрішній світ щось особливе, що спонукало мене до вступу в Одеську духовну семінарію...

Серйозна школа...

Тут я лишень помітив, що не написав найголовнішого. А головне те, що Бог все моє життя завжди був зі мною, скільки я відчував Його підтримку, допомогу, любов – можливо, я не завжди знав джерело цих милостей, але зараз я точно знаю...

І в семінарії Господь допоміг пройти школу життя. Це висловилося в численних пастирях і педагогах, особливо в архімандриті Тихоні (Василі), який як духовний наставник з батьківською любов'ю ставився до мене і з яким я по сьогоднішній день підтримую найтепліші стосунки.

В цей час сестра закінчила інститут, аспірантуру і почала викладацьку діяльність в одній із одеських шкіл. Я ж після закінчення семінарії вступив до Київської духовної академії, де два роки вчився стаціонарно, а потім за сімейними обставинами перевівся на заочний сектор.

І тут, в академії, не залишає мене Господь, посилаючи мені наставників і друзів в лиці архієпископа Львівського і Галицького Августина (Маркевича), капітана другого рангу Віктора

Степановича Кулакевича, диякона (тепер уже священника) Віктора Яценка.

Сестричка моя вийшла заміж за священника. Отець Ігор, матушка Ольга і донька Кіра – ось така собі православна сім'я. Служать вони в смт. Миколаївка в 150 км від Одеси. Сестра залишила викладацьку діяльність через декретну відпустку.

У мене теж хороша сім'я. Мою дружину звати Ангеліна, вона хороша господарка, любляча мати. У нас дві доньки – Марія і Анастасія.

На даний час я працюю в друкарні, ця робота мені до вподоби, але я знаю, що це тимчасово. Стати священником – давня мрія батьків – це особлива місія в житті. Є те вічне, про яке треба подбати, я готую себе до цього, але велика відповідальність перед Богом і людьми, що лягає на плечі людини, нестача твердої віри, нерішучість, розуміння того, що назад дороги немає, на даному етапі є стримуючими факторами, хоча я розумію і вірю, що і це тимчасово.

Дивно виходить, але з одного боку я уже навчаю своїх діточок, а з іншого – постійно спілкуюсь з людьми, від яких завжди вчусь, пізнаю щось нове, і цей ланцюжок учень – учитель залишається твоєю невід'ємною складовою, яку ти несеш через усе своє життя, своєю рідною функцією, яку ти виконуєш у суспільстві, і від якої, можливо, залежить і майбутнє твоєї країни».

Ковтун Петро Петрович

Петро Петрович мешкає у Вікторівці з діда-прадіда, народився у 1937 році, навчався в семирічній Вікторівській школі із 1945 по 1952 рік. Ось що запам'ятав він про навчання в післявоєнні роки:

«Найкращі вчителі були того часу. У приміщенні старої школи, що знаходилась на місці, де зараз стоїть пам'ятник воїнам, загиблим під час Великої Вітчизняної війни, вчили малечу такі педагоги: Гнідо Надія Юріївна, Мушиніна Васса Семенівна, Грушко Микола Максимович, Стоян Борис Константинович та Євдокія Прокопівна, Козіна Анна Олексіївна, Синенько Віра Миколаївна.

У селі на той час існували два колгоспи: «Десятиріччя Жовтня» та імені Петровського. Учні активно допомагали колгоспам у збиранні врожаю, в просапці. Колгоспне керівництво надавало завжди допомогу навчальному закладу. Традиційними святами були 1 Травня, День Перемоги, 5 грудня – День Конституції, 7 листопада – День Жовтневої революції.

Із шкільних років запам'яталося, як учитель математики та фізики, Борис Костянтинович Стоян, вперше зробив електричне освітлення. Це був вітряк, який сконструював учитель у 1949-1950 роках.»

Коноваленко Дмитро Вікторович

Дмитро – випускник Березівської школи №2 у минулому, а зараз працює вчителем у Березівській школі №3. У своїй розповіді згадує про літературні досягнення шкільної молоді Березівщини:

«Щасливою і незабутньою подією для учнів району стало оголошення в 1996 році з ініціативи і за підтримкою Березівської райдержадміністрації літературного конкурсу ім. М П Овчаренка – відомого місцевого поета, члена Національної спілки письменників України та вихід у світ збірки з творами переможців та учасників конкурсу.

До першої збірки увійшли твори дванадцяти авторів - учнів шкіл та училищ району: Наталії Феденко - учениці Виноградненської школи, Марини Грибонос - учениці Шевченківської школи, Наталії Гаценко - учениці Червоноармійської школи, учениць ЗОШ №3: Ніни Гайди та Інни Оніщук, Каті Гущиної - учениці Михайло-Олександрівської школи, учениць ПТУ-43 (зараз Березівський професійний аграрний ліцей) Тетяни Осадчої та ВПУ-19 Ольги Станілевич, а також учнів ЗОШ №2: Маличенко Олени, Козловської Тетяни, Оніщука Володимира та автора цих рядків Коноваленка Дмитра.

Перша збірка цілком виправдала свою назву – «Від струмка – до океану». Вона, дійсно, стала початком нашого творчо-

го життя. Як один з авторів, чії твори були в ній надруковані, пам'ятаю яке враження справив на нас її вихід! Ми, учні середніх та старших класів, усвідомили себе причетними до культурного життя суспільства. Ця ідея надихала нас творити, вчитись, рости! У реалізації творчого потенціалу нам завжди охоче допомагали наші добрі вчителі, які вказували та допомагали виправляти недоліки, підтримували віру в наші власні сили та разом з нами раділи кожному, бодай найменшому, успіху. Особисто я дуже вдячний своїм старшим товаришам по перу, членам Національної спілки журналістів України Олександрю Миколайовичу Небогатову та Людмилі Ігорівні Карпенко-Богуславській. Тепер, на відстані в дюжину років, ми гідно оцінюємо важливість особистого внеску в цю справу тодішнього керівника району Івана Івановича Ніточко.

Поступово невеличкий поетичний струмочок набирив сили, перетворюючись у справжню річку. Так до другої збірки «Мій дивокрай» (1997) увійшли твори 20 авторів.

У другій збірці була започаткована традиція запрошувати гостями конкурсу досвідчених, відомих у районі та за його межами поетів рідної землі. Так, збірку «Мій дивокрай» відкрив вірш Н. І. Бородіно, в якому автор одночасно згадує нашого славетного земляка Михайла Овчаренка:

Так любив цікаві оченята
Поетичне скрізь шукав зерно.

Та заохочує до творчості юних авторів, називаючи їх чаренятами:

Хай ростуть маленькі чаренята
І талант розквітне на добро.

Тут треба пояснити, що саме Овчаренка за його чарівну творчість один із березівських поетів, якимось назвав поетом-чаренком.

І наша юнь, відкликаючись на це, намагалась творити досить пристойні, часом чудові речі. Цікаві, завжди наповнені глибоким змістом, наприклад, твори Олени Маличенко. Олена показала себе не лише майстром гумористичного жанру, а й дуже тонким ліриком. Особливо ніжними були її твори про маму. Ось кілька рядків:

Коли сонце сходить над лугами,
Пісню в небі жайворон несе,
Нам здається – усміхнулась мама –
Це для нас дорожче над усе...
Щастя – це батьківська рідна хата
І розлога яблуня ота,
Що говорить: досить мандрувати
Щастя ж – мама – вічна і свята.

Твори Олени регулярно друкувались і в наступних збірках.

Щирим поглядом на життя відзначалися віші Дениса Фалюти.

До речі, закінчивши школу, Денис назавжди пов'язав себе з мистецтвом, обравши професію актора.

Третя збірка з оптимістичною назвою «Вітрила надій» побачила світ 1998 року і на її сторінках були вміщені твори 22 авторів.

У 1999 році з'явилась наступна збірка «Місячна фантазія». Відкриває збірку вірш Олени Маличенко «На день Березівки», який згодом був покладений на музику відомого на Березівщині композитора Олега Заливанського:

Там за дібровою місто привітнее,
Гарне, як рання весна.
Селищ чудових багато на світі є,
А Березівка одна.

Все далі крутими «Стежками життя» рухалась талановита молодь Березівщини. Саме таку назву отримала збірка, що вийшла в 2000 році.

Своїми ліричними та глибоко чуттєвими творами порадувала читачів Оксана Чернишева. В одному з них поетеса доходить такого висновку:

Не буду більше я страдати и плакати
Ведь жизнь всегда полна чудес:
Сегодня солнце, завтра слякоть,
Сегодня слёзы - завтра счастье из небес.

Оксана Чернишева чи не єдина авторка і не лише віршів, а й пісень (які сама й виконує), чиї твори друкувались в кожній

збірці, починаючи з 1997 року. Тому й не дивно, що зараз вона очолює районний відділ культури.

Основні теми шостої збірки «Краплини дощів» (2001 р.) – це любов до України, рідної мови, взаємозв'язок поколінь та гармонія людини й природи.

Збірку «Зачаровані словом» (2002 р.) відкривали твори зі спадщини Овчаренка. 2002-ий був ювілейним роком: Березівка відзначала своє 200-річчя, тому й не дивно, що переважну більшість творів було присвячено саме цій даті. Ось як з любов'ю пише про наше рідне місто Ніна Супруненко:

Ось двісті років! Швидко промайнули.

І вже змінилось стільки поколінь.

Вони багато лиха обминули,

Дивились з вірою в далеку світлу синь.

Згадайте, як народжувалось місто,

Як розвивалося і як воно росло.

Любіть його! Щоб через років 200

Воно й для правнуків улюбленим було!

Певно, така палка любов до рідної землі й надихнула організаторів конкурсу назвати наступну збірку «Край мій веселковий».

Справжнім відкриттям восьмої збірки стали прозові твори Антоніни Писанчин «Осіньне безумство» та «Самотність», в яких за допомогою прекрасних образів через сили природи передано гаму людських почуттів.

Дев'ята збірка «Мого життя акварелі» - це роздуми над життям людей різного віку. Так, зокрема для учнів все більш важливою стає тема прав та обов'язків. Ось як про це пише Валентина Гнатюк.

Я маю право жити, творить,

Вірші писати, малювати.

Я маю право говорити.

Про це не можна забувати.

Після тривалої перерви на сторінках цієї збірки були знову надруковані і мої твори. Своїми роздуми я поділився у вірші «Життя»:

Алея, вечір, поцілунки,
Кохання, квіти, подарунки,
Весілля, церква, рушники,
Чекання, радість, пелюшки!
Цукерки, іграшки, коляска,
Тепло, повага, ніжність, ласка,
Робота, дім, музей, кіно.
Стіл, квіти, музика, вино,
Оцінки, зошити, навчання,
Щоденник, запис, покарання,
Дзвіночок, радість, атестат,
Студент, диплом, невістка, сват,
Весілля церква, рушники,
Чекання, радість, пелюшки!

Наступна збірка «Сузір'я мрій» - це втілені на папері спогади про минуле та мрії про майбутнє. Причому у кожного свої.

Основною темою збірки «У світі пелюсткових барв», що і не дивно, стала любов. У всіх її виявах: кохання, дружба, любов батьків і дітей, до свого народу, рідного краю, життя тощо.

У збірці 2007 року під назвою «У росянистих далях» вперше було надруковано напрочуд гарні, лірико-романтичні і, в той же час, дивовижно прості твори нашої «зіроньки» Наталії Онищенко. Ну як не замилуватись такими рядками:

Відлетіло літо в вирій
Журавлинними ключами
Зашуміли чорнобривці
Під осінніми дощами.
Тихі ночі стали довші,
Прохолодніші світанки,
І запахло мокрим кропом
На городі в сиві ранки..

Треба сказати, що Наталя не лише пише чудові твори, а ще й сама ілюструє їх. Зараз творчість Наталії Онищенко відома далеко за межами Березівщини, в Одесі і навіть в Києві.

І ось 2008 рік. З друку виходить чергова збірка «Тихий

вечір зорі засвітив». На її сторінках, як завжди, вміщено краще з творчих доробків і вже відомих в нашому краю авторів і аматорів пера. Можливо, серед останніх з'являються і згодом засяють нові зірки, які принесуть славу рідній землі та збагатять духовну скарбницю людства.

Проте, як на мене, не це головна ідея організаторів конкурсу. Головне - дати змогу кожному, кого Господь наділив творчими здібностями, розкритись в повній мірі та вирости гармонійною особистістю, справжнім громадянином своєї держави.

Спливають роки... З моменту виходу першої збірки на Березівщині змінилось не одне керівництво, але кожне з них неухильно проводило політику підтримки творчої молоді. Підтримує її і теперішнє керівництво райдержадміністрації.

До складу конкурсної комісії постійно входять представники райво: Гаврилюк Ольга Федорівна та Бойко Наталія Володимирівна, які беруть активну участь в організації та проведенні конкурсів та фестивалів.

Щиро вірю в те, що і надалі керівництво району, а також меценати всіляко підтримуватимуть молодь в процесі її творчого розвитку, адже найкращі інвестиції в розвиток країни – це виховання підростаючого покоління!»

Копач Федір Якович

«До Петрівської школи пішов я в 1926 році. Тоді вона була семирічною. Розташовувалась трохи нижче сучасної школи, поблизу дороги. Навчання проводились в дві зміни, оскільки було всього три класні кімнати.

В школі знаходились і дві квартири вчителів, бо серед вчителів місцевих не було. Поблизу школи, на нижній вулиці, була майстерня.

Учні мали можливість виготовляти ручки до молотків і сокир, держаки до лопат і шипів. В майстерні був станок, рубанки і фуганки.

Запам'ятався такий факт: за сумлінне ставлення учнів до навчання наш односельчанин Дудник А.С., який проживав в

м.Одесі, привозив дітям солодощі і катав на першому в селі велосипеді.

Директором школи в той час був Єнакієв Іван Костянтинович.

Працювали такі вчителі: Ліпський Павло Олексович, Єршов Іван Іванович, Єршова Марія Степанівна, Дудник Валер'яна Григорівна (дружина Дудника Андрія), Солтис Іван Іванович, Солтис Віра Василівна, Вайнер Петро Якович.

Закінчив школу я в 1933 році і пішов працювати до сусіднього радгоспу, що знаходився в с.Семихатки».

Кравченко Віктор Олександрович

Віктор Олександрович народився у 1954 році. Про своє шкільне життя згадує:

«До Семихатської школи пішов в 1961 році. В той час продовжували працювати вчителі Тарасенко Г.П. та Городечна П.Г. В класі було 6 учнів. Вчився посередньо. Згадую, як до школи з району привезли коробку крейди, залишили на столі. Я роздав всім учням по шматочку і поки вчительки не було, учні розмалювали підлогу, дошку, двері. З того часу, виходячи з уроку, вчителька забирала шматочки крейди до кишені.

Зараз працюю охоронцем школи».

Кравченко (Перепека) Людмила Олексіївна

Людмила Олексіївна народилася у 1958 р., У 1969 році вступила до 1 класу Семихатської школи. Про шкільні роки згадує:

«Першою моєю вчителькою була Тарасенко Г.П. В класі навчалось 13 учнів. На той час в школі навчалось до сорока учнів.

Дуже запам'ятались суворі зими. Снігу випадало дуже багато і ми разом зі вчителем часто ходили на гірку, каталися на санчатах, грали в сніжки.

Тарасенко Галина Павлівна була першою вчителькою багатьох поколінь».

Кравчишин Іван Іванович

«Народився я в 1950 році на Західній Україні в мальовничому селі Устянове Дрогобицької області. Територію, на якій знаходилося наше село і інші райони, відділи Польщі, тому нас переселили. Нам дісталася степова Одещина. З її спекою, відсутністю лісів, садів, барвистих лук з різнотрав'ям, річок. Це сухий попіл на дорозі, яким ми з сестрами і друзями гралися, хащі «повілу» (дерези). Мої няньки – сестри Маруся, Ірина, старші сестри Ганя і Катя працювали вже в колгоспі на «нормах». Так називалося завдання з просапки буряка, кукурудзи. Найперші мої дошкільні друзі - це двоюрідні брати Іван Ніточко, Левко Собрам та сусідські хлопчаки Михайло Каблаш, Андрій Потоцький.

Іван Ніточко на рік старший, він пішов до школи в 1956 році. Ми, менші, не могли дідатись свого часу, коли ж нам виповниться 7 років. Школа нас манила: там було дуже багато дітей, вони вчилися читати, писати, гралися на перервах, а нам було втрьох сумно. На той час розваг в дітей було дуже мало. Батьки жили бідно, іграшок майже не було. Трохи ходили в дитячий садок. На все життя запам'ятав, як в садку мені дуже сподобалась маленька лопатка, яку я потайки приніс додому, щоб поритися в піску, але пропажу виявили і лопатку повернули в садок.

Село Маринове потроху засаджувалось лісопосадками між полями з сільськогосподарськими культурами. Ці лісополоси стали нашими місцями розваг та поповнювали нам невеличкий багаж ласощів. В лісопосадках садили кримські вишні, дикі абрикоси, груші, трохи яблунь та найбільше ми любили маслини. Кожна пора року давала нам різні плоди. Весною ми копали «бюра душі» (підсніжники) - бульби їх були дуже солодкими. Наставало літо і ми пропадали в посадках, шукаючи стиглих абрикос, шукаючи грибів. Ягід на жаль в нас не було.

Восени наставала пора маслин, гльоду. Ми збиралися в мене (це вже в шкільні роки) і йшли, як ми казали, за мій огород. Десь через кілометр була ріденька посадочка з маслинами, які в достиглому вигляді були солодкими, як мед.

Іван Ніточко, Михайло Каблаш, я, Левко, Сабрам йшли туди охоче, гуляли там в різні ігри і ласували смачною солодкою маслиною. Інколи нас «обскакували» наші конкуренти, які жили недалеко по нашій вулиці. Це сини шкільного вчителя Шкіня Степана Олексійовича: Володя, Анатолій та їх сусід Олександр Дубовіцький, на якого ми казали Шура Павлінчин (мати називалася Павлінка). Але всім дітям хватало поласувати цими дарами природи. Справа в тому, що наші батьки-колгоспники не могли нам купувати ласощів багато. Єдине, що ми мали, це коли батьки їздили в Одесу, щоб щось продати з сільгосппродукції і купити необхідне для сім'ї – одяг, взуття, якісь побутові речі, то для дітей купляли незмінні цукерки «подушечки» і драже, пряники і вафлі (ми їх називали андрути).

Ось так ми проводили своє невелике дозвілля на канікулах і в неділю. Забув ще про наші ставки. Їх було 2 великих і декілька малих. Це було для нас додатковим місцем відпочинку, тому що незважаючи на те, що ми були школярами, багато з нас трудилися вдома, в колгоспі (городня бригада). Ставки називалися Маринівський та Чигринський. Були ще маленькі степові Зарічанський та біля землянки. Але вони всі не були одночасно такими, щоб в них було достатньо води. Тоді ми використовували пусті силосні траншеї біля тваринницької ферми. Їх називали «бадоні». Там більшість з нас навчилися плавати, в тому числі і я. А потім, коли підняли греблі, зробили спуски на Маринівському і Чигринському ставках, радості не було меж.

Найбільше ми ходили на Чигринський ставок. Дорога до нього йшла повз виноградники і сад (до річч там всюди була охорона і ми не могли вільно поласувати солодкими гронами, яблуками, сливами, абрикосами, черешнями, вишнями). Але інколи хтось і проривався. Ставок Чигринський був красивим з невеличким острівцем. Біля нього були джерела з питною водою. Коли ми збиралися на бережку засмагати, купатися, перепливати ставок, пірнати, на ставок приходив наш вчитель німецької мови Вайнер Анатолій Ісакович. Він був учасником Великої Вітчизняної війни, служив в підводному флоті

– значить моряк. Ми зачаровано дивилися, як він біля греблі (де було саме глибше) запливав на середину ставку і лежав на воді не рухаючи ні руками, ні ногами. Це був найвищий стиль для нас, хлопчаків. Ще пам'ятаю випадок, пов'язаний з Маринівським ставком. Він після «ремонту» був дуже широким і глибоким, рідко хто з нас ризикував його переплисти. В нас було своє місце, там ми й купалися.

Одного разу, коли ми вже загорали на сонці, недалеко розташувалася сім'я нашої вчительки географії Гонтаревої Таїси Емануїлівни в складі зятя, нашого земляка Шимка Євгена Федоровича, і її доньки Галини. Євген служив в морфлоті і на той час був сильним, високим, чудово плавав. Таїса Емануїлівна також була прекрасною пловчихою. А Галя, на жаль, не вмiла плавати. Не дивно, що Женя поплив далеко від берега десь на середину ставка, а Таїса Емануїлівна також відпливла від доньки. Галя купалася десь недалеко, але так сталося, що там була якась яма і Галя почала сповзати в неї і стала кричати. Женя виринув біля неї і підхопив на руки. Тут же поряд з'явилася Таїса Емануїлівна. Все закінчилось добре.

А тепер я поділюся спогадами про мої шкільні роки в Маринівській школі.

1 вересня 1957 рік. Нас, першокласників, десь більше 60 чоловік. Зібрали нас на шкільному стадіоні, вистроїли і перед нами поставили дві вчительки. Завуч читав наші прізвища і перший йшов до вчительки, яка мала вести «А» клас, а другий – до вчительки, яка мала вести «Б» клас. Таким чином, в моєму 1 «Б» класі опинилося десь більше 32 учнів.

Вчителька повела нас до класу. Цей клас був в старому корпусі (це була церковна будівля). Нас посадили за парти і вчителька назвала своє ім'я. А звалася вона Олександра Максимівна. Прізвище її ми дізналися пізніше – Каменська. Вона навчила нас читати, писати, рахувати. Довчила вона нас до 3 класу і разом з сім'єю виїхала в м.Одесу.

Школа наша була старенька, мала 3 корпуси. Вчилися діти в дві зміни. Дітей було дуже багато. Діти багато читали. В школі була своя велика бібліотека, а в селі була сільська бібліотека, яку відвідували сотні читачів.

Шкільні мої товариші живуть в різних місцях України. Наш клас був сильним за успішністю. Я і Потоцький закінчили інститути. Брати Кімаченки - Вітя і Микола, Охота Степан, Лазар Ярослав, Шимко Михайло закінчили технікуми. Шимко Люба закінчила медучилище. Інші однокласники стали шоферами, трактористами. Це Щимдвор Михайло, Лях Іван, Колісниченко Григорій, Петренко Олександр (нині покійний), Халус Степан. Хорошими спеціалістами стали Ковчак Михайло, Радош Богдан, Летвін Микола, Петренко Іван. Доля дівчат наших мені мало відома. Баршівська Ганна живе у Львові, Оля Кащук в Криму, Шептекіта Валентина в Росії, Чемерис Марія в Одесі, Курник Ганна (нині покійна) жила в Маринові, трудилася в колгоспі. Всього нас закінчило школу в 1965 році 22 учні.

Випускного вечора в нас не було. Тому ми вирішили його зробити через 30 років в 1995 році. Нас зібралася половина класу. Було дуже радісно нам зустрітися в стінах вже нової школи, яку відкрили в 1988 році. Вона стала середньою. На зустрічі ми поділилися один з одним розповідями про свої життєві шляхи. Пом'янули наших вчителів, які пішли з життя. Поклали квіти на могили тих вчителів, які лежать на Маринівському цвинтарі. За період мого навчання в школі працювало багато вчителів. Серед них першим директором був Овчаренко, його замінила Шаталюк Тамара Василівна, яка вела в нас уроки хімії. Її уроки були дуже цікавими, насиченими досвідом. Після неї директором школи стала Базелюк Віра Марківна. Вона ще трохи попрацювала після того, як ми закінчили школу і виїхала з сім'єю до м.Одеси. Її чоловік Базелюк Костянтин Юхимович вів уроки історії, географії. Дуже любив грати в шахи. Прищепив мені любов до цієї гри. Ми проводили в школі турніри. Виборювали розряди з шахів.

До 7 класу географію викладала нам Гонтарева Таїса Емануїлівна, про яку я згадував раніше. Потім вони з чоловіком Миколою Марковичем жили в м.Врадіївка Миколаївської області. Микола Маркович працював в районному управлінні сільського господарства. А Таїса Емануїлівна в одній з міських

шкіл. Мені вдалося з ними зустрітися в 1975 році. Я на той час працював в Березівському ГПТУ-19 майстром виробничого навчання і був з учнями на практиці в м.Врадіївці. Там будували елеватор. Таїса Емануїлівна і Микола Маркович мене запросили до себе додому, дуже тепло зустріли. В той же вечір до них приїхали дочка Галя з чоловіком Женею, ми згадували Маринове, той випадок на ставку.

Після закінчення 3-го класу нас вчили різні вчителі, а десь через місяць – два до школи прийшла вчителька Макартет Раїса Григорівна. Яка нас і довела до старших класів. Доля так розпорядилася, що вона навчала моїх доньок Наталю і меншу Галину. Можна сказати, що Раїса Григорівна була вчителькою нашої сім'ї.

В старших класах нас вчили такі вчителі, як: Крохмаль Микола Іванович – історик, і його жінка Коваленко Віра Яківна – викладач української мови і літератури, фізику вели два вчителі – Лосєв Леонід Матвійович і Френкель Фаїна Борисівна, яка ще у 8 класі викладала математику. Російську мову ми вивчали з одним вчителем, це був Гудима Микола Сільвестрович, дуже вимогливий і грамотний педагог, який прищепив мені любов до російської класичної літератури Тургенєва, Гоголя, Толстого та інших. Коли ми проводили вечір-зустріч в 1995 році, він приходив до нас. Ми згадували шкільні роки і радість від зустрічі була взаємною. На жаль, життя коротке і багато вже наших дорогих вчителів пішли з життя. Це Гудима М.С., Базелюк В.Н і Базелюк К.Ю, Лосєв Л.М., Вайнер А.І., Бекманбетов Г.А. і Шкінь С.О. Останні двоє фронтовики. Також ми вдячні їм всім, живим і мертвим за все, що вони зробили для нас.

Я також волею долі став вчителем. Працюю у рідній Маринівській школі з 1988 року. Читаю географію та інші предмети. Помічаю, що намагаюся бути таким, якими були мої старші колеги.

Зараз у нас в школі поруч з вчителями-наставниками, такими як Проніна Ірина Степанівна, що працює в нашій школі з 1951 року і по цей час, нагороджена державними нагородами і різними відзнаками, працюють такі викладачі, як Курник

Олександр Степанович – директор школи, Чередняк Ольга Ярославівна – завуч, Вініговський Олександр Михайлович – заступник директора з виховної роботи, Сушун Віра Павлівна, Пасічник Лілія Андріївна, Тихонов Володимир Васильович, Тихонова Ольга Григорівна, Дубна Олена Михайлівна, Потоцький Олександр Михайлович, Чемерис Ольга Георгіївна, Соколовська Віра Савівна, Орловська Марія Степанівна.

Довгий час директором побудованої в 1988 році школі була Дубна Олена Анатоліївна, яка почала працювати в нашій школі ще на початку 60-х років піонервожатою, потім закінчила інститут, стала вчителькою і виросла до директора школи, але важка хвороба вирвала її з наших рядів. Вона померла в 2001 році. До самої смерті залишалася директором. Вічна їй пам'ять і всім іншим вчителям, які працювали в стінах нашої старої і нової школи.

Свої спогади хочу закінчити своїм коротким епіграфом:
«Життя коротке і проходить швидко,
Йому немає вороття назад.
Та спогадів дитинства ціла низка
Тривожить душу, кличе і манить».

Крохмаль Олександр Іванович

Олександр Іванович народився 1 вересня 1948 року в с.Дмитрівка Комінтернівського району Одеської області.

В 1950 році у зв'язку зі зміною місця роботи батьків проживав в с.Гуляївка Березівського району. Про свій життєвий шлях згадує:

«В 1955 році я пішов до першого класу Гуляївської восьмирічної школи. Першою моєю вчителькою була Котлик Марія Кирилівна.

Кращими вчителями, які запам'ятались, були Сіняков Григорій Михайлович – учитель фізики та математики, він же директор школи; учитель німецької мови – Сінякова Клара Ісааківна, обоє учасники Великої Вітчизняної війни; учитель креслення та фізичного виховання – Курцін Валентин Іванович.

Після закінчення восьмирічки з 1963 року навчався в Березівській середній школі № 3, де в 1966 році закінчив 11 класів.

Кращими учителями, які запам'ятались в цій школі, були: Фурсенко Леонід Іванович, Осадченко Віра Іллінічна, Ліннік Олександра Іванівна, Корнеєв Анатолій Степанович, Войцев Іван Михайлович, Дячук Микола Григорович.

Запам'ятались також однокласники, з якими разом навчався. Це Гришко Зінаїда Михайлівна, Новіков Дмитро Іванович, Волкова Любов Олександрівна, Плотнікова Галина Іванівна, Бурмістр Валентина Миколаївна.

Після закінчення школи здавав іспити до Даугавпільського авіаційного училища, але не набрав необхідних балів і пішов працювати до Одеського кабельного заводу.

В 1967 році вступив до Одеського сільськогосподарського інституту, який закінчив в 1972 році. Далі три місяці працював гідротехніком в колгоспі ім. Калініна Березівського району Одеської області. В цьому ж році пішов на службу до лав Радянської армії. Службу проходив в Дальньосхідному військовому окрузі на кордоні з Китаєм, за м.Хабарівськ, в піхотній частині.

З 1973 року, після звільнення зі служби, почав працювати провідним агрономом в Березівському сільськогосподарському управлінні.

В березні 1978 року був запрошений на роботу до Березівського райкому Компартії України, де працював на різних посадах: інструктором, завідуючим сільськогосподарським відділом, завідуючим організаційним відділом. Пропрацював там до 1990 року.

З 1990 року до грудня 1991 року працював заступником голови Березівської районної ради народних депутатів.

26 грудня 1991 року був призначений начальником управління праці та соціального захисту населення Березівської райдержадміністрації, де пропрацював 16 років. З цієї посади вийшов на пенсію.

В даний час займаю посаду заступника голови районної ради ветеранів війни та праці, очолюю секцію дітей війни та ветеранів праці».

Кулініч Лілія Василівна

«Нещодавно наш випуск відзначив 50 років від дня закінчення Березівської середньої школи № 2. Щиро зустрічала рідна школа, учні. Випускники з'їхалися з усіх кінців СНГ: з Росії, Молдови, Білорусії, Донецька, Миколаєва, Одеси та Березівки. Зустрілись з вчителями, розповіли їм про свій життєвий шлях.

Але переді мною завжди стоїть образ моєї першої вчительки Білозер Ганни Іванівни. Перша вчителька - це слово пробуджує у мене добрі почуття, світлі спогади, великі надії.

Мене мати привела до першого класу 1947 року. Це був дуже важкий післявоєнний час. В країні розруха, голод. В школі нічним було топити, ми з дому приносили в'язки дров, відсутні були зошити і тому робили ці зошити з паперових мішків. 70% дітей втратили батьків під час війни. Наші матері працювали з ранку до вечора і весь свій час проводили у школі. Школа працювала у дві зміни, вільних приміщень не було і тому ми і газету випускали, і готувались до свят на квартирі нашої вчительки. Жила Ганна Іванівна на шкільному подвір'ї. Її сім'я складалась з 3-х дітей, чоловіка і онука. Ганна Іванівна знаходила у своєму невеличкому помешканні і для нас куточок. Ми були голодними і наша вчителька могла поділитись з нами шматком чорного хліба.

Особливо ми любили новорічні свята, які проходили у школі. Разом з Ганною Іванівною майстрували іграшки із картону та паперу, горіхів, ялинкових шишок на ялинку. Із кольорового паперу клеїли гірлянди на ялинку, з марлі шили костюми Снігуроньки та сніжинок, прикрашаючи їх фантиками від цукерок, бо іншого нічого не було. Наша вчителька вчила нас пісень на слова Т.Шевченка, О.Пушкіна.

Я до сих пір пам'ятаю веселу дитячу пісеньку «Горобці». Не можна забути добрі, ласкаві очі нашої вчительки та ту любов, яку вона віддавала нам, дітям війни.

Ганна Іванівна свою долю присвятила нам, хоч її життя в той час теж було не легким, намагалась нас, своїх учнів, зро-

стити гідними, любити свою Батьківщину, а більш за все любити людей.

Її праця була відзначена державою і уже у ті перші післявоєнні роки вона була нагороджена орденом Леніна та отримала звання заслуженої вчительки.

Ось чому я завжди пам'ятаю свою рідну школу № 2 та першу свою вчительку Білозір Ганну Іванівну».

Кулініч Микола Васильович

Микола Васильович народився 4 січня 1940 року в с. Чигирин Березівського району Одеської області. Про своє навчання згадує:

«В 1947 році я пішов до першого класу Чигиринської початкової школи. Першою моєю вчителькою була Клименко Марія Яківна. Після закінчення початкової школи в 1951 році навчався в Шевченківській середній школі, директором якої був Соловійов Володимир Степанович, вчителі - Клименко Дора Яківна, Соловійова Лідія Анатоліївна, Дембіцька Лідія Кирилівна.

Після закінчення Шевченківської школи навчався токарної справи у токаря Олійника Миколи при першій в Радянському Союзі машинно-тракторній станції імені Т.Г.Шевченка і працював завідуючим Чигиринським клубом.

В 1958 році вступив до Березівського училища механізації сільського господарства, а в червні місяці 1959 року закінчив навчання і працював помічником комбайнера.

В серпні 1959 року призваний на службу до Збройних сил Радянської Армії. Служив в м.Баку в танковій дивізії старшим писарем техчастини.

Демобілізувався в грудні і 1962 року і до 1 вересня 1963 року працював завідуючим Чигиринським сільським клубом.

В вересні 1963 року вступив до Одеського культурно-освітнього училища.

Після закінчення першого курсу перевівся на заочне навчання та одночасно працював художнім керівником Березівського районного Будинку культури з червня 1964 року по липень 1965 року.

З серпня 1965 року призначений директором Березівського районного Будинку культури, де працюю і зараз уже більше 43-х років».

Лоскутніков Сергій Данилович

Сергій Данилович народився 10 червня 1970 року в місті Павлодар в Казахстані. Його батьки переїхали до Березівки в 1975 році. Про роки навчання згадує:

«В 1977 році я пішов до школи в перший клас.

Першою вчителькою була Коренєєва Валентина Андріївна, ми, діти, дуже любили її - вона нам була як рідна мати з першого по третій клас. Вона навчила нас з повагою ставитисьодин до одного, любити та поважати батьків, з пошаною і ввічливо ставитися до вчителів, любити рідну мову, навчила перших азів з математики, читання, природознавства та іншого.

В старших класах для мене найулюбленішими вчителями були: Магазирик Вадим Борисович – педагог з фізики, та вчителька української мови та літератури Руденко Лідія Спиридонівна, яка в школі створила драматичний гурток. Заняття гуртка відбувалися в Будинку піонерів. Ми дуже любили ці заняття і з радістю їх відвідували. Під керівництвом цієї вчительки ми навіть ставили вистави в районному Будинку культури.

Класним керівником в старших класах була Миронюк Ганна Михайлівна - молода і дуже завзята вчителька хімії.

Але найбільше мені подобались уроки фізичного виховання під керівництвом вчителя Рагульського Віталія Володимировича. З ним ми займались не тільки на класних уроках, але й після школи. Він намагався нас навчити і прищепити любов до футболу, волейболу, тенісу, шахів. Я до цієї пори відвідую тренування з футболу та волейболу і беру участь в змаганнях за команду Березівської райдержадміністрації.

ПіслязакінченнявосьмогокласуянавчавсявБерезівському ПТУ № 19 за фахом «машиніст автокрану». В училищі я був

членом профспілкового комітету, брав участь в будівельній бригаді, яка під час літніх канікул будувала в селі Балайчук бурякосховище, а в колгоспі М.А.Посмітного свинарники, в селі Кринички цього ж колгоспу ми побудували табір праці та літнього відпочинку.

Майстром виробничого навчання у мене був Котлик Юрій Борисович, класним керівником та викладачем устрою автомашин був Ракуль Віктор Сергійович – це люди, з якими я досі зустрічаюсь та спілкуюсь, вони багато чому мене навчили, що згодилось в житті.

Ще можу сказати теплі слова про вчителя української мови та літератури Шевченко Валентину Петрівну, яка стала в подальшому директором даного закладу та Ліщинську Аллу Анатоліївну, яка викладала математику. Це допомогло мені вступити до Одеського сільськогосподарського інституту та успішно його закінчити.

В даний час працюю заступником начальника, начальником відділу рослинництва управління агропромислового розвитку Березівської РДА».

Майстренко Катерина Олексіївна

«Школа... Це моя радість, це моя радість, це моє щастя. Адже я їй присвячую вже п'ятдесят дев'ятий рік свого життя.

1950 рік – перший рік роботи і перший директор школи – Бакланська Т.І. А далі запам'яталися Коляда С.С., Карпенко О.М. Усі були майстрами своєї справи і справжніми людьми. Як вони уміло спрямовували роботу кожного вчителя. Це була висока вимогливість і душевна доброта. Вони навчалися в учителів і самі вчилися.

А вчителі! Це була плеяда однодумців, об'єднаних прагненням навчити дітей і виховати їх доброзичливими, працьовитими, відповідальними. На перше місце я б поставила вчителів молодших класів Балинську Ф.Н., Торбу В.М., Сергєєву Л.П. У їхній роботі не було жодного учня, які б не навчилися читати й писати, хоч вели вони частіше класи-комплекти по 20-25 учнів. Сергєєва Л.П. та інші випускники школи дякували і

мені, і Шевчук Л.К., і Балинській Ф.Н., бо вважали, що це ми допомогли стати їм гарними спеціалістами.

Вчителька математики і фізики Шевчук Л.К. своєї сім'ї не мала, тому всю любов, все тепло своєї душі віддавала дітям, які і сьогодні, через 5 років, пам'ятають і згадують її з повагою. Може, тому й першим учителем з учнів нашої школи був учитель математики і фізики Преснов Микола Денисович. Варто згадати і Гординського Ю.В., який в 50-х роках викладав фізичне виховання; Кравецьку О.І. – вчительку географії, Москаленка Я.Ф. – вчителя біології і праці. За період моєї роботи вчителем української мови та директором школи (з 1969 по 1983 рік) багато учнів нашої школи обрали професію вчителя. Серед них варто назвати Ананченко Тетяну Петрівну, яка всі роки до пенсії викладала українську літературу у ВУЗах міста Одеси. І сьогодні вона не втрачає зв'язків із школами, пише книги, які дуже цінні і потрібні для вчителів, виступає з корисними порадами на телебаченні.

Також хочеться відзначити таких вчителів, як: Горбук Тетяна Федорівна, Оришук Валентина Володимирівна, Торба Анатолій Федорович, Ромашова Лариса.

Особливо пишається школа випускником Кормичем Анатолієм Івановичем, який працює викладачем в Одеській юридичній академії. Серед випускників школи є лікарі: Захарченко Людмила Василівна, Євсієнко Віктор Володимирович, Москаленко Тетяна Яківна, Головка Василь Вікторович. Військові: Майстренко Микола Іванович – майор запасу, підполковники – Литвиненко Анатолій Афанасійович, Пивоваров Іван Іванович, Працьовитий Олександр.

А скільки учнів здобули інші професії і займають чи займали високі посади. Це: Касьяненко Галина Борисівна – працює в місті Первомайську Миколаївської області на телебаченні; Кернікевич Володимир Ярославович – працює головним енергетиком у Івано-Франківській області; Кернікевич Василь Ярославович – заступник начальника депо в місті Миколаєві; Ткаченко Л.Г. – працював головою Червоноармійської сільської ради; Гончарова Л.Ю. – незмінний, старанний,

відданий справі секретар Червоноармійської сільської ради; Стаценко Микола, Стаценко Анатолій та Людмила закінчили Політехнічний інститут та Інститут харчової промисловості та працюють на керівних посадах в Миколаєві, Каневі та Черкасах.

Але, мабуть, найвище піднявся Рябчевський Костянтин Юлійович, який здобув вищу освіту в Києві, а працює в Москві комерційним директором заводу з виготовлення чеського скла.

Це названі лише окремі учні Червоноармійської школи. А скільки ще не названо, скільки їх живе і працює по всій Україні і нашому селі, хоч і здобули вищу освіту або і не вчилися більше.

З висоти прожитого 81-го року дивлюся на них і радію, що живуть, працюють і пам'ятають школу та вчителів».

Марина (Таньчук) Олена Віталівна

«1 сентября 1980 г. мои родители привели меня в первый класс Демидовской СШ, тогда еще им. В. И. Ленина. Сначала мне в школе не понравилось, очень хотелось домой, но со временем все устроилось. Мы с одноклассниками все перезнакомились, подружились. Было нас не много - всего 12 детей. Всю начальную школу мы проучились в «старой школе». Класс у нас был маленький и уютный. Сплачивала и заботилась о нас наша первая учительница - Пащенко Лариса Александровна. Это была очень добрая и красивая учительница. Я до сих пор помню, да и мои одноклассники тоже, какие у нее были глаза. Мы, как все малыши утром встречали ее, спорили, кому нести ее сумку, а когда после окончания учебного года мы ходили на экскурсии, то по очереди менялись с ней босоножками и всегда выпрашивали у нее шляпу. Мне кажется, что ее доброте не было предела. Я и сама люблю детей, может быть благодаря ей. Все школьные годы я была уверена что буду учителем начальных классов.

В третий класс к нам пришла новая учительница Галайда Лилия Николаевна, мы уже повзрослели, вытворяли все, что

только могли придумать: и под партами прятались, и доска у нас падала, и на ставок за подснежниками убегали, и естественно, дрались. Домой шли, как все ученики, долго, возле Дома культуры собирали киноплёнку и обязательно рисовали на танцплощадке.

В четвертый класс мы уже пошли в новую школу. Два года была у нас классным руководителем Бацура Людмила Анатольевна, эту учительницу мы тоже разували, ее туфли на шпильке переносили все девчонки.

В шестом классе у нас снова поменялся классный руководитель. Им стала Матвеева Лидия Васильевна, она нас вела до окончания школы.

За школьные годы очень много интересного происходило, наш класс был очень активный – принимали участие во всех конкурсах, концертах, КВН, выставках, а когда нам удавалось занять 1 место, да еще переиграть класс, который старше, радости и гордости за себя было «море». Были мы в школе и октябрятами, и пионерами, и комсомольцами.

Естественно, как все школьники, мы баловались, ждали с нетерпением выходных и каникул, а на каникулах думали: «Скорей бы в школу», чтобы всем увидеться друг с другом, с учителями.

Я больше всего любила уроки математики, которые давал Красноперов Владимир Павлович и украинского языка, которые вела Васильева Наталия Григорьевна. А в общем, нравились мне все предметы и учиться было интересно и легко. Если бы можно было снова пойти в школу, я бы пошла.

Правда в школу я и так хожу каждый день, здесь я работаю, здесь учатся мои дети. Наверное, наша школа самая лучшая и самая красивая».

Марценковський Леонід Семенович

17 липня 1948 року в Березівській лікарні народилися двійнята, яких назвали Леонідом та Анатолієм. Хто першим народився - невідомо. Один з них – Леонід Семенович, який зберіг про своє дитинство теплі спогади:

«Проживали батьки в той час в с.Щаці Березівського району. Незабаром вони переїхали до с.Григорівки Ширяївського району до моєї бабусі по материнській лінії. Але в 1954 році знову повернулися на Березівщину до с.Сахарове, де і пройшло моє навчання в школі та зростання.

У 1955 році через поріг початкової школи мене перевела вчителька Надія Юрїївна Голованова, потім до села приїхала Маргарита Миколаївна Третяк - вчитель з великої букви, людина величезної порядності, яка не менше батьків переживала за кожного учня. Класи були малочисельні: по 5-7 осіб, тому всі знали, що кожного дня, по кожному предмету будеш викликаний до дошки і маєш надавати відповідь. Вчилися добре, тому легко було, уже перейшовши до Гуляївської середньої школи, вчитися у великому класі, де були учні із усіх навколишніх сіл та двох хуторів. Класний керівник Софія Тимофіївна Юрченко робила все, щоб ми найскоріше здружилися, щоб ніхто не відчував, що ми не з центральної садиби колгоспу, де є велика середня школа.

Був у нас вчитель математики Григорій Михайлович Сняков, незважаючи на його деяку суворість, його всі любили, завжди чомусь бігли за порадою до нього. Це був вчитель від Бога. Пригадую, у восьмому класі математику читав молодий вчитель, але перед екзаменом ми попросили Григорія Михайловича надати нам роз'яснення деяких білетів і, чесно кажучи, з тих консультацій ми засвоїли не менше знань, ніж наданих нам молодим вчителем. Багато значить, коли вони подаються доступно, з прикладами із життя, а не з підручника. Я не можу і ніколи не забуду про порядність вчителів. Не було жодного прикладу чи то в школі чи поза школою, коли б учитель зробив якийсь вчинок, компрометуючий його.

Пригадую, у Сахарівській початковій школі біля приміщення було дві великі груші, і кожної осені Маргарита Миколаївна Третяк організовувала нас зривати плоди і заносити до шкільної підсобки. Не дивлячись, що вже на той час у неї було п'ятеро своїх дітей, а потім ще стільки ж, на великій перерві черговий учень виносив по груші кожному учню. Її діти отримували ласощі разом з усіма і не більше, і тільки на великій перерві в школі.

Якось під час проведення новорічного свята ми пізно за-тримались в школі, повертаючись із Гуляївки додому (а це більше 3-х кілометрів), нас перестріли дорослі чоловіки на підпітку. Ми повернулись до Григорія Михайловича Синякова і розповіли, що дорослі на дорогу виїхали машиною, пиячать і чіпляються до нас. Григорій Михайлович швидко одягнувся і повів нас в сусіднє село. Дійшовши до машині метрів за сто, він наказав нам стояти осторонь від дороги, а сам пішов до машини. Ми на бачили що там відбувалось, але за декілька хвилин ті розбишаки тікали від машини, як від вогню.

Після цього Григорій Михайлович провів кожного з нас додому і тільки тоді повернувся до своєї оселі.

Мені здається, що кожний вчитель вчинив би так само, як Григорій Михайлович, просто ми пішли до нього, бо мабуть більше любили, поважали.

На жаль, у 1963 році Гуляївська десятирічка була реорганізована у восьмирічну школу, як раз тоді, коли ми закінчили 8 класів. Постало питання: куди йти далі вчитися? Завезли документи до Березівської середньої школи № 3, найняли для нас квартиру. Але приїхавши додому, батьки запропонували спробувати вступити до Заводівського сільськогосподарського технікуму. Ми оразу зрозуміли, що батькам важко буде двох вчити в райцентрі: платити за квартиру, забезпечувати продуктами, одягати і т.д., тому ми не заперечували. Пам'ятаю, в понеділок перший день навчання, а ми приїхали за день до цього, зайшли до завідуючого навчальною частиною, який якийсь радісно, як знайомих зустрів, запитав у батька: «Це ваші обидва, двійнята – давайте документи, хлопці нам треба, а то у нас лише один гуртожиток набирається хлопців, а чотири дівчат». Так почалося найбільш насичене, цікаве, веселе життя навчання в технікумі.

Спочатку було два факультети, але через рік фахівців по захисту рослин перевели до Вознесенського технікуму, а в Заводівці залишили зоотехнічний факультет. Навчання і різноманітні заходи: спортивні, художня самодіяльність, гурт-

ки з предметів якось швидко дозволили влитись до студентського середовища. Весь період мого навчання директором технікуму був Семен Якович Зінченко, якого дуже поважали, він міг знайти підхід до кожного, підтримати, заспокоїти. Скажу відверто, що таких викладачів, які були в технікумі, які вміли розповісти, пов'язати знання з практикою, я в подальшому зустрічав не так багато. Якось, коли вже працював, дізнався, що майже всі керівники господарств району (а це були справжні господарі), навчалися в Заводівському сільськогосподарському технікумі. А скільки працювало і працює знатних, шановних випускників цього навчального закладу в інших районах області і за її межами!

Пам'ятаю, що не вистачало підручників, але кожне слово потрібно було законспектувати, вивчити і розповісти, коли тебе запитують. Це дало можливість легко навчатись в інституті, добре, що уже в той час я зрозумів - в людини можна відібрати все, але знання ніхто ніколи не відбере. Повік дякуватиму за це викладачам Токареві Лідії Сергіївні, Рогожинському Сергію Ісаковичу та Тамарі Володимирівни, Тарасенко Тамарі Андріївні, Бересан Валентині Миколаївни, завідуючій навчальною частиною Карновій Ксенії Григорівни та іншим.

Якось, коли працював головою колгоспу, мене запросили до Петрівського аграрного технікуму, куди перевели Заводівський технікум. Там я зустрівся з одним із улюблених викладачів Рогожинським Сергієм Ісаковичем, який, до речі, був директором Заводівського технікуму. У віці трохи більше 60 років він пішов на пенсію і я поцікавився, чому він вже не працює. На що він відповів коротко: «В Заводівці я йшов на роботу як на свято. Те, з якою увагою всі слухали лекцію, як відповідали, як засвоювали практичні навички, мене окриляло. Я не стерпів і не захотів миритися зі ставленням до навчання сьгоднішніх учнів технікуму». Безумовно не всіх, але дійсно, коли я вже працював заступником начальника управління с/г, то бачив: приїжджає випускник і під час бесіди не зовсім розумієш, де і як він навчався, що він скаже людям в селі, як фахівець галузі, куди він цю галузь заведе».

Матвеева (Федорова) Тетяна Семеновна

Тетяна Семеновна народилась 29 червня 1948 року. Про шкільні роки згадує:

«В 1955 г. пошла в первый класс Демидовской школы. 11-й класс окончила в 1966 г. Тогда было вместо одного - два выпуска: 11-й и 10-й классы.

Первая учительница Ярощенко Анна Саввична учила с 1-го по 4-1 классы.

Когда перешли в среднее звено, то классным руководителем были: с 5 по 8 – Скрипник Мария Анисимовна, с 9 по 11 –й – Фищук Анна Семеновна.

За время учебы было 3 директора: Кузьмин Михаил Павлович, Сырникова Софья Григорьевна, Проскуров Петр Владимирович.

В школе работали прекрасные учителя, увлеченные своей работой, проводилось много мероприятий: дети посещали кружки, охотно принимали участие в жизни школы, с пионервожатой в выходные вместе играли, зимой катались на санках.

В школе было много учителей: украинский язык и литература с 5 по 7-й класс – Скрипник Мария Анисимовна, с 8-го по 11-й – Сырникова Софья Григорьевна. Русский язык и литература – 5-7 кл. – Георгиевская Наталья Марковна, 8-11 – Алексеева Надежда Филипповна. История – Покотилевская Тоня Иосифовна. География – Ефимова Клавдия Федоровна, Романов Сергей Васильевич. Химия – Федорчук Полина Лукьяновна. Ботаника, зоология – Ефимова Клавдия Федоровна. Физика – менялось много учителей, в 11 классе Захарченко Николай Иванович. Математика 5-8 – Щербакова Екатерина Архиповна. Алгебра – Гриневич Вера Савельевна. Геометрия – Фищук Анна Семеновна. Пение – Романов Сергей Васильевич. В 11 классе - Дементьев Александр Петрович. Черчение – Гриневич Вера Савельевна. Физкультура, анатомия – Кулевой Игнатий Фадеевич. Астрономия – Фищук Анна Семеновна. Растениеводство, полеводство, механизация – Худченко Всеволод Петрович.

Было много одноклассников, но некоторые выезжали, другие оставались на второй год, кто-то ушел после 9-го.

Выпускники 11 класса: Арлахова Людмила Алексеевна, Варешкина Евгения Ивановна, Дементьева Тамара Петровна, Дмитриева Лидия Алексеевна, Журавицкая Феодосия Семеновна, Косюга Александр, Лебеденко Александр Дмитриевич, Мельничук Вячеслав, Матвеева Татьяна Семеновна, Руденко Ирина Карповна, Романова Евгения Григорьевна, Саламандина Светлана Васильевна, Серафимова Татьяна Михайловна, Сидорова Татьяна, Федорова Вера Федоровна, Шаталов Анатолий, Щербина Николай Николаевич, Шевченко Людмила Ивановна, Шевченко Валентина Петровна, Жученко Людмила Георгиевна».

Матвееві Володимир Васильович і Лідія Василівна

Матвеев Володимир Васильович - вчитель фізичного виховання, педстаж – 40 років, старший вчитель.

Матвеева Лідія Василівна - вчителька географії, педстаж – 42 роки, вчитель-методист. Матвееві «Отличники народного образования СССР и Украины». Про свою школу розповідають:

«Демидовская средняя школа основана в 1938 году.

Самые наилучшие воспоминания остались об учителях школы: Жариковой Надежде Владимировне – учительнице начальных классов; Кузьмине Михаиле Павловиче – учителя русского языка и литературы, заслуженном учителе Украинской ССР; учителе истории Покотиловской Тоне Иосифовне; учителях украинского языка и литературы Скрипник Марие Анасимовне и Сырниковой Софье Григорьевне; учителе истории Шевченко Николае Артемовиче; учителе физического воспитания Кривом Игнате Фадеевиче.

Большую роль в воспитательной работе учащихся играли детские организации: пионерская и комсомольская. Незабываемыми праздниками пионерии школы были сборы дружины, посвященные дню рождения В.И.Ленина (прием в пионеры), когда все учащиеся школы под звуки горна

и барабанов шли к бюсту В.И.Ленина и там проводили это мероприятие; огромный пионерский костер на самом возвышенном месте села, посвященный дню рождения пионерской организации. Под руководством старшей пионервожатой и отрядных вожатых – старшеклассников проводились интересные мероприятия. Дети были заняты, не оставалось времени для шалостей. Школой самоуправления была комсомольская организация.

Под редакцией Сырниковой С.Г. на протяжении многих лет выходила в радиоэфир (по местному радио) радиогазета «Школьная жизнь». В каждом доме была радиоточка и родители знали, что в определенное время они могут познакомиться с материалами о жизни школы, об учебе и поведении своих детей. Радиогазету читали старшеклассники разных лет. Радиогазета выходила каждую неделю на протяжении 15 лет с рубриками «О делах хороших», «Что нас тревожит» и т.д. Это был огромный труд всего коллектива учителей школы. В последние годы за выпуск радиогазеты отвечала Матвеева Л.В. – завуч школы. Результаты были поразительны, школьники стремились попасть в 1 часть радиогазеты и не попасть во вторую - ведь все это слышали жители всего с.Демидово.

Директором школы с 1958 по 1965 гг. была Сырникова Софья Григорьевна.

В школе введено самообслуживание. Классы ежедневно убирались дежурными школьниками, ремонт школы в конце года осуществляли старшеклассники под руководством техработниц. На очень высокий уровень поставлено трудовое обучение (профильное, учителя Саламандин В.Н., позже Худченко В.П.)

В 1958 г. создана ученическая производственная бригада. Правление колхоза «Россия» выделило участок площадью 50 га, где комсомольцы школы, члены производственной бригады по заданию Одесского селекционного института выращивали кукурузу. Труд был огромным. Участок удобряли перегноем, который грузили на машины и разгружали вручную. Работали в основном в воскресные дни. Запева-лами были комсомольцы (комсоргом школы с 1959 по 1961

гг. была Рудакова-Матвеева Лидия Васильевна). Энтузиазм огромен, а результаты труда еще лучше. Ежегодно получали высокие урожаи кукурузы. Обработывали междурядья и убирали машины, сапали комсомольцы. Первый бригадир школьной производственной бригады – Федоров Анатолий Васильевич. (с 1958 по 1961гг.) был направлен в г.Киев на ВДНХ, награжден медалью.

Заслуживает внимания школьный хор 1958-1961 гг., руководителем которого был Роман Сергей Васильевич, настоящий энтузиаст своего дела, отличный скрипач. В хоре были хорошо поставлены голоса. Сергей Васильевич индивидуально с каждым работал. В районе проводились олимпиады художественной самодеятельности, где хоровой коллектив школы неоднократно занимал призовые места, о чем свидетельствуют грамоты. Это был своеобразный отчет школы о работе художественной самодеятельности школы.

Выпускник 1960 г. Дементьев Александр Петрович (воспитанник Романова С.В.) 35 лет работал учителем пения и музыки, продолжая славные традиции своего наставника.

Выпускник школы Молдованенко Виктор Николаевич, окончивший Одесскую музыкальную консерваторию, на протяжении многих лет руководил Березовской музыкальной школой.

Одним из организаторов драматического кружка школы был Шевченко Николай Артемович. Мы с интересом посещали кружок. Николай Артемович вероятно имел специальную литературу, обучая нас. Требования к участникам кружка были высокими: разучивали сцены, в основном, из классических произведений.

Особой популярностью в Демидовской школе пользуется спорт.

Начиная с 50-х годов учителями физического воспитания школы работали Сватковский Григорий Кондратьевич, Кривой Игнат Фадеевич, Матвеев Владимир Васильевич. Команды легкоатлетов, футболистов, баскетболистов, волейболистов, шахматистов, стрелков многократные победители и призеры районных и областных соревнований.

Так, Федоров Анатолий Васильевич, выпускник 1961 г. – победитель областных соревнований по прыжкам в высоту.

Марина Владимир Михайлович, выпускник 1985 г. – победитель областных соревнований по многоборью ГТО.

Выпускники 1985 г.: Кавалеров Александр Викторович, Марина Владимир Михайлович, Сирота Татьяна Викторовна (выпускница 1986 г.), защищая честь Березовского района на областных соревнованиях, заняли в командном зачете первое место (учитель физвоспитания Матвеев В.В.). Начиная с 1961 г. (официальное проведение первых областных соревнований по баскетболу) более 20 раз были призерами областных соревнований по баскетболу команды девушек и юношей, мальчиков и девочек (пионерские соревнования).

Не заслужено забыты «Старты надежд», где регулярно и ежегодно участвовали классные коллективы в районных и областных соревнованиях, где проявлялись настоящая дружба и коллективизм.

В 1981 году 7 класс (классный руководитель Щербакова Е.А.) занял призовое место в соревнованиях «Старты надежд». Получив спортивную закалку в школе, были дружны со спортом на протяжении многих лет жизни: выпускники 1954 г.: Скреблюков Иван Егорович стал мастером спорта по шахматам, Молдованенко Виктор Николаевич и Абакумов Михаил Кондратьевич стали перворазрядниками по шахматам. Выпускница 1950 г. Щербакова Галина Михайловна имеет 3 разряд по шахматам. Боксеры, мастера спорта: Дементьев Евгений Федотович, Тхакищак Федор, Масюра Анатолий Яковлевич. Футболисты-перворазрядники: Петров Александр Иванович, Петров Георгий Григорьевич, Шкорупель Владимир Данилович, Матвеев Владимир Васильевич, Полищук Григорий Григорьевич.

Воспитанники Матвеева В.В., окончившие факультет физ. воспитания или продолжавшие учебу на нем: Душин Василий Анатольевич, Футурнюк Георгий, Роля Сергей Александрович, Архипов Дмитрий Анатольевич, Олейников Вадим Васильевич, Петров Юрий Юрьевич.

С 1968 по 1986 гг. Матвеева Л.В. работала зам. директора по внеклассной работе, завучем школы, директором школы.

Зная традиции школы, я старалась продолжать и совершенствовать их. Большим подспорьем в работе детских организаций в повышении качества знаний являлись общешкольные линейки (тематические), которые проводятся и по сей день.

Школьники с увлечением занимались экологией. Заложена плантация сосен с помощью филиала Демидовского лесничества. Ребята по настоящее время друзья сосен. Ежегодно проводятся операции «Елка».

Особо выделялось в школе военно-патриотическое воспитание. Ежегодно проводились и проводятся смотры строя и песни юнармейских отрядов с 1 по 11 кл. Начиная с 1978 года проводилась огромная работа по сбору материала в школьный краеведческий музей. Матвеева Л.В. и Матвеев В.В. продолжили дело, начатое Кузьминым М.П., историком Антоновым Авдеем Ананьевичем, генералом Клочковым Трофимом Федоровичем, которые написали историю с.Демидово. В 1980 г. в школе открыт школьный краеведческий музей с отделами: «Гордость школы - ее выпускники!», «Слава школы - в делах выпускников», «За спортивную честь школы», «Боевая и трудовая слава выпускников». Нужно видеть, с какой гордостью школьники находят своих родных на стендах.

В музее имеются рукописи истории народного образования школы и истории спорта села и района, написанные Матвеевым В.В. и Матвеевой Л.В. – основателями школьного музея. На основании этих работ проведено более 300 праздников. Наиболее яркими из них являются: 180-летие, 190-летие со дня основания с.Демидово; 50 лет образования средней школы (присутствовали 475 выпускников); 60-летие первого военного выпуска школы (присутствовало 520 выпускников); 50-летие развития баскетбола в школе. Приглашены баскетболисты всех поколений. Провели матч между ветеранами и школьниками. В «Степном маяке» есть статья и фото. На этих праздниках присутствовали выпускники всех поколений, они являются свидетелями этих торжеств.

Это не просто слова, а за этим стоит огромный труд в память о всех этих событиях, о тех незабываемых годах, о привитии детям любви к своей малой Родине, чтобы не было утрачено чувства патриотизма».

Мущiнина Софiя Иванiвна

»1964 рiк. Я, випускниця Балтського педагогiчного училища, приїхала на Березiвщину. Дорога була важкою, але краса українського степу, примножена гостинністю березiвчан, вселяла в мене надiю на спокiйну плiдну працю в районi.

Мене направили у Березiвську середню школу №1. Її директор, Євген Дмитрович Давиденко, милою посмiшкою i доброю порадою допомiг менi адаптуватися до роботи.

Працювала я у початкових класах. Підтримка вимогливого, але надзвичайно справедливого, прекрасного методиста, заступника директора Григорiя Йосиповича Немировського надихала мене на підкорення нових вершин на педагогiчній нивi.

1971 рiк. Позаду навчання в Одеському державному унiверситетi iм. I.I. Мечникова. Я почала викладати українську мову та лiтературу. I попливали днi, тижнi, роки, наповненi мелодiєю «Шевченкiвських дум» i Франкових казок.

Поряд зi мною йшли чудовi люди, вчителi початкових класiв: Вузенко Олександра Микитiвна, Константинова Неонiла Степанiвна, Вiтюк Наталiя Иванiвна, Мельниченко Лiдiя Петрiвна, Маковеєнко Ольна Федорiвна. Учитель української мови та лiтератури Литвяк Ганна Спиридонiвна дiлилася зi мною секретами своєї педагогiчної майстерностi, допомагала в усьому щиро й безкорисно.

А як не пригадати безлiч п'ес, якi разом з учнями, вихованцями драматичного гуртка, ми презентували глядачам на районних конкурсах художньої самодiяльностi. Оволодiти драматичним мистецтвом менi допомагав учитель російської мови та лiтератури Трохимович Микола Минович, який сам був неперевершеним драматичним актором i режисером.

Вважаю, що я народжена під щасливою зіркою, бо на моєму шляху завжди зустрічалися добрі люди, яких по праву можна назвати людьми з великої літери. Це — Масловський Віктор Іванович, учитель фізики, якого знали не лише в Березівці, а й в області, Блувштейн Семен Борисович, талановитий математик, Ліннікова Марія Гаврилівна, Ткаченко Людмила Павлівна — вчитель української мови та літератури, Ганна Василівна Добрава — вчитель хімії, Снігур Борис Петрович — вчитель фізичного виховання, Могилевський Вадим Йосипович — вчитель історії.

Мудрості, витримки я вчилася у Кіршиної Марії Гаврилівни, вчительки російської мови та літератури. Кожен учитель є одночасно і вихователем, бо навчання і виховання — це єдиний процес.

Вихователь — це особа, яка за дорученням народу має повсякденний доступ до найдорожчого багатства душі, розуму, думок, почуттів дітей, підлітків і юнацтва.

Вихователь творить найбільше багатство суспільства — людину. У цьому творенні найголовнішим є вміння знайти в моральних цінностях нашої Вітчизни і всього людства те, що треба укласти в юні душі, вчити їх жити.

Учити жити. Чи є такий урок?

Чи є для цього формула єдина?

Навчити так, щоб виросла Людина,

Народові на щастя, на добро».

Недомовна (Поліщук) Олена Володимирівна

Олена Володимирівна навчалася в Березівській середній школі № 2 з 1946 по 1956 роки. Про шкільні роки згадує:

«Директором школи спочатку був Гімельфарб Мойсей Самойлович, а згодом Петренко Володимир Дмитрович, а Гімельфарб Мойсей Самойлович — завучем і викладав у нас історію. Уроки проводив дуже цікаво. До учнів ставився, як до рівних, а характерною його рисою було те, що якщо він щось не знав, то ніколи нічого не вигадував. Він говорив, що не знає, але почитає тоді нам дасть відповідь.

Класним керівником з першого по десятий клас незмінно був Войцов Іван Михайлович, який викладав німецьку мову. Він у минулому був військовим льотчиком. В 1943 році його батьки отримали на нього похоронку, але, на щастя, в 1945 році восени він повернувся додому.

В 1946 році ми, первачки, прийшли до школи і разом з нами прийшов і він.

Перше, що зробив Іван Михайлович після війни - вступив до Одеського педінституту на іноземний факультет. І коли ми закінчили 4 класи, а він 4 курси інституту, то залишився нашим класним керівником, поки ми не закінчили школу. Це була дуже чуйна і добра людина.

В той час дітям, у яких загинули на війні батьки, давали безкоштовні обіди. Пригадую, як одна дівчинка у нашому класі соромилась брати ці обіди. Войцов Іван Михайлович на кожній великій перерві приходив до класу, брав її за руку і вів до їдальні.

Математику, алгебру, геометрію викладала у нас тоді ще молодий вчитель Кантимір Аза Миколаївна, яка згодом вчила і моїх дітей та внуків. Вона і зараз ще працює та пам'ятає кожного свого учня.

Були прекрасні викладачі української (Вороновська Лариса Іванівна) та російської мови (Лук'янова Клара Василівна). Після викладання ними матеріалу, тим учням, які уважно слухали, дома уже можна було не вчити. Уроки проходили легко, в невимушеній атмосфері, цікаво та змістовно.

Фізику викладала молода вчителька Рожко Лариса Афанасіївна, яка була не набагато старша від нас.

Пофізичній культурі у нас було два вчителі: Камінський Володимир Михайлович та Гольденберг Сергій Афанасійович.

Креслення викладав Луцкер Дмитро Іванович.

Хімію – Стоянов Степан Дмитрович.

Всі вчителі залишили в пам'яті незабутній слід».

Осипенко (Байкова) Софія Володимирівна

«Я родилась 30 сентября 1917 года. В школу в то время

принимали с 8 лет, но на 1 сентября 1925 года мне еще не исполнилось 8 лет. Поэтому я пошла в 1 класс в 1926 году.

С 1-го по 4-й класс нас учил Щур Павел Федорович. Из-за голодовки в 1932 году оставила свой класс вместе со своими одноклассниками: Володей Сомкиным, Васей Дементьевым, Сашей Серафимовым, Женей Васильевым, Марией Васильевой, Марией Саламадиной. Другие продолжили учебу и окончили школу в 1933 году.

1 сентября 1933 года я вернулась назад в школу, снова в 7 класс. Оканчивала школу уже с другими учениками: Щербаковой Ксенией и ее сестрой-близняшкой Щербаковой Марией, Ивановой Евгенией, Ивановой Любовью и другими.

Помню учителей: Мария Андреевна Паровая – химия, биология, Кузьмин Михаил Павлович – русский язык и литература, Петров Зиновий – труд, Дромашко Алексей Михайлович – физика. Этот учитель водил нас на экскурсию на почту, там был аппарат Морзе, многие этим заинтересовались и после школы поступили в училище связи.

Окончила школу в 1934 году. И был выпускной бал (который был проведен впервые). Цветов тогда не было, а так хотелось украсить столы. Мальчики нашего класса пошли на речку и нарезали пуги. Мы ставили ее в бутылки на столы для украшения».

Пашковський Микола Петрович

«В 1961 р. я пішов до 1 класу Березівської середньої школи № 3, яка ще знаходилась по вул. Пушкінській (де зараз МРЕО ДАІ).

Директором школи тоді був Лутов Іван Петрович, потім Ткаченко Василь Тимофійович. При ньому я закінчив школу.

Потім директором школи став Салтановський П.В.

В 1965 році було побудовано нову школу на колишній території церкви, в якій ми навчались з 5-го класу до її закінчення.

В 5 класі класним керівником спочатку був Баранов Юрій

Іванович, а потім Прокопенко Олена Миколаївна. Тоді в нашому класі навчалось 30 учнів, хоча було ще 2 паралельних класи. Прокопенко Олена Миколаївна. наш класний керівник, також вела українську мову та літературу. Вчителями з інших предметів були:

Кузьміна Таміла Миколаївна – математика; Янченко Лілія Михайлівна – завуч; Білоус Віра Яківна – ботаніка; Фоменко Олександр Іванович – праця; Білоус Іван Іванович – історія; Осадченко Віра Іллінічна – українська мова та література.

10 класів закінчили 24 учні та після навчання у ВУЗах працюють на різних посадах: Грищенко Володимир Ілліч - Криво-Озерська РДА; Тарченко Володимир Григорович – м.Одеса, УМВС; Кормич Валентина Іванівна – фармацевт; Патраманський Віктор – підприємець».

Петленко Василь Данилович

Василь Данилович народився 10 березня 1919 року в селі Нова Прага Знаменського району Кіровоградської області. Про свою школу згадує:

«В 1936 г. окончил Кировоградский педагогический техникум. Был направлен на работу в Березовский район Одесской области.

С августа 1936 г. по декабрь 1939 г. работал директором и учителем географии Гуляевской семилетней школы. Заочно учился в Одесском пединституте.

Село Гуляевка небольшое. В нём было два колхоза, сельсовет, школа, медпункт, магазин, Дом культуры – вот и все учреждения и предприятия.

Жители отличались трудолюбием, спокойным характером, доброжелательностью и честностью. Почти все баптисткой веры.

Дети учились хорошо, с желанием и большим интересом. Школа была центром образования молодёжи, культурно-просветительной и спортивной работы на селе. Многие ребята, окончившие эту школу, позже учились в техникумах и ВУЗах Одессы. Приобрели профессии агронома, зоотехника,

были работниками торговли, военного дела. А Гнидо Петр – в годы ВОВ 1941-1945гг. стал летчиком - Героем Советского Союза.

С декабря 1939 года по ноябрь 1944 г. я находился в рядах Красной армии. В звании старшего лейтенанта Военно-воздушных сил демобилизован по причине инвалидности. Вернулся в Березовский район.

С ноября 1944 г. по август 1952 г. работал директором Заводовской средней школы. Трудолюбивый коллектив учителей в тяжелых условиях послевоенного периода, при ничтожной учебно-материальной базе, давал глубокие знания учащимся по основам наук и готовил их в ВУЗы и техникумы. Мы поддерживали крепкую связь с преподавателями Заводовского с/х техникума, винсовхозом «Жовтнівка», колхозами им. Кирова и «Червоний шлях», с дважды Героем Социалистического Труда – хлеборобом П. Ведутой.

Многие выпускники этой школы после окончания сельскохозяйственных ВУЗов и техникумов стали работниками сельхозпредприятий и учебных заведений. Например, Зима Виктор – кандидат сельскохозяйственных наук, преподаватель Одесского сельскохозяйственного института; Ильницкий Константин – директор сортоиспытательного участка при МТС им. Т.Г. Шевченко; Чугай Иван, Закливец Георгий – председатели колхозов; Тесник Петр – инженер сельскохозяйственных машин; Петров Юрий – преподаватель Березовского сельскохозяйственного училища.

Мы учили ребят труду на полях колхозов и совхозов, в ходе экскурсий на передовые предприятия района. Принимали участие в сельскохозяйственных выставках. Имели 30 га земли.

Многие выпускники нашей школы работают агрономами, экономистами, учителями и врачами.

В августе 1952 г. я переведен на работу директором Березовской средней школы № 2. До этого она была семилетней. Мне пришлось реорганизовывать её в среднюю, перевести на русский язык обучения, ввести французский язык. Это была самая большая школа райцентра и района.

За основу учебно-воспитательного процесса мы взяли учение А. Макаренко «Воспитание коллективиста через коллектив для коллектива». И не ошиблись. Школа росла и развивалась. Хорошо работал педколлектив и ученические организации (учком, комсомольская организация, старостат).

Монолитный, с хорошей профессиональной подготовкой и многолетним опытом, педколлектив обеспечивал глубокие и прочные знания всех школьников.

Школа успешно осуществляла политехническое образование и профессиональную ориентацию ребят. Мы первыми в районе ввели преподавание авто и швейного дела. Хорошо работали столярная и слесарная мастерские, опыт которых изучался одесским облавно. Имели две автомашины, кабинеты авто и швейного дела.

В БСШ № 2 работала школа юных художников, духовой оркестр, коллектив художественной самодеятельности, спортивные секции. Многие ребята учились и в музыкальной школе города.

Имели сад и при нём опытный участок юных натуралистов (руководитель - биолог Барская К.М.). На с/х выставках всегда занимали первые места.

Мы первые в районе перешли на кабинетную систему обучения школьников.

Большое место в нашей работе занимали экскурсии в Киев, Одессу, Асканию-Нову, по Днепру, в передовой колхоз им. Буденного, которым руководил депутат Верховного Совета СССР, дважды Герой Соцтруда Макар Анисимович Посмитный.

Результатом такой работы было поступление большинства выпускников в ВУЗы и техникумы. Многие из них хорошо определились в жизни, хорошо трудятся на благо Родины.

Только за период с 1955 по 1966 год БСШ № 2 окончили 563 ученика. Из них с золотой медалью – 13 и серебряной 18 выпускников.

Многие из ребят обошли нас, учителей-воспитателей, в жизни и в труде. Стальниченко Олег Иванович – ныне про-

фессор, проректор Одесского Государственного университета. Погорелов Арнольд Иванович – профессор, проректор Одесского института Холодильной промышленности. Прусаков Владимир Тимофеевич – вице-адмирал флота, начальник Военно-морской Академии в Санкт - Петербурге.

Школа № 2 дала стране много врачей, учителей, инженеров, агрономов и других профессионалов. Характерно, что многие выпускники этой школы после ВУЗов и техникумов вернулись в свой район, многие занимают руководящие должности:

Анисимов А.К. – зав. райФО.

Бабич Георгий – главный агроном райсельхозотдела.

Бимбас С.Н. - председатель райпотребсоюза.

Непомнящий А.И. – директор заготконторы.

Буглак Иван – председатель колхоза «Россия».

Многие врачи, учителя, директора школ работают в селах Березовского района.

В этой школе не было проблем с дисциплиной учащихся. Все стремились хорошо учиться, крепить коллектив, держать первенство во всех делах школьной жизни. Процветало чувство патриотизма, коллективизма, доброты».

Поперечний Микола Вікторович

«Народився я в с.Шевченкове в 1963 році колишнього Березівського району (нині Миколаївського району) Одеської області. Наприкінці 1963 року мої батьки переїхали жити до м.Березівки, де й проживають до теперішнього часу.

В 1970 році я пішов до першого класу Березівської середньої школи № 1, яка є найстарішою в районі.

Першою моєю вчителькою була Вітюк Наталія Іванівна, яка навчила нас читати, писати та прищепила навик дисципліни на уроках. Нам завжди було цікаво на її уроках.

Директором школи був Сирий Микола Іванович, який працює й дотепер директором цього закладу. Микола Іванович – хороший організатор. Завжди вишукував кошти на будуван-

ня нового спортивного залу, який на той час був найкращим у районі, де проводились районні та обласні змагання з різних видів спорту.

Завучем школи була Литвяк Ганна Спиридонівна, яка викладала у нас українську мову та літературу в молодших класах. В старших класах викладала цю ж дисципліну Мушчиніна Софія Іванівна. Ці люди з великою любов'ю відкрили нам світ рідної мови та літератури. Математику та геометрію викладала Лазарик Тамара Сергіївна, яка всі свої знання, своє тепло віддавала нам, учням.

Біломурова Людмила Дмитрівна викладала нам фізику. Також вона була організатором позашкільної роботи. З Людкою Дмитрівною завжди було цікаво під час навчального процесу. На канікулах організовувала подорожі по різним містам колишнього Радянського Союзу.

Коченко Валентина Михайлівна організовувала подорожі по всім країнам світу на своїх захоплюючих уроках географії, розповідаючи про їх економічний та соціальний розвиток.

З великою любов'ю хочу сказати про свого вчителя фізкультури (нині покійного – земля йому пухом) Снігура Бориса Петровича. Вчитель від Бога – він віддавав свою душу, своє тепло нам – своїм учням. До нього тягнулися всі - від малечі до старшокласників. Він був організатором різноманітних змагань як в школі, так і на районних та обласних спартакіадах. Неодноразово учні першої школи ставали переможцями з різних видів спорту на районних та обласних змаганнях. Кращими спортсменами школи були: Ткаченко Григорій, Поперечний Микола, Морій Геннадій, Поперечний Анатолій, Подорожній Валерій, Мокрицький Андрій, Овсянік Валерій та інші.

Класним керівником по 9 клас був Грисько Антон Станіславович, який викладав історію. На його уроках було завжди цікаво, він міг донести програмний матеріал до кожного учня. В 1999 році Антон Станіславович перевівся працювати до Одеського інституту народного господарства.

З 1999 року моїм класним керівником став Могилевський

Вадим Йосипович, про якого теж не можу не згадати. Викладаючи історію та суспільствознавство, Вадим Йосипович передавав нам свої знання, свою любов до предмету, тим самим навчав нас формувати свій світогляд, закладаючи фундамент майбутнього життя.

Одним словом, всі вчителі Березівської школи № 1 – вчителі від Бога. Вони не тільки дали нам знання, необхідні у подальшому житті, а й виховали відповідно до норм моралі, які допомагають нам вистояти у складних життєвих ситуаціях, не зламатися. Завжди бути порядними людьми незалежно від обставин.

Спасибі Вам, дорогі мої! Віку і здоров'я живим. Земля пухом – мертвим.

У 1980 році я закінчив школу, наш випуск був найбільший за всю історію існування школи – 89 учнів.

З 1980-1983 рік я навчався в Одеському медичному училищі № 3. Після закінчення училища служив у лавах Радянської армії. Потім працював в центральній районній лікарні фельдшером.

В 1986 році одружився. Народилися у нас з дружиною дві доньки - Ольга та Юлія. Коли вони підросли й прийшов час йти до школи, ми з дружиною Валентиною Михайлівною не вагалися й відділи їх до ЗОШ № 1. Старша моя донька Ольга Миколаївна, завдячуючи високому професіоналізму педагогів школи, закінчила її з золотою медаллю. Міністерством освіти і науки України була нагороджена дипломом III ступеню за перемогу на Всеукраїнському конкурсі науково-дослідницьких робіт учнів - членів Малої Академії наук України в м.Києві (нині п'ятикурсниця Одеського державного економічного університету). Молодша донька – Юлія навчається у 10 класі моєї рідної школи.

З 1992-1998 рік я навчався в Одеському сільськогосподарському інституті на економічному факультеті.

В 1995 році був направлений на службу до органів внутрішніх справ в Березівський райвідділ. Починав службу з посади дільничного інспектора, потім старшого інспектора

охорони громадського порядку, старшим оперуповноваженим ВДСБС.

З 2002 року – перший заступник начальника райвідділу – начальник кримінальної міліції Березівського райвідділу.

З 2005 по 2008 рік продовжував службу в Комінтернівському РВ на посаді заступника начальника райвідділу – начальника штабу.

За високі показники в роботі неодноразово нагороджувався відзнаками та медалями».

Посмітний Василь Григорович

Василь Григорович народився 16 травня 1955 року в селі Розквіт. До першого класу пішов у 1962 році. Про своїх вчителів залишив незабутні спогади:

«Першою моєю вчителькою була Супрун Галина Федотівна, вона прийшла до нас одразу ж після педучилища. І всю свою любов до дітей вона переносила на нас – ми були її первачками, завжди була дуже чуйною, терплячою, щирою до всіх нас.

Директором школи був Соловйов Володимир Степанович, викладав він російську мову та літературу. Був до всіх дуже вимогливим і в той же час справедливим, любив порядок не тільки в самій школі, а й поза її межами.

Пригадую Посмітну Наталю Григорівну, вчителя ботаніки та зоології. У нас біля школи розташовувалась присадибна ділянка, на якій ми вирощували овочі, а фрукти вирощували в шкільному саду. Все вирощене своїми дитячими руками ми передавали до інтернату (за кожним класом була закріплена окрема ділянка).

Соловйова Галина Кирилівна викладала математику з 5 по 8 класи. Дуже чуйна, терпляча, поважна людина, в неї всі діти були однакові, нікого не виділяла, знаходила підхід до кожного учня.

Савченко (Березовська) Надія Степанівна викладала українську мову та літературу. Як молодий спеціаліст була дуже енергійною, створила в школі літературний гур-

ток. Першою нашою виставою була «Лісова пісня» Лесі Українки.

Заворотнюк Ніна Леонтиївна викладала іноземну мову і була одночасно моїм класним керівником з 5 по 10 клас. Це - наша шкільна мама, яка дбала про все. Нам було дуже цікаво з нею: щоб зайняти наш вільний час, вона організовувала дуже багато позакласних заходів.

Посмітний Василь Михайлович викладав в школі фізкультуру. Нам з ним було дуже цікаво, адже він організовував секції з футболу, баскетболу, волейболу. Ми дуже часто їздили до району на змагання і займали там призові місця.

В школі вчителі дуже багато уваги приділяли вихованню дітей. Наприклад, з 5 по 10 класи кожний учень повинен був відпрацювати в колгоспі від 15 до 40 днів на літні канікули в саду, на збиранні овочів, на консервному заводі. Колгоспом була відведена земля, де працювала учнівська бригада з вирощування кукурудзи, буряка. Виручені кошти використовувались на поїздки до міст колишнього СРСР. Організатором всіх цих заходів був Сомкін Леонід Васильович.

Після закінчення школи я вступив до інституту народного господарства і успішно його закінчив.

З 1988 по 1990 роки навчався і закінчив вищу партійну школу.

В даний час я працюю на посаді начальника управління Державного казначейства у Березівському районі».

Проценко Микола Філімонович

«Народився я 29 червня 1948 року в селі Іванівка Березівського району Одеської області. Там же в шестирічному віці пішов до 1-й класу Іванівської початкової школи. Навчала в першому – четвертому класі мене рідна мама – Проценко Тетяна Данилівна, яка після закінчення педагогічного училища пропрацювала в початкових школах сіл Чижове, Іванівка, Котовка Гуляївської сільської ради, Ланове, Роздол Березівського району з 1937 року до виходу на пенсію в 1972 році.

З 1958 по 1965 роки навчався в Березівській середній школі № 3, яка на той час знаходилася на вулиці Пушкінській в місті Березівка. В даний час в цьому приміщенні знаходяться УПСЗН Березівської райдержадміністрації, Березівське міжрайонне МВРПО. В зв'язку з великою кількістю класних приміщень, вчитися доводилося в дві зміни. Але все це компенсувалося високим рівнем знань, які надавав нам педагогічний колектив школи, тими умовами, які створювали для навчання директори школи Лутов Іван Петрович, Ткаченко Василь Тимофійович. З великою вдячністю згадую своїх вчителів, що з 5-го по 11-й клас заклали той необхідний рівень знань, який допоміг мені закінчити інститут, пропрацювати на відповідальних посадах в районі понад 37 років. Це, в першу чергу, класні керівники – вчитель математики Синяков Петро Прокопович, вчителі фізкультури Козак Володимир Петрович та Сонегрибова Жанна Петрівна, вчитель математики Кузьміна Таміла Миколаївна. Вони віддавали весь свій час нашому вихованню.

Високий професіоналізм у викладанні своїх предметів показували вчитель української мови та літератури Осадченко Віра Іллівна, російської мови та літератури – Ліннікова Олександра Іванівна, німецької мови – Войцев Іван Михайлович, математики – Синяков Петро Прокопович, Янченко Ліля Михайлівна, Кузьміна Таміла Миклаївна, фізики – Фурсенко Леонід Іванович, який в подальшому працював в Березівському відділі освіти та Одеському обласному управлінні освіти, хімії – Колісниченко Надія Іванівна, історії – Корнеєв Анатолій Степанович, співів – Лутов Жан Іванович, який будучи фактично незрячим, постійно займав 1-е місце в районних конкурсах хороших колективів шкіл, географії – Савченко Любов Яківна, фізкультури – Козак Володимир Петрович, Синегрибова Жанна Петрівна, Дячук Микола Григорович. А скільки заходів у позашкільний час організовувала з нами старша піонервожата школи Харланюк Софія Федорівна, яка в даний час працює заступником директора Березівської середньої школи № 1.

На жаль, багатьох вчителів вже немає з нами, але повага до них і велика вдячність завжди в наших серцях.

Набуті в школі знання дозволили нам, випускникам 1965 року, знайти кожному своє місце в житті. Практично всі випускники отримали вищу або середню спеціальну освіту. Іваній Володимир працював ректором Сумського педагогічного інституту, Павленко Анатолій, отримавши дві вищі освіти, працював на керівних посадах великих підприємств, Вітюк Анатолій все життя віддав розвитку Березівського району, Гончаренко Леонід працював на різних відповідальних посадах в районі, Сусленко Олена, після закінчення Одеського університету, працювала викладачем фізики в м.Олександрія Кіровоградської області. Я також після закінчення Одеського інституту народного господарства в 1969 році, всю свою трудову діяльність провів в рідному Березівському районі».

П'ясецька Зінаїда Павлівна

Зінаїда Павлівна – вчителька-пенсіонерка Новоселівської школи. Про своє життя згадує:

«Батька заарештували і вислали до Сибіру за те, що він не хотів віддавати своє господарство (худобу) до колгоспу і не бажав працювати на колгоспній фермі. Мати вимушено пішла працювати свинаркою. Треба було вижити і годувати дітей. Забрали все, крім корівки. Люди з льону робили борошно, рвали щавель, подрібнювали його, змішували з борошном і пекли макорженики. З кукурудзи варили латуру (кукурудза з молоком).

В 50-ті роки села злилися в одне через з'єднання колгоспів ім. Карла Лібкнехта та «Найфельд» в один колгосп ім. Правди. Очолив господарство Ісаак Соломонович Макієвський та невдовзі його змінив на посаді Іван Іванович Чугай (саме тоді у колгоспі збудували велику стайню на сотню коней). В 1955 році до нього приєднався колгосп села Зброжківка – «Нове життя». Приблизно через рік приєднався сюди колгосп «День

урожаю» із села Чижеве. Це нове об'єднання стало називатись колгоспом ім. Т.Г.Шевченка.

В 1958 році до цього колгоспу були приєднані колгоспи ім. Б.Хмельницького, «Прогрес», «Суспільна праця», ім. Жовтневої революції та інші. Всього в колгоспі ім. Шевченка утворилося 13 сіл: Новоселівка, Карнагорове, Панчули, Новоподільське, Денисівка, Нейкове, Чижеве, Чигирин, Фелісеєве та інші. Пізніше це об'єднання розпалося на кілька господарств у 1961 році.

Від часів укрупнення колгоспу ним керували В.І.Мамалига, І.М.Сичов, Г.І.Бойко, А.І.Гольдман, Г.Г.Закливленець, В.В.Федорук, М.М.Лазовський, С.Я.Піженко.

Села Димівка, Нове, Новоселівка об'єдналися в єдине село Новоселівку. Випускники школи: Бодун Павло Михайлович – військовий, полковник, генерал штабу в Москві, Чагур Валерій Андрійович – лікар Березівської ЦРЛ, Редько Віктор Володимирович – науковий працівник агропромислового комплексу, працює в Міністерстві с/г в м.Києві, Кам'янченко (Ревчук) Лариса Миколаївна – головний лікар в с.Заводівці, Заклевінець (Краянська) Тетяна Георгіївна – викладач, майборода Олександр Маркович – син голови партизанського загону на Березівщині, нині зав.ГСМ в м.Одеса.

У Новоселівці, Новоподільську встановлено пам'ятники воїнам, які загинули під час Великої Вітчизняної війни «Ніхто не забутий, ніщо не забуто!».

Люди тут поселялися з різних місць, разом з цим змінювалися і доповнювалися традиції і звичаї.

Напередодні дня, коли мали відбутися проводи в армію, новобранець разом із хлопцями, які ще не служили в армії, запрошують гостей. Вони ходять по селу, заходять у хату з такими словами: «Просили батько й мати і я вас прошу, щоб ви приходили на вечір, присвячений моєму відбуттю в армію». Господарі частували хлопців, а жінки перев'язували хусткою чи рушником новобранця, а якщо запрошували дівчат, то вони перев'язували хусткою чи рушником новобранця, а якщо запрошували дівчат, то вони перев'язували

новобранця стрічкою. Ввечері гості святкували проводи до армії. Під час святкування хрещений батько новобранця проходив із банкою, носячи її над столом, а гості вкидали в неї гроші (на конверти для листів). А вранці відводили до військкомату.

Нарешті прийшов Великдень – найвеличніше свято року, з яким пов'язано багато народних звичаїв. Вважали, що у цей день треба вітатися навіть із ворогом. Вдома, перед тим як сісти до столу, вся родина вмивалася. Мати наливала у велику черепащу миску воду, на дно її клали три червоні крашанки. Першою вмивалася дівчина, потім хлопці і мати, а насамкінець – батько. Після кожного члена сім'ї воду міняли, але крашанки залишалися ті ж самі. Вони діставалися дівчині – «щоб гарна була».

Дуже любили діти грати крашанками в «набитки».

Люди ходили один до одного христосуватися і обмінюватися писанками, несли у подарунок паску. Так вони привчалися до доброти, щирості і любові.

До Новоселівської сільської ради увійшли, крім Новоселівки, села Новоподільськ та Зброжківка (загальна площа 63,491 тис. кв. м), в тому числі населених пунктів – 5,267 тис.кв.м. Керували нею Іван Олексійович Грінченко, Анатолій Якович Коваленко, Іван Устимович Пірожок, Лідія Миколаївна Демченко, Анатолій Андрійович Михайличенко, Анатолій Борисович Дробот, Наталія Леонтіївна Вітюк, Степан Степанович Демченко, Євгенія Михайлівна Когут, Микола Миколайович Лазовський.

Мешкають на території сільської ради українці, росіяни, болгари, вірмени, молдавани.

В кінці 1959 року було завершено будівництво Новоселівського будинку культури на 375 місць, який працює і донині. При ньому працює бібліотека. Першим завідувачем ще сільського клубу був Анатолій Миколайович Науменко. З 1958 року директором була Калерія Євтихіївна Резон, а тепер Н.В.Демченко.

У 60-ті роки було проведено в селі водогін.»

Ранкіч Петро Володимирович

«Народився я 20 вересня 1944 р. в м.Березівка Одеської області в сім'ї селянина. В 1952 році пішов до школи, яку закінчив у 1963 р. Закінчив 11 класів Березівської ЗОШ № 1.

Мої педагоги, яких я пам'ятаю і яким я дуже вдячний за їх працю з виховання та навчання дітей: директор школи - Давиденко Євген Дмитрович, завуч школи: Могилевський Йосип Семенович.

Вчителі: фізики – Масловський Віктор Іванович, англійської мови і географії – Дойч Сергій Іванович, музики і співів - Лутов Жан Іванович і Кравченко Валентин Сергійович. Та багато інших вчителів, яким я щиро вдячний за свої шкільні роки. А хлопець я був не подарунок!

Найбільш значну роль у моєму житті як школяра, а потім у подальшому виборі професії, відіграв вчитель фізичної культури, який працював у Березівській СШ № 1, Рогульський Віталій Володимирович. Він для нас, підлітків, був найулюбленішим педагогом. Кожен день після уроків я бігав на всі навчально-тренувальні заняття цього чудового педагога. Він нас навчив грати у футбол, волейбол, баскетбол, займались ми і легкою атлетикою, боксом, фехтуванням. Уже з 8 класу я почав виступати в складі збірної команди школи з усіх видів спорту, які в той час проводилися. Але найкращих результатів я досяг у змаганнях з легкої атлетики. Уже в 10-11 класах я був неодноразовим переможцем району серед школярів з бігу на дистанції 100 м, 200 м, стрибках у довжину і висоту.

Перед закінченням школи восени 1963 р. я став переможцем обласних змагань спартакіади товариства «Колос» серед дорослих в м.Березівка з бігу на 100 м з результатом 11.00 – це на той час норматив першого спортивного розряду. А також виграв змагання зі стрибків у довжину з результатом 6 м 72 см. Це були мої перші рекорди.

Моїми шкільними друзями були: Вернигора Микола (лікар-стоматолог м.Березівка); Марчевський Микола (водій,

м.Первомайськ); Луфрїйчук Орсен (колишній партійний працівник, м.Нальчик); Куліков Микола (покійний, м.Березівка).

Старші друзі з якими я займався спортом: Кондрашов Анатолій (лікар-пенсіонер, м.Березівка); Вілінський Микола (полковник у відставці, м.Харків); Лапенюк Галина (пенсіонерка, м.Березівка); Шестопалова Таїса (педагог, м.Одеса); Лінніков Валерій (лікар, м.Одеса).

І є ще багато інших людей, яким я дуже вдячний, що був поряд з ними.

Це моя така шкільна коротенька сторінка.

Після закінчення навчання у школі я склав успішно екзамен у педагогічний інститут ім. К.Д.Ушинського і став студентом факультету фізичного виховання.

Я вибрав спортивну спеціалізацію «легка атлетик» а і почав тренуватися у Нікіфорова Порфирія Івановича, заслуженого тренера СРСР з легкої атлетики. Тренувався у групі багатоборців. Я був наймолодшим там. В нашій групі старші спортсмени уже були досвідченими майстрами спорту СРСР, ікандидатами в майстри спорту, на яких я рівнявся і хотів бути таким, як вони.

Весною в складі команди педагогічного інституту я брав участь у змаганнях на першість України серед педвузів. Змагався з бігу на 100 м, був 50-м у фіналі і в змаганнях серед десятиборців. Виступив невдало, був травмований під час стрибку у довжину і зійшов з дистанції десятибор'я.

В листопаді 1964 р. я був призваний до лав Радянської армії, як і багато моїх колег-студентів. Це був на той час останній рік, коли призивали до армії студентів із ВУЗів.

Моєю першою військовою частиною був «ШМАС» (школа молодих авіаспеціалістів) у м.Дніпродзержинськ. Перші півроку я навчався на молодшого авіаспеціаліста. У вільний час наполегливо займався спортом: легкою атлетикою і грав у футбол та волейбол за нашу в/частину. Після закінчення навчання в ШМАСі був відряджений до в/частини в м.Арциз Одеської області. Через якийсь місяць несіння служби в м.Арцизі я в складі легкоатлетичної команди в/ча-

стини брав участь в м.Одеса у змаганнях на першість Одеського військового округу. Був я заявлений для змагань серед десятиборців (Декатеон). Це такий вид легкої атлетики. Десятиборці змагаються два дні. Перший день - біг на 100 м, стрибки у довжину, штовхання ядра, стрибки у висоту, біг на 400 м.

Другий день змагань це біг на 110 м з вольєрами, метання диску, стрибки у висоту з шестом, метання кілків і останній вид (мій найнеулюбленіший) – біг на 1500 метрів.

Дуже вдало я виступив на цих змаганнях: набрав по таблиці очок десятиборства 6520 оч., виконав норматив кандидата у майстри спорту СРСР і зайняв друге місце – став срібним призером у змаганнях десятиборців Одеського військового округу.

В свою в/частину до Арцизу не вернувся - мене звільнили від служби авіатора, і я продовжив несіння служби в спортивній роті Одеського округу.

Після цих змагань змінилось моє життя на краще. Став займатися своєю улюбленою справою. В складі легкоатлетичної команди округу тренувався на стадіоні СКА м.Одеси під керівництвом нашого командира – тренера майора Фоміна Олексія Прокофійовича – майстра спорту СРСР, заслуженого тренера СРСР (нині полковник-пенсіонер) та Свербетова Григорія – заслуженого майстра спорту СРСР, учасника Олімпійських ігор, призера з бігу на 400 м чемпіонату СРСР.

Так ми всі готували себе до наступних змагань. На початку вересня цього року (1966 р.) в складі легкоатлетичної команди ОДВО (Одеського військового округу) в м.Тбілісі, де проходили змагання на першість Збройних сил СРСР, я виступив дуже вдало: зайняв 4 місце у змаганнях десятиборців. Потрапив до складу збірної команди Збройних сил СРСР команди ЦСКА (Центрального спортивного клубу армії) і був відряджений на навчально-тренувальний збір до м.Ленінакан (Армянська РСР) для підготовки та участі в першості СРСР серед відомств з десятиборства («ЦСКА», «Динамо», «Трудові резерви», «Буревісник», «Колос»).

Виступив я невдало, був травмований.

1966 рік був роком різних стартів, змагань, тренувань, підготовки до наступних стартів.

У 1967 році відбулася Спартакіада народів СРСР. Це змагання, які проходили один раз на 4 роки. Змагання перед роком до Олімпійських ігор. До цих змагань всі спортсмени наполегливо готувались, щоб потрапити до складу команди республіки і виступати в її складі у фіналі спартакіади, який проходив на центральному стадіоні «Лужніки» м.Москви. З пишним на ті роки відкриттям змагань і закриттям спартакіади.

Перші три місяці 1967 р. я проходив спортивні збори в ЦСКА м.Москви. Тренувались ми в легкоатлетичному манежі «Буревісник» і на стадіоні ЦСКА. Весною цього року ми всі роз'їхалися по своїм округам. Перші змагання були у м.Ялта, потім м.Сімферополь і наприкінці травня -м.Кишинів. Першість Молдавії. Молдавія входила до складу ОДВО і ми, солдати, в основному виступали за Молдавію. Я став переможцем весняної першості Молдавії з десятиборства. Потрапив до складу легкоатлетичної команди Молдавії. Потім була літня спартакіада Молдавії. Я зайняв перше місце в цих змаганнях: виконав норматив майстра спорту СРСР (6843 оч.) і у складі збірної команди Молдавської РСР виступав у фіналі спартакіади народів СРСР м.Москви.

Із 30 десятиборців я був 12-м - так і закінчилась моя служба в армії.

Переді мною став вибір: куди йти, як далі жити? Мені запропонували залишитися в СКА м.Одеси і продовжувати служити в якості спортсмена. Я погодився.

19671- 971 рр. - працював в СКА (спортивний клуб армії).

За цей час закінчив заочне відділення Одеського педіну (факультет фізичного виховання).

1968 р. – одружився.

1969 р. – народився наш первенець – син Володимир.

1971 р. – звільнився з лав армії і з 1 вересня цього року почав працювати тренером-викладачем в ДСО «Колос» м.Березівки.

1972 р. - був призначений на посаду Голови комітету з фізичної культури та спорту Березівського райвиконкому. Так весь час і очолював спорт на Березівщині.

1994 р. – пенсіонер.

Нині працюю інспектором-методистом Дитячої юнацької спортивної школи Березівки».

Родіонов В'ячеслав

Родіонов В'ячеслав зараз підприємець металургійної промисловості м.Дніпропетровська. Вчився у Раухівській школі. Про свою школу згадує дуже тепло:

«Маленький вокзал поселка Рауховка в одночась был вовлечен в феерическое действо с оркестром, транспорантами и цветами. Ощущение небывалого праздника витало в воздухе. Детские возгласы взрослых людей, объятия, поцелуи, слезы на глазах – это школа встречала своих повзрослевших детей 30 лет спустя.

Вообще мы не виделись 25 лет. В основном, дети военных, которых жизнь раскидала по всему белому свету, да и местные разлетались из гнезд родимых. И вот мы собрались – 21 ученик нашего класса выпуска 1975 года и четыре наших «вечных» учителя – директор школы Валентина Николаевна Бересан, наша классная мамочка Елена Николаевна Лупашко, учитель труда Иван Никитич Ногин, учитель русской литературы Галина Петровна Бережко.

Что нас позвало через 25 лет, и побудило 30-летие отметить впервые в истории школы? Что заставило бросить все и примчаться по первому зову с разных уголков мира в когда-то близкий, а теперь далекий городок Рауховка? Ведь каждый из нас идет своей дорогой, все мы состоявшиеся люди, имеющие положение в обществе, все очень заняты делами насущными. Витя Редько - ныне действующий член Правительства Украины, Лена Мешкова - обладатель 3-х медалей ВДНХ СССР, профессор с мировым именем, доктор наук, заведующая кафедры, Ира Сыровец - профессионал серьезного уровня банковской сферы, Наташа

Шляпкина – отличник образования Украины, Володя Жуков, Саша Моторнюк, Володя Святынский – подполковники Вооруженных Сил СССР и все наши ребята, вне зависимости от социального положения, отличные специалисты и замечательные люди.

В первую очередь мы пришли сказать спасибо Источнику, благодаря которому все последующее в нашей жизни стало реальным. Источнику знаний, Источнику постижения социальных отношений, источнику познания жизни. Кроме того, мы приехали на встречу с детством! Ну а коль вернулись к нему, значит в нынешней жизни нам чего-то не хватает. А чего? Чистоты, бескорыстия, искренности, настоящности...

Мы стали другими. Реалии социума выработали в нас «нужное», зачастую во вред «правильному». И мы возвращаемся к этому «правильному», за глотком чистой родниковой воды.

В Новом Завете сказано – «умались как дитя». Другими словами - вернись к простому и искреннему восприятию жизни, стань чистым листом познания истины...

Мы приехали в городок нашего детства и увидели обветшавшие дома с пустыми безжизненными глазницами окон, в которых когда-то жило наше наивное и беспечное детство. Оно радовалось и улыбалось каждой лавочке, каждой тропинке, каждому деревцу, хранившим нежную память о первых шагах познания жизни. Среди печальной картины постперестроечной разрухи мы увидели воистину «свет солнца в мрачном царстве» - школу, преисполненную жизни, радости, созидания и веры в будущее. А во главе ее бессменным капитаном по прежнему, как и 30 лет назад, стояла на вахте и вела свой корабль сквозь рифы и скалы, победившая время Валентина Николаевна Бересан. И на 25-летие и на 30-летие школьного выпуска мы привезли из Молдавии своего классного руководителя, свою любимую классную мамочку Елену Николаевну Лупашко. Светлой памятью в наших сердцах остались профессионализм, максимальная самоотдача, трепетное отношение к нам учительницы математики Шаховой Раисы Федоровны и учительницы биологии Бабий Таисии

Павловны. Добро порождает добро! Мы получили его от наших учителей и несем его по жизни как знамя.

Вечер встречи выпускников настолько с душой и любовью организован школой, что мы, дяди и тети, невольно с радостью растворились в нашем детстве. А каков был концерт! Какие таланты найдены и выращены школой! Какие великолепные номера! Ну а самое главное - идущие от сердца слова признательности и чувства взаимной благодарности. И за это низкий поклон и большое спасибо школе нашей жизни и ее вечному директору Валентине Николаевне Бересан, беззаветно и самоотверженно преданной делу своей жизни.

Холодок отчуждения, десятилетиями не видевшихся людей очень быстро, как весеннее солнышко прошлогодний снег, растопила память детских лет. Вспомнили, как наша Леночка Николаевна возилась с нами все свое свободное время, как она была и есть через десятилетия нашей доброй и строгой мамой, любящей всех нас безграничной материнской любовью. Вспомнили трепетное отношение к нашим девочкам, благодаря которым мы открыли для себя новый мир возвышенных чувств. Вспомнили, как учились творить свои маленькие, но такие важные дела. И как будто бы не было десятилетий разлуки, мы окунулись в счастье детских лет, мы вмиг превратились в тех самых мальчишек и девчонок, которые так трогательно жили своими маленькими радостями и горестями... Все это не только было, но и сейчас есть в нас, как этапы нашего роста, как сладкая память детства.»

Слабенко (Рудченко) Людмила Петрівна

Людмила Петрівна народилась в селі Вікторівка у 1943 році.

У школі навчалася із 1950 по 1957 рік. У 1965-1967 роках працювала діловодом, у 1990-2000 роках – техпрацівником, пізніше – бібліотекарем Вікторівської школи. Про свою школу згадує:

«Це була семирічна школа, здійснювався навчальний процес у двох корпусах: перший стояв на місці сучасної школи, тоді це була територія Вікторівки, а другий корпус там, де зараз знаходиться братська могила загиблим під час Великої Вітчизняної війни – це колишня Владиславівка. Людмила Петрівна згадує, що після війни в подвір'ї школи перепочували воїнів, чії могили знаходились на території всього села. У кожному класі навчалось двадцять і більше учнів. В той час було в класах багато «переростків», які не мали змоги навчатися під час війни. Багато дітей до школи не ходили, бо не мали одягу і взуття. У Вікторівську школу також ходили діти із навколишніх сіл: з Мар'янівки, Степанівки, Донської Балки.

У сім'ї Рудченків розповідали (батько Людмили Петрівни - Рудченко Петро Олексійович) про школу довоєнних часів. До війни працював учитель Безродний, якого під час війни розстріляли (це дідусь Шимко Людмили Володимирівни).

Після війни директором школи працювала деякий час Мушчиніна Васса Семенівна. Учителювала в той період Козіна Ганна Олексіївна, дуже розумна людина, знаюча вчителька. Пізніше, у 1950 році директором був Стоянов Борис Костянтинович, а його дружина, Євдокія Прокопівна, вела перший клас. Грушко Микола Максимович викладав російську мову та літературу, Синенко Віра Миколаївна читала українську, Фоменко Раїса Іванівна – математику. Директором школи був Кімаченко Микола Маркович, його дружина, Зінаїда Макарівна, працювала учителькою біології, пізніше – учителькою початкових класів.

Працювали в школі: Іщенко Сергій Михайлович – спочатку викладав військову справу, а після закінчення університету викладав математику, Іщенко Олена Андріївна - викладач біології та хімії.

Також директорував у Вікторівській школі Царгородський Іван Михайлович, дружина його Людмила Іллівна теж була вчителькою. Працювали вчителі Хакало Сергій Олексійович та його дружина Надія Іванівна. Дуже гарний був учи-

тель історії Гладун Антон Макарович. Коли він розповідав нову тему, у класі мовчали навіть найзавзятіші балакуни і непосидючі учні. Цей учитель теж був якийсь час директором.»

Ще пам'ятає Людмила Петрівна прізвища таких учителів школи: Громова Роза Миколаївна, Ленець Олександра Яківна - математик, Шалабод Зінаїда Павлівна - географія, історія, Захарченко Микола Іванович - математик, Кравченко Валентин Сергійович - музика, Лаврентьєв Анатолій Михайлович - музика, Івченко Володимир Іванович - фізкультура (саме від обладнав перший спортивний майданчик з учнями, а тепер на цьому місці стоїть школа), Михайлов Микола Миколайович - фізкультура.

«Завжди в школі працювали гуртки, шкільний хор (учитель музики Тірон Валентин Кіндратович). Учні їздили на олімпіади, екскурсії, працювали на колгоспному полі. Шкільні роки запам'яталися дружбою, люди тяжко працювали, йшла відбудова сіл, жили бідно, мало заробляли, були дружні. Завжди на роботу йшли з піснюю. Хати відбудовували всім селом».

Стальниченко Олег Іванович

Стальниченко Олег Іванович - випускник Березівської середньої школи № 2, професор, заслужений працівник народної освіти України, завкафедрою Одеського національного морського університету. Про своє дитинство згадує:

«В школу я пошел в 1946 году. Наш первый класс «Б» размещался в уцелевшей после бомбежек части здания с окнами, выходящими на улицу. Моей первой учительницей была Елена Анисимовна Дуброва, обаятельная женщина с большим педагогическим опытом.

Время было голодное и очень холодное. Зима с 1946 на 1947 год была ужасной, снег заметал нашу землянку, где мы жили, вровень с крышей.

В школе не было никакой мебели, поэтому одним из условий приема в школу было изготовить и принести парту на

одного или двух человек. Большинство родителей такие парты изготовили. Но у меня некому было изготовить парту, т.к. в 1944 году мой отец уже погиб на войне, поэтому мама вместе со мной принесла в школу имеющийся у нас круглый столик и табуретку. В связи с тем, что стол круглый, он не вписывался в ряды парт, поэтому его поставили впереди всех справа под стенкой, почти рядом с доской. Одноклассники первое время подшучивали надо мной, затем привыкли. За круглым столом я учился до появления новых стандартных парт. До нас был только второй класс. Среди них и нас были переростки, т.к. во время войны школа не работала. Основным развлечением у школьников была игра в войну на переменах в разрушенной части школы.

Уже в старших классах хорошо помню учительницу математики Азу Николаевну Кантемир, учительницу русского языка Козину, украинского языка Марию Николаевну, а затем Вороновскую Ларису Ивановну. Директором школы вначале был Лутов, а затем Петленко Василий Данилович, который несколько лет назад разыскал меня, позвонил, а затем приехал из Николаева в гости. Была очень трогательная встреча, на которую я пригласил наших земляков-друзей по школе, проживающих в Одессе. Затем встречу организовал наш друг по школе Демидюк В.Д., Василий Данилович очень гордился, что мне первому из выпускников второй школы было присвоено ученое звание профессора, затем профессорами стали Сторожев В.П. и Бланк Ю.

Хорошо помню учителя истории Моисея Самойловича, а затем Курсу, который к тому же был завучем школы, Луцкера – преподавателя черчения. Многих преподавателей, к сожалению уже не помню, т.к. школу я закончил еще в 1956 году. Хочу отметить, что преподавательский коллектив школы давал очень хорошие знания, которые позволили мне, первому из Березовки, поступить в Одесский институт инженеров морского флота с первого раза.

Вспоминается одна очень интересная встреча.

Лет 20 назад, как-то позвонил мне мой друг и коллега по работе в Одесском горкоме комсомола Сергей Бойченко

и предложил встретиться с моим земляком. Когда встреча произошла, то мы с земляком друг друга не узнали. Фамилия земляка Валерий Евдокименко, бывший 1 секретарь Черновицкого обкома комсомола, а затем был первым секретарем Черновицкого горкома партии. Когда мы начали вспоминать минувшие годы, то она сказал, что пошел в 1Б класс Березовской школы № 2, но перед окончанием первого класса семья уехала из Березовки, т.к. его отец был военным.

Никого он из класса не помнил, помнил только одного мальчика, который сидел впереди всех возле доски за круглым столиком, и звали его Алик. Это, конечно же был я. Рассказал так же, как он в комсомольские годы помог состояться Народной артистке Украины Софии Ротару, как его родной брат Анатолий Евдокименко женился на ней, и затем всю жизнь вместе работали.

Хорошие воспоминания остались о школе. Только жаль, школа мало организывает встреч с выпускниками. Я очень редко бываю в Березовке, но когда бываю, обязательно захожу в школу.»

Станчук Олександр Іванович

Олександр Іванович народився в селі Розквіт Березівського району (колишній колгосп імені М.О.Посмітного). Про свої шкільні роки згадує:

«Мій батько з бабусяю та дідусем в двохрічному віці переїхав до села Розквіт з Уманського району Черкаської області с.Іванівка.

Мама після закінчення Одеського медичного училища була направлена на роботу в село Розквіт. Там вони і одружились.

В 1977 році я пішов до першого класу Розквітівської середньої школи. Першою моєю вчителькою була Лавренюк Ганна Григорівна, директором школи на той час був Соловійов Володимир Степанович - колишній фронтовик, людина дуже заслужена і шанована односельцями та нами, дітьми. Завучем

була Посмітна Ельвіра Іванівна, яка згодом стала директором школи – це людина з педагогічним талантом від Бога. Викладала вона в школі математику і була чудовим організатором позашкільної роботи. З нею ми дуже багато подорожували на канікулах. Відвідали такі міста колишнього Радянського Союзу: Одеса, Москва, Кострома, Вологда, Суздаль, Львів, Івано-Франківськ, об'їздили весь Крим та Кавказ.

Фізику в школі нам викладав Дахно Павло Омелянович. Після уроків він вів фізико - технічний гурток, де прищеплював нам любов до техніки, був дуже терплячий до наших вибриків.

Дідиченко Олександр Петрович - вчитель з історії, людина з доброю душею, вродженим почуттям гумору. Він же вів фотогурток та навчав нас різним технічним фокусам.

Тісне Любов Петрівна – вчитель російської мови та літератури. В ті часи вона прищеплювала нам любов до рідної мови. Дуже приємна, весела людина. Я завжди з любов'ю і повагою згадую цих людей і про незабутні шкільні роки.

Після закінчення школи я вступив до Одеського інституту зв'язку, який закінчив в 1999 році. В процесі між першим та другим курсом інституту я відслужив в рядах Радянської армії (Угорщина, рота зв'язку).

З 1999 року працюю начальником Березівського цеху електричного зв'язку № 3».

Усатенко Наталя Анатоліївна

Наталя Анатоліївна працювати почала у Вікторівській ЗОШ із 1982 старшою піонервожатою, пізніше стала вчителем трудового навчання, російської мови та літератури, зарубіжної літератури, завучем. Згадує:

«Це був час, коли діти були членами Всесоюзної піонерської організації ім. Леніна. Піонерська дружина нашої школи носила ім'я Віті Коробкова, загони – імені Льоні Голікова, Зіни Портної, Марата Казея та інших.

Неодноразово за підсумками роботи дружині присвоювали звання правофлангової. Кращі учні нагороджувалися гра-

мотами районної піонерської організації, головою якої була Бойко М.Р.

Активістами шкільного життя були Возна Наталія, Сойкіна Тетяна, Парамоненко Василь, Ткаченко Діна, Гладкевич Наталія, Слабенко Надія, Плющ Віта, Ковтун Олександр.

Дуже цікавим і насиченим було життя загонів. Запам'яталися різноманітні збори, лінійки, походи, зустрічі з цікавими людьми, піонерські вогнища.

В школі було створено кролеферму, про яку дбали діти разом з учителем біології Колесніченко Т.Г. А скільки було зібрано макулатури та металолому! Діти охоче допомагали колгоспу ім. Котовського, Вікторівській птахофабриці у збиранні овочів. Незабутніми враженнями, спогадами ділилися після поїздок до Бреста, Києва, Ленінграда, Москви, Риги.

Директором школи упродовж багатьох років була Горпинюк М.С. Працювали досвідчені вчителі, які все своє життя присвятили вихованню дітей: Літвінова О.К., Решитинська І.М., Шевченко Т.І., Михайлова І.М., Ніколаєв В.Б., Ткаченко К.П., Бреза О.П., Іщенко Б.Г., Решитинський О.С., Решитинська Є.В.

У школі частими гостями були голови колгоспів-шефів Литвиненко О.О., Шевченко П.Я., парторг Вікторівської птахофабрики Бойко М.В.

Школа завжди знаходила підтримку у господарників.

У свою чергу діти виступали з концертами на колгоспних фермах, вітали працівників зі святами.

Із грудня 2000 року директором школи стала колишня випускниця Поліщук (Слабенко) Надія Миколаївна (на той час прізвище Іордан).

На початку допомагала в роботі найбільше завуч Усатенко Наталія Анатоліївна, колеги-наставники Шевченко Тетяна Іванівна, Решитинська Ірина Михайлівна, вчителі-ровесники: Володько Віта Миколаївна, Капустян Діна Костянтинівна, Громадченко Наталія Олександрівна, Ковтун Олександр Петрович. Усіх турбувала доля школи, бо ми – її випускники.

У 2002 році проведено ремонт опалювальної системи. Працювали тиждень робітники школи Сергій Миколайович Іскра та Василь Іванович Парамоненко, надало допомогу Березівське управління газового господарства (начальник С.М.Слабенко). Косметичний ремонт покрівлі було виконано силами школи. У 2001 році відновила роботу шкільна їдальня. Продукти харчування надходили із колгоспу ім. Котовського, яким керувала Мишкіна Віра Степанівна. Цього року було започатковано у школі проведення вечорів зустрічі випускників. Традиційно проводимо їх у останню суботу травня.

У 2002 році за сприяння голови Березівської РДА Ніточко Івана Івановича школи району отримали в оренду землю. За виручені з оренди кошти з'явилась можливість придбати обладнання, зробити ремонт.

Протягом 2004 року у Вікторівській школі було проведено капітальне будівництво шатрової покрівлі, встановлення нової системи опалювання, замінено лінолеум у деяких класних кімнатах та коридорах. Виконувало роботи «ПП Соловійов Ю.М.»

Цього року здійснилася ще одна мрія школи – на свято Покрови голова Березівської райдержадміністрації Зубков Леонід Іванович із начальником відділу освіти Віричом Володимиром Михайловичем вручили ключі від новенького автобуса ПАЗ ВН 5426АС директору та водію Слабенку Пилипу Михайловичу. Це був перший технічний засіб у районі, який надійшов згідно регіональної програми «Шкільний автобус».

У 2004 році за рахунок оренди землі було організовано колгоспом ім. Котовського заправку автобуса, у 2005 році купили в школу перший DVD-програвач. Отримували ми і спонсорську допомогу, в основному від голови ПП «Роздолянське» Слабенка Сергія Степановича: магнітофон, комп'ютер, електром'ясорубку. Допоміг він також зробити ґрати на вікна і двері в комп'ютерний клас.

У 2007 році школа отримала 5 комп'ютерів. Почав працювати гурток інформатики.

Ще у 2007 році за рахунок допомоги районної Соціалістичної партії проведено ремонт системи водогону та каналізації. У листопаді введено в експлуатацію п'ять внутрішніх вбиралень. Велика робота виконана робітниками школи Парамоненком Василем Івановичем та Володьком Олександром Олександровичем.

У 2008-2009 році створено кімнату психологічного розвантаження. Психолог – Плющ Ніна Сергіївна, випускниця 2001 року.

Сьогоднішня школа – це згуртований педагогічний колектив із чотирнадцяти вчителів, учнівський колектив з 150 учнів. Продовжують під'їжджати до школи учні із п'яти сіл: Донська Балка, Косівка, Степанівка, Карнагорове, Донське. Особливість нашої школи – це міжнаціональний контингент. Так, у 4 класі із семи (найменша кількість по школі) учнів – п'ять учнів ромської національності, у другому класі 80 відсотків – роми.

Учні школи – активні учасники районних конкурсів, змагань. Серед учителів – 5 фахівців вищої категорії, 3 учителя – першої категорії. Шевченко Тетяна Іванівна, учитель початкових класів, має звання «Старший учитель».

Хромова (Заліва) Наталя Володимирівна

Хромова Наталя Володимирівна народилась 14 червня 1958 року у місті Березівка Одеської області в сім'ї службовців. Про своє життя згадує:

«Мої близькі родичі: батько – Заліва Володимир Васильович, 1926 р.н.; мати – Заліва (Гончарук) Валентина Іванівна, 1926 р.н. Батьки все життя мешкали у місті Березівка Одеської області.

У 1965 році я пішла до Березівської середньої школи № 2, яку закінчила в 1975 році. Моїми вчителями були: вчителька початкових класів – Боровик Раїса Вікторівна; вчителька російської мови та літератури – Козіна Ганна Олексіївна; вчителька української мови та літератури – Руденко Лідія Спирідоновна; вчителька математики – Кантемір

Аза Миколаївна; вчитель фізики – Магазинник Вадим Борисович; вчителька хімії – Галат Неля Яківна; вчителька біології – Барон Світлана Павлівна; вчителька історії – Задорожнюк Ніна Савелівна.

Свою трудову діяльність розпочала з вересня 1975 року. Працювала робітницею на Березівському заводі знежиреного молока. Звільнилась у січні 1977 року в зв'язку з початком навчання на денному підготовчому відділенні Одеського інституту народного господарства.

У серпні 1977 року вступила до Одеського інституту народного господарства на планово-економічний факультет. Закінчила навчання в 1981 році. Отримала кваліфікацію «економіст».

3 серпня 1981 року працювала економістом в Миколаївському обласному статистичному управлінні.

У вересні 1982 року переїхала на постійне місце проживання до м.Березівки Одеської області.

3 вересня 1982 року по квітень 1991 року працювала економістом на Березівському комбінаті комунальних підприємств. Звільнилася з комбінату комунальних підприємств у зв'язку з переведенням до державної податкової інспекції Березівського району Одеської області, де з квітня 1991 року працювала на посаді державного податкового інспектора відділу податків з населення. У червні 1992 року переведена на посаду старшого державного податкового інспектора цього ж відділу.

У листопаді 1994 року призначена заступником начальника податкової інспекції – начальником управління аудиту доходів.

З червня 2005 року і до теперішнього часу працюю головним державним податковим ревизором-інспектором відділу оподаткування фізичних осіб Березівської міжрайонної державної податкової інспекції.

Вийшла заміж у лютому 1986 року. Чоловік – Хромов Анатолій Володимирович. Маю доньку – Хромову Олену Анатоліївну».

Чмільова Катерина Дмитрівна

Катерина Дмитрівна народилася у важкий післявоєнний 1946 рік. Та це не завадило їй отримати освіту у Петрівській школі. Про своє навчання згадує:

«Навчатися довелось мені в класі-комплекті, але не дивлячись на це з 6 учнів троє здобули вищу освіту: Савова К.Д. – вчитель молодших класів, Хижняк В.О. – голова КСП, Банкул В.В. – викладач музики в Б.Дністровському педучилищі). Троє з нас отримали середню спеціальну освіту.

Навчання в школі проводилось в дві зміни. Я, як меншенька, ходила в першу зміну. Старший брат Микола – в другу. На нас двох була одна, зшита руками, полотняна сумка, одне пальто і одні чоботята. Я приходила із школи, переодягалася, брат одягав пальто, чоботи, складав книжки і зошити і йшов до школи.

При школі була присадибна ділянка, садок, виноградник. Восени учні допомагали колгоспу в збиранні врожаю помідор, кавунів, винограду, кукурудзи.

Коли я після закінчення педучилища прийшла працювати до рідної школи, директором школи був Пищенко Г.Г., а потім з 1980 року – Копач Катерина Федорівна.

В цей час велика увага приділялась виховній роботі. Діти їздили (за рахунок коштів держави, колгоспу) до Москви, Асканії–Нової, Умані, Одеси, Миколаєва.

В школі було організовано харчування всіх учнів (за кошти держави).

Райво приділяло велику увагу поповненню навчальних кабінетів наочними посібниками та обладнанням, а також створенню умов для нормальної роботи школи. Школа одержувала вугілля, фарбу в достатній кількості.

Пригадую, що вчителям в 60-і роки давали навіть на початок навчального року зошити і ручки».

Шевченко (Болотіна) Тетяна Іванівна

Тетяна Іванівна навчалась у Вікторівській загальноосвітній школі з 1968 по 1972 рік. Тетяна Іванівна випустила не одне покоління учнів і сама із Вікторівської школи. Час роботи тут - із 1979 року по сьогоднішній день. Має вищу категорію, звання «Старший учитель».

Найбільше згадує прізвища своїх учителів:

«Моїми улюбленими вчителями були Грушко Микола Максимович, Мушиніна Васса Семенівна, Ленець Олександра Яківна, Шалабод Зінаїда Павлівна, Фоменко Раїса Іванівна, Іщенко Сергій Михайлович та Олена Андріївна.

У школі навчалось багато дітей. Були паралельні класи, навчання проходило у дві зміни. Всі учні до школи приходили в шкільній формі, обов'язково у піонерському галстуку.

Проводилась велика піонерська робота. Щомісяця готували піонери з наставниками піонерські збори, на яких, крім звіту про проведену роботу, співали, танцювали, декламували вірші. На піонерські збори запрошували часто ветеранів Великої Вітчизняної війни: Брезу П.А., Плюща М.Н., Литвиненка О.О., які розповідали про війну. Восени і на початку літа допомагали радгоспу в просапці й збиранні врожаю. Всі дуже любили і поважали свою вчительку Мушиніну Вассу Семенівну, яка за нас хвилювалася і хотіла, щоб ми вирости справжніми людьми.

Із міцними знаннями легко було навчатися у Білгород-Дністровському педагогічному училищі, а згодом і в Одеському педагогічному інституті імені К.Д.Ушинського.

Приємно працювати в рідній школі, продовжуючи традиції наших наставників».

Щербаков Микола Васильович

Щербаков Микола Васильович народився 5 лютого 1939 року. Зараз працює лікарем-стоматологом. Про свою школу згадує з теплом і ніжністю:

«Если говорить о школе, то состояние очень даже двойственное. Рассказывая о школе, которая дала мне аттестат, я не могу не вспомнить школу, которая научила меня писать и читать.

В 1946 году я пошел в Исаевскую начальную школу. Школа расположена была в приспособленном помещении, отопление печное, освещение – свечи и керосиновые лампы. В школу ходили со своими скамейками и до первых заморозков, ходили многие босиком.

Ну а то, что полураздетые и голодные, говорить не приходится. Первой учительницей была Мария Никитовна, фамилию к сожалению не помню.

В 1950 году весной родители переехали из с.Исаево в г.Березовку, где я пошел в 4-й класс школы № 3 и проучился до 8-го класса. В школе учиться было интересно - участвовал во всех кружках каких только можно (физический, драматический, танцевальный), пел в школьном хоре.

Физический кружок вел учитель физики Николай Павлович. Изучали мы кинопроектор ЗП-16 и «Украина», с помощью которых смотрели кинофильмы.

В школах в то время все было и строго и доброжелательно. Культивировался здоровый образ жизни, патриотизм, гуманность, уважение к старшему поколению.

Ежедневно занятия в школах начинались со школьной физзарядки, в третьей школе проводил ее Санегрибов Александр Афанасиевич, это был прекрасный и сильный спортсмен – участник первенств областных и республиканских соревнований по волейболу, он был много лет подряд капитаном команды. Также хорошо играл в шахматы, а в школе преподавал математику так, что только уж очень ленивый мог не знать математику. Его все очень уважали.

Мне он привил любовь к волейболу и брал в свою команду почти на все соревнования.

Директором третьей школы был Лутов Иван Петрович – историк по профессии, много интересного рассказывал о нашем крае, и говорил, что речка Тилигул была полноводной

и судоходной для малых судов и что турки предлагали свои услуги по расчистке реки с условием, что все добытое возьмут себе.

В 8-м классе, участвуя в олимпиаде школьников по физике, я познакомился с учениками второй школы – Сторожевым Валентином, Бланком Юрой и Выварцом Сашей, которые познакомили меня со своей школой. Главной достопримечательностью школы был спортзал и когда я показал ребятам, что могу делать на турнике и брусьях, приговор был вынесен однозначный, все в один голос сказали, что я должен учиться в школе № 2.

В этот же день Сторожев пригласил на всех к себе домой, у него во дворе был турник, где мы устроили соревнование по подтягиванию и прочим упражнениям на турнике. И так я перешел в 8-м классе во вторую школу, которую успешно окончил в 1957 году.

С переходом во вторую школу, я как-то поменялся в лучшую сторону, новый коллектив обязывал проявлять свои лучшие качества, но учитель немецкого языка Иван Михайлович во мне всегда видел разгильдяя, всем говорил, что курю и никогда не поступлю в институт, а на самом деле я бросил курить еще в третьем классе и по сей день не курю. В медицинский институт поступил без проблем, а вступительный экзамен по немецкому языку сдал на отлично, но я всегда говорю, что каждый человек имеет право на ошибку. С огромной благодарностью вспоминаю Азу Николаевну Кантемир – прекрасный и неподражаемый математик; Магазинник Вадим Борисович – великий энтузиаст своего предмета, физик; Вороновская Лариса Ивановна – стройная, великолепная, спортивная – преподаватель украинской литературы; Козина Анна Алексеевна – пример интеллигентности с великолепным знанием русского языка и умением донести эти знания до слушателя; Стабров Сергей Абрамович – преподаватель физкультуры и военного дела, дал нам очень хорошую строевую подготовку, а винтовку мы разбирали и собирали с закрытыми глазами; Стойков Степан Дмитриевич – преподаватель химии, отличный преподаватель и еще за-

помнился тем, что в течении урока несколько раз переходил то на украинский, то на русский язык, он был и учителем и другом. После уроков даже разрешал покататься за рулем на его автомобиле («Москвиче»), я и Витя Вирич уже могли водить автомобиль.

Коллектив школы возглавлял директор Петленко Василий Дмитриевич – высокий, стройный, с военной выправкой, всегда строгий и требовательный, очень поощрял спорт и способствовал его развитию. Даже когда я поехал на первенство области по классической борьбе и после соревнований меня оставили на подготовительные сборы, выступить за сборную команду Одесской области на первенство Украины, я пропустил почти месяц учебы в школе, он сказал: «Раз занял призовое место - все тебе прощается», а на выпускном вечере подарил мне шахматы с круглой печатью школы и своей подписью, по сей день их храню.

Учась во второй школе, мы часто ездили в соседние села с концертами художественной самодеятельности, возглавляла всегда Лариса Ивановна Вороновская. Школьные вечера отдыха мы проводили в спортзале, иногда в районном дворце пионеров. На одном из вечеров вальса я завоевал в паре с Жанной Шестопаловой приз за лучшее исполнение вальса, мне дали роман А.Толстого «Хлеб», он хранится в моей библиотеке. Уроки физкультуры при благоприятной погоде проводились на стадионе. И вообще мы там проводили много времени, устраивали соревнования по многим видам спорта (волейбол, футбол, метание диска, толкание ядра, прыжки в длину и высоту, бег на дистанции – 100, 400 и 1500 метров). Что касается меня, то я метал диск и гранату, толкал ядро, бегал 1500 метров. Это была моя коронная дистанция. Также я был капитаном волейбольной команды школы.

В 10-м классе на районных соревнованиях школ я занял первое место в толкании ядра с результатом 12м15см, второе место в беге на 1500 м, второе в метании диска – 49 м 73 см и по волейболу наша команда заняла первое место. По классической борьбе в полулегком весе на районных соревнованиях трижды занимал первые места, на первенстве области – вто-

рое место и выступал за вторую сборную Одесской области в матчевой встрече десяти областей Украины.

В школьном духовом оркестре играл на альте, Валентин Сторожев и Юра Бланк на трубе, Выварец Саша на баритоне.

В нашем выпуске окончили школу с золотой медалью трое: Хмель Александр, Бланк Юра, Петленко Галина и с серебряной - Сторожев Валентин и Пилуй Тамара. Все медалисты и многие наши выпускники в том же году поступили в высшие учебные заведения без особых проблем.

Вот такая наша школа.»

Юдицкий Анатолий Михайлович

«В 1976 году заврайоно Фурсенко Л.И. решил открыть в Березовке СЮТ (станцию юных техников). И директором станции он назначил меня, Юдицкого Анатолия Михайловича, учителя физики.

17 октября 1976 года я стал директором этой станции. Станция располагалась в старом здании возле старой почты на улице Ленина.

Ни станков, ни оборудования, никаких материалов не было. Я начал с нуля. В течение двух-трех месяцев я только тем и занимался, что оборудовал станцию. Купил на завод точильный станок, фрезерный станок, токарный станок, строгальный станок для мастерской (в одной из комнат). Купил и завез мебель: слесарные станки, шкафы, столы и стулья. Приобрели для фотокружка фотоувеличители, фотоаппараты.

Когда в школах ввели бесплатные учебники, я в каждой школе района от СЮТ открыл кружки переплетного дела, которые вели библиотекари и старшие пионервожатые. В СЮТ я с ними провел семинар и показал, как сделать самодельный переплетный станок (в школьной мастерской) и как переплести книги.

Для всех кружков были приобретены слесарные, столярные, канцелярские и другие инструменты и материалы.

Станция, кроме самой работы на станции, курировала всю внеклассную работу во всех школах района. Участвовала во

всех районных и областных выставках. В области мы неизменно занимали 2-е – 3-и места.

На самой станции проводились семинары для руководителей кружков школ, новогодние праздники с вручением подарков.

Каждый кружок в конце года отчитывался за свою работу: газеты, фото и другие выставки.

Я возглавлял станцию ровно 10 лет. И мы неизменно занимали на областных выставках призовые места.

Каждый год кружки пополнялись новыми материалпми. Для кружка картингистов купили мопедные моторы и резину. Все это тогда продавалось по перечислению в магазине наглядных пособий в Одессе.

Первый кружок картингистов вел Паленный Анатолий Иванович. Он сам изготовил первый карт. А потом мы уже купили в Одессе два заводских картинга.

Работали кружки: младших школьников, его вела Шлыкова Елизавета Анатольевна. Ее подопечные изготовили, в виде мягких игрушек, семью обезьянок: отца, мать, ребенка, посадили их в клетку, где с помощью моторчиков они приводились в движение. Отец держался за клетку и прыгал, мать сидела и ела, а ребенок катался на качелях.

Это изделие выставлялось на областной выставке народного творчества.

Фотокружок – его вела покойная Заяц Елена Григорьевна. Очень много работ выставлялось на районных, областных выставках.

Также были авиамodelьный кружок, кружок космического моделирования, судомodelьный кружок.

Все их поделки летали, плавали и на соревнованиях занимали призовые места. А модель космического корабля приняла участие на областной и республиканской выставках.

Конструкторский кружок изготовил минимотоцикл за два года до промышленного выпуска «мокиков».

Руководители кружков менялись, некоторые долго работали. К сожалению, о многих осталось в памяти мало информации.

Приобретение материалов для работы станции и оборудования финансировалось государством через районо. Отказа ни в чем не было.

В кружках занимались ученики из всех Березовских школ, после уроков с большим желанием и интересом.

Каждый год работало 10 кружков, приблизительно по 15-20 человек, т.е. 150-200 учеников.

Для многих из кружковцев кружок дал толчок к выбору профессии. Например, в Южном работает фотографом бывший наш кружковец.

В июне 1986 года я ушел на пенсию. После меня директором станции стал Даценко В.».

Глава шоста

Біографічні дані деяких випускників та вчителів шкіл Березівського району

Шановний читачу! Коли планувалося написання даної книги і було побудовано схему висвітлення розвитку освіти Березівщини, виникла ідея створити главу «Спогади березівчан». Але після надходження матеріалів від директорів шкіл, вчителів, архівістів району, стало зрозуміло, що не всі спогади відповідають назві. Багато було автобіографічного матеріалу про ту чи іншу особу. Ми вирішили створити окрему главу, яка складається з цих даних.

Ананченко Тетяна Петрівна

«України часточка – в мені...» - таке вишукане лаконічне і глибоке самовизначення людині-патріоту належить Ананченко Тетяні, яка у 2005 році в місті Одесі видала книгу під цією ж назвою. Ця публікація культурологічних нарисів стала помітною подією в житті Одещини, відразу знайшла свого читача, була високо поцінована творчою громадкістю.

У 2008 році було здійснене друге видання, доповнене і поширене. Автора відзначено першою муніципальною літературною премією імені Костянтина Паустовського та дипломом другого ступеня загальнонаціонального конкурсу «Українська мова – мова єднання» (2006).

Радісно, що один з перших примірників своєї чудової книги з автографом Тетяна Петрівна подарувала рідній Червоноармійській школі, яку закінчила у 1961 році. Далі було навчання в Одеському державному університеті ім. І.І.Мечникова, аспірантура, викладацька діяльність у ВУЗах міста Одеси і активне, бурхливе громадське життя людини,

закоханої в рідний край, в рідну мову, в рідну культуру, - в українство!

Якщо коротко означити багатогранну діяльність Тетяни Ананченко, то вона – педагог, науковець, громадська діячка (заступник голови обласного об'єднання «Просвіта», голова Одеської міської організації Союзу українок), багаторічна ведуча авторських програм на державному телебаченні та радіо («Зірки українського Відродження», «Сторінками української духовності»), журналіст, член національної спілки журналістів України (близько двох сотень публікацій у місцевій, всеукраїнській та зарубіжній пресі).

А ще... У 2000 році пані Тетяна виборола титул «Мадам Одеса -2000», та ще й у трьох номінаціях! Справді, вона стала типовою одеситкою за характером, а за ментальністю – це справжня свідомо українка, яка впродовж останніх кількох десятиліть постійно несе знання про Україну та українство...

У рідному селі Червоноармійську Тетяна Петрівна – частий гість. Тут її корені, тут її джерела. На сільському цвинтарі могила її батьків – Петра Петровича Ананченка та Зої Андріанівни Воронової. Дбайливо доглянуті. Вчасно за православним звичаєм пом'януті. Старожили ще пам'ятають цих чудових людей, культурних, інтелігентних, мудрих, які були найкращими читачами сільської бібліотеки у 50-60-х роках минулого століття.

Тетяна Ананченко глибоко вдячна рідній школі, вона пам'ятає і шанує своїх учителів, які невблаганно йдуть у вічність. Особливо зворушливе її спілкування з Майстренко Катериною Олексіївною, якій вона завжди висловлює глибоку подяку, бо саме учителька української мови посіяла в її дитячій душі невмирущі зернятка любові до України.

Андерш Емілія Адольфівна

Емілія Адольфівна народилася 10 серпня 1941 року в с.Михайло-Олександрівка Котовського району Одеської області. Після закінчення середньої школи у 1958 році всту-

пила на механіко-математичне відділення Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова, який закінчила в 1963 році.

З 1963 по 1967 рр. – вчитель математики в Нейківській ПШ. Потім працювала вчителем математики та креслення в МПТУ-19, економістом ЦСУ.

З 1985 року – вчитель математики в БСШ № 3.

З 1988 по 1995 рр. працювала інспектором шкіл Березівського райво.

З 1995 по 2000 рік – заступник директора по навчальній роботі ЗОШ № 3 м.Березівки.

З 2000 року працює вчителем математики в даній школі.

За період роботи була нагороджена грамотою райво (1965), облвно (1987), грамотою Міністерства освіти України (1994).

Бабенко Валентин Максимович

Валентин Максимович народився в 1930 році в м.Новосибірську (Росія). Після закінчення семирічної школи вступив до Білгород-Дністровського сільськогосподарського технікуму. Закінчив Одеський інститут сільського господарства.

В 1958 році вступив до вищої партійної школи при ЦК Компартії України, яку згодом закінчив. 12 років був секретарем райкому.

З 1974 по 1978 рік – директор БСШ № 3 м.Березівки.

З 1978 року – вчитель історії СШ № 2.

Нагороджен медальною «За доблесний труд», знаком «Відмінник освіти України», грамотами облвно, райво.

Безуглова Зоя Леонідівна

Зоя Леонідівна народилася 1 листопада 1944 року в м.Ахалціхе, Грузія.

В 1952 році переїхала з батьками в смт Ширяєве Одеської області. Навчалася і закінчила Ширяєвську середню школу № 1.

Два роки працювала старшою піонервожатою Осинівської восьмирічної школи Ширяєвського району.

В 1963 році вступила до Одеського педагогічного інституту ім. К.Д.Ушинського. Закінчила ВУЗ у 1968 році за спеціальністю «Учитель фізичного виховання середньої школи».

Після закінчення інституту працювала старшою піонервожатою в ЗОШ № 3 м.Березівки.

У 1969 році була переведена вчителем фізкультури у ЗОШ № 3 м.Березівки

У 1981 році призначена організатором позакласної роботи ЗОШ № 3, потім переведена заступником директора з виховної роботи цієї ж школи.

Безуглова З.Л. нагороджена грамотами Міністерства освіти України, обласного відділу освіти, райВо. Має кваліфікаційну категорію «Учитель вищої категорії» та звання «Старший учитель».

Нагороджена значком «Відмінник освіти України». Отримала почесне звання «Ветеран праці».

В 2007 році Зоя Леонідівна стала переможницею конкурсу «Жінка року» у номінації «Фізична культура, туризм, спорт».

Багато років є членом обласного клубу «Творчість», для творчо працюючих заступників директорів з виховної роботи.

Має педагогічного стажу 40 років.

Білозір Ганна Іванівна

Ганна Іванівна народилася 16 лютого 1895 року в сім'ї службовців смт Ананьїв Одеської області.

В 1912 році закінчила Ананьївську гімназію, де витримала екзамени на звання народного вчителя з правом викладання в народних училищах і розпочала трудову діяльність в селах Ананьївського повіту вчителькою початкових класів.

В 1934 році з чоловіком Опанасом Григоровичем переїхала до Березівки і розпочала роботу на посаді вчителя початкових класів Березівської СШ № 1. Разом з чоловіком виховали

п'ятьох дітей. На початку Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр. чоловік і три сини були мобілізовані до Червоної армії. Молодший син загинув в боях під Севастополем.

В роки війни Ганна Іванівна була евакуйована в Башкирію, де в селі Кузьминки працювала вчителькою початкових класів.

Після визволення Одеської області від окупантів повернулася до Березівки, де теж працювала вчителькою початкових класів і тимчасово викладала математику в п'ятому класі Березівської семирічної школи (тепер ЗОШ № 2).

Її багаторічна педагогічна праця була відзначена орденом Леніна а 15 листопада 1948 року Указом Президії Верховної Ради Української РСР їй було присвоєно почесне звання «Заслужений вчитель Української РСР».

Померла в 1978 році.

Білоус Іван Іванович

Іван Іванович народився 1 січня 1926 року в с.Петрівка Березівського району Одеської області.

Із серпня 1941 року по квітень 1944 року перебував на території, тимчасово окупованій гітлерівськими військами.

Із травня 1944 року по листопад 1950 служив у лавах Радянської Армії.

Білоус І.І. – учасник бойових дій, був важко поранений, близько 2-х місяців перебував на лікуванні у шпиталі.

По закінченні військової служби (1951-1958 рр.) працював учителем Златоустівської ПСШ Березівського району Одеської області. Одночасно заочно навчався на українському відділенні філологічного факультету Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова. Із переїздом родини в с.Основу Березівського району працював директором Оснівської СШ.

У 1966 році сім'я переїхала до Березівки. З 1966 року по 1969 рік – вчитель Березівської заочної середньої школи.

У середній школі № 3 м.Березівки Білоус І.І. почав працювати в 1969 році. Спочатку заступником директора з

навчальної частини, а з 1976 по 1984 рр. -вчителем української мови та літератури.

Має нагороди, відзнаки, подяки, грамоти (Міністерства освіти, райво, облвно, районної держадміністрації, дирекції школи), «Ветеран праці».

Із серпня 1984 року Білоус І.І. перебуває на відпочинку. Він пенсіонер, інвалід 1 групи.

Загальний педагогічний стаж – 33 роки. Педстаж у СШ № 3 м.Березівки – 15 років.

Вольф Тетяна Вікторівна

Тетяна Вікторівна народилася у 1953 році в с.Виноградне Березівського району Одеської області.

Закінчила середню школу № 3 м.Березівки в 1970 році.

З 1970 по 1976 рік навчалася й закінчила Одеський педінститут ім. К.Д.Ушинського, фізико-математичний факультет.

З 1977 року розпочала трудову діяльність вчителем математики. Працювала 10 років у Виноградненській СШ та вже 24 роки працює в школі № 3 м.Березівки, викладає математику.

З 2000 року працює заступником директора навчально-виховної роботи.

Нагороджена грамотами райво, облво, Міністерства освіти і науки України та значком «Відмінник освіти України».

Має кваліфікаційну категорію «Вчитель вищої категорії» та звання «Старший учитель».

Головченко Ніна Степанівна

Ніна Степанівна народилась в 1940 році на х.Галунове Березівського району Одеської області, навчалася в Демидівській СШ, яку закінчила в 1958 році.

В 1963 році вступила до Одеського педінституту ім. К.Д.Ушинського на факультет педагогіки та методики початкової освіти. Закінчила ВУЗ у 1969 році.

З 1960 року по 1969 Ніна Степанівна працювала в Шабельницькій середній школі. В 1969 році перейшла працювати вчителем початкових класів в Березівську ЗОШ № 3, де проробила по 2002 рік.

Загальний педагогічний стаж – 32 роки, в школі проробила с 1960 по 2002 рік.

У 1993 році їй присвоєно звання «Ветеран праці».

В 1986 році присвоєно звання «Старший учитель», нагороджена грамотами облвно, райво.

Данилова Людмила Йосипівна

Людмила Йосипівна народилася 28 грудня 1933 року в Кривому Озері Миколаївської області.

До Великої Вітчизняної війни закінчила 1-й клас. Почалася війна. Після невдалої евакуації батьки переїхали в с.Слосареве Савранського району, а в 1942 році Людмила Йосипівна зі старшим братом пішла до партизанського загону «Буревісник», який діяв в Савранських лісах. Після війни разом з батьками повернулася до Кривого Озера, де в 1951 році успішно закінчила СШ № 1 і вступила до Одеського педінституту ім. К.Д.Ушинського на історичний факультет. Після закінчення інституту в 1955 році за направленням рік працювала вчителем історії в Козацькій СШ Старокозацького району Одеської області.

В 1956 році була обрана 2-им, а потім 1-им секретарем Старокозацького райкому комсомолу.

В 1958 році переїхала разом з чоловіком до Татарбунар, де працювала інспектором райво. В 1959 році перейшла працювати директором Плахтіївської СШ, а потім вчителем історії Саратовської СШ. В 1962 році працювала у Фрунзівському районі вчителем історії, того ж року в Ширяєві – завучем середньої школи. З 1965 по 1974 рік, у зв'язку з переводом чоловіка на роботу до м.Березівки, перейшла до Березівської СШ № 3, де й працювала до виходу на пенсію в 1994 році.

Має звання «Вчитель-методист». За працю в комсомолі нагороджена Почесними грамотами ЦК ВЛКСМ і ЦК ЛКСМУ, Одеського обкому комсомолу.

За педагогічно-виховну роботу в 1970 році нагороджена медаллю «За доблесний труд», за результатами атестації в 1981 році нагороджена Грамотою Міністерства освіти УРСР, в 1984 році – медаллю «Ветеран праці», в 1986 році нагороджена Грамотою Верховної Ради УРСР. Неодноразово нагороджувалась грамотами райкому партії та райво.

Дулашко Михайло Іванович

Михайло Іванович народився в селі Ряснопіль Березівського району Одеської області в 1934 р.

Після закінчення Ряснопільської школи вступив до Київського військового училища. Потім закінчив Військову академію, викладав в військовому училищі в м.Ульяновську, має багато військових нагород.

Служив в Німеччині. Працював як радник президента Судану, вийшов на заслужений відпочинок у званні полковника.

Захарченко Людмила Георгіївна

Народилася Людмила Георгіївна в 1947 році в с.Демидове Березівського району Одеської області, де закінчила в 1966 році Демидівську СШ. Працювала в колгоспі «Россия» секретарем комсомольської організації, лаборантом місцевої школи.

У 1970 році вступила до Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова на факультет російської мови та літератури, який закінчила в 1976 році.

З 1970 року працює в Березівській ЗОШ № 3 спочатку бібліотекарем школи (4 роки), а потім методистом районного Будинку піонерів. З 1976 року – вчителем російської мови та літератури, зарубіжної літератури.

Має нагороди: грамоти райво, облво, Міністерства освіти і науки України, нагороджена почесним званням «Відмінник освіти України».

Захарченко Микола Іванович

Микола Іванович народився 17 жовтня 1942 року. В 1958 році закінчив 10 класів Березівської СШ № 3. В 1964 році закінчив фізико-математичний факультет Одеського педагогічного інституту ім. К.Д.Ушинського.

Протягом 1964-1965 років служив в армії.

Працював учителем фізики Демидівської СШ, другим секретарем Березівського райкому комсомолу, заступником директора з навчально-виховної роботи Вікторівської 8-миричної школи, інспектором районного відділу освіти.

В 1995 році заочно закінчив історичний факультет Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова.

З 1973 року Микола Іванович працює вчителем фізики в Березівській ЗОШ № 3.

Нагороджений грамотою Міністерства освіти і науки України, значком «Відмінник освіти України», має звання «Старший вчитель».

Кімаченко Зінаїда Макарівна

Зінаїда Макарівна народилася у 1925 році, у Вікторівській школі працювала протягом 1952-1959 років.

Освічених людей після війни було небагато. Зіна Макарівна прийшла на роботу до школи викладати біологію з дипломом зоотехнічного технікуму, прослухавши педагогічні курси. Вищу освіту отримала у Ізмаїльському педагогічному інституті в 1965 році, про що в дипломі зроблено запис: «учитель початкових класів, присвоєно звання учителя старших класів».

Це був четвертий випуск Ізмаїльського інституту.

Зінаїда Макарівна добре знає господарські проблеми тогочасної школи, так як її чоловік, Кімаченко Микола Маркович, 1921 року народження, із 1952 по 1956 роки був директором Вікторівської школи. Трудових книжок у вчителів не було. У трудовій книжці Зіни Макарівни в 1960-х роках зроблено запис, що вона працювала у Вікторівській школі із 1952 року.

Учительська родина мешкала в учительському будинку (це місце сучасного шкільного подвір'я).

Сьогоднішні могутні тополі біля школи півстоліття тому Зіна Макарівна висаджувала зі своїми вихованцями.

Саме Микола Маркович Кімаченко керував будівництвом нового корпусу школи у 1953 році, що знаходився на місці пам'ятника загиблим воїнам.

Серед прізвищ колег згадує Кімаченко Зінаїда Макарівна вчителів, які були учасниками Великої Вітчизняної війни: Кімаченко Микола Маркович, Грушко Микола Максимович, Хакало Сергій Олексійович, Стоянов Борис Костянтинович, Іщенко Сергій Михайлович.

Із великою шаною та повагою розповідає Зінаїда Макарівна про Людину з великої літери Миколу Марковича Кімаченка. Усе його трудове життя – учні, єдине місце роботи – школа.

Кімаченко Микола Маркович – кавалер ордена Великої Вітчизняної війни, ордена Богдана Хмельницького, мав медаль «За відвагу», Відмінник освіти Української РСР.

Зараз Зіна Макарівна разом з пам'яттю про чоловіка зберігає усі ці сімейні реліквії. Серед нагород зберігається медаль Зіни Макарівни «Учасник ВДНГ».

Життя родини Кімаченків тісно пов'язано з історією Степанівської початкової школи.

Ковалевська-Дойч Ганна Семенівна

Ганна Семенівна народилась 16 лютого 1885 року у м.Вознесенськ Миколаївської області у багатодітній родині священика.

В 1902 році закінчила Одеську гімназію для дітей священнослужителів.

В цьому ж році почала працювати в с.Ганському Миколаївської області вчителем початкових класів.

В 1914 році вийшла заміж за вчителя математики Дойч Івана Миколайовича (У 1949 році її чоловік отримав звання «Заслужений вчитель»).

У 1920 році сім'я переїздить до м.Березівки Одеської області. Там Ганна Семенівна йде на роботу до Березівської школи № 1, яка з 1936 року стала середньою. В БСШ № 1 Ганна Семенівна пропрацювала до 1955 року.

Наказом Президії Верховної Ради СРСР від 6 червня 1945 року її нагороджено медаллю «За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.» та за 50-річний труд у школі Наказом Президіуму Верховної Ради СРСР від 29 вересня 1954 року нагороджена орденом Леніна.

Її діти теж пішли дорогою своїх батьків. Донька, Дойч Галина Іванівна, 1915 року народження – зараз пенсіонерка, ветеран праці, працювала в Одеському технологічному інституті ім М.В.Ломоносова.

Син, Дойч Сергій Іванович, 1917 року народження. Працював більше 25 років у Березівській середній школі № 1, інвалід ВОВ, має ордена: орден Вітчизняної війни I ступеню, орден Богдана Хмельницького, медалі: «За боевые заслуги», «За Победу на Германией в Великой Отечественной войне».

Корнєєв Анатолій Степанович

Рік народження – 1931. Місце народження – Миколаївська область, с.Демидівка.

В 1951 році Анатолій Степанович закінчив ЗОШ № 1 м.Березівки. У 1951-1955 роках навчався в Одеському педагогічному інституті ім. К.Д.Ушинського на історичному факультеті. Закінчив інститут з відзнакою. З 1961 по 1993 рік працював учителем історії ЗОШ № 3 м.Березівки.

В 1980 році нагороджений почесним званням «Відмінник освіти України».

Анатолій Степанович створив шкільний історико-краєзнавчий музей, який працює до цього часу. На Всесоюзному конкурсі цей музей отримав звання «Відмінний шкільний музей».

Анатолія Степановича нагороджено численними грамотами Міністерства освіти України, грамотами облвно, райво.

Кох Тамара Юріївна

Тамара Юріївна народилася в 1941 році в с.Новоосинівка Роздільнянського району Одеської області. Закінчила 7 класів у 1958 році. Потім вступила до Заводівського технікуму, який закінчила в 1961 році. Заочно навчалася в Ізмаїльському педінституті і працювала в райкомі комсомолу м.Березівки завідуючою статистичним відділом.

У 1958 році перебувала на посаді завідуючої фільмотекою Березівського райво. З 1976 року працювала вчителькою початкових класів ЗОШ № 3 м.Березівки.

Педагогічного стажу має 38 років. Їй присвоєно почесне звання «Відмінник освіти України» в 1992 році, нагороджена грамотами Міністерства освіти України, облвно, райво.

Ладиненко Анатолій Володимирович

Народився Анатолій Володимирович 18 лютого 1949 року у селі Карногорове Березівського району Одеської області, в сім'ї колгоспників.

Батьки: батько – Ладиненко Володимир Микитович, 1924 року народження, уродженець с.Заводівка Березівського району Одеської області, закінчив Заводівський сільськогосподарський технікум у 1947 році, працював агрономом колгоспу ім. Кірова, дільничним агрономом МТС ім. Шевченка. Три роки очолював колгосп ім. Горького (с.Новоподільське), 25 років працював агрономом в колгоспі ім. Котовського Березівського району, помер у 2002 році.

Мати – Ладиненко (Кучеренко) Антоніна Феодосіївна, 1928 року народження, уродженка с.Карногорове Березівського району Одеської області. Працювала агрономом в колгоспах Березівського району. Зараз – пенсіонерка, мешкає у м.Роздільна Одеської області.

У 1956 році Анатолій Володимирович пішов до Карногорівської восьмирічної школи. Його вчили Остро-мецька (Ладиненко) Надія Кіндратівна, Мотинга Франя Семенівна, Дригула Валентина Миколаївна, Цавко Юлія Юхимівна.

Продовжив своє навчання у 1964 році в Березівській середній школі №3. Директором школи на той час був Ткаченко Василь Тимофійович, який в період роботи Анатолія Володимировича на посаді голови Березівської районної державної адміністрації був його ідейним наставником. Класним керівником та вчителем історії був Бугайов Анатолій Леонидович. Також навчали Анатолія Володимировича Руденко Тамара Іванівна, Фурсенко Леонід Іванович, Осадченко Віра Іллїнічна, Лїннікова Олександра Іванівна, Мельнічук Є.Н., Дьячук Микола Григорович.

У 1966 році Анатолій Володимирович закінчив школу, у цьому році одночасно відбувся випуск 4-х – 11 класів та 5-х - 10 класів.

Серед випускників того року були: Герой України Гришко Зїнаїда Михайлівна; член-кореспондент Національної Академії наук України, доктор технічних наук, професор Щерба Анатолій Андрійович; головний редактор Всеукраїнського журналу «Україна» Пересунько Юрій; актриса Вінницького драматичного театру Колїсниченко Надїя Миколаївна; викладач Одеської юридичної Академії Кормич Анатолій Іванович. Тривалий час на посадах начальника Березівського управління праці та соціального захисту населення працював Крохмаль Олександр Іванович; завідуючою районною поліклїнікою Бурмістр Валентина Миколаївна; майстром в училищах № 43 та № 19 працює Котлик Юрій Борисович.

У цьому році Анатолій Володимирович вступив до Одеського педагогічного інституту ім. К.Д.Ушинського на стаціонарне відділення фізико-математичного факультету. Закінчив навчання у 1971 році за спеціальністю «фізика та електронїка». Отримав квалїфікацію «вчитель фізики з додатковою спеціальністю – електротехніка».

За направленням з 1971 року по 1979 рік працював у Кїровській середній школі Комїнтернівського району Одеської області – вчителем фізики, заступником директора, директором школи.

З червня 1979 року переведений на посаду штатного лектора відділу пропаганди і агїтації Комїнтернівського райкому

Компартії України. У лютому 1989 року переведений на посаду голови партійної комісії цього ж райкому партії.

У лютому 1991 року сесією Комінтернівської районної ради обраний заступником голови райвиконкому, відповідав за роботу соціально-економічної сфери району.

У травні 1992 року, в зв'язку з утворенням інституту Представника Президента України в районі, призначений секретарем апарату Комінтернівської районної державної адміністрації.

У травні 1987 року поступив на заочне навчання до Одеського сільськогосподарського інституту, який закінчив у 1992 році за спеціальністю «економіка та організація сільського господарства» та отримав кваліфікацію економіста – організатора сільськогосподарського виробництва.

У вересні 1994 року, в зв'язку з ліквідацією Комінтернівської райдержадміністрації, звільнений з посади секретаря.

У жовтні 1994 року призначений на посаду старшого контролера ревізійного відділу у Комінтернівському районі. З жовтня 1996 року призначений головним контролером-ревізором цієї ж установи.

З квітня 1997 року працював в Комінтернівській державній податковій адміністрації на посадах начальника відділу примусового стягнення податків та державним податковим інспектором, а також на посаді держподатінспектора відділу оподаткування фізичних осіб ДПУ у Комінтернівському районі. З квітня 2002 року переведений на посаду старшого інспектора відділу оподаткування фізичних осіб ОДУ у Комінтернівському районі. З серпня по квітень 2004 року, на конкурсній основі, переведений на посаду держподатінспектора цього ж відділу.

З 1 квітня 2005 по 7 травня 2008 року працював головою Березівської районної державної адміністрації Одеської області. Призначений на дану посаду за рекомендацією Соціалістичної партії України. Основними напрямками діяльності Ладиненка А.В. стало відновлення демократичних принципів керівництва всіма гілками влади у районі, створення сприятливих організаційно-правових умов для роз-

витку всіх форм господарювання в сільському господарстві, промисловості, підприємстві, соціальній сфері.

За три роки керівництва в районі відновлено або реорганізовано діяльність 14 збанкрутованих та зміцнено матеріально-технічне оснащення, економіку діючих сільськогосподарських підприємств. В результаті сільськими господарствами оброблюється вся рілля, чверть якої в попередні роки заростала бур'янами.

Реконструйовано колишній завод сухого молока, комбікормовий завод, прокладено 20 км підводних газопроводів та газифіковано такі села: Новоселівка, Мар'янівка, Роздол, лісове містечко, завершено газифікацію смт Раухівка.

Реконструйовано та капітально відремонтовано 25 км водогонів в м.Березівка та залізничному селищі, в селах Ряснопіль, Новоселівка, Чижеве, Чигирин, Анатоліївка, смт Раухівка.

Відновлено автобусне сполучення майже в усіх селах району.

Всі загальноосвітні школи I-III та I-II ступенів забезпечені комп'ютерними класами, організовано 100 відсотковий підвіз учнів та вчителів, а також гаряче харчування в 1-4 класах. По-кращилось матеріально-технічне забезпечення закладів охорони здоров'я. Вперше за останні 10 років здійснено ремонти закладів культури.

Одружений Анатолій Володимирович з червня 1970 року. Дружина – Ладиненко (Стецюк) Мальвіна Францівна, 1951 року народження, уродженка с.Петраші Віньковецького району Хмельницької області.

Разом з дружиною виховали двох дітей: сина – Ладиненко Володимира Анатолійовича, 1970 року народження та доньку – Ладиненко Надію Анатоліївну, 1972 року народження. Має двох онуків.

Ліннікова Олександра Іванівна

Олександра Іванівна народилася в 1933 році в м.Березівка Одеської області. Навчалася в Березівській СШ № 1, яку закінчила в 1951 році.

Після закінчення школи вступила до Одеського педагогічного інституту ім. К.Д. Ушинського. Закінчила ВУЗ в 1955 році.

З 1956 року працювала в ЗОШ № 1 вчителем російської мови та літератури.

З 29 серпня 1958 року перейшла до Березівській ЗОШ № 3 на посаду вчителя російської мови та літератури, де працювала до 1993 року.

Нагороджена медаллю «Ветеран праці», грамотами обласно, райво, Міністерства освіти, дирекції школи.

Лемперт Леонід Федорович

Леонід Федорович навчався в 6 та 7 класах Заводівської школи в період окупації та післявоєнного 1946 року. Пізніше він закінчив Московську академію ім. Тімірязєва. Працював секретарем Кустанайської обласної ради, головою обкому профспілок. Нагороджений орденом Леніна, 4 орденами Трудового Червоного Прапора, орденом «Дружби народів» та іншими.

Тепер Лемперт Леонід Федорович листується з краєзнавцями школи.

Лопата Петро Петрович

Петро Петрович народився в с.Ряснопіль Березівського району Одеської області в 1928 р. Ще з дитинства виявив великі здібності до вивчення всіх предметів. На той час в школі було недостатньо вчителів і тоді директор запропонував йому, учневі 9 класу, викладати німецьку мову в цій школі. З цього часу розпочалося для Петра Петровича доросле життя. Згодом він складає іспити в Одеський державний університет (на одні лиш «5»). Його зараховують на заочне відділення історичного факультету, а останній рік навчання він проводить на стаціонарному відділенні. По закінченні університету, як кращого студента, запрошують на навчання до школи при ЦК Компартії України,

що готувала викладачів до ВУЗів. Через рік він вже мав ступінь кандидата історичних наук. Одержує направлення в Ужгородський університет, через рік викладає в медичному інституті м.Одеси на кафедрі марксизму-ленінізму. Потім – завідує кафедрою політехнічного інституту, викладає студентам науковий комунізм. Згодом його запрошують у Вищу партшколу при ЦК КПРС м. Москви. Там одержує звання доктора філософських наук.

Став одним з ініціаторів заснування першого в області історико-краєзнавчого музею (Ряснопіль).

Зараз живе в Москві, знаходиться на заслуженому відпочинку.

Лупанова Лілія Оттівна

Лілія Оттівна народилася 19 грудня 1949 року у м.Березники Пермської області (РСФСР) у сім'ї службовця. У 1956 році сім'я переїхала в с.Виноградне Березівського району Одеської області.

Наступного року Лілія Оттівна пішла у 1 клас Виноградівської школи.

В 1965 році вступила до школи № 2 м.Березівки та закінчила її у 1967 р. із золотою медаллю. Подальшу освіту поїхала отримувати в Одеському університеті ім. І.І.Мечникова на факультеті романо-германської філології.

Після закінчення університету почала працювати з 1972 року вчителем німецької мови у Березівській школі № 3.

У 1991 році призначена на посаду заступника директора школи з навчально-виховної роботи цієї школи.

За 37 років в одній школі отримала багато грамот районного, обласного відділу освіти, Міністерства освіти та науки України, звання «Старший учитель», «Учитель-методист» за високий професіоналізм та результативність у справі навчання та виховання молодого покоління.

Багато вчителів іноземної мови наслідують її професію, працюють у школах району та області.

Немченко Віталій Петрович

Віталій Петрович народився в с.Ряснопіль Березівського району Одеської області в 1929 році.

Навчався в Ряснопільській школі, а 10 клас закінчував в Березівській школі № 1. Після закінчення школи успішно складає іспити в Одеський державний університет ім. Мечникова на філологічний факультет.

Після закінчення університету був запрошений в м.Луганськ працювати в газеті «Прапор перемоги». В 1963 р. – завідуючий відділом культури цієї ж газети. Потім завідуючий відділом інформації.

Надзвичайно талановитий журналіст, поет, гуморист. Ще за його життя великим тиражем були видані збірки та гуморески. Дуже багато своїх віршів і гуморесок присвятив рідному Ряснополю та трудівникам села.

Парасюк Наталя Анатоліївна

Народилася Наталя Анатоліївна 2 червня 1965 року в селі Заводівка Березівського району.

У 1980 році вступила до Білгород-Дністровського педагогічного училища, яке закінчила у 1984 році за спеціальністю вчитель молодших класів. В цьому ж році за направленням почала працювати в Березівській ЗОШ № 3 та вступила на заочне відділення історичного факультету Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова. Закінчила навчання в університеті в 1990 році.

З 1993 року Наталя Анатоліївна працює вчителем історії. Має вищу кваліфікаційну категорію та звання «Старший учитель».

У 2004-2005 навчальному році стала переможницею районного конкурсу «Учитель року», брала участь в обласному конкурсі, нагороджена грамотою за участь.

Має нагороди: «Почесна грамота Одеського обласного відділу освіти», «Почесна грамота Міністерства освіти України», «Почесна грамота Одеської обласної державної адміністрації».

Полезук Катерина Михайлівна

Катерина Михайлівна народилася 7 січня 1945 року в с.Гвізд Івано-Франківської області Наддніпрянського району.

У 1963 році закінчила СШ с.Михайлівка Михайлівського району Запорізької області. В 1968 році закінчила Мелітопольський державний педагогічний інститут за фахом «Учитель біології та хімії».

З 1968 по 1975 рр. працювала вчителем біології і хімії в с.Тригради Одеської області Красноокнянського району.

З 1976 року по цей час працює вчителем хімії в ЗОШ № 3 м.Березівки.

Катерина Михайлівна нагороджена грамотами Міністерства освіти України, облвно, райво. Має звання «Старший учитель» (1989 р.), «Відмінник освіти України» (1995 р.), має кваліфікаційну категорію «Учитель вищої категорії».

В 1991 році вона отримала почесне звання «Ветеран праці».

Загальний педагогічний стаж – 37 років. Педагогічний стаж в ЗОШ № 3 м.Березівки – 30 років.

Руденко Анатолій Іванович

Анатолій Іванович народився в с.Ряснопіль Березівського району Одеської області в 1934 р.

Закінчив Ряснопільську школу в 1952 р., потім Одеський державний університет ім. Мечникова (філологічний факультет, 1963). З 1954 р. працював журналістом в газеті «Степова комуна» (зараз «Степовий маяк»). Згодом був запрошений до м.Луганська в газету «Прапор перемоги».

З 1970 р. працює в Одесі в «Чорноморській комуні». Спочатку завідуючим відділом, потім заступником редактора. Тут йому присвоєно звання «Заслужений журналіст України». З 1990 р. створив газету «Земля і люди», редагував її і паралельно газету «Дачник» (обласна газета), яка згодом стала республіканським виданням.

Надзвичайно талановитий журналіст. Нагороджений орденом «Знак пошани», медаллю «За трудову доблесть», медаллю «Ветеран праці». Має 6 медалей: золоті, срібні та бронзові учасника ВДНГ СРСР. Газета, в якій працював, стала також учасником ВДНГ СРСР і нагороджена Дипломом пошани. Анатолій Іванович 6 разів лауреат Всесоюзних конкурсів журналістів-аграрників.

А.І. Руденко має багато літературних праць. У своїй творчості не забуває свою маленьку Батьківщину. Його новели «П'ята балка», «Оснівська криниця», повість «Ковила – трава степова» завжди повертають в рідні місця. Проживає в Одесі, хоча й на пенсії, але плідно працює в своїй газеті.

Савіна Тетяна Григорівна

Тетяна Григорівна народилася 8 грудня 1953 року у с.Затока Овідіопольського району Одеської області. У 1968 році з відзнакою закінчила Новомиколаївську восьмирічну школу (Комінтернівський район Одеської області). З 1968 по 1970 рр. навчалася і закінчила СШ № 90 м.Одеси (з викладанням ряду предметів німецькою мовою). У 1971 році вступила до Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова на факультет української філології, який закінчила у 1977 році і отримала спеціальність «Філолог, викладач української мови та літератури».

В університеті отримала другу освіту, медичну, має посвідчення медсестри.

Із 1977 року працює в ЗОШ № 3 м.Березівки спочатку вихователем групи подовженого дня (1977-1978 рр.), а з 1978 р. – вчитель української мови та літератури. Із 1991 року Савіна Т.Г. є керівником РМО вчителів української мови та літератури.

У 1988 році Тетяна Григорівна отримала звання «Старший учитель» і кваліфікаційну вищу категорію. Нагороджена грамотами Міністерства освіти України (1988, 1998 рр.), об'явлено, райво, численними грамотами та подяками шкільної адміністрації за якісну підготовку учнів до

оглядів художньої самодіяльності, до конкурсу «Таланти твої, Україно!», до участі різного рівня учнівських олімпіад, конкурсів.

За сумлінну працю у 2000 році Тетяні Григорівні присвоєно звання «Вчитель-методист» та за підсумками роботи у 1999-2000 навчальному році вона нагороджена Знаком «Відмінник освіти України».

Загальний педагогічний стаж – 28 років, педагогічний у ЗОШ № 3 м.Березівки – 28 років.

Салтановський Петро Васильович

Народився Петро Васильович 2 травня 1936 року в с.Андре-Іванівка Одеської області. В 1944 році пішов до першого класу Андре-Іванівської СШ.

Закінчив 10 класів у 1954 році, вступив до Краснолуцької школи автомеханіків. Працював механіком в Андре-Іванівському автопарку.

В 1955 році пішов до лав Радянської армії.

В 1958 році демобілізувався і вступив до Одеського університету ім. І.І. Мечникова на історичний факультет. Закінчив ВУЗ у 1963 році.

В тому ж році призначений вчителем історії в СШ № 2 м.Березівки.

В 1968 році працював організатором позакласної роботи в СШ № 2.

В 1970 році призначений директором СШ №2 м. Березівки.

В 1978 році призначений директором Березівської ЗОШ № 3. Працював до 2002 року.

Нагороджений знаком «Відмінник освіти України», грамотами Міністерства освіти, облво, райво.

В 1999 році Петро Васильовичу було присвоєно звання «Почесний громадянин України», у 2002 році – «Почесний директор Березівської ЗОШ № 3».

Неодноразово був депутатом райради м.Березівки.

Ткаченко Василь Тимофійович

Василь Тимофійович народився в с.Ряснопіль (Гнатівка) Березівського району Одеської області в 1926 р. Закінчив Ряснопільську школу, навчання продовжив в Одеському державному інституті ім. Ушинського, закінчив його з червоним дипломом. Після інституту отримав направлення до Ряснопільської школи (1951-1955 рр.). Одним з перших вчителів створив кабінет фізики. Викладав фізику та був завучем школи. Потім переведений до Березівського району інспектором, завучем в Березівську школу № 3, а згодом стає директором цієї школи (у Василя Тимофійовича 20 років стажу в Березівській школі). Він «Відмінник народної освіти УРСР», «Отличник просвещения СРСР». Під його керівництвом була побудована триповерхова школа. Він завжди почесний гість в школі. Зараз пенсіонер, проживає в Березівці.

Федорук З.Л.

«У 1922 році за наказом про переселення людей та внутрішнє розселення стали заселяти цю місцевість поселенці з Подільської, Чернівецької, Хмельницької та Одеської губернії, одержуючи при цьому земельні наділи – десятини. Це поселення називалось «Найфельд» (Нове поле). Підтвердженням написаного додаю матеріали Федорука Василя Григоровича – 1890 року народження, який із сім'єю з жінкою, двома дітьми, матір'ю жінки – Тетяною Федорівною Турчинюк та бабусею Марією Олексіївною приїхали сюди на ці землі, будучи заможними селянами, з 3 кіньми, 2 коровами, деревиною для будівництва будинку, та деревцями для насадження (акація та фруктові дерева), так як дерев тут не було жодних, лише степ. Василь Григорович та його родичі з села Петраши Подільської губернії звели землянки по один бік ставка, а з другого боку ставка жили німці. Тут утворилося село Новоподільськ.

Трохи нижче тваринницької ферми, на західному схилі балки, був розташований хутір П'ясецьких, а на східному схилі балки – хутір Струтиневських.

Біля теперішнього цвинтаря, на дні балки, мешкали хуторяни Добрицькі, Манойли, Піженки та інші. Нині це вулиці Ставкова та Шкільна».

Ходченко Павло Семенович

Павло Семенович працював вчителем Добро-Надійської початкової школи з жовтня 1908 р. по липень 1920 року (село Добра Надія – поблизу сіл Златоустове і Софіївки).

Народився в селі Лук'янівці на Миколаївщині. В дитинстві наймитував в економії поміщиків Дукартів. Займався самоосвітою. Працював в Березані, Очакові, Миколаєві. В травні 1908 року при Миколаївському реальному училищі успішно (екстерном) витримав екзамен на звання народного вчителя з правом викладання в двокласних народних училищах Міністерства освіти.

Військову службу проходив в Петербурзі. Був учасником революційних подій 1905 року. Учасник Першої світової, Громадянської війн.

Був делегатом Одеського обласного з'їзду працівників народної освіти і культури, що відбувся в червні 1920 року в м. Одесі, де вперше зустрівся з Всеукраїнським старостою Григорієм Івановичем Петровським.

Повернувшись з армії, працював головою Нечаєнського, Варварівського та Новоодеського райвиконкомів. Згодом працював на редакторській посаді у різних видавництвах м. Києва. В роки Великої Вітчизняної війни працював на Пермському обласному радіо.

У 1929 році вийшла друком перша його книжка під назвою «На хуторах». Після цього майже щорічно виходили його книги. Серед них «У гущавині», «У боротьбі за колгосп», «Радгосп на Вибалках», «Шляхом перемог», «Бригади», «Зростання», «Повернення», «Маленький сміливець» та інші. У повоєнні роки вийшли книги мемуарів «Досвітні заграви» та «Випробування зрілості», в яких описано події, що відбувалися на Березівщині в 1908-1920 роках, його стосунки з окремими людьми, які проживали в Мар'янівці, Гуляївці, Софіївці, Златоустовому та Добрій Надії.

Твори Ходченка Павла Семеновича викликають цікавість у не тільки рядового читача, а й історика. Філолог знайде в них зразки простої народної мови.

Помер Павло Семенович 11 січня 1967 року. Похований в м. Києві.

Шевченко Наталя Вікторівна

Наталя Вікторівна народилася 5 травня 1958 року в м.Березівка Одеської області.

В 1975 році закінчила середню школу № 113 м.Кривого Рогу.

В 1979 році з відзнакою закінчила Білгород-Дністровське педагогічне училище, а в 1987 році – філологічний факультет Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова. Працювала вчителем російської мови та літератури, директором НВК «Початкова школа – дитячий садок».

З 2002 року – директор загальноосвітньої школи I-III ступенів № 3 м.Березівки.

Педагогічний стаж – 28 років. Їй присвоєно звання «Відмінник освіти України», «Старший учитель». Нагороджена грамотами обласного відділу освіти, райво. Обрана депутатом Березівської районної ради. Нагороджена грамотами Одеської обласної ради та Одеської обласної державної адміністрації.

Шевчук Лідія Калістратівна

Вся педагогічна діяльність Шевчук Лідії Калістратівни пов'язана з Червоноармійською школою. Її, вчительку математики і фізики, з вдячністю згадують учні багатьох поколінь. Свої глибокі знання майстерно передавала дітям, яких любила безмежно. Вимоглива і строга, тактовна і щира, з почуттям глибокої відповідальності, чуйна й доброзичлива – такою пам'ятають Лідію Калістратівну учні і батьки.

Отримавши призначення у Червоноармійську школу в 1954 році, вона до 1989 року незмінно щодня приходила в

клас, щоб і глибокі знання, і щедрість душі передати дітям, щоб виховати їх глибоко духовними, свідомими патріотами, людьми з активною громадянською позицією.

Шевчук Л.К. не мала власної сім'ї, з дитинства мала хворі ноги, але мужньо боролася з бідою, школа була її домом, змістом її життя.

Сумлінну працю Лідії Калістратівни неодноразово відзначали грамотами, їй присвоєно звання «Відмінник народної освіти».

Щербакова Галина Михайлівна

Галина Михайлівна народилась 27 червня 1931 року в с.Демидове Березівського району Одеської області.

В 1950 році закінчила 10 класів Демидівської середньої школи ім.Леніна.

В цьому ж році вступила в ОДУ ім. І.І.Мечникова на біофак, який закінчила в 1955 році.

Була направлена на роботу до Руськоіванівської середньої школи Старокозацького району Одеської області вчителем біології.

Протягом 1958–1959 рр. була директором семирічної школи с.Володимирівка Старокозацького району.

З 1959 р. по 1973 р. працювала вчителем, директором Ново-Сафронівської вечірньої школи Новоодеського району Миколаївської області, директором Великосербулівської середньої школи Єланецького району Миколаївської області.

З 1973 р. займала посаду директора станції юних натуралістів Березівського району Одеської області.

Протягом роботи в освітніх закладах була нагороджена орденом «Знак Пошани» в 1981 р., а в 1986 р. отримала звання «Відмінник народної освіти».

Післямова

Шановний читачу, я цілком віддаю собі звіт, що книги, які я видав про наш Березівський район, не є досконалыми як історично-хронологічні видання. Я прагнув висвітлити для жителів району всю джерельну базу щодо Березівки, вважаючи себе красзнавцем нашого району. Я розумію, що будучи директором Державного архіву області, маю більше можливості, ніж інші березівчани, працювати з документами. Працюю за принципом: «Якщо не я, то хто?» Не все мені вдалося, не все встиг, але тим березівчанам, які будуть працювати після мене (а я вірю, що так буде) вже буде набагато легше, тому що першоджерела можна буде відшукати в моєму особистому фонді ф.-8233, який знаходиться на зберіганні в Державному архіві Одеської області.

В практичній роботі я працював з багатьма фахівцями: агрономами, інженерами, економістами, бухгалтерами, але завжди вражали зустрічі з вчителями і викликали особливу повагу до людей цієї професії, в першу чергу, дякуючи моїм першим вчителям-наставникам: першій вчительці Семко Олені Григорівні, класному керівнику Маринівської загальноосвітньої школи Вайнеру Анатолію Ісаковичу, класному керівнику Вознесенського сільськогосподарського технікуму Жванецькому Із'яславу Львовичу.

Працюючи керівником району, я зробив висновок, що більш вихованих, допитливих, невимогливих до своїх життєвих потреб, більш одержимих в думках про творчість, більш відданих своїй професії людей, таких, як учителі, дуже мало. Тепер, проживши багато років і сам по суті будучи вчителем, розумію, що ці якості повинні бути властивими кожному учителю, а інакше йти до класу і навчати неможливо, тому що разом з предметом, який викладає педагог, він кожному передає свої душевні якості, а в класі (так, принаймні, має бути) є прикладом для учнів.

Я не ставив перед собою завдання абсолютно досконально дослідити тему розвитку освіти на Березівщині, але

основні напрямки історичного процесу розвитку школи від часів її створення до сьогодення, тенденції розвитку школи протягом різних періодів історії району постарався донести до читача. Більш досконально, я переконаний, в майбутньому дослідять наші земляки, але фундаментом, сподіваюся, будуть ті документи і описові матеріали, які знаходяться в цій книзі.

Щиро признаюся, тобі читачу, що на більше я і не розраховував.

Шановний читачу, ти тримаєш в руках книжку, яка, в першу чергу, потрібна березівчанам, щоб залишити в пам'яті ту джерельну базу про освіту в районі, яка збереглася на сьогоднішній день як усна історія в спогадах, в першу чергу, педагогів району. Цікавили мене і архівні матеріали, які містять інформацію, в основному, довоєнного періоду. Багато архівних документів друкуються без змін (не робили виписку окремо по Березівському району) для порівняння самим читачем подій і фактів з іншими районами. Джерельна база моїх попередніх книжок використовується дослідниками Канади, США, Польщі, Німеччини, Ізраїлю, Болгарії, Греції і матеріали цього видання несуть додаткову джерельну базу для дослідників також і містять багато інформації для дослідників інших держав.

Поняття «освіта» містить в собі не тільки поняття «школа» і «шкільне навчання», а цілу низку заходів, в яких беруть участь державні установи і установи господарювання, що розвивають в районі систему виховання підростаючого покоління, будують освітянські заклади: школи, дитячі садки, Будинки культури, бібліотеки. На жаль, втрачено прізвища абсолютної більшості господарських і державних керівників, які активно працювали на освітянській ниві. В нашому районі мені вдалося шляхом опитування встановити прізвища післявоєнних керівників, які зробили найбільше для виховання і навчання підростаючого покоління. Нехай вибачать рідні тих керівників, прізвищ чийх не буде названо - цілком зрозуміло, що автор не володіє такими даними. Чита-

чу і мені теж приємно повернутися думками назад у минуле і назвати прізвища хоча б тих керівників, які залишилися ще у пам'яті, щоб не втратити їх назавжди.

Ними було побудовано:

в с.Розквіт - школу, дитячий садок, будинок культури Посмітним М.О.;

в с.Ставкове - школу, дитячий садок, Будинок культури – Ведутою П.П.;

в с.Анатоліївка - Будинок культури – Царьовим М.П.;

в смт Рухівка - школу, Будинок офіцерів – Морозовим І.С. (командувач Одеським військовим округом);

в с.Виноградне - школу, дитячий садок – Бабенком Ф.П.;

в с.Заводівка - Будинок культури – Нікора В.О.;

в с.Маринове - Будинок культури – Васильєвим І.В.;

в с.Михайло-Олександрівка - школу – Павловським Ю.В.;

в с.Новоселівка - школу – Гольдманом А.І.; Будинок культури – Закливленець Г.Г.;

в с.Демидове - школу – Чумаком В.К.;

в с.Ряснопіль - школу, Будинок культури, дитячий садок – Шаповаленком О.М.;

в с.Основа - школа, Будинок культури – Рибалком Ф.М.;

в с.Нейкове - Будинок культури – Ведутою П.П.;

в с.Чорногірка - школу, Будинок культури – Лівенбергом Е.Й.;

Мені приємно відзначити, що працюючи керівником району разом зі своїми заступниками: Хоренком О.І, Коломійцем О.М., Сергієнко Г.П., Богомілом О.А., Григорашем В.В. та господарниками, нами побудовано в районі та реконструйовано в селах району протягом 80-90-х років такі об'єкти освіти та культури:

в м.Березівка - Будинок для вчителів та будинок мед працівників – Соловійовим В.М.; дитячий садок № 6 – Шевченком П.Я., Могилюком С.М.;

в смт Раухівка – школу – Морозовим І.С., Кірик І.О.;

в с.Червоне Анатоліївської сільської ради – школу – Діхтеренком М.П.;

в с.Вікторівка – школу – Шевченком П.Я.;
в с.Ланове – клуб – розпочато будівництво Новіковим Д.М.;
в с.Виноградне – Будинок культури – Бондар В.Н.;
в с.Садове – школу – Єміровим К.Р.;
в с.Гуляївка розпочав будувати школу – Бурдейний А.І.;
в с.Мар'янівка – школу – Ганічем Л.М.;
в с.Чижеве – школу, дитячий садок, Будинок культури – Доламанжі З.І.;
в с.Маринове – школу, дитячий садок, новий корпус лікарні - Рим'як Л.І.;
в с.Балайчук – школу (новий корпус) – Самборик М.Ю.;
в с.Демидове – дитячий садок, Будинок культури (після пожежі) – Буглаком І.І.;
в с.Веселинівка – школу – Швецем В.С.;
в с.Новоселівка – дитячий садок (залізничників) - райдержадміністрацією;
в с.Зеленопільське – школу, дитячий садок, сільський клуб – Матієнко В.Г.;
в с.Петрівка – школу – Пігнастим В.І.;
в с.Нейкове – школу – Близнюком А.Ф.;
в с.Чигрин – школу – Сабрамом Я.А.;
в с.Червоне – школу (Степанівської сільської ради) – Мишкіною В.С.;
в с.Волкове – школу – Гришаковим В.І.;
в с.Червоноармійське – школу – Мелешком Д.Р.; Будинок культури – Горобченком В.Л.;
в с.Семихатки – школу – Федюкіним В.М.;
в с.Першотравневе – школу – Горобченком В.Л.;
в с.Червоноволодимирівка – школу – Вітюком А.Ю.;
в с.Златоустове – школу, дитячий садок, Будинок культури – Гришко З.М.;
в с.Шевченкове – школу – Бароном А.Г. та Галітою В.П.; дитячий садок – Бароном А.Г.;
в с.Яснопілья – дитячий садок, школу, Будинок культури – Богомілом А.І.;
в с.Кудрявка - школу – Богомілом О.А.

Отже у розвитку освіти беруть участь не лише педагоги і вихователі. З кожним, я переконаний, рухає бажання зробити якнайбільше для свого рідного краю, для свого народу. А внесок у розвиток освіти - то найкращі інвестиції в майбутнє, задля якого ми всі живемо і працюємо.

відділення, яке поступово залишилось єдиним. З 1961 року технікум відкрив ще відділення організаторів-зоотехніків, а з 1964 року – агрономів по захисту рослин, яке через рік було переведено у Вознесенський сільськогосподарський технікум Миколаївської області. У Заводівському технікумі навчалися люди, які мали досвід роботи з зоотехнією і одержували освіту з відривом від виробництва протягом трьох років. Так, щорічно до технікуму вступало 100-120 учнів в групи зоотехнічного відділення. Контингент учнів представляв практично всю Україну, особливо багато молоді було з Одеської, Вінницької, Миколаївської областей, а також з сусідньої Молдови. Періодично кількість учнів в технікумі складала від 360 до 420. В технікумі було 26 викладачів, серед яких – сімейні династії: Рогожинські, Рудницькі, Данилюки, Малухи, Федорови. Директором технікуму довгі роки був Рогожинський Сергій Ісакович. В останні роки директор – Малуха Іван Іванович, завідуюча навчальною частиною – Божко Лілія Яківна.

Матеріально-технічна база технікуму міцніла з кожним роком. Приміщення технікуму (навчальний корпус, 3 гуртожитки, які охоплювали весь контингент учнів, їдальня на 450 місць, радіовузол, студентський клуб, танцмайданчик, спортмайданчик, житлові будинки для вчителів, побудовані за державний кошт) – все це єдиний комплекс або студентське містечко. Технікум мав навчальне господарство: корівник на 100 голів, свиноферму на 30 голів. Мав 167 гектарів землі, із них 100 гектарів ріллі, яка оброблялася власними силами.

В період гігантоманії під укрупнення попав і Заводівський зоотехнічний технікум, який розпорядженням Міністерства сільського господарства УРСР в 1981 році було переведено в Петрівський радгосп – технікум Комінтернівського району. Разом з 320 учнями технікуму в Петрівку, де і відкрилося зоотехнічне відділення, переїхали 17 вчителів. Зараз на території технікуму знаходиться обласна психіатрична лікарня № 3, якою 15 років керує головний лікар Л.М.Ревчук.

(Ніточко І.І. Березівський район: історія, люди, події//

Праці Державного архіву Одеської області. - Т.16. – Одеса. – 2006. –

С.184-185)

Додатки

Додаток №1

Зміни у територіально-адміністративному управлінні м.Одеси та Одеської області

1794-1795 рр. - Хаджибей у складі Катеринославського та Таврійського генерал-губернаторства;

з 1775 р. - Одеса в складі Катеринославського та Таврійського генерал-губернаторства;

з 1776 р. - Одеса у складі Новоросійського генерал-губернаторства;

з 1803 р. - Одеса виділена у самостійне градоначальство;

з 1805 р. - Одеське градоначальство територіально входить до складу Херсонської губернії та в цьому ж році до Одеси переведено управління Новоросійського генерал-губернаторства;

в 1825 р. - утворено Одеський повіт;

з 1828 р. - Одеса стає центром Новоросійського та Бессарабського генерал-губернаторства, об'єднавши в своєму складі Херсонську, Катеринославську, Таврійську та Бессарабську губернії;

у березні 1919 р. – колишня Херсонська губернія поділена на дві губернії з центрами в Одесі та Херсоні;

у травні 1925 р. - в Україні була введена трьохступенна система управління: район-округ-центр, губернії як адміністративні одиниці остаточно скасовані, з 1925 р. Одеса стала центром округу;

в вересні 1930 р. - округи ліквідовано. На Україні утворено 503 самостійних адміністративних одиниці (Автономна Молдавська СРСР, 18 міст, в тому числі і Одеса та 484 райони);

у лютому 1932 р. - було утворено 5 областей, в тому числі і **Одеську**.

Додаток №2

Список навчальних закладів Демидівського (територія сучасного Березівського району) та Березівського районів (станом на 1926 рік)

№№ з/п	Назва школи	Місце знаходження	Поштова адреса	Кількість основних груп	Мова викладання	Кількість учнів
1.	Олександрівська	Олександрівка	Валегоцулове (АМРСР)	4	українська	127
2.	Дубівська	Х.Червоний	Демидівська філія	2	-«-	23
3.	Старо-Гуляївська	Старо-Гуляєве	Петровівка	2	-«-	39
4.	Вульфівська	Вульфове	-«-	2	-«-	47
5.	Лукашівська	Лукашівка	Демидове	1	-«-	36
6.	Тимофіївська	х.Тимофіївка	Петровівка	2	-«-	40
7.	Мар'янівська	Мар'янівка	Ширяєве	4	-«-	131
8.	Флоринівська	Флоринівка	Валегоцулове (АМРСР)	2	-«-	32
9.	Яковлівська	Яковлівка	Демидове	4	-«-	97
10.	Ул'янівська	Ул'янівка	Ширяєве	3	-«-	124
11.	Ганно-Покрівська	Ганно-Покрівка	Ганно-Покрівка	2	-«-	30
12.	Григор'ївська	Григор'ївка	Валегоцулове (АМРСР)	4	-«-	75
13.	Ново-Лисаветівська	Н.Лисаветівка	Петровівка	4	-«-	90
14.	Ново-Маяцька	Жовтневе	Ширяєве	2	-«-	40
15.	Старо-Лисаветівська	Старо-Лисаветівка	Петровівка	2	українська	47
16.	Старо-Маяцька	Старі Маяки	Петровівка	2	-«-	35
17.	Степанівська	Ширяєве	Ширяєве	4	-«-	139

18.	Катерино-Платонівська	Катерино-Платонівка	Петровівівка	2	-«-	52
19.	Михайлівська	Михайлівка	Ширяєве	2	-«-	48
20.	Прапорщиківська	Прапорщиківка	Петровівівка	2	-«-	35
21.	Лозоватівська	Лозоватівка	Петровівівка	1	-«-	44
22.	Петрово-Наділська	Петровівівка	Петровівівка	3	-«-	74
23.	Олександрівська -2	Олександрівка	Петровівівка	2	-«-	41
24.	Фердинандівська	Фердинандівка 2	Петровівівка	3	-«-	45
25.	Шутивська	Шутове	х.Шутове (Анатол.с/р)	1	-«-	32
26.	Антонівська	Антонівка	Петровівівка	4	-«-	81
27.	Ново-Петрівська	Н.Петрівка	Петровівівка	2	-«-	44
28.	Ново-Петрівська (нова)	Н.Петрівка	Петровівівка	1	-«-	31
29.	Анатоліївська	Анатоліївка	Петровівівка	4	російська	120
30.	Фрілінгська	Фрілінг	Петровівівка	1	єврейська	25
31.	Ширяївська	Ширяєве	Ширяєве	1	-«-	17
32.	Джуванівська	Джуванівка	Петровівівка	2	німецька	23
33.	Петровівівська (ім. Леніна)	Петровівівка	Петровівівка	6	українська	214
34.	Демидівська (ім. Леніна)	Демидове	Демидове	7	російська	262
35.	Петровівівська	Петровівівка	Петровівівка	6	єврейська	214

Березівський район

№№ з/п	Назва школи	Місце знаходження	Поштова адреса	Кількість основних груп	Мова викладання	Кількість учнів
1.	Кірничанська	Кірнички	Кірнички (Березівський рн.)	4	українська	78
2.	Бернадівська	Бернадівське	Бернадівське (Березівський рн.)	4	-«-	90
3.	Зброжківська	Зброжків	Зброжків (Березівський рн.)	4	-«-	75
4.	Злотоустівська	Злотоустове	Злотоустове (Березівський рн.)	4	-«-	80
5.	Н.Лізаветівська	Н.Лізаветівка	Н.Лізаветівка (Березівський рн.)	2	-«-	31
6.	Оснівська	Основа	Основа (Березівський рн.)	4	-«-	110
7.	Луб'янська	Луб'янка	Луб'янка (Краснопільський рн.)	3	-«-	32
8.	Богданівська	Богданівка	Богданівка (Краснопільський рн.)	2	-«-	36
9.	Кубрякська	Кубриків	Кубряки (Березівський рн.)	3	-«-	73
10.	Онорівська	Онорівка	Онорівка (Демидівський рн.)	4	-«-	62

11.	Ново-Покрівська	Н.Покрівка	Н.Покрівка (Березівський рн.)	3	-«-	45
12.	Петрівська	Петрівка	Петрівка (Березівський рн.)	4	-«-	138
13.	Новоселівська	Новоселівка	Новоселівка (Березівський рн.)	3	-«-	41
14.	Балайчуцька	Балайчук	Балайчук (Березівський рн.)	4	-«-	139
15.	Єленівська	х.Єленівка	Єленівка (Березівський рн.)	2	-«-	25
16.	Мих.Олександрівська	Мих.-Олександрівка	Мих.Олександрівка (Демідівський рн.)	4	-«-	90
17.	Мар'янівська	Мар'янівка	Ма'янівка (Березівський рн.)	4	-«-	75
18.	Степанівська	Степанівка	Степанівка (Березівський рн.)	3	-«-	44
19.	Вікторівська	Вікторівка	Вікторівка (Березівський рн.)	3	-«-	92
20.	Іванівська	Іванівка	Іванівка (Березівський рн.)	3	-«-	49
21.	Софіївська	Софіївка	Софіївка (Березівський рн.)	3	-«-	55
22.	Гуляївська	Гуляївка	Гуляївка (Березівський рн.)	4	-«-	100

23.	Карнагорівська	Карногорівка	Карногорівка (Березівський рн.)	3	-«-	80
24.	Комісарівська	Комісарівка	(Ряснопільський рн.) Комісарівка	4	-«-	160
25.	Фелісіївська	Фелісієве	Фелісієве (Демидівський район)	3	-«-	26
26.	Марьянівська (Юрківська)	Марьянівка (Юркове)	Марьянівка (Березівський рн.)	2	-«-	42
27.	Стадно- Балківська	Стадно- Балківка	Стадно- Балківка (Березівський рн.)	3	-«-	22
28.	Донсько- Балківська	Донсько- Балківка	Донско- Балківка (Березівський рн.)	3	-«-	52
29.	Данилівська	Данилівка	Данилівка (Демидівський район)	3	-«-	44
30.	Добро-Надійна	Добро-Надія	Добра-Надія (Березівський рн.)	4	-«-	75
31.	Єленівська (Расноп. с/р)	Єленівка	Єленівка (Раснопольський рн.)	4	-«-	44
32.	Колосівська	Колосівка	Колосівка (Березівський рн.)	4	російська	110
33.	Котовська	Котовка	Котовка (Демидівський район)	2	єврейська	36
34.	Фраєрська	колонія Фраєр	Фраєр (с.Балайчук)	2	-«-	18

35.	Маринівська	Маринове	Маринове (Березівський рн.)	4	німець- ка	100
36.	Нейківська	Нейкове	Нейкове (Демидів- ський район)	4	-«-	94
37.	Чорногорівська	Чорногірка	с.Чорногірка (Курисівський рн.)	4	-«-	81
38.	Ново- Кальчевська	Ново- Кальчеве	Ново- Кальчеве (Березівський рн.)	3	-«-	23
39.	Ряснопільська	Ряснопіль	Ряснопіль (Березівський рн.)	6	україн- ська	200
40.	Заводівська	Заводівка	Заводівка (Березівський рн.)	5	-«-	250
41.	Березівська ч.1	Березівка	Березівка	7	-«-	389
42.	Березівська ч.2	-«-	-«-	7	-«-	552
43.	Березівська ч.3	-«-	-«-	6	-«-	213

(ДАОО, ф.Р-134, оп.1, спр.41, арк. 6, 9)

Населені пункти Березівського району
(станом на 1925 рік)

1. м.Березівка	33. х.Стара Балка
2. х. Картакаї	34. х.Соловійове
3. х.Калаглія	35. х.Княжівка
4. х.Куца Балка	36. х.Камишеве
5. ст.Березівка	37. х.Григоренко
6. с.Будки	38. с.Танівка
7. с.Вікторівка	39. х.Танівка
8. с.Владиславівка	40. х.Саренкове
9. с.Мар'янівка 2	41. х.Петрів
10. х.Ново-Кальчеве	42. х.Старо-Донський
11. племхоз «Сімхат»	43. х.Н-Красн. (Іванівка)
12. х.Старо-Кальчеве	44. х.Михайлівський
13. Переселенці держфонду № 165	45. с.Заводівка
14. х.Траутмана П.	46. х.Клюндта
15. х.Шаца	47. Радгосп «Заводівка»
16. с.Ново-Мар'янівка	48. Вингосп «Заводівка»
17. с.Косовка	49. с.Златоустове
18. с.Донська Балка	50. с.Добра Надія
19. х.Карногорове 2	51. с.Ново-Єлизаветівка
20. с.Степанівка	52. х.Лисенкове
21. х.Царенкове	53. х.Петрівка Стара
22. х.Болгарка	54. х.Романці
23. х.Ізбашка	55. х.Хомутівка
24. х.Падурець	56. с.Колосівка
25. с.Гуляївка	57. с.Мар'янівка 2
26. с.Ново-Покровське	58. с.Виноградівка
27. х.Малашівка	59. х.Андріївка
28. х.Сахарове	60. х.Беккера
29. х.Окснера	61. х.Казимирівка
30. х.Герценберга	62. х.Траутмана 1
31. х.Мареничі	63. х.Цоллера
32. с.Софіївка	64. х.Ново-Павлівка
	65. х.Кудряшеве

66. х.Мая	98. с.Ряснопіль
67. х.Бондарівка	99. с.Гнатівка
68. х.Михайлівка	100.с.Основа
69. х.Іванівка	101.с.Єленівка
70. х.Комісарівка	102.х.Бідняжевський
71. с.Луб'янка	103.х.Ламзаки
72. х.Шмідта	104.х.Іполітівка
73. с.Богданівка	105.х.Сахарове
74. х.Ротмистренка	106.х.Середній
75. х.Красний Дол	107.х.Ново-Сухине
76. с.Кубряки	108.х.Старо-Сухине
77. Радгосп «Гамове»	109.с.Чорногірка
78. с.Маринове	110.х.Єленівка
79. х.Троста	111.х.Карногорове
80. х.Нейфрендерберг	112.х.П'яногірка 1
81. х.Нововподольськ	113.х.П'я ногірка 2
82. ж/д Будка № 1	114.х.Денисівка
83. ж/д № 2	115.Радгосп «Єленівка»
84. ж/д № 3	116.с.Бернадівка
85. ж/д № 4	117.с.Зброжківка
86. с.Петрівка	118.х.Новоселка 1
87. х.Гука 1	119.х.Новоселка 2
88. х.Гука 2	120.ст.Раухівка
89. с.Іванівка	121.Учгосп «Красний агроном»
90. х.Стойки	122.Колектив «Друг»
91. х.Брайкевичі	123.Колектив «Вольный труд»
92. х.Цареголь	124.Коллектив «Молодой рабочий»
93. Коммуна «Бессарабців»	125.Поселенці держфонду № 156
94. х.Марченка	
95. х.Платонівка	
96. х.Сафронове	
97. хШаповаленка	

(ДАОО,ф.р-969, оп.5, спр.148, арк.9)

Список немецких населенных пунктов Березівського району
(станом на 1923 рік)

Название населенных пунктов	Род населенного пункта	К какому сельсовету причисляется населенный пункт	Расстояние		К-во хозяйств	мужчин	женщин	Обоего пола	Количество КНС	Школы		
			До окр. центра	До сельсовета						Трудшкола	Сельхоз.	Профтех.
Каргакай	хутор	Березовский с/с	92	2	27	64	78	142	1			
Клюнда	-«-	Заводовский с/с	94	10	4	7	15	32				
Бекера	-«-	Колосовский с/с	100	12	6	7	12	28				
Мая	-«-	-«-	107	8	5	1	3	5				
Траутман	-«-	-«-	110	10	7	4	25	48				
Н.Кальчев	-«-	Викторовский с/с	98	10	5	9	50	100				
Старый Кальчев	-«-	-«-	101	12	6	5	24	44				
Шандюки	-«-	-«-	100	13	11	14	45	85				
Н.Марьяновский	-«-	-«-	80	12	5	9	31	63				
Избашка	-«-	Степановский с/с	90	4	3	9	25	44				
Черногорка	село	Черногорский с/с	65	20	0	116	277	309		1		
Пьяногорка 1	хутор	-«-	75	8	12	5	20	23				
Пьяногорка 2	-«-	-«-	75	9	11	8	37	67				

Мариново (Н.Ф.)	село	Мариновский с/с	75	16	0	216	489	557	1046	1	
Раштадт	-«-	Раштадский с/с	110	25	0	420	1138	1252	2390	1	
Мюнхен	-«-	-«-	120	25,5	0,5	239	626	715	1341	1	
Н.Сухино	хутор	Ряснопольский с/с	75	28	3	6	14	18	32		
Средний	-«-	-«-	75	20	6	14	32	34	66		
Вормс	село	Вормский с/с	100	14	0	330	803	909	1712	1	
Рорбах	-«-	Рорбахский с/с	100	21	0	613	1344	1423	2767	2	
Засака	хутор	-«-	100	25	5	5	25	24	50		

(ДАОО, ф.Р-599, оп.1, спр.525, арк.13)

**Список шкіл Ряснопільської волості Одеського повіту
(станом на 1920 рік)**

1.Петрівська (Лисенківська) школа 1-го ступеню.

Місце знаходження – с.Петрівка.

Рік заснування – 1898.

Ким заснована – повітовим земством.

Вчителі: Харкянен Микола Симонович, Дудник Наталя Валер'янівна.

Завідуючий школою - Харкянен Микола Семенович.

Кількість учнів – 75.

2.Богданівська двокомплектна школа.

Місце знаходження – с.Богданівка.

Вчитель: Кулон Євфросиня Федорівна.

3.Єленівська однокомплектна.

Місце знаходження – с.Єленівка.

Вчитель: Шубін Є.М.

4.Гнатівська однокомплектна школа.

Місце знаходження – с.Гнатівка.

Вчитель: Хаджопуло Ангеліна Іванівна.

5.Іванівська початкова однокласна школа.

Місце знаходження – хутір Стойки.

Рік заснування – 1910.

Ким заснована – Одеською повітовою земською управою.

Вчитель: Крушинська Ніна Мечиславівна.

Кількість учнів – 33.

6.Іванівська 2-га двокомплектна школа.

Місце знаходження – с.Іванівка.

Вчителі: Крушинська Ніна Мечиславівна, Федоров Георгій Георгійович.

7.Ряснопільська 6-комплектна школа.

Місце знаходження – с.Ряснопіль.

Вчителі: Котюжинський Петро Миколайович, Котюжинська Євдокія Георгіївна, Постнікова Ганна Павлівна, Левицький Микола Лукич, Хаджопуло Марія Іванівна, Мироненко Віра Артеміївна.

8.Петрівська 3-комплектна школа 1-го ступеню.

Місце знаходження – с.Петрівка (Лисенкове).

Рік заснування – 1898.

Вчителі: Харкянен Микола Семенович, Дудник Наталя Валер'янівна, Харкянен Валентина Іванівна.

Завідуючий школою – Н.С.Харкянен.

Кількість учнів – 75.

9.Оснівська 3-комплектна школа.

Місце знаходження – с.Основа.

Вчителі: Іванов Віктор Сергійович, Білоусова Ксенія Василівна, Кутульвас Сергій Миколайович.

10. Луб'янська 2-комплектна школа.

Місце знаходження – с. Луб'янка.

Рік заснування – 1905.

Вчителі: Васильєв Антон Захарович, Зоріна Анастасія Арсенівна.

Завідуючий школою – А.З.Васильєв.

Кількість учнів – 25.

(ДАОО, ф.Р-227, оп.1, спр.238, арк.1-39)

Додаток №6

Список сільських шкіл Одеської області, будівництво яких закінчено в 1938 році

Назва району	Місце будівн.	Тип школи	Кількість учнівськ. місць	Коли введено в експлуат.
Первомайський	Довга Пристань	ППШ	160	1/9-1938 р.
Березівський	Заводівка	ППШ	160	1/10-1938р.
Братський	Братське	ППШ	160	1/9-1937р.
Врадівський	Врадівка	ППШ	160	1/9-1937р.
Голованівський	Голованівськ	ППШ	160	1/9-1938р.
Грушківський	Вільхове	НСШ	280	1/9-1937р.
Любашівський	Любашівка	ППШ	160	1/9-1937р.
Любашівський	В.Бобрик	ППШ	160	1/9-1937р.
Н.Миргородський	Кам`янка	ППШ	160	1/9-1938р.
Рівнянський	Рівне	ППШ	160	1/9-1938р.

Савранський	Бакша	НСШ	280	1/9-1938р.
Спартаківський	Фрейденталь	НСШ	280	1/10-1938р.
Ширяївський	Вікторівка	ППШ	160	1/9-1937р.
Вознесенський	Солоне	ППШ	160	1/9-1937р.
Цебриківський	Цебрикове	ППШ	160	1/9-1937р.

Початкових шкіл – 12;

Неповно-сер. – 3№

Всього 15 шкіл;

Разом учн. місьць 2760.

Нач. будів. сектору облвно

Інженер Дергачев

ОБКому КП/б/У

Отдел школ и науки

Докладная записка.

По целому ряду районов, несмотря на все возможности, имеющиеся в районах к окончанию строительства школ, долгое время строительные работы не проводились, благодаря тому, что со стороны руководящих районных организаций этому вопросу по серьезному не уделялось внимания.

Разговоры о том, что отсутствуют материалы и это является причиной неокончания строительства, часто не соответствует действительности. Для большей иллюстрации этого положения достаточно остановится на нескольких конкретных примерах.

1. ДОСТРОЙКА ШКОЛЫ В С.ЗАВОДОВКА БЕРЕЗОВСКОГО РАЙОНА.

Для окончания этой достройки необходимо было около 30 м куб. лесоматериала. Очевидно, что, если бы райисполком обратил серьезное внимание на достройку школы, то при наличии всех материалов, за исключением леса, школу можно было давно закончить. Райисполком ничего не сделал для приобретения лесоматериалов и этот лес был выдан в июле месяце из Одесского Горпромторга по распоряжению облисполкома. Таким образом, теперь строительство полностью обеспечено материалами и срок для его оканчания может быть 25/8 с.г.

(ГАОО, ф.П-2, оп.1, д.1390, лл.62, 79)

Відомість

про наявний склад національних шкІл та контингент учнів по Одеській області
(станом на 1938 р.)

Райони Мова викладання	Початкові			Неповно-середні						Середні								
	КІльк. шкІл	КІльк. у чнІв	КІльк. шкІл	КІльк. шкІл	1-4 класІв	УчнІв	5-7 класІв	УчнІв	УчнІв	1-4 класІв	КІльк. шкІл	1-4 класІв	УчнІв	5-7 класІв	УчнІв	8-10 кл.	УчнІв	Всього
<u>Одеса.</u>	-	-	3	14	363	16	501	864	4	18	481	37	1241	10	202	1924		
Єврейськ.	-	-	-	-	-	-	-	-	1	7	239	7	240	4	129	608		
Німецьк.	-	-	1	4	76	5	134	210	-	-	-	-	-	-	-	-		
Польськ.	-	-	1	4	40	3	44	84	-	-	-	-	-	-	-	-		
Грецьк.	1	8	293	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Рос. нІм.	-	1	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
В.т.ч. нІм.	1	8	198	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Польськ. рос.	-	3	31	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
В.т.ч. польськ.	-	-	1	5	115	5	120	235	-	-	-	-	-	-	-	-		
ВІрм.- рос.	-	-	-	4	79	3	63	142	-	-	-	-	-	-	-	-		
В.т.ч. вІрмен.	2	4	49	6	558	27	742	1300	5	25	720	44	1481	14	331	2532		
РАЗОМ																		

Первомайський	1	2	10	1	3	86	3	82	168	1	4	80	3	75	3	41	196
Єврейськ.																	
РАЗОМ	1	2	10	1	3	86	3	82	168	1	4	80	3	75	3	41	196
Іванівський	1	2	17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Німецьк.																	
Молдавськ.	2	4	36	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Березівський	-	-	-	1	2	48	3	60	108	-	-	-	-	-	-	-	-
Єврейськ.																	
Німецьк.	5	10	132	3	15	527	7	155	682	-	-	-	-	-	-	-	-
Укр.-нім.	1	4	36	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
В.т.ч. нім.	-	2	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
РАЗОМ	6	12	152	4	17	575	10	215	790	-	-	-	-	-	-	-	-
Білявський	1	4	51	1	4	109	3	66	175	-	-	-	-	-	-	-	-
Німецьк.																	
Молдав.	2	7	180	1	6	182	4	84	266	-	-	-	-	-	-	-	-
Укр.молд.	-	-	-	1	6	133	1	28	161	-	-	-	-	-	-	-	-
В.т.ч. молд.	-	-	-	-	2	24	-	-	24	-	-	-	-	-	-	-	-
РАЗОМ	3	11	231	3	12	315	8	150	465	-	-	-	-	-	-	-	-

(ДАОО, ф.П-2, оп.1, спр.1390, арк.98)

Відомість
про стан комплектування педкадрами окремих націкл
Одеської області, які реорганізовано
(станом на 25.10.1938 року)

	вчит. мол. кл.		мовники		фізмат		хіміолог.		істор-геогр.		Разом			
	Потрібно	Націслано	Не вистачає	Потрібно	Націслано	Не вистачає	Потрібно	Націслано	Не вистачає	Потрібно		Націслано		
Березівський	11	13	1	3	3	-	-	1	1	-	1	1	-	18
Цебриківський	2	2	-	5	2	-	1	2	2	-	3	3	-1	10
Жовтневий	1	1	-	2	3	2	-	1	1	-	1	1	-	6
Спартаківський	27	30	3	8	8	3	7	3	3	-	4	4	-	51
К.-Либкнехтський	47	55	5	13	12	2	8	6	7	-	4	7	-	88
Комінтернівський	12	9	3	3	2	2	1	1	1	-	-	-	-	14
Мостовський	27	27	-	4	3	2	1	4	4	-	3	3	-	38
Янівський	10	10	-	1	1	1	1	2	2	-	1	1	-	15
Фрунзівський	8	9	-	1	1	1	1	1	1	-	1	1	-	13

Братський	3	3	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
Доманівський	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Роздільнянський	14	16	-	2	2	-	1	1	-	2	1	-	-	-	-	-	-	20
Гросулівський	7	7	2	2	2	-	1	-	-	1	1	-	-	3	3	1	13	
Зельський	38	33	13	4	7	1	6	6	2	4	3	-	-	7	6	1	55	
Ольшанський	6	6	-	-	-	-	3	2	-	-	-	-	-	1	1	-	9	
Ширяївський	3	2	-	-	-	-	2	1	-	1	1	-	-	-	-	-	4	
Благоївський	6	6	-	5	5	1	2	1	1	1	3	3	-	2	2	-	17	

(ДАОО, ф.П-2, оп.1, спр.1394, арк.68)

Документи про реорганізацію німецьких шкіл
у Березівському районі

Школа х.Шварца
к/х «20-тилетія Октябрю»

Учеников 23, все по національності немці.

Учитель Бахшан Хрестьян Котлибович закончил 2 курс
немецкого техникума.

Учительствует с 1935 г., член ВЛКСМ с 1937 г. Русским
языком плохо владеет.

В беседе с гражданами, они просят райисполком, чтобы у
них открыть русскую школу, а немецкую закрыть, подали за-
явление.

Підпис (нерозбірливо)

Березовской Р.В.К.
от группы граждан хутора Шварца

Присутствующие:

1. Килинг Яков
2. Мунинг Вильгельм
3. ... Густов

(Нерозбірливо, всього 13 імен)

Заявление

В нашем хуторе имеется школа, где занимается 1-й, 2-3-4
класс. Думаем, что эта школа нашим детям ничего не дает, так
наши дети кончают школу, не зная русского языка, и не могут
поступить для дальнейшей своей учебы в русские другие школы.
Считаем что не возможно и .... просим Березовский районный
исполнительный комитет на 1938-39 учебный год открыть у
нас русскую школу, а немецкий язык вести как предмет, а по
всему прочему нам не отказать.

Подписались: 12 підписів.

До Березівського Р.В.К.
Від гром. хут. Н.Кандель Оленівської с/ради
Заява

Просимо Березівський Р.В.К.: дозвольте нам перестроїти навчання в Н.Кандельській німецької школі на навчання українське. Себто (переключити школу з нім. мови навчання на укр. мову навчання).

Оскільки ми живемо на Україні, маємо потребу знати укромову. А також н/середні школи поблизу теж українські.

Наші діти, закінчивши 4-й клас в нашій школі, попадають у Ряснопільську н/с школу, яка є українська. А там діти наших 4-х класів попадають або в той же самий 4, або зовсім, через укромову, в 2-й клас.

Просимо, не відмовте нашому проханню.

Громадяни: 4 підписи

До Березівського РПК і РВК
від членів колгоспу ім.Шмідта Петрівської с/ради
від 26 квітня 1938 р.

Заява

Ми, члени колгоспу ім. Шмідта, просимо наявну у нас початкову школу, яка працює в сучасний момент на німецькій мові, поскільки поблизу є неповна середня школа в Петрівці, перевести на українську мову викладання, урахувуючи, що наші діти, закінчивши початкову школу, не мають змоги продовжувати навчання на німецькій мові, оскільки поблизу німецьких н/с шкіл немає, крім того батьки зацікавлені, щоб діти знали краще українську мову, як це зараз вивчається у німецьких школах.

Навчання в нашій школі на українській мові дасть можливість нашим дітям успішно закінчувати н/с та середню освіту, а також вступати для навчання у вищі учбові заклади на рівні з іншими дітьми Радянського Союзу.

11-ть підписів:

- 1.Ваннер Петро Я.
- 2.Міллер Юхим Люмб.
- 3.Міллер Иван Иосиф.

4. Фіко Нікодемус Ст.
5. Міллер Франц Йосиф.
6. Дівольд ...
7. Міллер Клемент К.
8. Дівольд Воля Томас.
9. Міллер Емілія Альф.
10. Міллер Франц. Иван.
11. Бауман Григорий Б.

В Березовский районный исполнительный комитет
Заявление

Мы, нижеподписавшиеся колхозники с. Черногорки, просим принять во внимание следующее: наши дети, окончивая немецкую школу, не знают русского и украинского языка и при поступлении в средние и высшие учебные заведения не могут сдать экзамены и вынуждены поступать в украинские школы на повторный курс, теряя этим много времени и неся материальные затраты, для того, чтобы попасть в высшее учебное заведение, а потому просим возбудить ходатайство перед областными партийными и советскими организациями, чтобы в нашей Черногорской НСШ все предметы преподавались на украинском языке, а немецкий язык подавался как отдельный предмет.

Подписи: 7 подписей

Заведующей Фрайденбергской начальной школой
г-на Фрайденбергского хут.
Гейер Якова Яковлевича

Заявление

Прошу Вас ходатайствовать перед партийными и советскими районными организациями об открытии на нашем хуторе украинской школы, так как мы желаем, чтобы наши дети знали хорошо украинский язык, не знание которого затрудняет поступление нашим детям в высшие учебные заведения.

Проситель: подпись

19 26/ IV 38 года.

Заведующей Фрайденбергской начальной школой
Рейхерт Анастасии Петровне

Заявление

Прошу завшколой ходатайствовать перед районными партийными и советскими организациями об открытии на хуторе Фрайденберг украинской школы, ввиду того, что наши дети с большими трудностями поступают в средние школы, не зная украинского языка.

Проситель: (Мозер Георгий)

19 26/ IV 38 года.

Директору Черногорской Н.С.Ш.
от г-не хут. Фрайденберг
Чорногорского с/совета
Кошеля Теофила Ивановича

Заявление

Прошу возбудить ходатайство перед районными организациями о том, чтобы в Черногорской Н.С.Ш. все предметы изучали на украинском языке, а немецкий язык изучали как отдельный предмет, так как незнание украинского языка затрудняет вступление наших детей в высшие и средние учебные заведения.

Проситель: подпись

19 26/ IV 38 года.

Заведующей Фрайденбергской начальной школы
от гражд. хут. Фрайденберг
Березовского района Одесской обл.
Штольц Якова Генриховича

Заявление

Прошу возбудить ходатайство перед районными партийными и советскими организациями об открытии у нас только украинской школы, так как незнание украинского языка не дает возможности легко учиться нашим детям в средних украинских специальных школах.

Проситель: подпись

19 26/ IV 38 года.

Заведующей Фрайденбергской школы
г-н с х. Фрайденберг
Колерс Фридрихса Иосифовича
Заявление

Прошу Вас ходатайствовать перед партийными и советскими районными организациями об открытии на нашем хуторе украинской школы, так как мы желаем, чтобы наши дети знали хорошо украинский язык, незнание какого затрудняет вступление наших детей в высшие учебные заведения.

Проситель: подпись

19 26/ IV 38 года.

Протокол

совещания учителей Черногорской неполно-средней и Фрейденбергской начальной школы в присутствии представителя райпаркома: тов. Романченко и заместителя завроно тов. Белозор.

Присутствовали: директор
Валькер Л.И., Шмидт Э.А.,
Валькер И.Г., Паульс Э.И.,
Кауль В.И., Вингертер Н.П.,
Рейхерт А.П.

Повестка дня:

- 1) Про работу школы.
- 2) Текущие дела.

Слушали: доклад директора школы о работе школы

Постановили: обсудить вопрос об успеваемости учеников, констатировать, что наши ученики немецких школ очень слабо знают русский и украинский языки, благодаря вредительской работе врагов народа, пробравшихся в систему народного образования, школы не были обеспечены учебниками, наглядными пособиями и недостаточное количество часов по-русскому и украинскому языку и т. под.

Педколлектив постановляет просить районные, областные руководящие органы с нового учебного года перевести

преподавание всех дисциплин Черногорской НСШ и Фрейденбергской школ на украинский язык, незнание которого мешает выпускникам нашей школы поступать в средние и высшие учебные заведения, изучение немецкого языка ввести как предмет.

Подпись: 6 подписей

Березовский РНО
от Петкова Ф.И., село Мариново

Заявление

Прошу Райнаробраз о том, что я сам русский и дети мои изучают только немецкий язык. Я считаю, что это для моих детей не даст никакой корысти, а потому считаю, что можно перестроить ее на русский язык. Потом что ему нужно и дальше учиться, чтобы мог в селе моем стать нужным всему народу.

Подпись

Березовский Райнаробраз
от к/хозников арт. им. Тельмана
Рединц Якова Микол.,
Ланс Матвея Гейн., Рединц Гейнриха Христ.,
Ридлиц Мартына Ив., Букенберг Ад.

Заявление

Мы, колхозники колхоза им. Тельмена, просим Райнаробраз. реорганизовать нашу школу и ввести преподавание на русском языке, так как наши дети заканчивают семилетки и продолжить учебу по желаемой специальности не могут. Мы хотим, чтобы наши дети наравне с детьми всей нашей страны, могли после окончания образования быть специалистами (инженером, техником пр.) и работать, где только потребуется, а не только в Мариново. Поэтому нужно им владеть свободно русским языком.

Подписи: 4 подписи

До Райнаробраза (на Березивщ.)
от гр. Вебера Ивана Васильев.,
Гейер Иван Фил.,
Абель Яков Фридр.

Заявление

Настоящим прошу Райнаробраз, так как я желаю учить своих детей на русском языке, просьба реорганизовать нашу школу в Мариново и перестроить ее на русскую в учебный 1938-1939 год. Настроение не только наше, а и многих колхозников нашего колхоза.

26/ IV 38 г.

Просители: 3 подписи

До Березовск. РВНО
от гр. с Мариново Швейнфорц
Ивана Гейнриховича

Заявление

Прошу Березовск. РВНО перестроить Мариновск. немецкую Н.С.Ш. на русскую Н.С.Ш. в виду того, что наши дети кончают 7-летку и не имеют возможности вступить в какую-либо русскую школу, или где-нибудь стать на работу в учреждениях и т.п.

26/ IV 38 г.

Проситель: Подпись

До Березовского Райнаробраз
от колхозника им. Тельмана
Мариновского с/совет т. Вебер
Якова, Кимеле Иван Ал.,
Герцель Гейн. Георг., Браун Г.М.
и Рединц Ивана Христьяновича

Заявление

Мы, к/хозники им Тельмана Мариновского с/совета, просим Райнаробраз реорганизовать нашу школу на русский язык, чтобы наши дети после окончания семилетки могли учиться в высших школах, на равне со всеми детьми нашей страны. Так как оканчивая 7-милетку на немецком языке, не

меют возможности учиться каким-либо специальностям и этим мы желаем, чтобы из наши дети тоже стали инженерами, техниками и специал.другими, а не сидели в Мариново.

26/ IV

Просители: 5 подписей

Райнаробраз

Заявление

Просит тов. Шац Яков Март. Райнаробраз о том, что если возможно будет в Мариновском с/св пристроить русскую школу, поскольку у нас нет русского языка, только латынский и немецкий. Так просим Райнаробраз о выделении русской школы для наших молодых кадров.

26/ IV 38 года

Проситель: подпись

Докладная записка

Согласно задания РПК, проверено состояние школы в с.Мариново Березовского р-на Одесской обл.

Установлена следующая картина:

Успеваемость учеников школы низка, что видно из приложенной таблицы за два последние квартала. По школе (неполная средняя семилетка) числится на сегодняшний день 307 учеников.

По национальности немцев 285 душ, украинцев - 21, евреев - 1.

Из учеников в 1 и 2 классах украинцев 19 чел.

Основной язык, на котором работает школа, немецкий. Языки как отдельные предметы изучаются в старших концентрно, а в низших только немецкий. Таким образом, 19 душ украинских детей и 1 еврей учатся на совершенно незнакомом для них языке. Учителя (ведомость отдельная приложена) все по национальности немцы. При чем отдельные из них, как например Гаер Альма Мартыновна, совершенно не владеют русским или украинским языком. Некоторые из них работают не по специальности (не те предметы преподают, на которые они учились).

Население недовольно тем, что школа работает исключительно на немецком языке, о чем пишут в поданных ими заявлениях нашему Райнаробразу. Изъявляя желание реорганизовать школу, поставив основным языком русский язык, а немецкий язык изучать как предмет. В заявлениях ссылаются на то, что по окончании семилетки дети не могут поступить в другие школы, имея в виду, что семилетка Мариново ничего не дает. В самом деле, мариновцы в колхозах, окончившие семилетку, других языков, кроме немецкого, не знают и поступить куда-либо на работу или дальше учиться не смогут из-за неподготовленности, потому что подготовка их низка. Колхозники просят в своих заявлениях реорганизовать школу и основной язык давать русский (заявления приложены).

Переводить учеников в другие школы не следует, а только следует согласиться с заявлениями колхозников и школу реорганизовать, создав русскую школу к 1938-1939 учебному году.

По поручению РПК Подпись

26/ IV 38.

с. Мариново Мариновского с/сов. Березовского р-на

Фамилия Имя Отчество	Образование	Стаж	Специальность	Партийность	Качеств. показатели	Желание работать, в какой отрасли и кем
Кригер Александр Яковл.	высш. Одесс. пед.ин.	1	педогог историк	чл. ЛКСМ с 1931г.	раб. хор.	директор, история и география
Гаер Альма Мартыновна	высш. Одесс. пед.ин.	1	педогог химик- биолог	б/п	раб. хор	немец- кий язык (русского и украинского не знает)
Мертинс Константин Яковл.	незак. высшее	8	физ. ма- тем.	б/п	раб. хор	физ. мат., русск. укр. яз.

Гаер Мартин Ренгардович	незак. высшее	35 лет	хим. био- лог	б/п	раб. хор	универсал до 8 класса (русск. и укр.)
Шмидт Иосиф Ив.	среднее	1	универсал 3 «Б», автомеха- ник	б/п	раб. средне	физ.мат.
Глазер Анна Ивановна	среднее	9	универсал 4 класса	б/п	раб. плохо	универсал до 5 класса (на русском языке)
Швенфарт Эдуарт Эдуартов.	низшее	4	универсал 3а кл.	б/п	раб. по- средст.	немецкий язык в разме- ре семилетки
Марц Роза Карловна	среднее не закон.	7	универсал 2а кл.	б/п	раб. средне	универсал до 5 класса (на украинском)
Гаак Анна Семеновна	среднее	1	универсал 2б	б/п	раб. средне	ведет мл. клас. Желан- ние препода- вать нем. язык в млад- шем классе (нужно учесть руск. и укр. языка не знает)
Петрова Ирма Август.	низшее	4	универсал 1 «а».	б/п	раб. средне	не может быть исполь- зована

Подпись (Метелица)

Протокол №-78
Засідання бюро Березівського райкому КП(б)У Одеської
області
від 27/IV – 1938 року.

Присутні: члени бюро т.т. Сень, Назаренко, Осадчий.

Запрошені: т.т. Крештель, Кондаков.

Представник Обкому КП(б)У тов.Руденко.

Про реорганізацію німецьких шкіл (т.Руденко).

1. – Зважаючи на виявлений настрій, а також клопотання батьків дітей про переведення викладання в німецьких школах на російську або українську мови, поставити питання перед обкомом КП(б)У про потребу проведення реорганізації німецьких шкіл з тим, щоб уже спочатку нового 1938-39 учбового року заняття в цих школах провадити виключно російською або українською мовами.

2. – Провести реорганізацію шкіл таким чином:

1/. – НСШ Нейківська: класів 5-ть - з них з 1 по 4 - 4 і з 5 по 7 - 1, учнів 188 - з них німців 185, циган - 3. Викладання перевести з німецької на російську мову. Школа залишається в тому ж приміщенні. Склад вчителів забезпечує викладання всіх дисциплін російською мовою, за винятком 2-х, які потребують підготовки.

2/. – НСШ Маринівська: класів - 10; з них 1-4, 7 та 5-7 - 3. Учні 307, з них німців - 285, українців - 21, євреїв - 1. Викладання перевести з німецької на російську мову. Школа залишається в тому ж приміщенні. Склад вчителів цілком забезпечує виконання шкільної програми російською мовою.

3/. – НСШ Чорногірська: класів 7, з них 1-4 4, 5-7 - 3, учнів 190, з них німців - 181, українців - 9, викладання перевести з німецької на російську мову. Школа залишається в тому ж приміщенні. Склад вчителів цілком забезпечує викладання всіх дисциплін російською мовою.

4/. – Початкова школа Фрайденберзька (при артілі ім. Єжова), змішана українсько-німецька. Класів - 4, з них 2 класи 1-х (один український, другий німецький) та 2 других (один український, один німецький). Учні - 32, з них українців - 16 і німців - 16. Викладання перевести на українську мову. Шко-

ла залишається в тому ж приміщенні. Вчитель забезпечує викладання українською мовою.

5/. – Початкова школа х.Шварц (колгосп «ХХ-річчя Жовтня») Класів – 2: перший і другий. Учнів - 23, з них німців – 23. Викладання перевести на російську мову. Школа залишається в тому ж приміщенні. Вчитель потребує курсової перепідготовки.

6/. – Початкова школа х.Тартакай (колгосп ім Ф.Енгельса). Класів 2: 2 та 4 (в другому класі 17 учнів, в 4 - 12 учнів). По національності – німців - 26, українців – 3. Частина дітей хутора Тартакай відвідує Березівську українську школу. Перевести викладання школи на українську мову. 1-й та 2-й класи залишити в тому ж приміщенні. Вчитель потребує курсової перепідготовки.

7/. – Початкова школа хутора Н.Кендель (колгосп ім. Шмідта, Єленівської сільради) класів 2: 1 та 3. Учнів -28; з них німців - 28 (12 учнів х.Н.Кендель відвідують інші українські школи). Викладання перевести на українську мову. Школа залишається в тому ж приміщенні. Вчитель забезпечує викладання українською мовою.

8/. – Початкова школа Шмідтовська (колгосп ім.Шмідта Петрівської с/ради). Класів 2:2-й та 4-й. Учнів - 28; з них німців - 28. Перевести викладання школи на українську мову. Школу злити з Петрівською українською НСШ, що знаходиться на відстані півкілометра від колгоспу ім.Шмідта.

9/. – Початкова школа Шейдюкська (колгосп ім. Штерна). Класів 2: 1-й та 3-й. Учнів - 26, німців - 26. Викладання перевести на українську мову. Школа залишається в тому ж приміщенні. Вчитель забезпечує викладання українською мовою.

3. – Реорганізацію всіх перелічених шкіл закінчити до 1 серпня 1938 року.

СЕКРЕТАР РПК Підпис: /СЕНЬ/.

(ДАОО, ф.П-2, оп.1, спр.1393, арк.34-55)

Додаток №10

Накази з особового складу

**КОММУНИСТИЧЕСКАЯ ПАРТИЯ (большевиков)
УКРАИНЫ
БЕРЕЗОВСКИЙ РАЙОННЫЙ КОМИТЕТ КП(б)У
ОДЕССКОЙ ОБЛАСТИ**

№436 от 4/9 – 38 г.

**ОДЕССКОМУ ОБКОМУ КП(б)У
(Отдел школ и науки)**

Березовский райком КП(б)У сообщает об укомплектовании аппарата районо:

1.Кравченко П.П.. – зав. районо, 2.Билозер П.Г. – инспектор школ, 3.Расницкая Р. – инспектор школ, 4.Василенко К.И. – инспектор школ, 5.Витюк – инспектор ш/взрослых, 6.Косянчук – инспектор п/образов. 7.Морозовская Х.Б. – счетовод, 8.Морозовская – деловод, 9.Нейдина Ж. – пом. деловода, 10.Ковалеров Ф. – кучер. Все вышеуказанные должности укомплектованы в соответствии со штатом.

Тов.Немченко – шофер и Слободянюк – тех. работник - сверштатные должности районо, обслуживаемые в данное время Райнаробразом.

**СЕКРЕТАРЬ РПК /РОМБЕРГ/
(ГАОО, ф.П-2, д.1391, л.88)**

УРСР

Нар. Комісаріат

Освіти

20/10 -1938 року.

302-13

Секретарю райкому КП(б) У

Голові райвиконкому

Копія: Обкому КП(б)У

Зав. ОблВНО

ЦК КП(б)У своїм рішенням від 27/9 – ц.р. зобов`язував всі райкоми та обкоми КП(б)У негайно розглянути питання про оформлення завідувачів райВНО, подавши матеріал про них до Наркомосвіти на затвердження.

Термін затвердження всіх завідувачів райВНО в НКО УРСР постановою ЦК КП(б)У встановлено – 1/11- ц.р.

НКС УРСР своїм листом до секретарів райкомів КП(б) У від 7/8-ц.р. за №02-2 та до голів райвиконкомів від 17/8 ц.р. за №02-4, просив надіслати необхідні матеріали для затвердження завідувачів райВНО /анкету – особовий листок, автобіографію, копію довідки про освіту, виписку з постанови райвиконкому про призначення на зав. райВНО та інші документи/. Проте значна частина райвиконкомів цих матеріалів не надіслала. До НКО також не дійшли ділові і політичні характеристики на зав. райВНО, які ми запросили від райпарткомів.

Таке ставлення до виконання такого важливого завдання привело до того, що значна кількість зав. райВНО Народним Комісаріатом Освіти не затверджені.

Прошу негайно надіслати до НКО вимагаємі матеріали з тим, щоб до встановленого ЦК КП(б)У строку /1-го листопада/ закінчити роботу по затвердженню всіх зав. райВНО по УРСР.

В тому разі, коли посада зав. райВНО вакантна, або вимагає негайної зміни, прошу протягом 2-3 днів підібрати відповідну кандидатуру на зав. райВНО – висунувши на цю роботу кандидатуру з числа кращих педагогів та надіслати матеріали про них до Наркомосвіти для затвердження.

НАРОДНИЙ КОМІСАР ОСВІТИ
УРСР /ХОМЕНКО/

Вопросы поданные на бюро ОК КП(б)У

Утвержденные или нет

1	Зав РОНО	Братского р-на	Черненко	Утв.
2		Гроссуловского	Калнер	Утв.
3		Б.Выковского	Сельвестренко	Утв.
4	О директоре музш-колы		т. Краченко	Утв.
5	Зав РОНО	Фрунзовского	Черныш	Утв.
6		Цебриковского	Ярогис	Утв.
7		Березовского	Кравченко	Утв.

8		Ровнянского	Колесник	Утв.
9		Благовеского	Абромович	Утв.
10		Зельцкого	Бульба	Утв.
11		Спартаковского	Гроценко	Утв.
12		Н.Миргородского	Островский	Утв.

КОМУНІСТИЧНА ПАРТІЯ
(більшовиків) УКРАЇНИ
БЕРЕЗІВСЬКИЙ РАЙОННИЙ
КОМІТЕТ КП(б)У
ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

КОММУНИСТИЧЕСКАЯ ПАР-
ТИЯ (большевиков) УКРАИНЫ
БЕРЕЗОВСКИЙ РАЙОННЫЙ
КОМИТЕТ КП(б)У
ОДЕССКОЙ ОБЛАСТИ

№410 от 9/8 – 38 г.

ОДЕССКОМУ ОБКОМУ КП(б)У
(Отдел школ и науки)

Березовский райком КП(б)У направляет Вам характеристику и выписку из протокола Бюро от 16/12 -38 г. за №56 на члена партии тов. Кравченко Павла Потаповича.

СЕКРЕТАРЬ РПК /ФИАЛКОВСКИЙ/

КОМУНІСТИЧНА ПАРТІЯ (більшовиків) УКРАЇНИ
БЕРЕЗІВСЬКИЙ РАЙОННИЙ КОМІТЕТ

ВИТЯГ

Протоколу засід. бюро РПК від «16/12» 1937 року №56

Слухали

О зав. отделом На-
родного образования
(тов. Сень)

Ухвалили

Рекомендовать заведывающим от-
делом Народного образования тов.
Кравченко П.П.

Просить Обком КП(б)У утвердить.

СЕКРЕТАРЬ РПК /СЕНЬ/

С подлинным верно: Пом. секретаря РПК (Митрошкина)

КОМУНІСТИЧНА ПАРТІЯ
(більшовиків) УКРАЇНИ
БЕРЕЗІВСЬКИЙ РАЙОН-
НИЙ КОМІТЕТ КП(б)У
ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

КОММУНИСТИЧЕСКАЯ
ПАРТИЯ (большевиков)
УКРАИНЫ
БЕРЕЗОВСКИЙ РАЙОН-
НЫЙ КОМИТЕТ КП(б)У
ОДЕССКОЙ ОБЛАСТИ

№410 от 9/8 – 38 г.

ХАРАКТЕРИСТИКА

Тов. Кравченко Павел Потапович, год рождения 1902, по национальности украинец, соцположение - крестьянин-бедняк, образование высшее, член партии с октября м-ца 1937 года, партбилет №-1720748. С декабря месяца 1937 года работает зав. райОНО. С работой справляется.

Тов. Кравченко дисциплинирован. Морально устойчив. Политически развит удовлетворительно. Работает над повышением своего политического общеобразовательного уровня.

СЕКРЕТАРЬ РПК /ФИАЛКОВСКИЙ/

(ГАОО, ф.П-2, д.1398, лл.1, 2, 62-63)

Додаток №11

Газетні статті

У освітянській справі велику роль відігравала наша районна газета, яка спочатку називалася «Червоний степ», «Степова комуна», а згодом «Степовий маяк». Цей важливий орган виховної роботи завжди доручали відповідальним, досвідченим особистостям. Редакторів газети було багато, але найбільш запам'яталися за їх чесну, копітку роботу, і в тому числі на освітянській ниві, Ніжинський С.М., Кметь М.А., Вірим М.І. та кореспонденти газети – члени спілки письменників України Кульчик Л.І., Небагатов О.М.

Далі подано газетні вирізки, у яких змальовано роботу на освітянській ниві в Березівському районі.

Приклад з села Гуляївки
(Газета «Червоний степ», 23.03.1928 р., стор.5)

Він – учитель, сількор. Він щирий громадянський робітник. Т.Сухий з села Гуляївки. Своім прикладом притягує й зацікавлює...

З роки за вчителя завідуючого школою працює товариш Сухий С.Е. Як усі вчителі, щодня в школі працює 4 – 5 годин. Після цього ще над собою мусить попрацювати, до наступного дня підготуватися теж годинку, півтори...

Тепер поза школою він працює як член сільради, як голова культкомісії. Як член ревізкомісії в споживчій кооперації, як завідуючий сільбуду, як керівник різних гуртків у сільбудах та сількор.

З роки тому школа була напівзруйнована, без даху, без огорожі, а за Сухого селянство склало гроші та відремонтувало, поклавши на це до тисячі карбованців.

Учні нормально відвідували школу і за цей час школу закінчило 20 дітей.

І не лише сам Сухий працює, інші вчителі сільради ведуть на місцях громадську роботу. Діти, подивившись на вчителів, самі помаленьку думають про артельну працю, тягнуть свій дитячий кооператив, підписуються на позику, тощо.

Гуляївський.

Місячник книжки у Березівському районі
(Газета «Червоний степ», 30.05.1930 р., стор.2)

20 травня урочисто відкрито книжковий базар, організовано культпохід по місту, потім мітинг на Базарній площі. Відкрито спеціальний книжковий кіоск та 5 столів для продажу літератури.

У клубі, народної лікарні та санітарній станції влаштовано виставку продажу літератури.

Культкомісія сільради виділила бригаду книгонош, яка спеціально розповсюджує літературу серед колгоспників.

Учні всіх місцевих шкіл також організували свої бригади.

Березівська райкнигарня гуртує навколо себе всі ці бригади та постачає їм потрібну літературу.

Влаштовані книгобазари в радгоспі Шевченко та в с.Заводівці.

Старченко.

На Греческом хуторе (интернат Губпродкома) (Газета «Известия», 27.07.1922 г., стр.3)

Интернат губпродкома открыт в Березовке, на Греческом хуторе, греческий хутор для интерната – находка во всех отношениях.

Климатические условия для детей, изнуренных и больных, имеют первостепенное значение. Громадное воспитательное значение имеет общение с природой. Затем, далеко находясь от города, хутор находится в благоприятных гигиенических условиях – удален от эпидемий и т.д.

Перед торжественным открытием интернат поехала обследовать и присмотреться к нему поближе на месте делегация из представителей «Тройки помгола». В Березовку прибыли вечером, неожиданно для всех. 25 деток с родителями нас приветствовали. Очевидна была их радость. Мы были не меньше обрадованы увидеть группу детворы с здоровыми и веселыми лицами. На наш вопрос – довольны ли они, все с загоревшимися глазками в один голос кричали: «Мы очень довольны, нам очень хорошо».

Интернат в хорошем доме с 6 комнат, свежем, чистом. Перед домом садик, дальше степь. В интернате 25 деток в возрасте от 2 до 12 лет, одна учительница, один врач, воспитатель и зав. интернатом помимо них используется хозяйственный рабочий.

Дети, воспитатели и зав.интернатом представляют тесную, любящую семью. Нет ни драк, ни ссор, ни кляуз.

Дети выдержаны, воспитаны, а ведь они всего 2 недели под надзором любящего руководительского ока. Они знают множество песенок, игр, используют все это замечательно друж-

но, ведуться заняття ученикам и по шиттю, рисованію, лепке и пр. Есть много детей талантливых.

Делегатка-корреспондентка Беленькая

Додаток № 12

Наказ № 60 по Одеському облвно від 19 червня 1944 року

На подання Березівського райвно затвердити на 1944-1945 навчальний рік по Березівському району учителями таких товаришів та з таким навантаженням:

Назва школи	№ по району	№ по школі	Прізвище, ім'я та по- батькові	Посада (що викладає)
1. Березівська середня школа № 1	1	1	Давиденко Дмитро Максимович	Директор, мат, конст.
	2	2	Масловський Віктор Іванович	Завуч, фізика
	3	3	Степанов Федір Вікторович	Математика, крес- лення
	4	4	Кирюхіна Олександра Іванівна	Природознавство, хімія
	5	5	Гумілевська Наталія Дмитрівна	Українська, російська мови
	6	6	Фельштінська Ольга Сергіївна	Географі, російська мова
	7	7	Бикова Олександра Сергіївна	Українська мова
	8	8	Мачуленко Лідія Йосипівна	Російська мова
	9	9	Дойч Ганна Семенівна	Учитель
	10	10	Сербова Олена Костянтинівна	Учитель

1. Березівська середня школа № 1	11	11	Білова Людмила Василівна	Учитель
	12	12	Автананоса Валентина Михайлівна	Учитель
2. Заводівська середня школа	13	1	Павлов Іван Іванович	Директор, історія, конст.
	14	2	Бутовський Анатолій Павлович	Завуч, російська мова
	15	3	Вітковська Сусана Романівна	Природозн., хімія, мат.
	16	4	Соколова Віра Олександрівна	Російська мова
	17	5	Соснова Марія Феоктисовна	Українська мова
	18	6	Зінчевська Неоніла Опанасівна	Географія, уч. поч. кл.
	19	7	Балтян Ольга Михайлівна	Учитель
	20	8	Чехлат Тетяна Михайлівна	Математика, уч. поч. кл.
	21	9	Бутовська Галина Василівна	Учитель
	22	10	Іванченко Тетяна Іванівна	Учитель
	23	11	Стоянова Галина Дмитрівна	Учитель
	24	12	Галаган Євдокія Федорівна	Учитель
3. Ряснопільська середня школа	25	1	Кіяшко Сава Васильович	Директор, природ., хімія
	26	2	Гладченко Єфимія Павлівна	Завуч, російська мова
	27	3	Мельник Анатолій Павлович	Українська мова, іноз. мова
	28	4	Швидя Клавдія Іванівна	Фізика, математика, кресл.
	29	5	Галат Ганна Павлівна	Історія, географі

3. Ряснопільська середня школа	30	6	Церковна Домнікія Федорівна	Українська, російська мови
	31	7	Омельченко Ганна Федорівна	Учитель
	32	8	Журбенко Марія Мефодіївна	Учитель
	33	9	Софронова Валентина С.	Учитель
	34	10	Сохань Лідія Іванівна	Учитель
	35	11	Чабар Марія Олекс.	Учитель
4. Березівська неповно-середня школа № 2	36	1	Сухонос Антон Сергійович	Директор, іст., конст., геогр.
	37	2	Дроздовський Сергій Іванович	Завуч, російська мова
	38	3	Ліннікова Марія Гаврилівна	Українська мова
	39	4	Стратієва Ніна Василівна	Російська мова
	40	5	Босакевич Карпо Петрович	Природ., хімія, фізика
	41	6	Степанова Лідія Григорівна	Учитель
	42	7	Дуброва Олена Онисимівна	Учитель
	43	8	Суздаєвич Олена Людвігівна	Учитель
	44	9	Брезденюк Олена Іванівна	Учитель
	45	10	Жабю Марія Гаврилівна	Учитель
	46	11	Петриченко Віра Володимирівна	Учитель
	47	12	Вузенко Олександра М	Учитель
	48	13	Сіраковська Лідія Іванівна	Учитель

5. Вікторівська неповно-середня школа	49	1	Мушцініна Васа Семенівна	Директор, українська мова
	50	2	Козіна Ганна Олексіївна	Українська російська мови
	51	3	Іщенко Катерина Олекс.	Математика, фізика
	52	4	Левіка Надія Єгорівна	Учитель
6. Гуляївська неповно-середня школа	53	1	Вітюк Іван Федорович	Директор, іст., конст., хімія
	54	2	Кікоть Валентина Федорівна	Українська мова
	55	3	Чабар Людмила Михайлівна	Російська мова
	56	4	Вітюк Оксана Василівна	Природ., географія
	57	5	Фролова Ганна Степанівна	Математика
	58	6	Осадча Марія Федорівна	Учитель
	59	7	Горбова Віра Олексіївна	Учитель
7. Златоустівська неповно-середня школа	60	1	Бурбак Марія Іванівна	Директор, природ., геогр.
	61	2	Зайлер Марія Григорівна	Українська мова
	62	3	Степовенко Ніна Григорівна	Учитель
	63	4	Щербина Ганна Павлівна	Учитель
	64	5	Кушнір Лідія Іванівна	Учитель
	65	6	Чорна Наталія Іванівна	Учитель
8. Петрівська неповно-середня школа	66	1	Челпанова Василина Гордіївна	Директор, українська мова
	67	2	Чепурна Євдокія Михайлівна	Учитель

9. Онар'івська неповно-середня школа	68	1	Кріцький Петро Дмитрович	Директор, географія, хімія
	69	2	Тарнавська Віра Яківна	Українська мова
	70	3	Кріцька Ніна Петрівна	Іноземна мова
	71	4	Котенко Марія Гнатівна	Історія, конст.
	72	5	Красночубенко Валентина Василівна	Учитель
10. М. Олександрівська неповно-середня школа	73	1	Мачулко Володимир Маркович	Директор, мат., прир., геог.
	74	2	Делембовська Віра Юріївна	Українська мова, іноз., іст.
	75	3	Цапкаленко Оксана Іванівна	Учитель
	76	4	Кулініч Явдоха Гаврилівна	Учитель
11. Карнагорівська неповно-середня школа	77	1	Петровська Ріда Григорівна	Математика, фізика
	78	2	Остромецька Надія Михайлівна	Українська мова
	79	3	Іщенко Феодосія Іванівна	Природ., географія
	80	4	Міхо Валентина Петрівна	Російська мова
	81	5	Душак Поліна Іванівна	Учитель
	82	6	Везель Фросина Василівна	Учитель
	83	7	Кравченко Франя Семенівна	Учитель
12. Балайчуцька неповно-середня школа	84	1	Крамаренко Клара Ісаківна	Директор, прир., географія
	85	2	Сіянко Ольга Леонтівна	Укр. мова, іноз.,уч. поч. кл.
	86	3	Довбищенко Віра Федорівна	Російська мова, уч. поч. кл.

12. Балайчуцька неповно-середня школа	87	4	Садалюк Одарка Федорівна	Учитель
13. Чорногорська неповна середня школа	88	1	Сухой Семен Романович	Директор, укр., рос., істор.
	89	2	Літвяк Віра Гнатівна	Мат., природ., геогр., іноз.
	90	3	Вітебська Катерина Григорівна	Учитель
	91	4	Гришаков Степан Васильович	Учитель
1. Мар'янівська початкова школа	92	1	Волкова Марія Михайлівна	Завід.
	93	2	Суша Ядвіга Семенівна	Учитель
2. Сахарівська початкова школа	94	1	Рожкова Лідія Семенівна	Завід.
3. Добро-Надіївська початкова школа	95	1	Яценко Марія Захарівна	Завід.
	96	2	Резніченко Тетяна Михайлівна	Учитель
4. Іванівська (Петровської с/р) початкова школа	97	1	Губська Олександра Дмитрівна	Завід.
5. Оленівська початкова школа	98	1	Сірченко Лідія Григорівна	Завід.
6. Червоно-Армійська початкова школа	99	1	Сухін Сергій Карпович	Завід.
	100	2	Кулічкова Надія Кирилівна	Учитель
7. Тартакаївська початкова школа	101	1	Колеснікова Марія Кирилівна	Завід.
8. Іванівська (Березовської сільради) початкова школа	102	1	Сухіна Раїса Сергіївна	Завід.

9. Березівська (станція) початкова школа	103	1	Антонова Євгенія Семенівна	Завід.
	104	2	Конопко Тамара Юхимівна	Учитель
10. Зброжківська початкова школа	105	1	Марцинок Віра Марківна	Завід.
11. Раухівська початкова школа	106	1	Струтінська Ганна Олексіївна	Завід.
	107	2	Погуляєв Семен Васильович	Учитель
12. Степанівська початкова школа	108	1	Танан Віра Георгіївна	Завід.
	109	2	Проценко Тетяна Данилівна	Учитель
13. Д.-Балківська початкова школа	110	1	Проценко Галина Григорівна	Завід.
	111	2	Євдокименко Параска Миколаївна	Учитель
14. ІХ з'їзду ВЛКСМ початкова школа				
	112	1	Ладиненко Наталія Іванівна	Завід.
15. Танівська початкова школа	113	1	Рибак Марія Михайлівна	Завід.
16. Саренківська початкова школа	114	1	Долбньова Лідія Олександрівна	Завід.
17. Бернадівська початкова школа	115	1	Явтушенко Оксана Миколаївна	Учитель
	116	2	Синякова Марія Юхимівна	Учитель
18. Червоно-Агрономська початкова школа	117	1	Котлік Ганна Олексіївна	Завід.
19. Чигиринська початкова школа	118	1	Харк'янен Валент. Іван.	Завід.
	119	2	Клименко Одарка Яківна	Учитель

20. Данилевська початкова школа	120	1	Єфіменко Юлія Михайлівна	Завід.
21. Денисівська початкова школа	121	1	Стецюк Броніслава Йосипівна	Завід.
22. Котовська (Котовська с/р) початкова школа	122	1	Архипова Марія А.	Завід.
23. Камзетівська початкова школа	123	1	Поліщук Настя Іванівна	Завід.
24. Хутор Чехи початкова школа	124	1	Вінтяр Йосип Маркович	Завід.
25. Новоселівська початкова школа	125	1	Іванова Любов Олександрівна	Завід.
26. МТС ім. Шевченка початкова школа	126	1	Клименко Марія Яківна	Завід.
27. Вейсовська початкова школа	127	1	Артамонов Федір Костянтинович	Завід.
	128	2	Якубенко Зінаїда Павлівна	Учитель
28. Н.-Сухінська початкова школа	129	1	Леонтюк Вікторія Семенівна	Завід.
29. Маринівська початкова школа	130	1	Рейхерт Настя Павлівна	Завід.
	131	2	Плотникова Євгенія Павлівна	Учитель

Зав. Одеським облвно

П. Дудник

**Список
учасників Всесоюзних та Всеукраїнських з'їздів
вчителів від Березівського району**

1. Магазинник Людмила Андріївна - вчителька фізики Березівської СШ № 2, делегат Першого Всесоюзного з'їзду працівників народної освіти 20-22 грудня 1988 року.
2. Курса Борис Микитович - заступник директора Березівської СШ № 2, делегат Другого з'їзду вчителів Української РСР 14-16 жовтня 1959 року.
3. Ткаченко Василь Тимофійович - директор Березівської СШ № 3, делегат Третього з'їзду вчителів Української РСР 18-19 червня 1968 року
4. Панасюк Ганна Іллівна - вчителька початкових класів Березівської СШ № 3, делегат Четвертого з'їзду вчителів Української РСР 28-30 березня 1977 року.
5. Кімаченко Микола Іванович - майстер виробничого навчання СПТУ № 53 м. Березівки, делегат П'ятого з'їзду вчителів Української РСР 15-16 травня 1987 року.
6. Мущиніна Софія Іванівна - вчителька української мови та літератури Березівської СШ № 1, делегат П'ятого з'їзду вчителів Української РСР 15-16 травня 1987 року.
7. Карпенко Броніслава Пилипівна - завідувача Березівським районним методичним кабінетом, де-

- легат Першого з'їзду педагогічних працівників України
22-24 грудня 1992 року.
8. Латій
Анатолій Миколайович - завідувач Березівським районним відділом освіти, делегат Першого з'їзду педагогічних працівників України
22-24 грудня 1992 року. Він же був делегатом Другого з'їзду педагогічних працівників України
8-9 жовтня 2001 року
9. Лунєва
Олена Михайлівна - викладач ПТУ № 19 м. Березівки, делегат Другого з'їзду педагогічних працівників України
8-9 жовтня 2001 року.

Додаток №14

Список шкіл Березівського району (станом на 1 лютого 2009 року)

№№ з/п	Назва школи	Прізвище директора школи	Поштова адреса школи	Примітки
1.	Загальноосвітня школа I-III ступенів с.Червоноармійське Березівського району Одеської області	Федюкіна Тетяна Іванівна	67340, Одеська обл., Березівський р-н, с.Червоноармійське	
2.	Загальноосвітня школа I-III ступенів с.Ставкове Березівського р-ну Одеської області	Шулячинська Олександра Василівна	67322, Одеська обл., Березівський р-н, с.Ставкове	
3.	Загальноосвітня школа I-III ступенів с.Ряснопіль Березівського р-ну Одеської області	Котлик Володимир Миколайович	67360, Одеська обл., Березівський р-н, с.Ряснопіль, вул. Фрунзе, 6	

4.	Загальноосвітня школа I-III ступенів с.Розквіт Березівського р-ну Одеської області	Кучеров Сергій Вікторович	67324, Одеська обл., Березівський р-н, с.Розквіт, вул. Миру, 47	
5.	Загальноосвітня школа I-III ступенів с.Раухівка Березівського р-ну Одеської області	Бересан Валентина Миколаївна	67308, Одеська обл., Березівський р-н, с.Раухівка	
6.	Загальноосвітня школа I-III ступенів с.Петрівка Березівського р-ну Одеської області	Кітар Георгій Калинович	67362, Одеська обл., Березівський р-н, с.Петрівка, Шкільна, 7	
7.	Загальноосвітня школа I-III ступенів с.Мариново Березівського р-ну Одеської області	Курник Олександр Степанович	67333, Одеська обл., Березівський р-н, с.Маринове	
8.	Загальноосвітня школа I-III ступенів с.Кудрявка Березівського р-ну Одеської області.	Антропова Тетяна Володимирівна	67310, Одеська обл., Березівський р-н, с.Кудрявка	
9.	Загальноосвітня школа I-III ступенів с.Златоустове Березівського р-ну Одеської області	Дробіняк Анатолій Васильович	67354, Одеська обл., Березівський р-н, с.Златоустове	
10.	Загальноосвітня школа I-III ступенів с.Заводівка Березівського р-ну Одеської області	Мельник Валентина Сергіївна	67313, Одеська обл., Березівський р-н, с.Заводівка, вул. Кондратенка, 53	
11.	Загальноосвітня школа I-III ступенів с.Гуляївка Березівського р-ну, Одеської області	Петруня Валентина Семенівна	67353, Одеська обл., Березівський р-н, с.Гуляївка	

12.	Загальноосвітня школа I-III ступенів с.Виноградне Березівського р-ну Одеської області	Шевченко Ілона Миколаївна	67341, Одеська обл., Березівський р-н, с.Виноградне, вул. Островського, 15А	
13.	Загальноосвітня школа I-III ступенів с.Анатоліївка Березівського р-ну Одеської області	Жусь Каріна Миколаївна	67320, Одеська обл., Березівський р-н, с.Анатоліївка	
14.	Загальноосвітня школа I-III ступенів № 3 м.Березівка Одеської області	Шевченко Наталя Вікторівна	67300, Одеська обл., м.Березівка, вул. К.Маркса, 5	
15.	Загальноосвітня школа I-III ступенів № 2 м.Березівка Одеська області	Шимко Володимир Федорович	67300, Одеська обл., м.Березівка, вул. К.Маркса, 6	
16.	Загальноосвітня школа I-III ступенів № 1 м.Березівка Одеської області	Сирий Микола Іванович	67300, Одеська обл., м.Березівка, Перемоги, 58	
17.	Загальноосвітня школа I-II ступенів с.Яснопілля Березівського р-ну Одеської області	Самолук Тетяна Анатоліївна	67310, Одеська обл., Березівський р-н, с.Яснопілля, вул. Леніна, б.50	
18.	Загальноосвітня школа I-II ступенів с.Чорногірка Березівського р-ну Одеської області	Герелюк Михайло Іванович	67352, Одеська обл., Березівський р-н, с.Чорногірка	
19.	Загальноосвітня школа I-II ступенів с.Семихатки Березівського р-ну Одеської області	Короткова Людмила Іванівна	67340, Одеська обл., Березівський р-н, с.Семихатки	

20.	Загальноосвітня школа І-ІІ ступенів с.Основа Березівського р-ну Одеської області	Вірич Наталя Миколаївна	67361, Одеська обл., Березівський р-н, с.Основа	
21.	Загальноосвітня школа І-ІІ ступенів с.Нейкове Березівського р-ну Одеської області	Васильєва Наталя Андріївна	67323, Одеська обл., Березівський р-н, с.Нейкове	
22.	Загальноосвітня школа І-ІІ ступенів с.Вікторівка Березівського р-ну Одеської області	Поліщук Надія Миколаївна	67350, Одеська обл., Березівський р-н, с.Вікторівка, вул. Ів.Франка, 45	
23	Загальноосвітня школа І-ІІ ступенів с.Шевченкове Березівського р-ну Одеської області	Дідиченко Сергій Олександрович	67331, Одеська обл., Березівський р-н, с.Шевченкове	
24.	Неповна середня школа І-ІІ ступенів с.Чижеве Березівського р-ну Одеської області	Сус Михайло Михайлович	67314, Одеська обл., Березівський р-н, с.Чижеве	
25.	Неповна середня школа І-ІІ ступенів с.Червоново-лодимирівка Березівського р-ну Одеської області	Продан Валентина Іванівна	67311, Одеська обл., Березівський р-н, с.Червоново-лодимирівка	
26.	Неповна середня школа І-ІІ ступенів с.Новоселівка Березівського р-ну Одеської області	Федорук Зінаїда Луківна	67330, Одеська обл., Березівський р-н, с.Новоселівка	

27.	Неповна середня школа I-II ступенів с.Михайло-Олександрівка Березівського р-ну Одеської області	Похиленко Людмила Миколаївна	67314, Одеська обл., Березівський р-н, с.Михайло-Олександрівка	
28.	Загальноосвітня школа I-II ступенів с.Демидівка Березівського р-ну Одеської області	Краснопорова Світлана Іванівна	67312, Одеська обл., Березівський р-н, с.Демидове, вул. Шкільна, 1	
29.	Неповна середня школа I-II ступенів с.Балайук Березівського р-ну Одеської області	Михайлова Ірина Михайлівна	67334, Одеська обл., Березівський р-н, с.Балайчук	
30.	Загальноосвітня школа I-II ступенів с.Антонівка Березівського р-ну Одеської області	Жосан Ніна Опанасівна	67321, Одеська обл., Березівський р-н, с.Антонівка	
31.	Загальноосвітня школа I ступеня с.Веселинове Березівського р-ну Одеської області	Гаврот Валентина Вікторівна	Одеська обл., Березівський р-н, с.Веселинове	
32.	Загальноосвітня школа I ступеня с.Веселе Березівського р-ну Одеської області	Ряшнянська Олена Миколаївна	Одеська обл., Березівський р-н, с.Веселе	
33.	Загальноосвітня школа I ступеня с.Волкове Березівського р-ну Одеської області	Конончук Ірина Миколаївна	Одеська обл., Березівський р-н, с.Волкове	тимчасово закрита
34.	Загальноосвітня школа I ступеня с.Донське Березівського р-ну Одеської області	Степанова Оксана Василівна	Одеська обл., Березівський р-н, с.Донське	

35.	Загальноосвітня школа І ступеня с.Зброжківка Березівського р-ну Одеської області	Дубова Ніна Михайлівна	Одеська обл., Березівський р-н, с.Зброжківка	
36.	Загальноосвітня школа І ступеня с.Зеленопілля Березівського р-ну Одеської області	Дітрих Орислава Миколаївна	Одеська обл., Березівський р-н, с.Зеленопілля	тимчасово закрита
37.	Загальноосвітня школа І ступеня с.Новогригорівка Березівського р-ну Одеської області	Годунко Ганна Ярославівна	Одеська обл., Березівський р-н, с.Новогригорівка	тимчасово закрита
38.	Загальноосвітня школа І ступеня с.Котовка Березівського р-ну Одеської області	Наконечна Ірина Іванівна	Одеська обл., Березівський р-н, с.Котовка	
39.	Загальноосвітня школа І ступеня с.Новоподільськ Березівського р-ну Одеської області	Гаврилова Олена Павлівна	67332, Одеська обл., Березівський р-н, с.Новоподільськ	тимчасово закрита
40.	Загальноосвітня школа І ступеня с.Онорівка Березівського р-ну Одеської області	Краснопорова Любов Сергіївна	Одеська обл., Березівський р-н, с.Онорівка	
41.	Загальноосвітня школа І ступеня с.Рівне Березівського р-ну Одеської області	Бакланова Вікторія Олександрівна	Одеська обл., Березівський р-н, с.Рівне	
42.	Загальноосвітня школа І ступеня с.Ульянівка Березівського р-ну Одеської області	Копильчак Лариса Іванівна	Одеська обл., Березівський р-н, с.Ульянівка	

43.	Загальноосвітня школа І ступеня с.Садове Березівського р-ну Одеської області	Чабан Тетяна Маркіянівна	Одеська обл., Березівський р-н, с.Садове	тимчасово закрита
44.	Загальноосвітня школа І ступеня с.Степанівка Березівського р-ну Одеської області	Бездудна Надія Миколаївна	67351, Одеська обл., Березівський р-н, с.Степанівка	
45.	Загальноосвітня школа І ступеня с.Травневе Березівського р-ну Одеської області	Зозуля Людмила Миколаївна	Одеська обл., Березівський р-н, с.Травневе	
46.	Загальноосвітня школа І ступеня с.Червоний Агроном Березівського р-ну Одеської області	Падурі Олена Емануїлівна	Одеська обл., Березівський р-н, с.Червоний Агроном	
47.	Загальноосвітня школа І ступеня с.Чигирин Березівського р-ну Одеської області	Адам Тетяна Віталіївна	Одеська обл., Березівський р-н, с.Чигирин	
48.	Загальноосвітня школа І ступеня с.Жовтнівка Березівського р-ну Одеської області	Красневич Світлана Олександрівна	67315, Одеська обл., Березівський р-н, с.Жовтнівка	тимчасово закрита
49.	Загальноосвітня школа І ступеня с.Юркове Березівського р-ну Одеської області	Оснякова Лариса Валентинівна	Одеська обл., Березівський р-н, с.Юркове	тимчасово закрита
50.	Загальноосвітня школа І ступеня с.Червоне Березівського р-ну Одеської області	Костенко Любов Анатоліївна	Одеська обл., Березівський р-н, с.Червоне	тимчасово закрита

**Нагородження освітян Березівського району
державними відзнаками**

(Збірник наказів та розпоряджень народного комісаріату освіти,
№15-16. –Київ. –1939. –С.32;

Збірник наказів та розпоряджень народного комісаріату освіти,
№24. –Київ. –1940. –С.16;

Збірник наказів та розпоряджень народного комісаріату освіти,
№29-30. –Київ. –1940. –С.22-23)

Постанова №11 Народного комісаріату освіти та Центрального комітету профспілки працівників початкової і середньої освіти від 10.08.1939 р. «Про відзначення та преміювання вчителів і працівників відділів народної освіти та профспілкових організацій, передовиків соціалістичних змагань на відзначення XVIII з'їзду ВКП(б) та імені 3-ї Сталінської п'ятирічки» нагородити:

Гумилевську Н.Д. – вчительку Березівської середньої школи №1 - грамотою;

Масловського В.Н. – вчителя математики Березівської середньої школи №1 – грамотою.

Постанова від 09.08.1940 р. – нагородити:

Василевського Василя Васильовича – викладача природознавства Заводовської середньої школи Березівського району – грамотою;

Гумилевську Наталю Дмитрівну – вчительку української мови Березівської середньої школи №1 – грамотою;

Сербову Олену Костянтинівну – вчителя Березівської середньої школи №1 – грамотою.

Наказом народного комісаріату освіти №4246 від 30.09.1940 року висловлено подяку:

Леонтюку Леонтію Терентійовичу – вчителю історії Ряснопільської середньої школи Березівського району;

Магазінніку Борису Леонтійовичу – директору Березівської середньої школи №1;

Тодієвій Галині Григорівні – вчителю математики Шевченківської середньої школи Березівського району.

**Вручення орденів та медалей СРСР
за вересень-жовтень 1971 р.**

(ДАОО, ф.Р-2000, оп.10, спр.430, 431)

Орден «Октябрьской революции»
Соловійову Володимирі
Степановичу - директору Розквітівської се-
редньої школи.

Орден «Трудового Красного Знамени»
Константиновій
Жанні Степанівні - вчительці Березівської серед-
ньої школи.

Мельнику Олександрі
Михайловичу - вчителю сільського професій-
но-технічного училища № 3.

Орден «Знак Почета»
Шевченко Любові
Максимівні - вчительці Яснопольської вось-
мирічної школи.

Медаль «За трудовое отличие»
Безпалько Марії
Василівні - вчительці Оснівської восьми-
річної школи.

Медаль «За трудову доблесть»
Рогожинському
Сергію Хасановичу - вчителю Заводівського зоо-
технічного технікуму.

Указ Президіуму Верховної Ради СРСР про нагороджен-
ня працівників народної освіти Міністерства освіти СРСР за
1976 р.

(ДАОО, ф.Р-2000, оп.10, спр.557)

Орденом «Знак Почета»

Колісниченко - вчительку Березівської серед-
Марію Нікіфорівну ньої школи № 3.
Фурсенка - завідувача Березівським район-
Леоніда Івановича ним відділом освіти.

Медаллю «За трудовое отличие»

Боровик - вчительку Березівської серед-
Раїсу Вікторівну ньої школи № 2.

За 1986 р.

(ДАОО, ф.Р-2000, оп.10, спр.734)

Орденом «Трудового Красного Знамени»

Фурсенка - завідувача обласним відділом
Леоніда Івановича народної освіти.

Орденом «Дружби народів»

Посмітну - директора Розквітівської се-
Ельвіру Іванівну редньої школи.

Орденом «Трудовой Славы III степени»

Швець - вчительку Златоустівської
Євгенію Василівну восьмирічної школи.

Медаллю «За трудовую доблесть»

Магазинник - вчительку Березівської серед-
Людмилу Андріївну ньої школи № 1

**Рішення Одеського обкому Комуністичної партії України і
облвиконкому «Про нагородження медаллю**

«За доблесний труд в ознаменовани

100-летия со дня рождения В.И.Ленина»

За березень 1970 р.

(ДАОО, ф.Р-2000, оп.10, спр.321, арк.87-157)

Заводівський зоотехнічний технікум

Алексюту Ігната Миколайовича - робітника.

Андрієвського Володимира Григоровича - викладача.

Кондратенко Івана Васильовича - Героя Радянського Сою-

зу.

Романкова Івана Юхимовича - викладача.

Рогожинського Сергія Івановича – викладача.
Такореву Лідію Сергіївну – викладача.
Щербу Євгенію Григорівну – викладача.

Середня школа № 1
Возняк Лідію Сергіївну - заступника директора з навчальної роботи.

Мельниченко Лідію Петрівну - класного керівника.
Вузенко Олександрю Микитівну – вчителя.

Середня школа № 2
Бубелло Ганну Григорівну – вчителя.
Галат Нелю Яківну – вчителя.
Землячеву Людмилу Андріївну – вчителя.
Маркелові Лідію Григорівну – вчителя.
Сивоконь Тамару Трифонівну – вчителя.
Суздаєвич Олену Людвігівну – вчителя.
Шехтмана Ісаака Мойсеєвича – вчителя.

Середня школа № 3
Білоус Віру Яківну – вчителя.
Грушко Людмилу Максимівну – вчителя.
рухівськако Марію Никифорівну - вчителя.
Онищенко Антоніну Кузмінічну – вчителя.
Осадченко Віру Іллінічну – вчителя.
Панасюк Ганну Іллінічну – вчителя.
Сарацин Любов Олександрівну – вчителя.
Фоменко Марію Арсенівну – вчителя.
Чернецьку Ганну Олексіївну – вчителя.
Щербинець Людмилу Микитівну – вчителя.
Янченко Лілію Михайлівну – вчителя.

Професійно-технічне училище № 19
Єленок Людвіга Фрідріховича - заступника директора.
Жавило Григорія Володимировича - вчителя.
Зігмана Григорія Яковича - майстра виробничого навчання.

Савченко В'ячеслава Трохимовича - майстра виробничого навчання.

Сільське професійно-технічне училище № 3
Горшину Ганну Михайлівну - майстра виробничого навчання.

Дуку Миколу Дмитровича - старшого майстра.
Мельника Олександра Михайловича – вчителя.
Мельникова Федора Семеновича – вчителя.
Приходьмо Миколу Захаровича – вчителя.
Сесьомкіна Івана Антоновича – вчителя.

Раухівська середня школа
Драніковську Зінаїду Станіславівну –діловода.
Семенову Ганну Сергіївну – вчительку.
Чумаченько Ганну Михайлівну – вчительку.
Шахову Раїсу Федорівну - вчительку.

Районний відділ народної освіти
Алексееву Надію Пилипівну - вчительку Демидівської середньої школи.

Бабенко Людмилу Петрівну - медичну сестру яслів-садка № 1.

Базелок Віру Марківну - (мій директор Маринівської восьмирічної школи. *Авт.*)

Баранець Ганну Костянтинівну - вчительку Златоустівської восьмирічної школи.

Балабана Григорія Юхимовича - директора Новоселівської восьмирічної школи.

Білоуса Тимофія Сильвестровича - директора Златоустівської восьмирічної школи.

Бересан Валентину Миколаївну - директора Раухівської середньої школи.

Бесідовську Юлію Павлівну - няню дитячого садка № 4.

Бойко Таїсію Іванівну - вчительку Ряснопільської середньої школи.

Бугаєву Віру Василівну – пенсіонера.

Ведуту Галину Володимирівну - вчительку Ставківської середньої школи.

Васильчук Зінаїду Яківну - вчительку Ставківської середньої школи.

Возного Анатолія Нікіфоровича - вчителя Чижевської восьмирічної школи.

Галамат Елізавету Вікторівну - техпрацівника Заводівської середньої школи.

Грабового Івана Івановича - директора М.Олександрівської восьмирічної школи.

Грушко Миколу Максимовича - директора Вікторівської восьмирічної школи.

Гойман Катерину Семенівну - вчительку Новоселівської восьмирічної школи.

Дроздову Євгенію Яківну - вчительку Заводівської середньої школи.

Єгорову Єфросинію Петрівну - техпрацівника Демидівської середньої школи.

Еременко Клавдію Петрівну - вчительку Анатоліївської восьмирічної школи.

Жданову Марію Микитівну - вихователя дитсадку № 1.

Іщенко Сергія Михайловича - вчителя Вікторівської восьмирічної школи.

Іринчук Тетяну Наумівну - вчительку Оснівської восьмирічної школи.

Карпенко Тамару Терентіївну - завідувачу дитсадком № 3.

Клименко Дору Яківну - вчительку Шевченківської восьмирічної школи.

Кметя Михайла Андрійовича - інспектора шкіл райвно.

Копильченко Людмилу Олександрівну - завідувачу Виноградненським дитячим садком.

Кузьміна Володимира Івановича - інспектора шкіл райвно.

Кузьміна Михайла Павловича – пенсіонера.

Курника Володимира Миколайовича - директора Оснівської восьмирічної школи.

Курсу Бориса Микитовича - директора заочної школи.

Кушнір Лідію Іванівну - вчительку Златоустівської восьмирічної школи.

Колісниченко Надію Іванівну - директора Криничанської початкової школи.

Кравченко Надію Олександрівну - заступника директора по навчальній частині Заводівської середньої школи.

Курник Євгенію Миколаївну - директора Красноагрономської початкової школи.

Леонтюка Леоніда Порфировича - директора Заводівської середньої школи

Мазура Дмитра Пилиповича - вчителя Розквітівської середньої школи.

Майстренко Катерину Олексіївну - директора Червоноармійської восьмирічної школи.

Малого Василя Дем'яновича - заступника директора по навчальній частині Ставківської середньої школи.

Мартінова Семена Андрійовича - директора середньої школи робітничої молоді.

Мельничук Ольгу Сергіївну - вчительку М.Олександрівської восьмирічної школи.

Миرونенко Юлію Григорівну - виховательку яслів-садка № 2.

Мотингу Єфросинію Семенівну - вчительку Карнагорівської восьмирічної школи.

Нікітенко Галину Миколаївну - головного бухгалтера району.

Негріч Поліну Петрівну - виховательку Виноградненського дитячого садка.

Надежко Галину Онисимівну - вчительку Заводівської середньої школи.

Опалінського Миколу Павловича - вчителя школи робітничої молоді.

Панченко Галину Дмитрівну - няню яслів-садка № 2.

Передеренко Миколу Миколайовича - директора Ряснопільської середньої школи.

Піщенко Григорія Гавриловича - директора Петрівської восьмирічної школи.

Проскурова Петра Володимировича - директора Демидівської середньої школи.

Посмітну Наталію Григорівну - вчительку Розквітівської середньої школи.

Прокопенко Віру Андріївну - бухгалтера району.

Проніну Ірину Степанівну - вчительку Маринівської восьмирічної школи.

Панасюк Надію Пилипівну - вчительку Гуляївської восьмирічної школи.

Посмітну Єльвіру Іванівну - заступника директора по навчальній частині. Розквітівської середньої школи.

Рибалко Надію Марківну - вчительку Ставківської середньої школи.

Ротар Антоніну Афанасіївну - директора Антонівської восьмирічної школи.

Соловійова Володимира Степановича - директора Розквітівської середньої школи.

Сосновську Анастасію Григорівну - вчительку Виноградненської восьмирічної школи.

Станкова Семена Ілліча - вчителя Анатоліївської восьмирічної школи.

Стойлакіну Валентину Олексіївну - директора Черногірської восьмирічної школи.

Сирнікову Софію Григорівну - заступника директора по навчальній частині Демидівської середньої школи.

Сафронова Івана Івановича - вчителя Ряснопільської середньої школи.

Сіянко Петра Леонтійовича - вчителя Червоно-володимирівської восьмирічної школи.

Сафронова Григорія Івановича - директора Оленівської початкової школи.

Сафронову Лідію Іванівну - вчительку Ряснопільської середньої школи.

Синько Світлану Захарівну - методиста райметод-кабінету.

Ткача Федора Івановича - директора Садовської початкової школи.

Тимошевську Ганну Василівну - няню яслів-садка № 2.

Устинівську Надію Павлівну - старшу піонервожату Расцветовської середньої школи.

Хорольську Віру Харитонівну - завгоспа яслів-садка № 1.

Чехлат Тетяну Михайлівну – пенсіонерку.

Шамрай Поліну Григорівну - вчительку Шевченківської восьмирічної школи.

Шевченко Любов Максимівну - директора Кудрявської початкової школи.

Шевчук Лідію Калістратівну - заступника директора по навчальній частині Червоноармійської восьмирічної школи.

Шкіня Степана Олексійовича - вчителя Маринівської восьмирічної школи.

Шулянського Тимофія Михайловича - директора Чижевської восьмирічної школи.

Ярошенко Софію Григорівну - медсестру Виноградненських яслів-садка.

Яценко Марію Захарівну - вчительку Петрівської восьмирічної школи.

Районні організації

Ткаченко Василя Тимофійовича - директора середньої школи № 2.

Фурсенко Леоніда Івановича - завідувача районним відділом народної освіти.

Черневського Володимира Карповича - секретаря партійної організації ПТУ № 19.

Чугунова Леоніда Петровича - директора сільськогосподарського училища № 3.

Шишлякінову Зінаїду Михайлівну - секретаря партійної організації Раухівської середньої школи.

Шулянського Гаврила Михайловича - завідувача районним відділом культури.

Салтановського Петра Васильовича - секретаря парт-організації середньої школи № 2.

Семакова Володимира Михайловича - секретаря партійної організації Заводівського сільськогосподарського технікуму.

**Указ Президії Верховної Ради СРСР
від 13 березня 1981 р. №1915-х**

За успіхи в навчанні і комуністичному вихованні підростаючого покоління і активну участь в житті суспільства присвоїти:

Янченко Лілії Михайлівні – заступнику директора Березівської середньої школи №3 – звання заслуженого вчителя Української РСР.

**Указ Президії Верховної Ради СРСР
від 17 червня 1981 р. №5083-х**

За досягнуті успіхи в навчанні і комуністичному вихованні учнів в 10-й п'ятирічці нагороджено:

Щербакову Галину Михайлівну – директора Березівської районної станції юних натуралістів - орденом «Знак Почета»;

Ведуту Галину Володимирівну – вчителя Ставківської середньої школи – медалью «За трудовую доблесть».

Шаповалову Ольгу Федорівну – вчительку Гуляївської середньої школи – медалью «За трудовое отличие».

Додаток №16

**Торжество освящения главного здания второклассной
церковной школы с учительскими курсами и ремесленным
отделением в селе Демидово, Тираспольского уезда**

(Херсонские епархиальные ведомости, прибавления к №4. –
Одесса. – 1900. – С.115-127)

На долю обывателей села Демидово и окрестных деревень выпало великое счастье иметь в своем районе второклассную церковную школу и быть свидетелями и участниками небывалого в нашей местности торжества по случаю освящения главного здания этой школы, происходившего 3 октября истекшего 1899 года.

По контракту, заключенному Строительным комитетом с подрядчиком постройки школы, главное здание последней

(все классные помещения и две квартиры учителей) имело быть закончено к 15-му сентябрю 1899 года, когда и предполагено было освятить его; но по причине наступивших в начале сентября месяца еврейских праздников, чистые столярные работы, которые исполняли евреи, были приостановлены на некоторое время, так что постройка закончилась только к 1-му октябрю и торжество освящения назначили на 3-е число того же октября месяца. И местное, и окрестное население с нетерпением ожидало школьного праздника. Строительный комитет, администрация школы, местные благотворители – все, как один, дружно работали по устройству предстоящего праздника; три дня с утра до вечера не отходили от школьного здания все, украшая величественное здание и приготавливая все необходимое к празднику и открытию, после освящения, занятий в школе и общежития на 26 душ. Кстати заметим, что приезжие ученики второклассной школы вместе с двумя учителями, - до освящения здания, временно помещались, собственно теснились, в небольшом церковном доме, где прожили около двадцати дней, а потому какою большою радостью исполнены были сердца их, когда уже стало известно, что 3 октября они перейдут в свое собственное помещение – обширное, светлое, во всех отношениях удобное.

Настал канун радостного и многознаменательного дня – суббота – второе октября. После полудня начали съезжаться дорогие гости; первыми приехали Епархиальный и Уездный наблюдатели, священники о.К.Демидов и о.О.Делов; затем Благодичинный, о. протоиерей Яворский, за ними другие священники и окрестное население. В 5 часов заблаговестили ко всеобщей и в 6 часов, при полном освящении нашего величественного храма, пятью священнослужителями, при одном диаконе Л-ском с участием двух местных хоров, начали всеобщее бдение, продолжавшееся около четырех часов. Служба Божия совершалась храмовому дню (16 авг. Нерукотвор. образа Спаса), при чем пели, читали и прислуживали в алтаре – воспитанники местной церковной школы одноклассной и новички 1-го отделения второго класса. Редко, даже нам, сельским иереям, приходится быть участниками таких тор-

жественных, поистине Божественно-величественных служб. Четыре часа простоять в храме Божиим, работать Господеви после бывших накануне трудов и забот, и не чувствовать никакой физической усталости – возможно только при подъеме религиозного духа, при одном воспоминании о том, что совершается великое и святое дело. Дети, числом более двухсот – питомцев местных церковных школ – грамоты, одноклассной и 1-го отд. Второго класса едиными усты и сердцем, воодушевленно, воспевали славу, хвалу и благодарение Всевышнему Создателю и исполнены были небесной радостью. Одним словом, четыре часа всенощного бдения прошли для нас всех, как четыре минуты. В воскресенье, 3 октября, Божественная литургия началась ровно в 10 часов; церковь и площадь церковная буквально были заполнены молящимися; приезжие любовались величественным видом красивого школьного здания, которое с фасадной стороны имеет вид храма: на парапете, над входными парадными дверями, водружен крест и у подножия его вставлена икона Спасителя, благославляющего детей; крест и икона служат символом того, что церковная школа есть преддверие храма Божия и находится под покровительством Божественного Учителя и руководством церкви святой. Божественная литургия была торжественно совершена семью священнослужителями во главе местного Благодинного, протоиерея Д. Я-ского. Первый хор певчих, управляемый местным священником, пел стройно и величественно; некоторые священные песнопения: «Прийдите поклонимся» - Архиерейское, «Святой Боже» и др. пелись разом двумя хорами, что придавало Богослужению особенную торжественность. На литургии присутствовали Строительный Комитет в полном составе, попечительница и благотворительница школы, жена статского советника, С.А. Супруненко, два земских начальника, два пристава, много соседних помещиков – землевладельцев, три инженера путей сообщения и другие. В 1 час дня, по окончании литургии, все крестным ходом направились в новое здание школы для освящения его и молебствия. Программа крестного хода была заранее составлена местным священником; порядок в крестном ходе, разде-

ленном на шесть отделов, был образцовый; все принимавшие участие в нем, руководимые настоятелем церкви, выполнили каждый свою обязанность безукоризненно точно и знали свое место. В общем шествии это представляло собою чудную живописную картину; одновременное пение обоих хоров певчих в разных концах крестного хода, торжественный перезвон колоколов, соим священнослужителей в блестящих облачениях, участие администрации, многих из интеллигентного общества и массы прочих молящихся придавало особенную торжественность, величие и красоту. Подойдя к парадному входу школы, украшенному национальными флагами, крестный ход и молящиеся, разделившись на две стены, остановились; пение и звон смолкли, наступила глубоко-торжественная минута – попечительница школы, подойдя к закрытым парадным дверям, перерезала ножницами шелковую ленту и священнослужители, при воодушевленном пении всех певчих тропаря «Спаси, Господи люди Твоя», вошли в новое здание, в большой зал, в образцовую одноклассную церковно-приходскую школу, где и были совершены чин освящения нового дома и молебен перед началом учения отроков с обычным многолетствованием. Все классные комнаты и довольно обширный рекреационный зал не могли вместить всех желающих послушать торжественное Богослужение и увидеть внутреннее устройство школы; школьный двор и площадь были запружены народом.

По окончании чина освящения дома и перед началом совершения молебствия, заведующий освященной второклассной церковной школы, местный священник Димитрий Машкевич сказал следующую речь:

«Пять лет прошло с того времени, когда я был назначен приходским священником в с.Демидово. На этом месте в то и последующее время стоял ветхий церковный домик, в котором жил псаломщик и помещалась церковно-приходская школа. Не смотря на крайнее неудобство этого помещения, не смотря на скудность средств, отпускаемых на содержание школы (всего 60 руб. в год), в ней обучалось ежегодно до 60-70 душ детей обою пола и небезуспешно; в течении пятилет-

него периода существования школы в ней окончил курс учения с льготой по воинской повинности 20 душ; но сколько пришлось перенести затруднений, какую приходилось вести борьбу с нуждой, лишениями, одному Богу известно и тем немногим лицам, которые близко стояли у школьного дела. Скудость материальных средств, отсутствие хотя сколько нибудь удобного помещения, школьной мебели, достаточно количества учебников и письменных принадлежностей – давали себя чувствовать в течении всех этих пяти лет; сердце от боли сжималось при виде нищеты и крайне бедной обстановки нашей школы. очень часто приходилось зимою вместе с школьниками буквально мерзнуть в не отопленном классе; за отсутствием вентиляций и полов, дышали несчастные дети пылью и испорченным воздухом. Как, спрошу вас, достопочтейннейшие слушатели, вести правильное обучение в таком здании? Как правильно научить детей письму в таком классе, где дети, за неимением места, пишут и стоя у окон, и на учительском столе и даже на скамьях, на которых сидят, потому что всем у школьного стола поместиться не мыслимо, да, наконец, и у столов как будет писать ученик, когда он не по возрасту его? Тем не менее однако, школа эта вносила в семью те лучи Божьего света, которые так дороги и необходимы нашему простому народу. Но мы не падали духом; надежда и твердая вера в будущность поддерживали нас; мы верили, что настанет же, наконец, то время, когда мы, столько лет мучимые, перейдем из избушки с затхлым и смрадным воздухом – в удобное, светлое и достаточное воздухом помещение. Посему, в настоящий момент, когда совершилось освящение столь удобного во всех отношениях величественного сего здания, мы преисполнены самой возвышенной радости. Слава Тебе, показавшему нам свет. Слава, хвала и благодарение Тебе, Создатель и Отец наш небесный, за твою благопопечительность о нас грешных; наши надежды не напрасны; мы верили, молили Тебя и ты, по неизреченному милосердию Своему, подал нам просимое. Честь, слава и благодарение и вам, братья, так сочувственно отнесшимся к просвещению народному в духе Православной церкви. Жертвы наши пошли на свя-

тое и Богоугодное дело. Ваш и наш труд, наши общие заботы, по устройству сего здания, увенчались полным успехом. Главное здание школы закончено, и ныне мы возносим моления об его освящении. И так давно желаемое и ожидаемое окончание постройки сего здания совершилось и цель, к которой все мы, так ревностно стремились достигнута. Изволением Училищного Совета при Св.Синоде, благопопечительностью нашего милостивого Архипастыря, при содействии и поддержке Епархиального Начальства и добрых людей, открывается ныне в сем здании второклассная церковная школа с учительскими курсами и при ней образцовая одноклассная церковно-приходская школа и школа грамоты для просвещения и нравственного оздоровления русского народа. Как заведующий этой школой, считаю долгом выяснить и раскрыть те основные начала, которые составляют сущность жизни и деятельности второклассной школы вообще и нашей, ныне освященной, в частности. Блаженной памяти Царь-Миротворец, незабвенный Государь Император Александр Александрович, заботясь о благе народном, об его просвещении в духе Православной веры, обратил серьезное внимание на это важное и святое дело и призвал к нему православное духовенство; последнее, несмотря на все нужды, лишения и множество препятствий, оправдало доверие на веки незабвенного Государя; церковные школы быстро росли и растут и народ полюбил их, ибо они пришлись по сердцу его. И ныне благополучно царствующий Государь Император Николай Александрович обратил милостивое Свое внимание на наши церковные школы, желательность которых для блага народного, под непосредственным руководством православного духовенства и сению Церкви святой, признана Правительством, которое отпускает на содержание школ духовного ведомства несколько миллионов рублей. Возлюбленный наш Монарх «возлагает на православное духовенство усиленную заботу всецело оправдать доверие Государя и требует принятия самых серьезных мер к тому, чтобы отпускаемые из казны суммы на просвещение принесли обильные плоды». История пятнадцатилетнего пе-

риода существования церковно-приходских школ указывает на многие нужды их, но самая главная заключается в отсутствии хорошо подготовленных учителей. Воспитанники духовных семинарий и Епархиальных женских училищ, хотя являются достойными наставниками, но они не постоянны, да к тому же являются учителями только церковно-приходских школ, а не школ грамоты; между тем, как тип школ грамоты наиболее доступен народу по своей дешевизне и практичности, а потому школы грамоты и могут скорее всего способствовать развитию грамотности в народе и поднятию религиозно-нравственного уровня его. Но эти школы не имеют учителей; если же и есть, то с недостаточной педагогической подготовкой. Следовательно, необходимо, главным образом, озаботиться созданием для церковно-приходских школ и школ грамоты учительского персонала в достаточном количестве и вполне пригодного. Наша, ныне освященная школа, так называемая второклассная церковная с учительскими курсами и создана для приготовления учителей школ грамоты. Принимая во внимание всю важность этой задачи нашей школы и имея в виду новизну жизни и деятельности второклассной школы, я считаю долгом сделать достопочтенному собранию несколько пояснений относительно устройства этой школы, внешней и внутренней организации ее. Задача второклассной школы резко отличается от задачи других народных школ. Второклассная, как и всякая церковная школа на первый план ставит в своей деятельности цели воспитательные, а не одно только сообщение сухих знаний и кроме того воспитание – исключительно в духе Православной церкви, русской народности и отеческих преданий; образование для церковно-приходской школы является только вспомогательным средством, орудием, помогающим воспитывать питомцев школы. да и в самом деле, разве народная школа может дать крестьянам образование, или хотя бы даже полуобразование? Нет; одни верхушки знания, без надлежащего воспитания, как говорят опытные люди, «хуже невежества». Каждая школа учит своих питомцев – почитать и уважать родителей, старших себя, не воровать, не пить и прочее,

между тем, как результат получается самый плачевный; окончившие народную школу, но не получившие надлежащего воспитания, не редко из числа первых отличаются разными пороками и недостатками. Итак не одни только знания нужны народу, а главным образом, благовоспитанность, т.е. те добрые навыки которые дает святая Церковь и православно-христианская вера. Вот цель, к достижению которой должна стремиться каждая народная школа, а тем более наша второклассная, долженствующая готовить учителей-воспитателей русских народных школ. Безусловно верна та истина, что воспитательное воздействие школы много зависит от личного влияния учителей всю их жизнь; а посему для второклассной школы имеет весьма важное значение – серьезная постановка воспитательного дела. На эту сторону и должны обратить особенное внимание мы, учительствующие в ней; именно, чтобы в наших питомцах, будущих учителях, была искренняя любовь к святой Православной церкви и желание служить ей; таковое же расположение и к лицам православного духовенства, как непосредственным руководителям их. С этой целью – перед учениками всегда и на первом месте должна быть церковность. Для развития последней необходимо со стороны нас, учащихся, сердечное, проникнутое любовью отношение к своим обязанностям. Религиозно-нравственное воспитание пойдет тогда хорошо, когда мы наглядным образом будем выражать любовь к Богу и ближним. Итак первым основным началом жизни нашей второклассной школы, как и прочих таковых должно быть воспитание в наших питомцах истинно христианского православно-церковного настроения. Кроме сего питомцы нашей школы во все время обучения своего должны сохранять ту простоту и нетребовательность, к какой они привыкли в домашнем своем быту. Не только пища, одежда, но и вообще весь строй жизни школы, должен напоминать им быт своих домашних; на каждом шагу ученики, превращаясь постепенно в учителя, во время своего обучения, должен видеть уважение к быту и труду крестьянина, а посему все работы в школе должны быть производимы в школе самими учениками. В сознании их

должны быть неразрывны – труд сельского учителя и труд деревенского селянина из среды которого он сам вышел и среди которых должен жить. Школа должна быть тою же семьею.

При каждой школе, особенно второклассной с общежитием, должен быть небольшой участок земли, где бы можно было заняться – огородничеством, садоводством, пчеловодством, шелководством или даже земледелием, хотя бы в малых размерах. Прежде было указано мною на необходимость воспитания в будущих учителях – привязанности к быту сельскому и занятиям сельским. Так как при нашей школе имеется участок земли, то практические занятия на нем, а равно и сообщение знаний, относящихся к этим именно занятиям, несомненно будут способствовать достижению указанной цели. Одним словом, задача второклассной школы развить в питомцах сознательную любовь одинаково и к физическому труду и умственному. Без сомнения означенная цель и задачи школы весьма серьезны и для достижения их потребуется много труда, может встретиться много и препятствий; но возлагая надежды на помощь Божию, на поддержку и руководство нашего начальства, мы надеемся выполнить возложенное на нас это важное и серьезное дело.

Далее сделаю несколько пояснений относительно порядка жизни и занятий в нашей школе, в которой будет и общежитие для учеников. Все воспитанники нашей школы, даже и местные, должны жить в общежитии; внимание наше главным образом будет обращено на религиозно-нравственное развитие учеников. Чтение утренних и вечерних молитв и дневных евангелия и житие святого будет совершаться обязательно ежедневно перед иконами с зажженными лампадами или свечами – дежурным учеником по очереди; пение будет общее. Перед молитвой ученики убирают сами свои постели; дежурные убирают комнаты. Прислуги при школе не будет никакой, кроме кухарки и прачки. Утром и вечером общежитники будут пить чай, который жертвует глубокоуважаемая попечительница нашей школы С.А.Супруненко. После чай через часа начинаются уроки. Эконом (ученик) под руководством

учителя должен отпустить кухарке провизию на целый день по весу и мере. Часы после уроков и обеда (3-х – 5-ти) будут посвящены на разные работы по двору школьному. Со временем при устройстве в нашей школе ремесленного класса, ученики будут работать в мастерских; в 5 часов – чай и приготовление уроков к следующему дню; в 8 час. ужин; время до 9 3/4 часов будет посвящено на разумные, приятно - полезные развлечения – музыку, пение и прочее. Кстати заметить, что наше церковно-приходское попечительство, всегда отзывчивое на все полезное, ассигновало уже на первое время 40 руб. для приобретения некоторых музыкальных инструментов (пять скрипок и одну виолончель), имея в виду в последствии организовать школьный оркестр. В 9 3/4 часов вечерняя молитва, которая будет совершаться так же, как и утренняя и отход ко сну. Дни субботние и воскресные, конечно, видоизменяют занятия учеников. В субботу после обеда воспитанники будут заняты, главным образом, уборкой классных комнат, обметанием пыли, мойкой полов и прочими хозяйственными работами и в свое время отправляются в церковь в сопровождении учителей. В воскресный день после утрени, перед литургией в школе будет прочитываться воскресное евангелие с переводом и кратким объяснением. Порядок этот общий, частных очень много, но они в целой совокупности своей будут служить незаменимым средством к достижению воспитательных целей школы.

Обучение в нашей второклассной школе, как и во всех других – таковых, будет даровое, казенное; но содержание пищу, одеждою и обувью – собственное. Пища будет самая простая, крестьянская, так что содержание каждого общежитника с мойкой белья и наймом кухарки обойдется в месяц не дороже четырех рублей, а в год 36 рублей; дозволяется также доставление пищи и натурой. Плата, как видите, самая ничтожная, но к сожалению для некоторых беднейших крестьян затрата и этих средств будет непосильной, между тем как среди таких именно лиц встречаются дети очень способные, прилежные, во всех отношениях примерные; казенных средств на воспитание таких бедняков не имеется, а предполагается нам,

заведующим школами, располагать к тому местных благотворителей, готовых хотя бы и малою жертвою поддержать доброе дело. Среди наших благотворителей находятся уже лица, изъявившие готовность содержать за свой счет лучших, но беднейших воспитанников школы. Надеемся, что на это святое дело еще добрые люди найдутся, и в нашей школе будет несколько стипендиатов.

Вот в общих чертах какова будет в учебно-воспитательном отношении Демидовская второклассная церковная школа. Дай же Бог, чтобы намеченный нами план осуществился и школа наша могла бы дать вполне благонадежных и достаточно подготовленных учителей русского народа.

Вознесем же, отцы и братья, горячие моления наши ко Всевышнему и возблагодарим Его Всемощного Созидателя за все Его к нам милости и всеильную помощь в устройстве сего здания. Как заведующий сей школой приношу мою глубокую благодарность г. председателю и гг. членам Строительного Комитета за дружную, воодушевленную и бескорыстную работу на благо и пользу русского народа. Благодарю и вас, гг. строители; вы не стремились к тому, чтобы извлечь из постройки выгод, как обыкновенно делают подрядчики. Все распоряжения и указания Строительной Комиссии вы исполняли беспрекословно, жалея и лишних затрат; вы были нашими сотрудниками, иногда даже советниками; единственная ваша цель была довести дело до конца и тем заслужить внимание всех нас и Епархиального начальства; еще раз благодарю вас за вашу бескорыстную работу; работали же вы святому делу.

Помолимся, отцы и братья, Всевышнему, да ниспошлет Он Всемилостивый Свое благословение на дом сей, на всех нас, на учащих и учащихся. Наипаче же помолимся о начальниках наших, пекущихся о благе ближних своих, особенно о милостивом Архипастыре нашем Высокопреосвященном Иустине, который так близко припал к сердцу своему постройку сей школы и еще в 1897 году, когда вы ходатайствовали перед Владыкой, через Епархиальный Училищный Совет о разрешении открыть в селе Демидово второклассную школу, - на

журнальном отделении Совета, Его Высокопреосвященство, Высокопреосвященнейший Иустин, изволил положить следующую резолюцию: «С удовольствием разрешаю и заранее благодарю всех, так сочувственно относящихся к этому многопользному делу». Означенная резолюция была предвестником того, что дело это осуществится и увенчается успехом, что действительно сбылось.

Никогда не забудем в своих грешных молитвах Главного Виновника нашего торжества блаженной памяти Царя – Миротворца, покойного Государя императора Александра Александровича. Незабвенный Царь – Миротворец истинно понял значение церковной школы и по Его державному слову она возродилась и постепенно развивается. Вечная память Тебе, Государь наш Батюшка, от ныне и до века. Много лет жизни царствовать достойному твоему Преемнику, возлюбленному нашему Монарху, Благочестивейшему Государю Императору Николаю Александровичу, который довершает начатое Тобою – великое, святое и Богоугодное дело!».

По окончании молебствия и обычного многолетствования, священнослужители и другие гости были приглашены в ремесленный класс, где был приготовлен завтрак; здесь было произнесено много речей, которыми выражали лучшие пожелания здоровья потрудившимся, начальствующим, учащим и учащимся и благотворной деятельности будущему рассаднику народного просвещения – вашей второклассной школы. Певчие воодушевленно пропели народный гимн, а затем: «многолета». Многие из присутствующих, особенно светские лица, познакомились с программой второклассных школ и вообще интересовались этими школами. Идея второклассных церковных школ и вообще постановка их в учебно-воспитательном отношении понравились всем присутствовавшим, особенно сочувственно отнеслись все к тому, что ученики, поступив в школу, не будут забывать своей крестьянской среды, из которой вышли и все работы по школе будут исполняемы самими учениками.

Заведующий Демидовской второклассной церковной школой, священник Димитрий Машкевич.

Литературный вечер в с.Демидово Тираспольского уезда

(Херсонские епархиальные ведомости, прибавления к №7.

—Одесса. — 1900. —С.224-227)

17 февраля текущего года, с разрешения Епархиального Училищного Совета, в зал Демидовской второклассной церковной школы состоялся литературно-вокально-музыкальный вечер. Программа вечера, разделенная на три отделения, была составлена очень разнообразной; пение гимнов, патриотических и бытовых песен сменялось чтением басен в лицах и стихотворений; в промежутках играл струнный оркестр, состоящий из 9-ти человек, местных крестьян, под управлением учителя школы Г.Ковача. На вечере присутствовали: более двухсот человек прихожан, представители местной интеллигенции и родители воспитанников второклассной школы, приехавшие на вечер за 20 и более верст. Кстати заметить, что подобных литературных вечеров до сих пор в с.Демидово не устраивали, а потому крестьяне и, вообще, все посетители с удовольствием прослушали чтение, пение и музыку и вынесли самое приятное впечатление. Хотя настоящий вечер был устроен для опыта на будущее время, но сошел весьма успешно и вышел редким по разнообразию программы и прекрасному выполнению ее; так, по крайней мере, о нем отзывались присутствующие, а некоторые из крестьян, видя непринужденную, веселую и осмысленную игру своих детей, от умиления, восторга и радости — буквально плакали, что мы лично наблюдали; благодарности и похвалы строителям и исполнителям лились отовсюду и им не было конца. И действительно, труды учащих и учащихся увенчались полным успехом. Прекрасное произношение воспитанниками басен и стихотворений приводило в восторг народ и вызывало шумные одобрения. Умелое чтение пятаю воспитанниками второго класса из записок охотника соч.Тургенева — «Бежин луг» произвело сильное впечатление на

зрителей, которые с особенным удовольствием прослушали исполнителей и оценили их способности. В этом отделе вечера особенно много потрудились учитель второклассной школы Г.Левицкий, сумевший выбрать подходящих учеников и приготовить каждого из них. Пением заведывал учитель образцовой школы грамоты Е.Шевченко, который поразил публику стройным, величественным и художественным исполнением пропетых на вечере гимнов и песен; самые трудные для сельского ученического хора – песни, как напр.: «Был у Христа Младенца сад», «Отчего сегодня мама» и другие, были исполнены безукоризненно и неподражаемо. Художественным украшением вечера была музыка, которая как бы вторила своим сестрам- пению и поэзии и по прекрасному исполнению мелодий – не уступала им. В заключении вечера, как и в начале, был исполнен хором и оркестром гимн, после которого заведующий школой, священник Д.М. – ч, обратясь к присутствующим, сказал следующее: «Цель устроенного нами сегодня литературно-вокально-музыкального вечера была дать возможность воспитанникам школы развлечься и оживиться после трудов их, а вместе с сим предоставить удовольствие всем собравшимся. Как видите, цель достигнута, что подтверждается веселой игрой учеников и большим скоплением местных обывателей, из которых многие, к нашему сожалению, не могли попасть на вечер за неимением места. Благодарю от лица прихожан гг. учителей моих сотрудников и коллег за труды по устройству сего вечера. Честь и вам дети, за доставленное удовольствие. Наше церковно-приходское попечительство приготовило для вас к сегодняшнему вечеру гостинцев, а действительные члены попечительства Г.В. и В.В.Жуковские от себя пожертвовали вам по портрету знаменитого нашего русского поэта А.С.Пушкина, с которым вы уже познакомились, изучая его стихотворения». Обратясь к публике, священник сказал: «мы счастливы тем, что вновь открытая второклассная церковная школа может, как опыт показал, в будущем предоставлять удовольствие и вливать часть своего света в среду местного сельского населения и быть деятельным просветительным учреждением не только

для присных своих (учеников), но и для взрослого населения. В царствование незабвенного Государя нашего, в Бозе почившего Александра Александровича, церковные школы возродились; впоследствии появились и сие школы – второклассные. Блаженной памяти Царь-Миротворец до блаженной кончины Своей благоволил к церковным школам, оказывая им особенное Монаршее внимание. В благодарность за все благодеяния, оказанные церковной школе – предлагаю почтить память незабвенного Государя благоговейным вставанием... Ныне благополучно царствующий, обожаемый Монарх наш, Николай Александрович, поддерживает сие школы и с текущего года увеличил отпускаемые из казны средства на содержание их; - да здравствует наш Монарх и мы, подданные его и верные сыны отечества, благоденствуем под его мудрым и славным управлением много лет. Ура!.. Народ и дети, как один человек, восторженно прокричали в честь государя Императора – «ура», а хор певчих пропел -«Многи лета Православный русский Царь». Присутствовавший на вечере священник церкви с.Сиротинки о.И.Липский, обратясь к публике в прочувственных словах благодарил заведующего и учителей школы за предоставленное удовольствие и за умелое выполнение программы, при чем предложил собравшимся пожертвовать кто сколько может для поощрения исполнителей. Народ охотно принял предложение доброго пастыря и, по примеру последнего, опустил в кружку до десяти рублей.

Надолго останется в памяти местных обывателей то впечатление, какое они вынесли с вечера и нам думается, что церковная школа, сумевшая предоставить народу соответствующее развлечение, еще более поднимается в глазах его. Побольше бы таких разумных и полезно приятных развлечений для народа в дни масляницы и, вообще, праздничные дни и тогда, мы уверены, редко где можно было бы встретить пьянство и бесшабашный разгул. Чтение с туманными картинками, литературные вечера, концерты – все эти и другие разумные развлечения должна предоставить народу школа, которая в этом случае и может быть просветительницей темного люда.

О низшей ремесленной школе в г.Березовке

(Сборник Херсонского земства, №1. –Херсон. – 1906. –С.33-35)

В Херсонскую губернскую земскую управу 19 августа 1906г. поступило следующее ходатайство инспектора народных училищ Ананьево-Одесского района.

Г. директор народных училищ Херсонской губернии в предложении от 12 сего августа за № 3773 сообщим мне следующее: «в представлении от 11 февраля сего года за № 464 вами возбуждено ходатайство об открытии в свободных помещениях переданного в ведение министерства народного просвещения казенного винного склада в г.Березовке, Херсонской губернии, низшей ремесленной школы со слесарно-кузнечным и столярно-токарным отделениями с отпуском казны в дополнение к местным средствам 4376р. 20к. на устройство школы, трех тысяч рублей на оборудование и по две тысячи пятьсот тридцать восемь рублей сорока коп. ежегодно на ее содержание.

Отдел ученого комитета министерства народного просвещения по техническому и профессиональному образованию, на рассмотрение которого поступило настоящее ходатайство, признал необходимым открытие проектируемой школы, но при обязательном условии постоянного, а не срочного воспособления со стороны города Березовки и Херсонского губернского земства, которые ограничили отпуск ежегодных пособий на содержание школы: город 10-. Годами, земство – 5-ю.

Только в случае благоприятного разрешения сего вопроса, по мнению отдела ученого комитета, возможно будет ходатайствовать об ассигновании из казны дополнительных средств на устройство и содержании Березовской низшей ремесленной школы.

Переходя к рассмотрению представленных проектов и смет по приспособлению зданий бывшего казенного винного склада под помещение проектируемой школы, отдел

ученого комитета нашел правильным предположенное распределение помещений, при чем сделал следующие заключения.

Помещение в 25,11 кв.саж., предназначенное для двух мастерских, мало, в виду чего необходимо ограничиться одним классом, отводя другой (6,66 кв.саж.) под столярную мастерскую. Кроме того, недостает помещения для ночлежной и ученической столовой (около 20 кв.саж.), а также двух квартир для подмастерьев (около 24 кв.саж.), которым таковые полагаются по штату.

Отдел ученого комитета полагал, что для названных квартир, ночлежной и столовой возможно было бы приспособить часть подвала главного здания, если он не сырой, на что потребуется, по приблизительному подсчету около 1000 р., каковая сумма может быть отнесена на счет особого кредита, назначенного министерством народного просвещения на устройство низших ремесленных школ и школ ремесленных учеником.

Кроме того, отдел ученого комитета заметил, что на оборудование школы потребуется не 3000р., как указано в отношении за № 6224, а 6000р. согласно норме, принятой для низших ремесленных школ с двумя отделениями.

Такми образом, единовременный расход на устройство проектируемой школы определяется в следующем размере:

1. На приспособление зданий склада, согласно смете	7426 р. 80 к.
2. На приспособление подвала	1000 р.
3. На оборудование	6000 р.
Итого	14426 р. 80 к.

Принимая во внимание, что на покрытие части этих расходов имеется из местных средств 2475 р. 60 к. от земства и 1150р. от города, накопившиеся за 2 года от взносов по 575 р. в год, а всего 3625 р. 60 к., единовременный расход казны выразится в сумме 10801 р. 20 коп.

Что касается ежегодных расходов казны на содержание проектируемой школы, то таковые определяются, за вычетом местных ассигнований, в размере 2131 р. 60 к. из 4670 р., поло-

женных по штату на содержание низшей ремесленной школы с 2-мя отделениями, суммою в 2538 р. 40 к.

Вследствие предложения г. попечителя Одесского учебного округа от 10 августа текущего года за № 17582 о приведенном мнении отдела ученого комитета министерства народного просвещения, утвержденном г. министром народного просвещения, имею честь уведомить вас милостивый государь, для надлежащих распоряжений, согласно отношению отдела промышленных училищ от 29 минувшего июля за № 4020, покорнейше прося выяснить местному городскому управлению и губернскому земству необходимость постоянного, а не срочного ассигнования предположенных ими пособий на содержание Березовской низшей ремесленной школы и о последующем донести мне»

В виду вышеизложенного, имею честь покорнейше просить Херсонскую губернскую земскую управу не отказать в возбуждении ходатайства перед губернским земским собранием ближайшей сессии об изменении указанного выше срочного пособия на постоянное, дабы не погубить столь полезное проектируемое дело устройства профессиональной школы, необходимой для города Березовки и его района, приняв во внимание, что от недостатка таких школ юг страдает вообще.

О последующем покорнейше прошу Херсонскую губернскую земскую управу почтить меня уведомлением.

По вопросу «об ассигновании пособия на перестройку винного склада в г.Березовке под низшую ремесленную школу» собрание сессии 1904 г. , постановило: 1) выдать 1/3 расхода на перестройку винного склада в г.Березовке под низшую ремесленную школу, 2) выдавать 1/3 расходов на ее содержание сроком на 5 лет, причем губернскому земству должны быть предоставлены 10 стипендий, 3) ассигнование назначать под условием представления училищем годовых отчетов.

Губернская управа полагается, что в виду несомненно стоящего на ближайшей очереди коренного реформирования постановления низшего народного образования как общего, так и профессионального, вопрос об изменении условий участия

губернского земства в постройке и содержании в г.Березовке низшей ремесленной школы следует оставить открытым, оставив вместе с тем в силе постановление прошлого года.

Додаток №19

Церковно-приходская школа в с.Златоустановом Поле, Одесского уезда; устройство и освящение для нее здания

(Херсонские епархиальные ведомости, прибавления к №2.

– Одесса. – 1903. – С.42-54)

10 сентября 1902 г. неизгладимыми чертами должно быть записано на скрижалях летописи Златоустановского прихода. В этот день при скромной, по знаменательной обстановке, совершено было в сем приходе торжество освящения нового здания церковной школы. Едва влечившая свое существование, не имевшая самого главного – собственного приюта, Златоустановская школа грамоты таила в себе однако же жизненное семя, могущее при благоприятных внешних условиях дать пышный росток. Семя это – любовь народа к церковной школе, а внешние условия – помощь со стороны Одесского Свято-Андреевского Братства и Одесского Отделения Херсонского Епархиального Училищного Совета, а также энергичная деятельность сочувствующих церковно-школьному делу лиц.

Еще задолго до освящения церкви в с.Златоустановом Поле и учреждения в нем самостоятельного прихода (в 1895 г.) существовала здесь при сельском правлении школа грамоты, за дальностью расстояния от приходского священника (в 10 в.) не подлежавшая почти ни чьему контролю. Учителем в этой школе был сельский писарь Гламаздин, получивший за труд учительства вознаграждение с каждого ученика по добровольному соглашению. Каковы были успехи обучения в сей школе, за отсутствием каких-либо официальных данных, трудно судить. Вот что рассказывал о сей школе один бывший питомец ее: «Выучив заданное мне на одной стороне листка книги, я в течение нескольких дней не получал нового урока

и, вследствие побуждения со стороны родителей, стал просить учителя перевернуть мне листок (т.е. задать дальше урок по книге), но так как учитель выученного мною не прошел с другими учениками, то каждый день стал отсылать меня на печь играть с его малыми детьми. В таких занятиях я провел еще несколько дней и оставил школу, не перевернув листка».

Очевидно такое ведение школьного дела дало повод управляющему именем П.А.Баранова в с.Златоустово А.Г.Драгичевичу-Никшичу возбудить ходатайство перед земством об устройстве в с.Златоустовом земской школы. Отношением от 12 февраля 1882 года за № 4051 Земская Управа уведомила г.Никшича, что она с готовностью удовлетворит эту просьбу и утроит школу, если только Златоустовское общество обяжется во 1-х, отпускать отопление и освещение, как для учителя, так и для школьного здания в достаточном количестве; во 2-х, производить все потребные исправления и починки школьного здания и, вообще, содержать это здание в полной чистоте и опрятности; в 3-х, нанимать сторожа, который бы смотрел за чистотою и опрятностью в школьном здании, а также исполнял бы обязанности слуги для учителя и, наконец, в 4-х, вносить ежегодно в кассу управы на наем учителя, покупку книг и учебных пособий по пяти копеек с каждой десятины принадлежащей обществу земли. Но не в земской школе нуждалось общество с.Златоуста. в 1885 году здесь была освящена церковь и в том же году 13 октября при церкви открыта школа грамоты. Правда внешнее положение школы и ее материальная сторона мало улучшились в сравнении с прошлым, она по прежнему помещалась в обыкновенной крестьянской избе, нанимаемой на средства родителей обучающихся детей, и была бедна классной мебелью и учебными пособиями, но зато преподавание в ней велось не полуграмотным писарем, а священником П.О. и псаломщиком Василием Стеценко. В том же году, как видно из отчета Херсонского Епархиального Училищного Совета о церковных школах епархии за 188 4/5 уч.год, Златоустовской школе выдано из сумм Совета 5 р. на учебники (Херс.Еп. Ведом. 1886 г. № 6, стр.307). О числе учащихся в поминутном отчете не указано, не имеется

о сем сведений и в архиве школы. В следующем же учебном году, как видно из отчета о церковных школах епархии за 1885/6 уч.год, в школе было учащихся 13 мальчиков и 2 девочки, всего 15 душ (Херс.Еп.Вед. 1887 г. № 141-15, стр.612). Что касается успехов и обучения и воспитания в сей школе, то можно полагать, что они были вполне удовлетворительны, так как учитель псаломщик В.Стеценко, окончивший курс учительской семинарии, учительствовал раньше в земской школе и за усердие и опытность в сем деле получил в разное время письменную благодарность и денежную награду. К сожалению он не долго состоял псаломщиком и с его уходом школа за отсутствием учителя была закрыта. В Епархиальных ведомостях за 1887 год было помещено следующее объявление: «Вакансия учителя в с.Златоустовом Поле (школа грамотности); определенного вознаграждения нет. Желаящие занять это место могут обращаться к заведующему школою священнику (№19 стр.416)» Но желающих занять место учителя на таких условиях не нашлось. Переведенный же по распоряжению Епархиального начальства в с.Златоустово состоящий на псаломщицкой вакансии в мест. Аджамке диакон Сорокин вовсе не явился к месту служения, а следующий за Сорокиным псаломщик В.Рудницкий, 57 лет, к учительству был не способен. Так дело обстояло до 1889 года, когда священником в с.Златоустово был назначен вместо П.О. о.А.Л., 4 ноября того же года вновь открывший школу в своем доме, в какой школе сам состоял учителем и законоучителем (Клир.вед. за 1889г.) Сколько было учащихся в сей новоустроенной школе, сведений не имеется, так как в отчете о церковных школах епархии за 1889-90 уч. год сказано, что в с.Златоустовом вовсе не было школы (Херс.Еп.Вед. за 1891 г. № 12, стр.186). Такое разногласие отчета с действительностью произошло вероятно от непредставления заведующим своевременно надлежащих сведений о школе, во всяком случае в отчете за следующих учебный год с.Златоустово не стоит уже в списке сел, имеющих школы (Херс.Еп.Вед. за 1892г. № 13 и 14, стр.388). В течение 2-х лет состоял о.А. не только законоучителем, но и учителем Златоустовской школы, пока не был назначен сюда

в 1891г. псаломщиком вместо неспособного к учительству заштатного диакона Трофима Станкевича выбывший из 2-го класса духовной семинарии Михаил Синицкий. Новый псаломщик не только принял на себя обязанности учителя, но и самую школу, переведенную к тому времени из кухни священника в сторожку в саду помещика, приютил в своей квартире. Учащихся за это время было в 1891 году 20 мальчиков, в 1892 году – 27 мальчиков и в 1893 году – 20 мальчиков. Прилагая старание о должной постановке учебно-воспитательного дела в школе, о.А. в тоже время начал хлопотать о постройке школьного здания. По его ходатайству помещик П.А.Баранов согласился отвести для постройки школы небольшой участок земли, а Одесское отделение Епархиального училищного совета ассигновало на постройку значительную по тому времени сумму денег, какова сумма была уже выдана заведующему школой, но когда выяснилось, что отводимый под школу участок земли, как родовое имущество, принадлежащее при том малолетним детям П.А.Баранова, над которыми П.А. состоит только опекуном, не может быть отчужден по закону, то помянутые деньги были истребованы обратно в отделение и вопрос о постройке школы остался открытым.

С 1894 по 1897гг. заведующим школой и законоучителем состоял священник Г.Г., а учителями за то же время и.д. псаломщика Ипполит Соколов (из 1 кл.дух.сем.) и псаломщик Алексей Скаун (из 4 кл.дух.сем.). Учащихся было в 1894 году 29 мальчиков и 1 девочка, в 1895 году – 15 мальчиков и 5 девочек и в 1896 году – 28 мальчиков и 6 девочек. К этому времени относится вторичная попытка разрешить вопрос о постройке школьного здания. В отчете о церковных школах епархии за 189 4/5 уч.год сказано даже, что в отчетном году на средства выданные отделением из земских сумм выстроено новое школьное здание для церковной школы в с.Златоустово Поле (Херс.Еп.Вед. 1896 № 5, стр.121); в действительности же постройка не была начата, а выданные отделением о.Г. на этот предмет 300 руб. 29 февраля 1897 года были переданы вновь назначенному заведующему школой свящ. П.Д. От 28 мая того же года за № 93 отделение писало свящ. П.Д.: «Так как

по словесному заявлению вашему, сделанному председателю Одесского отделения о том, что здание церковно-приходской школы в с.Златоустовом Поле не только не построено, но постройкой даже и не начато, и деньги 300 р. отпущенные на этот предмет вашему предместнику священнику Г.Г., переданы им вам и находятся в вашем распоряжении, то отделение совета, на основании своего журнального определения от 26 сего мая, предлагает вам немедленно представить эти деньги в отделение лично или же по почте. Так закончилась вторичная попытка устройства здания для Златоустовской школы, надо полагать, также как и в первом случае, по причине отсутствия/ усадебного места для нее. Учебно-воспитательное дело однако в сей школе благодаря усердию и умению учителя псаломщика было поставлено на должную высоту и это очевидно послужило причиной, почему Златоустовская школа в отчете о церковных школах епархии за 1895/6 уч.год названа церковно-приходской школой. По примерному усердию в исполнении учительских обязанностей, говорится в сем отчете, и по успеху деятельности выдавались в отчетном году следующие учителя церковно-приходских школ – в Одесском уезде (в числе 3-х) Златоустовской – псаломщик Алексей Скаун (Херс.Еп.Вед. 1897 № 11, стр.333). Тем более очевидна заслуга сего труженика, что по заявлению того же отчета Златоустовская школа нуждалась в учебниках (там же № 12, стр.368), и что в том же году воскресные и праздничные чтения велись на весь одесский уезд только в школах Златоустовской и Варваринской (там же № 19, стр.596).

С 1897 по 1901 г. заведующим и законоучителем школы состоял свящ. П.Д., а учительствовали псаломщики – Иосиф Софронов (оконч.курс дух.учил. – 2 года) и Анатолий Азбукин (из 1 кл.дух.сем.). За этот период учащихся было: в 1897 г. – 10 мальчиков и 2 девочки, 1898 г. – 26 мальчиков и 6 девочек, в 1899 г.-12 мальчиков и 3 девочки и в 1901 г. – 14 мальчиков и 4 девочки. Обучение и воспитание в школах за указанный период велось с переменным успехом: при псаломщике Софронове оно стояло на должной высоте; благодаря его усердию в 1897 г. два ученика школы Феодот Бадион и

Феодор Витюков успешно выдержали испытание в знании курса одноклассной церковно-приходской школы и получили свидетельства на льготу по отбыванию воинской повинности, но затем, при псаломщице Азбукине успехи школы совершенно понизились, так что в 1901г. учащихся было всего 8 мальчиков и 2 девочки.

Между тем в приходе, с самого основания своего зараженным сектанством (Рождественский А. свящ. «Южно–русский штундизм» Спб 1889 г. стр.147: Херс.Еп.Вед. 1886 г. 3 20, стр.779), особенно сказалось нужда в хорошо поставленной и при том именно церковной школе, когда в 1900 году в сильной мере проявилась в нем пропаганда штунды и брожение между православными. По отчету Епархиального Миссионера (Мисс. обозрение 1901 г. май, стр.713) в 1900 году в с.Златоустовом одновременно совратилось в штунду 62 души. Такое печальное явление должно было вызвать на борьбу с ним все имеющиеся в распоряжении миссии средства, в числе коих одно из первых мест занимает хорошо поставленная церковная школа. И вот вопрос о постройке школьного здания в с.Златоустовом выдвигается на очередь уже Епархиальным миссионером. Для более основательного выяснения и решения сего вопроса г.Епархиальный миссионер М.А.Кальнев лично посетил с.Златоустово, собирал здесь сход, говорил речь к народу о необходимости устройства школьного здания и заручился расположением к сему делу как местного общества, так и земского начальника. Крестьяне не только изъявили желание, но и просили г.епархиального миссионера посодействовать им в устройстве школы, обещая с своей стороны взять на себя доставку необходимого для постройки школьного здания материала. В виду такого с одной стороны, печального положения Златоустовского прихода в религиозном отношении, с другой стороны – желаня самих прихожан иметь у себя хорошо поставленную церковную школу, М.А.Кальнев обратился к Его Высокопреосвященству с ходатайством о содействии к возможно скорейшему разрешению вопроса об устройстве в с.Златоустовом Поле здания церковной школы и о назначении туда отдельного учителя. По резолюции Его Высоко-

преосвященства ходатайство это черед совет Св. Андреевского Братства было препровождено на рассмотрение Херсонского епархиального училищного совета, а сим последним сдано на заключение Одесского отделения совета. Вполне соглашаясь с мнением епархиального миссионера о необходимости устройства в с. Златоустовом здания церковной школы, отделение не могло однако взять на себя всецело расходы по постройке сего здания, исчисленные по представленным заведующим Златоустовской школой священником П. Д. плану и смете в 2176 руб.

Тогда, вследствие ходатайства отделения, Одесское Свято-Андреевское Братство ассигновало на этот предмет из своих сумм 1000 руб. Но и при столь благоприятном направлении сего дела, постройка школы могла не состояться. Пока шла переписка между учреждениями и должностными лицами о желательности и возможности устройства школьного здания в с. Златоустовом, заведующий Златоустовской школой свящ. П. Д. был переведен на другой приход и прихожане, потеряв надежду иметь у себя здание церковной школы, по предложению Одесского земства, постановили приговор об устройстве у них земской школы. так разрушились, повидимому, усилия столь долгих лет об устройстве в с. Златоустовом здания церковной школы.

При таких обстоятельствах прибыл в приход в начале октября 1901 года вновь назначенный заведующий школой священник Г. С. Ознакомившись еще до прибытия в приход с делом о постройке в с. Златоустовом здания церковной школы и заручившись в сем деле содействием Одесского отделения епархиального училищного совета, заведующий свящ. Г. С., по прибытии в приход, созвал сход крестьян с. Златоуста, на котором, выяснив значение церковной школы, просил содействия их к устройству таковой в с. Златоустовом. Крестьяне вновь изъявили желание иметь у себя церковную школу и постановили приговор, по которому обязались не только доставить потребные для постройки школы материалы и ежегодно отоплять, освещать школу, ремонтировать ее и нанимать для нее сторожа, но и отвести под постройку школы усадебное

место. Для устранения препятствий к утверждению сего приговора, как противоречащего недавно составленному приговору об устройстве земской школы, заведующий школой лично ездил к земскому начальнику М.А.Емельянову и просил его содействия к утверждению и осуществлению приговора крестьян с.Златоустова. Земский начальник М.А.Емельянов отнесся к сему делу весьма сочувственно; прежний приговор крестьян представил к отмене, новый к утверждению, вместе с сим он лично приезжал в с.Златоустово для отвода усадебного для школы места и благодаря его личному содействию для школы было отведено одно из лучших усадебных мест возле церкви и дома священника, мерою 900 кв.саж., а так как это место принадлежало крестьянину, то по предложению М.А. общество по приговору купило это место для школы, каковой приговор и представлен в губернское по крестьянским делам присутствие на предмет отчуждения помянутой земли во владение школы. в тоже время, по ходатайству заведующего школой помещик с.Златоустова И.П.Баранов обещал отвести для школы 5 дес. пахатной земли, если здесь будет учреждена второклассная школа. К сожалению ходатайство об устройстве в с.Златоустовом второклассной школы не могло быть удовлетворено, так как в Одесском уезде пунктом для устройства второклассной школы уже избрано м.Нечаянное, где помещик Сухомлинов отвел для школы 11 дес.земли. Тогда заведующий школой при своем докладе представил в отделение план и смету на сумму 2698 руб. на устройство с.Златоустовом двухклассной школы с миссионерским курсом. Отделение, признав весьма желательным устройство в с.Златоустовом Поле двухклассной школы с миссионерским курсом, постановило ассигновать на устройство здания для сей школы 1000 руб. в дополнение к 1000 руб., ассигнованным на этот предмет Св.Андреевским Братством, и просило епархиальный училищный совет отпустить из своих сумм недостающие по смете 698 руб. Но так как неизвестно было ответит ли помещик 5 дес.земли для двухклассной школы то журн. Определением от 26 февраля 1902г. Херсонский епархиальный училищный совет отклонил ходатайство отделения, положив ограничить-

ся устройством в с.Златоустовом одноклассной церковно-приходской школы с миссионерским курсом (тпош.Одесск. Отдел. от 9 апреля 1902 г. за № 266). Вновь были составлены заведующим школой план и смета уже на постройку здания для одноклассной школы с миссионерским курсом на сумму 2100 руб. и в тоже время для устранения дела начата и самая постройка. Много нужно было приложить усилий, чтобы во время закончить постройку здания, но благодаря энергии местных деятелей таковая была уже в мае месяце вчерне готова и крыша здания покрыта железом. 7 мая с.Златоустово посетил Его Высокопреосвященство, Высокопреосвященнейший Иустин, архиепископ Херсонский и Одесский. Владыка изволил интересоваться делом постройки школы, а также и тем какого типа будет школа, однокалссная или двухклассная. В июле месяце здание школы было совсем закончено и заведующий донося о сем отделению, ходатайствовал вместе с сим об ассигновании 300 руб. ежегодно на содержание особого учителя школы и 50 руб. единовременно на устройство классной мебели. От 16 августа за № 874 Херсонский епархиальный училищный совет выслал из своих средств, за отсутствием в мебели и 100 руб. в жалованье учителю с 1 сентября по 31 декабря 1902 г. Так положено прочное основание благоустройству Златоустовской одноклассной церковно-приходской школы с миссионерским курсом.

II.

Освящение здания Златоустовской церковной школы назначено было на 10 сентября. К этому дню школьное здание, имеющее в длину 8 саж. В шир. 4 саж., и высоту 4 $\frac{3}{4}$ арш от цоколя и вмещающее в себя классную комнату (12x10 $\frac{1}{2}$ x 4 $\frac{3}{4}$ арш.), светлый коридор, кухню и квартиру учителя из двух комнат, было украшено снаружи флагами, а внутри класса увешан картинами из священной истории и красивыми гирляндами из разноцветной бумаги. На видном месте висели портреты государя Императора и Государыни Императрицы, а также портрет в Бозе почившаго Государя Императора Александра III. Много красоты придавали классу новые особго типа классные скамьи и большой киот, сооруженный за-

ведущим школой на свои средства в память восшествия на престол Государя Императора. Убранство класса довершили портреты русских писателей Пушкина, Гоголя, Жуковского и известного педагога Рачинского.

На торжество освящения прибыли земский начальник М.А.Емельянов, священник м.Курисово-Покровского А.Лебедев и с.Новопокровского священник Г.Орлов с диаконом С.Вдовиченко. Благодичный Очаковского округа священник Д.Курбет, приглашенный для совершения освящения здания школы, по служебным делам не мог явиться к торжеству. В 11 часов дня в присутствии приглашенных гостей, учащихся, волостных и сельских властей и множества народа торжество началось в церкви освящением воды, совершенным тремя священниками с диаконом, после чего с крепостным ходом при колокольном звоне все направились в школьное здание, где совершено было по чину освящение здания. По окончании освящения, заведующий школой священник Г.С. обратился к предстоящим с речью, в которой выяснив цель и отличительные черты церковной школы и указать на Высочайшее к ней внимание Государя Императора, предложил Златоустовцам по случаю окончания столь прекрасного здания церковной школы, соорудить для нее в память восшествия на престол государя императора икону св.Иоанна Златоустого, храмового святого, небесному покровительству которого вверена новая школа. За сим была выражена благодарность г.земскому начальнику за его содействие делу отвода усадебного места для школы и высказано сожаление, что нет между присутствующими г.епархиального миссионера, много содействовавшего делу устройства здесь школьного здания. Был отслужен затем молебен св.Иоанну Златоусту с провозглашением многолетия Государю Императору, Государыням Императрицам, Государю Наследнику и всему Царствующему Дому, Святейшему Синоду, высокопреосвященнейшему Иустину, Архиепископу Херсонскому и Одесскому и всем содействовавшим делу постройки школьного здания, учащим, учащимся и родителям их. После многолетия г.земский начальник, указав на труды заведующего при устройстве школьного здания, от лица кре-

стьян, как их представитель, принес заведующему списабо за его заботы об образовании крестьян, а сих последних просил оказывать школе материальное содействие, и не парализовать влияния школы своими дурными поступками, могущими быть для их детей школьников дурными примерами. Затем священник А.Лебедев, бывший заведующий Златоустовской школой, поздравив крестьян с столь радостным для них событием, как устройство и освящение школьного здания, просил их дорожить своей школой, с охотой посылать в нее своих детей, а через них по возможности и самим усовершенствоваться в познании истин православной веры. В заключение, прибывшим из г.Березовки фотографом с группы участвовавших в сем торжестве был воспроизведен фотографический снимок.

Торжество закончилось скромной трапезой в доме заведующего школой, где было высказано много пожеланий развития и преуспеванию Златоустовской церковно-приходской школы.

К этому необходимо прибавить, что в настоящее время вопрос о преобразовании Златоустовской церковной школы в двухклассную близок к осуществлению. От 22 октября 1902г. помещик И.П.Баранов заявил Херсонскому епархиальному училищному совету, что он будет лично ходатайствовать перед г.Обер-прокурором Св.Синода об испрошении Высочайшего соизволения на отчуждение 5 дес.земли, принадлежащей ему при с.Златоустовом Поле.

Известия и заметки.

(Из епархиальной хроники)

Храмовой праздник в Златоустовской церковно-приходской школе.

Царский день в церковной школе

13 ноября 1902 года в день св.Иоанна Златоустого храмового праздника в с.Златоустовом Поле после литургии и молебна, по троекратном обхождении вокруг храма крестный ход направился к новоустроенному зданию церковно-приходской школы, где торжественно, в присутствии учащихся церковной школы и земской (из д.Доброй Надежды), а также всех находившихся в храме молящихся, совершенно было освящение

иконы св.Иоанна Златоустого, сооруженной на средства крестьян с.Златоустого в память восшествия на престол Государя Императора. Икона (20-13 вершк.), работы иконописца Зегельмана, заключена в красивом киоте. По освящении иконы заведующий школой свящ. Г.С.обратился к учащимся с речью, в которой, указав на богатые дарования, какими отличался в юношеские годы изображенный на иконе святой, предложил детям как можно чаще обращаться с молитвой к Св.Иоанну Златоусту, чтобы по его ходатайству были поданы им от Бога дарования для преуспеяния в науках и благочестии. Засим пред освященной иконой была вожена лампадка и отслужен молебен Св.Иоанну Златоусту о здравии учащихся и учащихся. В заключение ученикам церковной и земской школы розданы лакомства, а вечером устроено для них чтение с туманными картинами.

6-го декабря 1902 г. в Златоустовской церковно-приходской школе для поднятия религиозно-патриотических чувств прихожан было устроено чтение (по счету четвертое), иллюстрированное световыми картинами. Обширный класс едва вмещал всех желавших слушать чтение. После молитвы «Царю небесный» чтение велось в следующем порядке: Житие и чудеса св.Николая Мирликийского чудотворца, притча о блудном сыне и Иисусе Христе в Гефсиманском саду. Чтение чередовалось пением тропари св.Николаю и молитвы Господней . Далее, по случаю Теофименитства Государя Императора было выяснено божественное происхождение Царской власти и прочитан циркуляр Херсонского Губернатора, в коем изложена речь Государя к народу в Курске и засим, когда на экране показались портреты Государя Императора и Государыни Императрицы, хор пропел «Боже, Царя храни!». Последнее произвело особенно благоприятное впечатление на присутствовавших, не видавших до сих пор ничего подобного. Молитвой «Спаси Господи» и «Достойно есть» закончилось это скромное приходское торжество.

Список використаної літератури:

Дореволюційний період:

1. Брокгауз Ф.А., Ефрон И.А. Энциклопедический словарь. Т.27а. – С-Петербург. –1899. – С.382-399.

2. Народное образование в Херсонской губернии за 1905 г. –Херсон. – 1907. –С.1-3.

3. Отчет о состоянии церковно-приходских школ и школ грамоты Херсонской епархии в 1891- 1892 учебном году. –Одесса. –1893. –С.22-25.

4. Отчет о состоянии церковно-приходских школ и школ грамоты Херсонской епархии за 1899-1900 учебный год. – Одесса. – 1901. – С.68.

5. Отчет о состоянии церковно-приходских школ и школ грамоты Херсонской епархии в учебно-воспитательном отношении за 1900-1901 учебный год. –Одесса. –1902. –С.68-69.

6. Отчет о состоянии церковно-приходских школ и школ грамоты Херсонской епархии за 1901-1902 учебный год. – Одесса. – 1903. – С.78.

7. Отчет о состоянии церковно-приходских школ и школ грамоты Херсонской епархии в учебно-воспитательном отношении за 1909-1910 учебный год. –Одесса. –1912. –С.11-12, 17-18.

8. Памятная книжка Одесского учебного округа на 1913-1914 учебный год. –Одесса.- 1914. – С. 10, 422, 456.

9. Сборник Херсонского земства, №5-7. – Херсон. -1876. – С.43, 52-53, 57, 60-61,66-67.

10. Сборник Херсонского земства, №7-9. – Херсон. -1879. – С.103.

11. Сборник Херсонского земства, №7-9, приложение №12. – Херсон. -1879. – С.102, 105.

12. Сборник Херсонского земства. №7. – Херсон. – 1895. – С.177, 183-184.

13. Сборник Херсонского земства. №2. – Херсон. – 1896. – С.93-94.

14. Сборник Херсонского земства, №10. – Херсон. -1903. – С.28-29, 34-35, 37.
15. Сборник Херсонского земства, №1. –Херсон. – 1906. – С.33-35.
16. Справочная книжка Одесского учебного округа, ч.1. – Одесса. –1891. – С.153.
17. Справочник на 1915 год об учебных заведениях Одесского учебного округа и служащих в них. – Одесса. – 1915. –С.338, 406, 430а, 431.
18. Херсонские епархиальные ведомости, №8.- Одесса. –1862. – С.74-76.
19. Херсонские епархиальные ведомости, №4.- Одесса. –1866. – С.52-59.
20. Херсонские епархиальные ведомости, прибавления к №4. - Одесса. –1900. – С.115-127.
21. Херсонские епархиальные ведомости, прибавления к №7. –Одесса. – 1900. –С.224-227.
22. Херсонские епархиальные ведомости, прибавления к №2. - Одесса. –1903. – С.42-54.
23. Циркуляр по управлению Одесским учебным округом за 1867 г. – Одесса.- 1867. - С.178-180
24. Циркуляр по Одесскому учебному округу, №7. – Одесса. – 1899. – С.465.
25. Циркуляр по Одесскому учебному округу, №1. – Одесса. – 1902. – С.63,68-69.
26. Циркуляр по Одесскому учебному округу, №9. – Одесса. – 1903. – С.333-334.
27. Циркуляр по Одесскому учебному округу, №7-8. – Одесса. – 1904. – С.460.
28. Циркуляр по Одесскому учебному округу, №2. – Одесса. – 1905. – С.98.
29. Циркуляр по Одесскому учебному округу, №9. – Одесса. – 1907. – С.542.
30. Циркуляр по Одесскому учебному округу, №1 –Одесса. –1909. –С.64.
31. Циркуляр по Одесскому учебному округу, №3 –Одесса. –1912. –С.269.

Радянський період:

1. Бачинський А.Д., Коплюк В.П., Кульчицький С.В., Хіоні І.А. Державний архів Одеської області.// Путівник. - 1961. - С. 1- 5.
2. Большая Советская энциклопедия, т.18. - Москва. - 1974. - С.365.
3. Большая Советская энциклопедия, т.23. - Москва. - 1976. - С.236.
4. Васянович Г. Моральна культура педагога: поняття і реальність.// Соціальні проблеми теорії та практики. Міжвузівський збірник наукових праць. - Одеса. - 1988.
5. Ведомости Одесского градоначальства, №141, 24 ноября 1919 г.
6. Вестник Одесского земства, №3-4. - Одесса. -1920. - С.27.
7. Гребенников И.В. Повышение педагогической культуры родителей – основа семейного воспитания школьников. - Москва. - 1971. - С.61-62
8. Демченко Д.М., Савельева Н.В., Фурсенко Л.І.Педагогічний олімп Одещини. - Одеса. - 2005. - С. - 1-105.
9. Збірник наказів та розпоряджень народного комісаріату освіти, №15-16. -Київ. -1939. -С.32.
10. Збірник наказів та розпоряджень народного комісаріату освіти, №24. -Київ. -1940. -С.16.
11. Збірник наказів та розпоряджень народного комісаріату освіти, №29-30. -Київ. -1940. -С.22-23.
12. Избранные произведения. - т.1. - Київ. - 1983. - С - 123-125.
13. Крижко В.В., Павлютенко Є.М. Менеджмент в освіті.// Навчально-методичний посібник. - Київ. - 1998. - С.192.
14. Любор О.О., Стельмахович М.Г., Федоренко Д.Т. Історія української школи і педагогіки. - Київ. - 2003. - С. - 25-55.
15. Ніточко І.І.Березівський район: історія, люди, події.// Праці Державного архіву Одеської області. - Т.16. - Одеса. - 2006. - С.184-185.

16. Одеська область на 1933 рік.// Довідник. – Одеса. – 1933. – С.151-152.
17. Одеська область на 1934 рік.// Довідник. – Одеса. – 1933. – С.13.
18. Одеська область на 1936 рік. //Довідник. – Одеса. – 1936. – С.9
19. Основні документи про школу. – Київ. - 1982. - С. 7- 9, 60-69.
20. Райони УРСР.//Статистичний довідник, т.1. – Київ. –1936. – С.828-829.
21. Сірополко С. Історія освіти в Україні. – Львів. – 2001. – С. – 296.
22. Статистичні матеріали по районах Одеського округу за 1929-1930 роки. – Одеса. – 1930. – С.139-159.
23. Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 січня 1972 р. – Київ. - 1973. – С.20 – 25.
24. Фіцула М.М. Педагогіка. – Київ. - 2003. – С.5-35.
25. Енциклопедія українознавства. – Київ. - 1995. – С.148-152.
26. Ясінчук Л. За океаном. – Львів. - 1930. – С.1-50.

Зміст

Вступне слово	5
Глава перша. Початковий період розвитку освіти в Херсонській губернії	10
Церковно-приходські школи	21
Земські школи і школи грамоти	26
Розвиток освіти у Херсонській губернії за даними загального перепису 1897 року	28
Колоніальні навчальні заклади	31
Гімназії і училища	39
Глава друга. Короткий огляд розвитку освіти в Україні з 1917 року	54
Радянський період розвитку системи освіти на Березівщині	59
Трудові школи	67
Гімназії.....	86
Дитячі будинки.....	87
Політпросвітні школи і райсільбуди.....	89
Музична школа.....	90
Професійна освіта.....	91
Сільськогосподарська школа.....	92
Механіко-технічна профшкола.....	100
Заводівська сільськогосподарська школа виноградарства, плодівництва та рільництва	102
Училища	103
Бібліотеки.....	108
Хати-читальні.....	115
Музеї.....	120
Заклади для глухонімих	123
Курси	124
Гуртки	126
Становлення системи освіти в Березівському районі в перші повоєнні роки	138

Документи про радянську школу.....	144
Із Конституції (основного закону) Української Радянської Соціалістичної Республіки.....	146
Із Закону Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про народну освіту»	147
Зі статуту середньої загальноосвітньої школи	164
Глава третя. Усна історія шкіл Березівського району	167
Березівська недільна церковна школа.....	169
Анатоліївська загальноосвітня школа I-III ступенів.....	174
Антонівська загальноосвітня школа I-II ступеню.....	179
Балайчуцька загальноосвітня школа I-II ступенів	180
Березівська загальноосвітня школа I-III ступенів №1	183
Березівська загальноосвітня школа I-III ступенів №2.....	188
Березівська загальноосвітня школа I-III ступенів №3.....	191
Виноградненська загальноосвітня школа I-III ступенів....	194
Вікторівська загальноосвітня школа I-II ступенів.....	197
Гуляївська загальноосвітня школа I-III ступенів	200
Демидівська загальноосвітня школа I-III ступенів	204
Заводівська загальноосвітня школа I-III ступенів.....	215
З історії Заводівської школи.....	223
Златоустівська загальноосвітня середня школа I-III ступенів.....	230
Кудрявська загальноосвітня школа I-III ступенів	232
Михайло-Олександрівська неповна середня школа I-II ступенів.....	234
Маринівська загальноосвітня школа I-III ступенів.....	238
Новоселівська неповна середня школа I-II ступенів	242
Нейківська загальноосвітня школа I-II ступенів.....	245
Оснівська загальноосвітня школа I-II ступенів	247
Петрівська загальноосвітня школа I-III ступенів	250
Шановний читачу!.....	253
Раухівська загальноосвітня школа I-III ступенів.....	262
Розквітівська загальноосвітня школа I-III ступенів	269
Ряснопільська загальноосвітня школа I-III ступенів	272

Семихатська загальноосвітня школа I-II ступенів.....	276
Ставківська ЗОШ I-III ступенів.....	278
Степанівська загальноосвітня школа I ступеню.....	287
Червоноармійська загальноосвітня школа.....	289
Червоноволодимирівська неповна середня школа I-II ступенів.....	292
Чорногірська загальноосвітня школа I-II ступенів.....	294
Чижевська неповна середня школа I-II ступенів.....	298
Шевченківська загальноосвітня школа I-II ступенів.....	300
Яснопільська загальноосвітня школа I-II ступенів.....	301
Березівське вище професійне училище Одеського національного політехнічного університету.....	302
Березівська дитячо-юнацька спортивна школа.....	314
Березівський професійний аграрний ліцей.....	316
Березівський районний Центр дитячої та юнацької творчості.....	332
Заводівський зоотехнічний технікум.....	343
Глава четверта. Кращі працівники освіти	
Березівського району	
Бересан Валентина Миколаївна.....	345
Грибонос Дмитро Якович.....	346
Дука Микола Дмитрович.....	346
Кузьмін Михайло Павлович.....	347
Лупанова (Кантемір) Аза Миколаївна.....	348
Магазинник Людмила Андріївна.....	349
Матвеев Володимир Васильович.....	349
Опалінська Валентина Михайлівна.....	351
Панасюк Ганна Іллівна.....	352
Проніна Ірина Степанівна.....	353
Соловійов Володимир Степанович.....	354
Фурсенко Леонід Іванович.....	355
Янченко Лілія Михайлівна.....	358
Глава п'ята. Спогади березівчан	
Моя педагогічна Батьківщина.....	359

Нас учили й любили.....	367
Анісімова Алла Володимирівна.....	370
Арлахова Л.А.	371
Багно Ольга Іванівна та Копач Іван Іванович.....	373
Байдерман Олександр Григорович.....	374
Барон Володимир Григорович.....	376
Білоус Віра Яківна.....	377
Бімбас Степан Миколайович.....	379
Болотенко Олена Миколаївна.....	380
Боцуляк Микола Мефодійович.....	381
Варешкина (Федорова) Алла Дмитрівна.....	386
Вишневський Валентин Йосипович.....	387
Волкова Любов Олександрівна.....	388
Горобець (Василишина) Ганна Антонівна.....	392
Горпинюк Марія Станіславівна.....	392
Гринберг Ісаак Шлемович.....	395
Громадченко Наталія Олександрівна, Капустян Діна Костянтинівна.....	397
Губкіна (Дмитрієва) Тетяна Володимирівна.....	398
Даниленко Є.Г.	398
Димов Володимир Макарович.....	399
Дорошенко Г.П.	400
Дука Микола Дмитрович.....	402
Душина Лідія Костянтинівна.....	403
Єфимова (Манойло) Лідія Іванівна.....	405
Забайдуліна В.М.	406
Ісакова Наталя Станіславівна.....	407
Іщенко Сергій Григорович.....	408
Кізима Юрій Орестович і Виверець Ольга Орестівна.....	409
Ковтун Петро Петрович.....	414
Коноваленко Дмитро Вікторович.....	415
Копач Федів Якович.....	420
Кравченко (Перепека) Людмила Олексіївна.....	421
Кравчишин Іван Іванович.....	422

Крохмаль Олександр Іванович	427
Кулініч Лілія Василівна.....	429
Кулініч Микола Васильович.....	430
Лоскутніков Сергій Данилович.....	431
Майстренко Катерина Олексіївна	432
Марина (Таньчук) Олена Віталівна.....	434
Марценковський Леонід Семенович.....	435
Матвєєва (Федорова) Тетяна Семенівна.....	439
Матвєєві Володимир Васильович і Лідія Василівна.....	440
Муцініна Софія Іванівна.....	445
Недомовна (Поліщук) Олена Володимирівна	446
Осипенко (Байкова) Софія Володимирівна.....	447
Пашковський Микола Петрович.....	448
Петленко Василь Данилович.....	449
Поперечний Микола Вікторович	452
Посмітний Василь Григорович.....	455
Проценко Микола Філімонович	456
Г'ясецька Зінаїда Павлівна	458
Ранкіч Петро Володимирович.....	461
Родіонов В'ячеслав.....	465
Слабенко (Рудченко) Людмила Петрівна.....	467
Стальниченко Олег Іванович	469
Станчук Олександр Іванович	471
Усатенко Наталя Анатоліївна.....	472
Хромова (Заліва) Наталя Володимирівна.....	475
Чмільова Катерина Дмитрівна.....	477
Шевченко (Болотіна) Тетяна Іванівна.....	478
Щербаков Микола Васильович	478
Юдицький Анатолій Михайлович.....	482
Глава шоста. Біографічні дані деяких випускників та вчителів шкіл Березівського району	485
Ананченко Тетяна Петрівна	485
Андерш Емілія Адольфівна.....	486
Бабенко Валентин Максимович.....	487

Безуглова Зоя Леонідівна.....	487
Білозір Ганна Іванівна.....	488
Білоус Іван Іванович.....	489
Вольф Тетяна Вікторівна.....	490
Головченко Ніна Степанівна.....	490
Данилова Людмила Йосипівна.....	491
Дулашко Михайло Іванович.....	492
Захарченко Людмила Георгіївна.....	492
Захарченко Микола Іванович.....	493
Кімаченко Зінаїда Макарівна.....	493
Ковалевська-Дойч Ганна Семенівна.....	494
Корнеєв Анатолій Степанович.....	495
Кох Тамара Юріївна.....	496
Ладиненко Анатолій Володимирович.....	496
Ліннікова Олександра Іванівна.....	499
Лемперт Леонід Федорович.....	500
Лопата Петро Петрович.....	500
Лупанова Лілія Оттівна.....	501
Немченко Віталій Петрович.....	502
Парасюк Наталя Анатоліївна.....	502
Полещук Катерина Михайлівна.....	503
Руденко Анатолій Іванович.....	503
Савіна Тетяна Григорівна.....	504
Салтановський Петро Васильович.....	505
Ткаченко Василь Тимофійович.....	506
Федорук З.Л.	506
Ходченко Павло Семенович.....	507
Шевченко Наталя Вікторівна.....	508
Шевчук Лідія Калістратівна.....	508
Щербакова Галина Михайлівна.....	509
Післямова	510
Додатки	515
Список використаної літератури	606

Керівники закладів освіти Березівського району

І ряд: Сус М.М. – Чижевська ЗОШ І–ІІ ст., Дробіняк А.В. – Златоустівська ЗОШ І–ІІІ ст., Михайлов М.М. – директор ДЮСШ, Вірич В.М. – начальник райво, Федорук З.Л. – Новоселівська ЗОШ І–ІІ ст., Сирій М.І. – директор ЗОШ №1 І–ІІІ ст. м. Березівки, Шимко В.Ф. – ЗОШ №3 І–ІІІ ст. м. Березівки; ІІ ряд: Кучеров С.В. – Розквітівська ЗОШ І–ІІІ ст., Михайлова І.М. – Балайчуцька ЗОШ І–ІІІ ст., Шулячинська О.В. – Ставківська ЗОШ І–ІІІ ст., Поліщук Н.М. – Вікторівська ЗОШ І–ІІІ ст., Петруня В.С. – Гуляївська ЗОШ І–ІІІ ст., Мельник В.С. – Заводівська ЗОШ І–ІІІ ст., Федюкіна Т.І. – Червоноармійська ЗОШ І–ІІІ ст., Курник О.С. – Маринівська ЗОШ І–ІІІ ст.; ІІІ ряд: Герелюк М.І. – Чорногорська ЗОШ І–ІІІ ст., Дідиченко С.О. – Шевченківська ЗОШ І–ІІ ст., Шевченко Н.В. – ЗОШ №3 І–ІІІ ст. м. Березівки, Китар Г.К. – Петрівська ЗОШ І–ІІІ ст., Похиленко Л.М. – Михайло-Олександрівська ЗОШ І–ІІ ст.

Начальник Березівського районного архівного відділу Патраманська Т.П., директор ДАОО Ніточко І.І., директор Березівської ЗОШ №3 Шевченко Н.В., завідуючий Березівським райвідділом освіти Вірич В.М., головний спеціаліст райвідділу освіти Іаврилюк О.Ф. 26.02.2008 р.

*Березівська школа №3.
Заслужений вчитель УРСР Панасик Ганна Іллівна.
1960-ті роки.*

*Шкільний дитячий хор.
Музичний керівник Лутов Жан Іванович (незрячий).*

*Випуск учнів БСШ №3 1953 р. Другий ряд –
вчителі: Войцев І.М., Кантимір А.М., Жабо М.Г.,
Петленко В.Д., Петленко О.М., Гімельфарб М.С., Луцкер Д.І.*

*Березівська СШ №3.
День учителя.
1980–1981 рр.*

*Вручення атестатів
1982 р. Вручає
атестат Бабенко
Валентин Макси-
мович, справа - зав.
райвно Фурсенко
Леонід Іванович.*

*Раухівська ЗОШ.
Конкурс строю і
пісні юнармійських
загонів. 1990 р.*

*Огляд конкурсу
строю і пісні
юнармійських
загонів.
1992 р.*

*Бересан Валентина
Миколаївна –
директор Раухівської ЗОШ
1969–2009 рр.*

*Відкриття нової школи. Генерал-
полковник Фомічов, директор школи
Бересан В.М. 1 вересня 1980 р.*

*Вчителі-ветерани. Зустріч у жовтні 2008 р.
верхній ряд: Колесніченко Тетяна Григорівна, Іщенко Борис
Григорович, сидять: Шевченко Тетяна Іванівна,
Михайлова Ірина Михайлівна, Решетинська Ірина Михайлівна,
Горпинюк Марія Станіславівна*

*Хореографічний ансамбль «Непоседи». Керівник – Князева Г.М.
Раухівська ЗОШ.*

*Учні заводівської школи 1945—46 навчального року.
В другому ряду зверху в білому одязі наша вчителька
Неоніла Афанасіївна.*

У другому ряду знизу в білій сорочці Поліщук Іван.

*Заводівський генерал
Раух Отто Єгорович
(1834—1900 р.).*

*У 1866 році він збудував першу
школу в Заводівці.*

Анатолівська школа.

Варишкіна Таїса Петрівна – вчителька початкових класів, Станков Семен Ілліч – вчитель математики і фізики, Рудакова Любов Федорівна – директор школи, Єременко Клавдія Павлівна – вчителька хімії і біології, Царьова Ганна Петрівна – вчителька початкових класів, Прохіна Лідія Василівна – вчителька німецької мови, Бичкова Людмила – старша піонервожата, Майданник Володимир Тимофійович – вчитель фізкультури, Губкіна Марія Іванівна – вчителька історії, Лабунець Людмила Вікторівна – вчителька математики, Попик Наталя Федорівна – вчителька української мови. 1976 р.

*Вчитель початкових класів
Рудакова
Ніна Яківна зі
своїми учнями.
1962 р.*

*Петрівська школа.
Директор школи Пищенко Георгій Гаврилович з учителями. 1974 р.*

*Вручення атестатів. Китар Георгій Калинович
(директор Петрівської ЗОШ І–ІІІ ст. з 1989 р.).*

*Директор петрівської школи 1986—1988 рр.
Купченко Григорій Олександрович.*

*Приміщення восьмирічної петрівської школи.
Директор школи 1980—1985 рр. Копач Катерина Федорівна.*

Балайчуцька школа.

1-й ряд: Чепурна Євдокія Макарівна, Іценко Феодосія Іванівна

2-й ряд: Довбищенко Людмила Олексіївна, Довбищенко Віра Федорівна, директор Хижняк Олександр Теофанович.

3-й ряд: Кулініч Євдокія Гаврилівна, подружжя Жербецьких.

*Вчителька історії Шуліка Наталя Олександрівна, вихователь
Чумакова Раїса Олександрівна, вчителька біології Сінчук Галина
Михайлівна, директор Михайлова Ірина Михайлівна, вчителька
математики Остра Раїса Олександрівна, вчителька української
мови і літератури Сінчук Лариса Анатоліївна, вчителька початко-
вих класів Остра Лариса Степанівна, вчитель музики Загороднічок
Олексій Степанович.*

с. Балайчук. У центрі директор школи Чекурний Іван Семенович, зліва від нього Чекурна Євдокія Макарівна. Справа Ксенія Арсентіївна та учні школи.

Виноградненська загальноосвітня школа I—III ст. 1-й ряд: вчителі Коннік О.Г., Селіванова М.С., Кисиленко Н.М. 1975 р.

Виноградненська стара школа. Педагогічний колектив. 1970 р.

Бойко Марія Романівна - колишній директор будинку піонерів (центру дитячої та юнацької творчості) зі своїми вихованцями

*Виноградненська загальноосвітня школа I—III ст.
Вчитель початкових класів Спінчевська Н.С.*

*Виноградненська школа.
Вчитель початкових класів Городецький А.О. 1975 р.*

*Виноградненська загальноосвітня школа I—III ст.
Вчитель початкових класів Ганіч М.П. 1965 р.*

Чорногірська школа. 1987 рік. Свято першого дзвоника. Вчителі школи. Зліва направо стоять: Богданова Г.Т., Максимчак А.Г., Гришакова Т.Г., Гришакова Н.В., Кулінець М.М., директор Тимик В.В., Гришаков А.М., Лимаренко Г.П., Ємельяненко Л.В., Гришакова Л.О., Ржепишевський А.А., сидять: Гориченко Н.О., Шматко Л.П., Ігнат'єва К.В., Адамчук М.А.

*Чорногірська школа, 1990 рік. Ржепишевський А.А. і його гуртківці
Граур О., Гришаков О., Таран О. з комбайном майбутнього.*

*Семихатська школа, 1967 р. З учителькою Тарасенко Галиною
Павлівною учні: (нижній ряд) Фіалко А., Лавришин М., Лупашко О.,
Ціх Н., Ринчаковський П., Маркова Л., Перепека Л., Ринчаковська Л.;
(верхній ряд) Ткаченко О., Атаманчук С., Дмитрук Г., Дмитрук В.*

*Експерт з Бонна Ханс-Дірк
Хальбфелль з директором
ВПУ ОНПУ Валентиною
Шевченко.*

Богдан Васильович Хаворівський - директор Тернопільського державного архіву, Іван Степанович Марчук - народний художник України, Іван Іванович Ніточко - директор Державного архіву Одеської області. Презентація книжок про Березівський р-н. Київ, 2008 р.

Перший Президент України Л.М. Кравчук з першим представником Президента в Березівському районі І.І. Ніточко, 2009 р.

Новохатський Костянтин Євгенович - заступник голови Державного комітету архівів України, Ніточко Іван Іванович - директор Державного архіву Одеської області, Єхануров Юрій Іванович - міністр Збройних сил України, Кравчук Леонід Макарович - перший Президент України.

с. Семихатки, урок у першому класі, 1989 р.

*Анатолівська ЗОШ, 1976 р.
Шлях на мітинг, присвячений Дню Перемоги.*

Педагогічний колектив вікторівської ЗОШ, 2008 р.

*Гуляївська семирічна школа. 1956 р. Крайній праворуч –
Царгородський І.М., третя праворуч – Царгородська Л.І.*

Гуляївська семирічна школа. 1 вересня 1979 р.: директор школи Сняжков Г.М., зав. райвно Фурсенко Л.І., від колгоспної адміністрації Капустян О.П., ветеран війни Васильєв І.В.

Колектив чижівської восьмирічки, відкритої у 1986 р.: Гроза Н.М., Дахно Г.І., Слободяник Г.М., Путренко О.А., Сус М.М., Іванова (Сус) В.М., Мельник П.В., Андрієвська О.І., Гордєєв С.В.

Команда Березівського району, яка у 2001 році зайняла третє місце в перших малих олімпійських іграх Одещини. Нижній ряд: Івченко С., Науменко Т., Рахнянська Н., Качанова О. Другий ряд: Ранкіч П., Ревчук О., Акіруш А., Літвінчук А., Бойчук І., Скворцов С.

Команда-переможець відкритої першості Березівської ДЮСШ серед юнаків 1991–1992, 1993–1994 років навчання.

Команда Березівської ДЮСШ, яка зайняла перше місце в обласному турнірі юнаків 1993–1994 років народження.

Районна спартакиада допризовної і призовної молоді, травень 2006 р. Нижній ряд: Г. Коржинський, В. Соловійов, О. Шестопалов, О. Лоскутов. Верхній ряд: Я. Луцик, П. Ранкіч, А. Вертій, А. Латій, О. Кошовий, А. Вертій.

Нагородження переможців України з футболу серед юнаків 1993–1994 років народження на Всеукраїнських змаганнях «Даруємо дітям радість». С.Р. Гриневецький, губернатор Одеської області, вручає нагороду Анатолію Богомилу. Березівський стадіон «Колос», 2007 р.

Виставка «Щедрість рідної землі» Одеського обласного гуманітарного центру позашкільної освіти та виховання. Керівник гуртків Марія Іванівна Ніточко.

Учасники V форуму інвестицій та інновацій (червень 2008 р.)

Перший ряд справа наліво: друга - Мачулко Вікторія Аветисівна, заступник начальника головного управління зовнішньоекономічної діяльності та європейської інтеграції ОДА; третій - Богомил Олег Анатолійович - 1-й заступник голови Березівської райради; четвертий - Григораш Валерій Валерійович, 1-й заступник голови Березівської РДА; в центрі - Ковальчук Петро Леонідович, голова Березівської РДА; верхній ряд, в центрі - директор Березівського ВПУ ОНПУ Шевченко Валентина Петрівна.

Зустріч ветеранів юннатського руху на базі Березівського центру юннатської та дитячої творчості

*1-й ряд: Наталя Михайлівна Урсатій, Галина Антонівна Михайлюк, Валентина Василівна Галюткіна, Марія Іванівна Ніточко, Надія Миколаївна Саранді, Галина Михайлівна Щербакова, Зоя Григорівна Каган, Надія Олексіївна Копієвська, Віра Яківна Білоус, Тетяна Вікторівна Клепанчук, Лариса Володимирівна Ковтун.
2-й ряд: Валентина Андріївна Шевчук, Олена Василівна Ключник, Галина Михайлівна Сінчук, Валентина Петрівна Салтановська, Оксана Анатоліївна Козлова, Андрій Володимирович Шимко, Ольга Іванівна Подорожня, Світлана Георгіївна Міхю.*

Учасники V форуму інновацій та інвестицій (червень 2008 р.)

Перший ряд справа наліво: друга - Мачулко Вікторія Аветисівна, заступник начальника головної управління зовнішньоекономічної діяльності та європейської інтеграції ОДА; третій - Богоміль Олег Анатолійович - 1-й заступник голови Березівської райради, четвертий - Григораш Валерій Валерійович, 1-й заступник голови Березівської РДА; в центрі - Ковальчук Петро Леонідович, голова Березівської РДА; верхній ряд, в центрі - директор Березівського ВПУ ОНПУ Шевченко Валентина Петрівна.

Зустріч ветеранів юннатського руху на базі Березівського центру юннатської та дитячої творчості
1-й ряд: *Наталія Михайлівна Урсатій, Галина Антонівна Михайлюк, Валентина Василівна Галюткіна, Марія Іванівна Ніточко, Надія Миколаївна Саранді, Галина Михайлівна Щербакова, Зоя Григорівна Каган, Надія Олексіївна Копієвська, Віра Яківна Білоус, Тетяна Вікторівна Клепанчук, Лариса Володимирівна Ковтун.*
2-й ряд: *Валентина Андріївна Шевчук, Олена Василівна Ключник, Галина Михайлівна Сігчук, Валентина Петрівна Салтановська, Оксана Анатоліївна Козлова, Андрій Володимирович Шимко, Ольга Іванівна Подо-рожня, Світлана Георгіївна Міхно.*

Музей Березівської ЗОШ №3.

Зде же Вы теперь, грузья-однополчане...

Историко-краєзнавчий музей Заводівської ЗОШ.

Історико-краєзнавчий музей Березівського аграрного ліцею

Історико-краєзнавчий музей Березівського аграрного ліцею.

Історико-краєзнавчий музей Березівського аграрного ліцею

Стаківський історико-краєзнавчий музей.

Історико-краєзнавчий музей Березівського аграрного ліцею.

*Керівник гуртків Іванів Наталія Анатоліївна зі своїми вихованцями (під час заняття гуртка «М'яка іграшка»).
Центр юннатської та дитячої творчості.*

Колектив технічного відділу ЦДЮТ. Нарушева Алла Олександрівна, Вернигора Тетяна Олександрівна, Тимофеев Вадим Вікторович, Іскра Світлана Анатоліївна, Чабан Ніна Анатоліївна - керівники гуртків, Чобар Світлана Василівна - методист.

Розквітівський історико-краєнавчий музей.

*Колектив натуралістичного відділу ЦДЮТ
Урсатій Наталія Михайлівна, керівник гуртка, Сокаль Тетяна
Миколаївна, керівник гуртка, Міхно Світлана Георгіївна, методист,
Клепанчук Тетяна Вікторівна, директор, Ковтун Лариса
Володимирівна, керівник гуртка.*

*Колектив художньо-естетичного відділу ЦДЮТ
Боровецька Тетяна Миколаївна, керівник гуртка, Небогатова
Вікторія Антонівна, керівник гуртка, Ємірова Марина Вікторівна,
методист, Передерко Ірина Миколаївна, акомпаніатор.*

Іван Іванович Ніточко народився 15 червня 1949 року на території Польщі в с. Устянове Нижньо-Устринського району. У 1951 році відбувся обмін прикордонними територіями між Польщею і Україною, Устянове відійшло до Польщі, а всіх місцевих українців переселили в Одеську область. Так сім'я Ніточко опинилася у селі Мариновому Березівського району.

Здобув вищу сільськогосподарську освіту, згодом закінчив Одеський інститут політології і соціології. Працював бригадиром, головою Маринівської сільради, секретарем парторганізації радгоспу, головою колгоспу. З 1986 року він – голова Березівської районної ради, перший секретар райкому партії. З 1992 року – представник Президента України в Березівському районі, голова Березівської райдержадміністрації.

У червні 2003 року призначений директором Державного архіву Одеської області. На цій посаді ініціював розробку програми „Архів – захист історичної пам'яті Одещини”. У її рамках взяв активну особисту участь у підготовці до друку видань із забутих сторінок історії Одещини. Звичайно, особливу увагу приділив дослідженню минувшини рідного Березівського району. Він є автором і упорядником краєзнавчих книг „Березівський район: історія, люди, події” (2006), „Маринове” (2008), „Правда про Голодомор на Одещині. Березівський район” (2008), „Окупація. Березівський район. 1941–1945 рр.” (2008), „Афганістан. Чорнобиль. Випробування трагедією. Березівський район” (2009).

За багаторічну сумлінну працю відзначений орденом Данила Галицького, орденом „За церковні заслуги”, медаллю „За трудову доблесть”, Почесною грамотою Кабінету Міністрів України, Почесною відзнакою голови Одеської облдержадміністрації, має звання „Почесний землевпорядник України”.